ALMA COLLEGE
ST. IGNATIUS COLLEGE
LIBRARY
SAN FRANCISCO, CAL.

IGNATIUS COLLEGE
LIBRARY
SAN FRANCISCO, CAL.

Ad. II 44 d

Werke

des heiligen

Alphons Maria von Liguori.

Dritte Abtheilung.

Moraltheologische Werke.

Eilfter Band.

THEOLOGIA MORALIS. TOM. IV.

Sämmtliche

Werke

des heiligen

Alphons Maria von Liguori.

Dritte Abtheilung.

Moraltheologische Werke.

Eilfter Band.

Theologia moralis.

TOMUS QUARTUS.

RATISBONAE, 1846.
Sumtibus **G. Josephi Manz.**

THEOLOGIA MORALIS

SANCTI

ALPHONSI MARIA DE LIGUORI,

FUNDATORIS CONGR. SS. REDEMPTORIS ET EPISCOPI S. AGATHAE GOTHORUM.

NOVAM EDITIONEM EMENDATAM ET OPPORTUNIS NOTIS AUCTAM CURAVIT

P. MICHAEL HARINGER,

Presbyter ejusdem congr. et lector theologiæ moralis.

TOMUS QUARTUS.

CONTINET PRAECEPTA ECCLESIAE, PRAEC. PARTICULARIA, TRACTATUS DE SACRAMENTIS IN GENERE, DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

(LIB. IV., 1004—1050., V. et VI. 1—188.)

ALMA COLLEGE
239.02
LIBRARY
L627
Alma, Calif.
ST. IGNATIUS COLLEGE
LIBRARY
Alma, Calif.
Property of
CLGA
Graduate Theological
Union Library

RATISBONAE, 1846.
Sumtibus **G. Josephi Manz.**

5052

Property of
Clua
Please return to
Graduate Th. logical
Union Library

239.02
L627

LIBRI QUARTI

TRACTATUS SEXTUS.

CAPUT III.

QUID DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

Resp. Etsi ea sint plurima, præcipue tamen toti chri-„stiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus „hic agendum restat de tertio, nempe de jejunio, quia „de I. et II. actum est in præcepto III. decalogi, de IV. „et V. infra lib. 6. de sacramentis. Contra porro hoc „præceptum ex solo contemptu peccari, propositio est „proscripta ab Alexandro VII. prop. 23.

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium ecclesiasticum, et quanta ejus obligatio.

1004. *De unica comestione.*
1005. *De abstinentia a carnibus, ovis et lacticiniis.*
1006. *An abstinentia a lacticiniis in quadragesima obliget sub gravi.*
1007. *Dub. I., an hæc abstinentia obliget etiam in dominicis quadragesimæ.*
1008. *Quinam in quadragesima excusentur ad edendas carnes aut lacticinia.*
1009. *Dub. II., an in jejunio extra quadragesimam sit abstinendum a lacticiniis de jure communi. Dub. III., an, ubi viget consuetudo abstinendi. Dub. IV., an liceat edere biscoctos ovis confectos.*
1010. *Dub. V., an liceat edere laridum, cui permittuntur ova.*
1011. *Dub. VI., quorum animalium carnes vetentur in jejuniis.*

1012. *Dub. VII., quibus pueris possint ministrari carnes.*
1013. *An dispensati ad carnes teneantur ad unicam comestionem et ad abstinendum a piscibus.*
1014. *Quid in mensa privata?*
1015. *Sancita circa hoc a N. SS. P. Bened. XIV. I. de obligatione sub gravi; II. de cibus in cœnula adhibendis; III. de hora prandii; IV. de epulis vetitis ad carnes dispensatis; V. de dominicis quadragesimæ; VI. de bulla* Cruciatæ; *VII. de jejuniis extra quadragesimam. Quid, si quis sit dispensatus ad carnes ob debilitatem virium? An dispensatis ad carnes permittantur tantum carnes salubres.*
1016. *De hora debita refectionis. An antevertens notabiliter horam meridianam graviter peccet.*
1017. *De divisione prandii etc.*
1018. *Qu. I., an liceat in jejuniis sumere parum cibi ante potum.*
1019. *Qu. II., an electuaria frangant jejunium.*
1020. *Qu. III., per quantum temporis prandium non interrumpatur. Qu. IV., an quis, postquam surrexit a mensa, possit ad eam redire. Qu. V., quantum liceat protrahere prandium.*
1021. *An liceat sumere lac, jusculum et similia.*
1022. *Qu. I., an liceat potus vini. Qu. II., an potus cerevisiæ ac limoniadis, dictæ* sorbetto.
1023. *Qu. III. an liceat potio chocolatis.*
1024. *De* collatiuncula vespertina.
1025. *Quænam* quantitas *permittatur in cœnula; et quæ in vigilia nativitatis Domini et paschatis aut pentecostes.*
1026. *Quænam* qualitas *ciborum in cœnula permittatur.*
1027. *Dub. I., an liceat sumere ova; et an parum casei.*
1028. *Dub. II., an pisces.*
1029. *Dub. III., an panem coctum et jusculum ex herbis; an legumina.*
1030. *Quæ sit parva materia carnium aut aliorum ciborum; et an sit vetitum, sæpius in die quid parum edere. Qu. I., an bis comedens culpabiliter teneatur ad jejunium. Qu. II., quid, si inculpabiliter? Qu. III., an liceat cauponibus ministrare carnes in die jejunii.*

1004. — „Resp. Jejunium ex præcepto ecclesiæ, obli„gante sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym.* (1).
„*Prima* est unica tantum comestio de die in ordine ad „nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, ut se„cunda comestione pecces mortaliter, reliquis autem supra „secundam ad summum venialiter tantum. *Laym.* (2).

1005. — „*Secunda* est abstinentia ab esu carnium, „itemque ovorum et lacticiniorum, eo quod ex carne

(1) *l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.* — (2) *c. 1. n. 12. et 13.*

„originem trahant multumque nutriant. Unde intra qua-„dragesimam jure communi prohibentur, extra eam per-„mittuntur. Imo intra eam quibusdam locis consuetudo „permittit, quæ ubique notanda est. *Bon.* (1) *ex Sylv.*, „*Nav.*, *Less.*, *Azor.*, *Laym. l. c.*, *Fill.*, *Fag.* (2). Adde, „dispensatum quoad carnes etiam lacticiniis et ovis vesci „posse, non tamen vice versa: et cui est permissus esus „carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, ut „contra *Regin.*, *Less.*, *Nav. etc.* probabiliter docent „*Azor.* (3), *Fill.* (4), *Tolet. etc.*" *(Sed hæc opinio hodie non est amplius probabilis ex declaratione nostri ss. Pontificis Bened. XIV.; vide infra n. 1013.)* „Confirmatque „*Bon. l. c.*, si esus carnium sit permissus ob debilita-„tem naturæ, et non propter nauseam vel damnum tan-„tum; *vide Less.*, *Fill.*, *Azor. etc.* Ratio est, quia de „essentia jejunii est abstinentia a carnibus.

1006. — Quær., an abstinentia ab ovis et lacticiniis in diebus jejunii obliget sub gravi. Damnata quidem fuit ab *Alexandro VII. prop. 32.*, quæ dicebat: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in quadragesima obliget.* Unde certum est, prædictam abstinentiam in quadragesima obligare, et quidem sub gravi, ut communiter DD. *apud Salm.* (5).

1007. — Sed dubitatur I., an abstinentia a lacticiniis obliget etiam in dominicis quadragesimæ. Negant *Pasq.*, *Fagund.*, *Mendo.*, *Mach.*, *Gom.*, *Llamas etc. apud Salmant.* (6). Ratio istorum, quia in *c. Denique. 6. dist. 4.* prohibentur lacticinia solum in diebus jejunii, ut refert ibi glossa; dies autem dominici in quadragesima non sunt dies jejunii; ergo non est in eis abstinendum a lacticiniis. Neque constat, ut dicunt, contrariam consuetudinem fidelium animo se obligandi sub culpa gravi fuisse introductam.

Quamvis præfata sententia non sane comprehendatur sub prop. relata *Alex. VII.*, omnino tamen opposita est tuenda cum *Viva* (7), *Sanch.* (8) *cum Caj.*, *Cov.*, *Medin.*

(1) *d. ult. q. 1. p. 2.* — (2) *p. 4. t. 1. c. 2.* — (3) *t. 7. c. 10. q. 3.* — (4) *t. 27. c. 3. q. 4.* — (5) *tr. 23. de tertio præc. c. 2. punct. 2. §. 2. n. 34.* — (6) *l. c. n. 35.* — (7) *in d. prop. 32. n. 9.* — (8) *cons. l. 5. c. 1. d. 19. n. 30.*

etc. (1). Ratio, quia ex *citato c. Denique* universe præcipitur in diebus quadragesimalibus abstinentia a lacticiniis. Certum autem est, quod dies dominici etiam quadragesimæ dies sunt: quare prima sententia sat probabilis non videtur, cum plures eam improbabilem putent (2).

1008. — Notandum 1. cum *Sanch.* (3) *et Salm.* (4), *Trull.*, *Pasq. et Machad.*, quod pauperes, qui non habent aut non possunt invenire aliud ad se alendum quam lacticinia, licite in quadragesima possunt ea comedere et præbere domesticis ac operariis suis. Idem dicit *Sanch.* de pauperibus mendicantibus; et idem asserunt *Sanchez* (5) *et Salm.* (6) *cum Trull. et Pasq.* de iter agentibus, si in via non inveniant pisces ad emendum. Contradicunt tamen probabilius huic *Diana* (7) *et Leand. ac Steph. apud Croix* (8), si hoc accideret tantum per unum diem; nisi, ajunt, sit persona, quæ aliter non valeat commode refici.

Notandum 2. cum *Sanch.* (9), *Holzm.* (10), *Croix* (11) *cum Diana*, *Pasq. et Salm.* (12) *cum Vega et Angles*, quod in longa inedia per plures dies, ubi aliud quam panis haberi non possit, liceret vesci non solum lacticiniis, sed etiam carnibus. *Sanch.* tamen refert, ab *Angles et aliis* non excusari pauperes, qui oleo carentes larido sibi herbas præpararent; sed hoc valde rigidum mihi videtur, si carentia esset per notabile tempus, puta per hebdomadam; unde saltem in tali necessitate probabiliorem censeo sententiam *Laymann* (13), *Holzm.* (14) *et Elbel* (15) *cum Alense*, qui laridi usum pauperibus concedunt. Circa esum autem laridi extra quadragesimam vide dicenda *infra n. 1010. v. dubitatur V.*

Notandum 3., plures DD. censere, quod, qui in quadragesima per plures dies careret piscibus, posset licite jam lacticinia tunc comedere. Probabilius tamen dicit *Ronc.* (16), hoc tantum permittendum assuetis piscibus vesci, non vero rusticis, qui pane et herbis aut leguminibus ordinarie aluntur; nisi tamen, ut recte notat *Bu-*

(1) *Salm. dict. n. 35. et 36.* — (2) *apud Sanch d n. 3.* — (3) *ib. n. 4.* — (4) *tr. 23. c. 2. punct. 2. §. 2. n 40.* — (5) *n. 6.* — (6) *ib. in fin.* — (7) *p. 10. tract. 14. r. 59.* — (8) *lib. 3. part. 2. n 1323.* — (9) *n. 7.* — (10) *de præc. eccl. c. 1. n. 4. v. dices.* — (11) *d. n. 1323.* — (12) *loc. cit. §. 1. n. 19.* — (13) *tr. 8. c. 1. n. 5.* — (14) *d. n. 4.* — (15) *conf. 15. n. 430. et seq.* — (16) *tr. 9. c. 2. q. 4.*

semb. (1), etiam istis cibis carerent ad sufficientiam. Cum autem tales tenues cibi parum sustentent, minime tenentur ii ad unicam comestionem, ut dicunt probabiliter *Ronc. l. c.*, *Sanch.* (2) *cum Angles et aliis*, *ac Salm.* (3); et idem recte docet *Sanch.* (4) cum communi, si quis non haberet mane prandium sufficiens ad se pro tota die sustentandum; vel si in die præcedenti inediam sit passus, ut *Tamb. et Sanch.* (5) *cum s. Th. etc.*

1009. — Dubitatur II., an in diebus jejunii extra quadragesimam teneamur sub gravi, abstinere a lacticiniis de jure communi. Certum est, in quadragesima teneri ad abstinendum, ex propos. proscripta supra relata. Dubium est, an teneamur extra quadragesimam.

Prima sententia affirmat, eamque tenent *Cov.* (6), *Gomez* (7), idque probant ex *can. Denique 6. dist. 4.*, ubi *Gregorius Magnus* ad *Augustinum*, Anglorum episcopum, sic scripsit: *Par autem est*, *ut*, *quibus diebus a carne animalium abstinemus*, *ab omnibus quoque*, *quæ sementinam carnis trahunt originem*, *jejunemus*, *a lacte videlicet*, *caseo et ovis.* Ubi notandum, quod verba: *par est*, non denotant hic consilium, sed præceptum, ut explicat ibi glossa, et tenent communiter DD. cum *Diana* (8) *et Elbel* (9). Confirmatur ex *can. Rogationes 3. de consecr. dist. 3.*, ubi in conc. Aurelianensi dictum fuit, quod in diebus rogationum, in quibus olim jejunium servabatur, fideles *cibis quadragesimalibus utantur:* si ergo in quadragesima vetantur lacticinia, vetantur etiam in aliis diebus jejunii. Hanc sententiam videtur etiam tenere *d. Th.* (10), ubi loquens generaliter de jejuniis, sic ait: *Illos cibos ecclesia jejunantibus interdixit*, *qui hominem ad venerea provocant. Hujusmodi autem sunt carnes animalium in terra nascentium et respirantium*, *et quæ ab eis procedunt*, *sicut lacticinia ex gressibilibus*, *et ova ex avibus. . . . Et ideo ab his cibis præcipue jejunantibus*, *ecclesia statuit*, *esse abstinendum.* Ergo s. Doctor videtur sentire, quod in cun-

(1) *dub. II. n. 2.* — (2) *l. 5. c. 1. d. 15. n. 4.* — (3) *tr. 23. c. 2. punct. 7. §. 1. n. 133.* — (4) *ib. n. 1.* — (5) *n. 4.* — (6) *4. v. c. 2. n. 15.* — (7) *in bulla claus. 7. n. 3.* — (8) *part. 3. tract. 6. r. 80.* — (9) *conf. 15. n. 428.* — (10) *2. 2. q. 147. art. 8. in corp.*

ctis jejuniis sola consuetudo, ubi viget, derogat obligationi abstinendi a lacticiniis.

Secunda sententia vero communis, quam sequimur, et tenent *Laym.* (1), *Sanch.* (2) *cum s. Antonino*, *Navar.*, *Palac.*, *Henr.*, *Bon.* (3), *Ronc.* (4), *Salm.* (5) *cum conc. Tol. an. 1583*, *Spor.* (6), *Viva* (7), *Holzm.* (8), *Elbel* (9), docet, de jure communi non vetari lacticinia et ova. Ratio, quia contrarium extra quadragesimam nullo jure probatur. in citato enim *can. Denique* agebatur tantum de jejunio quadragesimali, de quo erat quæsitum, ut patet ex glossa et ipso contextu canonis, ubi dicitur: *a quinquagesima propositum jejunandi suscipiant;* et deinde: *hujus sacri temporis etc.* Et sic intelligunt *Panorm.*, *Fag. et alii communiter.* Nec obstat illud *cit. can. Rogationes*, quia illud statutum fuit pro illa particulari ecclesia Aurelianensi.

Nec obstat *d. Th. in l. c.;* nam clare docet (10), abstinentia a lacticiniis extra quadragesimam non præcipi, et ideo non pertinere ad essentiam jejunii dum ait: *Et ideo in quolibet jejunio interdicitur esus carnium; in jejunio autem quadragesimali interdicuntur universaliter etiam ova et lacticinia.* Nota to *etiam;* ergo in jejunio extra quadragesimam lacticinia non vetantur. Cur autem vetantur in quadragesima, plures rationes assignat s. Doctor: tum quia tale jejunium est solemnius; tum quia illud observatur ad imitationem Christi Domini; tum quia per ipsum disponimur ad redemptionis nostræ mysteria devote celebranda. Hinc *Viva* (11) supponit ut certum, quod dispensatus ad lacticinia tenetur ad jejunium, cum non sit ob talem esum a jejunio solutus.

Dubitatur III., an, ubi viget consuetudo abstinendi a lacticiniis in jejuniis extra quadragesimam, talis consuetudo obliget sub gravi.

Prima sententia negat, quam tenent *Sanch.* (12) *cum*

(1) *lib. 4. tract. 8. cap. 1. n. 3.* — (2) *cons. lib. 1. c. 1. dub. 20. n. 2.* — (3) *de pr. eccl. d. ult. q. 1. part. 2. n. 2.* — (4) *t. 5. pag. 188. n. 5.* — (5) *tr. 23. c. 2. punct. 2. §. 2. n. 33.* — (6) *de jej. sect. 2. n. 9.* — (7) *in prop. 32. Alexandri VII. n. 10.* — (8) *de præc. eccl. cap. 1. n. 3.* — (9) *conf. 15. n. 428.* — (10) *ibid. ad 3.* — (11) *in prop. 32. Alex. VII. n. 8.* — (12) *cons. l. 5. c. 1. d. 21. n. 2.*

aliis, *Villalob.* (1), et probabilem vocat *Tamb.* (2) *cum Portell.*, *Salas*, *Henr. etc.* Hæc sententia asserit, præfatam consuetudinem non obligare saltem sub gravi, etiam ubi viget, nisi constet, esse introductam a populo scienter et animo se obligandi; nam alias censetur servata fuisse ex ignorantia vel ex devotione sine obligatione. Ratio, quia ad se obligandum ex consuetudine non sufficit credere, aliquam esse obligationem; sed requiritur, quod constet, majorem populi partem habuisse animum graviter se obligandi, ut dicunt *Salm.* (3) *cum Suar.*, *Pal.*, *Bon. etc.* Unde dicunt, quod in dubio tunc judicandum est pro libertate; nulla enim lex obligat, nisi probetur ut certa, et nemo præsumitur in dubio certum onus sibi imposuisse.

Secunda sententia tamen communis, quam amplectimur, et docent *s. Th.* (4), *Azor.* (5), *Less.* (6), *Laym.* (7), *Viva* (8), *Ronc.* (9), *Conc.* (10), *Salm.* (11), *Bon.* (12) *cum Nav.*, *Sylvest.*, *Valent.*, *Fill.*, *Reg. etc. communiter*, tenet, esse obligationem abstinendi a lacticiniis in locis, ubi ab immemorabili talis viget consuetudo. Ratio, quia in hoc casu possessio non stat pro libertate, sed pro obligatione consuetudinis; regula enim generalis est, ut pluries diximus, quod pro eo stat possessio, pro qua stat præsumptio: una autem ex conjecturis, quæ faciunt præsumere consuetudinem introductam animo se obligandi, est, quando consuetudo constanter et cum gravi incommodo a majori parte populi observatur, ut dicunt *Suar.* (13), *Pal.* (14), *Diana* (15), utque diximus *de leg. n. 107. v. IV. requiritur*, *cum Salm. et Croix;* quia non solet populus constanter convenire in observantiam alicujus consuetudinis graviter onerosæ, nisi quando vere obligatum se sentit. Si ergo præsumptio stat pro con-

(1) *summa t. 1. tr. 23. diff. 9. n. 1.* — (2) *dec. l. 4. c. 5. . 1. n. 22.* — (3) *de leg. tr. 11. cap. 6. punct. 3. §. 4. n. 28.* — (4) *2. 2. q. 147. art. 8. ad 3.* — (5) *t. 1. l. 7. c. 10. q. 1.* — (6) *l. 5. c. 2. n. 8. n. 10.* — (7) *loc. cit. n. 3.* — (8) *in d. prop. 42. n. 10.* — (9) *de 3. præc. q. 2. c. 1. q. 3. in fin.* — (10) *t. 5. p. 188. n. 5.* — (11) *tr. 23. c. 2. punct. 2. §. 2. n. 34.* — (12) *loc. cit. part. 2. n. 2.* — (13) *de leg. lib. 7. c. 15. n. 17.* — (14) *t. 1. tr. 3. d. 3. p. 2. §. 3. n. 13.* — (15) *p. 3. tr. 6. r. 80.*

suetudine, quod animo se obligandi sit a populo introducta, pro ea quoque stat possessio.

Dubitatur IV., an in jejuniis quadragesimæ liceat comedere in quacumque quantitate panes biscoctos ovis confectos, vulgo *ciambelle* *). Affirmat *Pasqualigus* (1), quia quantitas ovorum farinæ immixta ita absorbetur in ejusmodi compositione, ut nullo modo censeatur cibus ex ovis. Sed omnino negandum cum *Palao* (2), *Conc.* (3) *et Salm.* (4). Ratio, quia substantia ovorum non deperditur per hoc, quod farinæ miscetur; alias quilibet posset in diebus prohibitis comedere cibum album, vulgo *mangiar bianco*, confectum ex carne et farina. Dicunt tamen *Salm.* (5), quod DD. communiter admittunt, sine jejunii læsione posse edi tantum duos biscoctos, et citant *Dian.* (6), *Led.* (7), *Vill.* (8); sed *Diana* id tantum admittit ratione consuetudinis; *Ledesma* vero et *Fill.* dicunt, duos biscoctos posse edi sine peccato gravi. Hinc mihi probabilius dicendum videtur, hujusmodi cibi esum non excusari a peccato veniali, nisi saltem aliqualis causa accedat.

1010. — Dubitatur V., an, cui licitum sit edere lacticinia, liceat etiam edere laridum et sagimen. Affirmant *Hostiens.*, *Abbas*, *Sylv. et gloss. in c. Presbyter dist. 82. apud Laym.* (9) *cum Fagund. apud Bus.* Ratio, quia dicunt, laridum et sagimen revera non esse carnes, cum pinguedo crescat etiam finito naturali augmento animalium; ideoque censent, pinguedinem potius dicendam esse excrementum carnis, sicut est lac, quam veram carnem. *Viva* (10) id putat probabile cum *Laym et Azor.*, quos citat; sed *Azor.* (11) minime id asserit esse probabile, tantum non improbat. *Laym.* autem *loc. cit.* dicit expresse, prædictam sententiam non esse practice proba-

(1) *decis. 85. n. 3.* — (2) *tr. 30. d. 3. p. 2. n. 6.* — (3) *t. 5. p. 190. n. 8.* — (4) *tr. 23. c. 2. punct. 2. §. 2. n. 41.* — (5) *l. c. in fin.* — (6) *p. 1. tr. 9. r. 31.* - (7) *2. p. tract. 27. de abstin. c. 1. diff. 5.* — (8) *t. 1 tr. 23. diff. 7. n. 3.* — (9) *tr. 8. c. 1. n. 5.* — (10) *de 3. pr. dec. q. 10. art. 1. n. 2.* — (11) *t. 1. l. 7. c. 10. q. ult.*

*) Germanice Eierbretzeln.

Editor.

lilem ob contrariam consuetudinem; quamvis concedat, posse eam inservire 1. ad permittendum lacticinia pauperibus; 2. ut esus laridi et sagiminis non facile damnetur de peccato gravi; 3. ut permittatur ancillis illa coquere et etiam vesci, si nequeant resistere dominis hoc jubentibus. *Tamb.* (1) autem distinguit et dicit, laridum sive pinguedinem nondum igne liquefactam omnino censendam esse carnem: si vero illa sit liquefacta et in *sagimen* reducta, dicit probabile esse cum *Diana*, *Henr. etc.*, quod inter lacticinia numerari possit.

His omnibus igitur non obstantibus (quidquid sit de pauperibus et ancillis, ut supra dicit *Laym.*), omnino videtur non recedendum a sententia communi, quam docent *Sanch.* (2), *Bon.* (3), *Conc.* (4), *Elbel* (5), *Ronc.* (6), *Milante* (7), *Salm.* (8) *cum Trull.*, *Henr.*, *Rodr. etc.* Hi omnes dicunt, laridum et sagimen veras esse carnes, cum vere de substantia carnis participent. Si vero adsit in aliquo loco diversa consuetudo, hanc servandam esse dicit *Bus.* (9).

1011. — Dubitatur VI., quorum animalium carnes judicentur vetitæ in die jejunii. *S. Th.* (10) ait, interdici carnes omnium animalium *in terra quiescentium et respirantium.* Sed ad discernendum, quæ animalia reputanda sint carnes, quamvis non leve judicium sit attendere, an illa diu extra aquam vivere soleant, magis tamen attentenda est communis æstimatio fidelium ac judicium medicorum, si reputent carnes vel pisces; ita *Less.* (11), *Concina* (12), *Elbel* (13), *Holzm.* (14) *et Bon.* (15) *cum Sylvest.*, *Navar.*, *Azor.*, *Valent.*, *Laym.*, *Fill. et Reg.* Hinc dicunt *Tamb.* (16), *Conc.*, *Bon.*, *Elbel*, *Holzmann ll. cc.*, item *Reg. et Gabr. apud Croix* (17), non vetari carnes limacum, testudinum, ranarum, locustarum et con-

(1) *dec. l. 4. c. 5. §. 1. ex n. 14.* — (2) *cons. l. 5. c. 1. d. 19. in fine et dec. l. 4. c. 11. n. 48.* — (3) *d. 4. q. 2. p. 6. n. 23.* — (4) *t. 5. p. 159. n. 2.* — (5) *conf. 15. n. 430.* — (6) *tr. 9. c. 1. q. 3.* — (7) *p. 266.* — (8) *tr. 23. c. 2. punct. 2. §. 1. n. 15.* — (9) *n. 3. in fine.* — (10) *2. 2. q. 147. art. 8.* — (11) *lib. 4. c. 2. n. 8.* — (12) *tom. 5. pag. 159. n. 2.* — (13) *conf. 15. n. 427.* — (14) *t. 1. p. 333. n. 4.* — (15) *d. pr. eccl. d. ult. q. 1. p. 2. n. 1.* — (16) *dec. lib. 4. c. 5. §. 1. n. 10.* — (17) *lib. 6. part. 2. n. 1266.*

charum. Ratio, quia hujusmodi animalia saltem æquiparantur piscibus, cum vix habeant sanguinem vel sanguinem frigidum, vel nutriuntur piscibus, aut in aquis ad instar piscium. Idem ajunt *Milante* (1) *et Tamb.* (2) de viperis, quæ similes sunt anguillis. Idem dicunt *Elbel et Holzmann ll. cc.* de lutris, castoribus, fibris, et de anatibus cujusdam generis. Aves tamen, ut *Mil. et Conc. ll. cc.*, licet aliquæ nutriantur in aquis, habentur ut veræ carnes, prout sunt fulicæ, corvi marini et similes.

1012. — Dubitatur VII., quibus pueris licite possint ministrari carnes. Certum et commune est, posse pueris usu rationis carentibus ante septennium, sicut et amentibus. *Sanch.* (3), *Salm.* (4) *cum Panorm., Bon., Trull. etc.* Idem dicitur de pueris, qui adhuc post septennium ad usum rationis non pervenerint, ut *Croix* (5) cum communi. E converso nequeunt carnes ministrari pueris, statim ac completo septennio usum rationis adepti fuerint, ut omnino tenendum cum *Sanch.*, *Laym.*, *Bon.*, *Pal.*, *Salm. etc. contra s. Antonin. etc.* (6).

Dubium fit, an possint dari carnes pueris, qui ante septennium jam habent usum rationis. Affirmant *Sancius*, *Diana et Burgh. apud Croix* (7) *et alii* in pari casu allati (8), quorum sententia non videtur improbabilis ex doctrina *d. Thomæ;* quia, ut dicunt, lex positiva tantum respicit communiter contingentia. Sed communius et probabilius negant *Sanchez* (9), *Azor.* (10) *et Salm.* (11) *cum Suar.*, *Bon.*, *Vill.*, *Trull.*, *Fill. etc.* Ratio, quia ecclesia pro hujusmodi abstinentiæ obligatione non quidem determinat tempus septennii, sed tempus, quo pueri sunt capaces præcepti, et hoc sane evenit, quando usu rationis jam sunt compotes facti. In dubio autem, an aliquis puer pervenerit vel non ad usum rationis, possuntne ei carnes ministrari? Distinguendum: Si puer attigerit septennium, non possunt; quia tunc præsumptio stat pro usu rationis et con-

(1) *pag. 265.* — (2) *dict. n. 12.* — (3) *dec. lib. 1. c. 12. n. 6. et 16.* — (4) *tr. 23. c. 2. punct. 2. §. 1. n. 20.* — (5) *l. 3. p. 2. n. 1367.* — (6) *vide dicta lib 1. n. 155. in fin. v. quær.* — (7) *l. 1. n. 676.* — (8) *hoc lib. n. 270.* — (9) *l. c. n. 6.* — (10) *p. 1. l. 7. c. 17. q. 2. in fine.* — (11) *cit. n. 20.* — (12) *l. c. in fin.*

sequenter pro obligatione, ut recte dicunt *Salm.* (1) *cum A. citatis;* secus dicendum, si non attigerit; quia tunc præsumptio stat pro opposito, et ideo possessio stat pro libertate, ut *Salm.* (2), *Holzm.* (3).

1013 — Quoad eos autem, qui in diebus jejunii dispensantur ad carnes, attente oportet hic advertere, quæ nuper sancita sunt a ss. nostro Pontifice *Bened. XIV.* in epistola encyclica, quæ incipit: *Non ambigimus.* Ipsam *in fine hujus tractatus sub. n. 1.* in extensum reperies: ubi ss. Pontifex, graviter dolens de perniciosa licentia plurimorum, hanc adeo invaluisse conqueritur, *ut nulla apostolici instituti* (verba sunt epistolæ) *habita ratione jejuniorum tempore palam et impune ab iisdem agitentur convivia, et epulæ interdictæ promiscue inferantur.* Hinc in prædicta epistola, et clarius in altera, quæ incipit: *In suprema* (et hanc ibidem reperies sub n. 2.), ita Pontifex sancit: *Nos quibuscumque, quacumque occasione, sive multitudini indiscriminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam, et de utriusque medici consilio* (*dummodo nulla certa et periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat, et aliter fieri necessario exigat*), *in quadragesima aliisque anni temporibus et diebus, quibus carnium, ovorum et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comestionem servandam, et licitas atque interdictas epulas minime esse apponendas, tenore præsentium declaramus et edicimus.*

1014. — Hic ab aliquibus dubitatum fuit, an dispensatus ad carnes licite possit aliquem pisciculum sive cibum legalem, non in conviviis neque cum scandalo, sed in privata mensa aliquando moderate comedere. Ad hoc dubium quidam modernus auctor (4), animadvertens relata verba ss. nostri Pontificis, quæ sub initio primæ bullæ præmittuntur ut supra: *Ut nulla apostolici instituti sacratissimique præcepti habita ratione jejuniorum tempore palam et impune ab iisdem agitentur convivia, et epulæ interdictæ promiscue inferantur*, sic respondet:

(1) *l. c. in fin.* — (2) *de leg. cap. 3. punct. 4. n. 52.* — (3) *t. 1. p. 82. n. 402.* — (4) *in addit. ad Fel. Pot.*

In conviviis igitur lautisque mensis promiscue carnes ac legales cibos comedere prohibetur. At si privatæ sint mensæ, et nullum sit scandalum, dispensatos ad carnes legales etiam cibos cum illis edere, si debita cum moderatione fiat, non ad satietatem, non immodice, non ad gulæ delectationem, sed ad stomachi appetentiam, minime censetur hac bulla prohibitum. Nonne et actus posset esse temperantiæ, ut si quis, ne comedat duo fercula carnis, unum carnis, legale alterum edat? Nec enim illa ss. Pontifex vult esse vitanda, quæ theologorum sensus probat, sed ea, quæ solum abusum redolent laxitatis. His tamen non obstantibus, attentis duabus bullis nostri ss. Papæ *Benedicti XIV.*, nempe bulla *Non ambigimus* et bulla *Libentissime*, præfata opinio non videtur probabilis; quia, licet in prima bulla fiat obiter mentio de conviviis, non ideo tamen infertur, quod prohibitio fuerit facta tantum pro conviviis: nam imprimis bulla generaliter prohibet dispensatis, ne piscibus vescantur; secundo Pontifex asserit, hanc bullam emanasse ad instar alterius sui rescripti eodem anno editi, quo, cum dispensasset generaliter ad carnes, expresse vetuit, apponi promiscue licitas atque interdictas epulas: quis autem dicet, tunc Pontificem prohibuisse dispensatis esum piscium tantum in conviviis? Deinde per alteram prædictam bullam *Libentissime* et per insertam ibi constitutionem, *Si fraternitas*, videtur hoc dubium omnino ablatum; ibi enim Pontifex præcipit medicis, ne dent facultatem vescendi carnibus tempore vetito nisi geminis adjectis conditionibus, scilicet *unicæ in die comestionis et non permiscendarum epularum.* Ergo dispensatis ad carnes interdicti fuerunt generaliter pisces, tam in conviviis quam in mensa privata, cum licentiæ medicorum non dentur ad carnes edendas tantum in conviviis, sed etiam in mensa privata. Tandem in præfata constitutione, *Si fraternitas*, ad *quæsitum 4.*, solis dispensatis ad ova conceditur esus piscium et negatur dispensatis ad carnes, nec ullam ibi Papa mentionem facit de conviviis, sed generice loquitur. Præterea præfatus auctor modernus *loc. cit.* notat, in præfata et sequenti epistola nostri ss. Pontificis *Benedicti XIV.* non reprobari opinionem, quod extra quadragesimam non sit obligatio de jure communi, in

diebus jejunii abstinendi a lacticiniis (1). Et quidem valde probabiliter; nam licet in præfata epistola, *In suprema* ut supra, dicatur: *In quadragesima, aliisque anni temporibus et diebus, quibus carnium, ovorum et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit etc.:* per hæc tamen verba, assertive prolata, nulla apparet facta a Pontifice de hoc peculiaris sanctio; et illa prohibitio lacticiniorum rationabiliter intelligitur asserta relative ad tempora quadragesimæ, in quibus procul dubio eorum esus est vetitus.

1015. — Insuper alia epistola (edita die 10. Junii 1745), quæ incipit: *Libentissime* (*vide in fine hujus tract. sub n. 3.*), noster ss. Pontifex declaravit I., quod duo prædicta præcepta pro dispensatis ad carnes, scilicet de unica comestione in die facienda et de non permiscendis epulis, obligant sub gravi; II. quod dispensati ad carnes in vespertina refectiuncula uti debeant *eo cibo eaque portione, quibus utuntur jejunantes rectæ et meticulosæ conscientiæ;* III. quod iidem dispensati servare debent horam jejunantibus præscriptam; IV. quod pro dispensatis ad carnes epulæ licitæ sunt ipsæ carnes; interdictæ vero sunt pisces, adeo ut utrumque simul adhibere non possint; V. quod præceptum de dictis epulis non miscendis quoque dies dominicos quadragesimales complectatur; VI. quod lex non respiciat eos, qui gaudent bulla *Cruciatæ;* VII. quod prædicta duo præcepta urgeant diebus jejunii etiam extra quadragesimam. Hic autem notandum, quod dispensati ad carnes minime prohibentur secundam comestionem facere, si sint dispensati ob debilitatem virium, ut *Salm.* (2) *cum Wigandt:* et idem declaratur in epistola nostri summi Pontificis verbis, ut supra: *Dummodo nulla certa et periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat etc.* Scribit autem *Angelus Franzoja* (3), quod dispensatus ad carnes, si pulmentum, vulgo *minestra*, carnium jure coctum comedit, licite vesci potest non tantum lacticiniis et ovis, sed etiam piscibus. Ratio, ut puto, quia prohibitio Pontificis non miscendi carnes et pisces stricte intelligenda est, nempe cum comeditur proprie ferculum

(1) *juxta n. 1009.* — (2) *tr. 23. c. 2. punct. 2. §. 1. n. 26.* — (3) *lib. 3. tr. 6. cap. 3. animad. 2. vers. at hic etc.*

carnium; sed jus carnium, magis quam edulii, condimenti rationem habet.

Quæritur hic, an dispensati ad carnes possint sine læsione jejunii edere carnes non salubres, nempe porcinas et similes. Affirmant communissime DD., et quidem probabiliter: tum quia licentia ad carnes generaliter impertita non est restringenda ad solas salubres; tum quia alias dispensati pluribus subjicerentur scrupulis, non raro dubitando, quænam carnes noceant vel prosint. Ita *Lugo* (1), *Sanch.* (2), *Croix* (3), *Tamb.* (4) *et Salm.* (5) *cum Villal.*, *Trull.*, *Diana etc.* Verumtamen *P. Conc.* (6) adducit quoddam edictum *Clementis XI.* (Romæ publicatum die 24. Febr. anno 1703 et confirmatum anno 1704), ubi dispensatis in quadragesima permittuntur tantum carnes salubres. Sed advertendum cum *P. Viva* (7) *et Capellotto ac aliis ap. eumdem Conc.*, edictum illud non fuisse generale pro tota ecclesia, sed tantum pro statu Romano; idque declaratum fuit a nostro *ss. P. Benedicto XIV.* prius in libro notificationum, ubi testatur hujusmodi edictum emanatum fuisse a *Clemente* tamquam episcopo Romæ; deinde expressius id declaravit in sua bulla de jejunio, *Non ambigimus*, in qua loquens de præfato edicto (ubi, ut diximus, vetitum fuit dispensatis, edere carnes insalubres, et insuper in eodem edicto simul præscriptum fuit, dispensatos teneri ad unicam comestionem) dicit: *Nolumus tamen vos ignorare, cum hujusmodi necessitate et servandam esse potissimum unicam comestionem, sicut alias hic Romæ, ac nos ipsi hoc anno, urgentibus causis dispensantes, expresse præscripsimus.* Nota to *sicut alias hic Romæ;* ergo clare ex primit noster Papa *Benedictus*, decretum illud, ubi simul præscripta fuit quoad dispensatos unica comestio et esu carnium tantum salubrium, fuisse particulare solum pro Roma. Noster autem Pontifex tale decretum ampliavi quidem pro tota ecclesia quoad partem unicæ comestionis, non vero quoad prohibitionem carnium insalubrium. Advertendum tamen, quod in bulla *Libentissime* ejusdem

(1) *de just. d. 3. n. 139.* — (2) *dec. lib. 4. cap. 1. n. 5.* — (3) *l. 3. part. 2. n. 1313.* — (4) *dec. l. 4. c. 5. §. 1. n.* — (5) *tr. 23. de 3. præc. c. 2. punct. 2. §. 1. n. 21.* (6) *t. 5. p. 273. n. 6.* — (7) *de jejun. q. 10. art. 1. n. 4.*

Benedicti XIX. dicitur, quod, interveniente aliqua urgentissima necessitate dispensandi ad esum carnium cum universa quadam civitate aut gente, tunc tantum a sede apostolica *carnis, salubris tamen, edendæ facultas concedetur.* Hoc enim æquum fuit sic disponere, et strictius procedere, cum ageretur de universo populo. Quod autem in præfata bulla disponendum sancitur pro universo populo, non habetur sancitum quoad dispensationem pro singulis personis. Sed loquendo in particulari de carne porcina, non videtur illa absolute posse dici insalubris, cum ipsa, ut scribit celebris medicus *Hoffmann*, maximam habeat convenientiam cum sanguine humano. Refertque *Riverius* (1) id, quod sentit *Galenus* de carne suilla, et ait: *Galenus humanæ carnis similem esse asserit, et si bene coquatur, omnium ciborum potissime nutrire. Crassum et lentum habet succum, et ideo nutrimentum præbet firmum ac durabile, quod dissipari facile nequit.* Dicet aliquis: Sed cur caro porcina vetita fuit Hebræis, nisi quia nociva? Respondetur, quod Palæstinæ (regioni tam adustæ) prohibita fuit illa, quia sues ibi magis quam alibi lepra laborant, ut scribit *Calmet* (2); sicut ibi etiam leporina caro interdicta fuit, quæ certe inter nos non habetur ut noxia. Præterea ait *s. Thomas*, quod carnes Judæis vetitæ aliæ interdictæ fuerunt ob nimiam humiditatem aut siccitatem, aliæ, quia reputabantur immundæ, prout carnes porcinæ; et de facto ratio a Moyse prolata de tali prohibitione hæc quidem fuit, quia carnes suillæ immundæ erant: *Horum carnibus non vescemini, quia immunda sunt vobis.* Levit. 11, 8. *Immunda autem appellantur, quia* (*ut scribit Plutarchus*) *nullum animal ita gaudet cœno ac sordidis locis.* Idem ait *Natalis Alexander*, et idem scripsit olim *Tertullianus* (3), carnes suillas vetitas esse Hebræis, ut eorum coerceretur ingluvies, et incontinentia refrænaretur.

1016. — „*Tertia* conditio est certa hora refectionis, „quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. „Idque non mathematice computandum, sed moraliter. „Dictam autem horam notabiliter sine justa causa præ-

(1) *instit. medic. l. 2. c. 17.* — (2) *in Levit. 11, 8.* — (3) *lib. 2. contra Marcionem c. 18.*

„venire mortale putant *Nav. et quidam alii;* sed pro-„babilius docent esse veniale *Tolet. et Filliuc.*, eo quod „non violetur substantia, sed tantum circumstantia. *Tol.*, „*Less.* (1); *vide Laym.* (2).

„Dixi: *Notabiliter* et *sine causa*; quia prævenire ex „justa causa, v. gr. si iter faciendum, si hospites dimit-„tendi etc., et absque ea per mediam horam tantum, nul-„lum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam et licita „est et laudabilis, si nihil ante sumas.

Quæritur, an antevertens notabiliter sine causa horam meridianam graviter peccet. Primitus compertum est, horam refectionis fuisse vespere post solis occasum; deinde retroacta est ad horam nonam, nempe ad horam mediam inter meridiem et occasum. Verum a XIV. sæculo consuevit refectio fieri ad horam sextam sive ad meridiem. Hæc autem hora non mathematice, sed moraliter computanda est, ut docet *d. Th.* (3), ubi ait: *Ad jejunium requiritur hora determinata, non secundum subtilem examinationem, sed secundum grossam æstimationem: sufficit enim, quod sit circa horam nonam*: hæc enim tunc erat hora refectionis. Quæ autem dicenda est notabilis anticipatio? Alii dicunt, si refectio anticipetur plus quam hora. Alii autem probabilius, si tantum hora, ut *Azor.* (4), *Conc.* (5), *Elbel* (6), *Holzmann* (7), quamvis apud plures religiosos, ut ait *Elbel l. c.*, *Croix*, *Sporer et Tambur.*, receptissima sit consuetudo anticipandi prandium per integram horam. Cæterum omnibus licitum est anticipare infra horam, etiam sine causa. An autem notabilis anticipatio sit mortalis?

Prima sententia probabilis affirmat cum *Azor. l. c.*, *Sanch.* (8) *et Navar.*, *Sylvest.*, *Led.*, *Cov. etc.* (9), et hanc probabiliorem putat *Conc.* (10). Ratio, quia, sicut datur præceptum de unica comestione, sic etiam datur de comestionis tempore.

(1) *d. 2. n. 13.* — (2) *c. 3. n. 10. et seq.* — (3) *2. 2. q. 147. art. 7. ad 2.* — (4) *tom. 1. lib. 7. cap. 11. quæst. 4.* — (5) *t. 5. pag. 277. n. 6.* — (6) *conf. 15. n. 444.* — (7) *t. 1. pag. 333. n. 6.* — (8) *dec. lib. 4. c. 11. n. 51.* — (9) *ap. Salm. tr. 23. c. 2. punct. 4. n. 86.* — (10) *l. c. n. 5.*

Secunda sententia vero communior et probabilior negat, eamque tenent cum *Busemb.*, *Less.* (1), *Tol.* (2), *Bon.* (3), *Pal.* (4), *Laym.* (5), *Spor.* (6), *Elbel* (7), *Holzmann* (8), *Salm.* (9) *cum Innoc.*, *Rich.*, *Archidiac.*, *Vill.*, *Fill. et Rodr.* Ratio, quia hora non est de essentia jejunii, ut ipsi contrarii fatentur, sed est circumstantia tantum accidentalis; unde, sicut in officio divino, licet hora recitationis sit præcepta, anticipatio tamen non est mortalis; ita nec etiam in jejunio. Hinc non valet dicere, quod, esto horæ determinatio non sit de essentia jejunii, est tamen conditio ab ecclesia præscripta; nam respondetur, quod hæc conditio vel non obligat sub gravi, vel an obliget sub gravi, saltem non constat; et ideo ad mortale non obligat. Neque officit, quod anticipando finis jejunii frustretur; quia, ut bene respondet *Elbel*, maceratio, quæ mane habenda erat, compensatur postea, licet cum minori difficultate; sed hæc diminutio non reputatur gravis; præterea quod finis præcepti non cadit sub præcepto. Nemo autem dubitat, quin hujusmodi notabilis anticipatio sit saltem venialis; a quo excusat quælibet causa rationabilis, nempe iter inchoandum, urgens negotium, debilitas complexionis, urbanitas et similia. Ita *Elbel*, *Holzm.*, *Sporer ll. cc. et Salm.* (10) *cum Pal.*, *Azor.*, *Nav. etc.* *)

(1) *lib. 4. cap. 2. n. 15.* — (2) *lib. 6. c. 2.* — (3) *q. 1. p. 4. n. 3.* — (4) *p. 2. §. 3. n. 3.* — (5) *lib. 4. tr. 8. c. 1. n. 11.* — (6) *de 3. præc. sect. 5. n. 23.* — (7) *conf. 15. n. 443.* — (8) *tom. 1. pag. 333. n. 6.* — (9) *dict. c. 2. n. 87.* — (10) *loc. cit. n. 90.*

*) Sed hic omnino attendenda est retractatio 13. inter recentes, ubi *s. Alphonsus* ait: „An in die jejunii notabiliter antevertens sine justa causa horam meridianam graviter peccet? „Lib. 4. n. 1016. v. quær. dictum fuit cum *Lessio*, *Tol.*, „*Bon.*, *Laym.*, *Salm.*, *Castr. etc.*, probabiliorem esse negativam sententiam. Sed re melius ad trutinam revocata, „dicimus cum *Azor.*, *Sanch.*, *Nav.*, *Sylvest.*, affirmativam „omnino tenendam." Rationem affert in hom. ap. tr. 12. n. 21., nempe quia certum est, præceptum observandi horam fuisse grave et ad substantiam jejunii pertinuisse. Hoc posito (verba *s. Alphonsi*), „donec non probetur hodierna consuetudo antiquo gravi præcepto derogasse, illud sine dubio

Ex dictis resolves:

1017. — „1. Non solvitur jejunium per divisionem „prandii ob negotium incidens, vel si quid sumatur per „modum medicinæ, vel ob debilitatem aliamve causam „rationabilem, ut apud religiosos faciunt ministri et lecto„res mensæ, quia non nisi unicam refectionem inten„dunt." *(Ita Caj., Bon., Less., Pal. et Salm.* (1). *Et ita præscripsit s. Benedictus in reg. 28.)* „Et hinc *Sanch.* (2), „*Escob.* (3) excusant famulos mensæ ministrantes, si ali„quid prægustent aut ex reliquiis gulose sumant, tum ut „melius serviant, tum ut famem sublevent; intellige, si cum illorum refectione licita moraliter uniatur." *(ut ait etiam Elbel* (4) *cum Less., Tamb., Sporer* (5) *cum Azor., Nav., Diana et Croix* (6)). „Nec solvitur per sumptionem „electuariorum vel crebriorem haustum (ante quem modi„cum sumere, ne potus noceat, permittit *Azor., Escob.* (7)); „et quidem toties, quoties biberit, dummodo non in frau„dem jejunii, v. gr. 5 vel 6 amygdalas vel quid simile. „*Regin. etc. cum Diana* (8); quia ordinatur potius ad al„terationem corporis vel digestionem ciborum, quam nu„tritionem.

1018. — Quæritur I., an liceat sine fractione jejunii, sumere toties, quoties libuerit aliquid cibi ante potum, ne potus noceat. Affirmant *Pasqual., Fag., Diana et Leander* (9), qui citat *d. Th., Sylv., Sanch., Bonac. etc.* Sed recte contradicunt *Salm.* (10) *cum Caj., Abul. etc.*, qui dicunt, nequaquam *d. Thomam* nec alios citatos a *Leandro* id permittere toties quoties, sed tantum vix pro una vice,

(1) *ibid. n. 51.* — (2) *cons. lib. 5. c. 1. dub. 24.* — (3) *t. 1. ex. 6. c. 3. n. 29.* — (4) *conf. 15. n. 448.* — (5) *n. 13.* — (6) *lib. 3. p. 2. n. 1280.* — (7) *tom. 1. ex. 7. cap. 3. n. 28.* — (8) *p. 1. tr. 9. r. 24.* — (9) *apud Salm. tract. 23. c. 2. punct. 3. §. 2. n. 66.* — (10) *ibid. n. 68.*

„possidet: sed hæc consuetudo non probatur, vel saltem non „est certa, stantibus tot auctoribus, qui illam negant. Qua„propter, licet quondam secundæ sententiæ adhæsi, re tamen „melius animadversa, nunc illam minime probabilem censeo."
Editor.

in quo consentiunt ipsi *Salm. et Concina* (1). Alii vero, ut *Elbel* (2) cum communissima, ut asserit *Sporer* (3), *Laymann* (4), *Croix* (5), id permittunt, si non fiat frequenter. *)

1019. — Quæritur II., an *electuaria* frangant jejunium. Electuaria dicuntur ea, quæ ex electis rebus, puta ex saccharo et junipero aut cedro conficiuntur, vulgo dicta *conserve*, ut *Concina* (6) *et Elbel* (7) *cum d. Th.* loco mox citando; non autem intelliguntur potiones de *kaffé* et herba *thé*, quæ omnino ad libitum quidem permittuntur, ut bene ajunt *Croix* (8), *Holzm.* (9), *Milante* (10) *et Elbel* (11) *cum communi.* De præfatis autem electuariis sic docet *d. Th.* (12), ubi ait: *Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum: unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio: nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.* Hanc doctrinam s. Doctoris communiter sequuntur *Holzm.* (13), *Elbel* (14), *Spor.* (15) *et Salm.* (16) *cum Coj., Less., Nav., Laym. etc.* An autem hæc, ob solam delectationem sumpta, jejunium lædant? Negant *Salm.* (17) *cum Abul. et Sylv.*, modo sumantur in parva quantitate: utuntur ratione *d. Thomæ*, scilicet quod electuaria non sumuntur ad nutriendum, sed ad digestionem adjuvandam; sicut vinum, etiamsi vere nutriat et ad delectationem sumatur, tamen, quia non est ad nutriendum institutum, non frangit jejunium. Sed oppositum tenendum cum *Concina* (18), qui citat *Leand., Fag. etc. ac Dian.* (19). Ratio,

(1) *tom. 5. pag. 255. n. 3.* — (2) *conf. 15. n. 446.* — (3) *sect. 5. n. 14.* — (4) *l. 4. tr. 8. cap. 1 n. 7.* — (5) *lib. 3. part. 2. n. 1293.* — (6) *t. 5. p. 203. n. 8.* — (7 *conf. 15. n. 447.* — (8) *lib. 3. p. 2. n. 1292.* — (9) *t. 1. p. 337. n. 21.* — (10) *in prop. damn. exerc. 23. pag. 257.* — (11) *conf. 15. n. 433.* — (12) *2. 2. q. 147. art. 6. ad 3.* — (13) *l. c. p. 338. r. 2.* — (14) *conf. 15. n. 447.* — (15) *n. 14.* — (16) *c. 2. n. 52.* — (17) *loc. cit. n. 53.* — (18) *pag. 203. n. 8.* — (19) *coord. tract. 6. r. 95. n. 2.*

*) Huc spectat, quod scribit *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 12. n. 11. „Ita etiam permittitur, sumere parum cibi, v. g. un„ciam, ad depellendam debilitatem, ut communiter DD. Non„nulli hoc permittunt toties, quoties bibendum erit, ne potus „noceat; sed hoc, ut recte dicunt alii, vix potest permitti „semel atque iterum in die." *Editor.*

quia ideo electuaria licite sumuntur in parva quantitate, eo quod, cum assumuntur ut medicamentum, adest sufficiens causa excusans a veniali; cum autem sumuntur ad delectationem, deficit causa, et propterea nequeunt sumi sine culpa. Nec obstat ratio *d. Th.*, ut supra apposita; quia, cum dicat s. Doctor, non posse ea sumi per modum cibi, utique consequenter excludit, posse sumi ad delectationem. Neque etiam valet paritas vini; nam vinum per se habet rationem potus et non cibi, ut per se habent electuaria. Cæterum ad excusandum sufficit quælibet rationabilis causa, licet non tam gravis, puta ad digestionem ciborum, ut ait *s. Thomas*, sive ad confortandum stomachum, ad tollendum fœtorem oris, ad conservandam vocem et similia; ita *Spor.* (1) *et Elbel l. c.* Et sic probabiliter excusantur ii, qui aliquid sumunt, ne vires deficiant, quando prandium differre debent ultra horam communem, ut docent *Pal.* (2) *cum Azor.*, *Tol.*, *Sa*, *Nav. et Val.*, *Less. ac Laym. ap. Croix.* (3).

1020. — Quæritur III., per quantum temporis prandium moraliter non interrumpatur, ita ut illud continuari possit. *Tamb.* (4) *et Fill. apud Dian.* (5) dicunt, si nulla adsit causa, non interrumpi prandium per quadrans cum dimidio, etiamsi decreveris non amplius comedere; imo *Elbel* (6) concedit id etiam per semihoram. Per horam vero procul dubio interrumpitur prandium, ut *Salm.* (7). Quando vero intercedit negotium, *Sanch.* (8) *cum aliis et Viva* (9) dicunt, nec etiam per horam prandium interrumpi. Imo *Joan. Sanchez* extendit adhuc ad duas horas; et quamvis hoc non admittant *Salm.* (10), attamen *Tamb.* (11) *cum Fay. et Lezana*, *Diana apud Croix* (12) absolute concedunt, et sane probabiliter, quando quis non sufficienter se refecit, ut ait *Holzmann* (13): imo *Croix l. c. cum Leand.*, *Steph. et Pasqual.* adhuc probabiliter concedunt, quantumcumque fit sero, posse eum redire ad prandium: dummodo (addunt) retinuerit intentionem redeundi, et non sufficienter se refecerit. Sed casu, quo aliquis non posset tolerare jeju-

(1) *d. n. 14.* — (2) *t. 7. tr. 1. d. 3. §. 2. n. 3.* — (3) *l. 3. part. 2. n. 1282.* — (4) *dec. l. 4. c. 5. n. 16.* — (5) *part. 1. tract. 9. r. 32.* — (6) *conf. 15. n. 438* — (7) *tr. 20. c. 21. n. 38.* — (8) *cons. l. 5. c. 1. d. 24. n. 1.* — (9) *q. 10. art. 2. n. 4.* — (10) *tr. 23. c. 2. punct. 3. §. 1. n. 49.* — (11) *dec. l. 4. cap. 5. §. 2. n. 15.* — (12) *lib. 3. p. 2. n. 1279.* — (13) *t. 1. p. 338. n. 22.*

nium sine magno incommodo, puto, etiam sine illa intentione posse redire; quia ecclesia nunquam intendit, obligare ad diem transigendum sine sufficienti refectione. Et hoc concedere videntur etiam ipsi *Salm.* (1) *cum Lessio, Trull. et Fill.*

Quær. IV., an quis, postquam surrexit a mensa animo non amplius comedendi, possit iterum ad comedendum redire. Negat *Nav.*; sed affirmat *Less.* (2), *Ronc.* (3) *ac Bon., Trull. et Vill. apud Salm.* (4), qui merito probabile putant, si convivæ adhuc comedant, vel si in mensa apponatur aliud ferculum, quod ille ignorabat apponendum, ut ait *Sanch.* (5) *et Salm. ibid. cum Villal.*; quia adhuc moraliter censetur idem prandium durare. Id autem, quod dicunt *Nav., Sylv. et Pal.*, scilicet, quod, qui causa itineris mane jentaculum sumpserit, non tenetur ad jejunandum, si postea non proficiscatur; recte id negant *Salm., Less., Trull. et Fill.*, nisi quando per illam unicam comestionem non possit is reliquo die commode jejunare; nam alias, cum essentia non adhuc sit destructa, tenetur utique jejunium servare.

Quæritur V., quamdiu liceat protrahere prandium. Probabiliter respondet *Tamb.* (6) *et Croix* (7) *cum Fagund.*, licere usque ad duas horas; imo *Elbel* (8) *cum Gobat* concedit usque ad tres vel quatuor horas, saltem pro Germanis, juxta eorum morem; sed *Croix* merito dubitat, an hæc consuetudo sit approbata; nisi, ut ait, post duas circiter horas apponantur sola bellaria vel cibi leviores; maxime, si postea vesperi omittatur refectiuncula; hocque ego nec approbo nec reprobo.

1021. — „Excipe tamen 1., si quis sumeret lac, jus„culum et similia, quæ sive sorbeantur sive comedantur, „non habent rationem potus, sed cibi, ac principaliter „referuntur ad nutriendum." *(Est commune apud Salmant.* (9) *cum Sanch., Trull. etc.)* „2. Si quis poma, „pira, vel etiam uvas in magna quantitate sumeret; „quia habent rationem cibi. *Dic. et alii 6. Diana* (10)"

(1) *ibid. n. 50. in fine.* — (2) *lib. 4. c. 2. d. 2.* — (3) *c. 1. q. 1. r. 1.* — (4) *cit. n. 50.* — (5) *n. 5.* — (6) *l. 4. c. 4. §. 2. n. 15.* — (7) *lib. 3. p. 2. n. 1283.* — (8) *conf. 15. n. 437.* — (9) *tr. 23. c. 2. punct. 3. §. 2. n. 57.* — (10) *p. 9. t. 6. r. 14.*

(etiamsi solum succum deglutiat (1). *Et idem de uva, ex communi; Salm.* (2) *contra Pal. Et idem dicit Viva* (3) *de peponibus, vulgo* melloni d'acqua, *ut est communissima contra quemdam anonymum, qui improbabiliter contrarium scripsit.)* „Nisi quis in magna quantitate electua„ria in fraudem jejunii sumeret. Qui vero in potu valde „excederet, contra temperantiam quidem, non tamen „contra jejunium peccaret, saltem mortaliter. *Laym.* (4).

1022. — Quæritur hic 1., an potus vini frangat jejunium. Non dubitandum, quod, ut testantur plures patres, *s. Chrysost., s. Hieronymus, s. Basilius etc.*, juxta primam ecclesiæ disciplinam antiqui christiani in jejuniis omnino vino abstinebant: sed nec etiam dubitandum, quod hodierno tempore potio vini non est interdicta, si sumatur in comestione vel extra ad sedandam sitim vel ad digestionem juvandam; sic docet *s. Thomas* (5): *Non autem intendit ecclesia interdicere abstinentiam* (alias *sumptionem*, juxta *Billuart*) *potus. . ., licet aliquo modo nutriat.* Et patet *ex c. Denique dist. 3.*, ubi *Gregorius Magnus* sic ait: *Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus.* Attamen dubium fit, an vinum sumptum extra refectionem ad sedandam famem lædat præceptum jejunii.

Prima sententia affirmat, quam tenent *Sylvest.* (6), *Natal. Alexandr.* (7); item *s. Antonin., Abul., Reg. etc. ap. Salm.* (8). Et hanc videtur tenere *d. Th.* (9) his verbis: *Qui potat extra horam unicæ comestionis, non dicitur bis manducare, et propter hoc nec statutum ecclesiæ frangit: nisi in fraudem faciat, quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid faciat.* Ratio igitur hujus sententiæ est, quia, licet bibens vinum ad famem extinguendam non peccet frangendo jejunium, peccat tamen frustrando finem jejunii. Hæc sententia est probabilis; sed probabilior est mihi sententia opposita, quam tenent *Sanch.* (10), *Navar.* (11), *Azor.* (12), *Ronc.* (13), qui hodie

(1) *Salm. ibid. n. 64. in fin.* — (2) *ibid. n. 65.* — (3) *q. 10. art. 1. n. 8.* — (4) *loc. cit. n. 7.* — (5) *2. 2. q. 47. a. 6. ad 2.* — (6) *v. jejunium n. 9.* — (7) *l. 4. art. 7. reg. 14.* — (8) *de 3. præc. c. 2. punct. 3. §. 2. n. 55.* — (9) *in 4. sent. d. 15. quæst. 3. art. 4.* — (10) *cons. lib. 5. c. 1. dub. 23. n. 3.* — (11) *sum. c. 21. n. 13.* — (12) *l. 7. c. 10. quæst. 7.* — (13) *tract. 9. cap. 1. q. 6.*

certam vocat, *et Salm.* (1) *cum Less., Laym., Pal., Bonac. et aliis communiter.* Ratio, quia, ut ipse *d. Th.* (2) docet: *Statutum positivæ legis non attendit intentionem observantis, sed ipsum actum, eo quod modus virtutis non cadit in præcepto, sed est finis præcepti.* Si igitur modus virtutis seu finis præcepti non cadit sub præcepto, ergo non peccat contra præceptum, qui modum virtutis seu finem præcepti non observat, quia utitur jure suo. Neque huic obstat dicere, quod, si hoc esset, non peccaret, qui sine justa causa laborem assumeret, ut posset jejunium solvere; quod verum non est, ut dicemus in *dub. seq. n. 1045.* Sed respondetur, aliud esse apponere impedimentum contra præceptum, aliud contra finem præcepti: quando labor assumitur ad non jejunandum, peccatur quidem contra jejunii præceptum, eo quod ecclesia præcipiendo jejunium præcipit simul non apponere impedimentum proximum ad jejunandum; at in nostro casu potus vini ad sedandam famem non est contra præceptum jejunii, sed contra finem jejunii, qui non cadit sub præcepto; et ideo talis potus non est saltem culpa gravis; et forte per se nec venialis, quia potu vini non omnino frustratur finis jejunii, sicut frustratur per sumptionem cibi, qui ab ecclesia vetatur. *)

Quæritur II., an frangat jejunium potus cerevisiæ ex hordeo et cerasis confectæ, aut aquæ mixtæ saccharo et succo cinnamomi vel mali cedrini, vulgo dictæ *limonata* sive *sorbetto.* Certe, si cum parva quantitate aquæ magna rerum harum quantitas misceatur, jejunium frangitur; secus, si parva quantitas cum magna quantitate aquæ; quia tunc judicantur isti veri potus, eo quod alia, quæ cum aqua miscentur, ita liquefiunt, ut videantur propriam naturam amisisse. Ita communiter *Wigandt* (3),

(1) *ibid. n. 56.* — (2) *eod. loc. cit.* — (3) *tr. 5. ex. 4. n. 97.*

*) In epistolis *s. Alphonsi* (1. inter morales nostræ germanicæ editionis) legimus quæstionem, an potus vini sit contra finem præcepti et ideo saltem ob hanc rationem culpa venialis; et respondet s. Auctor: „Inclino ad sententiam, hoc nequidem contra finem legis, et consequenter nec veniale peccatum esse."

Editor.

Roncagl. (1), *Elbel* (2) cum communissima, *Concina* (3), *Viva* (4), *Mazzotta* (5), *Croix* (6) *cum Leand. et Steph.*, *Tamb.* (7) *et Salm.* (8). Nec obstat dicere, quod aqua mixta saccharo, cum congeletur, mutet naturam; quia mutatio naturæ importat privationem prioris esse, ad quod redire non possit: sed aqua congelata liquefit, statim ac ori admovetur, ergo naturam non mutat. Confirmatur: Si gelu mutaret naturam, accideret, quod in speciebus congelatis vini post consecrationem desineret ibi esse Christus; sed hoc est contra rubricam missalis (9), ubi præcipitur, ut, si sanguis congeletur, debeat igne liquefieri et sumi. Instabis: Si quis uvam manibus exprimat, et succum tamen deglutiat, quippe jejunium frangit; unde non refert, quod aqua illa liquefacta deglutiatur. Sed respondetur: Liquor intra uvas non est quidem in forma potabili, sed in forma cibi, et per masticationem deglutitur; sed aqua congelata non jam per masticationem deglutitur, sed ore immissa cito per se ipsius oris calore liquefit et ad pristinum statum redit, sicque naturam potus non amittit et ut potus habetur.

1023. — Quæritur III., an potio *chocolatis* frangat jejunium.

Prima sententia, quam tuentur *cardin. Brancatius* (10), *Escob.* (11), *Hurtad.* (12), *Holzm.* (13), *Viva* (14), item *Machad.*, *Avila*, *Henriq.*, *Quintanad. apud Guimenium*, et probabilem putant *Felix Potesta* (15) *et Tambur.* (16), qui testatur, probabilem etiam censuisse *card. de Lugo:* negat, jejunium frangere, modo fiat usus illius, ut est in Mexico, non autem, si sumatur ad instar densæ pultis, puta si misceatur aqua in majori aut æquali quantitate. Fundamentum hujus sententiæ est, prout aliqui ex citatis AA. dicunt, quia ratio potus sumitur a materia prædominante, quæ hic est aqua. Et hoc modo sentiunt citati auctores, hanc potionem posse sumi toties,

(1) *c. 1. q. 6.* — (2) *conf. 15. n. 433.* — (3) *t. 5. p. 204. n. 9.* — (4) *q. 10. a. 1. n. 8.* — (5) *t. 1. p. 425.* — (6) *l. 3. p. 2. n. 1292.* — (7) *de præc. eccl. c. 5. n. 8.* — (8) *loc. cit. n. 57.* — (9) *c. 10. n. 11.* — (10) *in sua dissertat. de chocolat.* — (11) *t. 12. p. 93. dub. 28.* — (12) *part. 2. tract. 10. c. 5. n. 98.* — (13) *tom. 1. p. 337. n. 21.* — (14) *de 3. præc. q. 10. a. 1. n. 8.* — (15) *p. 307. n. 2877.* — (16) *l. 4. c. 5. §. 2. n. 13.*

quoties libuerit; feruntque *Hurtadus et Illsung. apud Holzm.*, eam licitam declarasse *s. Pium V.*, *Gregorium XIII. et Paulum V.*

Secunda sententia vero, quam tenent *Sanch.*(1), *Sylvius* (2), *Laym.* (3), *P. Conc.* (4), *Salm.* (5), *Diana*(6), *Ronc.*(7), *Tamb.*(8) *et alii plures*, docet, frangere jejunium. Ratio, quia illa tantum potio habet rationem potus, quæ inservit ad vehiculum alimenti; non vero, quæ ipsa alimentum est, ut est lac et jusculum; ita et chocolates. Alias, si quis pisces contunderet et in aqua mixtos sumeret, nec iste frangeret jejunium. Hoc tamen non obstante prima sententia probabilior mihi est, sub limitationibus tamen, ut infra dicam. Ratio, quia potus chocolatis eo modo, quo admittemus, licet non habeat rationem potus, cum non deserviat ad extinguendam sitim, ut certe sentio, et licet aliquo modo nutriat, habet tamen rationem medicinæ, quatenus juvat ad vehendum cibum, sive ad caput ac stomachum confortandum. Unde de hoc potu idem dici potest, quod diximus supra de electuariis (9) cum *d. Thom.*(10), ubi ait: *Electuaria, etiamsi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum; unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio.* Sed hac ratione medicinæ non licebit sumere chocolatem nisi in parva quantitate, et cum aderit aliqua rationabilis causa, eo modo, quo licitus est usus electuariorum. Hinc *P. Milante* (11), loquendo de electuariis, recte ait: *Ergo etiam ex fine in præsentiarum chocolatam ad consolidandum stomachum viri probi in moderata quantitate permittunt.* Accedit alia ratio intrinseca universalior et forte potior, nempe consuetudinis jam hodie communiter receptæ, quæ negari non potest, et quam etiam testantur *Salm.* (12) *et Viva*, *Tamb.*, *Holzm. ll. cc. ac Felix Potest.* (13) *cum Ronc. l. c. supra*, ubi sic ait: *Dixi, chocolatam frangere*

(1) *cons. l. 5. c. 1. dub. 23. n. 1.* — (2) *2. 2. q. 147. art. 6.* — (3) *l. 4. tr. 8. c. 1.* — (4) *t. 5. p. 307. n. 4.* — (5) *tr. 23. c. 2. punct. 3. §. 2. n. 60.* — (6) *p. 4. tr. 4. r. 194.* — (7) *tr. 9. c. 1. q. 6. r. 3.* — (8) *dec. l. 4. c. 5. §. 2. n. 9.* — (9) *n. 1019.* — (10) *2. 2. q. 147. art. 6. ad 3.* — (11) *in prop. Alex. VII. exer. 23. p. 257.* — (12) *loc. cit. n. 62. in fine.* — (13) *n. 2879.*

jejunium; habeo tamen rationem extrinsecam, qua certum mihi redditur, jejunium non frangere: hæc autem fundatur in universali consuetudine, quam sciunt et tolerant prælati ecclesiæ, quæ consuetudo legi derogavit. Hæc autem ratio consuetudinis (etsi in alio casu) confirmatur ex *d. Th.* (1), ubi disserens de operariis et peregrinantibus, an excusentur a jejuniis, ait excusandos esse, si immineat necessitas, et deinde subdit: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad superioris dispensationem, nisi forte, ubi est consuetudo; quia ex hoc ipso, quod prælati dissimulant, videntur annuere.* Cum vero ratione consuetudinis potus chocolatis admittitur, censeo cum *Salm.* (2), hanc consuetudinem non adesse, nisi pro uno tantum cyatho in diem, non toties quoties, ut alii dicunt. *)

Quænam autem quantitatis censeatur parva et juxta usum hodie permitti possit? Sane improbabiliter *Pasqual.* (3) putat nimiam mediam unciam chocolatis, ut possit sumi pro parva materia, inepte dicens, quod hujusmodi quantitas plus nutrit quam sex unciæ alterius cibi: unde tantum admittit octavam vel sextam partem unciæ; et huic opinioni videtur adhærere *P. Conc.* (4), ubi ait, solum posse admitti aliquid pulveris chocolatis cum aqua ita admixtæ, ut aqua sapida efficiatur et stomacho attemperetur: cæterum non dubitat (5), chocolatem posse sumi per modum medicinæ ad instar electuarii. Contra vero merito *Salm.* (6), rejiciunt *Leand.* (7) *et Turrian.* (8), qui permittunt potionem duarum unciarum chocolatis. Alii, ut *Pinellus* (9), *Felix Potesta ac auctor adnotation. ad Anacl.* (10), permittunt unam unciam et dimidiam chocolatis cum dimidia sacchari. Rationabilius tamen *card. Brancatius* admittit potionem unius unciæ chocolatis (cum quinque unciis aquæ, ut ait) non frangere jejunium; vel, ut admittunt *Escobar loc. cit.*, *Sal-*

(1) *2. 2. q. 147. art. 4. ad 3. in fine.* — (2) *cit. n. 62. in fine.* — (3) *in suo tr. de jejun.* — (4) *t. 5. p. 243. n. 5.* — (5) *n. 6.* — (6) *ibid. n. 63.* — (7) *q. 5. §. 4.* — (8) *sum. p. 1. c. 256. dub. 37.* — (9) *ap. Salm.* — (10) *de præc. eccl. dist. 2. q. 1. n. 6.*

*) Sic textus convenit cum retractatione 43.

Editor.

mant. (1), *Viva ut supra, et Renzius* (2) *cum Hurtad.*, unam unciam chocolatis cum dimidia sacchari. Spectata autem hodierna consuetudine *P. Milante* (3) sic scribit: *Dico, in præsentiarum esse absolute licitam chocolatæ potionem in moderata sexquiunciæ quantitate* (id est unciæ cum dimidia), *quia parvitas materiæ ex consuetudine introducta et tolerata ab ecclesia omnino excusat a culpa. Dixi ex tolerantia ecclesiæ; quia ex laudata permissione hodie chocolata in præfata quantitate sumpta communalis potus semel dumtaxat in die permissus evasit.* Et quidem valde probabiliter, dum communis usus fert, ut mihi constat, non minus quam unciam cum dimidia chocolatis in ordinariis cyathis solere immitti. Dicit autem *Viva*, quod tunc chocolates habet rationem potus, quando uncia chocolatis et media sacchari miscentur septem unciis aquæ. Sed hoc videtur contra communem usum, neque hoc congruit ei, quod dicit ipse *Viva*, et quod proferunt *Leander*, *Diana*, *Escob.*, *Potesta etc.*, nempe tunc chocolatem non habere rationem potus, cum illa æquat quantitatem aquæ. Unde melius videtur sufficere, quod præfata permissa quantitas sumatur cum aqua, quæ de more solet in usualibus cyathis adhiberi.

1024. — „2. Jejunium non solvitur per collatiuncu„lam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nu„tritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, „*vespertinam:* quia sine causa non licet illam sumere „mane vel meridie: ex justa tamen causa licet utrumque: „ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum; „sine ea erit veniale tantum, cum non violetur substan„tia jejunii." *(Ita Viva* (4) *et Salm.* (5) *cum Less., Tol., Sanch., Caj. Fill. et communi. Ibidem dicunt Fagund. et Leand., quod venatio sufficit pro causa justa tempus commutandi.)*

„Quoad ejus quantitatem communiter designatur quarta „vel quinta pars integræ cœnæ; ut contra *Dian.* (6), „*Turr. etc.* docet *Reg.* (7) *cum Laym.* (8), *Fill.* (9), di-

(1) *cit. n. 63. in fine.* — (2) *de præcept. eccl. c. 2. q. 18.* — (3) *loc. cit. p. 256.* — (4) *q. 10. art. 3. n. 5.* — (5) *tr. 23. c. 2. punct. 3. §. 3. n. 82. in fin.* — (6) *1. p. tr. 4. r. 117.* — (7) *c. 2. l. 6. n. 185.* — (8) *c. 1. n. 9.* — (9) *t. 2. tr. 27. p. 2. c. 2. q. 7. n. 33.*

„cens, ita decisum esse in celebri academia theologo-„rum, qui omnes in quartam partem consenserunt. Idem „probat *Escob.* (1), siquidem cœna ordinaria duarum li-„brarum pondus non excedet, quia talis in reliquis præ-„ceptis modica censetur, ac proinde tanto quis magis „minusve peccat, quanto magis vel minus transgreditur. „Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti „sæcularibus quam religiosis, nobilibus quam plebeis, et „in frigidis regionibus, quam in aliis, ut notat *Laym.* (2) „*et Bon. l. c.* Plus idem quibusdam in locis in vigilia „nativitatis Domini, et alibi in cœna Domini, permitti „ex consuetudine dicunt *Med.*, *Cajet.* (3) *et Sanchez* (4), „*Escob.* (5): quod *Bon.* non improbat, ubi ea consue-„tudo est recepta.

„Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ob nutri-„tionem communiter ordinati, quippe inter fercula fere „apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus „aliave ex saccharo et melle confecta; et pro more re-„gionis parum butyri et casei, ut in regionibus septen-„trionalibus ob fructuum inopiam. *Laym.* (6).

1025. — In serotina igitur refectione duo spectanda sunt, quantitas et qualitas cibi. Sed hic ante omnia animadvertendum præcipue, in his attendendam esse consuetudinem locorum, ut bene advertunt *Caj.* (7) *et alii passim:* certum enim est, quod, ubi agitur de consuetudine, tam circa jejunium, quam circa omnes alias ecclesiæ leges, quibus nemo negat, per consuetudinem derogari posse, *) auctoritas doctorum recentiorum, licet

(1) *tom. 1. ex. 13. c. 3. n. 61.* — (2) *l. 4. t. 8. c. 1.* — (3) *n. 34.* — (4) *cons. lib. 5. c. 1. dub. 26.* — (5) *t. 1. e. 9. c. 3.* — (6) *l. c. n. 9.* — (7) *2. 2. q. 147. n. 6. §. 2.*

*) Si modo consuetudo habeat requisitas conditiones, nempe ut sit *a communitate introducta, per longum tempus* (saltem 10 annos) *continuata,* deinde ut sit *rationalis* vel *honesta* saltem aliqua ratione, et habeat *consensum tacitum Pontificis,* qui probabiliter ex consensu episcoporum præsumitur. Hinc non statim reprobanda est consuetudo, quæ forte alicui decreto pontificio adversetur; sed prius attendendæ sunt conditiones contrariæ consuetudinis, an sint legitimæ; quod ad dijudicandos mores Germanorum omnino necessarium est. Videat lector, quod in *primo libro n. 107 — 110.* de consuetudine dictum est. *Editor.*

pauciorum, qui soli de posteriori moderna consuetudine testari possunt, pluris facienda est et sine dubio præferenda auctoritati, etsi communiori AA. antiquorum, qui nihil de consuetudine imposterum introducenda scire poterant. Cum autem auctores de aliqua consuetudine testantur, id non temere et sine sufficienti fundamento asseruisse credendum est. His positis omnibus patet, quod antiquitus præter unicam comestionem nulla alia refectio cibi permittebatur. Tractu temporis introductum fuit aliquid parum sumere fructuum, herbarum aut dulciarum ad medicinam, ne potus noceret, ut testantur *d. Antonin. et Caj.* de suo tempore. Postmodum consuetudo obtinuit, etiam ad nutriendum sumere aliquid panis et fructuum, usque ad tres vel quatuor uncias, ut aliqui DD. dicebant; vel usque ad sex, ut alii putabant. Recentiorum autem, quod ad quantitatem pertinet, alii, ut *Holzm.* (1) *cum Laym.*, *Fill.*, *Reg*, *Spor.* (2), *Wigandt* (3), *Croix* (4) *cum Bus. et Elbel* (5) *cum Henno et aliis*, *Anacl.* (6), dicunt, ex consuetudine permitti jejunantibus quartam partem cœnæ; sed hæc regula non multum mihi arridet; nam vel potest esse nimis indulgens; et ideo reprobant eam *Salm.* (7) *et Diana* (8) *cum aliis*; vel saltem est valde obscura scrupulisque obnoxia. Melius igitur alii communiter asserunt, permitti in collatiuncula octo uncias cibi; ita *Palaus* (9), *Ronc.* (10), qui asserit, sic ferre hodie praxim timoratorum, *Viva* (11), *Tamb.* (12), *Elbel* (13), *Felix Potesta* (14), *Mazzotta* (15), *Diana* (16), qui ait, hanc sententiam ab omnibus admittendam, et *Salm.* (17) *cum Vill.*, *Turr.*, *Pasq.*, *Led.*, *Trull.*, *Leand. etc. communiter*, qui dicunt, sic hodie tenere communem piorum usum, et sic practicari ab eodem suorum Discalceatorum ordine, sicut apud ipsos *Salm.* testatur *Fagund. ex Suar.* Idem confirmat *P.*

(1) *t. 1. p. 338. n. 23.* — (2) *de jejun, n. 26.* — (3) *tr. 5. ex. 4. n. 99. resp. 5.* — (4) *l. 3. p. 2. n. 1299.* — (5) *conf. 17. n. 481.* — (6) *tr. 10. dist. 2. n. 27.* — (7) *tr. 23. c. 2. punct. 3. §. 3. n. 71.* — (8) *p. 1. tr. 9. r. 1.* — (9) *t. 7. tr. 1. d. 3. §. 2. n. 7.* — (10) *de 3. præc. c. 1. q. 5. r. 1.* — (11) *eod. tit. q. 10. art. 3. n. 1.* — (12) *dec. l. 4. c. 5. §. 3. n. 1.* — (13) *conf. 17. n. 493.* — (14) *de præc. eccl. n. 2886.* — (15) *l. 1. p. 428.* — (16) *p. 1. tr. 9. r. 1.* — (17) *ibid. n. 72.*

Milante (1), qui auctor, licet rigidarum sententiarum fautor sit, tamen non dubitat sic asserere: *Ut cœnula ista innoxia sit, debet esse modica, ita ut octo unciarum pondus ordinarie haud excedat quantitas illa, quæ pro refectione sumitur; ita quidem universim viri qua pietate, qua doctrina pollentes docent et ad praxim deducunt. Dixi ordinarie; quia justa ex causa poterit esse majoris ponderis, quando videlicet aliquis majori eget nutrimento.* Quod ultimum etiam communiter DD. admittunt. Quapropter, cum censeant *Salm.* (2) *cum Sanch.*, *Viva* (3), *Elbel* (4), *Spor.* (5) *et Vivald.*, *Tamb.*, *Leand. ac Diana apud Croix* (6), duas uncias in refectiuncula non reputari excessum gravem; consequenter tenere debent, eum a culpa excusari, qui majori indiget nutrimento, et per duas tantum uncias cœnulam excedit. Cæterum quantitas octo unciarum ita hodie usu recepta est, ut indistincte permittatur, etiam iis, qui cum illa ad satietatem reficiuntur; ut dicunt *Spor.* (7), *Croix* (8) *cum Vill.*, *Fag. et Bon.*, *Tamb.* (9), *Elbel* (10) *et Holzm.* (11) *cum communi.*

In vigilia autem nativitatis Domini ex consuetudine permittitur quantitas duplo major, ut dicunt *Viva* (12), *Holzmann* (13), *Mazzotta* (14), *Ronc.* (15). Imo *Sanch.* (16) *cum Metin.*, *Elbel* (17), *Pal.* (18) *et Salmant.* (19) *cum Mol.*, *Barb.*, *Led.*, *Fag. etc.* dicunt, in ea nocte posse sumi quantumlibet de fructibus, herbis et dulciariis, non autem de pane; quia hanc, asserunt, esse consuetudinem ecclesiæ ab omnibus receptam. Hanc tamen consuetudinem *Mazzotta* apud nos negat adesse; et ego cum *Pasq.* (20) *et Renz.* (21) saltem de illa dubito. Duplicem autem refectiunculam *Sanch.*, *Azor.*, *Diana*, *Tamb. etc. ap. Croix* (22), *Mazz. et Ronc. ll. cc.* admittunt, etiamsi vigilia nativitatis adveniat in sabbato quatuor temporum, hoc est, etiamsi festum nativitatis accidat in die lunæ; quia id conceditur

(1) *in prop. Alexandri VII. exerc. 23. p. 258.* — (2) *cit. n. 72.* — (3) *n. 3.* — (4) *l. c. n. 494.* — (5) *de jejun. n. 28.* — (6) *l. 3. p. 2. n. 1300.* — (7) *ad 3. præc de jejun. n. 27.* — (8) *n. 1299.* — (9 §. *3 n. 1.* — (10) *conf. 17. n. 491.* — (11) *tom. 1. p. 339. n. 24.* — (12) *art. 3. n. 2.* — (13) *n. 25.* — (14) *t. 1. p. 278.* — (15) *l. c. r. 2.* — (16) *cons. l. 5. c. 1. dub. 26. n. 6.* — (17) *l. c. n. 496.* — (18) §. *2. n. 7.* — (19) *loc. cit. n. 73.* — (20) *dec. 92. n. 2.* — (21) *t. 2. p. 589. quæst. 6.* — (22) *n. 1301.*

catione lætitiæ et solemnitatis. Probabilius tamen advertit *Sanch.* (1), quod, si quis in meridie anteverteret refectiunculam, non posset excedere octo uncias, quia tunc non adhuc festum incœpit. In vigilia autem paschatis aut pentecostes, dicunt *Viva et Salm.*, non permitti duplicem cœnulam, sed tantum posse sumi ex consuetudine decem vel undecim uncias cum *Leand.*, *Pasq. et Quintan.*; sed de hac consuetudine apud nos etiam dubito.

1026. — Quoad qualitatem vero cibi in cœnula sumendi hodie commune est, posse comedi panem, fructus, oleas, herbas et dulciaria, ut dicunt *Viva* (2), *Salm.* (3) *cum Laym.*, *Nav.*, *Azor.*, *Pal. etc. communiter*. Cæterum *Spor.* (4), *Elbel* (5) *cum March.*, *Tamb. et Burghaber* dicunt, quod spectata moderna consuetudine tuta est sententia, quod in collatione vespertina non est attendenda qualitas ciborum, sed tantum quantitas; adeo ut ex omnibus cibis, qui die jejunii sumi possunt in prandio, etiam piscibus, leguminibus, ovis etc., adhuc liceat sumere in cœna. His videtur se adjungere *Bonac.* (6), dicens: *Ex quo patet, in secunda refectiuncula magis servandam esse quantitatem quam cibi qualitatem.*

1027. — Huic opinioni non universe acquiescendum est; nam dubitatur I., an in cœnula liceat sumere ova, cui hæc sint permissa. Affirmat *Sporer* (7) *cum Pasq. et Vivald. apud Croix* (8): sed hoc omnino negandum, ut dicunt *Viva* (9), *Potesta* (10), *Mazzotta* (11), *Ronc. l. c. et Tambur.* (12) *cum Sanch.*, *Fill. et Diana*. Ratio, quia ova sunt maximæ substantiæ, et ideo a consuetudine communiter rejiciuntur. Tantum permittunt *Busemb. ut supra*, *Laymann* (13), *Holzm.* (14) *et Elbel* (15) pro regionibus frigidioribus sumere parum casei vel butyri. Verumtamen *Viva*, *Potesta*, *Tamb. ll. cc. et Mazz.* (16) id indiscriminatim permittunt. Hocque probabiliter apud nos admittitur et in usum deducitur a pluribus perdoctis junioribus, et præser-

(1) *l. c. n. 6.* — (2) *q. 10. art. 1. n. 8.* — (3) *tr. 23. c. 2. punct. 3. §. 3. n. 77.* — (4) *ad 3. præc. n. 32.* — (5) *l. c. n. 483.* — (6) *de præc. eccl. d. utt. q. 1. p. 3. n 3.* — (7) *ut supra n. 32.* — (8) *l. 3. p. 2. n. 1303.* — (9) *q. 10. a. 3. n. 3.* — (10) *de præc. eccl. n. 2886.* — (11) *t. 1. p. 427.* — (12) *l. 4. c. 5. §. 3. n. 5.* — (13) *l. 4. tr. 8. c. 1. n. 9.* — (14) *tom. 1. p. 339. n. 23.* — (15) *conf. 17. n. 483.* — (16) *tom. 1. p. 427.*

tim a doctissimo meo magistro ac illustrissimo episcopo D. Julio Torni pro eis, qui jam dispensati sunt ad lacticinia; modo non sumatur plus quam una uncia casei, vel ad summum una cum dimidia. Idem ait *Palaus* (1) de biscoctis cum ovis vel butyro confectis, modo eorum non sumatur plus quam una vel altera uncia.

Hic notandum, quod nuper per quemdam confessarium supplicatus fuit ss. Pontifex *Bened. XIV.*, ut explicaret, an revera liceret in serotina collatiuncula parum casei sumere iis, qui in quadragesima et vigiliis sunt dispensati ad lacticinia. Pontifex supplicationem transmisit ad s. pœnitentiariam, quæ sic rescripsit: *Sacra pœnitentiaria, optime conscia mentis sanctitatis suæ, ex speciali auctoritate ejusdem respondet, non licere*, rationem afferens, quod illud *jejunantes*, expressum in bulla *Libentissime* præfati nostri Pontificis *Benedicti XIV.* (ubi dictum fuit, dispensatos ad carnes vel ad lacticinia *opus habere eo cibo eaque uti portione, quibus utuntur omnes jejunantes rectæ meticulosæ conscientiæ*), intelligitur de rigorose jejunantibus quadragesimali jejunio, in quo tam carnes quam ova et lacticinia vetantur.

Deinde dubium subortum fuit, an s. pœnitentiaria illud: *Optime conscia mentis etc.*, dixerit ex sua interpretatione vel ex proprio oraculo Pontificis. Idcirco idem confessarius item Papam supplicavit, ut ipsemet mentem suam explicaret. Venit responsum (quod ego ipse authenticum observavi et nunc apud me est), in quo sic dicitur: *Sacra pœnitentiaria de mandato ss. Domini, qui suis ipsis oculis retroscriptam epistolam dignatus est legere, respondet, vera esse et pro veris habenda, quæ constat ab eadem pœnitentiaria fuisse rescripta. Datum Romæ in pœnit. die 23. Julii 1756.*

Sed super hoc aliud dubium aliquibus factum fuit, an hujusmodi declaratio Pontificis indigeat universali promulgatione, ut fideles obliget. Dubitatio orta fuit ex eo, quod dicunt DD., nimirum quod interpretationes sive declarationes, etiam authenticæ, factæ scilicet ab ipso legislatore vel a successore aut ejus superiore, indigent promulgatione, ut vim legis habeant. Attamen dicimus, distinguendam esse

(1) §. *2. n. 6.*

declarationem pure talem a declaratione non pure tali sive ab interpretatione. *Declaratio pure talis* est illa, quæ clare a principio inest in ipsa lege, id est, cum sensus declaratus totus jam in lege continebatur: v. gr. si lex loquatur de alio, et dubitetur, an de filio legitimo vel spurio; si legislator declarat, intelligi de legitimo, jam sensus clare in lege inest in principio. *Declaratio* autem *non pure talis* sive interpretatio est illa, cujus sensus non clare est in lege imbibitus, sed infertur ex aliquo argumento, puta, quod nomine patris veniat etiam avus, nomine mortis naturalis veniat etiam civilis et similibus.

Hinc dicimus cum sententia communi, quam tradunt *Castrop.* (1) *cum Suar., Vasq., Salas etc. citatis ibid., Holzm.* (2), *Spor.* (3), *La Croix* (4), *Salm.* (5), quod declaratio *pure talis* illius sensus, qui clare jam inest in lege, non indiget promulgatione, sed obligat omnes, qui declarationem illam jam sciunt: cum ipsa non sit nova lex, sed a principio in lege sit imbibita. Declaratio contra *non pure talis* sive interpretatio alicujus sensus obscuri vel ambigui, qui dubius est, an insit vel ne in ipsa lege, sed ex argumento infertur, hujusmodi declaratio, ut obliget, indiget promulgatione, ut recte ajunt *Pal.* (6) *et Suar.* (7); quod declarationes omnes, quæ non fiunt a legislatore, sed ab ejus successore aut superiore, semper indigent nova promulgatione, ut obligent. Ratio, quia successori aut superiori non est tam aperta mens primi legislatoris, sicut ipsi legislatori nota est; ideoque, ut illi aliquid declarent, etiamsi explicarent aliquem sensum jam in lege existentem, semper opus habent recurrere ad argumenta et interpretationes: et propterea semper videntur aliquid novi constituere. Saltem, ut ait *P. Suar.* (8), hujusmodi declarationes, prout sunt responsa declarativa Pontificum, obstringunt ad illam interpretationem tuendam, sive ad servandum antiquum jus secundum illam interpretationem. Verumtamen idem *Suar.* (9) sic addit: *Ut authentica sit*

(1) *t. 3. d. 5. p. 3. §. 3. n 3.* — (2) *t. 1. de lege p. 112. n. 543.* — (3) *supplem. eod. tit. c. 1. p. 47. n. 330.* — (4) *loc. cit. n. 824.* — (5) *tr. 11. de leg. c. 3. punct. 2. §. 2. n. 30.* — (6) *l. c. §. 1. n. 2.* — (7) *de leg. l. 6. c. 1. n. 3.* — (8) *de leg. l. 4. c. 14. n. 3.* — (9) *eod. tit. l. 6. c. 1. n. 3.*

interpretatio, oportet, ut habeat legis conditiones, ut sit justa, sufficienter promulgata etc. Unde consequenter fit, ut hæc lex interpretativa alterius exposita sit dubiis, ita ut aliæ interpretationes necessariæ sint.

His positis concluditur in nostro casu, quod, cum sensus explicatus a Pontifice, legis ipsiusmet conditore, nempe verbum *jejunantes* accipiendum esse pro rigorose jejunantibus, jam totus insit in lege (totum enim, quod significet abstinentiam tam a carne quam a lacticiniis, jam in verbo *jejunantes* continetur); propterea hæc declaratio non indiget promulgatione: tum, quia explicatus est sensus jam in lege imbibitus, tum quia ab ipso legislatore declaratus est.

Sed post hæc scripta regnans Pontifex *Clemens XIII.* per bullam, quæ incipit *Appetente**), sub die 20. Dec. 1759 in hoc puncto omnia sustulit dubia, dicens: *Nova in infringendis jejunii legibus vel opinionum commenta vel a vera jejunii vi et natura abhorrentes consuetudines, quæ humani pravitate ingenii sint invectæ, ea omnia radicitus convellenda curetis. In quibus profecto abusum illum censemus omnino numerandum, cum nonnulli, quibus ob justas et legitimas causas ab abstinentia carnium dispensatum fuerit, licere sibi putant, potiones lacte permixtas sumere: contra quam prædictus Prædecessor noster censuit, tam dispensatos a carnium abstinentia, quam quovis modo jejunantes, unica excepta comestione, in omnibus æquiparandos iis esse, quibuscum nulla est dispensatio; ac propterea tantummodo ad unicam comestionem posse carnem, vel quæ ex carne trahunt originem adhibere.* Quænam autem sint, quæ ex carne originem trahunt, habetur in *can. Denique dist. II.*, ubi dicitur: *Quæ trahunt originem sementinam a carnibus, ut sunt ova et lacticinia.* Itaque dispensatis non permittitur in collatiuncula alius cibus, nisi ille, qui permittitur non dispensatis.

1028. — Dubitatur II., an in cœnula permittantur pisces? Hic plures concurrunt doctorum sententiæ. Id absolute negant *Salm.* (1) *cum Sanch., Led. et Pal. ex communi*

(1) *tr. 23. c. 2. punct. 3. §. 3. n. 80.*

*) vide infra sub n. 4. *Editor.*

ut asserunt, etiamsi pisces sint parvi et siccati; quia, ut ajunt, nullibi est hæc consuetudo. Attamen *Laym.* (1) *cum Azor.* concedit pisciculum sale coctum; *Tamb.* (2) autem tenet, pisces sale coctos, sive parvos sive magnos, hodie vetitos non esse; et asserit *Viva* (3), putans, hanc consuetudinem jam introductam esse. Imo *Sporer* (4) *et Elbel* (5) *et Vivald.*, *March.*, *Pasqual. ac Burgh. apud Croix* (6) dicunt, juxta hodiernam consuetudinem licitum esse vesci piscibus, prout in prandio, modo quantitas debita servetur. Cæterum *Bon.* (7) *et Viva* (8) *ac Mazzotta* (9) probabiliter ajunt, hodie ex consuetudine jam apud nos recepta (quam mihi confirmarunt alii docti et probi juniores) posse sumi in cœnula exiguam partem, v. gr. duas vel tres uncias piscis majoris. Hancque consuetudinem confirmat et approbat ut licitam *M. Milante* (10), ubi sic ait: *Nec scrupulosus quidem theologus inficiare audet* (licitum esse, vesci pisciculis recentibus), *præsertim quia viri prudentes ac docti, immo regularium communitates eisdem vesci in antipaschali jejunio consueverunt. Ut ingenue meam in re proferam sententiam, attenta præsenti disciplina, sine ullo scrupulo posse etiam magnos pisces in eadem quantitate permitti existimo... Unde, sicut hodie in prandio licet grandes pisces comedere, licet pariter in cœnula cum debito moderamine manducare.*

1029. — Dubitatur III., utrum liceat sumere octo uncias panis cocti cum aqua et oleo.

Prima sententia affirmat, quam tenent *Diana* (11), *Sporer* (12) *cum Bass. ac Bon.* (13), citans *Az.* (14), sed non bene (nam *Azor.* ibi nihil aliud admittit, nisi aliquid panis, ne alii cibi soli noceant); item *Elbel* (15), qui probabilissimam vocat, et *Laym.* (16) dicit, non carere aliqua probabilitate. Ratio, ut dicunt, tum quia, si panis et liquor sejunctim sumi possunt, cur non una simul? tum quia, licet panis crescat pondere, non tamen acquirit rationem majoris substantiæ

(1) *cit. n. 9.* — (2) *l. c. §. 3. n. 3.* — (3) *d. a. 3. n. 3.* — (4) *de jejun. n. 32.* — (5) *conf. 17. n. 483.* — (6) *l. 3. p. 2. n. 1302.* — (7) *disp. ult. q. 2. p. 3. n. 3.* — (8) *d. n. 3.* — (9) *tom. 1. p. 427.* — (10) *in prop. Alexand. VII. exerc. 23.* — (11) *p. 10. tr. 14. r. 58.* — (12) *l. c. n. 31.* — (13) *d. ult. q. 1. p. 3. n. 3.* — (14) *l. 7. c. 8. q. 7.* — (15) *l. c. n. 499.* — (16) *l. 4. tr. 8. c. 1. n. 9.*

quoad nutritionem, sed solum rationem temperamenti quoad cibum vehendum.

Secunda sententia vero tenenda negat, eamque docent *Pal.* (1), *Laym. l. c.*, *Fill.* (2), *Ronc.* (3), *Croix* (4), *Tamb.* (5), qui oppositam non audet vocare probabilem; item *Salm.* (6) *cum Trull.*, *Villal. et Reg.*, idemque sentit *Viva* (7), qui asserit, hanc esse communem, et contrariam non esse sequendam, ut communiter rejectam. Ratio 1., quia, esto panis coctus in aqua naturam non mutaret, tamen hujusmodi ferculum minime est consuetudine receptum. Ratio 2., quia revera panis per decoctionem et fermentationem cum aqua aliam naturam acquirit, et ita fit quid unum panis et aqua, ut evadat una substantia major, et ab invicem separari nequeant. Tantum ipse censeo, admitti posse cum *Tamb. l. c.*, ut quis actu, quo se reficit, infundens panem in aqua aut vino, statim ori admoveat; quia tunc non intervenit fermentatio, et liquor deservit ad vehiculum cibi. Nec improbo, quod *Salmant. ib.*, nempe quinque uncias (aut saltem quatuor, ut ait *Ronc.*) panis cocti non excedere notabiliter debitam quantitatem.*)

Probabiliter autem licitum est, in cœnula edere jusculum ex herbis coctis cum aqua et aceto aut oleo aut vino decocto, ut dicunt *Palaus* (8), *Diana* (9) *cum Laym.*,

(1) *tr. 30. d. 3. p. 2. n. 6.* — (2) *tr. 27. p. 2. c. 2. n. 30.* — (3) *c. 1. q. 5. r. 2.* — (4) *l. 3. p. 2. n. 1303.* — (5) *dec. l. 4. c. 5. §. 3. n. 2.* — (6) *tr. 23. c. 2. punct. 3. §. 3. n. 77.* — (7) *q. 10. art. 3. n. 4.* — (8) *p. 2. §. 2. n. 6.* — (9) *p. 10. tract. 14. r. 58.*

---

*) Quamvis *s. Alphonsus* non admittat, in refectiuncula *octo* uncias (i. e. media libra) panis aqua cocti sumi, tamen non improbat, si *quinque* unciæ vel saltem *quatuor* sumuntur. Auctores supra pro prima sententia relati præter *Elbel* non assignant certam quantitatem *octo* unciarum panis cocti pro refectiuncula, sed affirmant tantum, licere in collatione vespertina, jusculum ex pane coctum sumere. Sic *Sporer* l. c. (l. 7. c. 8. q. 8.), *Bonac.*; nec hoc improbant *Laymann, Croix, Drexelius, Salm., Roncagl. et alii.* Omnes tamen conveniunt, in hoc attendendam esse consuetudinem locorum, quæ teste *Sporerio* in Germania jam diu jusculum ex pane cocto admittit.

Editor.

Leand., *Viva* (1) *cum Bon. et Tamb.*, *Mazzotta* (2) *ac Salmant.* (3) *cum Nav. et Azor.*, nec dissentit *Wigandt* (4), si adsit aliqua causa; alias, ait, esse veniale. Bene tamen advertit *Viva l. c.*, oleum et acetum computanda esse in pondus; et ratio est, quia oleum et acetum revera non habent rationem potus. Admittunt autem *Salm. l. c.* octo uncias ex leguminibus igne tostis: negant vero, posse sumi legumina cocta cum aqua; quia (ut dicunt) in hoc adversatur consuetudo; sed id concedunt *Escob.* (5), *Spor.* (6) *et Elbel* (7). Cæterum, quod dictum est supra de pane decocto, fortius videtur posse dici de leguminibus, quæ minoris sunt nutrimenti quam panis.

3. In confessione non sufficit dicere: *Non servari* aut „*fregi jejunium;* sed addendum, utrum refectione multi„plici an esu carnium. Et si hoc, utrum semel an sæ„pius quantitatem notabilem sumpserit; quia probabile „satis est, etiam in hac materia parvitatem a mortali „excusare, ut docent *Bon.* (8) *et Tann.* (9); v. gr. si „coquus aut ægroti minister parum carnis prægustet: „*Escob.* (10), *Sanch.* (11);" *(Mediam unciam carnis, ait Pasq., esse materiam parvam; sed merito rejicitur a Salm.* (12), *qui dicunt, materiam parvam esse tantum octavam partem unciæ, ut ajunt etiam Ronc. et Diana ap. Croix* (13)*)* „vel ex aliis cibis quartam tantum par„tem collationis serotinæ, sive unam vel duas uncias „sumat: hanc enim esse materiam parvam, cum *Tur„riano et Leon.* docet *Diana* (14) esse probabile. Si „autem sæpius eodem die parum sumeret, peccaret gra„viter; quia materiæ illæ coalescerent in unam magnam, „ut contra *Salas* docet *Diana* (15). Accedit auctoritas „pontificia damnans opinionem oppositam." *(Vide propos. 29. inter proscriptas ab Alexandro VII.)* „Deni„que, si sit in quadragesima, addendum, utrum fregeris

(1) *q. 10. art. 3. n. 3.* — (2) *t. 1. p. 427.* — (3) *cit. n. 77.* — (4) *tr. 5. ex. 4. n. 99. resp. 3.* — (5) *tom. 12. l. 45. dub. 54. n. 293. et 294.* — (6) *l. c. n. 32.* — (7) *n. 483.* — (8) *t. 2. d. ult. p. 1. q. 2.* — (9) *t. 3. d. 3. q. 3. dub. 5.* — (10) *l. c. n. 54.* — (11) *cons. l. 5. c. 1. dub. 22. n. 10.* — (12) *tr. 23. c. 2. punct. 2. §. 1. n. 17.* — (13) *n. 1305.* — (14) *p. 5. t. 5. r. 11. et p. 8. t. 7. r. 54.* — (15) *p. 3. tr. 6. r. 43.*

„esu ovorum aut lacticiniorum. Tametsi enim *Diana* (1), „citans multos doctores, dicat, certum esse, quod sit „mortale, si non ex jure positivo, saltem ex consuetu„dine, in omnibus fere mundi partibus recepta, vesci „ovis et lacticiniis in quadragesima: probabile tamen „est et tutum (saltem in Germaniæ partibus), esse tan„tum veniale. *Laym.* (2), *Fag.* (3) *etc.*; tum quia, licet „consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, „præsertim mortali, obligat (*vide Fill.* (4), *Bon.* (5)); „tum quia ecclesia non tam graviter ad hoc obligat; ut „patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensa„tione in his quam in carnibus." (*Sed hodie hoc est improbabile ex prop. 32. damnata ab Alex. VII. relata supra n. 1007.*) „Ob quam causam etiam laridi et „adipis usum facilius concedi posse pauperibus docet „*Laym.* (6); imo ait, nec divitem propter eum usum con„tinuo damnandum esse peccati mortalis; præsertim cum „*Sylv.* (7) *et alii* dicant, ei, cui ovorum et lacticiniorum „usus permissus est, etiam laridi et sagiminis permis„sum videri; idque non improbat *Azor.* (8). *Vide Laym.* „hic, *Fagund.* (9), ubi dicit, pinguedinem inter carnes „non computari (10). Verum in his videndum ubique, „quid recepta piorum consuetudo ferat, a qua non te„mere recedendum. *Azor.* (11). *Vide dicta n. 1010.*

„Dixi: *si sit in quadragesima;* quia extra eam licite „vescitur ovis, qui debet jejunare, v. gr. ob jubilæum „(*Henr. etc.*), vel ex pœnitentia sacramentali (*Fag.*), vel „ex voto aut in vigilia (12)." *Vide dicta n. 1009.*

1030. — Quæritur I., utrum, qui in die jejunii culpabiliter bis comedit in notabili quantitate, peccet graviter, si iterum comedat.

Affirmat *prima sententia*, quam tenent *Wigandt* (13), *Sylv.* (14), *Elbel* (15) *cum Med. etc.*, *Henno*, item *Major ac Montesin. apud Salm.* (16). Ratio, quia, sicut præ-

(1) *t. 9. r. 54. et t. 6. misc. r. 82.* — (2) *c. 1. n. 3.* — (3) *l. 1. c. 2.* — (4) *t. 27. c. 3.* — (5) *n. 2.* — (6) *l. 4. t. 8. c. 1. n. 5.* — (7) *verb. jejunium.* — (8) *l. 7. c. 10. q. ult.* — (9) *p. 4. l. 1. c. 2. n. 20.* — (10) *vide Dian. p. 1. t. 9. r. 21.* — (11) *l. 7. c. 10. q. ult.* — (12) *vide Dian. p. 1. c. 9. r. 5. et 6.* — (13) *tr. 5. ex. 4. n. 101. resp. 3.* — (14) *v. jejunium n. 22.* — (15) *l. c. n. 426.* — (16) *de 3. præc. c. 2. punct. 1. n. 7.*

ceptum abstinendi a carnibus est negativum, ita ut, qui eas quoties comedit, toties peccet, prout omnes asserunt cum *Salmant.* (1), *Suar.*, *Diana etc. communiter contra Palud.*, *Tab. etc.*; sic est illud, per quod præcipitur abstinentia a secunda comestione.

Negat vero *secunda sententia* communis et probabilior, quam tenent cum *Bus.* (2) *Sanch.* (3), *Holzm.* (4), *Anacl.* (5), *Mazzotta* (6), *Roncagl.* (7) *cum Azor.*, *Suar.*, *Fagund.*, *Palaus* (8) *cum Caj*, *Val.*, *Sa*, *Tol.*, *Laym.*, *Henr. etc.*, *Salm.* (9) *cum Bon.*, *Trull.*, *Fag. et Bass.* Ratio 1., ut alii dicunt, quia præceptum jejunii est positivum, cum præcipiat principaliter per se unicam comestionem, unde non obligat semper et ad semper; et proinde, qui semel illud fregit, non peccat saltem graviter iterum comedendo: sed hæc ratio non convincit; nam si hoc esset præceptum mere positivum, peccaret, qui prorsus nihil per diem comederet. Ratio 2. potior est, quia essentia jejunii consistit in unica comestione, ut clare videtur docere *d. Thomas* (10), dicens: *Ecclesiæ moderatione statutum est, ut semel in die a jejunantibus comedatur.* Quapropter, destructa essentia jejunii, cessat præceptum. Dispar autem est ratio præcepti abstinendi a carnibus; ibi enim essentia præcepti consistit in unica comestione, quia facta secunda comestione jam jejunium solutum est; ideoque bis comedens non tenetur deinde jejunare, cum amplius jejunium servare non possit. Adde, quod hoc præceptum communiter sic DD. interpretantur; et hoc solum redderet probabiliorem sententiam nostram. Dixi autem *saltem graviter;* nam *Less.* (11), *Fill.* (12) *et Croix* (13) cum communissima (*contra Pal.*, *Anacl. et Salm. ll. cc.*) dicunt, id esse veniale, eo quod est contra finem legis, qui est carnis mortificatio: et quidem probabilius, quia contraire fini legis est quædam inordinatio, quæ ab omni culpa non videtur excusari.

(1) *ibid. punct. 2. §. 1. n. 29.* — (2) *n. 1004.* — (3) *dec. l. 4. c. 1. n. 42. et 45.* — (4) *t. 1. p. 335. n. 8.* — (5) *de jejun. n. 20.* — (6) *tom. 1. p. 326.* — (7) *de 3. præcepto c. 1. q. 2. r. 2.* — (8) *tom. 7. tr. 1. d. 3. p. 2. §. 2 n. 8.* — (9) *l. c. punct. 3. §. 1. n. 47.* — (10) *2. 2. q. 147. a. 6.* — (11) *l. 4. c. 2. n. 17.* — (12) *t. 2. tr. 27. n. 24.* — (13) *l. 3. p. 2. n. 1265.*

Quæritur II., utrum, qui inculpabiliter bis comedit in die, teneatur abstinere a tertia refectione. Negant *Bonac.* (1), *Holzm.* (2), *Laym.* (3), *Pal.* (4), *Elbel l. c. et Spor.**) (5), quia, ut dicunt, adhuc in casu inadvertentiæ jam destructa est essentia jejunii. Sed affirmant *Azor.*, *Val.*, *Sa*, *Nav. etc.* (6). Ratio, quia is, qui jejunium inadvertenter fregit, materialiter tantum fregit, et non formaliter; unde, cum primum advertit ad jejunii legem, tenetur illam servare, ne formaliter lædat. Utraque sententia est probabilis; sed juxta dicta in præcedente quæstione prima videtur probabilior.**)

Quæritur hic III., an liceat cauponibus in die jejunii indiscriminatim ministrare omnibus cibos et carnes. Affirmat *Viva* (7) cum communi, etiamsi dubitent, an aliquis petens excusetur, quin eum interrogent; quia in dubio nemo præsumitur malus: imo, etiamsi certo sciant, eum non excusari, concedunt tabernariis *Sanch.* (8) *cum Nav.*, *Tol.*, *Mol. etc. apud Viva ib.*, posse adhuc invitare ad prandium; quia, ut dicunt, illa invitatio intelligitur conditionata, hoc est: *Si vultis comedere, comedite apud me.* Ad carnes vero, dicit *Viva*, non posse invitare hospites, nisi expresse sub dicta conditione nuper annuntiata. Sed hæc duo ultima non admittimus, nisi permissive, et accedat gravis causa excusans a peccato scandali, prout diximus *l. 3. n. 69.*

(1) *de præc. eccl. d. ult. q. 1. p. 3. n. 8.* — (2) *l. c. p. 335.* — (3) *c. 1. n. 13.* — (4) *p. 2. §. 2. n. 9.* — (5) *de jejun. n. 39.* — (6) *apud Bon. loc. ut sup. c.* — (7) *q. 10. a. 4. n. 7.* — (8) *l. 7.*

---

*) At *Sporer* clare affirmativam partem tenet, quamvis negativam etiam probabilem dicat.

Editor.

**) Sed in hom. ap. tr. 12. n. 20. in fine secundam sententiam affirmativam probabiliorem (forte parum probabiliorem, quæ non excludit probabilitatem oppositæ) dicit.

Editor.

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent a jejunio.

1031. *Quatuor sunt causæ excusantes a jejunio: I. dispensatio; II. impotentia; III. labor; IV. pietas.*

1032. *I. Causa est* dispensatio; *possunt enim a jejunio dispensare 1. Papa; 2. episcopi; 3. parochi; 4. prælati, de quibus singulatim agitur.*

1033. *II. Causa est* impotentia. *Quinam excusentur de* impotentia physica. *Resp. 1. infirmi; 2. pauperes.*

1034. *Quinam excusentur de* impotentia morali. *Resp. Excusantur: 1. qui laborant dolore capitis, vel qui nequeunt dormire. An autem hi teneantur mane sumere cœnulam? 2. milites. 3. An uxores, timentes indignationem a viris; et an viri, non potentes reddere debitum?*

1035. *4. Adolescentes.*

1036. *5. Senes. Dub. 1., an sexagenarii robusti teneantur jejunare.*

1037. *Dub. 2., an fœminæ quinquagenariæ.*

1038. *Dub. 3., quid de senibus habentibus votum jejunandi?*

1039. *Dub. 4., an religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia regulæ.*

1040. *Dub. 5., an jejunium, subrogatum voto castitatis, obliget sexagenarios.*

1041. *III. Causa est* labor. *Quæ sint artes per se laboriosæ. An excusentur tonsores et sartores; an pictores, scribæ et horologiarii; an molitores, argentarii et sculptores.*

1042. *Qu. 1., an excusentur artifices divites.*

1043. *Qu. 2., an excusentur artifices, qui possunt jejunare sine gravi incommodo.*

1044. *Qu. 3., an excusentur ipsi in diebus, in quibus non laborant.*

1045. *Qu. 4., an excusentur, qui assumunt laborem in fraudem jejunii.*

1646. *Qu. 5., an, qui laborant sine justa causa; et an, qui laborant ob rarum lucrum.*

1047. *De itinerantibus. Dub. 1., quale iter sufficiat ad excusandum. Dub. 2., an excusentur iter facientes equis vel rhedis.*

1048. *IV. Causa est* pietas. *An ideo opera pietatis possint sponte suscipi.*

1049. *1. Quando excusentur inservientes infirmis; 2. quando peregrinantes ad loca sacra; 3. quando concionatores; 4. quando cantores; 5. quando lectores; 6. quando advocati, judices, medici et alii professores; 7. quando confessarii.*

1050 *An absentes a patria teneantur ad jejunium in illæ præceptum; et an ad jejunium loci, ubi sunt.* Remissive ad *l.* 1. n. 156.

1031. — „Resp. Hæ sequentes: *Prima* superio„ris *dispensatio;* qua tamen non est opus, si necessitas „sit evidens, sed in dubio tantum; idque sive ad esum „carnium, sive ad secundam refectionem. Talis autem su„perior est episcopus et parochus, etiam præsente episcopo, „quando legitima consuetudo sic habet. Imo *Sylv. et San„chez* (1) absolute affirmant, posse dispensare præsente „episcopo: quia, inquit, ad episcopum non recurritur in „minimis, ut usus habet; quod episcopi sciunt et non „contradicunt. Verum id totum pendet ab usu et consue„tudine, sine qua non licebit (2). Item prælatus, et in ejus „absentia vicarius illius, ut habet *Sanch. l. c.*, respectu „suorum religiosorum: non tamen confessarius, licet pri„vilegiatus, si non sit parochus; quia non habet jurisdictio„nem in foro externo. *Sanch. l. c. contra Pal.* Unde tan„tum potest judicare de justitia causæ." *(vel adesse causam ad non jejunandum. Viva* (3)). „Causa autem valida „ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur; suf„ficit enim credulitas inculpata. Item, cum quis bona fide „putat, se a jejunio excusari, etsi causa insufficiens sit, „tantum venialiter peccare docet *Cajet.* At si vere bona „fide putet, se plane excusari, nullo modo peccare videtur.

„*Secunda* causa est *impotentia*, qua excusantur, qui „sine notabili damno non possunt jejunare: ut sunt junio„res usque ad annum 21. completum, quibus tamen post „septimum annum carnes dari non debent; item debiles, „infirmi, convalescentes, prægnantes, lactantes etc." *(Etamsi lactantes sint robustæ, ut Viva* (4), *Salm.* (5) *communiter. Idem Tamb. dicit de muliere mox conceptura, si jejunium ei nocere probabiliter possit. Hinc probabilis metus gravis mali, ut ait Viva* (6), *aut gravis incommodi, ut dicit Croix* (7) *cum Bon., Tamb. et Pasqual. excusat a jejunio.)* „Ratio est, quia hi omnes egent ali„mento multiplicato: uti et senes communiter sexagena-

(1) *de matr. l. 8. d. 9. n. 27. et in cons. t. 2. l. 5. c. 1. d. 5. n. 18.* — (2) *vide Trull. l. 2. c. 3. d. 7.* — (3) *d. n. 5.* — (4) *q. 10. art. 4. n. 3.* — (5) *tr. 23. c. 2. punct. 7. §. 1. n. 126.* — (6) *art. 4. n. 2.* — (7) *l. 3. p. 2. n. 1324.*

„rii, nisi evidenter constet, posse jejunare sine damno. In „dubio autem, an possint, non tenentur cum periculo ten„tare fortunam: quia, cum de ætate constet, et robur sit „dubium, non est expectandum, donec deficiat; tunc enim „irrecuperabilis est defectus. *Gran.* (1), *Escob.*, *Laym.* (2), „*Tan.* (3), *Fill.* (4) *et cæteri communiter*, *contra Nav.*, *Sa*, „*Sanch.* (5), item *Diana* (6) *etc.*, qui absolute, sine omni „restrictione, sexagenarios omnes a jejunio liberant: quam „sententiam *Trull.* (7) tamquam communiorem et magis „conformem tempori et imbecillitati humanæ, ut ait, se„quitur (cum *Molf.*, *Ortiz. etc.*), præsertim cum a scrupu„lis, quibus exponit contraria, liberat. Quidam insuper id „extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis „diebus voverunt jejunium; adduntque esse probabile, „quod sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eo quod is in „favorabilius habeatur pro completo. *Diana* (8) *ex Naldo* „*et Sanch.* (9), item (10) *ex Trull. et aliis 6.* Eademque „ætate, uti et ante annum 21., regulares non teneri ad „jejunia sui ordinis, probabile affirmat *Diana* (11) *ex* „*aliis 4.*, qui etiam probabile censet (12), excusari fœ„minas quinquagenarias *ex aliis 4.* Denique pauperes, „qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non „sufficientem pro unica refectione. *Vide Sanch.* (13), ubi „ex *Nav.*, *Gabr.*, *Ang.* excusat eos, qui laborant tertiana „vel quartana; item, qui ex vacuitate stomachi notabilem „capitis dolorem vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte „calefieri aut dormire non possunt. Neque hos teneri mane „sumere collatiunculam et vesperi cœnam, notat *Dia*„*na* (14) *ex Fill. et aliis 3.*; quia nemo tenetur pervertere „ordinem refectionum.

„*Tertia* causa est *labor* vel officium, quocum jeju„nium non possit consistere, qualis est agricolarum et „multorum opificum, ut fabrorum, pistorum, sutorum etc. „(etsi de sutoribus neget *Angles*, cujus sententiam *San*-

(1) *tom. 2. d. 6. tract. 3. p. 1. d. 6. sect. 5. n. 39.* — (2) *l. 4. tr. 8. c. 3.* — (3) *2. 2. dub. 3. q. 3. d. 5.* — (4) *tom. 2. tr. 27. p. 2. cap. 6.* — (5) *de matr. t. 2. l. 7. d. 32. n. 17. et part. 2. consil. l. 5. c. 1. d. 4. n. 7.* — (6) *p. 1. tract. 9. r. 20.* — (7) *l. 3. c. 2. d. 7. n. 3.* — (8) *p. 5. t. 14. r. 83.* — (9) *n. 6.* — (10) *p. 9. t. 7. r. 73.* — (11) *p. 9. t. 7. r. 73.* — (12) *p. 9. t. 7. r. 93.* — (13) *in cons. lib. 5. c. 1. dub. 14.* — (14) *p. 1. t. 9. r. 51.*

„*chez* (1) dicit esse veram, si non suant, sed tantum „scindant corium et materiam præparent); non tamen „pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat „etiam *Laym.* (2) figulos, argentarios, ferrarios, ligna„rios, fullones, cœmentarios, coriarios et textores. *Dia„na* (3) *et Gordon.* (4) versantes prælum typographicum, „non tamen typorum compositores: fossores autem, fer„rarios et similes, etiam in die uno vel altero, quo non „laborant, excusat *Azor. etc. cum Diana* (5). Similiter „excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei par„tem, ut ait *Sanch.* (6); *vide Fill.* (7). Ratio horum „omnium est, quia communiter horum vires non suffi„ciunt ad hujusmodi labores cum jejunio.

„Dixi: *pedibus;* quia multi non excusant equites; „longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet *Fill.* (8), „merito excusat: ubi etiam concedit, ob labores præce„dentes et subsequentes posse aliquem excusari, si pro„babiliter debilitatus vel debilitandus putetur, ita ut of„ficio rite fungi nequeat. *Vide Bon.* (9). Ex eodem ca„pite doctores excusant conjugem, si debitum reddere „non possit, quando jejunat; uti et uxorem, quæ ob ma„ciem non possit cum jejunio se viro gratam præstare. „*Bon. l. c.* Atque, universim loquendo, nemo tenetur „opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jeju„nii, ait *Cajet.* Quod intellige, nisi ista obligatio sit „valde levis et rationabiliter postponenda obligationi „jejunii.

„*Quarta* est *pietas* vel majus bonum. Unde excusantur, „qui cum jejunio non possunt vacare operibus melioribus, „v. gr. concionatores, præceptores ordinarii, confessarii, „cantores, et quotquot opera charitatis et misericordiæ, „tam corporalia quam spiritualia, exercent, etiam ob „mercedem, si ea cum jejunio peragere non possunt. „*Fill.* (10), *Azor.* (11), *Fern.*, *Navar.*, *Sylvest.*, *Fa„gund. etc.* Atque hi quidem omnes intelligunt et fere

(1) *cons. lib. 5. c. 1. dub. 7. n. 5.* — (2) *l. 4. t. 8. c. 3.* — (3) *p. 4. t. 4. r. 138.* — (4) *t. 2. l. 6. q. 18. c. 6.* — (5) *p. 1. t. 9. r. 9.* — (6) *in cons. lib. 5. c. 1. dub. 10.* — (7) *n. 119.* — (8) *tr. 38. c. 6.* — (9) *disp. ult. q. 4. n. 11.* — (10) *t. 2. tr. 27. p. 2. c. 6. n. 24.* — (11) *p. 1. l. 7. c. 28.*

„addunt, quando eorum labores cum jejunio non possunt „consistere. *Diana* (1) autem (absolute loquendo) præ„dicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omni„bus) concionantur, putat a jejunio excusandos; quia, „inquit, summopere laborant; non item eos, qui domi„nicis tantum concionantur, nisi sint debiles: *Sanch.* (2) „tamen, *Trull.* (3) putant, a jejunio quadragesimæ com„muniter et regulariter excusari eos, qui ter vel quater „in hebdomada concionantur cum fervore. Lectores vero, „*Diana l. c. cum Fagund.* (4) censet, non omnes excu„sandos, sed eos tantum, quorum labor est improbus; „vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. „Idem fere sentit *Sanch.*, licet *l. c.* putet, lectores eos, „qui quotidie quatuor lectiones legunt, ut in societate „faciunt præceptores grammaticæ, satisfacere, si media „quadragesima sive ter in hebdomada jejunent, eo quod „sit magnus labor, et paucis annis sic fatigentur, ut „progredi non possint; sic ille. Verum præstat, ut su„periores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispen„sent; ut monet idem *Sanch. l. c.* Nam in omnibus „istis regula certa et universalis statui non potest alia, „quam quod lex ecclesiæ non obliget cum magna dif„ficultate, ut notat *Laym.* (5).

„*Quinta charitas*, vel etiam urbanitas secundum quos„dam, excusat etiam a veniali eum, qui die jejunii ro„gatus ab amico modicum cibi sumit; *Med.*, *Fag.*, *Fill.*, „*Diana* (6), vel qui ad excitandum infirmorum appetitum „comedit parum, etiam carnis. *Sanch.*, *Diana* (7).

1032. — Quatuor igitur sunt causæ excusantes a jejunio: I. dispensatio; II. impotentia; III. labor; IV. pietas. De his seorsim hic et accurate censeo disserendum, cum sint res omnes pertinentes ad praxim et scitu necessariæ. Sedulo curavi, super hoc puncto quamplures auctores observare et hic recensere, eo quod doctorum auctoritas in hoc redundat in probabilitatem intrinsecam, cum agatur de re, quæ valde pendet ab æstimatione sapientum. Et quia plures infra in singulis sen-

(1) *p. 1. t. 9. r. 9.* — (2) *in consil. p. 2. l. 5. c. 1. d. 13. n. 6. 7. et 8.* — (3) *l. 3. c. 3. d. 7.* — (4) *p. 4. lib. 1. c. 8. n. 19.* — (5) *c. 2. n. 2.* — (6) *p. 2. l. 9. r. 29.* — (7) *p. 3. t. 5. r. 32.*

tentiis eosdem AA. sæpe citare mihi opus erit, ideo, ne citationes iterum semper repetam, loca doctorum de hoc puncto agentium, quos observavi, hic congero. Hi sunt: *Sanch.*(1), *Laym.*(2), *Less.*(3), *Azor.*(4), *Petrocorens.*, *Escob.*, *Palaus*(5), *Bon.*(6), *P. Concina*(7), *Spor.*(8), *Roncaglia*(9), *Salm.*(10), *Wigandt*(11), *Holzm.*(12), *Abelly*(13), *Viva*(14), *Anaclet.*(15), *Croix*(16), *Tamb.*(17), *Elbel*(18), *Mazzotta*(19), *Felix Potesta*(20), *Renzius*(21).

Prima causa est *dispensatio*; circa quam quæritur, quisnam possit in jejunio dispensare. Resp. 1. *Papa* habet potestatem dispensandi a jejuniis in universam ecclesiam, et quidem valide etiam sine justa causa, quamvis non licite. Quomodo autem peccet dispensando sine causa? Plures censent, peccare graviter, ut *P. Concina*(22) *et Sotus*, *Covar.*, *Cordub.*, *Tap. etc. ap. Salmant.*(23), qui id putant probabile, quia hoc esset contra bonum commune, ad quod leges ordinantur. Sed satis probabiliter dicunt, peccare tantum venialiter, *Sanchez*(24), *Laym.*(25) *et Salmant.*(26) *cum Basil.*, *Pal.*, *Salas*, *Vill. etc.*; modo tamen scandalum vel aliud damnum absit. Ratio, quia hoc, quod non omnes conformentur in observantia legum humanarum, non videtur tam gravis deordinatio, ut damnetur de mortali.

2. *Episcopi* possunt etiam dispensare cum subditis suis pro casibus occurrentibus, sed nonnisi ex justa causa; alias dispensatio erit nulla. Si vero causa non videatur omnino sufficiens ad dispensandum, vel dubitetur, an sufficiat, poterit episcopus partim dispensare, et partim commutare jejunium in aliud pium opus, ut ajunt *Ron-*

(1) *cons. lib. 5. c. 1.* — (2) *lib. 4. tract. 8. cap. 2.* — (3) *l. 4. c. 2.* — (4) *l. 7. c. 17.* — (5) *tract. 30. d. 3. p. 2. §. 5.* — (6) *de præc. eccl. d. ult. q. 1. p. ult.* — (7) *de præc. eccl. dissert. 2.* — (8) *append. ad 3. pr. sect. 4. §. 1.* — (9) *tr. 9. de jejun. c. 2.* — (10) *de 3. pr. tract. 23. c. 2. punct. 7. per totum.* — (11) *tr. 5. ex. 4.* — (12) *t. 1. p. 3. de pr. eccl. tr. 1. cap. 3.* — (13) *tr. 2. c. 5.* — (14) *de 3. pr. q. 10. art. 5.* — (15) *dec. l. 4. c. 5. §. 7.* — (16) *l. 3. p. 2. ex n. 1308.* — (17) *l. 4. c. 5. §. 7.* — (18) *conf. 18.* — (19) *de 3. præc. d. 1. q. 4. §. 4.* — (20) *de pr. eccl.* — (21) *de pr. eccl. etc. ut infra.* — (22) *pag. 330. n. 2.* — (23) *de leg. c. 5. punct. 6. §. 1. n. 65.* — (24) *de matr. l. 8. d. 18. n. 7.* — (25) *l. 1. tr. 4. c. 22. n. 13.* — (26) *l. c. n. 66.* —

caglia (1) *et Viva* (2) *cum Tambur.* Potest etiam episcopus ob aliquam specialem causam dispensare pro una vice in lege universalis jejunii, aut commutare, cum ejus officium sit saluti suarum ovium invigilare et scandala infirmorum tollere, puta si periculum sit, alicubi jejunium non observari; ita *Laym.* (3), *Azor.* (4) *et Salmant.* (5) *cum Caj., Armilla, Tab., Trull.* Sed summus Pontifex *Benedictus XIV.* in bulla *Prodiit jam dudum* §. *10.* dixit, sententiam oppositam, nimirum non posse episcopos pro universo grege dispensare in lege jejunii, esse non modo communiorem cum *Raynaud., Merat., Diana, Mon., Leand. et Ferrar.*, sed etiam magis rationi consentaneam.*) Et sic ait ipse respondisse quibusdam episcopis rogantibus, an possent vigiliam s. Mathiæ occurrentis in ultimo die bachanaliorum ad præcedens sabbatum transferre. Hinc ipse *Benedictus* licentiam eis impertivit, ut pro illo anno prædictam vigiliam anticiparent. Vicarii autem episcoporum non possunt dispensare, nisi ex speciali facultate ipsis concessa, ut ait *Viva* (6), neque possunt dispensare abbatissæ aliæque superiores monialium, cum ipsæ nullam habeant jurisdictionem spiritualem; possunt tamen in aliquo casu declarare, moniales subditas ad jejunium non teneri. Ita *Concina cum aliis passim* (7).

3. *Parochi*, licet dubitetur inter DD., an ex vi juris communis possint dispensare in jejuniis, jure tamen consuetudinis certe id possunt ex justa causa cum suis subditis particularibus, non vero pro tota parochia. Ita ex communi sententia, quam tenent *Laym.* (8), *Less.* (9), *Concina* (10), *Elbel* (11), *Sanch.* (12), *Holzm.* (13) (quamvis hic permittat

(1) *c. 2. reg. in praxi 4.* — (2) *n. 4.* — (3) *cap. 3. n. 5.* — (4) *c. 18. q. 5.* — (5) *de 3. præc. c. 2. punct. 7.* §. *4. n. 161.* — (6) *art. 5. n. 5.* — (7) *vide dicenda l. 5. n. 53. et 61.* — (8) *c. 3. n. 8.* — (9) *n. 45.* — (10) *p. 331. n. 4.* — (11) *n. 504.* — (12) *de matr. l. 8. d. 9. n. 27.* — (13) *pag. 436. n. 19.*

*) Ait *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 12. n. 22., episcopos cum subditis tantum in particulari dispensare posse; nam (addit) ad dispensandum cum integra communitate circa qualitatem ciborum sedi apostolicæ reservatum est.

Editor.

tantum ad unum vel alterum diem, sed alii absolute loquuntur), item *Salm.* (1) *cum Caj., Suar., Sylvest. etc.* Ratio, quia hoc expedit ad suave regimen ecclesiæ; nimis enim grave foret, ex locis remotis adire episcopos ad obtinendam dispensationem, cujus necessitas occurrit in diem (2). Imo valde probabiliter potest parochus in iis dispensare etiam præsente episcopo; quamvis enim parochi de jure hanc jurisdictionem non habeant, habent tamen, ut dictum est, ex consuetudine, quæ satis potest jurisdictionem tribuere (3): ita *Sanch., Concina et Salm. l. c. cum Lop., Azor. et aliis supra relatis.* Id possunt etiam vicarii parochorum, qui exercent actus parochiales jurisdictionem exigentes, nisi parochi expresse repugnent, ut *Salmant. cum Sanch., Palac., Pasqualig. etc.*

4. Possunt etiam dispensare cum suis subditis, et adhuc cum semetipsis, *omnes prælati religiosorum*, etiam inferiores, atque vicarii superiorum localium: ita *Concina* (4) *et Elbel* (5) *cum aliis communiter.* Ratio, quia regulares superiores veram habent jurisdictionem spiritualem in subditos suos, ut eis provideant in illis, quæ ad ipsorum bonum regimen pertinent. *)

Hic autem maxime advertenda est de omnibus hujusmodi facultatem dispensandi habentibus doctrina communis, quam tradit *d. Thomas* (6), nimirum: *Si causa sit evidens, per seipsum licite potest homo statuti observantiam præterire, præsertim consuetudine interveniente, vel si non posset de facili recursus ad superiorem haberi. Si vero causa sit dubia, debet aliquis ad superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi.*

1033. — *Secunda* causa est *impotentia*, sive physica sive moralis. Ex impotentia *physica* excusantur 1. *infirmi*, quibus jejunium timetur posse notabile damnum

(1) *ibid. n. 155.* — (2) *vide lib. 1. n. 190. et l. 4. n. 288.* — (3) *ex c. Cum contingat de foro compet.* — (4) *p. 331. n. 5.* — (5) *n. 503.* — (6) *2. 2. quæst. 147. art. 4.*

*) Addit *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 12. n. 22.: „Sed omnes isti superiores nominati, excepto Papa, nequeunt dispensare nisi ex justa causa; secus dispensatio est irrita"

Editor.

afferre; hinc dicunt *Elbel* (1) *et Viva* (2), quod, si quis sibi persuadeat ex experientia vel ex probabili ratione, jejunium graviter nociturum, non tenetur jejunare. Sed ideo etiam excusantur, qui laborant febri tertiana vel quartana, vel qui ab ea immediate convaluerunt; *Holzmann* (3). Item debiles, qui una vice alimentum sufficiens non possunt sumere, ut *Sanchez* (4) *cum Sylvest. et Angles ac Holzm.* (5) *cum Laym.*; item prægnantes et lactantes, quibus aliquando permittunt etiam carnes, si puer sit infirmus, aut ei immineat periculum infirmitatis, vel si mater sit debilis, ut *Roncagl.* (6) *et Holzm.* (7); imo prægnantes*) peccarent, si pluries jejunarent; secus, si unum vel alterum jejunium aliqua mulier robusta ferre vellet, ut *Petrocorens.* (8) *cum Navarro.*

2. Excusantur pauperes, qui non habent prandium perfectum pro unica congrua refectione. Ita communiter *Less.* (9), *Sanch.* (10), *Elbel* (11), *Spor.* (12), *Holzm.* (13) *et alii ex d. Th.* (14), ubi ait: *Excusari videntur illi, qui frustatim eleemosynas mendicant, qui non possunt simul habere, quod eis ad victum sufficiat.* Hinc valde probabiliter dicunt *Sanch.* (15) *cum Angles, Salm.* (16) *et Ronc.* (17) *contra Mazzotta*, quod, si quis non haberet nisi panem et legumina aut herbas, non teneretur ad unicam refectionem: licet enim esset is ad hujusmodi obsonia assuetus, tamen ideo se sufficienter sustentat, quia pluries in die et pluries in magna quantitate se reficere solet iis cibis, qui sunt modicæ nutritionis.

1034. — Impotentia autem *moralis* etiam excusat a jejunio, et hæc est, quando jejunium non sine gravi incommodo sive sine magna difficultate extrinseca, quæ magno incommodo æquiparatur, sustineri potest, ut dicunt *Abelly* (18), *Viva* (19), *Tamb.* (20) *et Croix* (21) *cum*

(1) *n. 527.* — (2) *art. 5. n. 2.* — (3) *n. 14.* — (4) *dub. 14. n. 11.* — (5) *n. 14.* — (6) *c. 2. n. 1.* — (7) *n. 18.* — (8) *tom. 2. p. 198.* — (9) *c. 2. n. 40.* — (10) *dub. 14.* — (11) *n. 507.* — (12) *n. 55.* — (13) *n. 13.* — (14) *2. 2. q. 147. art. 4. ad 4.* — (15) *dub. 14. n. 3.* — (16) *tr. 23. c. 2. punct. 7. §. 1. n. 132.* — (17) *q. 4. r. 1.* — (18) *de jej. §. 2. n. 2.* — (19) *n. 3.* — (20) *n. 14.* — (21) *n. 1324.*

*) „Aut lactantes." Hom. ap. tr. 12. n. 23. *Editor.*

Bon. etc. Hinc 1. non tenentur jejunare ii, quibus jejunium affert gravem capitis dolorem, ut dicunt *Holzmann* (1), *Elbel* (2) *et Sanch.* (3) *cum Abul., Navar. et Gabr.* — 2. Excusantur ii, qui jejunando non possunt noctu calefieri, vel per notabile tempus somnum capere, ut communiter docent DD., ut *Sanch.* (4) *et Salm.* (5), *Pal.* (6), *Spor.* (7), *Holzm.* (8), *Less.* (9), *Laym.* (10) *etc.* An autem isti teneantur eo casu mane sumere collatiunculam, ut sero possint comedere et sic servare jejunium? Affirmant *Ronc.* (11), *Conc.* (12), *Salm.* (13) *et Croix* (14) *cum Sanch.* (15). Ratio, quia ille, qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media non difficilia. Sed valde probabiliter id negant *Elbel* (16), *Tambur.* (17), *Fill.* (18), *Viva* (19) *cum Fagund., Diana* (20), item *Lop., Sanctius et Loth. ap. Croix l. c.* Ratio, ut alii dicunt, quia nemo tenetur ordinem pervertere, sed potest communi aliorum consuetudini se uniformare. At hæc ratio debilis est; nam refectionem ad vesperam transferre revera non est ordinem pervertere, sed illum perfectius servare, cum hæc erat antiqua disciplina. Ratio potior est, quia dilatio comestionis usque ad vesperam revera medium est non solum extraordinarium, sed grave afferens incommodum, cum in eo non leve perferatur incommodum; qua ratione derogatum est antiquæ disciplinæ, quæ olim tam rigorose fuit observata.

3. Excusantur milites, sive sint in castris sive in hospitiis, ut dicunt communiter *Concina* (21), *Ronc.* (22) *et Salm.* (23) *cum Leand., Pasqualig. et aliis.* Ratio, tum quia ipsi magnos labores perferunt, tum quia statis horis non possunt comedere, nec congruum habent cibum pro jejunio.

4. Excusantur uxores, quæ alias jejunando magnam paterentur indignationem a viris, ut *Less.* (24), *Azor.* (25),

(1) *n. 14.* — (2) *n. 507.* — (3) *dub. 14. n. 10.* — (4) *dub. 14. n. 10.* — (5) *ibid. n. 125.* — (6) *n. 9.* — (7) *n. 53.* — (8) *n. 14.* — (9) *n. 40.* — (10) *n. 3.* — (11) *c. 1. reg. prax. 4.* — (12) *pag. 310. n. 41.* — (13) *c. 2. punct. 3. §. 3. n. 83.* — (14) *n. 1325.* — (15) *dub. 27. n. 4.* — (16) *n. 507.* — (17) §. *7. n. 14.* — (18) *tom. 2. tr. 27. c. 6. n. 130.* — (19) *art. 5. n. 3.* — (20) *p. 1. tr. 9. r. 51.* — (21) *pag. 23. n. 2.* — (22) *c. 2. reg. prax. 2.* — (23) *cap. 2. punct. 7. §, 2. n. 141.* — (24) *n. 44.* — (25) *c. 18. q. 7.*

Viva (1), *Sanch.* (2), *Salm.* (3), *Holzm.* (4) *et Sporer* (5) *cum Cajet.*, *Sylvest.*, *Nav.*, *Laym. etc.*; modo jejunium a viro non prohibeatur in contemptum religionis vel præcepti ecclesiæ. Pariter *Sanch.* (6), *Viva* (7) *et Tamb.* (8) excusant a jejunio puellam petentem nuptias, si timeat jejunando notabiliter deformari: sed recte ait *Croix* (9), hoc practice vix esse probabile, cum vix accidat, ex jejuniis ordinariis ecclesiæ hanc notabilem deformitatem causari. Bene autem excusantur viri, si jejunando non possent uxoribus debitum reddere, quia præceptum justitiæ debet prævalere præcepto humano jejunii. Ita *Sanch.* (10) *cum Cajet.*, *Arm.*, *Nav.*, *Sa*, *Val.*, *Laym.* (11), *Holzm.* (12), *Tambur.* (13) *et Salm.* (14) *cum Less. etc.* Idem sentit *Concina* (15), sed censet, teneri virum prius precibus hortari conjugem, ut a petendo desistat: si tamen hoc omitteret, non putarem, eum peccare, saltem mortaliter. Si autem vir, servans ecclesiæ jejunia et alia moderata ex devotione, redderetur minus potens ad debitum reddendum, non teneretur ab eis abstinere; quia non tenetur cum spirituali jactura illa omittere, ut potentiorem se reddat, ut dicunt *Sanch.* (16) *cum Gabr.*, *Soto*, *Sylvest.*, *Angles etc. ac Croix* (17) *cum Cornejo et Steph.* Non autem excusantur conjuges a jejunio, si rum illo debitum petere non possint, ut *Croix l. c. et Tamb.* (18); qui tamen (*n. 41.*) probabiliter excusat conugem advertentem in altero, nisi petat, periculum incontinentiæ, vel gravem suspicionem concipere, quod pse adulteratus fuerit vel aliam diligat.

1035. — 5. Excusantur universe adolescentes usque d annum 21 completum, ut docet *d. Th.* (19) *cum aliis ommuniter:* hi enim indigent majori et crebriori cibo, am ad augmentum naturæ, quam ad vires solidandas. Sent autem *Durandus* (20), quod, si aliquis adolescens sset robustus, et in ipso natura jam attigerit terminum

(1) *art. 6. n. 6.* — (2) *de matr. l. 9. d. 3. n. 13. et 26.* — (3) *ibid.* §. *1. n. 127.* — (4) *n. 16.* — (5) *n. 65.* — (6) *l. de matr. n. 12.* — (7) *art. 2. n. 5.* — (8) *n. 45.* — (9) *n. 1326.* — (10) *loc. cit. n. 10.* — (11) *n. 4.* — (12) *n. 16.* — (13) *n. 37.* — (14) *cit. n. 127.* — (15) *p. 317. n. 14.* — (16) *n. 5.* — (17) *n. 1338.* — (18) *n. 40.* — (19) *2. 2. q. 147. 4.* — (20) *in 4. dist. 15. q. 10. art. 4.*

augmenti, is teneretur ad jejunia; sed hæc opinio est contra communem, et contra *d. Thomam l. c.*, qui prorsus deobligat juvenes ante finem tertii septennii, et tantum subdit: *Conveniens tamen est, ut etiam in hoc tempore ad jejunandum se exerceant.* An vero aliquis adolescens complens 21. annum, v. gr. hora tertia vel nona, teneatur eo die jejunare? Negant *Escob.* (1), *Sporer* (2) *et Trull.*, *Diana etc. apud Salm.* (3); quia, ut hi dicunt, præceptum jejunii respicit totum diem integrum tamquam unicum objectum præcepti: sed probabilius affirmant *P. Conc.* (4), *Sanch.* (5) *et Salm. l. c. cum Bon. etc.* Ratio, quia præceptum obligat, statim ac tempus obligationis advenit; prout, qui perveniens ad locum, ubi tenetur ad jejunium, obligatur jejunare, statim ac pervenit.

1036. — 6. Excusantur senes; sed de his dubitatur 1., an sexagenarii indistincte sint ab obligatione jejunii immunes. Communiter DD. docent, sexagenarios excusari in dubio de validitate virium, nisi oppositum constet; ita *Bon.* (6), *Less.* (7), *Laym.* (8), *Sanch.* (9), *Abelly* (10), *Sporer* (11) *cum. Nav.*, *Tol. etc.* Ratio, quia in istis præsumptio in dubio stat pro imbecillitate virium, ut a jejunio excusari censeantur. Sed dubium fit, an teneatur jejunare, si quis certe robustus inveniatur.

Prima sententia affirmat, eamque tenent *Fill.* (12), *Elbel* (13), *Bon.* (14) *cum Valent.*, *Abul.*, *Rodr.*, *Reg.*, *Laym.* (15) *cum Nav.*, *Caj.*, *Tol.*, *Sa etc.* Ratio, quia illi, qui in ea ætate vires validas habent, non reputantur ut senes. Hæc quidem est probabilis; sed non minus probabilis est *sententia opposita*, quam tenent *Sanch.* (16), *Escob.* (17), *Holzm.* (18), *Ronc.* (19), qui eam tutam vocat, *Viva* (20) *cum Trull.*, *Molf. etc.*, *Salm.* (21) *cum Villal.*, *Leand. etc.*, et probabilem putant *Azor.* (22), *Pa-*

(1) *pag. 108. n. 364.* — (2) *de jejun. n. 48.* — (3) *loc. cit. punct. 6. n. 120.* — (4) *p. 289. n. 3.* — — (5) *de matr. l. 4. d. 24. n. 23.* — (6) *p. ult. n. 4.* - (7) *n 41.* — (8) *n. 2* — (9) *d. 4. n. 7.* — (10) *n. 2.* — (11) *n. 50.* — (12) *tr. 27 c. 6. q. 4. n. 112.* — (13) *n. 458.* — (14) *p. ult. n. 4.* — (15) *n. 2.* — (16) *de matr. lib. 7. d. 22. n. 17.* — (17) *pag. 108. n. 367.* — (18) *n 17.* — (19) *q. 4. r. 1.* — (20) *art. 6 n. 8.* — (21) *tr. 23. cap. 2. punct. 7. §. 1. n. 130.* — (22) *cap. 17. quæst. 4.*

laus (1) *cum Sa et Angles*, *Elbel* (2) *ac Mazzotta.* Ratio, tum quia sic fert universalis consuetudo, ut testantur communius DD. apud *Ronc.;* tum quia alias esset res multis scrupulis obnoxia, examinare, an aliquis sexagenarius sit vel ne sufficienter robustus ad jejunium sustinendum. Sed ratio potior est, quia hujusmodi senes tam ob virium imbecillitatem, quam ob defectum caloris nequeunt simul alimentum sufficiens sumere, egentque cibo frequentiori; et licet nonnulli in tali ætate robusti videantur, eorum tamen robur est de facili illusivum et inconstans, cum negari non possit, in hujusmodi senibus vires deficere et prolabi in interitum, ita ut, si in morbum incidant, difficulter perfecte convalescant; unde *Galenus* (3) sic dixit: *Senibus simili ratione iis, qui ex morbo convalescunt, in victu esse curandum.* Hinc commune adagium prodiit: *Senectus ipsa morbus est.*

Nec obstat dicere cum *Elbel*, quod senes ante sexagenarium annum certe tenentur ad jejunium: unde, cum dubium accedat, an deinde ob ætatem excusantur, possidet præceptum. Nam respondetur 1., quod, cum dubitatur, an lex comprehendat aliquem casum aut subjectum, non obligat; quia tunc prorsus perinde est, ac si dubitetur, an existat lex vel non pro illo casu aut subjecto: et ideo possidet libertas, ut docent *Sanch.* (4), *Palaus* (5) *cum Salas, Salm.* (6) *et Tamb.* (7). An vero sexagenarii comprehendantur a lege vel non, est quidem dubium, imo valde probabiliter negatur, ut ostendimus; unde hoc casu non lex, sed libertas possidet. — Respondetur 2., quod, etiamsi eo casu possessio staret pro lege, sexagenarii nec etiam tenentur ad jejunium; quia, cum senes ad eam ætatem perveniunt, duabus ipsi obligationibus obstringuntur, una servandi præceptum ecclesiæ, altera tuendi valetudinem; unde, sicut in dubio prudens timor gravis incommodi excusat a recitatione officii, ut communiter dicunt *Holzm.* (8), *Viva* (9), *Sal-*

(1) §. *5. n. 6.* — (2) *conf. 16. n. 458.* — (3) *l. 5. de sanit. tuenda.* — (4) *dec. l. 1. c. 10. n. 33.* — (5) *t. 1. tr. 1. d. 3. p. 7. n. 2.* — (6) *de leg. c. 2. punct. 6. n. 110* — (7) *dec. lib. 1. c. 3.* §. *7. verb. leges n. 1.* — (8) *t. 1. pag. 451. n. 486.* — (9) *de 1. præc. q. 3. art. 6. n. 3.*

mant. (1) *cum Sanch., Pelliz., Trull. et aliis* ac ipse *Elbel* (2), ita excusat etiam sexagenarios a præcepto jejunii; præceptum enim naturale servandi sanitatem præponderat præcepto ecclesiastico jejunii, cum in talibus senibus adhuc robustis, ut ait *Palaus* (3), semper adest periculum moraliter certum gravis nocumenti aut diminutionis virium, quæ semel amissæ nunquam recuperantur.

An autem annus sexagesimus debeat esse completus ad excusandum. Affirmant *Sporer et Elbel ll. cc.*; sed alii dicunt sufficere, ut sit inchoatus; *Viva* (4), *Mazzotta* (5), *Diana* (6) *cum Naldo;* et probabile putat *Pal.* (7) *cum Sa, Angles et Llamas.* Ratio, quia communiter dicitur sexagenarius, qui annum sexagesimum inchoavit.

1037. — Dubitatur 2., an excusentur a jejunio fœminæ quinquagenariæ.

Prima sententia affirmat, quam tenent *Escob.* (8), *Renzius* (9) *et Narbona, Machad. ac Pelliz. ap. Diana* (10), et hanc approbat etiam *Sanchez*, qui, licet *in tr. de matrim.* in dubium revocaverit, in opusculo tamen consiliorum (11) *cum Cajet. et aliis* eam absolute docet, et probabilem putant *Viva* (12) *et Mazzotta.* Ratio istorum, quia in fœminis antecedit senectus, ita ut quinquagenariæ nequeant amplius generare.

Secunda sententia vero, quam tenent *Laym.* (13), *Salmant.* (14), *Tamb.* (15), *Croix* (16), *Holzm.* (17), *Elbel* (18), *Anacl.* (19) negat, quinquagenarias excusari, nisi adsit specialis circumstantia infirmitatis vel debilitatis; quia experientia constat, quod fœminæ sine detrimento valetudinis facilius jejunant, cum ipsæ minori indigeant cibo. Primam sententiam non audeo improbare, sed neque audeo probabilem dicere, dum video illam a *Laym., Tamb., Elbel et La Croix cum aliis* omnino rejici, et *Dianam* dubitare de sua probabilitate.

(1) *de hor. canon. c. 3. punct. 6.* §. *1. n. 36.* — (2) *conf. 13. n. 443.* — (3) *l. c. n. 8.* — (4) *art. 6. n. 8.* — (5) *t. 1. p. 428.* — (6) *p. 6. tr. 14. r. 83.* — (7) §. *5. n. 6.* — (8) *p. 109. n. 372.* — (9) *p. 593. quæst. 4.* — (10) *p. 9. tract. 7. r. 73.* — (11) *dub. 4. n. 6.* — (12) *art. 6. n. 8.* — (13) *c. 3.* — (14) *tr. 23. c. 2. punct. 7.* §. *1. n. 131.* — (15) §. *7. n. 5.* — (16) *n. 1318.* — (17) *p. 336. n. 17.* — (18) *conf. 18. n. 507.* — (19) *tr. 10. dist. 2. n. 64.*

1038. — Dubitatur 3., an, qui voverit jejunare, puta semel in hebdomada, toto vitæ suæ tempore, teneatur ad jejunium in ætate sexagenaria.

Prima sententia, quam tenet *Sanchez* (1), *Bon.* (2), *Renzius* (3), *Pal.* (4), *Escob.* (5) *et Tamb.* (6) *cum Fag. ac Diana*, negat, nisi quis expresse voluerit se obligare ad jejunandum post sexagesimum annum. Ratio istorum, quia votum, cum sit lex particularis, non obligat nisi ad instar legis ecclesiasticæ.

Secunda sententia tamen verior, quam tenent *Laym.* (7), *Sporer* (8), *Anacl.* (9), *Holzm.* (10), *Elbel* (11) *et Roncagl.* (12), affirmat teneri, nisi adveniat specialis ratio debilitatis. Ratio, quia votum, quamvis obliget ad instar præcepti ecclesiastici quoad modum, non tamen quoad personas; unde, sicut adolescens ante 21. annum potest se obligare ad jejunandum, ita et senes post annum sexagesimum; et satis præsumitur ad id voluisse se obstringere, qui vovit jejunium usque ad mortem sive toto vitæ suæ tempore. Secus autem dicendum cum *Anacl. et Elbel*, si quis voveat sine tali expressione, et non advertat ad ætatem sexagenariam; tunc enim non tenetur; quia eo casu vel censetur se obligasse ad instar præcepti ecclesiastici, juxta primam sententiam: vel quia tunc supervenit notabilis mutatio, ad quam si advertisset, non intendisset se obligare, juxta dicta *hoc libro 4. n. 226.*

1039. — Dubitatur 4., an religiosi sexagenarii excusentur a jejuniis regulæ. Affirmant *Sporer* (13), *Holzmann* (14), *Tamb.* (15), idem *Rodr.*, *Pasq. et Sanctius op. Salm.* (16); quia pariter dicunt, præceptum regulæ obligare ad instar præcepti ecclesiastici. Sed negant *Azor.* (17), *Elbel* (18), *Roncaglia* (19) *et Salm.* (20) *cum Bordon etc.* Ego distinguendum puto et dico, non excusari, si in regula, quam religiosi profitentur, expresse

(1) *dec. l. 4. c. 11. n. 54.* — (2) *p. ult. n. 4.* — (3) *tom. 2. p. 594. q. 6.* — (4) §. *5. n. 8.* — (5) *l. 94. n. 379.* — (6) §. *7. n. 9.* — (7) *n. 3.* — (8) *n. 51.* — (9) *n. 78.* — (10) *n. 26.* — (11) *n. 528.* — (12) *cap. 2. q. 4. r. 1.* — (13) *ib. n. 51.* — (14) *p. 340. n. 26.* — (15) *de jure abb. d. 12. q. 5. n. 7.* — (16) *tr. 23. c. 2. punct. 7.* §. *1. n. 132.* — (17) *q. 3.* — (18) *conf. 16. n. 460.* — (19) *q. 4. r. 1.* — (20) *cit. n. 132.*

promittatur observantia usque ad mortem; secus, si promissio fit sine illa clausula: *usque ad mortem*, juxta id, quod diximus in præcedenti dubio. Et hujus sententiæ videntur quidem esse *Salmanticenses*, cum asserant, in eorum regula (secundum quam loquuntur) observantiam usque ad mortem promitti.

1040. — Dubitatur 5., an jejunium subrogatum voto castitatis obliget voventem post 60. annum. Negat *Tambur.* (1) *cum aliis*; quia in illa ætate, ut ait, ipsa senectus, utpote magnis infirmitatibus obnoxia, æquivalenter est morbus a jejunio excusans. Affirmat vero *La Croix* (2), dicens, quod, sicut senes tenerentur in ea ætate ad castitatem, sic tenentur ad jejunium illius vice impositum. Sed hæc ratio non convincit, nam nimis probat: probaret enim, quod, si vovens gravi laboraret morbo, adhuc teneretur ad jejunium. Quapropter, cum senectus morbo æquiparetur et ærumnis subjiciatur, non omnino improbabilis videtur prima sententia; sed cum res sit valde dubia, putarem, hunc teneri ad impetrandam dispensationem, pro qua ætas illa est quidem sufficiens causa.

1041. — *Tertia* causa est *labor*. Ante omnia hic est advertenda propos. 30. damnata ab *Alexandro VII.*, quæ dicebat: *Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, si labor sit compatibilis cum jejunio.* Merito Pontifex præfatam propositionem damnavit, quia secundum eam omnes laborantes, sive ob officium, sive ob recreationem, sive labor esset compatibilis sive non cum jejunio, essent excusati, quod falsum est. Ideo igitur fuit illa proscripta, quia nimis generaliter loquebatur. Cæterum omnes artes, quæ exerceri non possunt nisi cum ingenti corporis agitatione, a jejunio excusant, eo quod in eis multi spiritus consumuntur. Hujusmodi artes laboriosas exercere et a jejunio excusari ex communi sententia dicuntur fossores, agricolæ, lapidicinæ, figuli, textores, lanarii, fullones, bajuli, aurigæ, nautæ remigantes, fabri lignarii, ferrarii et murarii; ita communiter *Salm.* (3), *Concina* (4), *Elbel* (5),

(1) §. *7. ex n 10.* — (2) *n. 1320.* — (3) *tr. 22. c. 2. punct. 7.* §. *2. n. 136.* — (4) *p. 320. n. 2.* — (5) *n. 508.*

et alii. Iis merito adduntur cursores cum *Sanchez* (1), *Vigandt* (2), *Ronc.* (3), *Spor.* (4); sutores, qui calceos conficiunt, non vero qui coria scindunt (*Sanch.* (5), *Salmant.* (6), *Elbel* (7), *Azor.* (8), *Pal.* (9), *Wigandt* (10) *et Sporer* (11); item furnarii (*Salm. l. c.*, *Holzm.* (12), *Palaus* (13); pistores (*Azor.* (14), *Elbel* (15), *Pal.* (16), *Holzm.* (17); coqui, plures dapes et multis personis præparantes, si fere per diem laborent, ut *Salm. et Spor. ll. cc.*, *Roncaglia* (18) *et Tamb.* (19); secus, si pauca fercula parent, vel tantum præsideant inferioribus ministris; typographi prælum versantes, non vero typos componentes (*Concina* (20), *Salm. ibid.*, *Holzm.* (21), *Elbel* (22); famuli, qui vehementer tota die incumbunt majoribus laboribus, ut *Laym.* (23) *et Sporer* (24); non vero ancillæ lanam aut linum nentes aut similia levia servitia domus exhibentes, ut *Tamb.* (25); secantes lapides, percursantes urbem ad vendendas merces; *Croix* (26); ornantes templa scalas circumferendo; *Tamb.* (27); qui autem bene advertit, omnes hos laborantes non excusari a jejunio, nisi laborent saltem per majorem diei partem, non vero, si per duas vel tres horas.

Barbitonsores communiter non excusantur, ut docent *Less.* (28), *Laym.* (29) *et Salm.* (30) *etc. cum communi:* excipe, nisi aliquis artem suam sine refectione exercere non valeret propter laboris molestiam, vel propter complexionis debilitatem, ut dicunt *Palaus* (31), *Sanch.* (32), *Mazzotta* (33), *Concina* (34) *et Led.*, *Fagund. ac Leand. ap. Salm. l. c. ex Less.* (35); item *Palaus* (36) *et Led. ac Angles ap. Sanch.* (37) excusant etiam sartores; sed hoc non admittendum, nisi ipsi peculiari debilitate laborent, ut ait *Concina* (38); vel nisi aliquando deberent

(1) *dub. 10. n. 6.* — (2) *n. 92.* — (3) *c. 2. reg. in prax. 2.* — (4) *n. 58.* — (5) *d. dub. 10. n. 7.* — (6) *cit. n. 136.* — (7) *n. 508.* — (8) *q. 8.* — (9) *n. 10.* — (10) *n. 92.* — (11) *n. 58.* — (12) *n. 15.* — (13) *n. 8.* — (14) *q. 8.* — (15) *n. 508.* — (16) *n. 8.* — (17) *n. 15.* — (18) *reg. 2. in prax.* — (19) *n. 27.* — (20) *pag. 322. n. 7.* — (21) *n. 15.* — (22) *n. 508.* — (23) *n. 3.* — (24) *n. 58.* — (25) §. *7. n. 25.* — (26) *n. 1330.* — (27) §. *7. n. 30.* — (28) *c. 2. n. 43.* — (29) *c. 3. n. 3.* — (30) *tr. 23. cap. 2. punct. 7.* §. *2. n. 139.* — (31) *p. 2.* §. *5. n. 10.* — (32) *c. 1. dub. 7. n. 8.* — (33) *tom. 1. p. 429.* — (34) *p. 321. n. 6.* — (35) *d. n. 43.* — (36) *n. 10.* — (37) *dub. 6. n. 7.* — (38) *p. 371. n. 6.*

extraordinario labore etiam permagnam noctis partem suere, ut evenire posset, si aliqua festivitas immineret, et non possent necessarias vestes conficere, ut dicunt *Roncaglia* (1) *et Salm.* (2). Pictores et scribæ sive notarii non excusantur, ut verius docent *Salm.* (3), *Tambur.* (4), *Viva* (5) *et Elbel* (6) *cum communi*, ut asserit (*contra Henr.*, *Machad.*, *Leand. et Pasq. ap. Salm. ibid.*); nisi labor sit talis, ut non posset exerceri cum jejunio sine magna difficultate. Neque horologiarii, ut ait idem *Elbel;* sed excipe eos, qui magna horologia conficiunt, ad quæ construenda magnis viribus opus est.

Alii absolute excusant molitores, argentarios et sculptores; at *Concina* (7) hos non excusat, nisi ob debilitatem personæ. Sed melius puto dicendum, in his attendi debere qualitatem laboris, an sit gravis et cum jejunio incompatibilis: regula enim communiter recepta est cum *Lessio* (8), quod, qui sine magno incommodo nequit aliquam artem, etsi per se non laboriosam, exercere, vel propter debilitatem personæ, vel propter aliam peculiarem circumstantiam, is non tenetur ad jejunium.

1042. — Hic quæritur 1., an artifices divites, qui ex officio exercent artes laboriosas, peccent, si in die jejunii laborem assumunt.

Prima sententia probabilis affirmat, quam tenent *s. Antoninus* (9), *Conc.* (10) *cum Gabr.*, *Durando et Armilla*, et hanc clare tenet etiam *s. Thomas* (11), ubi sic ait: *Si operis labor commode differri possit aut diminui absque detrimento corporalis salutis et exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis vel spiritualis vitæ: non sunt propter hoc ecclesiæ jejunia prætermittenda.*

Verum *secunda sententia* communis, quam tenent *Sylvest.* (12), *Nav.* (13), *Salm.* (14), *Viva* (15), *Less.* (16), *Ronc.* (17), *Elbel* (18), *Sanch.* (19) *cum Tol.*, *Led.*, *Met.*

(1) *reg. in prax. 2.* — (2) *cit. n. 139. in fine.* — (3) *ibid. n. 140.* — (4) *n. 25.* — (5) *art. 6. n. 4.* — (6) *n. 508.* — (7) *p. 326. n. 6.* — (8) *n. 43.* — (9) *2. p. tit. 6. cap. 11. §. 8.* — (10) *p. 319. n. 1.* — (11) *2. 2. q. 147. art. 4. ad 3.* — (12) *v. jejunium n. 4.* — (13) *c. 21. n. 16.* — (14) *tr. 23. c. 2. p. 7. §. 2. n. 134.* — (15) *in prop. 30. Alex. VII.* — (16) *n. 42.* — (17) *c. 2. reg. in prax. 2.* — (18) *n. 518.* — (19) *dub. 7. n. 4.*

et alii innumeri, dicit, hos non peccare, quamvis non indigeant pro sui vel suorum sustentatione. Probatur ex decreto sive oraculo vivæ vocis prolato ab *Eugenio IV.* anno 1440, ut testantur omnes AA. citati, utque habetur in *compend. privilegiorum fratr. Minor. verb. jejunium n. 2.* In illo enim sic fertur Pontifex declarasse: *Artifices, laboriosas artes exercitantes, et rustici, sive divites sint sive pauperes, non tenentur jejunare sub præcepto peccati mortalis; et quod absolvi possunt et induci ad eleemosynas et alia bona opera facienda.* Alicui hujusmodi declaratio visa est apocrypha, dicens, 1. inepta videri verba illa: *Sub præcepto peccati mortalis*; ergone declarat Pontifex, teneri sub veniali? et cur? Sed respondetur, quia facile hujusmodi divites possunt venialiter peccare, assumendo laborem propter cupiditatem lucri, juxta dicta *n. 885.* Et ob hanc causam rationabiliter monet Pontifex, eos inducendos esse ad alia bona opera facienda. 2. Inepta etiam videri alia verba illa: *Et quod absolvi possunt.* Si non peccant, a qua culpa absolvi debent? Sed hoc clare intelligitur; eo quod forte ii tamquam indispositi a confessariis dimittebantur, propterea *Eugenius* declaravit, bene eos absolvi posse, non quidem a transgressione jejunii, sed ab aliis peccatis confessis. Ceterum, usquedum mihi non constabit falsitas hujus declarationis, numquam audebo eam apocrypham dicere, postquam tot classici auctores communiter pro vera illam habent, et super ea suam sententiam fundant. Ratio autem hujus sententiæ mihi videtur esse, quia valde interest reipublicæ, ne causa jejunii operarii intermittant exercere artes, quibus ex suo officio incumbunt; si enim in diebus jejunii tantum pauperes laborare possent sine jejunii obligatione, plures, quibus non est opus actualiter laborare ad se sustentandum, laborem intermitterent, quod certe verteret in notabile reipublicæ detrimentum.

1043. — Quæritur 2., an artifices, qui laborando sine gravi incommodo jejunare valent, teneantur ad jejunium.

Prima sententia negat, quam tenent *Tambur.* (1) *et Leand. et Pasqual. ap. Concina* (2). Ratio, tum quia consuetudo communiter a jejunio eximit omnes, qui

(1) §. *7. n. 18.* — (2) *p. 320. n. 3.*

laboriosas artes exercent; leges autem non respiciunt, quod raro et per accidens evenit, sed quod communiter et per se contingit; tum quia ab *Eugenio IV.* in præfata declaratione omnes hi fuerunt dispensati.

Secunda sententia vero, quam tenent *Bonac.* (1), *Conc. l. c.*, *Viva* (2), *Regin.* (3), affirmat, teneri, modo tamen sit manifestum, quod ipsi jejunando grave non subeant incommodum; cum ex una parte lex universe obliget omnes, qui valent cum levi incommodo jejunare: et ex altera satis non constat, *Eugenium* voluisse cum eis dispensare. Secus vero dicendum, si dubium sit, an jejunando grave perferant incommodum; quia ex communiter contingentibus in dubio præsumitur, jejunium non esse compatibile cum artibus laboriosis. Hæc secunda sententia, speculative loquendo, videtur probabilior; sed in praxi vix reperietur unus, qui ex hujusmodi labore non graviter relaxetur.

1044. — Quæritur 3., an excusentur a jejunio exercentes artes laboriosas in diebus, quibus vacant a labore. Commune est inter DD., quod ii, qui uno vel altero die non laborant, non tenentur jejunare. Ita *Sanchez* (4), *Bon.* (5), *Azor.* (6), *Ronc.* (7), *Elbel* (8), *Tambur.* (9), *Croix* (10) *cum Mendo. et Diana.* Ratio, quia in primo die excusantur ad reficiendam lassitudinem propter laborem assumptum in die præcedenti: in altero, ad servandas vires propter labores in subsequenti die assumendos. Sed quid, si in illis duobus diebus posset aliquis sine gravi incommodo jejunare? *Bonac. l. c.*, *Ledesma et Med. apud Viva* (11) affirmant, teneri, nisi experti jam fuerint ex præcedenti labore, se laxatos manere, vel minus aptos reddi ad laborem pro die sequenti. E contrario *Elb. l. c.*, *Sanch.* (12) *cum Victoria etc.*, *Diana* (13) *cum Fag. et Hurtado* absolute excusant, quia ipse labor lassitudinem infert. At ego sentio cum *Viva l. c.*, pariter distinguendum ut in præcedenti quæ-

(1) *p. ult. n. 8.* — (2) *in prop. 30. damn. Alex. VII.* — (3) *lib. 4. c. 16. n. 216.* — (4) *dub. 7. n. 10.* — (5) *p. ult. n. 8.* — (6) *c. 17. q. 8.* — (7) *c. 2. reg. in prax. 2.* — (8) *conf. 18. n. 518.* — (9) §. *7. n. 24.* — (10) *n. 1333.* — (11) *in d. prop. 30. Alex. VII. n. 9.* — (12) *dub. 7. n. 10.* — (13) *p. 1. tr. 9. r. 9.*

tione, nempe quod, si manifeste ipsi grave incommodum ex jejunio non sustinerent, tenerentur jejunare: secus, si non manifeste; in dubio enim excusantur, quia ex communiter contingentibus præsumptio stat pro necessitate alimenti, ut vel reficiantur a labore exercito, vel idonei reddantur ad laborem exercendum.

1045. — Quæritur 4., an, qui laborem assumit, ut eximatur a jejunio, excusetur a culpa. Non videtur dubitandum, quod hic, postquam graviter est defatigatus, etiam malo fine, et etiamsi præviderit defatigationem illam fore incompossibilem cum jejunio, ad illud non tenetur, ut communissime docent *Laym.* (1), *P. Concina* (2), *Sporer* (3) *cum Med. ac Diana et Sylvest.*, *Palud.*, *Sanch.*, *Pal.*, *Fill. et Pasqual.* (qui asserit, communem esse sententiam) *apud Croix* (4). Ratio, quia jam ille est factus moraliter impotens ad jejunandum. An autem iste apponendo impedimentum peccet contra jejunii præceptum? Negant *Salm.* (5) *cum Pasq.*, *Sanctio et Rocaful. apud Croix l. c.* Ratio, ut dicunt, quia tunc ille utitur jure suo, quo potest se extrahere ab obligatione legis; sicut se eximit ab obligatione jejunii, qui egreditur e sua patria, ubi aderat obligatio jejunandi, ut alium locum adeat, in quo tale præceptum non adest. Sed omnino affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Sanch.* (6), *Azor.* (7), *P. Concina* (8), *Mazz.* (9) *et Diana* (10), qui ait, ab hac sententia non recedendum, quidquid prius alibi dixerit; item *Viva* (11) *et Croix l. c.*, qui dicunt, contrariam sententiam communiter rejici. Ratio, quia, licet is non peccet contra præceptum jejunii, omittendo jejunium post defatigationem, peccet tamen, qui operatur in fraudem præcepti; omnis enim lex obligat, ne quid fiat data opera, ut lex eludatur, ex *d. Thoma; vide n. seq.*

1046. — Quæritur 5., an peccent contra legem jejunii, qui sine justa causa laborem assumunt, quamvis

(1) *l. 4. tr. 8. c. 3. n. 5.* — (2) *tom. 5. p. 308. n. 2.* — (3) *n. 61.* — (4) *l. 3. p. 2. n. 1334.* — (5) *de leg. c. 2. punct. 10. n. 164.* — (6) *cons. l. 5. cap. 1. dub. 7. n. 13.* — (7) *tom. 1. l. 7. c. 17. n. 9.* — (8) *tom. 5. p. 140. n. 2.* — (9) *tom. 1. p. 126.* — (10) *p. 3. tr. 14. r. 11.* — (11) *q. 10. art. 6. n. 7.*

non in fraudem præcepti. Negant *Ronc.* (1), *Bonac.*, *Led.*, *Med.*, *Leand.*, *Pasq. et alii ap. Croix* (2); sed oppositum pariter omnino tenendum, ut censet *Laym.* (3), *Sanch.* (4), *Palaus* (5) *cum Navar.*, *Caj.*, *Tol.*, *Abul.*, *Fill. etc. communiter;* item *Croix l. c. cum Sanch.*, *Diana ac aliis;* et hanc clare docet *s. Th.* (6), ubi loquens de eo, qui *occupat se talibus*, *quibus ab eundo ad ecclesiam impeditur* (nempe ad sacrum audiendum), damnat de peccato omissionis, et rationem adducit: *Qui enim vult aliquid*, *cum quo aliud simul esse non potest*, *ex consequenti vult illo carere.* Nec obstat dicere, quod, si quis obligatus ad sacrum audiendum alio pergat, ubi non adest tale præceptum, eo fine, ut eximatur, vel prævidens, sic eximi ab obligatione missæ, non peccat. Nam bene respondet *Mazzotta l. c.*, quod hic talis, alio eundo, omnino eximitur a debito sacri audiendi; sed qui opus assumit ad se liberandum, vel prævidens, se liberatum iri a jejunio, adhuc remanet ad illud obligatus, licet postea propter laborem assumptum a jejunio excusetur. Notat autem *Sanch.* (7) *cum Victor. et aliis*, quod, si quis non ad recreationem, sed ad finem utilem, licet non necessarium, assumit laborem, non peccat contra præceptum jejunii, si postea non jejunet. Et idem ait (8) de itinerante ex aliqua causa honesta, etsi non necessaria, puta ad visendos propinquos vel patriam, ad venandum, ad ludendum pila; tunc enim semel vel iterum excusatur. Sed his non universe acquiesco; præsertim, si sola delectationis causa iter sive alius labor suscipiatur, ut bene ajunt *Abelly* (9) *et Sporer* (10). Cæterum probabiliter *Elbel* (11), *Sporer* (12) *cum Laym. et Sanch.* (13) *cum Caj.*, *Nav.*, *Angles et aliis communiter*, excusant a culpa eos, qui, licet ex proprio officio non laborent, tamen laborem aliquem magnum assumunt ob rarum lucrum; sicut probabiliter non peccant, qui ob hujusmodi causam laborant in die festivo, ut ait idem

(1) *tr. 9. cap. 2. reg. 1.* — (2) *l. 3. p. 2. n. 1334.* — (3) *l. 4. tr. 8. c. 3. n. 5.* — (4) *cons. l. 5. c. 1. d. 7. n. 1.* — (5) *tr. 30. d. 3. p. 2. §. 5. n. 10.* — (6) *1. 2. q. 71. art. 5.* — (7) *cons. lib 5. cap. 1. dub. 7. n. 16.* — (8) *n. 17.* — (9) *§. 2. n. 3.* — (10) *n. 61.* — (11) *conf. 18. n. 526.* — (12) *n. 60.* — (13) *dub. 7. n. 2.*

Sanchez, utque diximus *de 3. præcepto n. 301. et n. 332. cum aliis.*

1047. — Ratione pariter laboris excusantur a jejunio iter facientes pedestre per majorem diei partem, ut probabiliter docent *Sanch.* (1), *Less.* (2), *Holzm.* (3), *Pal.* (4) *et alii communiter.* Sicque pariter excusantur muliones et agasones pedestres, mulas aut asinos ducentes, ut *Salmant.* (5) *cum Sanch., Pal., Tol., Laym. etc.* Hoc tamen intelligitur 1., nisi persona, completo itinere et alia refectione non sumpta in notabili quantitate, jam postea satis se reficiat: tunc enim nequit secundam comestionem facere, nisi die sequenti iter prosequi deberet. Intelligitur 2., nisi iter commode differri possit, ut docet *d. Th.* (6), dicens: *Si peregrinatio commode differri possit..., non sunt propter hoc ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Et eum sequuntur *Less.* (7) *et Laym.* (8) *cum Sylv., Tol. et Medin.* Quando autem incœpto itinere jejunii dies intercurrit, non tenetur itinerans ab illo desistere, ut jejunet, uti docent *Sanch.* (9) *cum Abul., Laym.* (10) *et Sporer* (11) *cum aliis communiter.*

Sed dubitatur 1., quale iter, communiter loquendo, sufficiat ad excusandum. *Pasqualigus apud Croix* (12) dicit, satis esse iter septem milliarum, id est duarum leucarum et mediæ (leuca enim importat hic spatium trium milliarium sive unam horam itineris). Sed hæc opinio ab aliis non recipitur, qui probabiliter dicunt, requiri ad excusandum saltem iter quatuor vel quinque leucarum: ut *Salm.* (13), *Pal.* (14), *Viva* (15) *cum Trull. et Diana;* quamvis *La Croix cum Bonac., Fill. etc.* requirat iter ad minus quinque leucarum, id est 15 milliarium. Si tamen via esset tam ardua, aut tempus tam asperum, aut si itinerans esset adeo debilis, vel itineri non assuetus, ut non posset jejunare sine magna difficultate; ob has causas aliquando posset eum excusare a jejunio iter etiam sex milliarium vel minus; ita *Sanch.* (16), *Salm. l. c., Ronc.* (17) *et Croix*

(1) *dub. 10. n. 2.* — (2) *c. 2. n. 45.* — (3) *p. 335. n. 15.* — (4) §. *5. n. 10.* — (5) *tr. 23. cap. 2. punct. 7.* §. *2. n. 137.* — (6) *2. 2. q. 147. art. 4. ad 3.* — (7) *n. 43.* — (8) *n. 3.* — (9) *dub. 11. n. 5.* — (10) *cap. 3. n. 5.* — (11) *n. 66.* — (12) *n. 1344.* — (13) *cit. n. 137.* — (14) §. *5. n. 10.* — (15) *art. 6. n. 4.* — (16) *dub. 10. n. 3.* — (17) *reg. 2. in prax.*

l. c. Sic pariter *Tamb.* (1) recte excusat famulos pedestres comitantes dominum, qui per totum diem equitaret per urbem: et sic adhuc probabiliter quidam doctus excusabat famulos, qui jugiter per diem inserviunt, ambulantes ad emendum, ad comitandum, ad litteras ferendas, et similia.

Dubitatur 2., an iter facientes equis vel rhedis excusentur a jejunio. Damnata quidem fuit prop. 31. ab *Alex. VII.*, quæ dicebat: *Excusantur absolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.* Cæterum communiter DD. excusant, qui sic itinerantur per plures dies, ut *Salmant.* (2), *Sanch.* (3), *Roncagl.* (4), *Laym.* (5) *et Viva* (6) *cum Trull.* (*Viva* tamen et *Laym.* requirunt, ut tale iter sit saltem per octo dies; sed hoc videtur nimis rigorosum). Bene autem advertit *Viva*, quod hujusmodi itinerantes non excusantur, si constet, eos sine magno incommodo posse jejunare. Præterea, recte dicunt *Croix*, *Roncagl. ll. cc. et Salm.* (7) *cum Sanch.*, *Azor.*, *Tol.*, *Trull. etc.*, posse aliquando excusare iter etiam unius diei, si agendum esset cum magna defatigatione, ut evenit cursoribus; vel si equitans sit debilis, aut tempus sit asperum, vel iter arduum aut extraordinarium. Iter autem octo vel decem leucarum putant non esse extraordinarium *Salmant. cum Sanch.*, *Tol.*, *Trull.*, *Lastra*, *Corella etc. contra Machad.*, *Dianam*, *Leand. etc. ibid.* Merito autem hic notat *Viva* (8) *cum Sanch.* (9), quod itinerantes, si non habeant cibos quadragesimales sufficientes ad sustentandum, potius debent refici lacticiniis, adhuc in quadragesima, et servare jejunium, quam aliis legalibus cibis levioribus vesci et jejunium frangere; quia observantia jejunii præstat abstinentiæ a lacticiniis.

1048. — *Quarta* causa excusans est *pietas.* Communiter docent DD., propter hujusmodi causam pietatis posse hominem jejunium omittere, scil. ob peragendam

(1) §. *7. n. 25. in fine.* — (2) *tr. 23. c. 2. p. 7. §. 2. n. 138.* — (3) *dub. 10. n. 5.* — (4) *c. 2. reg. 2. in prax.* — (5) *n. 3.* — (6) *a. 6. n. 4.* — (7) *ibid. n. 137. et 138.* — (8) *d. art. 5. n. 11.* — (9) *dub. 32.*

aliam piam charitatis aut religionis operam, quæ sit majoris boni quam jejunium. Ita *Salm.* (1) *cum aliis passim ex d. Th.* (2), ubi sic ait: *Si autem immineat necessitas statim peregrinandi et magnas diætas faciendi, vel etiam multum laborandi, vel propter conservationem vitæ corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, et simul cum hoc non possint ecclesiæ jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum; quia non videtur fuisse intentio ecclesiæ statuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias et magis necessarias causas.* Subdit tamen s. Doctor: *Videtur tamen in talibus recurrendum esse ad superiorem dispensationem, nisi forte ubi est ita consuetum; quia ex hoc ipso, quod prælati dissimulant, videntur annuere.* Sed facile *s. Thomas* dispensationem hanc potius requirit ad majorem cautelam vel de convenientia, non vero de necessitate, cum mox prius jam dixerat ut supra: *Propter hujusmodi causas pietatis non obligatur homo ad jejunandum.*

Sed dubium fit, an hujusmodi opera a jejunio excusantia possint suscipi sponte, et non ex officio, vel obedientia. Negant *Sylvest.*, *Navar.*, *Cajet. et alii ap. Salm.* (3); sed probabilius affirmant *Sanch.* (4) *et Salm. l. c. cum Arm.*, *Gabr.*, *Palac. et Villal.* Idque expresse docet *d. Th.* (5), ubi dicit: *Si enim sit tanta abstinentia, quod homo ab operibus utilioribus impediatur, quamvis ad ea de necessitate non teneatur, indiscretum est jejunium, etsi non sit illicitum.* Modo, intelligitur (ut infra explicabimus), opera illa ex justa causa assumantur et differri non possint.

1049. — Hinc 1. excusantur, qui pluribus infirmis cum magno labore inserviunt in hospitalibus aut monasteriis, ut dicunt *Palaus* (6), *Bonac.* (7) *et Salmant.* (8) *cum Led. etc.*

2. Excusantur peregrinantes ad loca sacra, modo 1. ipsi vero zelo peregrinationem suscipiant, in magnum Dei honorem, aut magnam ædificationem communem: nempe si sint personæ gravis auctoritatis, ut ait *Cajet. et Laym.* (9),

(1) *tr. 23. c. 2. punct. 7. §. 3. n. 142.* — (2) *2. 2. q. 147. art. 4. ad 3.* — (3) *cit. n. 142.* — (4) *dub. 17. n. 2.* — (5) *in 4. d. 15. quæst. 3. art. 1.* — (6) *§. 4. n. 11.* — (7) *p. ult. n. 13.* — (8) *tr. 23. c. 2. punct. 7. §. 3. n. 143.* — (9) *n. 5.*

vel si peregrinatio vertat in magnam ipsius peregrini spiritualem utilitatem, ut dicunt *Sanch.* (1), *Holzm.* (2), *et Salm.* (3) *cum Sylvest., Abul., Pal., Vill. etc. contra Ledesm., Palac. et Met. ap. Sanch. l. c.*, qui excusant a jejunio etiam eos, qui simplicis devotionis causa peregrinationem suscipiunt. Sed hæc opinio non videtur satis tuta, semper ac ipsi commode peregrinationem differre possunt, ut docet *d. Th.* (4), ubi ait: *Si peregrinatio et operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis.... vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc ecclesiæ jejunia prætermittenda.* Et sic alii communiter, ut *Less.* (5), *Laym.* (6), *Holzm. et Salmant. ll. cc.* Quando vero peregrinatio jam suscepta fuerit, et interim dies jejunii occurrat: non est obligatio intermittendi eam, ut jejunium servetur: prout communiter inquiunt *Sanch. et Salm. ll. cc. cum Abul., Spor.* (7) *et Laym.* (8), qui ait, id ut certum tenendum.

3. Excusantur concionatores, qui prædicant quotidie sive frequenter in quadragesima, ut ex communi sententia dicunt *P. Wigandt* (9), *Tolet.* (10) *et Salm.* (11) *cum Nav., Caj., Tolet., Trull. etc.;* quia actio concionandi est valde laboriosa, tum propter studium ad id necessarium, tum propter corporis agitationem. Et hoc maxime locum habebit pro missionariis, qui diebus missionis cum vehementi agitatione concionantur. Cæterum decet quidem concionatores omnes, qui non solum verbo, sed etiam exemplo debent prædicare, ut, quantum fieri potest, ad ædificationem populorum jejunia satagant observare, ut faciunt, qui perfectionis amantiores sunt. An vero excusentur, qui tantum ter vel quater in hebdomada conciones habent? Affirmant absolute *Sanchez* (12), *Ronc.* (13), *Tamb.* (14) *et Henr., Trull. ac Pasq. ap. Salm.* (15); idem sentiunt *Busemb. ut supra, Elbel* (16) *et Viva* (17); modo tamen, ut isti dicunt, cum magno fer-

(1) *dub. 11. n. 5.* — (2) *p. 336. n. 16.* — (3) *ibid. n. 144* — (4) *eod. loco supra cit. art. 4. ad 3.* — (5) *c. 2. n. 44* — (6) *d. n. 5.* — (7) *n. 66.* — (8) *d. n. 5.* — (9) *tr. 5. ex. 4. n. 92* — (10) *l. 6. c. 4. n. 6.* — (11) *ibid. n. 149.* — (12) *dub. 13 n. 6.* — (13) *c. 2. reg. prax. 3.* — (14) §. *7. n. 26.* — (15) *tr. 23. c. 2. p. 7.* §. *3. n. 149.* — (16) *conf. 16. n. 464* — (17) *art. 6. n. 4.*

ore concionentur. Sed melius ajunt *Holzm.* (1) *et Salm. l. c.*, in hoc standum esse judicio prudentum: nempe si concionatores isti ob corporis agitationem et applicationem mentis ita debiles evadant, ut nequeant jejunium perferre, tunc possunt excusari. Et hoc valet, etiamsi ipsi concionentur causa lucri, ut dicunt *Sporer* (2), *Tamb.* (3), *Sanch.* (4) *cum Nav. et Angles* (*contra Caj., Led. et Arm.*) *et Salm.* (5), *Less.*, *Bon. etc.* Ratio, quia hujusmodi lucrum, cum sit justum stipendium talis laboris, licite intenditur; et aliunde ex tali intentione non impeditur utilitas audientium.

4. Excusantur cantores sive musici, qui jejunium observando vocem amitterent, nec possent suum officium exercere, ut dicunt *Anacl.* (6), *Sporer* (7), *Elbel* (8) *et Less.* (9) *cum Sylvest.*, *Nav. et Tamb.*

5. Excusantur lectores scientiarum, qui magno studio et labore indigerent; non vero, qui dictant lectiones jam prius ordinatas et sæpius repetitas; ita communiter *Ronc.* (10), *Elbel* (11) *et Salmant.* (12) *cum Less.*, *Navar.*, *Caj.*, *Tol.*, *Azor. etc.* Asserunt *Salm.*, contrarium sentire *Sanch.* (13); sed non bene; nam hic auctor ibi non loquitur de lectoribus, sed de scholasticis, qui propter studium non possunt jejunare, et dicit cum *Angles*, hos potius debere omittere studium, etiam per totam quadragesimam, quam jejunium, *contra Azor.* (14) *et Pal.* (15), qui censent, scholasticos excusari, si per quinque horas utilibus studiis vacant. An autem excusentur a jejunio lectores grammaticæ? Negant *Salm.* (16); sed affirmat *Sanch.* (17), si in die quatuor legant lectiones: sive si doceant per quinque horas, ut ait *Azorius; Palaus* autem *et alii apud Croix* (18) dicunt, magistros grammaticæ, qui per quatuor horas docent, non teneri jejunare plusquam tribus diebus in hebdomada.

6. Excusantur advocati, qui cum jejunio non possent satisfacere suis clientibus propter studium, quo indigent; ita *Ronc.* (19), *Holzm.* (20), *Elbel* (21): idem ajunt *Salm.* (22)

(1) *p. 335. n. 15.* — (2) *n. 63.* — (3) *n. 26.* — (4) *dub. 13. n. 3.* — (5) *cit. n. 149.* — (6) *n. 65.* — (7) *n. 63.* — (8) *n. 511.* — (9) *n. 44.* — (10) *c. 2. reg. prax. 3.* — (11) *n. 464.* — (12) *loc. cit. n. 147.* — (13) *dub. 13. n. 7.* — (14) *q. 8.* — (15) *n. 11.* — (16) *ibid. n. 148.* — (17) *n. 7.* — (18) *n. 1346.* — (19) *reg. 3. prax.* (20) *n 15.* — (21) *n. 464.* — (22) *tr. 23. c. 2. p. 7. §. 2. n. 140.*

de judicibus, qui egent studio ad sententias ferendas: idem dicunt *Sporer* (1), *Holzm. et Elbel ll. cc. cum Bonac.* de medicis et confessariis, qui magno indigent studio, ut suis infirmis aut pœnitentibus satisfaciant: hi enim, licet non egeant majori cibo, cum labor sit mentis, opus tamen habent cibo frequentiori, ut in eis reparetur spirituum consummatio.

7. Confessarii causa confessionum excipiendarum communiter non excusantur; nisi extraordinarium laborem subeant, nempe si confessiones audiant fere per totum diem, puta per septem vel octo horas; ita *Palaus* (2), *Salm.* (3) *et Ronc.* (4). Sed melius *Sanch.* (5), *Spor.* (6), *Viva* (7) *et Diana* (8) *cum Fag.* ad eos excusandos, ultra laborem extraordinarium, requirunt, ut ipsi sint ita debiles, ut cum jejunio non possent satisfacere frequentiæ pœnitentium; et idem sentit *Tamb.* (9), ubi insuper notat, quod prædicti professores, nempe lectores, cantores, advocati, medici et confessarii non per se, sed tantum per accidens a jejunio excusari possunt, nimirum si ratione alicujus gravis circumstantiæ suis officiis jejunando non possint satisfacere. Et hoc maxime advertendum in hac materia; nam ubi labor per se excusat, in dubio præsumptio stat pro exemptione jejunii; e converso, ubi labor non per se, sed per accidens, nempe ob aliquam circumstantiam debilitatis personæ vel gravitatem laboris excusat, in dubio præsumptio stat pro obligatione jejunii.

Hic autem ultimo animadvertenda est quædam doctrina, quam tradunt *Sporer* (10) *et Laym* (11) *cum Nav., Sylv., Caj. et Tol.*, quod, si quis non habeat causam absolute sufficientem ad eum excusandum a jejunio quadragesimali, et aliqua ratio ipsi probabilis et justa appareat, qua tantum bis vel ter in hebdomada jejunet: non est urgendus ad jejunandum, etiamsi causa illa non omnino sufficiat, sed relinquendus in sua bona fide, ne ipse forte deinde omnia jejunia culpabiliter omittat.

1050. — An autem peregrinus teneatur ad jejunium,

(1) *n. 59.* — (2) *n. 11.* — (3) *ibid.* §. *3. n. 150.* — (4) *c. 2. reg. prax. 3.* — (5) *dub. 13. n. 11.* — (6) *n. 59.* — (7) *art. 6. n. 4.* — (8) *p. 1. tr. 9. r. 10.* — (9) §. *7. n. 25.* — (10) *n. 67.* — (11) *cap. 3. n. 6.*

quod servatur in loco, ubi reperitur non permanenter, sed per aliquod tempus aut transeunter? Et quid, si ibi non servetur jejunium, quod servatur in patria? *Vide dicta l. 1. n. 156. v. hic refert.*

DECRETA ROMANORUM PONTIFICUM CIRCA JEJUNIUM.*)

EPISTOLAE ENCYCLICAE BENEDICTI XIV. SUPER JEJUNIO.

I.

Venerabiles Fratres salutem et apostolicam benedictionem.

Non ambigimus, venerabiles Fratres, quin universis catholicæ religionis cultoribus notum sit, a tota per christianum orbem ecclesia inter præcipua orthodoxæ disciplinæ capita perpetuo annumeratum retineri quadragesimale jejunium, quod olim in lege et prophetis primitus adumbratum, ipsius Domini nostri Jesu Christi exemplo veluti consecratum, ab apostolis traditum, a sacris canonibus ubique præscriptum, et ab universali ecclesia ab ipso sui primordio retentum et observatum est. Hoc nimirum, ut veteres tradidere patres, nobis quotidie communis pœnitentiæ constituto remedio, per consortium crucis Christi nos etiam aliquid in eo, quod ipse propter nos præstitit, agimus; simulque ad recolenda sacratiora redemptionis nostræ mysteria, quæ per dominicæ passionis ac resurrectionis memoriam quadragesimali potissimum tempore solemnius celebrantur, purificatis jejunio corporibus et animis dignius paramur. Hoc veluti nostræ militiæ tessera ab inimicis crucis Christi secernimur, flagella divinæ ultionis avertimus, et cœlesti præsidio in-

*) In aliis editionibus lector hæc decreta partim ante opus, partim post illud inveniet: nobis tractatui ipsi, ad quem spectant, adjungenda videbantur.

Editor.

dies adversus principes tenebrarum munimur. Hoc despectui habito, non contemnendum divinæ gloriæ detrimentum, non leve catholicæ religioni dedecus, nec dubium animabus Christi fidelium periculum oboritur; nec aliunde populis calamitates, rebusque publicis et privatis cladem exitiumque importatum esse constat. Ab hac vero insita inhærentique in omnium catholicorum hominum animis de sacratissima quadragesima aliisque diebus jejunio consecratis persuasione et reverentia, quam aliena, quam discors, quam absona sit hodierna jejunantium consuetudo, quantum ab ipsa jejuniorum institutione, et servata semper, ubique et ab omnibus disciplina quam longissime distet: vos, venerabiles Fratres, qui populorum curæ vestræ commissorum mores et usus probe nostis, pro singulari sapientia vestra præ cæteris clarius intelligitis. Nos sane, quibus, in hac sublimi apostolicæ procurationis specula constitutis, undique gentium nuntii afferuntur, lacrymis satis deplorare non possumus, augustissimam quadragesimalis jejunii observantiam ob nimiam, nullis legitimis urgentibus causis, ubique indiscriminatim dispensandi facilitatem plane sublatam esse, ita ut orthodoxæ quidem religionis cultores merito querantur, hæresium vero sectatores illudant et exultent. *Perniciosæ huic corruptelæ plurimorum insuper licentiam adjunctam esse, graviter dolemus; quæ usque adeo invaluit, ut, nulla apostolici instituti sacratissimique præcepti habita ratione, jejuniorum tempore palam et impune ab iisdem agitentur convivia, et epulæ interdictæ promiscue inferantur.*

Ea propter, quemadmodum, quibus curis, sollicitudinibus et angoribus urgeamur, cum Fraternitatibus vestris communicamus, ita facere non possumus, quin pro injuncto nobis supremo sacrosancti apostolatus officio et ardentissimum Fraternitatum vestrarum zelum ad opportunum hisce malis adhibendum remedium excitemus, et ad congruentes hujusmodi abusibus penitus extirpandis leges præscribendas meditemur. Interea, venerabiles Fratres, gaudium et corona nostra, nobiscum considerantes, nihil Deo acceptius, nihil pastorali ministerio nostro dignius, nihil gregibus curæ nostræ commissis utilius, quam ut verbo et exemplo præeuntes, Christi fideles ad

tam salutarem christianæ pœnitentiæ et pietatis exercitationem alacrius suscipiendam et constantissime retinendam et ea, qua instituta fuit disciplina, peragendam vehementius inflammemus: omni opera atque industria studeamus, ut fideles populi in conspectu Dei per austeriorem jejuniorum observantiam tales permaneant, quales in ipso paschali festo dignum est inveniri.

Debitum igitur paternæ uniuscujusque vestrum sedulitatis et charitatis officium jure postulat, ut omnibus notum faciatis et annuntietis, nemini quidem sine legitima causa et de utriusque medici consilio, multitudini vero, veluti populo aut civitati aut genti indiscriminatim integræ, nonnisi gravissima et urgente necessitate et in casibus per sacra canonum statuta præscriptis, cum debita apostolicæ hujus sanctæ sedis reverentia a quadragesimali jejunio dispensationem toties, quoties opus fuerit, et concedendam, nec audacter fidenterque usurpandam, nec superbe et arroganter ab ecclesia, sicut alicubi in more positum esse accepimus, esse postulandam. Gravissimam vero urgentemque necessitatem, etsi non est, cur vobis explicemus; nolumus tamen vos ignorare, cum hujusmodi necessitate servandam esse potissimum unicam comestionem, sicut alias hic Romæ, ac nos ipsi hoc anno, urgentibus causis dispensantes, expresse præscripsimus, et licitas atque interdictas epulas promiscue minime apponendas esse. Porro quemadmodum de ejusmodi indulgentia tam caute impertienda, si secus fieret, nos persuasum habemus, districtam supremo divino Judici redditum iri rationem; ita conscientiam uniuscujusque vestrum onerandam esse ducimus. Insimul Fraternitates vestras rogamus et in Domino exhortantes obsecramus, ut populos, qui communem omnium Christi fidelium pœnitentiam ac disciplinam servare nequeant, commonere satagatis, ne per alia pietatis opera, ut sua suique devotio suggeret, peccata sua expiare et Deo satisfacere negligant; quinimmo sanandis vulneribus, quibus humana infirmitas sauciatur, diligentem adhibere studeant curationem, ut culpas de mundano pulvere contractas, dum casta jejunia decoquere non possunt, pia opera, orationum suffragia et eleemosynæ munera redimant. Interim solatium et levamen non leve mœrori nostro a pastorali vigilantia et charitate vestra præstolan-

tes ac certo nobis pollicentes, apostolicam benedictionem, cum uberi cœlestium charismatum copia conjunctam in eosdem populos vestros redundaturam, vobis, venerabiles Fratres, peramanter impertimur. Volumus autem, ut præsentium transumptis sive exemplis etiam impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus ubique fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur et adhiberi posset, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die trigesima mensis Maji anno millesimo septingentesimo quadragesimo primo, pontificatus nostri anno primo.

D. Cardinalis Passioneus.

II.

SUPER EODEM JEJUNIO.

In suprema universalis ecclesiæ procuratione, meritis licet imparibus, per ineffabilem divinæ bonitatis abundantiam, ut orthodoxæ fidei assertores, sic etiam ecclesiasticæ disciplinæ custodes ac vindices constituti, quadragesimale præsertim jejunium, quod inter præcipua orthodoxæ disciplinæ capita semper et ubique ab ipso ecclesiæ exordio numeratum esse nemo ex catholicis inficiatur, ab hodierna jejunantium corruptela vindicare, et in pristinam, quantum benedicente Domino fieri posset, observantiam revocare cupientes: per alias nostras in simili forma brevis litteras, ad Fraternitates vestras die 30. proxime elapsi mensis Maji currentis anni datas, eximium Fraternitatum vestrarum zelum excitandum curavimus, ut adlaborare studeretis, ne hac in parte et optatum apostolicæ nostræ sollicitudinis angoribus levamen, et salutare abolendæ sacratissimi jejunii corruptelæ remedium deesset. Quoniam autem paternæ pontificiæ charitatis, quæ novit imbecillitates infirmorum sustinere atque etiam cum infirmantibus infirmari, non immemores, quemadmodum a jejunio aliquando legitima causa aut gravissima urgentique necessitate exigente dispensandum esse ex apostolica benignitate censuimus: ita

inter cætera præscripsimus, unicam comestionem servandam, et licitas atque interdictas epulas minime esse apponendas.

Hinc factum esse accipimus, quod non defuerint, qui per humanas et hominibus a christiana pœnitentia abhorrentibus dumtaxat dignas illationes sibi aliisque persuadeant, unicam potissimum comestionem servari, atque epulas licitas et interdictas minime apponi debere, cum multitudini quidem indiscriminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, non vero singulis ob legitimam causam et de utriusque medici consilio dispensatur. Quam sane persuasionem a sententia nostra alienam, ut ex omnium animis penitus evellamus, nos quibuscumque, quacumque occasione, sive multitudini indiscriminatim ob urgentem gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam et de utriusque medici consilio, dummodo nulla certa et periculosa affectæ valetudinis ratio intercedat et aliter fieri necessario exigat, in quadragesimæ aliisque anni temporibus et diebus, quibus carnium, ovorum et lacticiniorum esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comestionem servandam, et licitas atque interdictas epulas minime esse apponendas, tenore præsentium declaramus et edicimus; quemadmodum per singulas nostras in pari forma brevis litteras singulis utriusque sexus Christi fidelibus ob corporis infirmitates, quibus obnoxii reperiuntur, in sacratissima quadragesima aliisque jejunio consecratis diebus vescendi prohibitis licentiam dantes, unicuique expresse præscribimus atque præcipimus. Ea propter Fraternitates vestras rogamus atque in Domino obsecramus, ut populos vestræ curæ commissos ad tam opportunum sanandis vulneribus, quibus per humanam infirmitatem quisque sauciatur, sanctissimi jejunii remedium alacriter adhibendum cohortantes, sedulo ac paterne moneatis, rem agi non quidem exiguam, sed longe gravissimam, de observando sustinendoque jejunio purificandis animis corporibusque salutari. In spem igitur illos erigite cœlestium præmiorum, quibus assequendis non sunt condignæ passiones hujus temporis; imo leve ac momentaneum non tribulationis, sed modicæ abstinentiæ nostræ incommodum magnum gloriæ pondus operatur in cœlis. Ab

omnibus se abstinent, qui in agone contendunt, ut corruptilem coronam accipiant; pudeat tam imbelles ac delicatos christianæ militiæ milites, refugientes a consortio crucis Christi, qui coronam legitime certantibus propositam sperare præcipit incorruptam; ad cujus auspicium et pignus Fraternitatibus vestris apostolicam benedictionem, iisdem etiam populis vestris nostro nomine impertiendam peramenter elargimur. Volumus autem, ut præsentium transumptis sive exemplis etiam impressis, manu alicujus notarii publici subscriptis, et sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus ubique fides adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur et adhiberi posset, si forent exhibitæ vel ostensæ. — Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris die vigesima secunda mensis Augusti anno millesimo septingentesimo quadragesimo primo, pontificatus nostri anno secundo.

III.

SUPER EODEM JEJUNIO.

Libentissime quidem amplectimur, quæ nobis offeruntur, occasiones ad vestros animos excitandos, ut ecclesiasticæ disciplinæ reparandæ sedulam curam conferatis. Etenim summi pontificatus dignitati, ad quam nos, licet immerentes, evecti fuimus, conjunctam esse intelligimus sollicitudinem aliarum ecclesiarum nobisque commendatam, qui plane tenuitatem virium nostrarum non ignoramus.

Cum itaque præsentium litterarum argumentum totum sit de jejunio, quod tempore quadragesimæ veteri ecclesiæ instituto ac lege fidelibus indicitur; supervacaneum ducimus, longam orationem conficere de quadragesimæ institutione et patrum et conciliorum omnes super hac re in medium proferre auctoritates. Difficile id quidem nobis parum videretur, sed potius alienum et nullo modo consentaneum vobis, quos doctrinæ laude, canonum et sacræ historiæ cognitione præstantes arbitramur. Porro ad scribendas has litteras adducti fuimus gravissimis illis verbis Trid. syn., quæ sess. 25. de reform. præcipit

episcopis, omne studium impendere, ut fideles ipsorum curæ traditi magna religione perficiant ea, quæ a sacris canonibus præscribuntur: *Ut illis omnibus, et iis præcipue sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus et jejunia.*

Ubi primum Bononiensem ecclesiam administrandam suscepimus (ad quam beneficio *Clementis XII.* fel. record. ab sede Anconitana translati fuimus), mandatum evulgavimus (quod libro primo institutionum nostrarum pro viris ecclesiasticis decimo quinto loco continetur). In illo plures difficultates indicavimus, ob quas minime solvendos a jejunii legibus putabamus illos, qui ob legitimam causam, et legitima prius auctoritate interposita, quadragesimæ abstinentiam non observarent; minime, inquam, solvendos a jejunio, ita ut liceret ipsis quolibet die mensam bis instituere, non unica vice, vespertina superaddita refectione, quæ permitti jejunantibus consuevit. Tandem in hac pontificia sede collocati rem totam in examen iterum revocavimus, et præstantissimis quoque viris demandavimus, ipsam diligenter accurateque perpendere, ac suas deinde opiniones nobis exponere. His peractis hujusmodi controversiæ finem tribuere constituimus, illudque decrevimus, ne ulla in posterum, sive peculiaris sive generalis pro aliqua civitate vel oppido, concedatur facultas adhibendi carnes ad mensam tempore jejunii vel quadragesimæ, nisi conditio servandi jejunii sive unius comestionis interponatur; et illud quoque monitum addatur, nequaquam licere, mensam eamdem carne ac piscibus instruere. Equidem declinatis hac ratione nimium implicatis quæstionibus, existimavimus unicam singulis diebus comestionem indicere illis etiam, qui carnibus uti, cum jejunium indicitur, rite obtinuerunt; et pravam illam consuetudinem, quæ apud multos jam nimis invaluerat, penitus evellere, afferendi nempe carnes in mensam cum piscibus, postquam ipsi quadragesimalis abstinentiæ præcepto soluti fuerunt, ob eam potissimum causam, quod grave detrimentum saluti ab esu piscium accipiant.

Hæc apertissime constant ex nostris apostolicis litteris, quas in forma brevis dedimus ad omnes episcopos orbis catholici anno 1741, quarum primæ incipiunt:

Non ambigimus, alteræ vero: *In suprema.* Nos profecto nulli umquam elargiti sumus vesci carnibus, cum tempus quadragesimæ sive aliud jejunium præcipitur, nisi indicta scriptaque conditione, quam superius commemoravimus. Maximam pariter lætitiam percepimus, cum redditæ nobis fuerunt plures epistolæ ac mandata vestra, litteris nostris apostolicis omnino consentanea, quibus pro virili parte contendistis adducere populos vobis subjectos, ut propositam in illis disciplinam pie servarent.

Interim promulgatis iisdem apostolicis litteris, quas paulo ante nominavimus, plures cavillationes excogitatæ sunt a nonnullis, ut nos antea facili conjectura suspicati fuimus. Plures etiam quæstiones propositæ nobis fuerunt, exigui quidem ponderis ac momenti, quemadmodum nos opinamur; cum illæ vel ipsius legis verbis vel sensu penitus corruant ac dissolvantur. Attamen sacro tribunali nostræ pœnitentiariæ, rerum hujusmodi conscio ac peritissimo, easdem quæstiones expendendas commisimus, quibus omnibus plene cumulateque, quoties opus fuit, satisfecit.

Archiepiscopus Compostellæ, in Hispaniarum regnis primus inquisitor, nuperrime vita functus, longam ad nos dedit epistolam, qua plures recensebat difficultates, quæ litteris nostris apostolicis adversabantur, quominus executioni mandarentur: eo quod nonnulli theologi in diversas opiniones ac sententias abirent in solvendis quibusdam quæstionibus, quibus litteræ nostræ apostolicæ causam et occasionem præbebant; ac proinde de illis judicium nostrum exquirebat. Equidem archiepiscopi litteræ nos gravissimis ac difficillimis temporibus occupatos deprehenderunt. Attamen, dum quæstiones in ipsis expositas percurrimus, visum nobis est, non quidem expeti, ut iis quæstionibus responsum fieret, ipsisque solutis nullum impedimentum sive obstaculum nostris litteris apostolicis superesset, sed potius, ut objectis cavillationibus ad optatum finem ipsæ minime adducerentur. Accedit etiam, quod epistola archiepiscopi multis argumentationibus et obscuris vocibus redundaret: quam ob rem, licet plures hortarentur, ne ullum archiepiscopo responsum redderemus; illi tamen satisfecimus, res præ-

cipuas ex ejus litteris delibantes, et quæstiones omnes ad certum numerum redigentes. Primum nostris occupationibus tribuendum testati sumus, quod tarde ipsi responsum daremus: ejus studium commendavimus, et etiam magnopere probavimus, quod anceps ac dubius ad hanc sanctam sedem confugerit, ut consilium exposceret. Deinde prolatis quæstionibus satisfacere non prætermisimus, illum tamen monentes de instituto summorum Pontificum, qui leges condere solent, disciplinam decernere, neque ullam habere rationem illorum, qui dubitandi causas objiciunt, ut, quæ constituta sunt, perturbent ac evertant.

Vix redditis litteris, archiepiscopus paulo post vitæ cursum absolvit; itaqua non immerito suspicamur, responsa nostra, quæ litteris continebantur, haud cognita fuisse et perspecta illis, qui quæstiones excitaverant. Post hæc alii pariter ex hispanis episcopis nonnullas ex iisdem quæstionibus nobis proposuerunt; quare iisdem responsis usi sumus, quæ tradita prius archiepiscopo Compostellæ a nobis fuerant. Non defuerunt etiam præstantes inter Italos theologi, qui litteras nostras apostolicas, datas anno 1741, egregiis commentariis illustrarunt: idem contigit responso, quod fecimus archiepiscopo Compostellæ die 8. Julii anno 1744, quod sane integrum suis libris præfigendum curaverunt. At quoniam libri ejusmodi ad vos fortasse nondum pervenerunt, vel curis aliis distenti illos percurrere minime potuistis, his litteris encyclicis adjungimus illas pariter, quas (ut dictum sæpius est) ad archiepiscopum Compostellæ jam pridem scripsimus, ut, quæ disciplina vestris in diœcesibus tenenda sit, plane cognoscatis, ac ne vos deterreant difficultates, si quæ a captiosis hominibus concitentur.

Venerabili Fratri, archiepiscopo Compostellæ

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabilis Frater, salutem et apostolicam benedictionem.

Si Fraternitas Tua secum reputabit, quot gravissimis et maximis curis propemodum obruamur, quan-

tumque hoc præsertim difficillimo tempore prorsus nos teneat imposita tenuitati nostræ sollicitudo omnium ecclesiarum: non sane mirabitur, tamdiu sibi procrastinatum fuisse responsum ad eas litteras, quibus apostolica auctoritate dissolvendas rogavit obortas in Hispania disputationes aliquas e duabus nostris epistolis ad omnes episcopos superioris anni 1741, 30. Maji et 22. Augusti, quibus intra legitimos fines coercuimus invalescentem ecclesiastici jejunii relaxationem. Potius ei in mentem veniet, cogitare de singulari nostro in religiosissimam hispaniam ecclesiam amore, unde nos, immensa licet rerum mole fatigatos, ad expediendum sibi in omni sua perplexitate salutis iter opem nostram præsto habet. Quamquam igitur, dum prænuntiatas constitutiones edidimus, non aliud propositum nobis fuerit, ac refrænare paucorum nimis ingenio fidentium theologorum licentiam, qui opinionum novitate gaudent; nec otium, nec animus nobis fuerit definire, quicquid subtili indagatione deduci possit ex proposita a nobis jejunandi regula: tamen eximia paterna charitate complectimur adeo observantissimos Romanæ sedis Hispanos, tantique facimus obsecrationes Tuas, ut occurrere anxietati vestræ libenter adjecerimus animum, et nos ipsi quæstiones abs Te propositas dirimendas constituerimus. Sic autem se habent:

I. Utrum, quæ in antedictis nostris litteris in forma brevis de unica comestione et de epulis non permiscendis præscribuntur, sub gravi etiam præcepto prohibeantur?

Respondemus: *Concedentes facultatem vescendi carnibus tempore vetito sub gravi teneri, easdem facultates non aliter dare quam geminis hisce adjectis conditionibus, videlicet unicæ in diem comestionis et non permiscendarum epularum. Eos vero, qui hujusmodi facultatibus utuntur, sub gravi ad binas ipsas conditiones implendas obligari.*

II. An hi, quibus concessum est vesci carnibus, possint in vespertina refectiuncula ea quantitate carnis vesci, quæ jejunantibus permittitur?

Respondemus: *Non licere, sed opus habere, eo cibo eaque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes rectæ meticulosæ conscientiæ.*

III. An, qui jejunii tempore vesci carnibus permittun-

tur et unica comestione uti debent, horam jejunantibus præscriptam servare opus habeant?

Edicimus, *observandam iis esse.*

IV. Quænam sint epulæ licitæ, quæ vetantur cum interdictis conjungi?

Respondemus: *Epulas licitas pro iis, quibus permissum est carnes comedere, esse carnes ipsas: epulas interdictas esse pisces, adeoque utrumque simul adhiberi non posse. Piscibus tamen edendis non interdicuntur ii, quibus datur tantum facultas adhibendi ova et lacticinia.*

V. An præceptum de utroque epularum genere non miscendo dies quoque dominicos quadragesimales complectatur? **Affirmatur**, *complecti.*

VI. Utrum hæc lex ad eos quoque pertineat, qui ex bulla cruciatæ edere possunt ova et lacticinia?

Rescribimus: *Nihil in prænuntiatis nostris apostolicis litteris statutum esse, quod respiciat gratiosum cruciatæ diploma. Quare, qui eo gaudent, illius tenorem stricte et considerate perpendant, ex ejusque sententia se gerant. Caveant autem, ne inani quapiam excusatione sese solutos esse arbitrentur proscriptis ibi legibus.*

VII. Utrum memorata duo præcepta urgeant extra quadragesimam?

Respondetur: *Urgere extra quadragesimam utrumque præceptum: illud scilicet unicæ comestionis cum reliquis legibus in secundo et tertio ad hæc postulata responso expressis; et alteram non permiscendi epulas licitas cum interdictis, ut in quarto postulato definitum est.*

Habes, venerabilis Frater, penitus explicatum, quidquid apud vos ex nostris sæpius nuncupatis apostolicis litteris dubitationem attulisse scribis. Qua quidem in re laudavimus consilium Tuum interrogandæ supremæ Romanæ sedis, ut libero et non vacillanti gressu ad oves sana doctrina imbuendas incedere pastores queant: in istoque Tuo suscepto consilio agnovimus hispanam religionem, nihil sibi tutum nisi e divi Petri cathedra acceptum reputantem; qua splendidissima gloria tantum nomen et incorruptæ fidei fructum Hispania sibi peperit. Cavendum autem vobis est (idque plurimum ad Te pertinet, qui illustris archiepiscopi et inquisitoris geris præcipuum munus), ne in expendendis apostolicæ sedis constitutionibus præ

nimia exhauriendi argumenti sollicitudine nullus fiat disserendi ambigendique modus. Sedula deinde opera conferenda, ut istiusmodi dubia, quæ facile pro ingeniorum varietate disputando emergunt, penitus inter vos dirimantur, ne diuturna umquam disceptatione fluctuent animi; præsertim cum constitutiones ipsæ apostolicæ scopum, quo tendunt, aperte demonstrent, et illuc prompte dirigi possit, quicquid dubitando interturbare videatur. Id si animadvertissent, qui de præsenti negotio plura dubitarunt, nodum sibi exsolvissent. Patebat enim, nihil aliud nobis in animo fuisse, quam cohibere vivida nonnullorum theologorum ingenia, qui nimium sacri jejunii fines prætergressi, et non parum oblíti illud ad retinendum in officio corpus divinitus institutum, hosti huic spiritus infensissimo blandiebantur. Statim siquidem comperissent, quid in propositis quæstionibus constituendum esset, nec tibi molestiam exhibuissent, nec nobis, quos gravissimæ undique circumstant curæ, non parum temporis occupassent, quod tamen pro singulari nostro in vestram gentem studio atque amore libenter impendimus ad rectum vobis iter monstrandum; in posterum simul prævaventes, quomodo in hujusmodi quæstionibus firmare gressus vestros in promptu sit. Reliquum est, venerabilis Frater, ut Tibi, quod facimus ex animo, præcipue benevolentiæ nostræ pignus apostolicam benedictionem peramanter impertiamur. Datum etc. S. Julii 1744.

Cum hæc ita se habeant, satis muneri nostro fecisse videmur, ne illi, quibus licet carnes edere, cum jejunium tempore quadragesimæ vel extra quadragesimam fidelibus præscribitur, unius comestionis limites excedant, ac ne piscibus simul et carnibus parari sibi mensam patiantur, neve cavillationes perscrutentur, ut legi tenebras offundant. Pauca tamen adhuc supersunt, quæ remedium a nobis deposcunt.

Siquidem advertimus, jam multis abhinc annis non solum plures in qualibet Italiæ urbe vestra auctoritate dissolvi a quadragesimali abstinentia, sed etiam magno studio vos contendere, ut universam civitatem totamque diœcesim eadem abstinentia liberemus. Hinc factum est, ut in quibusdam civitatibus ac diœcesibus jam per multos annos fideles universi absque ullo discrimine carnibus per qua-

dragesimam utantur. Id quidem maximam nobis affert sollicitudinem, eo quod deprehenderimus certis testimoniis, in quibusdam regionibus Septentrionis toto quadragesimæ cursu lactis et ovorum usum libere permitti; quia per plures annos eamdem facultatem petierint et a sede apostolica consecuti fuerint: quamobrem illi populi sibi in animum induxerunt, non esse rursus ad Pontificem confugiendum pro hujusmodi facultate impetranda, sed priores concessiones singulis annis acceptas sufficere, ut lactis et ovorum consuetudo per quadragesimam comprobetur. Præterea maximi facienda esse ducimus ea verba Trid. conc. sess. 25. c. 18. de reform.: *Sicuti publice expedit, legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius evenientibus casibus et necessitatibus pro communi utilitate satisfiat: sic frequentius legem solvere, exemploque potius quam certo personarum rerumque delectu petentibus indulgere, nil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire.*

In litteris nostris apostolicis, quas anno 1741 ad omnes catholicos episcopos dedimus, huic corruptelæ viam præcludere cogitavimus ea ratione illisque verbis, quæ rursum hic subjicimus: *Debitum igitur paternæ uniuscujusque vestrum sedulitatis et charitatis officium jure postulat, ut omnibus notum faciatis et annuntietis, nemini quidem sine legitima causa et de utriusque medici consilio, multitudini vero, veluti populo aut civitati aut genti indiscriminatim integræ, nonnisi gravissima et urgente necessitate et in casibus per sacros canonum statuta præscriptis, cum debita apostolicæ hujus sanctæ sedis reverentia a quadragesimali jejunio dispensationem toties, quoties opus fuerit, concedendam, nec audacter fidenterque usurpandam, nec superbe et arroganter ab ecclesia, sicut alibi in more positum esse accipimus, esse postulandam.*

Porro nos hanc normam secuti sumus, cum multitudinem, veluti populum, aut civitatem integram quadragesimali abstinentia immunem declaravimus. In primis loci episcopus id postulare a nobis debuit, ac de gravissima urgentique necessitate suum testimonium interponere. Deinde carnes minime permissæ fuerunt, si

lactis et ovorum usus satis esse videretur. Tum vero facultas edendi carnes tribui solum consuevit, cum interposito episcopi testimonio id omnino necessarium judicaretur, nec sufficiens necessitati remedium afferri constaret, si ova solum et lacticinia concederentur. Quoties autem abstinentia quadragesimæ nostra auctoritate soluta fuit, certos tamen dies præscripsimus, quibus integra abstinentia servaretur, nempe: diem cinerum, dies quatuor temporum, vigilias præcepto obeundas, dies majoris hebdomadæ a dominica palmarum. Quandoque recensuimus etiam totam hebdomadam cinerum: aliquando etiam indiximus abstinentiam feriis sextis ac sabbatis, etiamsi facultas a nobis tradita lactis et ovorum usum solum complecteretur. Postremo eam conditionem semper addidimus, ne jejunii lex unius per diem comestionis ullo modo violaretur, ac ne simul in mensa carnes et pisces apponerentur.

Dum rationem hujus consilii nostri serio perpendimus, haud plene acquiescimus, ob eam sollicitudinem ac dubitationem, ne causa ab episcopo loci prolata, quam nos legitimam credidimus ad solvendam quadragesimæ abstinentiam, ejus naturæ fortasse non sit, quæ veram et urgentem necessitatem contineat. Quippe illud nobis semper ante oculos propositum habuimus, ut nihil a ratione alienum, nihil inconsulto ac temere faciamus. Hærent pariter animo defixa *sancti Bernardi* verba ad Pontificem *Eugenium* libro 3. de consideratione c. 4.: *Facitis hoc, quia potestis; sed utrum debeatis, quæstio est, et quando:* attamen fidem præstitimus iis, quibus præstanda fuerat, episcopis nempe locorum. Non enim alio pacto exerceri potest sollicitudo peculiarium ecclesiarum ac diœcesium, nisi fides habeatur episcopis, a quibus illæ administrantur. Sed in posterum, ut gravissimum hoc negotium tutius, quam fieri possit, geratur, molestum vobis non sit, animum iis advertere, quæ subjicimus.

Non ignoratis, ab *Innocentio III.*, prædecessore nostro, cap. *Consilium de observatione jejuniorum*, inter causas legitimas solvendi abstinentiam a carnibus jejunii tempore recenseri veram et existentem reipsa ægritudinem: *Præterea de illis, qui in quadragesima vel in aliis je-*

juniis solemnibus infirmantur et petunt, sibi esum carnium indulgeri, respondemus, quod, cum non subjaceat legi necessitas, desiderium infirmorum, cum urgens necessitas exigit, supportare potes et debes, ut majus periculum in eis evitetur. Idem statuerant multo ante *Innocentium III.* patres octavi concilii Toletani can. 9., quod anno 653 celebratum fuit: *Quisquis absque inevitabili necessitate atque fragilitatis evidentis languore, sed etiam ætatis impossibilitate diebus quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solum erit reus resurrectionis dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem dici sancta communione... Illi vero, quos aut ætas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quam a sacerdote permissum accipiant.*

Nemo est, qui non intelligat, hujusmodi causas satis esse, ut aliqui a jejunii legibus et abstinentia immunes existimentur; non autem, ut populus vel integra civitas idem privilegium obtineat. Quis enim sibi persuadere possit, cives universos alicujus urbis vel diœcesis eodem tempore gravissimo morbo teneri, vel in eodem discrimine versari omnes, ut periculosam ægritudinem contrahant? Nisi forte eos morbos intelligamus, qui ab aeris intemperie vel infectione promanant, de quibus paulo post verba faciemus. Quis credat umquam, populum universum alicujus diœcesis vel communi languore penitus extenuatum, vel extrema senectute confectum?

Neque vero causa sufficiens habenda est, ut aliqua civitas vel populus abstinentia quadragesimali liberetur, ipsique carnes permittantur, si forte pisces vel ova caro pretio vendantur. Sicut enim urbes habent egenos cives, ita etiam opulentos; e quibus etiam alii vitæ sustentationem labore ac sudore sibi comparant, alii vero patrimonio ac divitiis satis superque abundant. Itaque, si pro emendis piscibus grave pretium solvendum sit, id quidem egenis civibus, non vero divitibus suffragatur. Id asserunt etiam nonnulli theologi haud severioris disciplinæ, quorum sententiam recensuimus capite nono libri tertii nostrarum institutionum, quas Bononiæ typis impressimus.

Illud etiam inane commentum prorsus existimari debet, solvendas esse abstinentia quadragesimæ civitates vel diœceses, ubi exercitus versantur, eo quod milites in iis locis permanentes abstinentiæ leges minime observent. Id potius animos civium inflammare deberet ad jejunium rite religioseque suscipiendum, ut nempe milites tanta virtute temperantiæ permoti ipsorum exemplum sequantur. Illud solum pro legitima causa in medium proferri potest, copias militum tantam afferre civitati penuriam herbarum atque olei, licet quadragesimæ jejunio non obtemperent, ut harum rerum pretia summopere augeantur. Tunc autem eadem statuenda sunt, quæ paulo ante diximus, cum pisces et ova cariori pretio comparantur. Igitur peculiares morbi, quamvis frequentes, in posterum pro causa solvendæ abstinentiæ non adducantur, nisi forte civibus universis iidem morbi communes habeantur ob aliquam aeris corruptionem; neque in posterum herbarum, olei, piscium et ovorum pretia tanti ponderis esse censeantur, ut omnis civitas vel diœcesis ab instituto quadragesimæ jejunio ac temperantia liberari contendat. Quod si veras ac legitimas a nobis causas ad hanc facultatem obtinendam expetitis, duas potissimum percensebimus, quarum prima ex jure canonico, altera vero ab ipsa rerum magistra experientia deprompta est.

Innocentius III., quem superius nominavimus, eodem *c. Consilium de observatione jejuniorum*, archiepiscopo Bracarensi postulanti, qua pœna plectendos judicaret illos, qui tempore quadragesimæ a carnibus non abstinuerant ob summam rerum caritatem et angustiam, ita ut plures fame enecarentur, respondit his verbis: *Cum autem quæsieris, quæ sit illis pœnitentia injungenda, qui diebus quadragesimalibus tempore, quo tantæ famis inedia ingruebat, ut magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere sunt coacti: respondemus, quod in tali articulo illos non credamus puniendes. Preces tamen Domino pro illis et cum illis effundos, ne ipsis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium est ibi timere culpam, ubi culpa minime reperitur.* Si quis hoc tempore episcopus, adductus exemplo Bracarensis antistitis, idem consilium peteret a sede apo-

stolica, tamquam ineptus ac simplex haberetur; sed illo ecclesiæ felicissimo sæculo maximi pendebatur, uti æquum est, quadragesimæ præceptum. Hinc magna severitate inquirebantur illi, qui minime paruissent, licet talis causa intercederet, ut liberi ab eodem præcepto viderentur: nec ulla ratio habebatur virorum principum, licet ipsorum incolumitas cum reipublicæ felicitate conjuncta putaretur; uti nos fuse ostendimus in decima quinta nostrarum institutionum libri primi. *Sed iis omissis et aliis bene multis, quæ in hanc rem congeri a nobis possent, illud primum delibabimus ex responso Innocentii III., tunc quadragesimæ abstinentia solvi posse integram civitatem vel diœcesim, cum reipsa non supp.tunt ea, sine quibus præceptum quadragesimæ observari nequit. Itaque, si revera in aliquo loco neque oleum neque pisces comparari possint, tunc incolis ejusdem loci permitti fas est, ut lacte et ovis utantur: si hæc autem revera deficiant, tunc carnis, salubris tamen, edendæ facultas concedetur, interposita semper jejunii servandi conditione.*

Insula sancti Dominici in America meridionali in temporalibus paret charissimo in Christo filio nostro Ludovico, Galliarum regi christianissimo, nec ei ullus præest episcopus. Præfectus patrum societatis Jesu anno 1742 a nobis quæsivit, an ex concessione sibi facta a sede apostolica, dispensandi super esu carnium, ovorum et lacticiniorum tempore jejuniorum et quadragesimæ, dici posset, sibi etiam datam fuisse facultatem dispensandi nedum particulares personas, sed etiam multitudinem hominum et omnes sui districtus incolas, quando coram Deo id expedire judicasset: habitoque responso, facultatem ei fuisse concessam dispensationem indulgendi particularibus hominibus, non autem multitudini hominum et omnibus incolis sui districtus, pro concessione exoravit. Pro causa exposuit veneficam piscium qualitatem, exiguum piscatorum numerum, qui longe ab insula piscantes, pisces deferebant aut fœtentes aut corruptos ob nimios calores; paupertatem earum gentium, quæ oleum emere non poterant pro cibis quadragesimalibus necessarium; deficientiam denique olerum et leguminum, quæ in ea regione facile corrumpuntur aut a vermibus

consumuntur. Re subinde mature discussa coram nobis in congregatione generali sanctæ Romanæ et universalis inquisitionis die 12. Aprilis anno 1742, habita ratione regionis nimis remotæ, a qua quolibet anno impossibilis erat ad sedem apostolicam recursus ; indulgentes necessitati fidelium degentium in insulis ditionis gallicæ in America, facultatem concessimus præfectis missionum illarum partium, ut in casu veræ et ineluctabilis necessitatis, et tantum de anno in annum, præfataque vera necessitate durante, et non aliter nec alio modo, uti possent, et valerent cum fidelibus populis ipsorum regimini commissis dispensare super esu ovorum et lacticiniorum et etiam carnium tempore quadragesimali, indicta simul cum hujusmodi dispensatione observantia jejunii per unicam comestionem, onerataque prædictorum præfectorum conscientia, si ad amussim juxta præscriptum concessa facultate usi non fuissent.

Sed jam ad experientiam deveniamus. Quindecim abhinc annis per totam fere Europam morbus invaluit, qui pectoris inflammationem inferebat, ita tamen, ut ex una civitate in aliam, et ex una provincia in aliam hæc funesta lues promanaret. Id contigit annis 1730, 1733, 1740. Licet autem morbus ejusmodi, qui universos hominum ordines atque ætates corripiebat, lentam solum in pectore inflammationem excitaret, tamen sensibus matura jam ætate debilitatis extremam afferebat perniciem : nam ex ipso febres acutissimæ ac mortales sequebantur. Idem morbus in periculum trahebat juniores etiam, qui paululum infirmo pectore laborarent. Postremo multorum pectora adeo labefactavit, ut gravissima deinde mala provenerint. Alios quoque morbos hujus generis, pectoris inflammationem magno cum periculo afferentes, ægros in discrimen vitæ adduxisse, medici scriptores luculenter testantur.

Itaque, si medicinæ professores, acciti monitique graviter, ut nihil a veritate alienum respondeant, unanimi consensu fateantur (uti nobis ipsis accidit, cum adhuc Bononiæ versaremur), morbum esse talis naturæ, qualem superius commemoravimus, ita ut nulla ætas libera et incolumis esse queat ; et affirment, illis ipsis, qui inter cives salvi et integri numerantur, eamdem perniciem imminere ; id præterea conferre plurimum ad ejusmodi

luem depellendam aut evitandam, si tum ægrotantes tum sani a piscibus et oleo, et quandoque pariter a lacte et ovis abstineant; si, inquam, res ita se habeat, tum procul dubio causa sufficiens judicanda est, quæ experientiæ innititur, et quæ semper probata et in posterum probanda videtur, ut nempe populus seu civitas integra a carnibus abstinendi præcepto non teneatur.

Neque ulla difficultas removere vos debet a consulendis medicis, qui præstantiores habeantur. *Cavendum pariter, ut, quidquid revera senserint, scripto testari non prætermittant; quæ conditio si desit in posterum, nulla umquam facultas civitati aut diœcesi carnibus aut lacticiniis vescendi tempore quadragesimæ tribuetur: quippe id necessarium omnino videtur.* Accedit etiam, quod medici facilitate quadam incredibili peculiares quidem cives a quadragesimæ præcepto liberos et immunes decernere soleant (de qua re gravissime monendi a vobis sunt, ne suas animas indulgendo nimis aggravent): cum vero pro universis civibus idem statuendum proponitur, tum se difficiles, anxios ac sollicitos præstare, nos ipsi experti sumus. Postremo, si velint percurrere ea, quæ in Italia et extra ipsam præclarissimi auctores medici typis evulgarunt, facile deprehendent, abstinentiam ciborumque parcimoniam ab illis magnopere commendari, discrimen inter morbos constitui, et certis rationibus ostendi, in curandis quibusdam morbis nequaquam requiri, ut jusculum et carnes loco piscium, olei et herbarum substituantur; in aliis vero juvare plurimum, si sublatis carnibus, cum indicitur jejunium, oleo vel lacte ægrotantes utantur: demum advertent, quam diligenter accurateque scribant de pectoris incommodis, cum in omnibus generatim excitantur, ne corripiantur eodem morbo, qui adhuc incolumes a communi lue supersunt.

Hæc vobis indicanda putavimus. Reliquum est, ut vos hortemur, ne tam facile suscipiatis negotium petendæ facultatis utendi carnibus et lacticiniis tempore quadragesimæ pro universa civitate vel diœcesi. Quippe abrumpenda tandem est consuetudo, ob quam jam per tot annos in quibusdam locis hæ facultates tribui consueverunt. Illud etiam experientia a vobis compertum erit,

delicatis quoque ac mollibus abstinentiam quadragesimæ nullam inferre perniciem, neque plures ob hanc causam inter ægrotos vel mortuos recenseri. Hanc rationem et institutum nos ipsi secuti sumus Romæ ac Bononiæ (cujus sedem adhuc retinemus), cum nuper quadragesimæ tempus ageretur. Si vos id quoque præstabitis, neque facile a nobis pro universa civitate vel diœcesi facultatem solvendi quadragesimæ abstinentiam postulabitis, vel (si necessarium id arbitremini) non aliter quam servatis præmissis conditionibus dispensationis instantia ad nos deferetur: non solum ii fructus provenient, quos jam indicavimus, sed etiam repulsæ pudorem evitabitis, nosque pariter ea molestia vindicabitis, quam ferimus, dum votis vestris minime obsecundamus. Postremo vos omnes peramanter amplectimur, et apostolicam benedictionem vobis populisque vestris impertimur.

Datum ex arce castri Gandulphi die 10. Junii 1745, pontificatus nostri anno quinto.

IV.

Hic juvat addere ss. D. N. Clementis XIII. constitutionem de jejunio, quæ est, ut sequitur.

Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis et Episcopis.

CLEMENS PAPA XIII.

Venerabiles Fratres, salutem et apostolicam benedictionem.

Appetente sacro quadragesimali tempore, quod plenum mysteriis non sine mysterio magnam illam paschæ celebritatem præcedit, qua una omnium solemnitatum dignitas est consecrata; providendum, venerabiles Fratres, ut sacratissimum jejunium sancte religioseque a fidelibus observetur, quod legis et prophetarum testimoniis commendatum, a Christo Domino consecratum, ab apostolis traditum, ecclesia catholica perpetuo retinuit, ut per macerationem carnis et animæ humiliationem ad dominicæ passionis paschaliumque sacramentorum mysteria paratiores accedamus, et in ejus resurrectione resurgamus,

in cujus passione, deposito veteri homine, sumus commortui. Cujus tam sanctæ tamque salubris institutionis retinendæ studio fel. record. prædecessor noster *Benedictus XIV.*, etsi binis ad vos litteris in forma brevis eximium Fraternitatum vestrarum zelum excitavit, quo pluribus labefactata corruptelis quadragesimalis jejunii disciplina ad pristinam observantiam vestra opera et studio revocaretur; ob eamque rem nonnullas cavillationes, quibus omnis sacrorum vis jejuniorum infringebatur, de medio sustulit: tamen, cum ab infensissimo teterrimoque humani generis hoste tam multæ et assiduæ sint gregi dominico insidiæ; verendumque propterea sit, ne subinde infirmiorum animis novas veterator ille rationes pravasque suggerat consuetudines, quibus enervata jejunii severitas, unde revocata dudum fuerat, illuc iterum relabatur: necessarium existimavimus, vobis has litteras dare, quantoque in timore simus, ne qua vetus remanserit corruptela, vel nova labes cum fidelium animarum pernicie ecclesiasticæ in hac re disciplinæ inferatur, Fraternitatibus vestris significare. De quo quidem timore nostro tantum intelligimus minui oportere, quantum ex eo sollicitudinis ad pastoralem vestram vigilantiam accesserit; qua, sive quidpiam de veteri corruptela post memoratas supradicti prædecessoris nostri litteras fortasse reliquum fuerit, sive pro infringendis jejunii legibus vel opinionum commenta vel a vera jejunii vi et natura abhorrentes consuetudines humani pravitate ingenii novissime sint invectæ: ea omnia, quantum juvante Domino fieri potest, radicitus convellenda curetis. In quibus profecto abusum illum censemus omnino numerandum, quem rumor quidam ad nos pertulit; cum nonnulli, quibus ob justas et legitimas causas ab abstinentia carnium dispensatum fuerit, licere sibi putant potiones lacte permixtas sumere, contra quam prædecessori nostro visum fuerit; qui censuit, tam dispensatos a carnium abstinentia, quam quovis modo jejunantes, unica excepta comestione, in omnibus æquiparandos iis esse, quibuscum nulla est dispensatio, ac propterea tantummodo ad unicam comestionem posse carnem, vel quæ ex carne trahunt originem, adhibere.

Verum neque commodius, nec majori proficiendi spe

revocare homines aggrediemini ad sacrosanctam jejunii legem observandam, quam si illud populos doceatis: Christiani hominis pœnitentiam, præter cessationem a peccatis et male anteactæ vitæ detestationem eorumdemque peccatorum sacramentalem confessionem, illud etiam postulare, ut per jejunia, eleemosynas, orationes et alia spiritualis vitæ opera divinæ justitiæ satisfaciamus: omnem enim iniquitatem, parva magnave sit, aut ab ipso pœnitente aut a Deo vindicante puniri oportere; nisi igitur a Deo puniri velimus, id non aliter vitare nos posse, quam si ipsi nos puniamus. Quæ quidem doctrina, si constanter populorum animis inculcetur et a fidelibus denique alte imbibatur, minus profecto verendum erit, ne, qui profligatos mores abjecerint ac per sacramentalem confessionem peccata sua eluerint, non eadem peccata velint atterenda carnis concupiscentia per jejunium expiare. Præterea, quibus persuasum fuerit, se peccatorum minus dubie pœnitere, cum se impunitos esse non sinant, ii profecto, pœnitentiæ amore capti, lætabuntur, quadragesimali tempore cæterisque certis diebus, cum s. mater ecclesia edicit fidelibus jejunandum, oblatam sibi esse occasionem, qua dignos pœnitentiæ fructus faciant: cumque nullo non tempore oporteat domitas habere concupiscentias (scriptum est enim. *Post concupiscentias non eas, et a voluntate tua avertere*), facile animum inducant, sacratissimo totius anni potissimum tempore corporis intemperantiam mitigare jejunio; ut anima, cognitione sui recepta, intelligat, qua compunctione parare se debeat ad sanctissima passionis, mortis et resurrectionis Jesu Christi recolenda mysteria. Itaque pœnitentiæ stimulis tacti, minus suavitates exquirant in dapibus, minus sectentur cupediarum delicias; quæ, quamvis cum abstinentia a vetitis cibis non discrepare videantur, tamen eas, qui mensæ apponat suæ, illum non immerito dixeris, non tam usitatas abjecisse delicias, quam cupiditatem suam ad inusitatas illecebras traduxisse: minus denique, aut, quibus se subducant a jejunio, quærant effugia, aut argutiis studeant ecclesiasticam legem infringere.

Vestrum igitur est, venerabiles Fratres, exemplo æque ac verbo populis præeuntes, tantum in eorum animos

pœnitentiæ studium et amorem injicere, ut alacriter jejunium aggressi et illud ad præscriptas a catholica ecclesia leges observent, et eleemosynis etiam atque oratione sanctificent; et id, quod maxime sectat ecclesia, denique consequantur, ut corpore mortificati et Christo consepulti, ad novam in paschali solemnitate novi hominis vitam revocati, magna cum fiducia reviviscenti Christo Domino possint occurrere. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum vobis omnibus, quibus apostolicam benedictionem benevolentiæ in vos et charitatis nostræ pignus amantissime impertimur.

Datum Romæ apud s. Mariam Majorem die 20. Decembris anno MDCCLIX., pontificatus nostri anno II.

Annotatio editoris.

Sanctæ apostolicæ sedis responsa quædam recentiora circa jejunium, ab editore adjecta.

Quoniam sedes apostolica etiam hisce temporibus, sæpius circa jejunium interrogata, plura valde scitu necessaria responsa edidit, illa hic subjicimus. Sunt autem excerpta ex opusculo perquam utili, cui titulus est: Del digiuno e della quaresima, lettere due di Giuseppe Righetti, sacerdote Romano, tertio typis edito Romæ 1836. Responsa hæc sæpius reimprimebantur, postremo Taurini jussu Aloysii Fransoni, archiepiscopi. Quæstiones propositæ ad majorem partem tantum italice inveniuntur, quare pro majore utilitate in latinum vertere conati sumus. Sunt autem hæc:

1. Ad quæsitum: Utrum in diebus jejunii possit inverti tempus comestionis, sumendo serotinam refectiunculam infra horam 10. et 11. matutinam, prandium vero differendo ad 4. vel 5. horam vespertinam.

Sacra pœnitentiaria die 10. Jan. 1834 respondendum censuit: *Si supradictæ inversionis rationabilis aliqua extet causa, pœnitentes, qui hoc more utuntur, non esse inquietandos.*

2. Ad quæsitum: An patresfamiliæ, si quis ex ipsorum familia licentiam obtinuit vescendi carnibus, eamdem dispensationem extendere queant ad omnia ejusdem familiæ membra. a)

Sacra pœnitentiaria die... respondendum censuit: *infirmitatem et aliud quodcumque rationabile impedimentum de*

Textus quæstionis propositæ italicus:

a) *Se i padri di famiglia, allorchè vi è nella famiglia medesima qualche persona dispensata ad usar cibi di grasso,*

utriusque medici consilio, non vero gulam, avaritiam sive generatim expensarum compendium eximere posse a præcepto abstinentiæ in diebus esurialibus.

3. Ad quæsitum: An tempore quadragesimæ, si caput familiæ dispensatum est ad carnes; et non potest vel non vult duo instituere prandia, unum ex carne, alterum ex cibis esurialibus, filiifamiliarum aliæque personæ servitio addictæ familiæ possint edere carnem. a)

Sacra pœnitentiaria die 16. Jan. 1834 respondendum censuit: *posse personis, quæ sunt in potestate patrisfamilias, cui facta est legitima facultas edendi carnes, permitti uti cibis patrifamilias indultis: adjecta conditione de non permiscendis licitis atque interdictis epulis et de unica comestione in die iis, qui jejunare tenentur.*

4. Ad quæsitum: An ii, qui eximuntur a præcepto jejunii ob artes laboriosas exercendas, possint tempore quadragesimæ, cum licitum est vesci carne et lacticiniis (pro unica comestione) manducare carnes et lacticinia toties, quoties per diem indigent; eodem, quo modo res obtinet diebus dominicis quadragesimæ, quibus lex jejunii non obligat. b)

Sacra pœnitentiaria die 16. Jan. 1834 de mandato felicis recordationis Pii Papæ VII. respondet: *Fideles, qui ratione artis vel laboris jejunare non tenentur, licite posse in quadragesima, cum indultum concessum est, omnibus diebus indulto comprehensis vesci carnibus aut lacticiniis per idem indultum permissis, quoties per diem edunt.*

5. Ad quæsitum: Utrum ii, qui ratione ætatis vel laboris jejunare non tenentur, subjiciantur legi de non permiscendis epulis carnis et piscium, cum per indultum carnes permittuntur.

Sacra pœnitentiaria die 13. Febr. 1834 respondit: *Consulat probatos auctores.*

6. Ad quæsitum: Confessarius quidam rogat Sanctitatem vestram, utrum dispensatio ad esum carnium diebus Veneris et sabbati per annum, in quibus non est obligatio jejunandi, permissum

---

Textus quæstionis propositæ italicus:

possono estender la dispensa indistintamente à tutti gl'individui della stessa famiglia.

a) *Se nella quaresima, essendo il capo di famiglia dispensato a mangiar carne; ed il medesimo non potendo o non volendo far due pranzi, uno di grasso e l'altro di magro, i figli di familia e le persone addette al suo servizio possano mangiar carne.*

b) *Se coloro, i quali sono dispensati dalla osservanza del digiuno per causa di esercitare arti faticose, possano nella quaresima, allorchè è concesso l'indulto di cibarsi di carne e di latticinii (pro unica comestione) far uso delle carni e dei latticinii tutte le volte, che nel corso della giornata hanno bisogno di mangiare, siccome nei giorni di domenica della stessa quaresima, nei quali non obliga il digiuno.*

sit, cibos promiscue adhibere, non obstante responso *Benedicti XIV.* ad archiepiscopum Cæsaraugustæ 5. Jan. 1755. a)

Sacra pœnitentiaria die 15. Febr. 1834, proposito dubio diligenter perpenso, factaque relatione sanctissimo Domino *Gregorio XVI.*, de ipsius Sanctitatis suæ mandato respondet: *Permitti.*

7. Ad quæsitum: Utrum in diebus jejunii tempore adventus a *Pio VI.* præscripti, permissis tamen lacticiniis, ob propter infirmitatem licitus est usus carnium, interdicta sit promiscuitas carnis et piscium.

Sacra pœnitentiaria die 8. Jan. 1834 respondit: *Affirmative, nempe non licere ejusmodi promiscuitatem.*

8. Ad quæsitum: Utrum lege vetitæ permixtionis cum carnibus comprehendantur pisces sale siccati, vulgo *salumi*, id est *alici, mosciame, caviale, aringa, tarantella* (id est *germanice:* Sardellen, Tunfisch, Kaviar, Hæringe, Taranteln) aliaque his similia, an potius misceri possint ad instar condimenti alterius ferculi.

Sacra pœnitentiaria die 16. Jan. 1834 respondit: *Pisces sale siccatos... vetari miscere cum carnibus, quoties carnis et piscium mixtio vetita sit.*

9. Ad quæsitum: Utrum tempore jejunii, cui licitus est usus carnium, liceat miscere testacia marina, quæ improprie *fructus maris* dicuntur, sed vulgo pisces censentur, id est *ostriche, telline, patelle, canolicchi, cappe, granchj etc.* (id est *germanice:* Austern, Tellmuscheln, Schüsselmuscheln, Krebse etc.)

Sacra pœnitentiaria die 16. Jan. 1834 respondit: *Testacea marina, quæ improprie fructus maris dicuntur, sed vulgo pisces censentur, vetari miscere cum carnibus, quoties carnis et piscium mixtio vetita sit.*

10. Ad quæsitum: Qui dispensati sunt a qualitate ciborum, possuntne diebus jejunii sumere solum jusculum, (*germanice:* Fleischbrühe), ut sanitati consulat et de cætero vesci cibis esurialibus, ad servandam, quantum fieri potest, legem abstinentiæ. b)

Sacra pœnitentiaria die 8. Febr. 1828, attente consideratis expositis, respondet *affirmative.*

11. Ad quæsitum: Utrum, quum sive per bullam cruciatæ,

Textus quæstionis propositæ italicus:

a) *Un confessore domanda alla Santità vostra, se ai dispensati ad esum carnium nei giorni di venerdi et sabbato fra l'anno, nei quali non è l'obligo del digiuno, sia permessa la promiscuità dei cibi, non ostante la risposta data da Benedetto XIV. all' arcivescovo di Saragozza per organo della segretaria dei memoriali li 5. Gennaio 1755.*

b) *Se quelli, che sono dispensati dalla qualità dei cibi, possono nei giorni di digiuno cibarsi di sola minestra di brodo per provedere alla loro salute, et nel resto far uso di cibi esuriali per conservar, quanto si può, l'osservanza della legge dei cibi.*

sive aliam ob causam conceditur indultum pro usu laridi liquefacti (vulgo *strutto*) solo titulo condimenti, ii, qui ad jejunium tenentur, eo condimento licite uti possint in serotina etiam refectione.

Sacra pœnitentiaria die 16. Jan. 1834 de expresso sanctæ memoriæ Papæ *Leonis XII.* oraculo respondet: *Quod ii, qui ad jejunium tenentur, licite uti possunt in serotina etiam refectione condimentis in indulto permissis: quia illa, vi indulti, olei locum tenent: dummodo in indulto non sit posita restrictio, quod ea condimenta adhiberi possint in unica comestione.*

LIBER QUINTUS.*)

DE PRAECEPTIS PARTICULARIBUS, CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

„Cum omnes fideles sicut præcepta decalogi, ita „etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum et offi„cium uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mor„tali; ita, ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, licet non „sequatur transgressio, sit peccatum mortale (*Sylv.*, „*Sanch.*, *Bald.* (1); hinc post præcepta omnibus com„munia agendum de propriis certorum statuum in par„ticulari.

CAPUT I.

DE STATU RELIGIOSO.

DUBIUM I.

Quid sit natura status religiosi.

1. *Quid status religionis; et qui sint religiosi.*
2. *An religiosus promotus ad cardinalatum vel episcopatum maneat obstrictus votis.*
3. *An teneatur ad observantiam suæ regulæ.*
4. *An promotus ad parochiam teneatur ad habitum et regulam.*

1. — „Resp. Status religionis est fidelium ad divinæ „charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpe-

(1) *t. 1. l. 1. d. 9. n. 8. et 9.*

---

*) Hic liber in prioribus editionibus *quartus* inscribitur: sed quia quintum librum secundo loco posuimus, liber IV. *quintum* locum obtinuit. Vide nostrum monitum circa hanc editionem tom. I. pag. CIX.

Editor.

„tuæ paupertatis, castitatis et obedientiæ, stabilis in com-„muni vivendi modus, ab ecclesia approbatus.

„Dixi: *Ab ecclesia;* quia, etsi olim episcopi religiones „approbare poterant, postea tamen in concilio Lateranensi „sub *Innocentio III.* statutum est, ne nova religio induca-„tur, nisi approbata a Papa. Ratio est, quia, cum religio „sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis juris-„dictio, hæc autem a Papa proveniat, decens est, ut talis „communitas ab eodem approbetur. *Laym.* (1).

Unde resolvuntur casus:

„1. Ad essentiam religionis non requiruntur vota so-„lemnia. Ratio est, quia, qui in societate Jesu vota sim-„plicia edunt, sunt veri religiosi, ut definivit *Greg. XIII.* „in bulla *Ascendente Domino. Laym.* (2).

„2. Non sunt religiosi ii ordines militares, qui con-„jugalem castitatem tantum vovent: sunt tamen vere re-„ligiosi milites s. Joannis et Teutonici eorumque similes, „cum tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratri-„bus et sororibus tertiariis, sive ordinis sancti Francisci „sive aliorum, tantum sunt religiosi, qui in religione „approbata secundum certam regulam tria vota substan-„tialia emittunt: contra autem ii non sunt, qui, licet tria „ista emittant, et communiter vel seorsim habitent, regu-„lam tamen a sede apostolica approbatam non profiten-„tur. *Laym. l. c.*

„3. Religiosi non sunt, qui, edito voto perpetuæ pau-„pertatis et castitatis, obedientiam vovent confessario aut „episcopo. Ratio est, quia tali voto non subjiciuntur ju-„risdictioni spirituali, quæ a Deo, medio ejus vicario, pro-„venire debet (3).

„4. Etsi Papa in votis solemnibus religionis dispensare „possit, ut quis desinat esse religiosus, non potest dis-„pensare tamen, ut quis manens religiosus substantialibus „votis non teneatur; quia ad essentiam religionis illa spe-„ctant. *Laym.* (4) *ex Nav. etc.*

2. — „5. Religiosus promotus ad cardinalatum vel epi-„scopatum obstrictus manet votis essentialibus suæ reli-„gionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis et obedien-

(1) *l. 4. t. 5. c. 1.* — (2) *l. c. n. 4.* — (3) *ibid. n. 7.* — (4) *loc. cit. n. 8.*

„tiæ exemptus censeatur. Deinde, etsi jugo regulæ absolutus sit quoad culpam et pœnam, tamen ex obligatione „moralis honestatis ea servare debet, quæ eum decent et „cum ejus munere consistunt. Hinc quoad habitum sui „ordinis colorem deferre debet, etsi quoad figuram episcopis sæcularibus se conformare possit, ut *Clemens VIII.* „concessit(1). Imo, si episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione, tamen non tenetur „ad regularem observantiam redire; quia retinet eminentiam episcopalem, ob quam ab obedientia regulari exemptus fuit. *Ibid. ex s. Th., Rodr., Sanch. etc.* Secus est „in cardinali religioso, qui non est episcopus; hic enim, „relicto cardinalatu, nihil retinet ex dignitate cardinalitia; „ideoque, si Papa ejus renuntiationem acceptarit, tenetur „redire ad obedientiam regularem sui ordinis. *Pal., de „Lug.* (2)."

Quæritur igitur I., an religiosus assumptus ad episcopatum maneat absolutus a votis (intellige a votis obedientiæ et paupertatis; nam voto castitatis remanet quidem obstrictus ratione ordinis).

Prima sententia affirmat cum *Vasq., Sot., Med., Angles.;* et signanter quoad votum paupertatis tenent *Palac., Tamb., Diana*, et probabile putant *Sanch., Villal. cum Salm.*(3) probantque ex *c. unic. caus. 18. quæst. 1.*, ubi dicitur: *Monachus, quem canonica electio a jugo regulæ monasticæ professionis absolvit et sacra ordinatio de monacho episcopum facit....* (ex hoc igitur, dicunt, liberari a voto obedientiæ. Sequitur textus): *velut legitimus hæres paternam sibi hæreditatem postea jure vendicandi potestatem habet.* Si enim, dicunt, potest ut legitimus hæres sibi vendicare hæreditatem paternam, ergo potest illius verum dominium acquirere, dum vendicare solis dominis competit. Et sic etiam liberatur a voto paupertatis.

Secunda sententia, quam sequimur, et tenent cum *Bus.*, *Less.* (4), *Pal.* (5), *Sanch.* (6), *Suar.* (7), *Laym.* (8) *et*

(1) *apud Sanch. 6. mor. c. 6.* — (2) *resp. mor. l. 5. d. 12.* — (3) *tr. 15. de stat. rel. c. 5. punct. 2. n. 30. et 32.* — (4) *d. c. 40. n. 113.* — (5) *t. 3. tr. 16. d. 4. p. 14. n. 4.* — (6) *l. 6. dec. c. 6. n. 2.* — (7) *de rel. t. 4. tr. 8. l. 3. c. 17. n. 1.* — (8) *l. 4. tr. 5. c. 2. n. 9.*

Salm. (1) *cum Bon., Lezana etc. ac Spor.* (2) *cum communi*, negat, episcopos religiosos absolvi a votis, nisi in quantum ipsorum observantia repugnet muneri episcopali. Ratio, tum quia religiosus factus episcopus remanet religiosus, ut omnes fatentur, utque obligatio deferendi habitum (3) ostendit; ergo manet obstrictus votis, quæ sunt de essentia religionis (4): tum quia vota personalia comitantur personam, in quantum sunt compatibilia cum suo statu. Et hanc sententiam expresse tenet *s. Th.* (5), ubi ait: *Religiosus, qui fit episcopus, sicut non absolvitur a voto continentiæ, ita nec a voto paupertatis, quia nihil debet habere tanquam proprium... Similiter etiam non absolvitur a voto obedientiæ, sed per accidens obedire non tenetur, si superiorem non habet: sicut nec abbas monasterii, qui tamen non est a voto obedientiæ absolutus.* Et alibi (6) sic explicat textum, in *c. Monachus* ut supra oppositum: *Proprium autem* (episcopi regulares) *nullo modo habere possunt: non enim paternam hæreditatem vendicant quasi propriam, sed quasi ecclesiæ debitam.* Et deinde subdit: *Testamentum* (episcopus) *nullo modo facere potest, quia sola ei dispensatio committitur rerum ecclesiasticarum, quæ morte finitur.* Eodem modo præfatum textum explicat glossa (*verb. legitimus*), sic dicens: *Sed objicitur: Si hæreditatem vendicat, ergo potest habere proprium, cum tamen remaneat monachus, quod esse non debet. Sed dicitur sibi, id est ecclesiæ suæ.* Et idem videtur expresse sancitum in ipso canone citato, ubi in fine dicitur: *Postquam enim episcopus ordinatur ad altare, ad quod sanctificatur ac titulatur, secundum sacros canones, quod acquirere poterit, restituat.* Ex quo *Salm.* (7) *cum s. Th.* inferunt 1., episcopum regularem non posse de ullis bonis testari. Inferunt 2. cum *s. Bon., Nav. et Lez.*, quod prædicti episcopi regulares possunt quidem ut alii episcopi disponere de bonis ecclesiæ ad moderatam ipsorum sustentationem, sed non ad alia; nam superflua debent in eleemosynas et pia opera erogare: nisi aliquid ipsi acquisie-

(1) *l. c. n. 31.* — (2) *t. 3. de statu rel. pag. 87. n. 165.* — (3) *ex c. Clerici de vita et hon. cler.* — (4) *juxta dicta voto n. 244. v. quæritur.* — (5) *2. 2. q. 88. art. 11. ad 4.* — (6) *in q. 185. ad 3.* — (7) *ibid. n. 32.*

rint parcius vivendo: præsumitur etiam tunc ecclesia concedere, quod de eo libere ipsi disponant; ita *Salm.* (1) *cum Nav., Less., Mol., Sanch. etc.*

3. — Quær. II., utrum episcopus regularis teneatur ad observantiam suæ regulæ. Respondetur cum *Bus. et Salmant.* (2) *et ibid. Caj., Val., Bon., Pal., Sanch., Sot., Suar., Less. contra alios*, probabilius esse, quod ipsi sub nulla culpa sint ad regulam obligati, sed solum ex honestatis debito; quod autem debitum ne sub levi quidem obligat, ut docent *ib. Less., Sot., Pal., Sanch. etc.* Ratio, quia episcopus regularis absolute a jugo regulæ liberatur, ut ex *d. c. unic.*, ubi dicitur: *Monachus, quem canonica electio a jugo regulæ monasticæ professionis absolvit etc.*

Ab aliis autem votis propriis alicujus religionis episcopus regularis omnino liberatur, ut *Salmant.* (3) *cum Sanch., Pal. etc.*

Nota, quod abbates, propriam diœcesim habentes cum jurisdictione episcopali, sunt in omnibus episcopis similes. Communiter *Salmant.* (4) *cum Pal., Sanch. etc.*

4. — „6. Religiosus ad parochiam promotus, cum vo„tis adstrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis „regulamque observare in omnibus, quæ cum suo mu„nere consistere possunt. Idque non tantum secundum „moralem honestatem, sed sub obligatione gravis culpæ, „si ad eam regula obliget." *(Ita probabilius Salm.* (5) *cum Sanch., Pell., Bon. etc. contra Suar. et Pal., dicentes, teneri ad vota, sed non ad observantiam regulæ)* „Ita *Laym.* (6); ubi addit, etsi parochus religiosus in iis, „quæ ad regulam spectant, subjectus maneat superiori, „jam tamen consuetudine multis locis observari, ut non „tantum in pertinentibus ad disciplinam ecclesiasticam, „sed etiam in plerisque aliis ab obedientia prælati exi„matur et episcopo subjiciatur (7).

(1) *eod. n. 32. in fine.* — (2) *de stat. rel. c. 5. punct. 2. n. 34.* — (3) *ibid. ex n. 35.* — (4) *ibid. n. 29.* — (5) *loc. cit. n. 40.* — (6) *lib. 4. t. 5. c. 1. n. 11. et 12.* — (7) *vide Sanch. l. 6. mor. c. 6. n. 36.*

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ.

5. *Quæ conditiones requirantur ad professionem religiosam: I. aptitudo voventis.*
Quid de ætate et exploratione puellarum suscipientium habitum religiosum?
6. *II. requiritur consensus prælati ordinis;*
7. *III., ut professio sit spontanea.*
8. *Quomodo et quando professus possit reclamare de nullitate suæ professionis.*

5. — „Resp. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones: Prima est qualitas seu *aptitudo voventis*, scilicet, ut juxta *Trid.* (1) decimum sextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cum religioso habitu steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta a Pontifice confirmata in isto ordine substantiale esse censeatur. *Azor.* (2), *Rodriq.* (3).

Quoad moniales Tridentinum statuit, quod puellæ non suscipiant habitum regularem ante 12. annum completum: unde nequeunt antea suscipere, ut tenet *Alex.* (4) *cum Tamb.*, *Rodr.*, *Naldo (contra Sanch.* (5), *Vill. etc.)*, et affert declarationem S. C. Exploranda autem est voluntas puellarum ante susceptionem habitus et ante professionem ab episcopo, vel eo impedito a vicario vel alio deputato. Si utraque exploratio omitteretur, esset culpa gravis, sed valeret professio; ut *de Alex. l. c. cum Sanch.*, *Barb.* cum declaratione *S. C. et Salm.* (6), qui notant, explorationem hanc ex consuetudine fieri, et semel et tantum ante professionem intra 15 dies. Episcopus autem explorare potest et debet voluntatem puellarum etiam in monasteriis exemptis, ut *Salm. ib.*

6. — „Secunda conditio est *consensus et acceptatio* expressa vel tacita *prælati* ordinis: per hanc enim religioni incorporari debet." *(Error circa substantiam tam ex parte profitentis quam admittentis vitiat profes-*

(1) *sess. 25. c. 15. de regularibus.* — (2) *tom. 1. lib. 12. c. 2. q. 6. et 7.* — (3) *tom. 2. c. 6.* — (4) *conf. mon. c. 2. §. 1. q. 10.* — (5) *l. 4. dec. c. 18. n. 33.* — (6) *de privil. tr. 18. c. 3. punct. 1. §. 2. n. 14.*

zionem. Salm. (1). „Idque ordinarie, non tantum cum „consilio, sed etiam cum consensu capituli, aut certe „majoris aut principalioris partis, secundum cujuscum„que ordinis statuta. *Navar.*, *Lessius* (2).

7. — „Tertia, ut professio *sponte facta* sit, non co„gente gravi metu: qualis esset incarceratio, alimento„rum subtractio, eo quod in professionem consentire „noluerit; itemque metus reverentialis, non quidem se „solo, sed accedente precum, blanditiarum et imperii „sæpius repetita importunitate aut gravi offensione, aut „diu continuata indignatione consanguineorum, adjunctis „etiam minis de subsidiis negandis, si ex religione egre„diatur; hæc enim vel singula, vel certe simul juncta, „considerata conditione hominis rudis, timidi, et metum „justum incutere possunt et professionem irritare, ut „docet *Laym.* (3) *cum aliis*, *Less.* (4)." *(Vide dicenda de matrim. lib. 6. n. 1055: professio enim et matrimonium æquiparantur; ac Salm.* (5).

Unde resolvuntur sequentes casus:

8. — „1. Is, qui professionem irritam edidit, ex de„fectu alicujus conditionis ex jam dictis, nisi eam post„modum tacite vel expresse ratificaverit, egredi e reli„gione et uxorem ducere potest; licet ob vitationem „scandali causam egressus dicere debeat, et si ad forum „externum causa deveniat, defectum professionis pro„bare; hoc autem fieri debet intra quinquennium a die „professionis; post illud enim non auditur (6); quia præ„sumitur eam interea ratificasse.

„2. Quod si tamen sciret, illam juris præsumptionem „falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel „metu gravi aliave justa causa impeditus reclamare intra „quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit es„sentiale ac perpetuum, aut saltem ultra quinquennium „duret: eo elapso potest reclamare, debetque audiri in „judicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui: „ut contra *Bon.* (7) docent *Navar.*, *Sanch.* (8), *Less.* (9),

(1) *tr. 15. de stat. rel. c. 4. punct. 3. n. 27.* — (2) *c. 41. d. 7.* — (3) *lib. 4. tract. 5. c. 5.* — (4) *l. 2. c. 43. dist. 7.* — (5) *loc. cit. n. 26.* — (6) *juxta Trid. c. 19. sess. ead.* — (7) *de claus. d. 4. q. 2. p. 16.* — (8) *d. 32. n. 22.* — (9) *l. 2. c. 41. d. 7.*

„*Azor.* (1), *Diana* (2), *Barb.* (3), ubi plures alios citat: „et nisi aliud quid impediat, fugere potest, ut docet *Lay-*„*mann:* qui addit, si fuga sine gravi scandalo vel in-„commodo tentari non posset, monendum a confessario, „ut professionem tacite ratificet: quod fiet, si professo-„rum habitum proprium deferat, actusque iis proprios „exerceat, cum intentione, quod professus talis ordinis „esse velit. *Vide auct. cit. et Diana* (4), ubi ex *Trid.* (5) „probat, episcopum de nullitate professionis sine inter-„ventione superioris regularis sententiam ferre non posse; „et, si faciet, fore nullam." *(Ita Salm.* (6) *communiter. Dubius de sua professione nequit reclamare; Salm.* (7) *cum Pel. et Lezana, quia religio possidet: intellige, sī dubium superveniat. Nec creditur reclamanti, nisi probet ficte consensisse* (8); *Salm.* (9).

Hic addenda, quæ nuper sancita sunt a nostro ss. P. *Bened. XIV.* in sua bulla, quæ incipit: *Si datam hominibus.* Ibi statuitur I., omnia, quæ decreta sunt de viris religiosis, comprehendere etiam fœminas, ubi eadem causa militat; II. causas nullitatis professionis agnoscendas esse a prælato regulari tempore motæ litis, et simul ab ordinario; pro monialibus vero non exemptis a solo ordinario, et pro exemptis simul ab ordinario et a prælato, cui regimen monasterii commissum est; III. non posse prælatum ejicere professum, nisi cognita causa per ipsum et ordinarium, ut supra, casu, quo agnoverit postea impedimentum, etiamsi de eo subditum interrogaverit, nullam alias professionem fore protestatus, et ille occultaverit; IV. posse causam nullitatis agi etiam elapso quinquennio, si intra illud professus serio reclamaverit; V. cognitionem causæ ad sedem apostolicam pertinere, si professio emissa fuerit extra novitiatum; VI. apostatas repelli a judicio, nisi habitum religionis reassumpserint; VII. non posse professum prætendere annullationem suæ professionis ratione vis aut metus illati, si intra quinquennium non reclamaverit, tametsi

(1) *l. 12. c. 4. q. ult.* — (2) *p. 3. t. 2. r. 53.* — (3) *in Trid. sess. 25. c. 19. n. 8.* — (4) *p. 8. t. 7. r. 51.* — (5) *sess. 25. c. 19.* — (6) *de stat. rel. tr. 15. c. 5. p. 1. §. 1. n. 15.* — (7) *ibid. n. 8. in med.* — (8) *ex c. 2. de reg.* — (9) *ibid. n. 9.*

allegaret, vim et metum semper durasse: concedi tamen huic restitutionem in integrum dandam tantum per sedem apostolicam, prævio processu confecto a suo prælato et ordinario, cum assistentia defensoris professionis, qui debet etiam Romæ assistere; VIII. post primam sententiam professum non posse egredi a religione, sed debere expectare secundam, post appellationem faciendam a defensore.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur religiosus vi suæ professionis.

9. *De obligatione religiosi tendendi ad perfectionem.*
10. *Quando religiosus peccet graviter contra hanc obligationem.*
11. *An peccet graviter, si intendat servare sola mandata obligantia sub gravi.*
12. *An quilibet christianus graviter peccet, si proponat, committere omnia venialia.*
13. *An prælatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum.*

9. — „Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur „ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis; quia „ex vi professionis tenetur velle servare suum statum, „qui est perfectionis sive tendentium ad perfectionem (licet „secundum se non sit præcepti, sed consilii); hoc autem „est intrinsece velle tendere ad perfectionem. *S. Th.* (1), „*Laym.* (2), *Suar.* (3), *Bard.* (4).

Unde resolves:

„1. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed „tantum studere perfectioni. *Bard. etc. loc. cit.*

„2. Tenetur tendere ad perfectionem: 1. per media „essentialia; 2. per vota; 3. per auxilia secundaria, non „contemnendo ea: *Laym.* (5); 4. tenetur aliquibus mediis „uti; et, si omnia media abjiciat, non est in statu salutis. „*Suar.*, *Laym. l. c.*, dicens, si nullum perfectionis studium

(1) *2. 2. q. 186. art. 1. et 2. et q. 184. art. 5.* — (2) *l. 3. tr. 5. c. 2. n. 1.* — (3) *de relig. t. 4. lib. 1. c. 4.* — (4) *de consid. d. 7. c. 6. §. 5.* — (5) *l. c. c. 9. n. 13.*

„adhibeat, sed omnia monita et regulas negliget, eo quod „sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur „ad aliqua opera bona supererogatoria, sive specialiter „non præcepta nec promissa: quia alias, moraliter lo- „quendo, non potest habere debitam intentionem salutis. „*Suar. l. c.*

„3. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ „religionis, non per alia: hoc est, servando suas regulas. „*Sanch.* (1). Hinc peccat: 1. per contemptum regulæ, hoc „est, si nolit subjici (2); 2. si tantum velit servare, quæ „sub mortali obligant; quia contemnit perfectionem (3); „3. per actum directe contrarium, hoc est, nolendo perfe- „ctionem; quod esse mortale, docent *Sanch.* (4), *Pellizz. et* „*Bard. l. c.*

„4. Si quis non tantum intendat, non esse sollicitus in „observatione regulæ, sed etiam nunquam servare, etiamsi „facile possit, est mortale vel proxima dispositio ad illud, „vixque potest fieri sine contemptu formali. *Suar.* (5).

„5. Si ex remissione animi et sine ullo justo titulo per dire- „ctam intentionem velit aliquam regulam non servare, erit „saltem levis contemptus et peccatum veniale. *Suar. l. c.*

„6. Frequenter et ex consuetudine violare regulam esse „mortale, dicit *Sanch.* (6); tum quia perturbat religiosam „disciplinam; tum quia secundum quosdam est contemptus „interpretativus seu saltem probabilissimum ejus pericu- „lum: tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit gra- „viter perniciosus religioni, inducendo alios malo exemplo „ad regulæ laxitatem: *Sanch.* (7), *Laym.* (8); tum quia „constituit se in eo statu, ut tanquam incorrigibilis sit ex- „pellendus: tenetur autem quisque ratione votorum, qui- „bus se religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis et „non mereatur expelli; at qui nullum conatum perfectionis „adhibendo regulas sine discrimine transgreditur, reddit „se intolerabilem, ut debeat expelli, aut, si toleretur, plu- „rimum nocet: ergo per accidens et indirecte agit contra „professionem peccatque mortaliter. *Sanch.* (9).

„7. Religiosus societatis Jesu peccat mortaliter, si non

(1) *l. 6. c. 5. n. 1. et 2.* — (2) *ib. n. 6.* — (3) *ib. n. 7.* — (4) *n. 10.* — (5) *loc. cit. n. 24.* — (6) *l. 6. mor. c. 4. n. 18. et 20.* — (7) *n. 18.* — (8) *c. 9. n. 13.* — (9) *c. 4. n. 18.* — *vide auct. cit.*

„adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se di-
„mittendum vel ejiciendum prævidet: et licet ita dimissus
„sit liber in conscientia, si tamen sit dimissus ob frau-
„dem vel peccata in eum finem commissa, irrita est di-
„missio, utpote obtenta per dolum dantem ipsi causam
„(sicut in matrimonio et cæteris contractibus); unde sub-
„jacet pœnis apostatarum. *Bon.* (1).

„8. Scholasticus societatis Jesu, qui pravis moribus
„de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationi-
„bus impetravit, non est liber a votis. *Less.* (2), *Sanch.* (3),
„*Laym.* (4).

10. — Pro majore hujus puncti intelligentia quæritur, quandonam religiosus contra obligationem hanc tendendi ad perfectionem graviter peccet. Respondetur I.: Peccat graviter, quando regulas, etsi ad culpam venialem tantum vel nullam obligantes, ex contemptu transgreditur; est commune cum *s. Th.* (5), *Salm.* (6) *etc.* Tunc autem religiosus censetur regulas prætermittere ex contemptu, quando illas transgreditur animo non subjacendi illis vel prælatorum præceptis: ita *Bus.* (7) *cum Sanch. et Less.* (8), *Salm.* (9) *cum Lezana:* item, si eas omittat servare tamquam inanes; non vero, si omittat ex concupiscentia ductus, vel quia putat, illas sibi non esse necessarias ad salutem, vel si judicet, eas non præcipi sub gravi. Ita *s. Th.*, (10) *Sanch.* (11), *Salm. l. c. cum Pal.*, *Ant. a Spiritu sancto.* Ideo transgredi regulas in rebus parvæ materiæ, etiam ex consuetudine, veniale non excedit, ut *Salm. ib. cum Lez.*, *Az.*, *Garcia et de Alexandro* (12) *cum s. Th.* (13). Sed vix unquam transgressio a veniali excusabitur, etiamsi regula ad nullam culpam obligaret, ut recte notat *de Alex.* (14) *et Laym.* (15) *cum Vasq.*, *Sanch. et Val. ex d. Th.* (16), ubi ait: *Qui tamen possent venialiter vel mortaliter peccare ex negligentia vel libidine seu contemptu.* E converso, dicit *Laym. ib. cum*

(1) *de claus. q. 1. p. 12. §. 1.* — (2) *l. 2. c. 41. d. 15.* — (3) *l. 6. c. 9. n. 99.* — (4) *l. 5. t. 5. c. 9. n. 13.* — (5) *2. 2. q. 180. art. 2. et 9.* — (6) *de stat. rel. tr. 15. c. 1. punct. 2. n. 20.* — (7) *infra n. 3.* — (8) *l. 2. c. 41. n. 76.* — (9) *cit. n. 20.* — (10) *2. 2. q. 186. art. 9. ad 3.* — (11) *dec. l. 6. c. 5. n. 1.* — (12) *confes. mon. c. 1. §. 2. q. 11.* — (13) *2. 2. q. 186. art. 5. ad 3.* — (14) *d. c. 1. §. 2. q. 1.* — (15) *l. 4. tr. 5. c. 9. n. 8.* — (16) *l. c. a. 9. ad 1.*

AA. cit., quod, si quis aliquam transgreditur regulam ex bono fine, puta regulam silentii, loquendo, ut socium mœstum soletur, nullo modo peccat.

Respondetur II. Peccat mortaliter religiosus, qui firmiter statuit, non tendere ad perfectionem vel nullo modo de ea curare. *Sanch.* (1), *Salm.* (2) *cum Pelliz.*, *Lez.*, *Anton. a Spiritu sancto et de Alex.* (3).

Respondetur III. Peccat graviter ratione scandali, si suo exemplo alios inducat ad regulæ relaxationem. *Salm.* (4) *cum Sanch.*, *Sylv.*, *Lez.*, *Pell.* Sed hoc intelligendum, si materia sit gravis, ut notant *Salm.* (5) *cum Ant. a Spiritu sancto.* Et hic expedit perpendere verba *Sanch.* (6), ubi sic docet: *Religiosus tenetur sub mortali taliter vivere, ut non sit graviter suæ religioni perniciosus, inducendo alios suo pravo exemplo ad nimis relaxandam regulam: ut esset, si nollet unquam servare silentium, nec orare, nec modeste incedere, et ingredcretur omnium religiosorum cubicula, et similia religionis statuta transgrederetur.*

11. — His positis quæritur I., an peccet graviter religiosus, qui intendit servare tantum mandata obligantia sub gravi, alia vero statuta omnia transgredi vel de iis non curare.

Prima sententia probabiliter affirmat, quia ipsum propositum non curandi de regulis, etsi præcipientibus tantum sub levi, est virtualis de iis contemptus. Ita *Croix* (7), *Elbel* (8), item *Lez.*, *Sylv.*, *Barb.*, *Escob. etc. apud Salm.* (9).

Secunda sententia tamen communior et probabilior negat, talem peccare graviter. Ita *Sanch.* (10), *Salm.* (11) *cum Azor.*, *Pal.*, *Val.*, *Suar.*, *Peyrin.*, *Pelliz. etc.*; et idem expresse docet *s. Th.* (12), ubi s. Doctor tunc damnat de mortali religiosum, cum vel is transgreditur regulam ex contemptu (intelligitur quidem formali), vel cum agit contra regulam aut prælati expressum præceptum, obligans, ut intelligitur, sub gravi. Ratio, quia eo ipso,

(1) *d. c. 5. n. 10.* — (2) *ibid. n. 21.* — (3) *cap. 1. §. 1. q. 111.* (4) — *d. n. 21.* — (5) *ib. in fine.* — (6) *dec. l. 6. c. 4. n. 17.* — (7) *l. 4. ex n. 57.* — (8) *de statu regularium conf. 17. n. 592.* — (9) *tr. 15. c. 1. punct. 2. n. 23.* — (10) *l. 6. c. 5. n. 9. et c. 4. n. 18. in fine.* — (11) *loc. cit. n. 21.* — (12) *d. q. 186. art. 9. in corpore.*

quod religiosus velit servare præcepta, quæ respectu ipsius obligant sub gravi, cum ista de se et respectu aliorum sint mera consilia, volens ea servare, jam tendit ad perfectionem.

Hoc tamen intellige, quod sic ille excusabitur a mortali ratione hujus præcise obligationis, quam habet tendendi ad perfectionem; nam difficillime excusabitur quidem ex aliis capitibus, nempe ratione periculi transgrediendi vota vel grave damnum religioni inferendi quoad regularem disciplinam etc.: quæ omnia (ut docet *Sanch. l. c.*) est moraliter impossibile evitari ab eo, qui propositum habet transgrediendi vel negligendi omnia statuta sub gravi non obligantia.

12. — Quæritur autem hic obiter II., an quilibet christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia. Affirmant *Sanch.* (1) *et Bon.*, quia, ut docet *s. Th.*, venialia de se disponunt ad mortale. Negant vero probabilius *Pal. et Antonius a Spiritu sancto ap. Salm.* (2) (secluso tamen contemptu vel periculo proximo labendi in mortale, habito respectu ad præteritam experientiam). Ratio, quia revera tale propositum tantum remote conducit ad mortale.

13. — Quæritur III., an prælatus aliquando, defectus leves subditorum corrigere negligens, ipse graviter peccet. Affirmative tenendum (*contra Lorca*) *cum Lugo, Trull., Peyr., Diana et de Alex.* (3) *communiter*, casu quo defectus plures sint et tales (v. gr. circa silentium, jejunia etc.), ut disciplinam valeant relaxare. Ratio, quia, licet quisque religiosus non deficiat in re gravi, levem regulam transgrediendo; superior tamen, negligens impedire, cum possit, observantiæ relaxationem, deficit in re gravi. Et ideo tenetur defectus subditorum in damnum totius communitatis vergentes non solum corrigere, sed etiam inquirere, ut corrigat, prout docet *s. Thom.* (4), sine tamen nimia sollicitudine, ut notat *Alex.* (5). Expedit autem, ut aliquando corrigere dissimulet, si defectus scandalum non afferant, vel si prævideat, subditum ex correctione pejorem fieri, vel si tempus opportunius sit

(1) *d. c. 5. n. 4.* — (2) *ibid. n. 29.* — (3) *conf. mon. c. 11. §. 1. q. 1.* — (4) *2. 2. q. 33. art. 2. ad. 4.* — (5) *l. c. q. 15.*

expectandum. Et hic advertendum, quod, si oportet ad corrigendum, superior potest subditum etiam verberare et conviciis increpare ex *d. Th.* (1), modo non agat ex ira, nec coram sæcularibus aut novitiis. Et sicut superior tenetur corrigere, sic de transgressionibus aliorum tenetur ipsum admonere, qui officium zelatoris habet. *Alex.* (2) *cum Suar. etc.*

DUBIUM IV.

Ad quid religiosus obligetur vi votorum.

14. *Ad quid obligetur religiosus* ex voto paupertatis. *An manuscripta, reliquiæ et picturæ sint propriæ religiosorum.*
15. *An possint habere peculium.*
16. *Quæ non repugnant voto paupertatis?*
17. *An et quomodo peccet religiosus accipiens vel absumens sine consensu superioris.*
18. *An excuset a mortali licentia præsumpta.*
19. *An peccet religiosus absumens bona in alium usum, quam ei sunt data.*
20. *An possit renuntiare vel non acceptare sibi debita.*
21. *An facere donationes remuneratorias.*
22. *An testari.*
23. *An aliis largiri, quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum.*
24. *Quænam quantitas in religioso sit gravis.*
25. *An peccet graviter, si accipiat parva usque ad magnam quantitatem.*
26. *An impotens restituere teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum.*
27. *An peccet mutuans res ad usum concessas.*
28. *An abscondens res, ne superior de eis disponat.*
29. *Quid, si prælatus det licentiam ad expendendum ad usus turpes aut vanos?*
30. *An hæc licentia sit de se invalida.*
31. *An subditus, obtenta licentia generali, peccet contra paupertatem et teneatur restituere, tam ipse quam accipiens, si expendat in usus turpes.*
32. *An superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi.*
33. *An excuset licentia petita et injuste negata.*
34. *An accipiens aliquid a religioso sine licentia possit aliquando id retinere.*
35. *An votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari.*

(1) *2. 2. q. 72. art. 2. ad 2.* — (2) *c. 11. §. 2. q. 8.*

36. *An abbatissa possit libere bona monasterii administrare. An instituere beneficia et ea auferre; necnon conferre capellanias etc.*
37. De voto castitatis. *Hic etiam agitur de* clausura *religiosorum.*
38. *Ad quid obligetur religiosus* ex voto obedientiæ; *et an teneatur subditus obedire sub gravi, si prælatus non jubeat in virtute obedientiæ vel sub pœna gravi.*
39. *An teneatur ad ea, quæ indirecte pertinent ad regulam.*
40. *An ad ea, quæ sunt contra vel supra regulam. An teneatur assistere morbo contagioso infectis.*
41. *Quid, si regula obliget sub peccato?*
42. *Quid, si non sub peccato?*
43. *An obligentur religiosi ad nova statuta capitulorum.*
44. *An teneantur obedire prælatis regulam reformantibus.*
45. *An prælati possint præcipere sub peccato actus internos.*
46. *An religiosus non obediendo dupliciter peccet.*
47. *An teneatur obedire, si dubitat, utrum res præceptasit licita. Quid, si habeat opinionem probabilem, quod non teneatur?*
48. *An religiosus valide voveat sine licentia prælati.*
49. *An teneatur obedire prælato jubenti revelare secretum commissum.*
50. *An religiosus teneatur ad vota in professione emissa, etiamsi superveniat aliqua notabilis circumstantia non prævisa. An valeat licentia impetrata a prælato inferiori, si a majori fuerit prius denegata.*
51. *Moniales, quibus superioribus teneantur obedire.*
52. *An abbatissa possit ipsis præcipere, obligando in conscientia.*
53. *An cum ipsis dispensare in regulis et votis.*
54. *An irritare vota emissa cum suo consensu.*
55. *An vota novitiarum.*
56. *Plura notanda circa obedientiam monialium debitam episcopo.*
57. *An moniales in actu visitationis teneantur revelare transgressiones aliarum episcopo interroganti.*
58. *De confessariis monialium, remissive ad lib. 6. n. 576.*
59. *Plura notanda de electione abbatissæ.*
60. *De privilegiis regularium et monialium. An moniales gaudeant privilegiis religiosorum ejusdem ordinis.*
61. *Et I., an abbatissæ possint dispensare in jejuniis, officio etc. II. an moniales possint absolvi ab episcopo. III. an omnes regulares possint divina peragere tempore interdicti.*
62. *An laici possint sepeliri in ecclesiis monialium.*
63. *De privilegiis regularium circa divinum officium.*
64. *An prælatus possit privilegia limitare.*

14. — „Resp. 1. Religiosus ex voto *paupertatis* obli-„gatur, ut nihil habeat proprium. Nomine *proprii* autem

„intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quo„rum dominium vel certe facultatem disponendi liberam „et independentem in perpetuum abdicavit. Constat *ex „can. Non dicatis caus. 12. quæst. 1. et c. Monachi „de statu monach.*

„Dicitur 1.: *Bona temporalia;* quia retinet religiosus „dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ et si„milium: item jus eligendi, præsentandi, conferendi re„gulare beneficium etc. *S. Thom.* (1), *Sanch.* (2), *Less.* (3), „*Laym.* (4).

Quæritur hic, an manuscripta sint propria religiosorum. Negat *Henno cum aliis apud Cont. Tourn.* (5): tum quia, ut ait, manuscripta sæpe sunt pretiosiora libris impressis; tum quia, sicut picturæ et quælibet arte facta a religiosis, etsi postulent multum ingenii, religioni cedunt, ita et manuscripta. Sed probabilius affirmant communissime *Lugo* (6), *Sporer* (7) *et Salm.* (8) *cum Pellizz., Diana etc.;* tum quia manuscripta sunt quid spirituale, cum sint partus ingenii, quamvis alieno studio elaborata; tum quia pertinent ad scientiam, quæ non cadit sub voto paupertatis; tum quia talis est communis consuetudo. Hinc (ut dicemus *n. seq. vers. ita respectu*) ex brevi *Benedicti XIII.* religiosi promoti ad episcopatum debent omnia bona suis superioribus resignare præter manuscripta: et insuper *Clemens VIII.* expresse declaravit (9), quod religiosi possunt ad suum arbitrium sua manuscripta alienare, etiam sine licentia. Idem sentit *Cont. Tourn. l. c.*, dummodo (excipit cum aliis) non sit aliter definitum in ordinis constitutionibus. Idem, quod de manuscriptis, dicunt *Salm.* (10) de reliquiis. Quoad picturas vero, si religiosus eas elaboravit animo retinendi, illæ sunt monasterii: idem dicendum, si religiosus sit conversus, quia tales conversi ad hoc tantum recipiuntur, ut artes externas exercitent; excipitur, si conversus eas faciat die festivo, per unam aut alteram horam in die elaborando: ita *Salm.* (11): si autem religiosus sit chorista, distinguunt iidem *Salm.*

(1) *2. 2. q. 186. art. 7.* — (2) *l. 7. c. 18.* — (3) *l. 2. c. 4. d. 5.* — (4) *l. 4. t. 5. c. 7.* — (5) *de præcip. statuum obligat. part. 2. c. 2. art. 2. in med. n. 9.* — (6) *d. 3. n. 230.* — (7) *t. 3. de statu rel. p. 97. n. 149.* — (8) *de just. et jur. tr. 12. c. 2. punct. 12. §. 4. n. 195.* — (9) *apud Spor. loc. cit.* — (10) *ib. n. 194.* — (11) *loc. cit. n. 197. et 198.*

Ibid. et Spor. cum Bonac, *Pell. et Diana apud Croix* (1), et dicunt, quod, si tabulæ, tela, colores etc. tradantur pictori a monasterio, tunc picturæ ad monasterium pertinent: secus, si illa præstentur ab aliis.

„Dicitur 2.: *Dominium vel facultatem disponendi*, propter religiosos societatis Jesu, qui post emissa vota „retinent et acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium; non tamen habent jus actuale, de iis „pro suo arbitrio disponendi vel utendi, in cujus abdicatione essentia religiosæ paupertatis consistit. *Sanch.*, „*Laym.* (2).

„Dicitur 3.: *Independentem;* quia religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens et revocabile „ad nutum superioris, quod nomine proprii non com„prehenditur. *Laym.* (3).

15. — An religiosis licitum sit, habere peculium ex superioris licentia? Est hic distinguendum jus antiquum a jure novo concilii Tridentini. De jure antiquo alii, ut *Gerson*, *Theodor.*, *Felin.*, *Tap. etc. ap. Sanch.* (4), negant, licitum esse ullum peculium habere. Ratio, tum quia hoc est contra jus naturale, nempe contra votum paupertatis religiosæ, cum ex administratione peculii religiosus jacturam facit præcipuarum utilitatum paupertatis; tum quia est contra jus positivum ab ecclesia in concilio Lateranensi statutum (5), ubi sancitum fuit: *Monachi non pretio recipiantur, nec peculium permittantur habere.* Alii vero probabilius tenent, id non esse vetitum ex jure antiquo, ut censent *Sylvest.* (6), *Nav.* (7), *Pal.* (8), *Sanch.* (9), *Salm.* (10), qui dicunt, hanc esse receptam sententiam; et *Felix Potesta* (11) ait, esse communem cum *s. Antonino*, *Suar. etc. ac b. Humberto* (12), *s. Aug. et b. Jordano* (13). Ratio, quia hoc neque est contra jus naturale, cum, licet id adversetur fini paupertatis, non tamen est contra paupertatis votum, quod solum religiosos obligat, ne rebus ut propriis utantur: neque

(1) *l. 4. n. 232.* — (2) *l. c. n. 3.* — (3) *c. 7. n. 12.* — (4) *dec. l. 7. c. 22 n. 4.* — (5) *in cap. Monachii. de statu monach.* — (6) *v. abbas. n. 3.* — (7) *comm. 2. n. 14.* — (8) *t. 3. tr. 16. d. 3. p. 7. n. 2.* — (9) *l. c. n. 5.* — (10) *tr. 12. c. 2. punct. 12. §. 4. n. 200.* — (11) *de 1. præc. n. 1082.* — (12) *c. 18. in reg.* — (13) *l. 3. de vitiis fratrum c. 13.*

est contra jus positivum, cum ex ipso potius contrarium appareat; nam in *c. fin. Insinuante, qui clerici vel volentes*, approbatur professio facta sub conditione vivendi in propria domo ibique retinendi administrationem bonorum in sui sustentationem. Ex quo infertur, retentionem peculii non esse contra votum paupertatis neque contra statum religiosum. Nec obstat textus oppositus in *d. cap. Monachi;* etenim, ne dicantur canones inter se contradici, probabiliter ait *P. Milante* (1), nomine peculii ibi intelligi appropriationem fundorum, quæ tunc temporis monachi ex massa communi sibi abdicaverant, ut probat ex *Petro Blessensi* et *Thomassino;* idque solum vetitum fuisse, ostendit, a concilio Lateranensi.

Sed majus dubium est, an peculia sint vetita ex jure novo.

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Pal.* (2), *Suar.* (3), *Pont.* (4), *Laym.* (5), *Holzm.* (6) *et Salm.* (7) *cum Vasq., Valent. etc.* Idem enixe tuetur *P. Conc.* (8), ubi erudite quidem loquitur, sed plusquam par est, invehit contra religiosos, quodcumque minimum peculium habentes; hos enim vocat, ut refert *P. Carratinus* in alio libro contra *Concinam* edito, filios iræ, filios perditionis, infames violatores paupertatis; ac perinde dicit, eos esse in æternæ damnationis periculo, et superiores gravissimi peccati reos esse, nisi studeant, vitam communem, ubi collapsa est, restaurare; nec posse regulares in iis conventibus bona conscientia manere, ubi non viget vita communis, sed transire debere ad monasteria vitam communem observantia, sive proprii sive alterius ordinis, si aditus pateat: item juvenes religionem ingredientes, ubi vita communis obsolevit, se exponere periculo æternæ salutis: graviterque peccare superiores eos acceptantes, et qui consilio aut favore inducunt ad ingrediendum, uti etiam parentes filios ab ingressu pro viribus non avertentes; quia (ut ait), ubi vita communis sublata est, re-

(1) *in suo libro, cui titulus: Vindiciæ regularium.* — (2) *d. disp. 3. p. 7. n. 5.* — (3) *t. 3. de relig. tr. 8. c. 14. n 8.* — (4) *q. 9. scholast. c. 4.* — (5) *l. 4. tr. 5. cap. 7. n. 13.* — (6) *t. 1. de præc. part. p. 485. n. 616.* — (7) *tr. 12. c. 2. p. 12. §. 4. n. 202.* — (8) *in suo opusculo de disciplina apostolica, monastica, diss. theol.*

ligio non est religio, nec status perfectionis, sed confusionis et damnationis. Ita doctus præfatus auctor, sed nimis severus judex. At veniamus ad quæstionem! Hæc prima sententia probatur ex decreto Trid. (1), ubi sic dicitur: *Nemini igitur regularium, tam virorum quam mulierum, liceat, bona immobilia vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tamquam propria, aut etiam nomine conventus possidere vel tenere; sed statim ea superiori tradantur conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat superioribus bona stabilia alicui regulari concedere, etiam ad usumfructum vel usum, administrationem aut commendam. Administratio autem bonorum monasteriorum seu conventuum ad solos officiales eorumdem, ad nutum superioris amovibiles, pertineat. Mobilium vero usum ita superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in ea sit; nihil etiam, quod sit necessarium, eis denegetur. Quod si quis aliter quidquam tenere deprehensus aut convictus fuerit, is biennio activa et passiva voce privatus sit, atque etiam juxta suæ regulæ et ordinis constitutiones puniatur.*

Secunda sententia vero, quam tenent *Navar.* (2), *Sa* (3), *Sanch.* (4), *Barb.* (5), *Cabass.* (6), *de Alexand.* (7) *cum Pelliz., Rodr., Peyrin, Vill. etc. et P. Milante cum aliis*, dicit, concilium nihil novi statuisse, quam quod de jure communi statutum erat. Præcipit quidem concilium (ut ajunt), nullum religiosum posse habere peculium cum dominio utili, ita ut illud sine licentia prælati distrahere possit, vel saltem nulli licere sine justa causa habere; sed non prohibuit, ut superior ex justa causa possit usum peculii religioso concedere dependenter a suo arbitrio, sicut et usum aliarum rerum monasterii ipsi concedere potest.

His tamen non obstantibus prima sententia probabilior videtur, spectata sanctione concilii. Ducor primo ex illis verbis: *Nemini liceat, bona immobilia vel mobilia . .*,

(1) *sess. 25. c. 2. de regul.* — (2) *comment. 2. n. 15.* — (3) *v religio n. 48.* — (4) *l. c. n. 11.* — (5) *in c. l. Trid.* — (6) *theor. jur. l. 1. c. 22.* — (7) *conf. monial. c. 4. §. 2. q. 1. et 4.*

etiam nomine conventus possidere. Ergo non licet qualecunque peculium tenere, nec etiam ex consensu superioris; non enim aliter poterit monachus dici bona habere *nomine conventus*, nisi ea concedantur ipsi a prælato, qui vices conventus repræsentat. Quod autem dicitur, hoc intelligi *sine justa causa*, id omnino gratis videtur asseri; tanto magis, cum ibi subdatur, quod *bona statim superiori tradantur conventuique incorporentur;* quod verbum *incorporentur* denotat, bona illa fieri communia et ad usum totius conventus destinari. Item moveor ex verbis illis: *Administratio bonorum ad solos officiales pertineat; mobilium vero usum ita superiores permittant, ut nihil, quod sit necessarium, eis denegetur.* Ergo quoad stabilia omnis administratio religiosis interdicitur: et quoad mobilia, tantum *necessarium* (non vero quod ad delectum, licet honestum deserviat) statuitur non denegari; verbo excluditur administratio etiam mobilium ad usus indeterminatos. Idque confirmatur ex to: *Ne deinceps liceat etc.*, quibus verbis videtur concilium novum jus statuisse; unde *Laym.*(1) infert: *Propositum* (concilii) *fuisse, hujusmodi stabiles reditus seu annuas pecuniarias portiones omnino interdicere.*

Ita respectu ad decretum concilii; sed ratione consuetudinis, quæ hodie fere in omnibus religionibus, saltem non reformatis, introducta est, puto cum eisdem fautoribus primæ sententiæ, ut *Sanch.*(2), *Laym.*(3), *Lessius*(4), *Pal.*(5), *Pontius l. c.*, *Salm.*(6); item *P. Milante cum Nav.*, *Barb.*, *Suar.*, *Azor.*, *Cabassut.*, *Sylv.*, *Wigandt*, *Beja*, *Luca*, *Rodr.*, *Mirandola*, *Gord.*, *de Alex.*, *Lop.*, *Conrad.*, *Passer.*, *Led. et Mastrio etc.*: rigorem concilii hodie temperatum esse, et licere singulis religiosis ex consensu superioris peculium habere, ut sibi provideant ad usus necessarios vel honestos; modo sint parati bona a se abdicare ad superioris nutum, semper ac illis sufficienter subveniatur; nam alias non tenerentur peculium dimittere, dicunt *Salmant. cum Sanchez*, *Less. etc. ll. cc.* Libet hic adnotare responsum datum a cardinali *Bellarmino*, ut refert *P. Milante*(7), qui,

(1) *l. c. n. 13.* — (2) *n. 11. et 14.* — (3) *n. 13.* — (4) *n. 32.* — (5) *n. 6.* — (6) *tr. 12. c. 2. p. 12. §. 4. n. 204.* — 7) *in cit. l. pag. 245.*

cum rogatus fuisset a cardinali *Gesualdo*, archiepiscopo Neapolitano, an moniales, non obstante contraria consuetudine, teneantur exacte vitam communem servare, sic respondit: *Si consuetudo inobservantiæ est legitime præscripta, videntur posse excusari illæ, quæ religionem sic relaxatam invenerunt; nam talis religio sic relaxata, in qua tantum servantur omnia substantialia, est vera et bona religio; ergo potest eligi, et qui in ea vivunt, sunt in statu perfectionis.* Præfatam autem administrationem peculii ad nutum superioris, dicunt *Pal.*, *Salm.*, *Pontius et Sanch.*, licitam esse ratione consuetudinis, non solum de bonis mobilibus, sed etiam de immobilibus. Idque videtur confirmatum ex quodam brevi, edito a *Bened. XIII.* anno 1724, incipiente: *Postulat humilitati nostræ*, (ac in extensum relato ab eodem *P. Milante p. 196.*): in quo Pontifex, loquens de religiosis promotis ad aliquam dignitatem, præcipit, *ut omnia bona mobilia seu immobilia cujuscumque generis, quæ eos tempore suæ promotionis penes se vel alias habere contigerit, exceptis duntaxat scriptis propriis etc., superiori locali resignare teneantur.* Ergo Pontifex, licet expresse hic non approbet, saltem præsupponit tanquam licitum peculium sive mobilium sive immobilium, quod religiosi penes se habent.

Hoc quoad peculium bonorum, etiam immobilium; sed quoad peculium mobilium, illud expresse approbatum habetur a *Clemente VIII.*, qui, ut refert *P. Milante*, anno 1602 per suum breve cardinali *Gesualdo* declarandum injunxit (en verba brevis): *quod liceat abbatissæ cujuslibet monasterii permittere monialibus, ut unaquæque earum ex subventionibus, quæ eisdem monialibus dantur, aliquid expendere possit, absque eo, quod per manus officialium erogetur, et sine onere aliam de eis rationem reddendi; summa autem hæc erit scuti unius quolibet mense pro minutis causis etc.* Præcipit tamen ibidem Pontifex: *ut imposterum neque ad habitum, neque ad professionem aliqua recipiatur, nisi sub integra reformatione vitæ communis.* Sed, cum rursus ab hoc ultimo moniales reclamassent, idem *Clemens* aliud edidit decretum, quo sic declaravit: *Moniales vero, quæ... imposterum admittentur in iis monasteriis, in quibus sub-*

ventiones retinentur, nullatenus invitæ cogantur ad vitam communem. Ergo ex hoc decreto Pontificis vita communis non pertinet ad essentiam voti paupertatis, et peculia ex consuetudine rite permittuntur. Id ipsum confirmatur pro religiosis ex alio brevi *Innocentii XI.*, edito anno 1691, approbante constitutiones ordinis s. Mariæ de Mercede, jam prius approbatas a novem aliis Pontificibus; in iis autem constitutionibus (1) sic statutum erat: *Sancimus, ne quis fratrum professorum aliquid proprium habeat, neque pecunias, neque vasa argentea etc., neque illa expendat absque sui prælati licentia... Attendant autem fratres nostri, quod singulis annis semel omnia, quæ in usu retinent, commendatoribus suis exponant et realiter exhibeant, eorum dispositioni relinquendo, et specialem licentiam utendi eis accipiant a prælato.* Ergo cum licentia bene poterant retinere et expendere.

Cæterum (ut proferam, quid ego sentio super hac re), licet præfatam secundam sententiam probabilem censeam, imo probabiliorem, ratione consuetudinis universaliter introductæ; attamen in praxi omnes prælati tanquam certum sibi persuadeant, quod, si usum peculii in monasteriis de novo introducant, vix nomen paupertatis ibi supererit, et ex hoc innumera mala communitati quoad observantiam supervenient. Quapropter, etiamsi ipsi a peccato gravi excusari possunt, usum peculii concedendo, respectu voti paupertatis; non tamen excusabuntur ob regulæ relaxationem, cui hac concessione procul dubio operam dabunt.

Omnes autem conveniunt, quod in iis conventibus, in quibus non observatur vita communis ob paupertatem vel incuriam superiorum subministrandi subditis necessaria, possint concedi peculia ad nutum prælatorum. Ratio, quia Tridentinum tunc præcipit religiosis vitam communem, cum a conventu *nihil* (eis), *quod sit necessarium, denegetur.* Ita *Potest., Fagn., de Alexand. l. c.* communiter.

Hinc infertur I. cum *Pel., Val., Lop. et Potesta* (2), in dicto casu non peccare (saltem graviter) religiosum,

(1) *dist. 3. c. de voto paupert.* — (2) *n. 1078.*

qui peculium retinet, non in communi deposito, sed in sua cella cum licentia prælati dependenter ab ejus arbitrio; quia tunc substantia paupertatis jam servatur.

Infertur II., non posse regulares vitam communem recusare, si superiores illam erigere velint, ut *de Alexand.* (1) *cum Suar., Less., Nav. et Potesta* (2) *cum communi.* Ratio, quia, licet vitam communem non servare non sit contra votum paupertatis, est tamen contra votum, vitam communem respuere, quia est habere bona independenter a voluntate superiorum. Dicunt tamen *Less. et Peyr. cum de Alex.* (3), quod religiosus non tenetur tradere peculium suum prælato, qui velit illud in usum monasterii convertere, nisi ei constet, quod prælatus suis necessitatibus sufficienter aliunde providebit.

Infertur III., quod, si religioso relinquatur legatum cum conditione, ut illud possideat independenter ab arbitrio superiorum, tunc certe peccabit religiosus contra votum paupertatis, si sic retineat; sed legatum valebit in favorem monasterii, quia illa conditio tanquam turpis rejicitur. Ita *de Alex.* (4) *cum Graff. et aliis communiter.*

16. — „1. Non repugnat voto paupertatis, quod religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia." (*Extrav. Exiit de verb. signif. et Trid.* (5). *Potest tamen Papa, justa urgente causa, dicta bona in aliud opus pium transferre. Salm.* (6) *cum Pal., Lug. et Less.*) „Imo „sine consensu Papæ non possunt se obligare communitati, quod ea numquam sint acquisituri, quia præjudicarent immunitati ecclesiasticæ; *card. Lugo* (7); neque „possunt fructus seu reditus a donatore destinatos ad „ea emenda applicare ad usus alios, v. gr. solvenda „debita etc. (8).

„2. Non repugnat paupertati, si religiosis detur villa „vel alius locus administrandus nomine monasterii, idque „in monasterii commodum. Imo nec repugnat, si detur „in commodum vel incommodum ipsiusmet religiosi aliquod ecclesiasticum beneficium. Quo casu competit

(1) *c. 4. §. 2. q. 2.* — (2) *n. 1087.* — (3) *l. c. q. 111.* — (4) *ibid. q. 5.* — (5) *sess. 25. c. 3. de regul.* — *vide Salm. tr. 12. c. 2. punct. 12. n. 164.* — (6) *dict. n. 164.* — (7) *resp. mor. l. 3. d. 8.* — (8) *ibid. d. 10.*

„ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem „piasque causas applicare potest juxta canonum con„cessionem: quod reliquum est, pertinet ad ecclesiam „vel beneficium, cui servit: ac consequenter donationes „de reditibus beneficii factæ ab eo in usus non pios in„validæ sunt et contra justitiam, neque accipientes pos„sunt tuta conscientia retinere. *Suar.* (1), *Mol.* (2) *etc. „communiter.* Ratio est, quia non habet dominum dicto„rum redituum; *card. Lugo* (3). Nihilominus *Wading. „apud Diana* (4) probabile censet, quod, etsi illicitæ, va„lidæ tamen sint istæ donationes; idemque multo magis „de donationibus episcoporum regularium censet cum „eodem *Diana* (5) *et contra Sanch., Suar. etc.* Ad mo„nasterium vero omnia alia pertinent, quæ aliunde quam „ex beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant „ecclesiæ. *Navar., Azor.* (6), *Mol., Laym. l. c. Vide „Trid.* (7).

„3. Non tantum jure antiquo, sed etiam post Triden„tinum, probabile est, religioso in monasterio vel juxta „illud manenti annuatim assignari posse reditum, ut ex „eo vivat suo commodo et incommodo, revocabiliter ta„men ad nutum prælati: similiter monialibus victum præ„beri posse, ita ut ipsæ sibi labore manuum vestes com„parent. Ita contra *Azor., Less. et Mol.* docent *Sanch.* (8), „*Tanner, Laym.* (9), qui addit, talem consuetudinem, ubi „viget, non damnandam; probat tamen tolli debere, si „commode possit, monetque, non sine urgentissima causa „introducendam.

17. — „4. Peccat contra paupertatem religiosus, si „quid seu domi seu foris, etiam ex iis, quæ ad victum „et vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, „tacito vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, per„mutet, alteri donet vel accommodet. Ita *Less.* (10), *San„chez* (11), *Suar.* (12), *Laym.* (13), *Azor.* (14).

(1) *t. 4. de rel. l. 5.* — (2) *267.* — (3) *de just. t. 4. d. 4. s. 1.* — (4) *p. 8. t. 6. r. 133.* — (5) *l. c. r. 132.* — (6) *t. 1. l. 12. c. 10. q. 6. et 7.* — (7) *sess. 25. c. 2. de regul.* — (8) *l. 7. mor. c. 22.* — (9) *l. 4. c. 7.* — (10) *l. 2. c. 41. d. 8. et d. 9. n. 79.* — (11) *7. mor. c. 19. n. 53. et c. 21. n. 32.* — (12) *de rel. l. 8. c. 11.* — (13) *l. 4. t. 5. c. 7.* — (14) *t. 3. l. 12. c. 12.*

„Dixi 1.: *Sine consensu tacito:* quia, si prælatus sciat, „subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, et „non prohibet, cum facile possit, tacite consentire et approbare videtur. Unde *Sanch.* (1) ait, si in aliqua religione consuetudo viget, aliqua recipiendi vel expendendi sine licentia, id excusari per tacitam licentiam „prælati, qui id tolerando consuetudinem rationabilem „declarat." *(Salm.* (2) *cum Pal., Pell., Fag., Boss. etc.)* „Et si prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria etc., sciens, non indigere iis omnibus „ad proprium usum, tacite facultatem concedere censetur donandi aliis, ut notat *Laym.* Monet tamen *Less*, „talem consensum non præsumendum, nisi in rebus parvis, crebro occurrentibus.

„Dixi 2.: *Vel præsumpto;* hic enim locum habet, cum „res urget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, „ut vult *Sanch. et Bon.*, non sufficit, quod superior libenter concedet, si peteres (alioquin omnes donationes „a prælatis permitti solitæ licerent sine venia: quod cederet in eversionem disciplinæ regularis); sed requiritur, ut ipse censeatur concedere, quamvis non petas, „et nolit, in iis circumstantiis te petere. Addunt tamen „*Suar. et Less.*, excusari a mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. „Ratio est, quia tunc censetur rem habere ex voluntate „superioris saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque, si superior tantum sit invitus quoad modum, venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, „docent *Suar.*, *Sanch.*, *Laym.* (3).

18. — Quæritur igitur, an liceat religioso res alienare vel accipere ex licentia præsumpta. Affirmant DD. communiter, si licentia præsumatur de præsenti; ex voluntate actuali vel virtuali superioris. Imo *Lugo* (4) *et Salm.* (5) dicunt, sufficere ad non peccandum, saltem graviter, contra votum paupertatis, ut superior non habeat hic et nunc voluntatem omnino repugnantem quoad substantiam, licet sit invitus quoad modum. Hinc infertur, excusari saltem a mortali, ut ajunt *Less.* (6) *et Salm.* (7) *cum aliis communiter*,

(1) *6. mor. c. 19.* — (2) *de restitut. cap. 6. punct. 3 n. 25.* (3) *l. 5. tr. 5. c. 7.* — (4) *d. 3. n. 125.* — (5) *loc. cit. p. 6. §. 1. n. 71.* — (6) *l. 2. c. 41. n. 79.* — (7) *cit. l. n. 71.*

religiosum, qui noverit superiorem erga ipsum ita esse affectum, ut, si hic sciret, libenter licentiam concederet, vel saltem non graviter repugnaret. Idem dicunt *Salm. ibid. et Lugo* (1), si datio vel acceptio cederet in utilitatem monasterii. Item, si superior non possit facile adiri, et urgeat causa aliquid accipiendi vel alienandi, ut *Cont. Tourn.* (2), *Less. et Salmant. ll. cc. ac Holzm.* (3) *cum communi.* Advertunt tamen *Elbel* (4) *et Lugo n. 128. cum Suar. et Sanch.*, quod religiosus post talem acceptationem tenetur, si commode potest, rem prælato manifestare, ut deinde licite possit eam retinere. Idem ait *Elbel* (5), si superior de facili soleat licentiam concedere pro quibusdam rebus, maxime esculentis et poculentis; sed in monasteriis bene ordinatis non solent passim tales licentiæ concedi, ut ait *Less. l. c.*, nisi pro rebus minimis et crebro occurrentibus.

Hæc docent præfati AA., quando agitur de licentia præsumpta de præsenti. Sed magna quæstio est, an peccet religiosus contra votum paupertatis, quando aliquid accipit aut dat ex licentia interpretativa sive præsumpta de futuro, scilicet præsumendo, quod superior annueret, si rogaretur.

Prima sententia, quam tenent *Holzm.* (6), *Elbel* (7), *Pal.* (8) *cum Nav., Azor., Suar., Val. et P. Nav.*; item *Tolet. et Rosella apud Sanch.* (9) *et Pelliz., Rodr. ac Bassæus ap. Salm.* (10), negat, talem religiosum peccare, saltem mortaliter. Hocque dicunt procedere *Holzm., Elbel, Sanch. et Pal. ll. cc. cum Suar., Nav. etc.* non solum, si ille certe, sed etiam, si probabiliter crederet, superiorem licentiam concessurum; nisi (bene excipit *Sanch.*) in aliqua communitate observanti vigeat præceptum, ut licentiæ expresse petantur. Hanc sententiam docet etiam *d. Th.* (11), ubi ait: *Si vero non habet dispensationem* (religiosus a prælato) *commissam, quia nihil proprium habet, tunc non potest facere eleemosynam sine*

(1) *n. 126.* — (2) *de præcip. statuum obligat. part. 2. c. 2. art. 2. in med. v. quæ vero.* — (3) *t. 1. de pr. partic. p. 483. n. 603.* — (4) *conf. 19. n. 644.* — (5) *ib. n. 640.* — (6) *p. 482. n. 599.* — (7) *conf. 19. n. 639.* — (8) *tr. 16. d. 3. p. 23. n. 8.* — (9) *dec. l. 7. c. 19. n, 13.* — (10) *de rest. tr. 13. c. 6. punct. 6. §. 1. n. 67.* — (11) *2. 2. q. 32. a. 8. ad 1.*

licentia abbatis, vel expresse habita, vel probabiliter præsumpta. Idemque tradit in *4. d. 15. q. 2. a. 5.*, ubi dicit: *Non esse proprietarium religiosum, qui donat aliquid, ponens spem in ratihabitione prælati.* Ratio, quia ad non peccandum contra votum paupertatis ea sufficit licentia, quæ efficit, ut acceptio non fiat nomine proprio, sed cum dependentia a voluntate superioris. Idque confirmatur ex *l. 46. §. 7. de furto* (cujus verba retulimus *l. 4. n. 700. v. quæritur hic*), ubi dicitur, non esse reus furti, qui aliquid accipit, probabiliter credens, dominum consensurum, si peteret. Sicut igitur talis accipiens ex præsumpto consensu domini futuro non lædit justitiam; ita religiosus non lædit votum paupertatis, quia accipiendo ex præsumpta ratihabitione superioris jam dependenter accipit.

Secunda sententia vero tenet, religiosum accipientem vel dantem ex tali licentia interpretativa peccare contra votum, et hanc sequuntur *Sanch.* (1), *Less.* (2), *Lugo* (3), *Salm.* (4) *cum Bon., Vill. et Garcia.* Ratio, quia aliud dicendum, ut ajunt, quando licentia requiritur ad honestatem actus, aliud, quando requiritur ad ejus valorem. Quando enim licentia requiritur ad honestatem, sufficit licentia superioris interpretativa sive ratihabitio de futuro; quando vero consensus superioris requiritur ad valorem actus, tunc omnino requiritur voluntas superioris actualis, vel saltem spiritualis, nec sufficit ejus voluntas præsumpta de futuro: sicut non sufficit, ut quis confessiones excipiat, vel ut carnes comedat in diebus vetitis, eo quod superiores licentiam concederent, si peteretur. Nec officit paritas furti; respondet enim *Lugo* (5), quod ibi bene sufficit ad excusandum accipientem, ut rem accipiat non invito domino; sed ad valorem actus dandi vel accipiendi requiritur in religioso licentia superioris de præsenti, cum tales actus a religioso exerciti non sint validi, nisi dependenter a prælati voluntate.

Sed his non obstantibus probabilior mihi videtur prima sententia, et pace tantorum DD. hujus secundæ sententiæ puto, eos non attigisse punctum quæstionis, in qua

(1) *dec. l. 7. c. 19. n. 15.* — (2) *l. 2. c. 41. n. 79.* — (3) *d 3. n. 124.* — (4) *de rest. c. 6. punct. 6. §. 1. n. 70.* — (5) *n. 127.*

agitur non de valore, sed de honestate actionis. Confundunt enim adversarii valorem actus cum honestate illius; nam ratio ipsorum probat quidem, actum religiosi non esse validum, nisi postquam prælatus illum ratum habuerit; quia certum est (1), quod ad valorem contractuum non sufficit voluntas interpretativa, sed requiritur voluntas contrahentium actualis, aut saltem virtualis de præsenti: et ideo recte dicitur sacerdos non posse valide absolvere, nec alius edere carnes in diebus vetitis, nisi habeant concessionem superiorum, saltem præsumptam de præsenti: eo quod revera nec sacerdos valide absolvit sine jurisdictione de præsenti collata, nec alius licite vescitur carnibus de vetito, nisi jam per dispensationem sit a lege absolutus. Non autem probat ratio allata, actum religiosi accipientis ex licentia interpretativa esse illicitum et contra votum paupertatis; ad agendum enim contra votum requiritur, ut ipsi contrarii fatentur, quod religiosus agat nomine proprio et independenter a voluntate superioris. Non autem agit nomine proprio et independenter, qui accipit ex consensu prælati prudenter interpretato, quia tunc vere cum dependentia agit.

Nec obstat 1. dicere, quod, cum actus sit invalidus, ideo est illicitus; prout sacerdos ideo illicite absolvit cum facultate episcopi præsumpta de futuro, quia invalide absolvit. Sed dispar est ratio casus hujus a casu nostro; nam ibi honestas actionis pendet ab ipsius valididate; sed hic honestas acceptionis non pendet ab ejus valore, sed pendet a non agendo nomine proprio et independenter; hoc solum enim lædit paupertatis votum. Et sic in nostro casu bene poterit esse licitus actus accipiendi hic et nunc, cum fiat dependenter a consensu præsumpto superioris, quamvis hic et nunc invalidus sit et erit, si superior non annuet: sicut aliquis in bona fide contrahens matrimonium cum impedimento licite quidem contrahit, quamvis invalide. Nec obstat 2. dicere quod, si nostra sententia in praxim deduceretur, locus daretur relaxationi; vix enim esset casus, quo non posset subditus facile præsumere concessionem licentiæ, si peteret, saltem a prælatis majoribus, si inferior negaret. Sed respondetur primo, advertendum in hujusmodi ac

(1) *ut diximus de contr. l. 4. n. 769. v. sed dubitatur.*

ceptionibus ex licentia præsumpta, ut plurimum accipientes non excusari a culpa veniali, cum prælati plerumque sint inviti quoad modum, si non ad substantiam. Præterea advertendum, hujusmodi licentias non esse facile præsumendas, nisi habeatur certitudo vel saltem certa probabilitas de ipsarum concessione, dum recte notat *Cont. Tourn.* (1), in illis summopere cavendum, ne præsumantur, quæ præsumi non debent; imo nec semper, quæ sub oculis prælati fiunt, ab eo tacite approbata esse censenda; plerumque enim superiores ægre coguntur plura tolerare, quæ vident fieri contra ejus voluntatem. Præterea licentiæ, quæ a prælatis inferioribus negantur, vix præsumi possunt concedi a majoribus, dum ipsi, ad justum regimen servandum communitatis, vix concedunt, quæ ab inferioribus denegantur. Ideo ipsi in talibus licentiis præsumendi sunt inviti etiam quoad substantiam; nam, si res sint parvi momenti, cum prælati majores non se ingerant in hujusmodi levioribus causis, non adest prudens præsumptio de ipsarum concessione; si autem res sint magni momenti, quoad eas, ut ait *Holzm.* (2), non suffragatur licentia præsumpta; alias daretur ansa ad res etiam majoris momenti sine expressa licentia accipiendas et retinendas, quod cederet in grave detrimentum religiosæ paupertatis.

19. — „5. Contra votum paupertatis peccas, si quid „ex rebus in usum tuum concessis in alium usum ex„pendas, aut culpabiliter amittas vel destruas lata culpa. „Ratio est, quia in iis tantum habes usum facti, idque „precario, quandiu superiori videbitur; estque actus do„minii, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch.* (3), „*Laym.* (4), *Less.* (5).

20. — Notandum I., quod religiosus, licet non possit donare nec remittere sibi debita, ex communi cum *Salmant.* (6), nec renuntiare legata sibi relicta sive mercedes suis laboribus debitas, quia horum jus immediate monasterium acquirit, ut dicunt *Sanch.* (7) *et de Alex.* (8): potest tamen religiosus non acceptare munera; nam votum paupertatis obligat ad non alienandum acquisita, non

(1) *loc. cit. v. haud tamen.* — (2) *n. 602.* — (3) *c. 19.* — (4) *n. 6.* — (5) *n. 79.* — (6) *tr. 13. de rest. c. 6. punct. 3. n. 21.* — (7) *l. 7. c. 12. n. 55.* — (8) *c. 4. §. 2. q. 7.*

vero ad acquirendum, quæ nondum acquisivit. Ita *Sanchez* (1), *Salm.* (2) *cum Lugo et Pelliz.* Hinc volentem dare centum tibi religioso bene potes rogare, ut det tuo consanguineo vel amico; *Salm. ib. cum Lugo*, *Trull.*, *Sanch. etc. et Cont. Tourn.* (3), qui addit, religiosum nolentem sine justa causa acceptare, quod sibi offertur, peccare contra charitatem, impediendo bonum suæ religionis, non vero contra justitiam.

21. — Notandum II., quod religiosus sine licentia potest facere donationes remuneratorias ex bonis sibi concessis ad usum, quia tales donationes sunt quasi debiti solutiones. *Salm.* (4) *cum Rodriq. et Vill.* Imo potest plus donare, quam accepit, usque ad excessum quartæ partis, ut *Salm. ib.*; quia postulat gratitudo, ut semper plus reddatur, quam sit acceptum, prout dicunt *Sanch.*, *Barb.*, *Nav.*, *Diana etc. ex s. Th. apud Salm.* (5).

22. — Notandum III., quod, licet religiosus non possit testari ullo modo, ut est commune cum *de Alex.* (6), si tamen petat licentiam donandi aliquid post suam mortem, et prælatus id promittat exequi, dicit *de Alex.* (7), tunc teneri prælatum stare promissis: sicuti, si dominus aliquid promittit servo, tenetur servare, ut docent *Less. et Mol. cum Sanch.* (8).

23. — Quæritur hic 1., an religiosus possit sine licentia donare, quæ parcius vivendo sibi subtrahit ex rebus sibi concessis ad usum. Affirmant *Val.*, *Rodriq.*, *Arag.*, *Sylv.*, *Diana etc. apud Salm.* (9): at, licet id probabile putent *Salm.*, modo sit de rebus, quæ usu consumuntur, cum in iis usus et dominium minime distinguantur, probabilius tamen respondendum esse dicunt, quod, si religioso ad suam sustentationem certa quantitas ita assignetur, ut nec monasterium teneatur aliud ei præstare, nec ipse rationem reddere; tunc, sive is intra claustra commoretur, sive extra, quidquid sibi de illa portione subtraxerit, poterit ad suum beneplacitum erogare, modo eroget ad honestum usum. Secus vero, si nulla certa quantitas ei assignetur, sed omnia neces-

(1) *dec. c. 19. n. 75.* — (2) *ib. n. 23.* — (3) *ib. n. 10.* — (4) *l. c. n. 24.* — (5) *d. c. 6. punct. 7. n. 92.* — (6) *conf. mon. c. 4. §. 1. q. 2.* — (7) §. *3. q. 11.* — (8) *l. 7. c. 9. n. 13.* — (9) *loc. cit. punct. 3. n. 26.*

saria a monasterio subministrentur; quia tunc non præsumitur, sicut in primo casu, prælatus licentiam concedere. Ita *Sanch.* (1), *Salm. loc. cit. cum Abul.*, *Pal.*, *Garc.*, *Mol.*, *Vill. ac Holzm.* (2) *cum aliis communiter.*

Ab auctoribus autem communiter permittitur religiosis, qui cum debita licentia vivunt extra conventum, eleemosynas moderate facere ex iis, quæ a monasterio vel ab aliis eis subministrantur ad victum. Item permittitur religiosis elargiri. cui velint, suas pitantias quæ limitate eis præbentur, ut ova, carnes etc.; ita *Sylv.*, *s. Antonin.*, *Arag. etc. cum de Alex.* (3); nisi superior expresse id vetaverit. Præterea permittitur eis succurrere pauperi magna paupertate laboranti ex bonis monasterii, quando nditus superiori non patet: item permittitur leves donationes facere amicis et consanguineis in signum gratitudinis vel debitæ amicitiæ, vel ad conciliandum aliorum amorem erga religionem. Ita *Salm.* (4) *et Croix* (5) *cum Suar. et Pal.* Permittit etiam *Bordon.* (6) religiosis, dare aliquid esculenti vel poculenti pauperibus, quia in his prælatus præsumitur consentiens.

24. — Quæritur 2., quænam quantitatis requiratur, ut religiosus eam expendens sine licentia peccet graviter. *Ex Nav.*, *Azor.*, *Graff. etc.*, *Pal.* (7), *Sanch.* (8) assignant pro materia gravi quatuor argenteos, plus vero pro conventibus pinguibus; et adhuc plus, si res non sit ex peculiis, sed ex vestibus, libris et similibus. *Card. de Lugo* (9) pro conventibus mediocriter opulentis assignat vel 8 argenteos, si accipiantur a religioso ex destinatis ad ejus usum; et plus, si res surripiatur ad usum proprium et remaneat in communitate. Si vero res surripiatur ex rebus communibus monasterii et detur extraneis, putat, sex argenteos esse materiam gravem. Plus tamen requirunt *Ledesma et Ceneda ap. eumdem Lugo* (10); nam censent, non esse mortale accipere 8 vel 9 argenteos ex rebus, quæ usu non consumuntur; modo id non plus quam semel aut bis fiat in anno. Alii, ut *Sot. et*

(1) *dec. l. 7. c. 19. n. 100. et 101.* — (2) *n. 615.* — (3) *c. 4. §. 4. q. 5.* — (4) *tr. 13. c. 1. punct. 3. n. 31.* — (5) *l. 4. n. 123.* — (6) *de paup. vel. c. 20. n. 32.* — (7) *tr. 6. d. 3. p. 20. n. 3.* — (8) *l. 7. c. 20. n. 3.* — (9) *de just. d. 3. n. 173.* — (10) *n. 170.*

Rodr. ap. Salm. (1) (et *Arag.* putat probabile) dicunt, requiri ad materiam gravem duos aureos. Alii demum quoad gravitatem materiæ putant (ut *Rebell., Fagund. etc. apud Croix* (2), idem dicendum esse de furtis religiosorum, quod dicitur de furtis filiorum (3): et consentiunt *Holzm.* (4) *ac Elbel* (5) *cum Henno et aliis*, dicentes, quod religiosi furantes materiam communiter gravem, nisi furtum redundet in grave damnum monasterii, peccabunt quidem contra votum paupertatis, sed non contra justitiam; unde non erunt obstricti ad restitutionem. Sed probabilius id negandum, scilicet requiri in religiosis ad peccandum graviter, ut eam surripiant quantitatem, quæ requiritur in filiis; ita *Lug.* (6) *et Sanch.* (7). Ratio, tum quia filii censentur quasi in spe dominii bonorum parentum, non autem sic religiosi, qui non possunt monasterio succedere; tum quia parentes in furtis filiorum sunt inviti respectu ad detrimentum temporale, sed prælati in furtis religiosorum sunt inviti etiam respectu ad eorum detrimentum spirituale; unde facilius præsumuntur inviti prælati quoad furta religiosorum, quam parentes quoad furta filiorum; tanto magis, quia filii bene sunt capaces possidendi, non autem religiosi, qui voto paupertatis obstringuntur. *)

Cum autem donatur res religioso ejusdem conventus, certe plus requiritur, ut censent *Salm.* (8) *cum Suar.* Hinc dicit *ib. Coriolanus*, quod ex rebus ad usum concessis donatio 12 regalium tunc non esset materia gravis; *Ledesma* extendit ad viginti argenteos: imo *Lugo*, *Sanch.*, *Pell.*, *Rodr. et Anton. a Spiritu sancto apud Salm. l. c.* ajunt, quod, si res non sit pecunia, nec etiam

(1) *tr. 13. c. 6. punct. 5. n. 46. circa med.* — (2) *l. 4. n. 133.* — (3) *juxta dicta de 7. pr. l. 4. n. 543.* — (4) *n. 595.* — (5) *conf. 19. n. 646.* — (6) *d. 3. n. 172.* — (7) *dec. l. 7. c. 20. n. 3.* — (8) *loc. cit. n. 47.*

*) Hic notandum ex hom. ap. tr. 13. n. 8., quod, si religiosus donando graviter peccaret, etiam accipiens graviter peccaret, et peccatum hoc Pontifici esset reservatum. Qui vero donum decem scuta excedens acciperet, nequidem a sacra pœnitentiaria posset absolvi nisi facta prius restitutione doni.
Editor.

valor 5 aureorum, tunc non erit gravis materia: si vero accipiatur aliquid ab extraneis ad aliis præstandum, adhuc plus requiritur; tunc enim *Garcia cum Pal.*, *Leand.*, *Diana etc. apud Salm.* (1) assignant pro materia gravi valorem majorem 60 argenteis. Regulariter autem non peccat graviter religiosus clam accipiens, ex. gr. librum ad usus temporalem, etiam diuturnum, sed non in perpetuum; quia tunc prælatus non censetur invitus quoad substantiam, sed tantum quoad modum. Ita *Salmant.* (2) *cum Suar.*, *Azor.*, *Pell.*, *Vill. etc.*

25. — Quær. 3., an religiosus res paulatim accipiens sine licentia peccet graviter, si furtula ad magnam quantitatem perveniant, et teneatur ad restitutionem. Negant *Nav.*, *Tol.*, *Fill.*, *Gran.*, *Rodr.*, *Diana etc.*, atque probabile vocat *Pellizz.*, consentitque in aliquo *Lugo*, judicans, raro contingere, quod religiosus, modica accipiendo sine animo perveniendi ad magna, graviter peccet, quia prælati contra talem nunquam graviter offenduntur. Attamen verius affirmant *Salm.* (3) *cum Sanch.*, *Bon.*, *Vill.*, *Garc. etc.*, quamvis majorem requirant quantitatem pro materia gravi. Bene tamen admittunt (4) *cum aliis*, hæc furtula non coalescere, si inter ea intercedat magna interpolatio: hæc autem, ut magna reputetur, *Sanch.* requirit spatium anni; sed *Salm.* (5) *cum Fill.*, *Diana*, *Garc. et Ant. a Spiritu sancto* putant, sufficere spatium mensis (6). Admittunt item *Salm.* (7) *cum Sanchez*, *Pal.*, *Bon.*, *Lugo*, *Pell. etc.*, non esse mortale, surripere comestibilia per plures vices, etiamsi perveniant ad magnam quantitatem (modo a religioso non reserventur, ut *Salm.* (8); et modo damnificatio conventus non sit nimia et in re extraordinaria et pretiosiore, ut notat *de Alex.* (9) *cum Suar.*). Ratio, quia præsumitur tunc adesse tacita licentia prælatorum.

26. — Quær. 4., an religiosus impotens ad restituendum aliquod debitum suo monasterio teneatur sibi subtrahere aliquid ex rebus sibi datis ad usum. Affirmant *Lugo*, *Bon. etc.*; negant vero *Pell.*, *Fag.*, *Leon. etc.*;

(1) *cit. n. 47.* — (2) *ib. n. 49.* — (3) *de rest. c. 6. punct. 5. n. 53.* — (4) *n. 54.* — (5) *d. n. 54. in fine.* — (6) *vide dicta de furto l. 4. n. 530.* — (7) *ib. n. 58.* — (8) *ib. n. 57.* — (9) *c. 4. §. 1. q. 5.*

et probabile putant *Salm.* (1); quia minime præsumitur velle prælatus obligare subditum cum tanto incommodo; et vere est probabile, si res datæ sint ad usum necessariæ.

27. — Quær. 5., an peccet religiosus, si ad mutuum det sine licentia res sibi ad usum concessas. Affirma: sed non graviter, si tutus sit de restitutione, ut tenent *Laym.*, *Sanch.*, *Peyr.*, quos supra sequuntur *Diana* (2) *et de Alex.* (3).

28. — „6. Item peccas, si quid abscondas, ut illud „liberæ dispositioni superioris subducas. Nec procura„tores, œconomi, administratores, prælati inferiores quid„quam possunt expendere contra, quam regula ordinis, „voluntas superiorum vel consuetudo postulat. Ratio est, „quia non sunt domini bonorum communium, sed tantum „administratores. *Laym.* (4) *ex s. Thoma.*

29. — „7. Si prælatus permittat subdito, ut bona ex „quacunque causa aut titulo provenientia in usus vanos, „turpes aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa et „statum suum dedecentia penes se habeat, peccat et præ„latus et subditus contra votum paupertatis; estque talis „donatio seu alienatio irrita et restitutioni obnoxia; *Nav.*, „*Sylv.*, *Val.*, *Mol.* (5), *Azor.*, *Less.* (6), *Sanch.*, *Laym.*; „quia prælatus non potest dare veniam majorem, quam „ipse habet: ipse autem, cum non sit dominus, non po„test bona suo arbitrio et inutiliter expendere, sed tan„tum in religionis necessitatem et utilitatem (7).

30. — Super hoc puncto *prima quæstio* est, an licentia a prælato data religioso expendendi aliquid expresse ad usus illicitos de se invalida sit. Affirmant cum *Bus.* hic *Nav.*, *Pal.*, *Sanch. ap. Croix* (8), et hoc absolute tenent *Salm.* (9) *cum communi*, ut asserunt. Ratio, quia prælatus non est dominus, sed simplex administrator bonorum monasterii. Recte tamen concedunt *Salm.* (10) *cum Pal.*, *Suar. Az. etc.*, validam esse licentiam datam retinendi superflua sine notabili excessu; quia aliter res magnis scrupulis esset obnoxia. At contra *Lugo* (11) *cum*

(1) *de restit. c. 6. p. 9. n. 103.* — (2) *r. 14.* — (3) *c. 4. §. 1. q 9.* — (4) *n. 8* — (5) *t. 2. d. 276.* — (6) *d. 9.* — (7) *vide card. de Lugo de just d. 3. s. 7 n. 131.* — (8) *l. 4. n. 114.* — (9) *ib. p. 6. §. 2. n. 82.* — (10) *ib. n. 83.* — (11) *de just. d. 3. n. 137.*

Less., *Az.*, *Tab. et s. Ant.*, *Sylv.*, *Turrecr.*, *Fab. etc. apud Croix l. c.* tenent, licentiam esse validam, quamvis illicitam: si enim, inquiunt isti, superior licentiam daret ad emenda superflua, quis dicet, emptionem esse invalidam? Idem censent *Elb.* (1) *et Holzm.* (2) *cum Ills.*, dicentes, religiosum, qui habet superflua ex licentia, peccare quidem contra paupertatem, cum votum paupertatis obliget, non solum ad accipiendum cum licentia, sed etiam ad non habendum superflua; sed non peccare contra justitiam, nec esse proprietarium, quando habet cum licentia, quæ nullo jure habetur esse invalida, nisi vertat in grave damnum monasterii. Hanc sententiam non audeo omnino reprobare propter auctoritatem tantorum DD.: sed prima sententia mihi omnino arridet; nam, ut ajunt *Less.* (3), *Salm.* (4), *Ronc.* (5) *et alii plurimi*, superior non est dominus, nec aliam habet facultatem super bona monasterii, nisi in quantum canones et religio ei concedunt: sed non potest dici, concedere ipsi facultatem dandi licentiam ad usus illicitos vel superfluos neque sacros canones, cum ex iis contrarium eruatur, ut habetur ex *Clement. 1. de statu monach.*, ubi expresse prohibentur omnia superflua; neque religionem, quæ nunquam censetur id concedere in exitium spirituale suorum filiorum.

31. — *Secunda quæstio* est, an, cum prælatus dat licentiam generalem religioso ad expendendam aliquam summam ad suum libitum, si iste illam eroget in usus turpes aut vanos, peccet contra votum paupertatis et teneatur ad restitutionem tam ipse quam accipiens.

Prima sententia affirmat. Ratio, quia neque superior intendit tunc licentiam dare ad usus illicitos, neque ipse superior posset hanc licentiam concedere, cum is sit merus administrator. Ita *Sylv.*, *Pal.*, *Mol.*, *Sanch. etc. apud Croix* (6): et hanc probabiliorem putant *Salmant.* (7), *et Lugo* (8) vocat communem.

Juxta autem hanc sententiam dicunt *Sanch.*, *Pell.*, *Mol.*, *Reb. etc. cum Salm.* (9), quod ille, qui male acce-

(1) *n. 666.* — (2) *n. 604.* — (3) *l. 2. c. 41. n. 79.* — (4) *tr. 13. c. 6. punct. 6. n. 85.* — (5) *conf. 25. n. 4.* — (6) *l. 4. n. 113.* — (7) *cit. n. 85.* — (8) *cit. d. 3.* — (9) *ib. punct. 9. n. 106.*

pit rem a religioso, jam bene satisfacit, si ipsi religioso rem restituit, quia ponit rem in eodem statu, in quo invenit: modo ipse (excipiunt *Salm. ib. cum cit. DD.*) non timeat, religiosum re illa abusurum.

Secunda sententia tamen contradicit, et hanc tenent *de Alex.* (1) *cum Bord., Suar., Bann., Lopez, Hurt., Med., Pelliz., Reb., Salas etc. apud Salm.* (2), probabilemque hanc vocant *Lugo* (3), *Diana, Sayr., Mach. etc.*, et huic adhæret *Croix l. c.*, dicens, non obstare, quod superior non sit dominus; nam respondet cum *Reb.*, saltem monasterium esse dominum, ut possit disponere de bonis suis ad omnes usus: et sæpe præsumi monasterium consentire, quod subditi expendant, in quibusvis usibus maluerint, id, quod generaliter est eis concessum ad expendendum, ne periclitetur fama subditi aut superioris, ut dicit *Reb.* Deinde dicit *Lugo*, quod, licet superior sit simplex administrator, nullo jure tamen scitur, suam potestatem esse restrictam ad solos usus licitos concedendos. Et, ut dicunt *Bann., Lop., Reb. et Salas ap. Lugo* (4) (et hoc ipse non putat improbabile) non est censendum, quod superior dans licentiam eam limitet tantum ad usus licitos; quia ipse dando licentiam generalem vult et potest tollere impedimentum, quod subditus habet ex licentiæ defectu ad expendendum. Pari modo ac si Pontifex dispenset cum consanguineis ad matrimonium, non solum dispensat ad actum conjugii, sed tollit malitiam incestus, etiam quoad copulam illicitam, ut tenent *Lugo* (5) *et Sanch.* (6) *cum Met., Gutt., Manuel, Led., Llamas etc.;* modo episcopus, cui commissa est dispensatio, jam dispensarit, ut verius dicit *Sanch. n. 9. contra Major. et Gall. ap. Croix.* Item, si Papa dispenset ad carnes in quadragesima cum aliquo, si iste comedet carnes nocivas, peccabit utique ex intemperantia, sed non contra præceptum jejunii, quod per dispensationem jam sublatum est. (Sed quoad hoc obstat decretum *Clementis XI.* relatum *in tract. de jejunio l. 4. n. 1015. v. quær. hic*). Ita loquitur *Lugo* (7) *cum aliis ut supra.* Sed his non obstantibus, quamvis hanc senten-

(1) *conf. mon. c. 4. §. 4. q. 9.* — (2) *tr. 13. c. 6. p. 6. §. 2. n. 84.* — (3) *d. 3. n. 137.* — (4) *n. 142.* — (5) *n. 133.* — (6) *de matr. l. 7. d. 67. n. 8.* — (7) *n. 133.*

tiam non audeam reprobare, primam amplector; cum non satis mihi probetur, quod superior hanc facultatem habeat dandi licentiam, neque specialem neque generalem, ad usus illicitos, prout dixi mox in *I. quæst. n. 30.*, aut quod monasterium in hujusmodi licentias consentiat in tantum detrimentum animarum suorum subditorum.

Concedunt vero *Salm.* (1) *cum Pal. et aliis*, excusari a restitutione eum, qui pro usu turpi rem accepit a religioso, quando honor religionis vel religiosi alias periclitaretur; aut si v. gr., cum mulier ob turpem causam aliquid accepit a religioso, iste mutet animum et intendat donare gratis, quia mulier est pauper, vel ne damnum in fama patiatur; tunc enim jam in usum honestum impenderet. Et hinc, quando mulier talem consensum religiosi rationabiliter præsumere potest, saltem ex hoc capite facile excusabitur. Ita *Salm. l. c.*

32. — *Tertia quæstio* est, an possit superior licentiam subdito præbere, ut aliquam summam ludo exponat. Certum est, quod potest, si summa sit modica; in quo casu subditus potest uti licentia, etiam tacita sive præsumpta. *Less.*, *Mol.*, *Azor. etc. cum Salm.* (2). Quoad quantitatem autem, alii dicunt, posse religiosum exponere, quantum posset liberaliter donare; alii dicunt 4 vel 5 aureos pro centum quotannis ad usum sibi concessis. Ludus autem debet esse licitus, non illicitus, prout est ludus alearum, taxillorum, et omnes ludi mere fortuiti (3). Cæterum in aliqua religione permittitur ex consuetudine ludere modicam summam chartis lusoriis, ut *Salm.* (4) *cum Peyr.*, *Dic. etc.* (5).

Dubium est, an possit superior valide dare licentiam particularem exponendi ludo magnam summam. Affirmant *Less.* (6) *cum Hurt.*, *Salas et Amic. apud Salmant.* (7); quia quæcumque licentia ad ineundum contractum, per se quidem justum, de se valida est. Sed negant verius *Salm. ib. cum Sanch.*, *Led.*, *Dic.*, *Vill.*; quia, ut dicunt, simplex administrator, qualis est superior conven-

(1) *de rest. c. 6. p. 6. §. 2. n. 86.* — (2) *ib. punct. 8. n. 94.* — (3) *ex Trid. sess. 22. c. 1.* — (4) *ib. n. 95. circa med.* — (5) *vide dicta de ludo l. 4. n. 873.* — (6) *l. 2. c. 26. n. 36.* — (7) *l. c. n. 96.*

tus; non potest licentiam concedere tales ineundi contractus, proprios tantum dominorum, qui pro suo arbitrio res suas prodigere possunt. Quid vero dicendum, si licentia sit generaliter data? Hæc quæstio comprehenditur sub quæstione II., ut supra jam allata, quam relegere potes. An vero religiosus possit ludo plus lucrari, quam perdere? *vide dicta l. 4. n. 874.*

33. — *Quarta quæstio* est, an licentia petita, sed indebite negata, excuset a transgressione voti paupertatis. Respondetur, non excusare, nisi periculum gravis damni sit in mora: tunc enim præsumitur adesse consensus superioris majoris; et, si iste tunc etiam licentiam neget, potest aliquando prudenter judicari, legem sive votum in tanto discrimine non obligare. Ita probabiliter *Pal* (1), *Holzm.* (2) *cum communi, ac de Alex.* (3). Et hoc bene congruit doctrinæ *d. Th.* (4), qui loquens de lege ait: *Si vero sit subitum periculum, non patiens tantam moram, ut ad superiorem recurri possit, ipsa necessitas dispensationem habet annexam, quia necessitas non subditur legi.* Idem dicendum de voto, quod est quædam lex particularis, et cujus obligatio non urget tali periculo imminente. Sed notat *Holzm. cum Pal.*, quod licentia negata tum excuset, cum est debita tam ex parte religiosi quam prælati, non autem, si solum ex parte prælati, ita ut subditus non habeat jus ad concessionem licentiæ.

34. — *Quinta quæstio* est, an valeat religiosus ex licentia dare aliquid alicui, quem si scivisset superior, licentiam non concessisset. Respondent *Mol.* (5) *et Alexand.* (6), tunc videndum, in quanam dispositione sit superior; nam si præsumitur, quod ipse licentiam omnino revocaret, tunc licentia non valet; secus autem dicendum, si præsumitur prælatus non velle revocare, licet ab initio licentiam negasset, si rem scivisset. In dubio autem præsumitur pro validitate actus, id est licentiæ datæ; intellige, si non possit superior adiri.

35. — *Sexta quæstio* est, an votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari. Negant communiter DD.

(1) *d. 3. p. 23. n. 10.* — (2) *p. 484. n. 610.* — (3) *c. 4. §. 3. q. 6.* — (4) *1. 2. q. 96. a. 6. in fine.* — (5) *disp. 209.* — (6) *ib. q. 7.*

quoad substantiam, affirmant vero quoad modum. Talis autem consuetudo justa præsumitur, quando ipsa passim practicatur a religiosis etiam timoratis et scientibus, ac non contradicentibus prælatis, cum facile contradicere possint. Ita *de Alex.* (1).

36. — *Septima quæstio* est circa moniales, an abbatissa habeat bonorum sui monasterii administrationem. Respondetur: Habet quidem, si non obest regula aut consuetudo. Cæterum non potest concedere licentiam, donationes immoderatas faciendi, ut *Alex.* (2) *cum Sanchez.* Sed bene ipsa potest elargiri in eleemosynas bona superflua, etiam sine consensu aliarum; potest, sed non tenetur superflua in eleemosynas dispensare, si ea applicet in augendo ecclesiam, vel habitationem, vel reditus monasterii, ut monasterium plures moniales alere possit, vel ut melius servetur vita communis, prout tenet *Alex.* (3) *contra alios.* Superior autem in dispensando bona suis subditis debet respicere necessitates, non dignitates personarum, neque proprium commodum, ut *Peyr. cum Alex.* (4).

Potest abbatissa in rebus modicis contractus per se inire; sed in gravioribus requiritur consensus capituli (5), præsertim si recipiantur pecuniæ ad mutuum, quæ postea non applicentur in utilitatem monasterii; aliter enim monasterium non remanet obligatum, ut *Tap.*, *Bard.*, *Alex.* (6). Interveniente tamen consensu abbatissæ et capituli, saltem quoad majorem partem vocalium, monasterium debet stare contractui (7). An autem valeat remissio debiti aut renuntiatio legati facta ab abbatissa et capitulo? Affirmant probabiliter, justa causa intercedente, *Sanch.*, *Lugo etc. apud Alex.:* sed non minus probabiliter ipse *Alex.* (8) *cum Bon.*, *Mol. etc.* negant, quia non possunt moniales lædere monasterium, quod jam acquisivit jus ad rem. Et ideo dicunt, non posse abbatissam et capitulum alienare bona immobilia monasterii (sive mobilia pretiosa, quæ servari possunt), neque ea locare ultra triennium neque transigere super bonis jam

(1) *c. 11. §. 1. q. 16.* — (2) *c. 11. §. 1. q. 11.* — (3) *l. c. q. 23.* — (4) *q. 13.* — (5) *ex c. Ea noscitur de his, quæ fiunt a præl.* — (6) *c. 11. §. 1. q. 16.* — (7) *ex c. 2. de ordin. cogn.* — (8) *c. 11. §. 1. q. 17.*

monasterio incorporatis, nisi res sit litigiosa vel præjudicialis; neque illa oppignorare, nisi urgeat necessitas, et non sit tempus adeundi s. congregationem; neque super iis imponere censum sive hypothecam: *Alexand.* (1) *cum Nav., Quart. et aliis;* neque recipere pecunias ad cambium cum solutione lucri cessantis (2); neque alienare greges vel boves ad culturam agrorum monasterii necessarios, bene vero fructus gregum. *Alex., Suar. ib.*

Excipitur tamen, si res non excedat valorem 25 scutorum monetæ Romanæ, et alienatio sit in evidentem utilitatem monasterii; vel si res sit monasterio inutilis (3).

Potest etiam abbatissa instituere beneficia et capellanias conferre, quoad titulum tantum et possessionem; non autem quoad potestatem ecclesiasticam, ut *Gonz., Felin. etc. cum Alex.* (4). Ita etiam, licet non possit ipsa clericos suos suspendere, potest tamen ab eis auferre titulum et possessionem beneficiorum; quia ablatione posita censetur Papa auferre etiam jus spirituale. Ita *Alex. cum Pasq.* Potest etiam abbatissa cum justa causa amovere capellanum, adhuc invito patrono (5).

37. — „Resp. 2. Religiosus voto *castitatis* obligatur, „ut abstineat se ab omni voluntaria delectatione vene„rea, interna et externa: proindeque, si quis contra ca„stitatem peccat, duo peccata admittit, luxuriæ et sacri„legii. *Less. et Laym.* (6)." *(Et probabilissime peccat etiam contra bonum commune, si periculum sit, quod per suum peccatum religio infametur. Salm.* (7) *cum Pell., Diana etc.)*

Ad majorem autem tutelam castitatis introducta est clausura, non solum monialium, sed etiam religiosorum, qui non possunt e monasterio egredi sine licentia superioris. Ita ex constit. *Clementis VIII.*, quæ incipit: *Nullus etc.* (8), ubi sic habetur: *Nullus e conventu egredi audeat, nisi ex causa et cum socio, licentiaque singulis vicibus impetrata a superiore: qui non aliter eam concedat, nisi causa probata, sociumque exituro adjun-*

(1) *c. 11. §. 1. q. 14.* — (2) *ex decr. S. C. ib.* — (3) *vide alia apud Alex. c. 11. §. 1. q. 18. et 19.* — (4) *c. 11. §. 1. q. 8.* — (5) *vide Alex. ib.* — (6) *c. 7.* — (7) *de statu relig. c. 6. punct. 3. §. 1. n. 26.* — (8) *apud Cherub. in suo bull. n. 60.*

gat, non petentis rogatu, sed arbitrio suo, neque eumdem sæpius. Licentiæ vero generales exeundi nulli concedantur. Sed hic quæritur, quale peccatum sit egredi sine licentia. Communiter DD., ut ait *Spor.* (1) *cum Pelliz., Lezana etc.* dicunt, ex genere suo id esse mortale, quia consuetudo omnium religionum fert, ut tales egressus tanquam graves culpæ semper puniantur. Censent tamen rationabiliter *Anacl.* (2) *et Spor. l. c. cum Nav., Bard., Miranda, Pell. et communi* (*contra Suarez*), non peccare graviter religiosum semel vel iterum exeuntem de die sine licentia, nisi hoc agat ex contemptu vel cum scandalo; secus vero dicendum de nocturno et furtivo egressu. Quoad excommunicationem autem ob violationem clausuræ regularium vel monialium, *vide dicenda de censur. l. 7. n. 220.**)

38. — „Resp. 3. Religiosus ex voto *obedientiæ* obli„gatur ad omnia, quæ superior præcipit, secundum re„gulas et constitutiones ordinis, sive directe et expresse, „sive indirecte et implicite. Et quidem, si præcipiat „in virtute sanctæ obedientiæ, in nomine Domini nostri „Jesu Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mor„tali, quia intendit obligare, quantum potest: sub veniali „autem, si alia forma utatur, vel sub nullo; quod con„suetudo in societate Jesu approbavit. *Vide s. Th.* (3), „*Sylv., Sanch.* (4), *Less.* (5), *Laym.* (6)." *(Notandum, quod, nisi prælatus mandatum explicet, v. gr. dicens: Jubeo, præcipio etc., subditus non tenetur obedire; ita Salm.* (7) *cum Suar., Pelliz. etc. Et dicente prælato: Jubeo, præcipio etc., nec etiam tenetur subditus obedire sub gravi, ut docet Sanch.* (8) *cum Med., Vasq., Suar. et de Alexandro* (9), *nisi addatur: In nomine D. Jesu Christi, vel: In virtute obedientiæ; vel nisi addatur pœna*

(1) *t. 3. p. 100. n. 158.* — (2) *tit. 35. de statu monach. n. 69.* — (3) *2. 2. q. 104.* — (4) *l. 6. mor. c. 1.* — (5) *l. 2. c. 4. d. 4.* — (6) *c. 9.* — (7) *tr. 15. c. 6. p. 4. n. 47.* — (8) *dec. l. 6. c. 4. n. 26.* — (9) *conf. mon. c. 6. §. 5. q. 14.*

*) De clausura monialium et religiosorum fusius *s. Alphonsus* tractat in lib. 7. n. 221 — 243; quare etiam ibidem in fine decreta *Benedicti XIV.* circa clausuram subjecimus.
Editor.

excommunicationis, non solum ferendæ, sed etiam latæ sententiæ, ut dicunt Navar., Vasq. et alii cum Alex. ibid.)

39. — „Porro, quæ indirecte pertinent ad regulam, „*Sylv. et quidam alii* ampliant ad illa, quæ faciunt ad „pleniorem ejus observationem; *Sanch.* tamen arctat „ad res valde necessarias, sine quibus regula commode „servari nequit; alioqui enim superior quasvis corporis „macerationes præcipere posset: ordinantur enim ad ple„niorem observationem regulæ. *Laym.* (1), *Less.* (2).

Unde resolves:

40. — „1. Non tenetur subditus obedire in iis, quæ sunt „vel contra regulam (nisi superior in ea possit dispensare, „et legitima causa dispensandi subsit)" *(Hinc constare debet, prælatum dispensasse sine causa, ut non tenearis obedire, prout Salmant.* (3) *cum Pell., Peyr. et communi)* „vel supra regulam, ut essent magnæ mace„rationes (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum „necessariæ), vel ut acceptet episcopatum:" *(Ita Salmant.* (4) *cum communi; vel ut acceptet beneficium curatum aut simplex* (5)*; vel ut eat ad infideles cum manifesto periculo vitæ aut servitutis. Salm.* (6) *cum aliis. Tenetur tamen acceptare munus intra ordinem, si prælatus præcipiat; communiter Salmant.* (7)*; etiamsi præcesserit pactum in contrarium, quia pactum rejicitur tanquam turpe, ut de Alex.* (8) *cum s. Th.)* „*Diana* (9) *et* „*alii sex:* vel intra regulam, scilicet vana (nisi præci„piat ex causa, quæ sit secundum regulam, v. gr. ut „obedientia exerceatur); nec refert, quod regulæ jubeant „in omnibus obedire; id enim non de obligatione voti, „sed de obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suarez*, „*Sanch.* (10) *et Laym.*

An autem religiosus teneatur obedire prælato præcipienti, quod assistat infirmis infectis morbo contagioso? Respondetur affirmative, si infirmi sunt religiosi ejusdem

(1) *l. 4. tr. 5. c. 9.* — (2) *l. 2. c. 4. d. 9.* — (3) *de stat. rel. c. 6. punct. 7. n. 72.* — (4) *d. c. 6. n. 77.* — (5) *Salm. ibid. n. 78.* — (6) *ibid. n. 73.* — (7) *ibid. n. 79.* — (8) *c. 6. §. 1. q. 10.* — (9) *p. 6. t. 9. res. 33.* — (10) *dec. lib. 6. c. 2. n. 16.*

sui monasterii vel ordinis; quia hoc pertinet ad bonum commune ipsius communitatis, ut ipsi inter se invicem sibi subveniant: secus, si infirmi sunt extranei; nisi deesset, qui ipsis sacramenta necessaria ministraret, quia tunc debent postponere vitam temporalem saluti spirituali proximorum. Ita *Sanch.* (1), *Pal.* (2), *Elbel* (3) *et Spover* (4) *cum Caj., Lez., Rodr. et communi.*

41. — „2. Si regula ordinis sub peccato obliget, ejus „transgressio est contra votum et sacrilega. Ratio est, „quia talis regula non est minus præceptiva quam vox „superioris; et subditus promittens observationem regulæ „eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proinde„que Carthusianus, v. gr. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non jejunans, et contra obedientiam et „contra temperantiam peccat: *s. Th.* (5), *Valent.*, *San„chez* (6), *Vasq.*, *Rodr.*, *Laym.* (7), *Escob. etc.*

42. — „3. Si regula sub peccato non obligat, trans„gressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ra„tio est, quia talis regula non continet proprie præce„ptum, sed tantum est ordinatio seu monitum, obligans „tantum ad pœnam, si imponatur. *S. Thom.*, *Laym. „l. c. etc.* Hinc nec transgressio illius, ex rationabili „causa et bono fine seu ex motivo virtutis facta, v. gr. „si extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum con„soletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negli„gentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat:" *(Ita s. Th.* (8), *Sanch.* (9) *et Laym.* (10) *cum Vasq. et Val.)* „quem ut plurimum concurrere adeoque raro omni „culpa vacare, putant *Valent.*, *Sanch. et Suar.;* qui „addunt, quod, si quis frequenter et quasi per consue„tudinem regulam transgrediatur, religiosam disciplinam „graviter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis „se constituat, peccet mortaliter: *Laym.* (11), *Sanch.* (12).

43. — „4. Etsi capitulares novum statutum condere pos„sint, quo ipsi aliique postmodum professionem edituri

(1) *dec. l. 6. c. 2. n. 57.* — (2) *tr. 15. d. 4. p. 4. n. 7.* — (3) *conf. 18. n. 624.* — (4) *t. 5. p. 101. n. 163.* — (5) *in 2. d. 44. q. 2. art. 3.* — (6) *dec. lib. 6. c. 1. n. 5. et c. 4. n. 6.* — (7) *l. c. n. 6.* — (8) *2. 2. q. 186. a. 9. ad 1.* — (9) *l. 6. c. 4. n. 14.* — (10) *l. 4. tract. 5. c. 9. n. 8.* — (11) *l. 5. c. 9. n. 9.* — (12) *ib. n. 18.*

„obligentur; ante tamen professi, qui in illud non con-„senserunt, eo non obligantur, si ad regulam ordinis „non directe nec indirecte spectet: *Laym.* (1); nisi tamen „statutum fiat in capitulo generali, vel saltem provin-„ciali (juxta cujusque ordinis institutum), concurrente „majore parte suffragiorum, et non sit regulæ difforme (2). „Ratio est, quia, quod omnes tangit, ab omnibus debet „approbari (3). Addunt *Laym. et Sanchez ex Sylv. et „Azor.* (4), *Less.* (5), nec Pontificem posse religiosos co-„gere ad arctiorem vivendi rationem, quam instituti prima „forma postulat; quia obligatio obediendi, etiam Ponti-„fici, provenit ex voto, quod factum fuit secundum pro-„prium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio „necessarium medium esset ad ordinis conservationem, „ad eam prælatus cum capitulo, multoque magis Ponti-„fex illos cogere potest, quando ad hoc se implicite quisque „obligasse censetur. *Sylv.*, *Less.*, *Sanch.*, *Laym. ll. cc.*

44. — Quæritur, an religiosi teneantur obedire prælatis reformantibus regulam collapsam. Certum est, quod, postquam regula per legitimam consuetudinem relaxata est, quamvis primi religiosi peccarint, secundi tamen non tenentur eam observare; ut fuse probant *Salm.* (6), et docent *Sanch.* (7) *etc. ac de Alex.* (8) *cum Caj.*, *Turrec.*, *Palac. etc.* Sed dubium est, si regula reformetur a capitulo generali, an professi teneantur obedire. Affirmant *de Alex.* (9) *et Salm.* (10) *cum Corduba*, *Pell.*, *Suar.*, citantque etiam *Laym.*, *Vasq.*, *Azor. et Sanch.*, sed non bene; nam *Laym.* est pro secunda sententia, ut infra, et citat pro se *Vasq.*, *Azor. et Sanch.* Ratio hujus primæ sententiæ est, quia religiosi regulam profitentes eam ut primitus institutam profitentur; unde saltem parati esse debent ad illam servandam, quando de ea instauranda tractatur. Excipiunt tamen, nisi religiosus tempore professionis expresse intenderit non se amplius obligare, quam ad illam regulam sic relaxatam. Alii vero, ut *Pa-*

(1) *Laym. l. c. n. 10.* — (2) *vide Escob. de leg. ex. 1. c. 12. n. 15.* — (3) *juxta reg. juris 39. in 6.* — (4) *t. 1. l. 13. c. 11. q. 19.* — (5) *l. 2. c. 41. n. 22.* — (6) *de stat. rel. c. 6. p. 7. n. 80. et de leg. c. 6. punct. 4. §. 2. n. 39.* — (7) *l. 6. c. 2. n. 26.* — (8) *conf. mon. c. 1. §. 2. q. 3.* — (9) *ib. q. 4.* — (10) *tr. 15. c. 6. punct. 7. n. 81.*

laus (1), *Laym.* (2) *cum aliis ut supra*, *ac Sporer* (3) dicunt non minus probabiliter, ut loquitur *Cont. Tourn.* (4), et forte probabilius, religiosos ad id non teneri, nisi reformatio appareat medium necessarium ad ordinis conservationem: nempe si cum præsenti observantia paucissimi ad perfectionem religiosam pervenire studeant, vel si cum scandalo sæcularium vivant, ut expediret potius religionem dissolvi, quam ita continuari. Ratio, quia is, qui professionem emittit, potius censetur juxta præsentem statum regulam profiteri, quam juxta pristinum institutum. Ait autem *Laym. l. c. cum Less. et Sanch.*, posse prælatum ob aliquam publicam necessitatem ad tempus imponere aliquam austeritatem, puta jejunium etc. Imo addunt *Sanch.*, *Sylv.*, *Vega et Vasq.*, *Salm.* (5), prælatos posse edere nova statuta, quando essent necessaria, ut vota essentalia et alia religionis statuta serventur.

45. — „5. Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut „prælati sub peccato præcipiant actus internos: proba„bile tamen est, fieri posse, ut docent *Laym.*, *Suar. etc.* Ra„tio est, quia verisimile est, quod aliqui religiosi ad id se „obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

46. — Quæritur hic, quot peccata committit religiosus, contra obedientiæ præceptum agens. *Sotus*, *Led.*, *Laym.*, *Tambur. etc. ap. Salm.* (6) dicunt, unum peccatum committere contra votum obedientiæ, quia tantum ex voto tenetur obedire. Contradicunt tamen probabilius *Salm.* (7) *cum Sar.*, *Pell.*, *Pal. etc.*, qui tenent, committere duo peccata, unum contra religionem ratione voti, aliud contra virtutem obedientiæ, quam de se debet religiosus prælato suo, ratione promissionis et traditionis factæ de seipso in professione, ob quam per se, etiam sine voto, teneatur, legitimo superiori obedire.

47. — „Quæres, an subditus teneatur obedire, si du„bitet, utrum sit res licita, quam prælatus jubet, vel justa „sit causa imperandi?

„Respondetur 1., communiter teneri; quia tunc melior „est conditio superioris, qui est in possessione potesta-

(1) *tr. 16. d. 4. q. 4. n. 11.* — (2) *l. 4. tr. 5. c. 9. n. 13.* — (3) *t. 3. pag. 101. n. 161.* — (4) *de præcip. statuum obligat. part. 2. c. 3. art. 3. v. quæres. 3.* — (5) *tr. 15. c. 6. p. 7. n. 82.* — (6) *loc. cit. p. 10. n. 100.* — (7) *ib. n. 110.*

„tis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est „jure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in „possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

„Respondetur 2., non teneri, si grave damnum obe„diendo timeat. Ratio est, quia in dubio favendum est „reo, eique, de cujus damno agitur; etsi enim subditus „non sit in possessione libertatis, est tamen in posses„sione juris, quo potest se a periculosis rebus conser„vare. *Less.*, *Sanch.* (1) *aliique.*

Quæritur 1., utrum subditus dubitans, an res præcepta sit licita vel ne, possit et teneatur obedire. Videtur negare *Adrianus ap. Less.* (2), dicens: *Nullus dubitans de actu, an sit mortalis an non, licite obedit, ipso sic dubitante:* idemque tenere *Vasq. et Rodrig.*, refert *Pal.* Sed communis et certa est sententia opposita, quod subditus, licet dubio perseverante non possit obedire, cum omnino sit illicitum operari cum dubio practico (quod tantum, ait *Less.*, intelligere *Adrianum*, et facile idem intelligunt *Vasq. et Rodr.*); tenetur tamen eo casu dubium deponere, et sic potest et debet obedire: *Glossa in c. Ad aures 6. de temp. ord. v. obedientia*, ubi dicit: *Si vero dubium sit præceptum, propter bonum obedientiæ* (subditus) *excusatur a peccato, licet in veritate sit malum. Azor.* (3), qui ait, hanc sententiam esse *omnium communi consensione receptam*, *Caj.* (4), *Less.* (5), *Sylv.* (6), *Cabass.* (7), *Cont. Tourn.* (8), *Anacl.* (9), *Pal.* (10), *Sporer* (11), *Holzm.* (12), *Elbel* (13), *Salm.* (14), *Sanch.* (15) *cum s. Bonav.*, *s. Antonino*, *Innoc.*, *Hostiens.*, *Abb.*, *Pal.*, *Soto*, *Navar.*, *Tol.*, *Mol.*, *Val.*, *Sa*, *Sylv.*, *Ang.*, *Arm. et innumeris aliis.*

Probatur 1. ex Deut. 17, 8. et 10., ubi sic habetur: *Si difficile et ambiguum apud te judicium esse perspexeris..., facies, quodcumque dixerint, qui præsunt*

(1) *dec. lib. 6. c. 3. n. 24.* — (2) *l. 2. c. 41. n. 76.* — (3) *t. 1. l. 2. c. 19. q. 9.* — (4) *2. 2. q. 169. art. 2. ad 4. dub. 2.* — (5) *l. 2. c. 41. n. 73.* — (6) *q. 19. art. 5.* — (7) *theor. jur. l. 1. c. 21. n. 17.* — (8) *loc. cit. de statu et oblig. relig. art. 3. quær. 5. r. 2.* — (9) *tr. 1. dist. 3. de consc. n. 34.* — — (10) *p. 1. d. 3. punct. 13. n. 3.* — (11) *t. 3. de statu relig. p. 101. n. 161.* — (12) *de præc. part. t. 1. p. 479. n. 590.* — (13) *conf. 18. n. 612.* — (14) *tr. 15. c. 6. p. 6. n. 67.* — (15) *dec. l. 6. c. 3. n. 3.*

loco, quem elegerit Dominus. Item ex *c. Si quid culpatur caus. 23. q. 1.*, ubi dicitur, subditus *posse obedire, si, quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est.* To *posse* autem non quidem denotat libertatem, sed honestatem operandi, nempe non lædi præceptum, de cujus transgressione subditus dubitat. Idem confirmat *s. Bernardus* (1), ubi: *Quidquid vice Dei præcepit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus.* Ipse enim Christus Dominus dixit: *Qui vos audit, me audit. Luc. 10, 10.* Et Apostolus *Hebr. 13, 17.: Obedite præpositis vestris et subjacete eis!* Item in *constit. societatis Jesu* sic *s. Ignatius* præscripsit: *Obediendum in omnibus, ubi peccatum non cernitur*, id est (ut in *declarat.*), *in quibus nullum manifestum est peccatum.* Sic pariter habetur in *reg. FF. minorum c. 10. apud Elbel: Obediendum in omnibus, quæ non sunt contraria animæ et regulæ.* Idem docuit *b. Humbertus* (2), ubi: *Nisi aperte sit malum, quod præcipitur, accipiendum est, ac si a Deo præciperetur.* Idem *b. Dionysius Carthus.* (3) scripsit: *In dubiis, an sit contra præceptum Dei, standum est præcepto prælati; quia, etsi sit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat subditus.* Et idem docuit prius *s. Bonav.* (4).

Probatur 2. ratione, quia superior est in possessione præcipiendi; unde ab ea non est expoliandus, nisi constet, quod res præcepta sit illicita. Confirmatur, quia, si in cunctis dubiis de bonitate actionis præceptæ possent subditi se eximere a jugo obedientiæ, utique nulla communitas bene regi et consistere valeret. Hinc *d. Bernardus* (5) merito objurgat religiosos, præcepta superiorum discutientes, dicens: *Porro, imperfecti cordis et infirmæ prorsus voluntatis judicium est, hærere ad singula, quæ injunguntur, et exigere de quibusque rationem; quoniam expedit profecto magis omnino non fuisse, quam nostros permanere; nam qui voluerunt sui esse, utique sicut dii, scientes bonum et ma-*

(1) *de pr. et disp. c. 12.* — (2) *in lib. de erud. rel. c. 1.* — (3) *in 2. dist. 39. quæst. 3.* — (4) *in spec. disc. c. 4.* — (5) *l. de gratia et arbitrio.*

lum, facti sunt, non solum sui, sed etiam diaboli. Neque hic currit regula pro subdito, quod in dubio melior sit conditio possidentis; nam cum ipse jam se subjecerit potestati prælati, in dubio possessio stat pro superiore habente jus præcipiendi.

Hinc infertur I., quod, si diversæ adsint opiniones probabiles circa rem præceptam, quod sit licita vel non, subditus tenetur obedire, ut communiter docent *Sanch.* (1), *Azor. l. c. et Salm.* (2) *cum Valent., Pelliz., Lez., Vill., Salas, Corduba et Prado contra Less., Diana, Sancium ac Pal.* (3), qui probabilem vocat eorum sententiam, sed fatetur, contrariam esse communem, aitque, semper in praxi consulendam. Nec obstat dicere, quod superior non habet jus imperandi, quod illicitum est, et ideo, cum præcipit rem probabiliter illicitam, probabiliter nequit eam præcipere; ergo probabiliter nec tenetur subditus tunc obedire. Nam argumentum hoc claudicat ex duplici capite: valeret enim argumentum, si prælatus rem illam præciperet ut probabiliter illicitam; sed nos dicimus, quod eo casu rem illam præcipit, non ut probabiliter illicitam, sed ut probabiliter licitam: et ideo licite imperat, ac proinde subditus tenetur obedire. Præterea, quamvis tunc sit probabile, quod prælatus non possit rem illam præcipere, cum sit probabiliter illicita; non ideo est probabile, quod subditus non teneatur obedire; esto enim superior non habeat jus præcipiendi id, quod certe injustum est, habet tamen jus præcipiendi id, quod probabiliter est justum, vel quod certum non est esse injustum; idcirco subditus tenetur ei obedire in omni re, quæ vel est probabiliter justa, vel quæ non constat esse injusta. Hinc recte deducitur, quod subditus tenetur obedire prælato, etiamsi res præcepta probabilius ei videatur illicita (quidquid dicant *Salm.* (4), cum ipsi (5) iidem contrarium aperte asseruerint, dicendo, prælatum habere jus imperandi, quod vel est probabiliter justum, vel quod non est certe injustum). Ratio, quia jus possessionis, quod habet superior, prævalet omni opinioni contrariæ, quæ non habet rationes convincentes, fundantes certitu-

(1) *l. c. n. 6. et l. 1. c. 3. n. 6.* — (2) *tr. 15. cap. 6. punct. 6. n. 67.* — (3) *tr. 1. dist. 2. p. 6. n. 5.* — (4) *loc. cit, n. 70.* — (5) *ibid. n. 67.*

dinem moralem, juxta dicta *de conscientia cum Lugo, Pal., Ronc., Spor. et aliis*, utque tenent in præsenti casu *Bus. et Laym.* (1) *cum Vasq., Corduba ac Miranda;* et idem docet *Sanch.* (2), ubi non dubitavit se retractare a diversa opinione, quam olim tenuerat (3).

Infertur II., quod subditus, etiamsi habeat unicam opinionem probabilem, quod res præcepta sit illicita, et nulla sibi appareat probabilitas de illius honestate, adhuc tenetur obedire: ut dicunt idem *Pal.* (4) *et Sanch.* (5) *cum Suar., Sylvest., Ang., Val., Tab., Sayr., Salas, Rosella et Corduba.* Ratio, quia, dum non constat de turpitudine actionis, prælatus habet jus præcipiendi omnia, quæ ipsi licita videntur, quamvis subdito illicita appareant, cum prælatus (ut diximus) non est expoliandus suo jure imperandi, nisi constet, quod res præcepta sit illicita; idque patet ex *c. inquisitioni de sent. excomm.*, ubi sancitum fuit, quod conjux, habens tantum probabilitatem, non autem certitudinem de nullitate sui matrimonii, tenetur reddere debitum alteri, qui adhuc possidet jus petendi. Hoc autem, quod dictum est de dubio honestatis rei præceptæ, dicendum etiam est in dubio, an præceptum excedat potestatem prælati, vel an sit supra regulam, ut docent *Sanch.* (6) *et Salm.* (7) *cum Azor., Valent., Cord., Vill., Salas etc.*

Limitant vero communiter DD. præfatam sententiam, et dicunt, subditum non teneri obedire 1., si res sit valde difficilis et molesta; quia tunc difficultas operis simul cum opinione probabili, quod res præcepta sit illicita, vel quod præceptum excedat potestatem superioris, prævalet illius possessioni. Ita *Bus. et Less.* (8), *Pal.* (9) *ac Salm.* (10) *cum Soto, Lop., Med., Hurtad., Prad., Pelliz. et communi.* Limitant 2., quando subditus obediendo exponeret se vel alterum periculo gravis incommodi subeundi in vita, fama, honore aut bonis; ita *Less.* (11), *Sanch.* (12), *Pal.* (13), *Holzmann* (14), *Cont. Tourn.* (15),

(1) *l. 1. tr. 1. c. 5. §. 2. n. 11.* — (2) *l. 6. c. 3. n. 6. et l. 1. c. 10. n. 9.* — (3) *de matrim. l. 2. d. 41. n. 10.* — (4) *l. c. punct. 1. n. 34.* — (5) *d. c. 3. n. 6.* — (6) *l. 6. c. 3. n. 3.* — (7) *tr. 15. c. 6. p. 6. n. 67.* — (8) *l. 2. c. 41. n. 73.* — (9) *d. 3. punct. 14. n. 16.* — (10) *ibid. n. 68.* — (11) *n. 76.* — (12) *n. 24.* — (13) *n. 16.* — (14) *pag. 479. n. 599.* — (15) *de actib. hum. et conscientia cap. 7. art 4.*

Elbel (1) *et Salm.* (2) *cum Soto*, *Bann.*, *Hurt.*, *Led.*, *Prado*, *Rodr. et Pell.* Ratio, quia subditus non tenetur tunc se privare jure suo certo, quod possidet circa talia bona magni momenti, ne superior privetur sua possessione, quæ in eo casu est aliquo modo incerta.

Sed dubitatur 1., an subditus teneatur obedire, quando probabiliter opinatur præceptum non esse impositum, vel esse abrogatum. Resp. negative, ut communiter docent *Sanch.* (3) *et Salm.* (4) *cum Hurt.*, *Prad. etc.* Imo dicendum, quod in dubio de impositione præcepti, nulla est obligatio parendi, nisi constet illud fuisse impositum.

Dubitatur 2., an teneatur subditus parere, si dubium vertat, utrum, qui præcipit, sit legitimus superior. Negant *Vasq.*, *Salas*, *Diana etc. apud Salm.* (5); quia, ut dicunt, eo casu dubitatur etiam de possessione superioris. Sed verius dicendum cum *Less.* (6), *Cabass.* (7), *Cont. Tourn.* (8), *Sanch.* (9) *et Salm.* (10), quod subditus tenetur tunc obedire, si communiter ille habetur ut superior; quia stante tali communi æstimatione ex una parte, et probabilitate, quod ipse legitimus sit superior, ex alia, supplet ecclesia jurisdictionem (11). Eo igitur casu non erit tantum probabile, sed certum, quod ille sit superior: secus, si communiter non habeatur ut talis; quia, ut ait *Cabass. l. c.*, tunc in dubio melior est conditio subditi suam libertatem possidentis.

48. — Quær. II., an religiosus valide voveat sine sui superioris licentia. Negant *Palud.*, *Val.*, *Ang.*, *Rosella*; quia religiosus per votum obdientiæ privavit se voluntate: sed verius *Nav.*, *Caj.*, *Sot. cum de Alex.* (12) *et aliis* dicunt, bene posse religiosum vovere, quæ non repugnant regulæ aut præcepto prælati, neque obsequio illi debito. Quare possunt emittere vota personalia, vel circa res præceptas, et etiam non præceptas a regula, si a regula vetitæ non sunt. Potest tamen superior prohibere subditis, ne voveant ipso inconsulto, ut apud

(1) *conf. 6. n. 173.* — (2) *ibid. n. 69.* — (3) *dec. l. 6. c. 5. n. 7.* — (4) *tr. 15. c. 6. punct. 6. n. 63.* — (5) *loc. cit. n. 64.* — (6) *c. 41. n. 76.* — (7) *l. 1. c. 31. n. 17.* — (8) *hic cap. 2. art. 3. v. quær. 5.* — (9) *l. 6. c. 3. n. 29.* — (10) *ib. n. 65.* — (11) *ex l. Barbarius ff. de offic. præt.* — (12) *conf. mon. c. 6. §. 1. q. 4.*

Alex. l. c. ajunt *Suar. et Bart. a s. Fausto;* qui autem probabiliter dicit, valere aliter vota emissa, non obstante hoc præcepto, quandoquidem materia sit Deo grata, quamvis modus Deo non placeat.

49. — Quæritur III., an religiosus teneatur obedire prælato præcipienti revelare secretum sibi commissum. Respondetur: Tenetur, si aliter damnum eveniret monasterio aut alii tertio sive ipsi prælato: quia tunc, etiam sine præcepto, de se urget manifestandi obligatio, quæ per secreti commissionem minime impeditur. Ita docet *s. Th.* (1), *s. Antonin.*, *Nav.*, *Reg. etc.* Secus vero, si absit damnum prædictum, quia tunc urget fidem servandi naturalis obligatio, quæ per præceptum prælati auferri nequit, ut *s. Thom. ib.* En verba s. Doctoris: *Quandoque enim sunt talia, quæ homo manifestare tenetur, puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spiritualem vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personæ, quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denuntiando.... Quandoque vero sunt talia, quæ quis prodere non tenetur; unde potest obligari ex hoc, quod sibi sub secreto committuntur, et tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex præcepto superioris.* An autem possit religiosus revelare secretum commissum ad vitandum damnum proprium? Negat *de Alex.* (2) *cum Scoto, Sylvest. etc.:* sed probabiliter affirmant communius *Less.*, *Laym.*, *Lugo*, *Sporer*, *Roncaglia et alii plures*, quos retulimus *l. 4. n. 971. v. an autem.*

50. — Hic operæ pretium est, videre circa obligationem omnium votorum istorum, an religiosus, superveniente aliqua circumstantia notabili non prævisa, teneatur ad vota in professione emissa. Loquendo de votis simplicibus diximus (3), satis quidem probabilem esse sententiam, non esse obligationem implendi votum, si notabilis circumstantia superveniat, qua prævisa quis votum non emisisset; excepto voto simplici castitatis et religionis; nam licet *Bonac.* (4) *et Led.*, *Leand. ac Quintanadv. apud Salm.* (5) sentiant, non teneri ad præfata vota eum,

(1) *2. 2. q. 70. art. 1. ad 2.* — (2) *conf. mon. p. 124. q. 9.* — (3) *in tr. de voto l. 4. n. 226.* — (4) *t. 2. d. 4. q. 2. p. 1. n. 26.* — (5) *tr. 15. c. 6. punct. 3. §. 2. n. 32.*

qui illa emiserit agitatus stimulis carnis cum evidenti periculo incontinentiæ, stante experientia lapsuum, si postea perseverent stimuli et pericula; quia, ut inquiunt, eo casu talia vota non sunt de meliori bono: attamen melius dicunt *Sanch.* (1), *Pont.* (2), *Salm.* (3) *cum Suar.*, *Laym.*, *Pal.*, *Moya*, *Diana etc.*, præfatam sententiam non esse practice probabilem, qui alias vix ullus esset casus, quo prædicta vota firma remanerent, cum vix ullus inveniretur, qui vel ob suam igneam complexionem, fragilitatem expertam, pravam consuetudinem, vel ob dæmonis suggestiones non ageretur stimulis carnis, et facile sibi persuaderet, non esse talibus votis obstrictum. Loquendo autem de votis solemnibus emissis in professione religiosa vel in susceptione sacrorum ordinum omnino tenendum cum communi DD., quod nullo modo vota prædicta irritari possunt ob quamcumque notabilem circumstantiam supervenientem, etiam non prævisam, modo non sit circumstantia versans circa substantiam votorum. Ita *Sporer* (4), *Ronc.* (5), *Sanch.* (6), *Laym.* (7), *Bon.* (8), *Holzm.* (9), *Pichler* (10); et idem dicunt, loquendo speciatim de solemni voto castitatis, *Sanch.* (11) *cum Val. et Salm.* (12). Ratio, quia religiosus vel sacerdos in tali casu non consideratur ut persona particularis, cui melius tunc conveniat non esse voto obstrictum, sed ut pars et membrum communitatis ecclesiæ, cui præstat postponere suum bonum privatum bono communi; nam alias innumera inconvenientia, scandala et perturbationes cum ingenti damno christianæ reipublicæ procul dubio sequerentur.

Et idem omnino dicendum, ob eamdem rationem boni communis, pro votis, quæ emittuntur a viris aut mulieribus oblatis in aliquibus congregationibus; maxime si addatur juramentum perseverantiæ, prout fit in ven. congregatione patrum missionis s. Vincentii a Paulo et

(1) *dec. l. 4. c. 8. n. 9. et de matr. l. 7. d. 11. n. 8.* — (2) *de matr. l. 6. c. 12. n. 2.* — (3) *de stat. rel. c. 6. punct. 3. §. 2. n. 35.* — (4) *de voto c. 3. n. 6.* — (5) *de voto c. 2. q. 3. r. 3.* — (6) *de matr. l. 10. d. 9. n. 18.* — (7) *lib. 4. tract. 4. c. 7. n. 5.* — (8) *q. 2. p. 3. §. 2. n. 5.* — (9) *de voto n. 411.* — (10) *l. 3. decret. tit. 34. n. 5.* — (11) *dec. l. 4. c. 8. n. 10.* — (12) *tr. 17. de voto c. 1. p. 2. §. 2. n. 44.*

in nostra minima congregatione ss. Redemptoris; quia (1) hic intervenit contractus onerosus utrinque obligatorius; nulla enim circumstantia superveniens, etiam non prævisa, potest contractus onerosos irritos reddere; unde, sicut congregatio nequit oblatum dimittere ob circumstantias supervenientes, exceptis circumstantiis criminum, ita nec oblatus potest congregationem relinquere.

Quæritur hic, an valeat licentia ab inferiori prælato concessa, quæ a majori fuerit denegata. Probabiliter affirmant *Holzm.* (2) *et Croix* (3) *cum Pelliz.* Ratio, quia superior major denegando licentiam minime reddit irritam potestatem inferioris. Secus vero dicendum puto, si prælatus major positive prohibeat subdito exequi rem petitam, quia tunc inferior nequit dispensare in mandato superioris. Quid, si prælatus major interdicat inferiori concedere licentiam pro aliqua re? Probabiliter adhuc dicunt AA. supra citati, quod, si inferior licentiam concedit, valide concedit, quamvis illicite; secus, si superior hujusmodi licentiam irritam declarasset. Item advertatur hic, quod habetur in *Trident.* (4): *Nec liceat regularibus a suis conventibus recedere, etiam prætextu ad superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint.*

51. — Circa autem obedientiam *monialium* prænotandum, quod moniales ratione voti tenentur obedire: I. summo Pontifici; II. episcopo loci, si non sunt exemptæ; si vero sint exemptæ, prælato ordinis, eodem modo, quo sui religiosi illi obediunt. Etiam tamen exemptæ tenentur obedire episcopo in iis, in quibus ille se gerit tamquam delegatus sedis apostolicæ, prout in observantia clausuræ; III. tenentur obedire abbatissæ in iis, quæ ad regulam pertinent. Sed de hac obedientia, quam moniales debent episcopo et abbatissæ, alia necessaria adnotare et discutere opus est.

52. — Quoad obedientiam debitam abbatissæ *primo magna illa quæstio hic occurrit*, an abbatissa possit præcipere monialibus in virtute obedientiæ, obligando in conscientia.

(1) *ut diximus lib. 4. n. 236. vers. notandum.* — (2) *tom. 1. pag. 484. n. 610.* — (3) *lib. 4. n. 116.* — (4) *sess. 25. de regul. c. 4.*

Prima sententia negat cum *Soto*, *Caram. etc.*, quia, ut dicunt, abbatissa non est capax jurisdictionis spiritualis exercendæ, sed tantum ipsa præcipere valet, quæ spectant ad œconomicam monasterii gubernationem.

Secunda sententia tamen affirmat, quam tenent *Pasqual.*(1) *et undecim alii AA. apud ipsum;* et his adhæret *de Alex.*(2). Ratio, quia per votum obedientiæ obligantur moniales ad obediendum omnibus suis legitimis superioribus; legitima autem et vera superior dicenda est abbatissa in suo monasterio; cum enim Pontifex religionem approbat, approbat pariter inter moniales ordinem superioritatis et subjectionis: aliter, quomodo monasterium et observantia regulæ servari potest? Quare, licet abbatissa jurisdictionem non possit exercere, ut certum est et commune; potest tamen, saltem tamquam ministra, exigere obedientiam per votum promissam circa res, quæ a regula sunt præceptæ, vel quæ ad profectum monialium juxta regulam conveniunt. Et secunda sententia mihi videtur absolute probabilior, cum talis obedientia videatur absolute esse necessaria ad observantiam regulæ sustinendam; talis enim est in monasteriis observantibus praxis universalis.

53. — *Secundo quæstio occurrit*, an possit abbatissa dispensare cum suis monialibus in regulis aut votis. Certum est, quod abbatissa non potest autoritativo modo dispensare quoad observantias religionis, nempe quoad jejunia frangenda ad edendas carnes etc., contra regulam; sed bene potest dispensare ex commissione prælati, ut notant *Lezana*, *Tamb. cum Alex.*(3); vel potest ipsa de se declarare aliquando, jejunium vel aliud præceptum non obligare. Circa vota autem monialium pariter certum est, non posse abbatissam in illis dispensare vel commutare, uti potest cum eis dispensare episcopus vel prælatus regularis, si sint exemptæ; sed conveniunt communiter DD., quod abbatissa, ratione potestatis dominativæ, quam ob votum obedientiæ habet supra suas subditas, sicut habent parentes super filios, possit irritare earum vota sive de re supererogatoria, sive de re circa regulas, ut docent *Nav.*, *Sot.*, *Tamb.*, *Sylv. cum*

(1) *in lauret. p. 1. n. 761.* — (2) *c. 6. §. 2. q. 7.* — (3) *c. 11. §. 1. q. 4.*

Alex. (1). Et hoc, etiamsi votum fuerit transeundi ad strictiorem religionem, ut tenet *Pasq.* et adhæret *Alex. ib. contra Less., Pelliz. etc.*

54. — Dubitatur autem, an possit abbatissa irritare votum monialis emissum cum suo consensu. Negat *Rich.*, sed affirmant communiter *Sylv. et Armilla*, quibus adhæreo *cum Tamb., Pasq., Alex. et Salm.*; modo adsit justa causa; alias, si sine causa, peccabit, sed probabiliter non plus quam venialiter (2).

55. — Vota novitiarum non potest abbatissa irritare, sed tantum suspendere eorum executionem, si probationi officiant, ut *Less. et Sylv.* Si vero vota emissa fuerint a novitia, dum adhuc erat sub potestate parentum, tunc dicit *Alex.* (3), posse abbatissam ea irritare, cum ipsa tunc succedat in eamdem potestatem dominativam erga novitiam.

56. — Quoad autem obedientiam a monialibus episcopo debitam plura alia adnotare oportet. *Notandum I.*, quod moniales non tenentur obedire episcopo circa electionem officialium monasterii, cum hæc omnino ad moniales spectet (4). Et prædictæ officiales possunt ad nutum eligentium amoveri, ut statuit *Trid.* (5). *Notandum II.*, quod episcopus potest abbatissam ab officio suspendere casu, quo ipsa episcopum non præmoneat de professione facienda a novitia (6). *Notandum III.*, quod episcopus potest numerum monialium statuere, ut omnes admissæ commode sustentari possint. Et hoc etiam in monasteriis exemptis: in his tamen debent intervenire etiam prælati ordinis. Ita *Salm.* (7) *ex Trid.* (8) *et const. s. Pii V. et aliis declar. S. C.*

Notandum IV., quod episcopus singulis annis tenetur visitare monasteria monialium sibi subjecta per seipsum vel vicarium cum suo speciali mandato. Monasteria autem Pontifici immediate subjecta etiam ab episcopo sunt visitanda, sed autoritate apostolica; exempta vero visitantur a prælato ordinis. Ita ex *Clement. Attendentes de*

(1) *l. c. quæst. 5.* — (2) *vide dicta de voto l. 4. n. 239. v. certum.* — (3) *l. c. q. 7.* — (4) *ex decreto S. C. ap. Pasq. in Lauret. n. 770.* — (5) *sess. 25. de reg. c. 2.* — (6) *ex Trid. l. c. c. 17.* — (7) *tr. 18. de priv. c. 3. punct. 1. §. 2. n. 14. in fine.* — (8) *sess. 25. c. 3.*

statu monach. Sed quoad observantiam clausuræ etiam monasteria exempta visitari debent ab episcopo tamquam sedis apostolicæ delegato, ita ut nullo modo possit episcopus impediri (1). Et præsumentes impedire post tres monitiones excommunicationem ipso facto incurrunt (2).

57. — *Notandum V.*, quod in actu visitationis moniales, ab episcopo interrogatæ vel a prælato ordinis, tenentur veritatem aperire circa observantias regulæ, ut *de Alex.* (3) *cum Texeda:* etiamsi transgressiones sint leves, quia ordinarie ab istis incipit totius regulæ relaxatio. Excusant tamen *Lezana et Alex. ib.* moniales a manifestando veritatem: I. si crimen sit emendatum: ex quo inferunt, non teneri aperire alterius crimen ab annis plurimis (puta tribus, ut censet *Mascard.*) commissum, quia jam emandatum censetur. Et ob eamdem rationem ordinarie ad denuntiationem semper est præmittenda correctio (4); II. excusantur moniales, si crimen sit occultum, et nulla præcesserit infamia vel indicium evidens; III. si constet, prælatum nullum remedium fore adhibiturum; vel si sciant moniales, crimen jam denuntiasse alias, a quibus ipsæ illud audierunt, quia ad opus inutile nemo tenetur; IV. si manifestatio vergat in damnum proprium; V. si crimen cognitum sit sub secreto naturali; excipitur tamen, si crimen sit causa communis damni. *Sed hæc vide fusius discutienda infra ex n. 246.*

58. — Quoad confessarios monialium ab episcopo approbandos, *vide de sacr. pœn. l. 6. n. 576.* Sed hic libet alia utilia adnotare, I. quoad electionem abbatissæ; II. quoad privilegia monialium et regularium.

I. De electione abbatissae.

59. — *Notandum I.*, quod ex *Trid.* (5) debet elegi abbatissa non minor 40 annis, et quæ 8 annis post professionem laudabiliter vixerit; alias electio est nulla (6). Imo alias, aliqui dicunt, moniales privari facultate eligendi pro illa vice; sed probabilius putat oppositum *Pas-*

(1) *ex decr. S. C. apud Barb. de offic. episc. alleg. 102. n. 7.* — (2) *ex d. Clem. ut supra; — vide Alex. c. 6. §. 4. q. 3.* — (3) *l. c. q. 5.* — (4) *sed de hoc vide dicenda infra ex n. 240.* — (5) *sess. 25 de reg. c. 7.* — (6) *ut ex declar. S. C. apud Alex. conf. mon. c. 9. §. 1. q. 1.*

serinus. Casu tamen, quo desit in monasterio, quæ talem ætatem habeat, ex eodem Trid. potest eligi monialis habens 30 annos et 5 professionis: vel alia ex alieno monasterio ejusdem ordinis, et etiam alieni ordinis; sed nonnisi cum assensu S. C., ut notat *Pasq.* (1). Si vero adest jam in monasterio monialis 40 annorum, nisi ista sit vere inhabilis, nequit eligi alia, etsi habilior, sine dispensatione S. C. (2). Et hic notandum, quod, sicut abbatissæ, sic et procurator monasterii debet in quocunque triennio mutari (3).

Notandum II., quod non possunt eligi in abbatissas illegitimæ, infames, neque corruptæ, ut viduæ (4); nisi corruptio fuerit occulta (5); item neque cæcæ aut surdæ (6). Idem de muta dicunt DD. (7).

Notandum III., quod ad electionem abbatissæ non admittuntur conversæ, sed tantum choristæ professæ. *Suar.*, *Lez.*, *Tamb.*, *Alex.* (8).

Notandum IV., quod, si qua monialis est in lecto infirma, ejus votum etiam est recipiendum vel per scriptum sigillo munitum, vel per duas moniales a præsidente electionis deputatas. Ita *de Alex.* (9).

Notandum V., quod, si electio ob discordiam non compleatur, non potest prælatus præsidens dare suum suffragium, ut ex pluribus decr. S. C., sed bene potest præfigere tempus ad electionem, quo elapso ipse abbatissam deputabit. Ita pluries declaravit S. C. (10).

Notandum VI., quod monialis, quæ jam suam dedit vocem, nequit amplius illam revocare; commun. DD. Cum autem electio fit per scrutinium, præcipit *Trid. l. c.*, quod vota secrete præstentur notario et 4 vel 5 aliis assistentibus; alias electio est nulla, ut dicunt *Garcia*, *Zerola et de Alex.*; etiamsi aliter fiat ex ignorantia, ut *Tamb. et Rich.* ex decr. S. C. Ad electionem autem sufficit major pars votorum, ut *Miranda*, *Rodriq. etc.*

(1) *in lauret. n. 680.* — (2) *ut Alex. l. c. q. 2. ex decr. S. C.* — (3) *ex alio decr. S. C. apud Alex. c. 6. §. 2. q. 13.* — (4) *ex Decl. S. C.* — (5) *vide Alex. d. c. 9. art. 1. q. 5.* — (6) *ex c. Hinc. §. Cæcus dist. 49. et c. Constitutionem de verb. signific. in 6.* — (7) *apud Alex. q. 6.* — (8) *c. 9. §. 2. q. 1.* — (9) *ib. q. 2. ex decr. S. C.* — (10) *apud Alex. q. 3.*

cum communi apud Alex. (1) *contra Tamb. et alios*, qui requirunt duas tertias partes.

Notandum VII., quod in electione abbatissæ, ut præcipit *Trid. eod. l.*, prælati, qui præsident, debent esse extra claustra. Putant tamen *Pasq.*, *Miranda et de Alexand.* (2), quod urgente justa causa (puta, si timeantur rixæ etc., ut ait *Miranda* (3), possunt tunc prælati claustra introire. Proinde hic notandum, quod in monasteriis non exemptis vel sedis apostolicæ submissis præsidet episcopus: in exemptis vero prælatus regularis una cum episcopo (4). Tunc tamen episcopus tantum assistit, sed vota non excipit (5). Facta autem electione, nisi aliud obstet, debet in eodem loco electio confirmari a prælato præsidente, scilicet ab episcopo vel a prælato regulari in monasteriis exemptis, vel a sede apostolica, si monasterium illi sit immediate subjectum (6). Et hæc confirmatio potest fieri etiam a prælato absente, et adhuc etiam extra diœcesim degente, ut tenet *Pasq. contra Tamb.*; nisi adsit oppositio (7). Item abbatissa nequit officium exercere ante confirmationem. Ipsa debet etiam benedici in ecclesia exteriori ab episcopo vel prælato regulari intra annum: alias privatur officio; talis autem benedictio potest alteri committi, etiam simplici sacerdoti. *Pasq. et Alex.* (8). Sed in his omnibus, ut notant *Tamb.*, *Azor. etc. cum Alex.* (9), attendenda est monasteriorum consuetudo,

Notandum VIII., quod abbatissæ possunt eligi per triennium vel per singulos annos, sed non ultra triennium; alias electio est nulla. Et insuper abbatissa triennalis debet per triennium vacare (10). Neque in vicariam eligi potest, si forte nova abbatissa deficiat, quia præcipit Pontifex, ut abbatissa anterior *per triennium omni prorsus careat autoritate* (11). Dicit autem *Alex.* (12) *cum Rodr.*, quod in collegiis oblatarum bene potest eligi superior perpetua, quia tantum de veris monialibus professis loquuntur bullæ.

Alia hic addere expedit

(1) *q. 6.* — (2) *c. 9. §. 2. q. 7.* — (3) *de mon. q. 2. art. 15.* — (4) *ex const. Greg. 15.* — (5) *Alex. ex decr. S. C. q. 8.* — (6) *vide Alex. c. 9. §. 4. q. 1.* — (7) *apud Alex. q. 5.* — (8) *q. 8.* — (9) *q. 8.* — (10) *ex const. Greg. XIII. Exposcit etc.* — (11) *vide Alex. c. 9. §. 3. q. 2.* — (12) *q. 4.*

II. DE PRIVILEGIIS MONIALIUM ET RELIGIOSORUM.

60. — Hic prænotandum quoad privilegia regularium, quod omnes ordines regulares communicant in privilegiis aliorum ordinum, sive mendicantium sive non, ut constare ex privilegiis concessis asserunt *Salm.* (1) *cum Lez.*, *Tamb.*, *Miranda*, *Pell.*, *Rodr. et communi.*

Hinc notandum I., quod moniales gaudent iisdem privilegiis (de quibus sunt capaces) religiosorum ejusdem ordinis; ita *de Alex.* (2) *cum s. Anton.*, *Pal.*, *Rodr.*, *Tamb. etc. contra Sanch.*, *Barb. et alios.* Ratio, quia, cum ipsæ vivant sub eadem regula, sunt pars ordinis, et ideo ordinis privilegiis merito gaudere debent. Et hoc, etiamsi in privilegio exprimatur concessio fieri *viris aut masculis;* et etiamsi moniales sint episcopo subjectæ, ut tenent *Salm.* (3) *cum Suar.*, *Pelliz.*, *Pal.*, *Bon.*, *Bordon. et Alex.* (4), qui notat cum aliis, gaudere etiam privilegiis aliorum ordinum suo ordini communicatis.

61. — Ex hoc infertur I. cum *Lez.*, *Pasq. et Alex.* (5), abbatissam posse dispensare in jejuniis, officio etc. juxta privilegia sui ordinis prælatis concessa; quia, licet ipsa non possit per se dispensare defectu autoritatis spiritualis, potest hoc tamen prælati commissione, quæ præsumitur ei facta, statim ac fuit electa in abbatissam. Infertur II., moniales episcopo subjectas bene posse uti privilegio, v. gr. recipiendi absolutionem etc. a proprio episcopo, quando cuicumque regulari privilegium est concessum; secus tamen, si facultas absolvendi non est regularibus concessa, sed tantum prælato illius ordinis; ita *Alex. cum Cespedes* (6). Infertur III. *cum Salm.* (7) *et Viva*, *Roncagl.*, *Rodr.*, *Alex.* (8), quidquid dicant *Navar.*, *Barb. etc. apud Alex.*, omnes regulares utriusque sexus tempore interdicti generalis posse in suis monasteriis divina peragere, prout officia recitare, missas celebrare etc., submissa tamen voce, januis clausis, sine campanis, et exclusis nominatim interdictis, vel qui causam interdicto dederunt, ut concessum fuit in cap. *Alma*

(1) *tr. 18. de priv. c. 1. punct. 7.* §. *1. n. 90.* — (2) *conf. mon. c. 10. q. 1.* — (3) *l. c. n. 92.* — (4) *c. 10. q. 2.* — (5) *q. 5.* — (6) *cap. 10. q. 4.* — (7) *tr. 10. de censur. c. 6. punct. 5. n. 54. 57. 58. et 65.* — (8) *c. 1. q. 6.*

mater de sent. exc ; item posse eucharistiam suscipere, missas audire, ut *Salm.* (1) *cum Pal., Laym., Henriq., Sayr. ;* item suscipere extremam unctionem, ut *ibi Salm. cum Pal., Avil., Henr. etc.* Et ad hæc regulares ex privilegio possunt admittere omnes monasterii famulos, procuratores, operarios, ut concessit *Alex. IV.* Et idem concessit *Eug. IV.* pro beatis et tertiariis : exceptis tamen semper specialiter interdictis etc., ut supra *Salm.* (2), *Alex.* (3) *etc.* Et possunt etiam publice celebrare in pluribus festis, ut paschatis, pentecostes, nativitatis Domini, assumptionis B. V. Mariæ : item ss. sacramenti et octavæ, conceptionis, annuntiationis et nativitatis B. V., sanctorum titularium ecclesiæ, et sanctorum proprii ordinis : item in festis circumcisionis, epiphaniæ, ss. Trinitatis, apostolorum, s. Joan. Baptistæ, s. Luciæ, s. Marci, omnium sanctorum, omnium defunctorum (4). Nec obstat dicere, quod *Trid.* (5) præceperit, interdicta etiam a regularibus in eorum ecclesiis servari : nam probabiliter respondet *Alex.* (6) *cum Peyrino, Sorb. etc.*, mentem Tridentini fuisse tantum, compescere aliquos fratres, qui vi quorumdam privilegiorum prætendebant, nullo modo interdicta ab ordinariis emanata servare ; non autem abrogare privilegium religiosis, etiam clericis (7) ad commune bonum concessum, ut supra, tempore interdicti.

62. — *Notandum II.*, quod in ecclesiis monialium non possunt sepeliri personæ laicales ; nisi ibi habeant jus sepulturæ, vel nisi obtineatur concessio a S. C. (8) ; et tunc officia defuncti peragenda sunt vel a confessario monialium, vel a regularibus ejusdem ordinis, si sint exemptæ, non autem a clerico, ut *Barb., Lez. etc. cum Alexand.* (9).

63. — *Notandum III.*, circa *divinum officium* plura privilegia regularibus fuisse indulta. *Clemens VII.* concessit monialibus Clarissis privilegium, uti refert *Alex.* (10), (at *Salmant.* (11) dicunt, hoc privilegium concessum fuisse universis monialibus), quod possint satisfacere per officium

(1) *ib. punct. 4. n. 48.* — (2) *ib. punct. 5. n. 66.* — (3) *q. 7.* — (4) *vide Salm. loc. cit. n. 61. 62. et 64.* — (5) *sess. 25. de reg. c. 12.* — (6) *d. c. 10. q. 8. et 10.* — (7) *in d. c. Alma mater.* — (8) *ut ex pluribus declar. S. C. apud Alex. c. 9. q. 10.* — (9) *q. 11.* — (10) *c. 10. q. 13.* — (11) *tr. 16. de horis can. c. 3. punct. 7. n. 61. et 62.*

laicarum, si judicio prælati vel confessarii vel abbatissæ non sint satis instructæ ad officium chori. Idem *Clemens* concessit omnibus regularibus infirmis, vel eis, qui infirmis inserviunt, satisfacere per 7 vel 6 psalmos a superiore assignandos cum 7 *Pater* et duobus *Credo*. Item *Innoc. IV.* per bullam X. concessit monialibus s. Claræ, et inde aliis per communicationem, satisfacere cum officio laicarum, si non dicant horas canonicas, ex quacumque rationabili causa, nempe si monialis sit scrupulosa, si sit extraordinarie defatigata, vel occupata in utilibus ministeriis. Ita *Salm.* (1), *Alex.* (2). Et notant 1. *ibid. Salm.*, hoc privilegio uti posse per se sine licentia superiorum. Notant 2. *Salm.* (3) *cum Pelliz.*, quod, si moniales forte culpabiliter omittant dicere officium laicale, non peccant graviter, quia tunc se habent ut laicæ, quæ ad talem recitationem non tenentur sub mortali. Notant 3., eodem privilegio uti posse omnes religiosos, qui communicationem habent privilegiorum, quia ex communi sententia, sicut moniales privilegiis religiosorum uti valent, sic e converso. Et pro causa eis sufficiet, si concionentur in quadragesima, etsi non quotidie cum magno labore; si confluat multitudo pœnitentium: si laxati sint ex itinere vel concione: item si sint lectores aut studentes, qui pro majore parte diei vacent studio s. scripturæ aut ss. canonum, aut theologiæ scholasticæ vel moralis. Ita *Salmant.* (4) *cum Pasq. etc.*

Item *Martin V.* concessit monachis s. Hieronymi, ut, qui sine tædio officium non valent dicere ob infirmitatem, etiam postquam convaluerint, satisfaciant recitando id, quod suis confessariis visum fuerit. Item *Leo X.* concedit fratribus minoribus, officia prolixiora anticipare et breviora reservare pro diebus, in quibus minus occupantur in concionibus et confessionibus aut studio, ut putant *Salm.* (5) *cum Rodr.*, *Tambur.*, *Pelliz. etc.* contra tamen *Lezan.* Item *Leo X.* concessit regularibus privilegium recitandi officium privatum mentaliter: et licet *Alex.* (6) *cum Pelliz.*, *Less.*, *Tambur.*, *Lugo etc. apud Salm.* (7) teneant, hoc privilegium fuisse revocatum a

(1) *l. c. n. 62.* — (2) *q. 13.* — (3) *ib. n. 61.* — (4) *ibid. n. 56. 57. et 63.* — (5) *tr. 16. de horis can. c. 3. punct. 7. n. 59.* — (6) *c. 10. q. 16.* — (7) *ibid. n. 52.*

Gregorio XV. et Urbano VIII., qui revocarunt omnia privilegia vivæ vocis oraculo concessa, prout tale fuit hoc privilegium, ut communiter DD. asserunt: attamen probabilius contradicunt *Salmant.* (1) *cum Nav.*, *Hurt.*, *Henr.*, *Villal.*, *Tamb.* (2), *Rodr.*, *Leand. etc.;* quia, ut ajunt, prædicta revocatio respexit tantum privilegia oretenus concessa ante *s. Pium V.*, non autem hoc, quod a *s. Pio* confirmatum fuit per bullam, quam referunt *Pell. et Peyr.* Addunt, quia privilegium *Leonis* fuit declaratio juris communis in *cap. Dolentes de celebr. miss.*, ut idem *Lezana* concedit: at oracula vivæ vocis, quæ sunt declarationes juris communis vel bullarum, tunc minime revocata fuerunt, ut fere omnes dicunt, prout testantur *Salm.* (3). Id autem, quod objicit *Peyr.*, nempe quod dictum privilegium ad summum concessum fuit pro ea parte, quæ secreto dicitur in officio publico vel in missa, ut exprimunt verba privilegii relata a *Salm.* (4), minime obstat; nam ibi in fine sic additur: *Et quod eodem modo possit facere, qui solum dicit officium per se: cum prolatio verbalis sit præcipue, ut ab aliis intelligatur.* Ergo (recte arguunt *Salm.* (5)) recitatio privata, ubi nihil dicitur, ut ab aliis intelligatur, potest ex hoc privilegio tota mentaliter fieri. *)

Sedulo hic notandum quoad omnia privilegia religiosorum, quod superior potest ex justa causa aliquando limitare privilegia subditorum, quia hæc semper concessa intelliguntur, ut non præjudicent potestati dominativæ, quam ob votum obedientiæ superior super subditos habet. Poterit etiam abbatissa moderari pœnitentiam a prælato moniali impositam, si adsit justa causa et accessus ad superiorem non pateat. Ita *Alex.* (6). Ultimo notandum, quod ex bulla *Pauli V.* §. 8. omnes regulares professi (sicut et ordinarii locorum) gaudent indulgentiis concessis cuicumque ordini religioso, ut notat *Alex.* (7).

(1) *loc. cit. n. 53.* — (2) *de sacr. miss.* — (3) *cit. n. 53.* — (4) *l. c. n. 51.* — (5) *ibid. n. 54.* — (6) *c. 11.* §. *1. q. 28.* — (7) *c. 10. q. 18.*

---

*) Hic conferat lector appendicem de privilegiis n. 107. et quæ ibi in nota subjecimus.

Editor.

DUBIUM V.

Qui possint vel teneantur ingredi religionem.

65. *Quibus non liceat religionem ingredi.*
66. *In qua necessitate parentum prohibeatur filiis religiosos fieri.*
67. *Quando filii jam professi teneantur a religione egredi ad subveniendum parentibus.*
68. *An peccent filii religionem ingredientes invitis aut insciis parentibus.*
69. *Quando prohibeatur parentibus religionem intrare ob necessitatem filiorum.*
70. *An liceat relinquere fratres aut sorores in necessitate.*
71. *An debitis gravati possint religionem ingredi. Quid, si jam sint professi?*
72. *Voventes religionem, quando teneantur vel excusentur ingredi.*
73. *Quando liceat ad aliam religionem laxiorem vel strictiorem transire.*
74. *An parochi possint religionem ingredi, episcopo contradicente.*
75. *An episcopus possit impedire clericos a religione.*
76. *An et quando episcopi possint deserere ecclesias suas aut permutare.*
77. *An peccent graviter parentes avertendo filios a religione.*
78. *An et quomodo aliquis vocatus ad religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere.*

65. — „**Resp. 1.** Omnes illi et soli possunt ingredi religionem, qui sunt sui juris nec aliis obstricti: qui vero aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. *Less.* (1).

„Unde 1. non possunt ingredi religionem impuberes, quia subsunt parentibus vel tutoribus quoad vitæ dispositionem; 2. nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant; *Laym.* (2); 3. nec servi sine consensu dominorum; 4. nec qui decepit virginem sub promissione matrimonii; 5. nec is, qui non est solvendo creditoribus, modo in sæculo manendo possit intra paucos annos solvere. *S. Thomas* tamen, *Sylv.*, *Fumus* (3) *et alii* putant, illum posse bona præsentia cedere credi-

(1) *l. 2. c. 41. d. 3.* — (2) *l. 4. t. 5. c. 4. n. 1. et supra l. 4. tr. 3. c. 2. dub. 1. n. 335.* — (3) *v. religio.*

„toribus: quia persona hominis liberi non est pro pecu-
„nia obligata; 6. nec episcopus sine consensu Papæ, cui
„juramento se obstrinxit; præterquam quod sit obstrictus
„suæ ecclesiæ, sicut maritus uxori; 7. nec conjuges post
„matrimonium consummatum, nisi vir per vim consum-
„masset ante expletos 2 menses, qui eis a jure conce-
„duntur, aut nisi alter conjugum commisisset adulterium:
„tunc enim innocens ingredi posset.

66. — *Notandum hic I.*, quod, si filius profiteatur religionem, relinquendo parentes in necessitate, professio, hoc non obstante, bene valida est. *Notandum II.*, quod, si filius in sæculo manens nullo modo necessitati parentum possit subvenire, licite religionem ingredi potest. *Notandum III.*, quod, si filius in sæculo manere non possit sine gravi periculo labendi in aliquod grave peccatum, licite etiam ingreditur religionem, quacumque necessitate laborent parentes, quia temporali vitæ parentum præferri quidem debet spiritualis salus filii. Ita *s. Thomas* (1), ubi ait: *Aut iste, qui habet propositum intrandi religionem, videt in sæculo non posse vivere sine peccato mortali, vel non de facili; si timet sibi periculum peccati mortalis, cum magis teneatur saluti animæ suæ providere, quam corporali necessitati parentum, non tenetur in sæculo remanere.* Sanctum doctorem sequuntur *Sanch.* (2), *Pal.* (3) *et Salm.* (4) *cum Lezana, Garcia, Peyrino etc.* Intellige tamen (ut bene advertunt *Salmant. l. c.*), si periculum sit proximum, et tale, ut a filio, manendo in sæculo, moraliter vitari non possit.

Sed nunc quæritur, quænam necessitas parentum prohibeat filios, religionem ingredi; et e converso, quænam necessitas filiorum prohibeat parentes, religiosos fieri. Sic respondet et docet *s. Th.* (5), loquendo de filiis: *Parentibus in necessitate existentibus, ita quod eis commode aliter subveniri non possit, non licet filiis religionem intrare.* Secus autem dicit, si parentes *filiorum obsequio non multum indigeant.* Hinc dicunt *Sanch.* (6),

(1) *quodlib. 10. art. 9.* — (2) *dec. l. 4. c. 20. n. 11.* — (3) *tr. 16. d. 1. p. 7. §. 5. n. 7.* — (4) *tr. 15. de statu relig. c. 3. punct. 3. §. 2. n. 50.* — (5) *2. 2. q. 189. art. 6.* — (6) *dec. l. 4. c. 20.*

Less. (1), *Salmant.* (2) *cum Suar., Peyrin., Pal., Bon. et communi*, quod filius nequit ingredi religionem, relinquendo parentes in necessitate sive extrema sive gravi (non autem communi), etiamsi filius votum religionis emiserit: secus autem, si necessitas sit communis, aut si illi tantum aliqualem patiantur status diminutionem, ut videtur docere *s. Thomas* (3), ubi: *Si sine ejus obsequio parentes nullo modo vivere possunt, sic tenetur eis servire et alia opera perfectionis prætermittere. Si vero sine ejus obsequio possunt aliqualiter sustentari, non honorifice, propter hoc non tenetur opera perfectionis dimittere.*

67. — Hoc dicendum de filiis nondum in religione professis; sed magna quæstio est, an parentibus egestate pressis filius jam professus teneatur egredi, ut eis subveniat. In necessitate extrema certum est teneri; dicunt tamen *Salm.* (4), quod hoc non procedit, si filius e claustro possit subvenire, quin egrediatur; nec si patris necessitas non sit evidens, et prælatus licentiam neget, judicans, necessitatem non esse talem; quia in dubio standum est judicio superioris. At dubium majus est, si necessitas parentum sit evidens, sed tantum gravis. Adest triplex sententia:

Prima dicit, teneri filium egredi, quia per votum non extinguitur obligatio naturalis filii erga parentes. Ita *Henr. de Gandavo, Cord. etc. apud Salm.* (5).

Secunda sententia distinguit et dicit: Quodsi necessitas parentum antecedit professionem, filius tenetur egredi, quia obligatio jam contracta non extinguitur per professionem; secus, si professionem subsequitur. Ita valde probabiliter *Elbel* (6) *cum Less. etc., Tolet.* (7) *et Navar., Suarez, Sylvest. etc. apud Salm.* (8).

Tertia sententia probabilior docet, in tali casu non teneri nec posse filium egredi sine licentia, sive necessitas parentum præcedat professionem, sive non. Et probatur ex *d. Th.* (9), ubi ait: *Ille vero, qui jam est in*

(1) *l. 2. c. 41. n. 34.* — (2) *loc. cit. n. 53.* — (3) *quodl. 10. art. 9.* — (4) *de 4. præcepto c. unic. punct. 1. §. 2. n. 11.* — (5) *de 4. præc. c. unic. p. 1. §. 2. n. 12.* — (6) *conf. 19. de 4. præc. n. 552.* — (7) *summ. l. 5. c. 1. n. 6.* — (8) *ib. n. 13.* — (9) *2. 2. q. 101. art. 4. ad. 4.*

religione professus, reputatur jam quasi mortuus mundo; unde non debet, occasione sustentationis parentum, exire e claustro. Tenetur tamen, salva sui prælati obedientia et suæ religionis statu, media adhibere, quibus ejus parentibus subveniatur. Probatur inde ratione; quia, sicut filius conjugatus non tenetur relinquere uxorem et adire parentes, ut eos alat, sive necessitas matrimonium præcedat sive non; quia jam statum suscepit, in quo tenetur magis adhærere uxori quam parentibus: sic neque religiosus tenetur claustrum deserere ad subveniendum parentibus. Ita cum *Bus.* (1) *s. Thom.* (2), *Sanch.* (3) *cum Caj., s. Anton., Arm., Tab., Bon.* (4), *Salmant.* (5) *cum Fag., Bord., Rodr. etc.*

Nota hic obiter decretum SS. N. P. *Bened. XIV.* incipiens *Pontificia*, editum die 27. Maji 1745, ubi præcipitur, quod regulares extra claustra degentes (sicut et in civilibus) sint subjecti ordinario, qui eos etiam corrigere debet.

68. — Quæritur inde, an peccent filii religionem ingredientes invitis aut insciis parentibus. Dixit Lutherus, ut refert *Bellarm.* (6), peccare filios intrando in religionem sine parentum consensu; cum teneantur ipsis in omnibus obedire. Sed hoc reprobatum fuit a concilio Toletano X. *c. ult.*, ubi omnino concessum fuit filiis religionem suscipere sine genitorem licentia, modo annos pubertatis compleverint: *Parentibus* (verba concilii) *filios religioni tradere, non amplius quam usque ad decimum quartum eorum ætatis annum licentia poterit esse. Postea vero, an cum voluntate parentum, an suæ devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum.* Idem sancitum fuit per concilium Tiburtinum *can. 24.* Idem docuerunt *s. Ambrosius, s. Hieronymus, s. Augustinus, s. Bernardus, s. Thomas et alii cum s. Joanne Chrysostomo*, qui generaliter loquendo scripsit: *Cum spiritualem* (salutem) *impediunt parentes, nec cognoscendi quidem sunt.* Hinc communiter docent DD., non teneri filium religionem omittere causa vitandi scan-

(1) *de 4. præc. vide l. 4. n. 335. in fin. n. 5.* — (2) *l. c. et quodl. 3. art. 16. ac quodl. 10 art. 9.* — (3) *dec. l. 4. c. 20. n. 17.* — (4) *de 4. præc. p. 5. n. 7.* — (5) *ib. n. 14.* — (6) *contr. t. 1. de monach. c. 36. n. 1.*

dala parentum. Ita *s. Thom.* (1), *Pal.* (2) *cum Suar., Vasq. etc., Spor.* (3) *cum Val., Salm.* (4) *cum Cano, Led., Hurt. etc.* Quamvis autem præfati AA. advertant, debere filium eo casu aliquantulum expectare, donec parentes moneantur de eorum obligatione; imo, si ipse facile et tuto possit ipsorum consensum obtinere, par esse, ut non discedat sine parentum benedictione: hoc tamen intelligendum, ut mox videbimus, nisi probabile sit periculum, quod parentes injuste illi impediant executionem suæ vocationis: ideo ut plurimum in praxi filii excusantur, si insciis parentibus domum relinquant.

Certum est, quod circa status electionem non tenemur genitoribus parere, ut docet communis sententia DD. cum *s. Thom.* (5), qui ait: *Non tenentur nec servi dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda aut aliquo alio hujusmodi.* Dubium igitur fit, an filius teneatur in his consulere parentes, ut ab ipsis rectum consilium accipiat. Quoad statum conjugalem *Sanch.* (6) *cum Coninch. et aliis* censet, teneri filium parentes consulere, quia in tali negotio ipsi majorem experientiam quam juvenes habent. Sed adhuc circa matrimonia *Castrop., Henriq. et Salm. cum aliis*, autoritati *s. Thomæ* innixi (7), excusant a culpa gravi filium, insciis parentibus matrimonium contrahentem. Quidquid tamen sit de hoc, recte dicit P. *Pinamontius* (8), quod circa electionem status religiosi nec tenentur, nec expedit, quod filii consilium genitorum expectant; quia in hoc non tantum ipsi nullam experientiam habent, sed etiam, quia parentes ob proprium commodum mutantur in hostes, ut ait *s. Thom.* (8), loquens de vocatione religiosa: *Frequenter amici carnales aversantur profectui spirituali.* Etenim frequentius parentes malunt filios perire cum eis, quam salvari sine eis, ut dicit *s. Bernardus* (10); unde exclamat: *O durum patrem, o sævam matrem! O*

(1) *4. d 38. q. 2. art. 4.* — (2) *de char. d. 6. part. 16. n. 6.* — (3) *de scand. c 1. n. 31.* — (4) *tr. 21. c. 8. punct. 5. §. 3. n. 87.* — (5) *2 2. q. 104. a. 5.* — (6) *de matr. lib. 4. d. 23. n. 10.* — (7) *vide de matr. l. 6. n. 849. v. tertia sententia.* — (8) *in aureo libello, cui titulus: vocaz. vittoriosa c. 3.* — (9) *2. 2. q. 189. art. 10.* — (10) *ep. 111.*

parentes crudeles et impios! Non parentes, sed peremptores, quorum dolor salus pignoris, quorum consolatio mors filii est! Ibidem. Hinc sic advertit *Porrecta apud s. Th. l. c.: Si Deus vult animam ad se vocatam oblivisci patrem et domum patris, suggerit utique per hoc, quo vocatus ab ipso ad religionem non debet suorum carnalium consilium interponere vocationis executioni.* Et *s. Cyrillus apud eumdem s. Th. ibid.*, explicans illud: *Nemo, mittens manum ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei. Luc. 9, 62.*, inquit: *Aspicit retro, qui dilationem quærit cum propinquis conferendi.* Ideo *s. Thom.* (1) absolute vocatos animadvertit, ut diligenter caveant, ne de sua vocatione consilium a parentibus accipiant: *Ab hoc consilio primo quidem amovendi sunt carnis propinqui: dicitur enim Prov. 25, 9.: Causam tuam tracta cum amico tuo! Propinqui autem carnis in hoc negotio amici non sunt, sed inimici secundum illud, quod habetur Michææ 7, 6.: Inimici hominis domestici ejus.* Ex his omnibus concluditur, non solum non peccare filios religionem assumentes, parentibus inconsultis; sed ordinarie loquendo valde errare, si participes eos faciant de sua vocatione, ob periculum, cui se exponunt, se ab illa averti; et hoc utique confirmatur ab exemplo tot sanctorum, quorum discessus, parentibus insciis aut invitis, Deus etiam miraculis approbavit et benedixit. Idemque sentit doctus *P. Elbel* (2), dicens: *Si filius se sentiat a Deo vocatum ad statum religiosum, et advertat, parentes id ægre laturos, atque ex affectu carnali ac futilibus motivis se opposituros, non tenetur eos consulere, quia consultius aget rem eis celando, juxta illud Matth. 8., ubi Christus Dominus discipulum reprehendit, nolentem eum illico sequi ob patrem prius sepeliendum.* An autem peccent graviter parentes avertentes filios a religione, *vide infra n. 77.*

69. — E converso docet *s. Thomas eodem loco*, non licere parentibus religionem intrare, non solum cum filios in necessitate gravi relinquere deberent, sed etiam si omnino prætermittere deberent eorum curam, *id est, non præviso* (sunt verba s. Doctoris), *qualiter educari possint.* Hoc tamen intelligitur, ut dicunt *Salm.* (3) *cum Suar., Pal.*,

(1) *opusc. 17. c. 10.* — (2) *de 4. præc. n. 538.* — (3) *tr. 15. de stat. rel. c. 3. punct. 3. §. 2. n. 52.*

Pelliz., de filiis non emancipatis, quos parentes nequeunt in sæculo relinquere, quin eis provideant de necessariis tam ad sustentationem quam ad instructionem morum. Secus autem de filiis emancipatis, quos parentes, ordinarie loquendo, nec alere nec instruere amplius tenentur, nisi filii per accidens gravi necessitate laborent.

70. — Fratres autem et sorores non licet deserere in necessitate extrema, sed licet in gravi; quamvis ratione charitatis posset quis differre, et etiam omittere statum religionis ad subveniendum fratribus graviter indigentibus. Si vero votum habeat religionis, in tali casu non posset differre per longum tempus sine dispensatione. Ita *Salm.* (1) *cum Sanch.*, *Suar.*, *Pal.*, *Azor.*, *Pelliz.*, *Bonac.*

71. — Quæritur inde, an debitor ære alieno gravatus possit religionem ingredi? Adsunt tres sententiæ.

Prima sententia cum *Gers.*, *Pal.*, *Val.*, *Suar.*, *Reg.*, *Mol.*, *Bon. etc. apud Salm.* (2) *et Holzm.* (3) absolute negat, quia hoc esset contra naturale præceptum justitiæ, lucrum spirituale quærere cum damno creditoris, cui debitor ex justitia solvere tenetur.

Secunda sententia, quam tenent *Sanch.* (4) *cum Major.*, *Nav.*, *Azor. et Salm.* (5), distinguit et dicit, quod, si debitor in sæculo manens brevi tempore probabiliter et sine magna difficultate acquirere sua industria possit, quod debet, vel notabilem debiti partem, ut solvat; tunc tenetur expectare: secus, si diu expectare deberet, vel si sine notabili difficultate satisfacere non potest. Quale autem tempus censendum sit breve? *Major.* putat triennium: *Sanchez* autem cum *Nav.* biennium.

Tertia sententia vero absolute docet, debitorem statim posse religionem ingredi, bona sua creditori cedendo. Hanc tenet *s. Thom.* (6), et eum sequuntur *s. Anton.*, *Sylv.*, *Cajet.*, *Palud.*, *Tabiena*, *Ang.*, *Armilla*, *Arag. etc. apud Sanch.* (7), ac probabilem putat *Sa.* Et hoc, etiamsi solutio promissa fuerit cum juramento, ut notant *ib. s. Anton.*, *Sylv.*, *Tab. et Sa.* Ratio *s. Thomæ* hæc est: *Propter pecuniam persona liberi hominis secundum jura civilia non obligatur, sed solum res; quia persona liberi*

(1) *ib. n. 54.* — (2) *de rest. c. 1. punct. 18. §. 1. n. 289.* — (3) *de restit. n. 518.* — (4) *dec. l. 4. c. 19. n. 8.* — (5) *loc. cit. n. 290.* — (6) *2. 2. q. 189. a. 6. ad 3.* — (7) *l. c. n. 7.*

hominis superat omnem æstimationem pecuniæ: unde licite potest, exhibitis rebus suis, religionem intrare; nec tenentur in sæculo manere, ut procuret, unde debitum reddat. Rationem hanc rejicit *Sanchez* (1) *cum Med.*, dicens, non esse verum, quod persona debitoris non sit creditoribus obligata; alias, ait, inique debitor carens bonis in carcerem a judice detruderetur. Sed respondetur, quod obligatio personalis, quæ inest debitori, non jam est ratione personæ, sed ratione bonorum, ut docet *s. Th. l. c.*, et prout certum asserunt *Salm.* (2). Unde supposito, quod debitor in sæculo maneat, et liber potensque sit bona acquirere, bene remanet sua persona obstricta ad bona acquirenda, cum possit sine magno sui detrimento; et tunc remanet obligata persona debitoris, non jam directe ratione sui, sed indirecte ratione bonorum, ad quæ acquirenda potens est, cum teneatur tunc non solum dare, quæ habet, sed etiam procurare possibilitatem solvendi, dum potest acquirere sine magno damno suæ libertatis. Secus tamen dicendum, supposito, quod velit sæculum relinquere et Deo se totum dicare in religione, ubi impotens redditur ab solvendum; tunc enim liberam habet personam, ut de ea in Dei obsequium disponere possit: et quoad debitum solvendum sufficit, si omnia sua bona creditoribus cedat. Alias, si in sæculo manere teneretnr, esset directe et per se obligata persona debitoris ob pecuniam debitam, quod absolute negatur, quia libertas hominis omnem æstimationem pecuniæ excedit, ut loquitur supra *s. Thomas.* Adde (et sic respondetur rationi primæ sententiæ), quod præceptum naturale non obligat, quando debitor nequit satisfacere nisi cum tanto detrimento suæ libertatis et cum onere subeundi, in sæculo manendo, periculum æternæ salutis: nemo enim in contractu cum hoc onere præsumitur velle se obligare. Et sicut quis non tenetur in sæculo manere ad servandam promissionem matrimonii (nisi per eam copulam extorserit), ita nec etiam, qui debitum contraxit. Et hoc, etiamsi debitum sit ex delicto, ut tenent *Salm.* (3) *cum aliis*; quia pariter iste de-

(1) *d. 7.* — (2) *dict. c. 1. punct. 12. n. 224.* — (3) *tr. 13. c 1. p. 18. §. 1. n. 290.*

bitor non est obstrictus cum tanto onere, ut religionis meliori statu privari debeat.

Hæ tres sententiæ sunt omnes probabiles, sed probabilior mihi videtur secunda; modo ex illa brevi mansione in sæculo non immineat probabile periculum incidendi in peccata vel amittendi vocationem ad religionem. Conveniunt autem DD. ad dicendum, quod prædicta quæstio currit, cum debita sunt certa: at si incerta sint, procul dubio statim debitor religionem ingredi potest; quia, cum obligatio elargiendi debita incerta pauperibus non sit ex justitia et jure naturali, sed ex pietate et jure ecclesiastico, ut probant *Salmant.* (1) *cum Less., Vasq., Bann., Vill., Led. etc. contra alios:* ideo bene talis debitor potest, omissa restitutione, religionem petere, cum nihil sit tam pium, quam se suaque omnia Deo in religionem dicare. Ita *Sanch.* (2), *Lugo, Suar., Pal. etc. cum Salm.* (3).

Advertendum tamen, quod hæc locum habent de jure naturali: at *Sixtus V.* per bullam, datam anno 1587, reddit inhabiles ad religionem debitores, qui dilapidaverunt sua bona, vel qui deponere debent rationes, antequam debita solverint aut rationes reddiderint; et licet *Clemens VIII.* inhabilitatem abstulerit, reliquit tamen prohibitionem. Hoc vero intelligendum, ait *Croix* (4) *cum Sanch. et Ills.*, de iis, qui aliter non possunt satisfacere nisi in sæculo manendo, et a quibus sperari potest solutio; item si magna sint debita, superantia facultates proprias, cum dicatur in bulla: *ingenti ære alieno* gravatis. Præterea dicit *Croix cum Sanch. et Dic.*, hoc non procedere pro monialibus, nec pro equitibus ordinum militarium, quia hi in odiosis non comprehenduntur nomine religiosorum: insuper neque pro iis, qui gravantur debitis tantum incertis; nec pro iis, qui sine culpa gravi inciderunt in impotentiam; nam bulla est tantum pro dilapidatoribus, ut notat *Croix ibid. cum Dic.*; nec pro debitoribus ratione donationis. *Croix cum Sanch.* Præceptum autem de reddendis rationibus intelligitur de rationibus valde litigiosis, intricatis, fraudulentis, daturis causam litibus. *Croix cum Dic. et Ills.*

(1) *loc. cit. p. 11. §. 3. n. 211.* — (2) *l. c. n. 4.* — (3) *dict. c. 1. punct. 18. n. 287.* — (4) *l. 3. p. 2. n. 444.*

Si vero quis debitis gravatus jam religionem professus fuerit, valet professio, ut *Croix*(1). Nec prælatus tenetur tunc de justitia licentiam ei dare ad laborandum, ut satisfaciat: *Croix*(2) *cum Lugo et Nav.;* tenetur tamen ex charitate, si nullum inconveniens obstaret.

72. — „Resp. 2. Qui vovit religionem, tenetur in„gredi secundum sequentes regulas:

„1. Non tenetur, imo nec potest licite ingredi ordi„nem, in quo collapsa est disciplina regularis:" *(intellige quoad observantias principaliores, ut Salmant.*(3)*)* „idque ob periculum perversionis; *Laym.* (4).

„2. Qui vovit laxiorem, licite ingreditur strictiorem; „non tamen contra, quia minus præstaret, quam promi„sit. Quod si tamen profiteatur in laxiore, valida est „professio, et liberatur a voto strictiorem ingrediendi. „Ratio est, quia votum solemne, quo fit personæ tradi„tio, et religioni jus in personam acquiritur, derogat „priori voto simplici, per quod nullum tale jus religioni „strictiori erat acquisitum. *Laym. l. c. ex s. Th. etc.*

„3. Is, qui vovit experiri religionem strictiorem, po„test id commutare in votum profitendi et perseverandi „in laxiore. Ratio est, quia hoc melius est. *Laym. l. c. „ex Sanch. etc.*

Communiter DD. dicunt, quod, si quis voverit religionem ingredi, non tenetur eam quærere extra propriam nationem vel provinciam(5); fœmina vero, quæ vovit religionem, non tenetur quærere monasterium extra patriam, longe a suis, ut ajunt *Pal.*(6), *Sanch.*(7), *Tolet.*(8) *et Salm. l. c. cum Garc. etc.* Ratio, quia regulariter non censentur fœminæ religionem voventes ad id se obligare, cum hoc gravem et novam involvat difficultatem; ob quam *Tolet. et Garc. ibid.* excusant etiam viros votum religionis habentes.

Quæritur I., an is, qui voverit religionem, et semel legitime repellatur ab ea, teneatur iterum ingredi, si monasterium postmodum velit eum admittere.

Prima sententia affirmat, eamque tenent *Laym.*(9),

(1) *d. n. 444.* — (2) *n. 450.* — (3 *de stat. rel. c. 2. punct. 1. n. 3.* — (4) *l. 4. t. 5. c. 6. n. 5.* — (5) *vide Salm. tr. 15. c. 2. punct. 1. n. 8.* — (6) *d. 1. tr. 16. p. 3. n. 6.* — (7) *d. l. 4. c. 16. n. 46.* — (8) *l. 4. c. 17. n. 12.* — (9) *l. 2. tr. 5. c. 6. n. 4.*

Bon.(1) *et Sanch.*(2) *cum Abul.* Ratio, quia votum non est factum in favorem religionis, sed in Dei obsequium; unde, licet illa cedat juri suo, nolendo eum admittere, non ideo tamen vovens liberatur a sua obligatione.

Secunda sententia vero negat, quam tenent *Pal.* (3), *Less.*(4), *Suar.*(5) *et Salm.*(6) *cum Arag., Pell., Garc., Diana et Barth. a s. Fausto.* Ratio, quia tale votum, quamvis emissum in honorem Dei, censetur tamen factum sub conditione: *Si non repellar;* ergo conditione non impleta extinguitur obligatio. Huic objicit *Bon.*, nullam conditionem reddere votum conditionale, nisi explicite apponatur: sed hæc objectio non videtur subsistere; non raro enim in promissionibus conditio implicite apposita promittentes deobligat juxta dicta *l. 4. n. 720. v. notandum.* Cæterum in hac quæstione probabilius mihi videtur dicendum, quod, si talis vovens habet probabilem spem, se fore imposterum recipiendum, non liberatur a voto; secus, si nulla probabilis spes appareat.

Quæritur II., an, qui simpliciter religionem voverit, peccet mortaliter, si post ingressum sine causa ab illa egreditur.

Prima sententia negat, et hanc tenent *Bon.*(7) *et Sotus, Caj., Arag. etc. apud Sanch.*(8), et probabilem vocant *Salm.*(9). Ratio, quia, qui vovet religionem, censetur eam vovere sub conditione probationis a jure concessæ; jus autem universe concedit ingredientibus, ut possint sine ulla causa pro libito religionem deserere, uti patet ex *c. 1. de regul. in 6.*

Secunda sententia vero probabilior, quam tenent *Sanchez l. c., Pal.*(10), *Suar.*(11) *et Salm.*(12) *cum Pell., Garc., Miranda et aliis*, docet, hunc a mortali non excusari. Ratio, quia votum religionis non tantum obligat ad suscipiendum habitum religiosum, sed etiam ad Deo toto vitæ tempore obsequendum; unde obstringit etiam ad profitendum, nisi justa adsit causa egressus, puta si

(1) *t. 2. d. 4. q. 2. p. 5. §. 6. n. 11.* — (2) *dec. l. 4. c. 16. n. 71.* — (3) *d. 1. p. 3. n. 10.* — (4) *l. 2. c. 11. n. 44.* — (5) *c. 2. n. 7. et 10.* — (6) *ib. n. 41.* — (7) *de voto d. 4. q. 2. p. 5. §. 6. n. 22.* — (8) *l. 4. c. 16. n. 90.* — (9) *de stat. rel. c. 2. punct. 2. n. 23.* — (10) *tr. 16. d. 1. p. 4. n. 2.* — (11) *l. 4. c. 3. n. 2.* — (12) *ib. n. 24.*

ille inveniat religionem suis viribus imparem, ut ait *Sanchez*. Ad textum oppositum autem respondetur, illum loqui de iis, qui religionem ingrediuntur tantum ad experiendum, nullo tamen præmisso voto: secus vero dicendum cum *Azor.* (1) *et aliis apud Sanch. ut supra*, si vovens non habuerit animum profitendi, sed tantum experiendi. Idque expresse tradit *d. Th.* (2), ubi sic docet: *Si ergo vovens intendit se obligare, non solum ad ingressum religionis, sed etiam ad perpetuo remanendum, tenetur perpetuo remanere: si autem intendit se obligare ad ingressum religionis causa experiendi cum libertate remanendi vel non remanendi, manifestum est, quod remanere non tenetur. Si vero in vovendo simpliciter de ingressu religionis cogitavit, absque hoc, quod cogitaret de libertate exitus vel perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum religionis secundum formam juris communis, quæ est, ut ingredientibus detur annus probationis; unde non tenetur perpetuo in religione permanere.* Recte autem ad 3. advertit: *Quod ille, qui intrat, ut statim exeat, non videtur satisfacere voto suo, quia ipse in vovendo hoc non intendit; et ideo tenetur mutare propositum, ut saltem velit experiri, an ei expediat in religione remanere: non autem tenetur ad perpetuo remanendum.*

Quæritur III., an, si quis habeat votum profitendi, et religionem ingrediatur animo perpetuo manendi, sed a religione ejiciatur, quia judicatur ineptus ob inscitiam, ægritudinem et similia, liberetur a voto. Supponendum ut certum cum *Sanch.* (3) *et Salm.* (4), quod, si is remisse se gesserit, tenetur mediocrem abhibere diligentiam, ut se corrigat; aliter a voto non fit immunis. Difficultas est, quando jam diligentiam adhibuerit, et repellatur, an maneat liber a voto.

Prima sententia affirmat, quam tenent *Pal.* (5), *Suarez* (6) *et Garc. apud Salm.* (7), qui probabilem putant. Ratio, quia is, qui promisit profiteri, non censetur se ad aliud obligasse, quam ad media ordinaria apponenda, quæ jam apposuit, nec per ipsum stat, quominus profiteatur.

(1) *l. 11. c. 12.* — (2) *2. 2. q. 189. a. 4.* — (3) *l. 4. c. 16. n. 108.* — (4) *tr. 15. c. 2. punct. 2. n. 25.* — (5) *d. 1. p. 4. n. 10.* — (6) *l. 4. c. 4. n. 14.* — (7) *ib. n. 26.*

Secunda sententia vero probabilior negat, et hanc tenent *Sanch.*(1), *Laym.* (2), *Bonac.* (3), *Salm. l. c. cum Pell.* Ratio, quia hic tenetur procurare, votum illud implere, usquedum apparet probabilis spes implendi; idque non extraordinarium, sed ordinarium est medium adhibere; unde, si ab illa religione ejicitur, tenetur mediocrem diligentiam apponendo aliam religionem quærere.

Quæritur IV., an, qui voverit profiteri, possit a religione exire ex causa, non jam urgenti, sed justa, nempe, quia talem vitam expertus sit incommodam.

Prima sententia affirmat, et hanc tenet *Diana* (4), citans *Sot.*, *Reg.*, *Led.*, *Arag. etc.*, eo quod tale votum intelligitur emissum sub hac conditione, si talis status conveniens sibi videtur.

Secunda sententia tamen vera, quam tenent *Sanch.* (5), *Laym.*(6), *Bon.*(7) *et Salm.* (8) *cum Caj.*, *Azor.*, *Val. etc.*, docet, hunc teneri ad profitendum etiam cum incommodo; modo non sit tale, ut intolerabile videatur. Ratio, quia is ita videtur se voluisse obstringere, ut non possit egredi, si ratio vivendi esset tolerabilis; nam e converso, si difficultatem valde gravem experiretur, non tenetur permanere, cum non videatur se voluisse obligare ad id, quod sibi est moraliter impossibile. Et hanc eamdem nostram sententiam tenent *Less.* (9) *et Pal.* (10), qui non bene citantur a *Salm.* pro prima sententia.

Per quantum autem temporis is, qui votum habet religionis, differendo illud exequi, peccet graviter; *vide dicta l. 4. n. 221. v. quær.*

73. — „4. Professo licentiam transeundi ad ordinem „laxiorem episcopus vel prælatus ordinis exemptus cum „consensu capituli dispensative ex justa causa dare po„test. *Laym. l. c.*, *Less.*(11), *Sanch.*(12).

„5. Professus ad ordinem strictiorem, petita (licet non „concessa) prælati sui licentia, ex justa causa transire po„test. Quod addo, quia hujusmodi transitus sine causa

(1) *l. c. n. 82.* — (2) *l. 4. t. 5. c. 6. n. 13.* — (3) *t. 3. l. 4. s. 2. p. 5. §. 6. n. 22.* — (4) *p. 2. tr. 17. r. 10.* — (5) *l. 4. c. 16. n. 81.* — (6) *c. 6. n. 13.* — (7) *d. 4. p. 5. §. 6. n. 22.* — (8) *loc. cit. n. 28.* — (9) *l. 2. c. 41. n. 46.* — (10) *d. 1. p. 4. n. 9.* — (11) *l. 2. c. 41. n. 103.* — (12) *dec. lib. 6. c. 7. n. 68. et seq.*

„temere fieri non debet. Quod si fiat, spectanda est „austeritas circa silentium et solitudinem, idque non „tantum secundum institutum regulæ, sed etiam secun„dum observationem præsentem. Probatur *ex c. Licet de „regularibus. Vide Laym., Less., Sanch. ll. cc.*

Ex dictis resolvuntur hi casus:

„1. Canonici regulares ad monachos transire possunt, „non contra, cum religio monachorum austerior sit. „*Laym. l. c.*

„2. Professus regulam strictiorem, si ea non servetur „in suo monasterio aliove ejusdem ordinis, nec sit spes „reformationis, potest transire ad ordinem laxiorem, in „quo regula servetur: ita ut, considerato præsenti statu, „ducat vitam strictiorem. *Laym.* (1) *ex Sanch., Rodr. etc.*

Bene potest religiosus ex suo ordine ad alium strictiorem transire, petita licentia a suo prælato, quamvis negata; ita *s. Th.* (2) *et DD. communiter* ex *c. Licet 18. de regul.*, ubi *Innocentius III.* sic præscribit: *Postquam* (monachus) *a prælato suo transeundi licentiam postulaverit..*, *libere potest sanctioris vitæ propositum adimplere*, *non obstante proterva indiscreti contradictione prælati.* Debet tamen subditus prælati responsum expectare usque ad tempus, quo superior valeat examinare, an debeat vel ne licentiam impertire. Contra vero, re perpensa, tenetur prælatus licentiam concedere, statim ac videt nihil obstare. *Prælatus* (addit Pontifex) *subdito sine difficultate et pravitate qualibet debet transeundi licentiam indulgere*, *ne videatur propositum impedire divinitus inspiratum.* Hinc communiter tradunt *Suar.* (3), *Sylv.* (4), *Pell.* (5), *Pal.* (6), *Lez.* (7), *Miranda* (8), *Salmant.* (9) *etc.*, quod prælatus graviter peccaret, si sine justa causa licentiam denegaret, quia gravem irroget subdito injustitiam, eum a perfectiori statu retrahendo; idque confirmatur ex verbis *Innocentii* relatis, ubi dicitur proterva contradictio prælati, qui injuste licentiam

(1) *l. 4. tr. 5. c. 6. n. 10.* — (2) *2. 2. q. 189. a. 8.* — (3) *t. 4. de relig. tr. 8. l. 3. c. 10. n. 17.* — (4) *verb. religio 4. q. 1. n. 5.* — (5) *tr. 3. c. 5. n. 139.* — (6) *disp. 4. p. 26. §. 3. n. 1.* — (7) *t. 1. c. 22. n. 13.* — (8) *t. 1. q. 31. a. 6.* — (9) *tr. 15. c. 5. punct. 3. §. 2. n. 68.*

denegat: *Non obstante proterva indiscreti contradictione prælati.*

Diximus *injuste;* nam tres sunt justæ causæ, ex quibus superior valet denegare licentiam, juxta verba ejusdem Pontificis in *cit. cap. Licet.* Et 1. Si subditus *ex temeritate vel levitate* vellet transire, puta si duceretur ex ira alicujus offensionis acceptæ, aut ex fine consequendi aliquod temporale commodum. In dubio tamen negativo præsumitur recto animo procedere, ut dicunt *Suar.* (1) *et Bon.* (2); in dubio autem positivo standum judicio superioris tam subditi quam prælati conventus, nempe generalis vel provincialis, ut præcipit Pontifex in *eodem c. Licet.* — 2. Si transitus redundet in *jacturam sui ordinis: quoniam communis utilitas* (verba textus) *privatæ utilitati præfertur.* Sed pro hujusmodi *jactura* porro non reputatur illa, quam perferret ordo ex privatione exempli illius boni religiosi; nam si talis sufficeret jactura, nemini transire ad arctiorem ordinem liceret. Nomine *jacturæ* intelligunt *Salm.* (3) *cum Portello etc.*, si v. gr. monachus ille esset doctor vel arte peritissimus, ita ut ex ejus deficientia religio notabile reciperet damnum. — 3. Si ex transitu ordo gravem pateretur *injuriam sive dedecus*, ita ut deinde ab aliis notabiliter despiceretur (4). Hoc dedecus ordinarie abesse censeo, si pateat, alterum ordinem certe in regulæ perfectione præcellere.

Addendum, non licere monacho hunc transitum intentare, si altera religio, quam optat, nollet eum recipere, juxta præceptum *Urbani VIII.* (ut in *bullario*), qui dixit: *Non permittatur transire, nisi constiterit, eam religionem paratam esse eum recipere.* Sufficit autem, si nullum obstet impedimentum, licentia prælati conventus, a quo petitur transitus, ut *Sylvest.* (5), *Peyrin.* (6) *et Salm.* (7). Utrum autem transitus sine petitione licentiæ non solum sit illicitus, sed etiam invalidus? Affirmant *Less.* (8), *Azor.* (9), *Sanchez* (10); at valde probabili-

(1) *l. c. c. 9. n. 2.* — (2) *q. 2. p. 9. §. 3.* — (3) *tr. 15. c. 5. p. 3. §. 2. n. 61.* — (4) *vide Salm. cit. n. 61.* — (5) *verb. religio 4. q. 3.* — (6) *q. 1. c. 24.* — (7) *ib. n. 63.* — (8) *c. 41. n. 101.* — (9) *c. 14. q. 6.* — (10) *dec. c. 7. n. 95. etc.*

ter negant *Suar.*(1), *Sylvest.*(2) *et Salm.*(3) *cum Bon., Pelliz. etc.;* quia nullum jus habetur irritans hunc transitum, et contra ipse transitus de jure naturæ valet, cum sit commutatio in melius.

74. — Hic plures utiles quæstiones adnectere oportet. *Quæritur. I.*, an parochus possit licite religionem ingredi contradicente episcopo. Omnino affirmandum ex *c. Duæ sunt leges caus. 19. quæst. 2.*, ubi habetur: *Si quis clericorum in ecclesia sua sub episcopo populum* (scilicet *proprium*, ut explicat glossa) *retinet, et sæculariter vivit; si afflatus Spiritu sancto in aliquo monasterio vel regulari canonica salvare se voluerit. . ., etiam episcopo contradicente eat liber nostra auctoritate:* sic *Urbanus II.* ad *Rufinum.* Rationem autem hujus sanctionis dat *d. Th.*(4), dicens: *Obligatio voti perpetui præfertur omni aliæ obligationi; obligari autem voto perpetuo et solemni ad vacandum divinis obsequiis competit proprie episcopis religiosis. Presbyteri autem curati et archidiaconi non obliganiur voto perpetuo et solemni ad curam animarum retinendam, sicut ad hoc obligantur episcopi: unde episcopi non possunt deserere præsulatum absque auctoritate Romani Pontificis, ut extrav. de regul. etc. c. Licet. Archidiaconi autem et presbyteri curati possunt libere abrenuntiare episcopo curam eis commissam absque speciali licentia Papæ.* Deinde *s. Th.*(5) affert textum *d. Hieronymi* ad *Vigilantium*, sic dicentis: *Tu dicis: Si omnes se clauserint, quis sæculares homines lucrifaciet, quis peccantes ad virtutes poterit exhortari etc.?* Respondet *s. Hieronymus: Rara est virtus, nec a pluribus appetitur.* Hæc omnia uti certa enuntiat noster ss. P. *Bened. XIV.* in sua bulla, quæ incipit: *Ex quo dilectus**), edita die 14. Januarii 1747: attamen non dubitat idem Pontifex, quin parochus omnino teneatur, *non tam officio* (verba bullæ) *et honestate, quam naturalis legis præcepto*, certiorem facere episcopum de suo suscepto consilio, antequam religionem ingrediatur,

(1) *l. 3. c. 10. n. 22.* — (2) *l. c. q. 1.* — (3) *ib. n. 67.* — (4) *2. 2. q. 189. a. 7.* — (5) *ad 2. d. a. 8.*

*) Hanc bullam in fine hujus capitis inseruimus.
Editor.

ne grex sine custode deseratur; si vero episcopus deinde dissentiat, *presbyterum non adstringet* (ait Pontifex), *quominus religionem ingredi valeat.* Insuper decernit *ibid.*, beneficium non vacare nisi post professionem, et interim parochum fructus illius lucrari, ac si legitimo impedimento detineretur. Et idem statuit de omnibus aliis beneficiariis, juxta opinionem traditam a *Suar.*(1) *et Sanchez* (2).

75. — *Quæritur II.*, quid dicendum de clericis aut aliis beneficiariis non curatis. Respondeo: Quamvis isti ex officio et honestate teneantur, suos episcopos certiorare de suo religionem ingrediendi proposito; non peccant tamen, ut declarat noster Pontifex *Bened. XIV.* in bulla mox citata, si id omittant ob metum reverentialem, ne forte ab ejus desiderii implemento revocentur. Certum autem est, non posse episcopos impedire suos clericos, ne religionem ingrediantur, ut habetur in *can. Clerici caus. 19. quæst. 1.*, ubi ex concilio Toletano IV. dicitur: *Clerici, qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopo in monasteria largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Hunc et consimiles canones laudat et approbat præfatus N. Pontifex; necnon affirmat, id non tantum intelligi de religionibus vitæ contemplativæ, sed etiam activæ.

Declarat tamen, quod episcopus bene posset revocare suum clericum a religione, si ejus ingressus gravi detrimento esset ecclesiæ, cui erat addictus, his verbis: *Quod vero jus certis in casibus certisque de causis competit superiori ordinis laxioris, ut suum subditum regularem ad strictiorem ordinem digressum, etiam post solemnem professionem in eo emissam, repetere et revocare valeat: idem similiter certis in casibus justisque exigentibus causis episcopo competit, ut suum clericum sæcularem ordini regulari adscriptum repetere possit. Hoc tradit clarissimus canonum doctor Innoc. IV. ad sæpe citatum c. Licet de regul.; cujus hæc sunt verba:* Clericus potest transire ad religionem, non petita licentia,

(1) *de relig. l. 5. c. 16. n. 12.* — (2) *dec. l. 6. c. 4. n. 7. etc.*

etiamsi contradicatur; crederemus tamen, quod posset eum repetere, si ex transitu suo prima ecclesia gravem sustineret jacturam... *Satis itaque provisum est etiam episcopo, qui factum clerici sui, ad regularia claustra se invito digressi, impugnare velit.* Cæterum, cum accidisset casus, quod archidiaconus quidam ad societatem Jesu transisset, et eminent. card. *Quirinus*, conquerens, quod se invito hoc fecisset, integro libello typis edito contendebat, ut Papa declararet, clericos non posse sine episcopi licentia religionem ingredi, noster Pontifex respondit;*) uti in simili casu *d. Gregorius* (1) cuidam alii episcopo responderat, tales clericos nedum a suo proposito non esse impediendos, sed potius ad perseverantiam hortandos et confirmandos.

76. — *Quæritur III.*, quibus casibus liceat episcopis ad religionem transire. Jam supra dictum est ex *d. Th.* (2), quod episcopi nequeunt deserere ecclesiam assumptam ob votum perpetuum eam non relinquendi, nisi autoritate Papæ et ex justa causa, ut etiam exprimitur in *d. c. Licet.* Justæ autem causæ, ut episcopus possit ecclesiæ suæ renuntiare, ut docet idem Angelicus, et habetur in *c. Nisi de renunt.*, sunt: I. ob defectum proprium, scilicet si sit simoniacus, irregularis, vel indoctus, senex, infirmus; II. ob defectum subditorum, si in eis non possit proficere; III. ob scandalum aliorum, non vero si scandalum oriatur ex malitia aliquorum volentium justitiam conculcare. Quapropter dicendum, quod episcopi sine aliqua ex prædictis causis nequeunt ecclesiis renuntiare, etiam ad finem religionem ingrediendi. Et ita nec etiam possunt ecclesias permutare, uti expresse habetur ex *can. 15. concilii Nicæni I.*, et idem habetur in *can. 5. concilii Chalced. et in epistola II. ad Anastasium.* Rationem affert *s. Hieronymus* (3), ubi memo

(1) *epist. 35. l. 12.* — (2) *in cit. q. 189. art. 7. et q. 185 art. 4.* — (3) *epist. 83. ad Oceanum.*

---

*) In citata bulla: *Ex quo dilectus*, quæ ad instantes prece card. *Quirini* emissa est. Vide infra.

Editor.

rans de prædicto *can. 15. Nicæni* ait: *Ne virginis pauperculæ societate contempta ditioris adulteræ quærat amplexus.* Merito igitur ait *Cabass.* (1), has translationes vetitas fuisse, quia vitio cupiditatis adscribuntur, cum nemo reperiatur, qui a ditiore episcopatu ad pauperiorem transeat. An autem translatio episcoporum vetetur de jure divino; *vide infra n. 104.*

77. — Hic autem oportet ad trutinam adducere duas alias quæstiones summopere quoad praxim scitu utiles.

Quæritur IV., an peccent graviter parentes, qui avertunt filios a statu religioso sine justa causa. Si avertunt injuriose per minas aut vim vel fraudem, nullus excusat eos a peccato mortali: si vero aversio fit tantum precibus vel promissionibus, censet *P. Suar.* (2), hoc ex genere suo non esse peccatum grave; quia (ut ait) ex una parte ibi non intervenit injuria; licet enim filius grave damnum patiatur, non tamen patitur involuntarie, sed libere consentiens; ex altera filius non inducitur ad malum, sed tantum abstrahitur a bono ad salutem non necessario. Sed omnino tenendum cum communi DD. sententia, hos parentes peccare graviter, qui sive fraude aut vi, sive precibus, promissionibus aut alio modo filios a religione distrahunt. Ita *Nav.* (3) *cum s. Antonino, Palud., Sylvest., Ang., Tab. et communi;* item *Molina* (4), *Cont. Tourn.* (5), *Abelly* (6), *Salm.* (7), *Anaclet.* (8), *Spor.* (9), *Elbel* (10), *Mazzotta* (11), *P. Conc.* (12) *cum Soto, P. Nav., Arag., Sayr. et Led.;* item *apud Leand.* (13) *Trull., Miranda, Fagund., Bord. et Dic.* Et plures horum AA. damnant de mortali non solum parentes, sed etiam extraneos, qui alios avertunt a statu religioso. Ratio, quia hoc non potest esse sine gravi damno illius, qui a religione distrahitur, ut fatetur ipse *Suarez;* unde, sive id fiat vi aut fraude, sive precibus aut alio modo, non potest a peccato gravi excusari. Et idem

(1) *hist. concil.* — (2) *de rel. l. 5. c. 9. n. 9.* — (3) *man. c. 14. n. 44.* — (4) *t. 3. tr. 4. d. 51. §. secunda vero.* — (5) *de 4. decal. præc. art. 1. sect. 2. v. gravis hic.* — (6) *de præc. dec. sect. 4. §. 7. n. 3.* — (7) *de 4. præc. c. unic. p. 2. n. 29.* — (8) *tr. 9. dist. 2. n. 19.* — (9) *de 4. præc. n. 21.* — (10) *eod. tit. conf. 19. n. 538.* — (11) *t. 1. p. 483.* — 12) *t. 4. p. 222. n. 11.* — (13) *d. 6. q. 17.*

Suarez videtur tandem in nostram sententiam descendere, dum sic concludit(1): *Licet verum sit, id non esse tam grave peccatum, est tamen sine dubio peccatum multum repugnans ordini charitatis et respectui Dei, a cujus majori obsequio homo separatur.* Si igitur tale peccatum multum repugnat ordini charitatis, quis dicet, illud non esse grave? Hæc autem ratio comprehendit non solum parentes, sed etiam extraneos. Sed parentes avertentes filios a religione, puto, duplici peccato gravi delinquere; nam præter peccatum contra charitatem, ut vidimus, committunt alterum peccatum contra pietatem, dum ipsi ex officio eorum proprio educationis tenentur sub gravi incumbere spirituali profectui suorum filiorum, ut bene advertit *Bon.* (2); non tamen propterea nego, quod plures parentes excusari possunt a mortali, saltem per aliquod breve tempus, ratione ignorantiæ vel inadvertentiæ, quæ de facili eis inesse potest ob vehementem carnis affectionem erga filios.

78. — *Quæritur V.*, an et quando aliquis a Deo vocatus ad religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere. Respondemus, quod negligere vocationem religiosam per se non est peccatum; divina enim consilia per se non obligant ad culpam. Id tamen ratione periculi æternæ salutis, cui vocatus se committit, electionem status faciens non juxta divinum beneplacitum, non potest ab aliqua culpa excusari. Et quidem, si quis crederet, quod in sæculo manens damnationem incurreret, tum ob suam fragilitatem, quam inter sæculi occasiones expertus est, tum ob carentiam auxiliorum, quæ in religione haberet: non potest excusari a peccato gravi, cum in grave discrimen salutis suæ injiciat. Ita *Less.*(3), qui prius dicit, eum, qui nondum voto se obstrinxerit, non peccare, si non ingrediatur religionem, ad quam est vocatus: sic tamen subdit: *Si conscientia dictet tibi* (*quod sæpe accidit*), *te desertum iri a Deo, nisi divinæ vocationi obtempores; te periturum, si manseris in sæculo etc.: tunc peccatum est, non sequi divinam vocationem.*

Utrum autem sit in malo statu conscientia eorum, qui certi moraliter jam facti de vocatione Dei ad religionem,

(1) *l. c. in fine.* — (2) *de 4. præc. d. 6. q. un. part. 5. n. 2.* — (3) *de statu vitæ elig. q. 8. n. 94.*

stituntur salutem suam æque facile facere posse? Non videtur dubitandum, quod isti magno discrimini salutis se exponunt: nam *Habert* (1), loquens de eo, qui non suscipit statum a Deo sibi destinatum, sic ait: *Non sine magnis difficultatibus poterit saluti suæ consulere, manebitque in corpore ecclesiæ velut membrum in corpore humano suis sedibus motum, quod servire potest, sed ægre admodum et cum quadam deformitate.* Deinde recte concludit: *Licet, absolute loquendo, salvari possit, difficile tamen ingredietur viam humilitatis et pœnitentiæ, qua sola ipsi patet ingressus ad vitam.* Ideo *s. Gregorius* (2), scribens ad *Mauritium* imperatorem, qui per suum edictum prohibuerat, ne milites fierent religiosi, scripsit, hanc legem esse iniquam, cum pluribus cœlum clauderet: *Nam plerique sunt* (en verba et ratio s. Doctoris), *qui, nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullatenus possunt.* Ratio autem hujus periculi est, quia, qui in sæculo manet contra Dei vocationem, non habebit congrua gratiæ auxilia, quæ in religione Deus ipsi præparavit: et ideo illis destitutus difficulter sæculi tentationibus resistet, et sic succumbens damnationem incurret. Præterea si alter, qui vocato ad religionem dissuadet ingressum, vel suadet egressum, etiam sine vi aut fraude, peccat mortaliter, ut vidimus supra in quæstione præcedenti docere communiter doctores, eo quod induceret vocatum ad subeundum grave damnum, licet is omnino sponte illud patiatur: si ergo, qui alteri consulit, ut damnum sibi inferat, non excusatur a peccato mortali; nescio, quomodo poterit excusari ille ipse, qui sibi tale damnum infert.

Cæterum nolo in hoc puncto absolutum judicium proferre: sapientibus illud remitto. Interim Deum instanter rogemus, ut ab hoc discrimine per suam misericordiam nos prorsus avertat; cum innumeris in eventibus funestis legamus in historiis tragice executas minas, quas proferunt scripturæ in hujusmodi divinæ vocationis desertores. In Isaia enim habetur: *Væ filii desertores, ut faceretis consilium, et non ex me; et ordiremini telam, et non per spiritum meum. 30, 1.* In Job: *Deus inultum*

(1) *de sacr. ord. p. 3. c. 1. §. 2.* — (2) *hom. 20. in evang.*

abire non patitur : ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus. 24, 12. In proverbiorum autem libro id expressius legitur in *c. 1. v. 24.*, ubi singula verba animadvertenda : *En proferam robis spiritum meum* (ecce divina vocatio)... *quia vocavi et renuistis... Despexistis omne consilium meum... Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo, cum vobis id, quod timebatis, advenerit. Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit* (tempestas nempe tentationum et periculorum, quibus sæculum abundat) ; *quando venerit super vos tribulatio et angustia, tunc invocabunt me, et non exaudiam. Mane consurgent, et non invenient me, eo quod exosam habuerint disciplinam..., nec acquiererint consilio meo :* (nota, quod loquitur Deus non de præcepto, sed de disciplina et consilio) *et detraxerint universæ correptioni meæ :* (hic improperantur, qui parvipendentes vocationem dicunt, in omni statu se æque secure salutem consequi posse). *Comedent igitur fructus vitæ suæ, suisque consiliis saturabuntur.* (En punitio eligentium statum non secundum divinum, sed proprium consilium) *Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos :* (ruent isti ad quamcumque levem sæculi tentationem, et ipsa sæculi bona servient eisdem ad perditionem). Hinc *s. Bernardus* sic alloquitur vocatos ad religionem : *Periclitatur castitas in deliciis, humilitas in divitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in sæculo nequam ; fugite de medio Babylonis et salvate animas vestras.* Ex his omnibus velim, ut sedulo perpendant ii, qui vocationem religiosam negligunt, an merito expavescere debeant, utrum existant necne in malo statu.

Sed dices, omnesne igitur tenentur religionem ingredi, ut salventur? Respondeo et distinguo : Si loqueris de non vocatis, utique non tenentur; quia Deus in sæculo præstabit eis auxilia opportuna ad salutem. Si vero loqueris de vocatis, dico teneri, quia Deus negabit ipsis auxilia, quæ in religione eis parata habebit, et quibus destituti, licet auxiliis ordinariis salvari possent, de facto tamen difficulter salutem adipiscentur, cum proferat *s. Cyprianus : Ordine suo, non arbitrio nostro, virtus Spiritus sancti ministratur.*

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur religiosi ejecti et fugitivi.

79. *Ob quas causas possint religiosi e religione expelli.*
80. *Quæ possint acquirere ejecti, quæ apostatæ.*
81. *Ad quid teneantur ejecti.*
82. *Ad quid prælati teneantur erga apostatas vel ejectos.*

„79. — „Suppono, religiosum justas ob causas e re„ligione expelli posse: 1. si in gravi vel pernicioso cri„mine existens, notorie incorrigibilis appareat; in quo „tamen casu moniales perpetuo potius carceri mancipan„das, quam ejiciendas, putat *Sanch.*(1); 2. si ob criminis „infamiam, sine gravi ordinis damno, tolerari nequeat; „3. si in admissione reticuerit impedimentum vel essen„tiale, vel saltem admodum grave, v. gr. lepram etc., „ut docent *Nav.*, *Sa*(2), *Sanch.*(3). Ratio est, quia in „re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit causam „admissioni: *vide Dianam*(4), ubi docet, quod, licet ha„ctenus ex communi sententia *Sanch.*, *Suar.*, *Azor.*, „*Rodr. etc.* religiosi propter delictum aliquod grave, „etiam semel perpetratum, potuerint expelli, jam tamen „propter declarationem *Urbani VIII.*, editam anno 1624, „per nulla privilegia possunt expelli e religione (ex„cepta societate Jesu), nisi sint incorrigibiles: tales „autem non censeantur, nisi unius anni jejunio et pœ„nitentia in carcere sint probati. Hoc supposito

„Respondetur 1.: Professus ex religione ob culpam „ejectus manet religiosus votisque adstrictus; *Laym.*(5) „*ex communi.*

Unde resolvuntur hi casus:

80. — „1. Ejectus rerum, quas acquirit, usum et ad„ministrationem tantum sibi vendicare potest, non autem „dominium, neque illud acquiritur monasterio, cujus non „est membrum amplius, sed ecclesiæ, in qua beneficium „habet; vel Papæ, si beneficium non habet, et exemptus

(1) *l. 6. dec. c. 9. n. 6.* — (2) *verb. religio n. 34.* — (3) *dec. l. 5. c. 4. n. 56.* — (4) *p. 9. t. 9. r. 57.* — (5) *l. 4. t. 5. c. 13.*

„est: quod si non sit exemptus, episcopo loci. *Laym.* „*l. c. ex Mol. et Less.*

„Dixi: *ejectus;* quia fugitivos et apostatas, iis ex„ceptis, quæ ex beneficio ecclesiastico acceptata sunt, „monasterio acquirere verius est, si illud dominii in com„muni capax sit; sin minus, sedi apostolicæ. Ratio est, „quia monasterium, instar servorum, eos vendicare et „reducere poterat. *Laym. l. c. ex Azor., Sylv. etc.*

81. — „2. Ejectus per culpam non omnino solutus est „voto obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte ces„set, quia caret superiore, a quo dirigatur; debet tamen „illud servare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym.* „*l. c. ex Nav. et Less.*

„3. Idem a reliquis monasticis observantiis et regulis, „ut a jejuniis, vigiliis, delectu ciborum et similibus liber „est. *Laym.* (1), *Sa* (2), *Nav. et alii*" *(cum Bon., Lez., Pal. et Salm.* (3); *nec tenetur ad officium divinum, nisi sit in sacris, ut Salm.* (4). *Idem dicitur de damnato ad triremes. ib.: idem dicunt ibi Lez., Bon., Sot. etc. de perpetuo degente cum licentia extra monasterium: sed probabilius hoc negant Pal., Suar., Nav. cum Salm. l. c.)* „*contra Less., Sanch. etc.* Ratio est, quia talium ob„servatio non comitatur simpliciter professionem votorum „substantialium, sed statum regularem, e quo ille est „expulsus.

„4. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nav. et* „*Azor.* probatque *Rodr.*, ejectum tuto manere extra „suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eo quod „justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare possit: „contrarium tamen communius est et probabilius. Ratio „est, quia, cum sit obligatus votis, tenetur se qualifi„care, ut vota sua convenienter professioni exequi pos„sit." *(Ideo tenetur se corrigere. Salm.* (5) „Quæ ratio „magis probat, si ordo ipsum revocet. *Laym.* (6) *ex* „*Sylv., Sanch. et Less.*

„5. Ejectus potest tuto in sæculo manere, si in mo„nasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire

(1) *l. 4. t. 5. c. 13.* — (2) *n. 40.* — (3) *de stat. rel. c. 5. punct. 4. §. 2. n. 94.* — (4) *de horis can. c. 2. punct. 2. n. 10.* — (5) *de stat. rel c. 5. punct. 4. §. 3. n. 102.* — (6) *l. c. n. 6.*

„malit: quia aliam non vovit, neque per ipsum (ut sup-„pono) jam stat, quominus in sua recipiatur. Ita *Rodr.*, „*Laym. etc. l. c.;* ubi addit, prælatos posse aliquem „sub conditione ejicere, ut vel aliam religionem intret, „vel ad suam revertatur; imo etiam ordinarii locorum „ejectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quod tales „non sine periculo et scandalo aliorum in sæculo vivant. „*Vide Laym.* (1).

82. — „Respondetur 2. Prælati ordinum fugitivos et „apostatas requirere tenentur, si absque gravi ordinis „damno possint et non omnino incorrigibiles videantur. „Ita *Sanch. l. c.* Ratio prioris partis est, quia jure di-„vino et naturali tenentur prælati prospicere eorum sa-„luti. Ratio posterioris est, quia, si ob justam causam „possint ejici, ob eamdem etiam, postquam malitiose „exierunt, poterunt non recipi. *Laym.* (2), *Sanch. etc.* „Dixi: *fugitivos et apostatas;* quia per sententiam justam „ejectos, etsi se correxerint, necessario recipiendos ne-„gant *Sanch. l. c. et Azor.* (3): affirmant *Nav.*, *Mol.* (4), „*Less.* (5): utrique probabiliter.

„Quæres, an professus in uno monasterio possit cogi, „ut se transferat ad aliud.

„Respondetur posse, si plura monasteria faciunt unum „corpus sub uno capite; secus, si singula subsint suis „superioribus sub episcopo vel immediate sub Papa. Ra-„tio est, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc con-„ventu. *Laym.* (6). *Vide* etiam *Sanchez.* (7). *)

(1) *l. c. n. 8. et 9.* — (2) *l. c. n. 7.* — (3) *l. 12. c. 17.* — (4) *t. 1. d. 140.* — (5) *lib. 2. c. 41. d. 15.* — (6) *loc. cit. n. 10.* — (7) *dec. l. 6. c. 9. n. 42.*

*) Conferatur hic hom. ap. tr. 13. n. 4., ubi *s. Alphonsus* affirmat, ejectos et fugitivos adhuc teneri voto castitatis et paupertatis, ita ut, quamvis usum bonorum habeant, tamen nihil sibi, sed tantum monasterio acquirant,

Editor.

Additio editoris

circa liberum ingressum in religionem.

S. Alphonsus supra n. 74. et 75 bullam *Benedicti XIV. Ex quo dilectus*, allegavit, quia in illa clarissime exponitur, quid sancti Patres, quid theologi omnes, quid sacri canones et praxis ecclesiæ de libero ingressu in religionem teneant atque decernant. Quoniam vero ipsum bullæ textum non adjecit, nobis hoc præstandum videbatur: nam et hoc decretum Pontificis omnes auctoritates doctores longe antecellit, tum vero etiam quæstionem ita dilucidat, ut dubitandi vix locus supersit. Advertendum quoque, quod hæc bullaris constitutio, quamvis in particulari causa societatis Jesu emissa, tamen universum orbem ligat: hæc est enim virtus bullarum, quæ ad omnes episcopos diriguntur. Nec valet dicere, quod bulla tantum de ingressu in societatem Jesu agit; principia enim hic adducta universalia, i. e. catholica sunt, nec canones allegati noverunt societatem Jesu, sed jam diu ante conditi erant: quare etiam pro qualibet religione valent.

Dilecto filio Nostro Angelo Mariæ tit. s. Praxedis, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbytero cardinali, Quirino nuncupato, ejusdem S. R. E. bibliothecario

BENEDICTUS PAPA XIV.

Dilecte fili Noster, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex quo dilectus filius *Leander Chizzola*, archidiaconus ecclesiæ tuæ cathedralis Brixiensis, ex improviso isthinc digressus, Bononiam se contulit, ibique habitum suscepit clerici regularis societatis Jesu: statim a Te, dilecte fili Noster, datæ fuerunt ad Nos litteræ, quibus quærebaris, eum tanti momenti consilium Te inconsulto cepisse, Teque penitus inscio ad exitum deduxisse; non sine magno detrimento pauperum istius civitatis atque diœcesis, quibus largiter subvenire, multorumque piorum operum, quibus se jugiter exercere consueverat; suorum quoque nepotum in minori ætate constitutorum, quorum curæ atque educationi præesse debebat; ac sine spe quidquam utiliter peragendi in ipsa societate Jesu, cui jam prope septuagenarius nomen dederat. Hæc eadem, quum ipse proximo autumno in Urbem advenisses, Nobis coram inculcare non omisisti; deque iisdem nuper in epistola Nobis directa ac typis vulgata iterum expostulasti; petens

præterea Nosque excitans, ut auctoritatis Nostræ ope certaque lege proposita hujusmodi licentiam reprimamus, qua sæculares clerici atque presbyteri ad regularium claustra, quum libet, se conferentes, a regularibus superioribus illico recipiuntur; quod sane non aliter fieri debere autumas, quam communicatis consiliis cum episcopis ipsorum clericorum seu presbyterorum ordinariis; si quidem ipsi episcopi nunquam regularibus viris ordines conferunt sine prælatorum regularium consensu, in eorum literis dimissorialibus declarato.

Duæ sunt res in hoc universo negotio expendendæ, peculiare scilicet factum *Leandri* archidiaconi, et generale constitutum, quod a Nobis fieri et publicari velles. Ad primum quod attinet, aptiorem querelis Tuis responsionem comparare non possumus, quam si eadem ipsa Tibi rescribamus, quæ olim *s. Gregorius Magnus*, prædecessor Noster, *Desiderio*, episcopo Viennensi in Gallia, in simili prorsus casu rescripsit. Quum enim *Pancratius* quidam, ecclesiæ Viennensis diaconus, monasticam vitam amplexus esset, et in eodem diaconi gradu in monasterio degeret; episcopus autem, *Pancratium* diligens magnique faciens, ipsum e monasterio abducere et ad ecclesiæ servitia retrahere vellet: *s. Gregorius*, cujus opem *Pancratius* imploraverat, scripsit ad *Desiderium*, ut ipsum potius hortaretur, ne a monasterio discederet, neve se iterum sæculi procellis committeret. Habes *Gregorii* epistolam tom. 2. ipsius operum anno 1705 a monachis *s. Mauri* accurate editorum, epistola 35. lib. 12. indict. 5., ubi ita scribit: *Hortamur igitur, ut tam promptæ devotioni ejus, quam in sancto studet habere proposito, minime vestra sit impedimento fraternitas: magis autem, quibus valetis adhortationibus, pastorali admonitione succendite, ut fervor hujus desiderii in eo non tepescat; ut, qui, a turbulento curarum sæcularium tumultu se segregans, quietis desiderio portum monastarii appetiit, rursum in ecclesiasticarum curarum non debeat perturbationibus implicari, sed in Dei audibus permittatur secure ab his omnibus, ut postulat, remanere.*

Quod quidem *Gregorius* rescribere non dubitavit; quamvis *Pancratius* in clericatus officio ecclesiæ Viennensi, ut ipse ait, mancipatus existeret, ipsius nempe servitiis reipsa

addictus; quamvis etiam eo tempore hujusmodi disciplina vigeret, de qua late *Thomassinus* ait (1), ut clericus episcopo ordinanti per omnia subesset, ejusque ecclesiæ ministerio, cui in ordinatione adscriptus fuisset, perpetuo jure devinctus haberetur: quamvis denique idem *s. Gregorius* optime nosset, nemini licere ab hujusmodi ministerio ecclesiæ, cui semel addictus fuisset, discedere sine permissu episcopi, a quo quis ordinatus ejusque ecclesiæ servitiis in ordinatione fuerat adscriptus: unde in alia epistola (2), quum ageret de electione *Joannis*, archidiaconi Catanensis, ad episcopalem cathedram Syracusanam, inter alia requirebat, ut *Leonis*, episcopi Catanensis, consensus accederet: *Quod si factum fuerit, etiam frater et coepiscopus Noster* Leo *ei cessionem facere debebit, ut liber ad ordinandum possit inveniri:* ad quæ verba editores ita observant in notis: Tam erant clerici suæ ecclesiæ addicti, ut ne eos quidem in episcopos alterius ecclesiæ fas esset eligere, nisi missione obtenta, sive, ut vocant, cessione.

Non itaque dubitamus, quin Tu cum archidiacono tuo eadem plane ratione agendum tibi esse ducas, qua episcopum Viennensem cum diacono suo *Pancratio* agere, *s. Gregorius* optavit; tum quia animi tui perspecta magnitudo hoc Nobis suadet, tum quia in ea epistola, quam publici juris fecisti, postquam prædicti archidiaconi in sæcularis presbyteri statu eximiam operam dissertissime, ut soles omnia, demonstrasti, circa finem deinde addis: Te habere causas, cur ultro sinas eundem in castris, ad quæ discessit, militare.

Unum tamen, quod tibi præsenti antea diximus, nunc etiam scripto iterandum censemus; non scilicet debitæ erga Te observantiæ defectui tribuendum esse, quod prædictus archidiaconus tuus ante discessum opportunam abs Te veniam minime requisierit; sed potius metui reverentiali, quem vocant, ac desiderio propositi sui reipsa exequendi, justoque timori, ne forte ab ejus implemento revocaretur. Qua ratione bonæ mem. *Ardicinus*, cardinalis de Porta, in quadam epistola, ad prædecessorem Nostrum *Innocentium* Papam VIII. conscripta, suum factum excusat, quod scilicet ad eremiticam vitam inter Camaldulenses pro-

(1) *de beneficiis. part. 2. lib. 1. c. 3. et 4.* — (2) *quæ est 17. lib. 5. indict. 13.*

tendam conferre se volens, cardinalatus habitum exutus, clanculo ex Urbe se subduxerit. Quum enim Pontificis venia opportune obtenta, minime necessarium sibi putaret assensum collegii S. R. E. cardinalium; consilium vero suum, ne interverti posset, necessario occultandum esse cognovisset; delato deinde ad ipsum murmure eorum, qui ipsius factum reprehendebant, ita scripsit ad Pontificem in præcitata epistola: *Quod autem dimisso cardinalatus habitu, dissimulata veste me itineri commiserim, non opinor propterea, me notam ullam apud graves et prudentes viros contrahere potuisse. Nam cum vellem, quod hactenus feceram, secretissimum esse, idque fratri mihi fidissimo occultassem, existimavi, satius etiam in dissimulato habitu inter ignotos, quam cum vero habitu incedere, et propterea a pœna et a culpa et ab omni alia nota me immunem esse existimo.* Hæc epistola refertur in ejus vita edita ab *Attichy* in libro, cui titulus: *Flores historiæ sacri collegii S. R. E. cardinalium.*

Atque hæc de prima quæstionis parte. Quod vero ad alteram attinet, ad generalem scilicet legem, quam pro similibus casibus a Nobis constitui postulas: hoc Tibi respondere posse arbitramur, satis huic rei in ecclesiasticis canonibus provisum esse. In concilio Toletano IV. anno 633 sub *s. Isidoro* celebrato, canone 50. ita legitur: *Clerici, qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos eis ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdicti propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Textus habetur in collectione conciliorum Hispaniæ cardinalis de *Aguirre* tom. II. pag. 487. et refertur etiam in decreto *Gratiani* can. *Clerici.* 19. quæst. 1. Quin immo in eadem causa 19. quæst. 2. can. *Alienum*, postquam regula posita est, quod clericus absque permissu episcopi ab ecclesia sua discedere, et alterius servitio se adjungere nequit; hujusmodi exceptio subnectitur: *Sed subaudiendum est, nisi ad propositum melioris vitæ transire voluerit; tunc enim liberum est illi, etiam episcopo contradicente, monasterium ingredi.* Concordat canon sequenti loco relatus, qui incipit: *Duæ sunt:* in quo distinctio fit inter legem publicam et privatam; et posito, quod publica quidem lex vetat, clericum ab una ad aliam ecclesiam transire sine assensu

proprii episcopi; privata vero lex, quæ instinctu sancti Spiritus in corde scribitur, et dignior est lege publica, nequaquam id prohibet. Ex hujusmodi principio arguitur, licere clerico beneficiato, etiam contradicente episcopo, beneficium relinquere et in monasterium sese recipere: *Si quis horum in ecclesia sua sub episcopo populum retinet, et sæculariter vivit, si afflatus Spiritu sancto in aliquo monasterio vel regulari canonica salvare se voluerit, quia lege privata ducitur, nulla ratio exigit, ut lege publica obstringatur; dignior est enim lex privata quam publica etc. Quisquis igitur hoc spiritu ducitur, etiam episcopo suo contradicente, eat liber nostra auctoritate.*

S. Thomas (1) quæstionem proponit: utrum presbyteri curati possint licite religionem ingredi: eamque affirmative resolvit, ea ratione ductus, quod nulla lege obligantur, toto vitæ tempore curam animarum sustinere. Articulum vero ita concludit, facta de archidiaconis expressa mentione: *Unde manifestum est, quod archidiaconis et presbyteris curatis licet ad religionem transire;* et paulo infra: *Dicendum, quod presbyteri curati et archidiaconi obligaverunt se ad curam agendam subditorum, quamdiu retinent archidiaconatum vel parochiam; non autem obligaverunt se ad hoc, quod perpetuo archidiaconatum vel parochiam retineant.* Hæc *s. Thomæ* sententia confirmatur a *s. Antonino* in sua summa (2), ubi præterea addit, episcopi dissensum minime obstare: *Archidiaconis, presbyteris, curatis licet ad religionem transire, etiam episcopo contradicente.* Quæ verba similiter leguntur apud *Sylvium* (3).

Et quoniam alicui in mentem venire poterat, hujusmodi libertatem transeundi ad claustra, quæ sæcularibus presbyteris a canonibus conceditur, locum habere dumtaxat pro claustris monachorum, de quibus ipsi canones expresse loquuntur: idem *Sylvius* loco citato affirmat, eam facultatem æque competere, sive de instituto agatur contemplativæ vitæ unice dedito, sive de eo, in quo vitæ

(1) *2. 2. quæst. 189. art. 7.* — (2) *part. 3. tit. 16. cap. 2. §. 2. in editione Veronensi pag. 881.* — (3) *2. 2. quæst. 189. art. 7. in postrema ejus editione Antverpiæ facta, tom. III. pag. 945.*

activæ opera exerceantur. *Possunt religionem etiam illam ingredi, quæ in vita mere contemplativa, aut potissimum in corporalibus vitæ activæ officiis sit occupata; quoniam plus excedit status religiosus cujuscumque statum seu potius officium archidiaconi, vel plebani, quam status altissimæ religionis, statum cujuscumque infimæ: propter solemnia nimirum vota castitatis, paupertatis et obedientiæ, quæ in unaquaque religione emittuntur.*

At incidunt sæpe tempora, quibus opportunum non est, clericum sæcularem suum locum deserere, et in religiosis claustris se abdere: qua de re, nisi consultatio intercedat inter episcopum et superiorem regularem, impossibile erit, quid expediat agnoscere. Durum autem omnino est, virum ecclesiasticum, qui in suscipiendo presbyterii ordine conceptis verbis episcopo suo reverentiam et obedientiam spopondit, quoties ipsi libuerit, episcopo inconsulto atque inscio, ad regularia claustra discedere ac regularis instituti servitio perpetuo se mancipare. Super quibus omnibus inter se junctis certam aliqam regulam tradi, et generalem legem a Nobis promulgari opus esse contendis.

Equidem fatemur, non omni tempore omnibus opportunum, regularem vitam amplecti. Meminimus epistolæ *s. Augustini* ad *Bonifacium* comitem, quæ in editione monachorum *s. Mauri* impressa est (1), et cujus etiam pars refertur in can.: *Nos novimus 17. quæst. 2.*: ubi nimirum sanctus Doctor testatur, se una cum *Alypio* ipsum *Bonifacium* a monasticæ vitæ proposito dissuasisse, ob præclaram, quam, in sæculo manens, ecclesiæ et reipublicæ navabat operam, dum Africam a barbarorum incursionibus tuebatur: *Ut autem non faceres, quid te revocavit, nisi quia considerasti, ostendentibus nobis, quantum prodesset Christi ecclesiis, quod agebas, si ea sola intentione ageres, ut defensæ ab infestationibus barbarorum quietam et tranquillam vitam agerent?* Vidimus etiam apud *s. Thomam* (2) quæstionem hanc solidis rationibus examinari, utrum posset filius religionem ingredi, et parentes in sæculo relinquere, si, ab

(1) *n. 220. tom. II. pag. 212.* — (2) *2. 2. quæst. 101. art. 4. et quæst. 189. art. 6.*

ipso deserti, inopia sint laboraturi. Ulterius inquirunt moralistæ, an idem dicendum sit de avo, et an id, quod de ascendentibus statuitur, locum habeat etiam quoad filios, fratres et nepotes; et quatenus illius ope, qui religionem vult ingredi, prædicti omnes indigere debeant.

De reverentia quoque et obedientia, quam non modo sacerdos, sed quilibet etiam clericus proprio episcopo præstare debet, justam profecto opinionem fovemus. De hujusmodi obedientia agitur in cap. *Cum clerici de verb. signif.*, ubi *Innocentius* Papa III., exponens formam juramenti, quod a clericis ecclesiæ Placentinæ præstabatur, in hæc verba conceptum: *Ego talis ab hac hora in antea fidelis ero et obediens Placentinæ ecclesiæ, et domino meo episcopo Placentino:* docet, per ecclesiæ Placentinæ vocabulum intelligi capitulum ecclesiæ cathedralis; eum vero, qui præstat hujusmodi juramentum, episcopo tamquam capiti principaliter obligari. Neque porro Nos pro nuda inanique formula habendam esse putamus solemnem illam obedientiæ et reverentiæ sponsionem, quam presbyter facit in manibus episcopi ordinantis, juxta vetustissimum ecclesiæ morem, ante mille annos indubitanter servatum; ut ex antiquis ritualibus colligitur, quæ expendit *Catalanus* ad pontificale Romanum (1). Quin imo libenter agnoscimus, presbyterum, hujusmodi promissionis vigore, ea lege inter alias adstrictum teneri, ut a servitio ecclesiæ, cui in ordinatione addictus fuerit, discedere nequeat sine licentia episcopi: id quod optimis rationibus demonstrat *Hallier* (2), ubi docte graviterque refellit auctorem cujusdam libelli gallico sermone editi, qui hujusmodi reverentiam et obedientiam episcopo in ordinatione promissam angustis nimium limitibus coercere tentaverat.

Verumtamen his omnibus non obstantibus iterum dicimus, novam generalem legem hac de re minime necessariam Nobis videri, vel quia in ecclesiasticis sanctionibus, quodcumque necessarium est, satis constitutum habemus; vel quia, si quid adhuc ordinandum superest, id pro generalis constitutionis subjecto haberi non potest.

(1) *tom. 1. pag. 149. in notis ad §. 29.* — (2) *de sacerd. elect. et ordin. part. 1. sect. 6. §. 12. editionis Romanæ.*

Tria siquidem sunt, quæ in hujusmodi casibus considerari possunt: primum videlicet, an presbyter, ab ecclesiæ servitio ad regularia claustra transiturus, permissionem ab episcopo petere debeat: secundum, quid ipsi faciendum sit, si episcopus dissentiat: tertium, quid statuendum sit de parochia seu canonicatu aut archidiaconatu, quem presbyter obtinebat. Verum hæc omnia jam sacri canones considerarunt, atque opportunas pro singulis capitibus regulas præscripserunt.

Quod enim pertinet ad episcopi permissum, nemo dubitat, quin presbyter, ecclesiæ regimen aut ministerium dimissurus, ante omnia debeat episcopo consilium suum ejusque capiendi rationes, quantum earum natura fert, aperire. In quo non tam officio et honestati, quam naturalis legis præcepto satisfaciet. Quum enim presbyteri in animarum cura aliisque gravibus muneribus, ad pastorale regimen spectantibus, episcopi ministri sint; ita cum eo se gerere debent, ut is animarum, quas ipsi regebant, et negotiorum, quæ administrabant, necessitatibus opportune consulere valeat. De quo recte loquitur *Passerinus*, licet ordinis regularis scriptor (1): *Minister, qui habet custodiam rerum et bonorum Domini sui, quæ absente custode perire possunt, non ex pura decentia, sed ex debito officii sui tenetur bona sibi commissa domino reddere, et illum monere, ut de alio custode provideat; et si hoc non faciat, puniri potest.* Cum ergo parochus sit episcopi minister in cura animarum, si deserat animas sibi commissas, inconsulto episcopo, non minus peccat, quam si minister pastoris, ovium domino ac pastore non admonito, gregem errantem sine custode dimitteret, cum his, quæ sequuntur.

Hæc autem permissio vel ab episcopo conceditur, vel negatur. Si concedatur, jam controversiæ locus non erit. Sin vero denegetur, hujusmodi dissensus, ex auctoritatibus superius citatis, presbyterum non adstringet, quo minus religionem ingredi valeat. Neque id mirum videri debet. Si enim presbyter episcopo reverentiam et obedientiam in sua ordinatione promisit, multo solemnius regulares eam promiserunt proprio superiori in religiosa

(1) *de statibus hominis tom. III. quæst. 189. art. 7. n. 8.*

votorum professione. Et tamen, quoties regularis in ordine laxiori professus ad strictiorem transire cupit, tenetur quidem a superiore laxioris licentiam petere: verum tamen ea sibi denegata, nihilominus ad strictiorem libere transire potest, ut expresse statuitur in cap. *Licet de regularibus*, ubi sic legitur: *Talis ergo, postquam a prælato suo transeundi licentiam postulaverit, ex lege privata, quæ publicæ legi præjudicat, absolutus, libere potest sanctioris vitæ propositum adimplere, non obstante proterva indiscreti contradictione prælati; quia privilegium meretur admittere, qui concessa abutitur potestate.*

Denique de beneficiorum vacatione in jure statutum habemus, eam non induci per solum ingressum in religionem, sed per professionem regularem dumtaxat; quemadmodum videre est in cap. *Beneficium de regular. in 6.* Et quidem pro eo tempore, quod inter ingressum in ordinem regularem et professionem solemnem intercedit, debet episcopus quoad beneficia curata id ipsum agere, quod alias præstare consuevit, quum parochus aliquo impedimento detinetur, ne animarum curam exercere valeat; quoad beneficia vero choralia, relictis tyroni religioso, qui choro interesse nequit, ipsius beneficii fructibus, de distributionibus ita statuet, ut jura præscribunt; juxta opinionem in praxi receptam, de qua ait *Suarez* (1). Quin imo, si quis forte, religionem ingressurus, beneficium suum dimitteret (quo casu potest episcopus per constitutionem 58 *s. Pii V.* hujusmodi renuntiationem admittere), vel etiam, si tempore noviciatus hujusmodi dimissionem expleret, servatis omnibus, quæ ex præscripto sacri Tridentini concilii (2) tam in bonorum temporalium, quam in beneficiorum ecclesiasticorum renuntiationibus servari debent: nihilominus omnia in suspenso remanere deberent; neque posset episcopus ad beneficii sic dimissi collationem devenire, nisi post factam a dimittente solemnem professionem: uti late ostendit doctus et in hoc toto rerum genere expertissimus scriptor bon. mem. *Joannes Baptista Riganti* in suo commentario ad regulas cancellariæ (3). Qua in re olim dubitatum est:

(1) *de religione tom. 3. lib. 5. cap. 16. n. 12.* — (2) *c. 16. sess. 25. de regularibus.* — (3) *tom. 3. regul. 46. a. n. 2. ad finem.*

an vota simplicia, quæ a clericis regularibus societatis Jesu post biennium probationis emittuntur, hujusmodi beneficiorum vacationem inducerent; sed negativa sententia communiter recepta fuit; ut observat laudatus *Riganti* (1) et monet *Pitonius* (2): quamvis in congregatione quinta generali ipsius societatis canone 19. statutum fuerit, ut, qui societati nomen dederit, expleto biennio, antequam vota simplicia emittat, ecclesiastica beneficia dimittere debeat; quo casu hujusmodi beneficia, si minus propter professionem, at propter renuntiationem vacare intelliguntur; ut notant *Sanch.* (3), *Pellizarius* (4) *cum aliis*, quos citant præfati *Riganti* (5) *et Pitonius* (6).

At enim dices, præmissa omnia recte procedere; verum per ea non tolli propositam difficultatem de peculiaribus circumstantiis aliquando occurrentibus, ob quas permitti nequit presbytero sæculari ad regularem vitam transire; et quidem necessarium esse, earum cognitionem et examen institui; quod obtineri nequit, nisi lata constitutione præscribatur aliqua consultationis species inter episcopum et superiorem regularem; ut unicuique sua ratio constet, ipseque superior regularis ab episcopo edoceri valeat de idoneitate illius, qui religioni nomen suum offert, ne forte eidem inutilis inveniatur; qualem protecto, ob ingravescentem illius ætatem, repertum iri suspicaris archidiaconum *Chizzola*, qui inter clericos societatis Jesu, te inconsulto, admissus fuit.

Porro nec interdicta fuit unquam hujusmodi consultatio inter episcopum et superiorem regularem, neque Nos eam vetare intendimus; quin potius utilitatem atque opportunitatem agnoscimus. Ut autem specialis legis mandato tamquam necessaria præcipiatur, in eo non modica est difficultas. Neque enim in jure cautum reperitur, ut duorum ordinum, laxioris atque strictioris, superiores inter se convenire debeant, quoties aliquis in illo professus ad hunc transire velit; sed solum, ubi inter præfatos superiores oriatur controversia, an hujusmodi transitus ex laudabili causa, vel potius ex animi levitate et in-

(1) *loc. cit. n. 30. et seq.* — (2) *discept. 126. n. 11. et seq.* — (3) *ad præcepta decalogi lib. 7. cap. 4. n. 7.* — (4) *in manuali tom. 1. tract. 3. cap. 4. n. 52.* — (5) *loc. cit. n. 32.* — (6) *n. 12.*

constantia suscipiatur, ecclesiasticæ leges superioris majoris judicium requiri voluerunt: *Si vero probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad ordinem arctiorem aut laxiorem, ex charitate an ex temeritate transire, superioris est judicium requirendum.* Ita legitur in citat. cap. *Licet de regularibus.* Quodsi, hujusmodi controversia pendente, religiosus in altero illo ordine recipiatur, atque etiam in eo professionem emittat, tunc ex ipsius controversiæ exitu decernendum erit, an ipse ad priorem reverti, an vero in posteriori remanere debeat; ut recte monet *Abbas Panormitanus* (1). Hodierna vero praxis est, per quam omnes hujus generis controversiæ et morarum prolixitates devitantur, ut religiosis viris, qui a laxiori ad strictiorem ordinem transire cupiunt, postquam voluntatis suæ causas coram competentibus apostolicæ sedis tribunalibus exposuerint atque probaverint, haud ægre a Romano Pontifice indulgeantur opportunæ facultates, in quibus derogatio super consensu superioris ordinis laxioris includitur.

Quod vero jus certis in casibus certisque de causis competit superiori ordinis laxioris, ut suum subditum regularem, ad strictiorem ordinem digressum, etiam post solemnem professionem in eo emissam repetere et revocare valeat; idem similiter certis in casibus justisque exigentibus causis episcopo competit, ut suum clericum sæcularem ordini regulari adscriptum repetere possit. Hoc tradit clarissimus canonum docter *Innocentius IV.* ad sæpe citatum cap. *Licet. de regular.*, cujus hæc sunt verba ibi num. 3.: *Clericus potest transire ad religionem, non petita licentia, etiamsi contradicatur; crederemus tamen, quod posset eum repetere, si ex transitu suo prima ecclesia gravem sustineret jacturam.* Concordat *Abbas* in idem cap. 14., ubi sic ait: *Ulterius quæritur: Quid in sæculari clerico? Numquid potest intrare in religionem, non petita licentia ab episcopo?* Innocentius *tenet, quod sic: sed si ecclesia graviter læderetur, esset revocandus.* Satis itaque provisum est etiam episcopo, qui factum clerici sui, ad regularia claustra se invito digressi, impugnare velit. Unde nec ulla nova constitutione opus

(1) *in citat. cap. Licet. n. 15. de regular.*

est, ut episcopalia jura hac in parte asserantur; neque porro, ut peculiares indicentur casus, quibus hujusmodi juris exercitio locus esse possit; quum satis sit, regulam generalem tradidisse, quam judex sequatur, quamque ad peculiares causas pro sua prudentia justoque arbitrio valeat applicare.

Hujus tamen juris, quo episcopus clericum sæcularem sibi subjectum, qui regulari instituto sine ipsius assensu nomen dedit, repetere et ad ecclesiæ servitium revocare potest; hujus, inquam, juris persecutio in casibus particularibus non admodum facilis esse videtur. Ponamus enim, episcopo rem esse cum clerico beneficiato, cum canonico, cum archidiacono; vel (quoniam de simplici beneficiato aut canonico minus fortasse laborabit) de archidiacono videamus. Hujus dignitatis sive officii, veteribus quidem temporibus gravissimi, nunc munus omne eo redactum est, ut episcopo, ordinationes generales celebranti, quum ipsi commodum fuerit, assistat, promovendos ad ipsam ordinationem evocaturus. Si vero agatur de parochis aliisve animarum curam gerentibus, nemo quidem negabit, ipsorum munus magni in ecclesia momenti esse; sed quum simul negari nequeat, prælationis munus seu statum (ut inquit *Suarez* (1), ubi de animarum cura loquitur) minus securum esse, religionis vero esse statum majoris securitatis in ordine ad spiritualem salutem: unusquisque parochus religiosæ vitæ cupidus hac una exceptione in judicio se tuebitur adversus episcopum, qui ipsum ad animarum curam revocare contendat. *S. Gregorius* Magnus, quum olim scriberet adversus legem ab imperatore *Mauritio* editam, qua interdictum erat militibus monasticam vitam amplecti, hanc inter alias rationem afferebat: *Multi sunt, qui possunt religiosam vitam etiam cum sæculari habitu ducere; et plerique sunt, qui, nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullatenus possunt:* ut videre est in ipsius epistola 65. (2) præfatæ editionis Parisinæ. Nunc ergo quilibet beneficiatus, canonicus, archidiaconus, parochus, qui

(1) *de religione tom. 3. lib. 1. cap. 21.* — (2) *lib. 3. indict. 6. tom. 2.*

officium aut ministerium suum cum religiosa vita commutaverit, se non inter multos, sed inter plerosque a *s. Gregorio* indicatos connumerandum esse, affirmabit.

Si autem ipsi objiciatur, quod in sæculari statu pauperibus largiter subvenire consueverat, respondebit, se non minus ex ipsis religiosis claustris, si bonorum suorum possessionem ad religionem attulerit, opportunis obtentis facultatibus, pauperum indigentiis subventurum. Sane quum in præfata lege *Mauritius* imperator inhiberet, ne debitores publici ærarii in monasteriis recipererentur: *s. Gregorius*, eam partem legis impugnans (de qua tamen deinde suam opinionem mutavit, ut observant laudati editores in notis littera d.), ita scribebat in citata epistola: *Quod vero in eadem lege dicitur, ut ei in monasterium converti non liceat, omnino miratus sum; dum et rationes ejus possunt per monasterium fieri, et agi potest, ut ab eo loco, in quo suscipitur, ejus quoque debita suscipiantur.*

Quod si objiciatur gravis ætas presbyteri ad religionem transeuntis, facilis et obvia erit responsio, quod multi sunt in regularium familiis religiosi viri in senili ætate constituti, qui pro modo virium suarum laudabilem operam religioni præstant; quorum numero ipsum, de quo est quæstio, adjungi, nil vetat. Ita pariter *s. Gregorius* contra propugnatores supradictæ legis, qui dicebant: milites ad monasteria convolantes bonos monachos non evadere; affirmabat: *Ego indignus famulus vester scio, quanti his diebus meis in monasterio milites conversi miracula fecerunt, signa et virtutes operati sunt.*

Denique, huic epistolæ jam nimis prolixæ finem facturi, unum adhuc addimus: ex centum nimirum archidiaconis non facile duos inventum iri, qui archidiaconatum dimittere et religionem ingredi velint; contra vero in pari regularium numero multos sane inveniri posse, qui regularem vitam pro archidiaconatu adipiscendo relinquerent. Quare quum leges versari oporteat circa ea, quæ frequenter accidunt, profecto non tam nova lege opus erit ad retinendos clericos et presbyteros sæculares, ne religiones ingrediantur; quam necesse est, aliquid

excogitare, quo magis intra religiosa claustra continerentur ii, qui regularem vitam amplexi et professi sunt. Vix enim credibile est, quam multi a regularibus ordinibus migrare variis artibus quotidie moliantur. Neque solum de apostatis loquimur, quorum numerus in dies augetur; sed si omnes, qui nullitatem professionis suæ judicio experiri aggrediuntur, illam apud judices probarent; si omnes, qui dignitates extra religionem ambiunt, voti compotes fierent; si demum facilem apud Nos aditum invenirent eorum instantiæ, qui e claustris exire, et in habitu presbyteri sæcularis sub obedientia episcoporum et cum obligatione servandi vota religiosa, quatenus conciliari possunt cum statu clerici sæcularis, in sæculo manere vellent: longe utique minor eorum foret numerus, qui, religionem professi, ad mortem usque in illa perseverarent.

Dum itaque, dilecte Fili Noster, consiliis tuis, quæ tum privatis litteris, tum etiam typis impressis non minus docte quam eloquenter proposuisti, obsecundandum Nobis esse, non arbitramur; in eo tamen singularem existimationem, quam de Te merito fovemus, agnosces, quod Tibi causas atque rationes, quibus ab iis sequendis retrahimur, exponere non detrectavimus his litteris Nostris, quibus etiam Tibi novum benevolentiæ Nostræ pignus, apostolicam benedictionem impertimur.

Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem die 14. Januarii 1747, pontificatus Nostri anno septimo.

CAPUT II.

DE STATU CLERICORUM.

„Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordini„bus, vel prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum „statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, „hic agemus de beneficiis ecclesiasticis, horis canonicis, „et aliis paucis."

DUBIUM I.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

ARTICULUS I.

Quid et quotuplex beneficium ecclesiasticum?

83. *Quid est beneficium?*
84. *Quotuplex est?*

83. — „Resp. 1. Beneficium ecclesiasticum est jus „perpetuum percipiendi fructus ex bonis ecclesiæ, pro„pter officium aliquod spirituale, auctoritate ecclesiæ „constitutum. Ita *Laym.* (1), *Less.* (2).

Dicitur 1.: *jus perpetuum*, ad excludendam vicariam et commendam temporalem, quæ non sunt beneficia, de quibus canones loquuntur.

„Dicitur 2.: *jus perpetuum;* quia in beneficio duo jura „a se mutuo separabilia distinguuntur: Primum est jus seu „potestas exercendi muneris spiritualis, estque simpli„citer spirituale; alterum est jus percipiendi reditus ec„clesiasticos, quod, etsi secundum se sit temporale, qua„tenus tamen fundatur in officio spirituali eique anne„xum est, spiritualitatem aliquam participat.

„Dicitur 3.: *auctoritate ecclesiæ etc.;* quia solius præ„lati est, officia in ecclesia instituere eisque proventus „ecclesiasticos annectere; ipsiusque est respicere, quot „et qualibus ministris ecclesia egeat.

84. — „Respondetur 2. Beneficium dividitur 1. in *sæ„culare*, quod pro sæcularibus, et *regulare*, quod pro re„gularibus est institutum. Unde sine dispensatione nec „sæculare regulari, nec contra conferri potest. Porro „omne beneficium præsumitur esse sæculare, nisi pro„betur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel „per possessionem pacificam 40 annorum; per eam enim „ex sæculari fit regulare, et contra.

„2. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. *Du„plex* dicitur, quod est cum administratione, ut papatus, „episcopatus; et omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, „quæ habent præeminentiam cum jurisdictione in foro „externo: ut præpositura, decanatus, archidiaconatus, ab-

(1) *l. 4. t. 2. c. 1.* — (2) *l. 2. c. 34. d. 1.*

„batia sive sæcularis sive regularis, prioratus claustra„lis; item personatus, qui est eminentia in ecclesia sine „jurisdictione, v. gr. locus honorificus in choro, in pro„cessionibus, suffragiis ferendis, ut cantoria et similes; „item beneficia, quæ dicuntur officia habentque adminis„strationem rerum ecclesiasticarum sine jurisdictione, ut „custos, thesaurarius, primicerius, archipresbyter. Deni„que duplicia dicuntur beneficia curata; hæc enim omnia „duplici onere et cura constricta censentur, cum præter „recitationem precum omnibus communem habeant ali„quam administrationem et eminentiam. *Simplicia* dicun„tur, quæ tantum sunt instituta ad officia divina obeunda, „neque administrationem vel eminentiam singularem ha„bent: ut canonicatus, sive sæculares sive regulares, ca„pellaniæ. *Vide Laym.* (1) *et Less* (2).

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur et conferantur beneficia.

85. *Quibus modis acquirantur beneficia.*
86. *Quinam sint proprii collatores beneficiorum.*
87. *Quid et quotuplex sit jus patronatus.*
88. *Quando patronus teneatur præsentare.*
89. *An pendente lite currat tempus præsentationis.*
90. *Quid faciendum, si multi præsententur?*
91. *An peccent graviter non præsentantes digniores ad beneficia. Certum est de promoventibus ad cardinalatus et episcopatus.*
92. *Id certum est etiam de episcopis non eligentibus digniores ad parochias.*
93 — 96. *Quid, si electio fit ad beneficia simplicia?*
97. *An patroni non præsentantes digniores peccent graviter.*
98. *An ad idem teneantur resignantes.*
99. *Verior sententia.*
100. *An eligendi digniores ad prælaturas regulares.*
101. *Vera sententia.*
102. *An electio digni, omisso digniore, sit valida.*
103. *Probabilior sententia.*
104. *An episcopi digniores sint transferendi ad majores ecclesias. Et quæritur hic, an translatio episcoporum vetetur jure divino.*
105. *Quid, si adsit justa causa?*
106. *An eligentes minus dignum teneantur ad restitutionem; et cui.*

(1) *c. 4. n. 4.* — (2) *l. 2. c. 34. d. 2.*

107. *An sententia negativa sit probabilis.*
108. *An teneantur ad restitutionem id suadentes.*
109. *Quid, si beneficium conferatur per concursum?*
110. *An eo casu minus dignus electus teneatur resarcire damnum ecclesiæ vel digniori.*
111. *An examinatores teneantur denuntiare digniores.*

85. — „Resp. 1. Beneficia ecclesiastica uno ex tri-„bus modis communiter acquiruntur: 1. Per *electionem*, „v. gr. canonicorum; vel etiam postulationem (quæ est „electio ejus, qui non erat de capitulo, vel de jure non „erat capax), et confirmationem superioris, si electum „vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per *præsen-„tationem* patroni præviam, et institutionem subsecutam „a prælato ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. „Etsi vero patronus præsentato jus ad rem conferat, ita „ut beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re et „collatio beneficii per institutionem datur. 3. Per *colla-„tionem liberam*, quando beneficium solo jure prælati „datur, nec patronatus juri subest. Unde etiam bene-„ficia ex modo conferendi dividuntur in electiva, patro-„nata et libera.

86. — „Respondetur 2. In qualibet diœcesi episcopus „est proprius collator beneficiorum, nisi ex legitima præ-„scriptione hoc jus alteri competat: supremus autem et „universalis collator omnium beneficiorum non patrona-„torum est Papa. *Less.* (1). Ratio prioris est, quia epi-„scopus in sua diœcesi est moderator sacrorum: ergo „ipsius est, officia sacra conferre. Ratio posterioris est, „quia Papa est supremus dispensator bonorum ecclesia-„sticorum et ordinarius ordinariorum. Potest autem Papa „tribus modis beneficia conferre: 1. jure præventionis; „2. jure concursus; 3. jure devolutionis, *de quibus vide* „*Less. l. c.:* ubi notat, jure præventionis et concursus „ad vitandas lites rarius Papam uti; imo per concordata „Germaniæ inter sedem apostolicm et *Fredericum* im-„peratorem, per constitutionem *Nicolai V.*, quæ incipit: „*Ad sacra etc.*, alterni tantum menses Papæ collationi „reservantur, scilicet Januarius, Martius etc.; reliqui vero „ordinariis collatoribus relinquuntur. Imo, si per tres „menses, a die notæ vacationis, in loco beneficii nulla

(1) *l. 2. c. 34. d. 10.*

„dispositio vel gratia Papæ appareat, ordinarius conferre „potest. Similiter mortuo Papa, quamdiu sedes vacat; *Less. l. c., Laym.* (1). Quod si autem Pontifex et ordi„narius eodem die idem beneficium diversis contulerint, „et neutrius collationis prioritas appareat, præferendus „est, qui invenitur in possessione, quia pro eo jus præ„sumit. Si neuter est in possessione, præfertur provisus „a Pontifice, ob dignitatem provisoris. *Barb. et Bard.* (2). „Denique, si ultima nocte mensis episcopalis beneficium „cœperit vacare, in dubio, utrum ante an post mediam „noctem, qua incipit mensis papalis, si nemo sit in pos„sessione, nec ulla provisio, præsumptio juris est pro „ordinario. *Gonzal., Barbosa, Bard.* (3).

87. — „Quæres 1., quid et quotuplex sit jus patro„natus.

Respondetur *primo*, esse potestatem præsentandi ad „beneficium ecclesiasticum vacans. Respondetur *secundo*, „esse duplex, scilicet jus *patronatus ecclesiastici*, quod „alicui competit, quia ex bonis ecclesiasticis; et jus *pa„tronatus laici*, quod alicui competit, quia ex bonis pa„trimonialibus ecclesiam fundavit vel dotavit vel erexit. „*Laym.* (4).

88. — „Quæres 2., quando patronus teneatur præ„sentare, beneficio vacante. Respondetur: Si patronatus „sit laicus, teneri intra 4 menses (5): si ecclesiasticus, „intra 6 (6)." *(Si mixtus, etiam intra 6, ut Salm.* (7); „intra quos nisi fiat præsentatio, beneficium fit liberum, „ejusque dispositio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus „est instituere præsentatum.

89. — Quæritur hic, an currat tempus præsentationis, quando vertitur lis super jure patronatus. Nega, si lis sit inter episcopum et patronum, vel inter ipsos præsentatos: secus, si lis sit inter patronos, verbi gratia si non conveniunt in præsentando; vel si contenditur, cui competat jus præsentandi. *Salmant.* (8) *cum Azor.*,

(1) *c. 10.* — (2) *d. 6. c. 6.* §. *10. ex c. Si a Sede.* — (3) *d. 6. c. 6.* §. *11.* — (4) *l. 4. tr. 2. c. 13. n. 2. et 4.* — (5) *ex c. Quoniam de jure patron.* — (6) *ex c. unico.* §. *Verum de jure patron. in 6.* — (7) *tr. 28. de benef. eccl. c. unic. punct. 8.* §. *5. n. 275.* — (8) *ibid. d. 277.*

Zer. etc. (1). Notant tamen *Salm. ib. cum Barb.*, episcopum tempus designatum posse per alios 6 menses prorogare, sed non amplius (2).

90. — „Quæres 3., quid faciendum si multi præsententur. „Respondetur 1.: Si patronus, qui antea præsentavit „Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præ„ferri, poterit prælatus instituere, utrum maluerit, si pa„tronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non „facit irritam primam, nec contra. Si tamen patronatus „sit ecclesiasticus, prior tempore erit potior jure (3). — „Respondetur 2.: Si ex duobus patronis alter Petrum, „alter Joannem præsentet, potest collator conferre, utri „maluerit." *(Sed præferre debet digniorem, etsi a minore parte patronorum præsentatum* (4). *Vide alia infra ex n. seq.)* „Imo juxta *Sylv.* episcopus tunc tertio con„ferre potest, eo quod patroni non conveniant. — Respon„detur 3.: Si multi patroni inter se sint discordes, is in„stituendus, in quem plures conveniunt. *Vide Less.* (5), „*Laym. l. c.*

91. — Hic oportet plures quæstiones discutere scitu maxime necessarias circa collationem beneficiorum.

Quæritur 1., an sit obligatio eligendi digniores ad beneficia. Certum est 1., nullo modo excusari a peccato mortali eos, qui promovent minus dignos ad episcopatus et cardinalatus. Habetur hoc ex *Trid.* (6), ubi declaratur: *Omnes vero et singulos, qui ad promotionem præficiendorum, quodcunque jus quacunque ratione a sede apostolica habent, aut alioquin operam suam præstant...., in primis meminerint, nihil se ad Dei gloriam et populorum salutem utilius posse facere, quam si bonos pastores et ecclesiæ gubernandæ idoneos promoveri studeant; eosque alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores et ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint.* Ex quo patet, peccare quidem graviter Pontifices et reges, qui ad præfatas

(1) *ex c. Quoniam de jure patron.* — (2) *ex c. 2. de concess. præb.* — (3) *ex cap. Cum autem de jure patronatus.* — (4) *ex cap. Quoniam de jure patr.* — (5) *l. c. d. 8.* — — (6) *sess. 24. c. 1. de ref.*

dignitates non digniores promovent. Ratio, quia, cum beneficia seu dignitates prædictæ sint instituta ad commune bonum ecclesiæ, multum ipsi detrahunt, qui permittunt eligere magis idoneos ad ecclesiarum regimen. Confirmatur ex propositione 47. damnata ab *Innocent. XI.*, quæ dicebat: *Cum dicit concilium Tridentinum, alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et ecclesiæ magis utiles judicaverint, ad ecclesias promovent, concilium vel primo videtur per hoc* digniores *non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo: vel secundo loquutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos: vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.*

92. — Certum est 2., quod episcopi ad beneficia curata pariter tenentur digniores eligere. Ratio est eadem, quæ supra declarata est, cum ad parochos etiam pertineat salus animarum. Et hoc pariter constat ex *Trident.* (1), ubi dicitur: *Ex hisque episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit.* Ex his verbis autem Tridentini, primo loco relatis: *quos ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint,* recte inferunt cum *s. Th.* (2) *Salm.* (3) *cum Soto, Cajet. etc.*, quod major dignitas eligendorum non accipienda est absolute, sed respective ad utilitatem ecclesiæ et fidelium. Cæteris autem paribus dicunt *Salm. l. c. cum Barb., Hurt. etc.*, censendum esse digniorem; 1. qui est senior; 2. qui de suis bonis fundavit ecclesiam; 3. sacerdos in concursu non sacerdotis; 4. originarius respectu extranei; 5. graduatus in aliqua scientia; 6. qui præditus est majori sanctitate aut prudentia, præferendus est ei, qui sola scientia præeminet; 7. potens et nobilis, quia hæc solent non parum conducere ad ecclesiæ bonum; 8. pauper præferendus est diviti. Ultimo notant *Pass., Leyr. et Sigism. apud Croix* (4), quod, si quis sit probabiliter dignior, sed dubie minus dignus altero, qui est certe dignus, potest hic certe dignus præferri.

93. — Dubitatur 1., an peccent mortaliter episcopi

(1) *c. 18. ejusdem sess. 24.* — (2) *2. 2. q. 63. art. 2.* — (3) *tr. 28. de benef. eccl. c. unic. punct. 8. §. 5. n. 307. in fine.* — (4) *l. 4. n. 594.*

eligentes minus dignos ad beneficia simplicia omissis dignioribus. Adest duplex sententia.

Prima sententia probabilis negat; quia, cum beneficia non sint instituta (saltem primario) in bonum singulorum, sed in utilitatem communitatis, modicum ei damnum infertur, si illa conferantur dignis, prætermissis dignioribus. Ita tenent *Nav.* (1), *Sa* (2), *Sotus* (3), *Elbel* (4), *Sanch.* (5) *cum Salon.*, *Gabr.*, *Ales. et Abul.*; item *Dic.*, *Hurt.*, *Vega et Diana apud Salm.* (6), et probabilem putant *Salm.* (7) *et Card.* (8). Ad textum autem, qui adducitur ab adversariis in *c. unic. Ut ecclesiastica benef. sine diminut. conf.*, ubi dicitur: *Debuisti beneficium in persona magis idonea dispensare*, respondent cum *Lugo* (9): ibi reprehendi a Pontifice episcopum, non quia non dispensavit digniori, sed quia dispensavit non idoneo, ut colligitur, judicio *Lugonis*, ex ejusdem canonis initio. Ad alios textus vero, qui opponuntur, respondent, in illis non haberi præceptum, sed tantum instructionem. Non desunt, qui asserunt, nullum esse peccatum, eligere ad beneficia simplicia etiam minus dignos, ut *P. Nav.*, *Led.*, *Gutt.*, *Garc.*, *Nav. et Diana apud Carden.* (10), qui adhuc probabile putat; sed puto, in hoc non recedendum a communi sententia, quæ saltem a veniali id non excusat: quinimo recte *Sanch.* (11) *et Cont. Tourn.* (12) *cum communi* damnat de mortali, eligere minus dignum ad canonicatus, quibus annexum est munus pœnitentiariæ vel concionandi aut docendi.

Secunda sententia tamen communior et probabilior*) docet, sub gravi obligatione etiam ad beneficia simplicia eligendos esse digniores. Ratio I., quia, ut ait *s. Th.* (13), *prælatus ecclesiasticus non est dominus* (beneficiorum), *ut*

(1) *l. 2. de rest. c. 2. n. 172.* — (2) *verb. beneficium n. 42.* — (3) *l. 3. de just. q. 6. art. 2.* — (4) *de statu eccl. conf. 9. n. 313.* — (5) *cons. l. 2. c. 1. dub. 2. n. 20.* — (6) *loc. cit. n. 312.* — (7) *ib. n. 324. in med.* — (8) *in dict. prop. 47. damn. ab Innoc. XI. n. 9.* — (9) *de just. d. 35. n. 11.* — (10) *d. n. 9.* — (11) *n. 21.* — (12) *de beneficiis c. 2. art. 1. sect. 2.* — (13) *2. 2. q. 63. a. 2. ad 1.*

---

*) Et hæc secunda sententia congruit cum retractatione 46. *Editor.*

ea possit dare pro libito, sed dispensator etc. Unde peccat, qui aliis beneficia distribuit quam dignioribus, qui ad illa jus fortius habent; si enim verum est (ut DD. communiter fatentur), quod beneficia non solum sint instituta in bonum commune, sed etiam (licet minus principaliter) in præmia meritorum, patet inde, ad illa majus habere jus, qui commune bonum magis promovent; saltem beneficia sunt bona communia, et ut talia etiam debentur iis, qui meritis præstant. Ratio 2. potior mihi et *Lugoni* (qui prædictæ primæ rationi minime acquiescit) ea est, quia ipsa utilitas ecclesiæ, ob quam sunt beneficia instituta, postulat de se, ut digniores promoveantur; alioquin clerici parum incumberent ad digniores se reddendos, et sic valde deficeret ecclesiæ utilitas; hoc autem damnum non leve, sed satis notabile videtur. Ita *Less.* (1), *Lugo* (2), *Pal.* (3), *Holzm.* (4), *Croix* (5), *Viva* (6), *Ronc.* (7), qui spectata ratione putat, contrariam carere probabilitate; item *Salmant.* (8) *cum s. Anton., Caj., Azor., Fill., Garcia et aliis plurimis.*

94. — Limitant tamen DD. et dicunt, non esse peccatum mortale I., si prætermittatur dignior non passim, sed semel vel bis: ut *Lugo* (9), *Nav., Azor. et Fill. ap. Croix* (10), item *Less.* (11) *cum Ales., Soto, Sa, Gabr., Angel., P. Nav. et Arag.*, loquendo de beneficiis mere simplicibus, ut capellaniis, et etiam canonicatibus, non autem de iis, quibus annexa est jurisdictio vel functio magni momenti, ut supra. Ratio, quia tunc parum damni infertur ecclesiæ. Hoc tamen nullo modo admittendum in beneficiis curatis, pro quibus damnum ecclesiæ, communiter loquendo, esset notabile. Imo *Vasq., Cov. et Caj.* tenent, hoc esse mortale etiam in omnibus beneficiis simplicibus, quia etiam violaretur in re gravi justitia distributiva. E converso ait *Less.* (12) *cum aliis*, quod dignior in his beneficiis non habet tale jus strictum, ut illud violare sit mortale, cum violatio justitiæ distributivæ, ut asserit cum *Soto*, non sit semper mortale, nisi redundet etiam in violationem justitiæ commutativæ.

(1) *l. 2. c. 33. dub. 14.* — (2) *de justit. d. 35. n. 10.* — (3) *tr. 13. disp. 2. p. 11. n. 8.* — (4) *de præc. part. tr. 3. n. 419.* — (5) *l. 4. n. 588.* — (6) *in prop. 47. Innoc. XI. n. 6. et 9.* — (7) *de beneficiis c. 5. q. 8.* — (8) *de benef. eccl. c. unic. punct. 8. §. 5. n. 314. et seq.* — (9) *l. c. n. 21.* — (10) *d. n. 588.* — (11) *l. c. n. 66.* — (12) *n. 65.*

95. — Limitant II., si excessus dignitatis sit parvus, quia tunc damnum leve censetur. Ita *Less.* (1), *Lugo* (2), qui vocat commune cum *Nav.*, *Soto*, *Gers.*, *P. Nav. et Sylvest.*, *Sanch.* (3) *cum Arag.*, *Pal.*, *Prado etc.*; et in hoc casu dicunt, electionem non excedere culpam venialem, etiamsi electores præstiterint juramentum eligendi digniores, ut *Salmant. cum Soto*, *Sanch.*, *Pal. et Lugo* (4), qui hoc admittit in his duabus et sequenti limitatione. Hæc tamen limitatio nequaquam admittenda est quoad beneficia curata.

96. — Limitant III., si beneficia sint parvi momenti, ut *Lugo* (5) *communiter cum Nav.*, *Sylv.*, *Gers.*, *Arag.*, *Salon.*, *Viva* (6); item *Less.*, *Reg.*, *Reb.*, *Mald. apud Croix* (7); item *Sotus*, *Valent.*, *Bann.*, *Rodr.* (8). — Limitant IV., si ex lege fundationis debeat elegi aliquis de aliqua familia, collegio, vel oppido, ut *Cont. Tourn. l. c. cum Sylvio.* — Limitant V., si prævidetur dignior brevi dimissurus beneficium, ut *Holzm.* (9) *cum Pichler.*

97. — Dubitatur 2., an patroni teneantur sub mortali præsentare digniores ad beneficia. Distingendum inter beneficia curata et simplicia. Si sint curata, certum est 1., quod patroni episcopatuum, ut sunt reges, ad id tenentur ex relato *c. 1. Trident. sess. 24. de ref.* ut supra, ubi hoc declaravit concilium de omnibus promoventibus, ut vidimus *n. 91.* — Certum est 2., quod, si patroni sunt ecclesiastici, tenentur etiam digniores præsentare, ut sancivit concilium *c. 18. dict. sess. 24.* — Sed dubium est, si patroni sint laici.

Prima sententia, quam tenent *Pal.* (10) *ac Garcias*, *P. Nav. et alii apud Salm.* (11), negat, teneri ad præsentandos digniores, sive beneficium sit simplex sive curatum. Probant ex *Trid.* (12), ubi dicitur: *Quod si jus patronatus laicorum fuerit, debeat, qui a patrono præsentatus erit, ab eisdem deputatis examinari, et non, nisi idoneus repertus fuerit, admitti.* Ergo concilium, ait *Palaus*, non aliud onus imponit laico, quam idoneum

(1) *n. 64.* — (2) *n. 21.* — (3) *d. dub. 2. n. 326.* — (4) *n. 23.* — (5) *ex n. 21.* — (6) *l. c. n. 6.* — (7) *n. 588.* — (8) *ap. Diana p. 5. tr. 5. r. 13.* — (9) *ibid. n. 421.* — (10) *tr. 13. disp. 2. p. 7. n. 6.* — (11) *de benef. eccl. c. unic. p. 8. §. 2. n. 281.* — (12) *d. c. 18.*

præsentare. Confirmat *ex can. Monasterium 33. caus. 16. quæst. 7.*, ubi dicitur: *Liceat illi presbytero, cui voluerit, pro sacro officio illius diœcesis cum consensu episcopi, ne malus existat, commendare.* In quibus verbis: *ne malus*, commentat glossa: *Sufficit, aliquem non malum esse;* ut notat etiam glossa *in cap. Licet caus. 8. q. 1.*

Sed omnino tenendum cum *secunda sententia* *), quod in beneficiis curatis teneatur sub gravi patronus adhuc laicus præsentare digniorem. Hoc mihi certum videtur, quia in his beneficiis eadem utique ratio currit, quæ in episcopatibus, pro quibus jam declaravit Tridentinum, ut supra vidimus, a quibuscumque patronis promovendos esse digniores. Idque videtur clare confirmari ex *prop. damn. 47.* ut supra (ut bene advertit *Croix* (1), quæ intelligenda est ex verbis: *quando fit concursus*, non solum de episcopatibus, in quibus non fit concursus, sed etiam de beneficiis curatis, quæ per concursum conferuntur. Si vero beneficia sint simplicia, prout probabile est, episcopos non teneri sub gravi, ea dignioribus conferre, ita probabile etiam est, ad hoc non teneri patronos; sed quia probabilius est, ut diximus, illa dignioribus conferenda esse; ita etiam probabilius censemus, patronos teneri sub gravi, digniores præsentare. Ratio potissima, ut bene ait *Sanch.* (2), quia alias evenirent eadem inconvenientia, quæ sequuntur ex hoc, quod electores non eligant digniorem, prout supra animadvertimus, cum episcopus non possit alioquin repellere præsentatum, si sit idoneus, etiamsi dignior omittatur. Nostram sententiam tenent *Sanch. l. c.*, *Croix* (3); *Viva* (4) *et Salm. cum Mol.*, *Ban.*, *Vasq.*, *Azor.*, *Less.*, et eamdem tenet *Lugo* (5), quamvis excipiat capellanias, quas quis pro libito in aliqua capella suæ familiæ instituit, contra *Molin.*, *Azor et Vasq. apud Viva* (6), quia hoc concedunt tantum fundatoribus, non autem successoribus.

(1) *n. 583.* — (2) *d. lib. 2. c. 1. dub. 5. n. 3.* — (3) *n. 584.* — (4) *l. c. q. 4.* — (5) *dict. dub. 35. n. 39.* — (6) *opusc. de benef. q. 4. a. 2. n. 5.*

*) Et hanc secundam sententiam *s. Alphonsus* in sua retractatione 45. iterum omnino tenendam dicit.

Editor.

98. — Dubitatur 3., an resignantes beneficia etiam debeant digniorem quærere. In hoc plures diversæ adsunt sententiæ.

Prima negat cum *Sanch.* (1), *Less.* (2) *cum Cajet.*, *Pal.* (3); item *Azor.*, *Hurtad.*, *Mercado*, *Salon. apud Salm.* (4) *et Lugo* (5) vocat communem *cum Malder*, *Sa et Diana*, et ipse *Lugo cum Vasq.* probabilem vocat. Ratio, quia resignans sive commutans beneficium non est dispensator boni communis, sed boni sui; unde non peccat contra justitiam distributivam: nec peccat episcopus tunc conferens beneficium resignatario idoneo, quia tunc non tenetur digniorem quærere; decreta enim de eligendo digniore loquuntur de collatione per vacationem, non autem per resignationem. Sentit tamen *Less. l. c.*, quod, si offeratur resignanti persona multo dignior, tenebitur ex charitate erga commune bonum, illum præferre.

Secunda sententia omnino opposita absolute affirmat, teneri resignantem quærere digniorem. Hanc tenent *Sotus* (6), *Viva* (7), *Cont. Tourn. ib.*, item *Vasq. et Palac. apud Salm.* (8). Ratio, quia resignans, licet non peccaret tanquam collator beneficii, peccaret tamen, quia esset causa illicitæ collationis: cum alioquin collator, qui certe non tenetur acceptare hujusmodi resignationem, non excusaretur a peccato, si eam acceptaret in aliquem, qui vix est dignus, dum aliunde de facili inveniri posset magis idoneus, cui beneficium conferatur; unde peccat etiam resignans, cooperando peccato collatoris.

Tertia sententia, quam tenent *Nav.* (9) *et Salm.* (10) *cum Vasq.*, tum tantum admittit, posse resignationem fieri non digniori, cum resignatarius sit æque dignus ac resignans; quia tunc nullum ecclesiæ damnum irrogatur.

99. — Sed de his omnibus sententiis æquior mihi videtur sententia doctissimi *Lugonis*, nempe quod tota ratio culpæ in hoc puncto sumenda est a ratione damni, quod ecclesiæ obveniret. Ratio, quia, cum finis intrin-

(1) *consil. l. 2. c. 1. dub. 7. n. 4.* — (2) *l. 2. c. 34. n. 61.* — (3) *tract. 13. disp. 2. p. 11. §. 2. n. 11.* — (4) *de benef. eccl. c. unic. p. 8. §. 6. n. 330.* — (5) *dict. d. 35. n. 49.* — (6) *de just. l. 3. q. 6. art. 2.* — (7) *l. c. n. 13.* — (8) *l. c. n 329.* — (9) *l. 2. de rest. c. 2. n. 173.* — (10) *ib. n. 331.*

secus principalis institutionis beneficiorum sit bonum commune, ut compertum est apud omnes (1), ecclesia illa conferendo sub hoc onere confert, ut casu, quo beneficiarii velint ea a se abdicare, nonnisi in bonum commune resignent; finis autem hic intrinsecus non potest negligi sine culpa. Hinc recte infert, hujusmodi resignationes, præsertim in beneficiis curatis, et præcipue in episcopatibus raro esse licitas: tum quia raro fiunt sine gravi boni communis detrimento; tum quia istæ electiones non fiunt cum ea diligenti inquisitione meritorum, qua conferuntur beneficia præfata per vacationem; item, quia ut plurimum fiunt cum retentione pensionis, quæ in damnum pauperum vergit; tandem, quia sæpe fiunt a senibus in adolescentes, ex quo deinde provenit, quod, ubi digniores in beneficiis post resignantium mortem electi fuissent, sint tantum electi minus digni: omnia autem hæc utique vergunt in grave damnum commune. Si autem ex circumstantiis censeri posset, in aliquo casu nullum aut modicum detrimentum ecclesiæ inferri ob resignationem factam in aliquem minus dignum alio, qui inveniri posset, tunc bene ait *Lugo*, excusari posse resignantem et collatorem a culpa, saltem gravi. Et huic sententiæ adhæret etiam *Croix* (2).

100. — Quæritur II., an ad prælaturas regulares eligendi sint etiam digniores.

Prima sententia negat cum *Hurt.*, *Rodr. et Valer. apud Salm.* (3), nisi agatur de generalatu aut prælatura perpetua; quoad tamen prælaturas amovibiles dicunt, non esse obligationem eligendi digniores: tum quia in religione jam adsunt regulæ, quapropter sufficit, ut juxta eas subditi regantur, quod bene potest præstare prælatus dignus, quin dignior existat; tum quia, si hic damnum aliquod afferret, facile amoveri potest. Huicque sententiæ adhæret *Lugo* (4) casu, quo subditi essent adeo observantes, ut prælatus non dignior, sed dignus possit sine ullo periculo eis præfici.

101. — Sed omnino affirmandum cum *sententia communi*, ut asserit idem *Lugo*, et hanc tenent *Sotus* (5),

(1) *juxta dicta n. 93. et l. 4. n. 492.* — (2) *l. 4. n. 586.* — (3) *de benef. eccl. c. unic. p. 8. §. 6. n. 332.* — (4) *d. 35. n. 56.* — (5) *l. 3. q. 6. art. 2. concl. 9.*

Nav. (1), *Card.* (2), ubi id prænotat ut certum, *Viva* (3), *Ronc.* (4), *Sanch.* (5), et etiam habent tanquam certum *Croix* (6), *Salm.* (7) *cum Vasq.*, *Peyrino*, *Villal.*, *Fernand. et aliis.* Ratio, quia eadem valet ratio in prælatis regularibus, quam in episcopis, incumbendi bono communitatis et subditorum, erga quos prælati sunt quasi episcopi. Nec penitus valet dicere, quod, cum adsint regulæ, sufficiet, quod prælatus attendat dumtaxat ad ipsarum observantiam retinendam; nam hæc observantia difficillime vigebit, si minus digni eligantur; quia minus digni facile tepescunt et indigni evadunt, aut saltem minus diligenter observantiæ incumbunt, et deinde ex imperfecta observantia facile ac cito regularum relaxatio succedet cum damno irreparabili; nam experientia constat, quod, ubi in aliqua religione abusus aliquis vel semel intraditur, difficillime postmodum avertitur. Et hujus gravissimi damni profecto sunt causa prælati minus diligentes, et ii, qui tales prælatos eligunt. Utinam hujusmodi detrimentum ex hoc capite derivatum in pluribus monasteriis sæpe non lugeretur! Ideo nunquam auderem absolvere religiosum, qui minus dignum prælatum eligere vellet. Atque recte *Salm. cum Antonio de Spiritu sancto* hanc doctrinam extendunt ad electionem definitorum, consiliariorum, procuratoris generalis et similium.

102. — Quæritur III., an electio digni in beneficiis, omisso digniori, sit valida. Si beneficium est simplex, certum est valere ex communi DD. (8). Dubium est, si sit curatum. Negant probabiliter *Pal.* (9), *Sanch.* (10) *et Salm.* (11) *cum Gonzal.*, *Arag.*, *Hurt. etc.* Ratio, quia in *Trid.* (12) circa beneficia parochialia, postquam præcipitur eligere digniores, sic additur: *Provisiones seu institutiones, præter supradictas formas factæ, subreptitiæ esse censeantur:* inter autem has formas (dicunt), quænam magis præcipua forma est, quam ut dignior eligatur, prout expresse concilium jubet? Confirmant ex

(1) *l. 2. c. 2. n. 159.* — (2) *l. c. n. 5.* — (3) *in dict. prop. 47. n. 10.* — (4) *c. 5. q. 7.* — (5) *dub. 2. n. 27.* — 6) *l. 4. n. 582. et 589.* — (7) *ib. n. 333.* — (8) *vide Salm. de benef. eccl. c. unic. p. 8. §. 7. n. 342.* — (9) *l. c. p. 11. §. 3. n. 3.* — (10) *l. 1. c. 1. dub. 6.* — (11) *ib. n. 345.* — (12) *cap. cit. 18.*

bulla *s. Pii V.* anno 1566., quæ incipit: *In conferendis*, ubi declarantur nullæ omnes collationes factæ præter formam Tridentini, præsertim in examine; et insuper conceditur appellatio digniori præterito.

103. — Affirmant vero probabilius, collationem valere, *Lugo* (1) *cum Garcia*, *Ugolino*, *Fill.*, *Vasq.*, *Mol.*, *Gutt.*, *Led.*, et idem *Holzm.* (2) *cum Anacl. et Angel.*, *Croix* (3) *cum Gonz.*, *Leur. et Lott.* Ratio, quia *forma* revera non significat nisi modum seu ritum externum in hujusmodi collationibus a concilio præscriptum, nempe edictum, concursum, examen etc. Quod autem alter dignior judicetur ab episcopo, non pertinet ad formam, sed ad internum episcopi judicium, a quo non debet pendere validitas collationis: nam alias, si episcopus elegerit eum, quem minus dignum judicaverit, etiamsi ille revera sit dignior, electio erit nulla. Præterea *s. Pius* in sua bulla præscripsit, appellationem interpositam non impedire, quominus electio per ordinarium primo loco facta interim executioni mandetur, et provisus, causa pendente, ab eadem ecclesia *non amoveatur*. Ergo (bene arguit *Lugo*) electio facta erat valida, donec judex appellationis eam revocet; alioquin etiam appellatione non facta electio nulla dicenda esset. Omnes autem conveniunt in dicendo, quod difficillime poterit in eo casu judicari pro appellante, cum major dignitas electi non tantum pendeat a scientia, sed etiam ab aliis requisitis prudentiæ, integritatis, aptitudinis etc. Et ideo præsumptio semper est pro electione ordinarii, nisi evidenter injusta et dolosa probetur, ut ajunt *Lugo l. c. et Salm.* (4).

104. — Quæritur IV., an obligatio eligendi digniores ad beneficia curata, præsertim ad episcopatus, ita urgeat, ut debeat episcopus dignior ab una ecclesia ad alteram majorem transferri. Hæc quæstio tota pendet ab alia, nimirum, an translatio episcoporum sit prohibita jure divino vel humano. Quapropter hanc discutere oportet.

Prima sententia tenet, translationem episcoporum esse tantum vetitam de jure ecclesiastico, ut disponunt *Leo I.* (5),

(1) *dist. 35. n. 71.* — (2) *pars. 3. tr. 3. n. 422.* — (3) *lib. 4. n. 627.* — (4) *de benef. eccl. c. unic. p. 8. §. 7. n. 347.* — (5) *ep. 82.*

Gelasius (1) *etc.* Ratio, quia alias, si esset vetita de jure divino, non sufficeret quælibet utilis et honesta causa ad dispensandum; sed in *cap. Nisi de renunt.* Pontifex, loquens de renuntiatione episcopatus, expresse dixit: *Ut si propter aliquam causam utilem et honestatem in hujusmodi proposito perseveres, de licentia nostra cedas.* Ex quo infertur, Papam sine causa valide dispensare, et cum aliqua causa etiam licite. Ita mordicus tuetur *Suar.* (2) *cum Hostiensi et Major.*, ac sequuntur *Barbosa etc. apud Salm.* (3).

Secunda sententia vero communior et mihi longe probabilior docet, episcopos teneri jure divino permanere in suis episcopatibus; ideo nec licite nec valide posse Papam cum eis dispensare sine valde gravi causa. Probatur ex *cap. Inter corporalia de translatione episc.*, ubi expresse declaravit *Innocentius III.*, quod, sicut Deus dissolutionem carnalis conjugii sibi reservavit, sic etiam conjugii spiritualis inter episcopum et ecclesiam; et addidit: *Non enim humana, sed potius divina potestate conjugium spirituale dissolvitur, cum per translationem... auctoritate Romani Pontificis* (*quem constat, esse vicarium Jesu Christi*) *ab ecclesia removetur.* Ratio autem hujus naturalis indissolutionis est, quia alias innumerabilia inconvenientia evenirent: præsertim, quia episcopi multum deficerent in dilectione suarum ecclesiarum, et ipsæ ecclesiæ parum bene regerentur, si sæpe mutarentur episcopi. Ita *Vasq.*(4), *Caj.* (5), *Sanch.* (6) *cum Salon. et Sot.*; item *Ban.*, *Arag. cum Salm.*, qui recte addunt (7) cum *Carthusiano*, *Soto*, *Hurtado etc.*, episcopis esse etiam vetitum, suas deserere ecclesias propter votum, quod ipsi emittunt, dum ecclesiis præficiuntur, curam habendi ovium ipsarum; quod votum perpetuum est, et in eo solus Papa dispensare potest, ut docet *s. Thomas* (8), ubi ait: *Presbyteri autem curati non obligantur voto perpetuo et solemni ad curam animarum, sicut obligantur episcopi. Unde episcopi præsulatum non possunt deserere absque auctoritate Romani Pontificis.*

(1) *epist. 6.* — (2) *de relig. l. 1. c. 16.* — (3) *ib. p. 9. n. 379. et 380.* — (4) *in 3. p. 3 d. 241.* — (5) *2. 2. q. 184. art. 6.* — (6) *consil. l. 2. c. 1. dub. 3.* — (7) *tr. 28. c. unic. p. 8. §. 9. n. 384.* — (8) *2. 2. q. 185. art. 4. in corp.* et clarius *q. 189. art. 7.*

105. — Advertendum hic vero, quod, licet episcopatus comparetur matrimonio carnali, non tamen id ita verum est, ut non possit dissolvi hoc conjugium spirituale per dispensationem Pontificis, justa et valde gravi causa interveniente, ut omnes fatentur (1). Et ita respondetur ad textum oppositum a *P. Suarez*. Causæ autem justæ communiter a DD. censentur esse, nimirum: magna utilitas ecclesiæ universalis vel particularis, vel ab alio non supplebilis; vel necessitas episcopi, propter infirmitatem aut aeris malitiam, vel quia in sua diœcesi ob plebis iniquitatem aut ob aliam causam non potest bene suum munus exercere. Ita *Salm.* (2), *Sanch. l. c. cum Soto et Vasquez*. Hinc respondetur ad quæsitum: Quodsi translatio sit vetita tantum de jure ecclesiastico, juxta primam sententiam, minor sufficit causa ad translationem, et adest obligatio eligendi episcopum digniorem, etiam ex iis, qui aliis ecclesiis præsunt. Si vero translatio sit vetita de jure divino, juxta nostram sententiam, nulla erit obligatio eligendi digniorem ex episcopis, qui actualem curam habent suarum ecclesiarum; et si episcopus nolit transferri, ad id nequit Papa eum cogere: nisi interveniat causa valde urgens, quo casu potest etiam cogi episcopus, ut ad aliam ecclesiam se transferat, ut dicit *Sanch.* (3) *cum Arag.* Et idem censent *Salm.* (4) *cum Hurtado* de translatione parochi.

106. — Quæritur V., an, qui eligunt ad beneficia dignum, omisso digniore, teneantur restituere damnum illatum ipsi aut ecclesiæ.

Prima sententia, quam tenent *Caj.* (5), *Sylv.* (6), *Vasquez* (7) *et Salm.* (8) *cum Ban., Salon., Aragon., Tapia et Lopez*, ait, teneri compensare damnum digniori omisso: quia, ut dicunt, sicut si aliqua bona essent a fundatoribus relicta, ut distribuerentur magis benemeritis aut indigentibus aut propinquis, isti jus strictum quidem haberent ad illa bona; ita jus habent digniores ad beneficia, quæ hac lege universali instituuntur, ut sint

(1) *vide Salm. ib. n. 382.* — (2) *ib. n. 388.* — (3) *dict. dub. 3. n. 2.* — (4) *tr. 28. c. unic. p. 8. §. 8. n. 390.* — (5) *2. 2. q. 62. art 4.* — (6) *v. restit 5. q. ult.* — (7) *de benef. dub. 17. n. 117.* — (8) *ib. n. 359.*

non solum stipendia laborum, sed etiam præmia meritorum. Alii vero, ut *Salmant.* (1) *cum Bannez et Salon.*, putant, damnum resarciendum non solum digniori, sed etiam ecclesiæ; quia hoc confertur electori jus eligendi ab ecclesia, ut eligat meliores; unde dicunt teneri electorem ex justitia commutativa ad compensationem damni, quod ipsi ecclesiæ obveniat ob electionem minus digni.

107. — *Secunda sententia* vero minus probabilis, quam tuentur *Nav.* (2), *Less.* (3), *Sanch.* (4), *Pal.* (5), *Lugo* (6), *Tol.* (7), *Croix* (8) *et Canus cum Adriano*, *Penna*, *Cov. etc. ap. Salm.* (9), qui probabilem vocant, docet, electorem neque ecclesiæ neque digniori teneri aliquid restituere; non digniori, quia tunc digniores haberent jus strictum ad beneficia, quando principaliter, ut supra diximus, fundatores habuissent rationem meritorum; non vero, quando minus principaliter, ut est in casu nostro, cum beneficia primario, prout omnes concedunt, imo etiam unice, prout tenet *Lugo*, sunt instituta in bonum commune, ut ecclesiæ inserviatur a bonis ministris; et licet secundario essent etiam instituta in præmia meritorum, ex hac tamen justitia nullum jus rigorosum ad illa acquirunt nec digni nec digniores. Neque sub alio pacto seu lege intelligit ecclesia electores obligare; neque ipsi intendunt se obligare sub onere restitutionis ad amplius quam ad ministros non indignos eligendos. Unde neque ecclesiæ tenentur aliquid restituere, ut pro certo vel fere certo habent *Pal.*, *Mol. et Sanch.* (10) *cum Soto et Arag.* Secus vero, si eligatur indignus, quia tunc tam ab electo quam ab electore deberetur ecclesiæ restitutio damni. Utraque sententia est valde probabilis; sed reddit mihi probabiliorem secundam sententiam id, quod diximus *l. 1. n. 35. et l. 4. n. 927.*, nempe quod nullus legitimus possessor sui ad restitutionem tenetur, qui pro se probabilem habet opinionem.

108. — Sic etiam resolvitur illa alia quæstio, quam retulimus *l. 4. n. 585.*, scilicet, an, qui suadet episcopo, conferre beneficium simplex aut curatum digno, præter-

(1) *ib. n. 367.* — (2) *in man. c. 17. n. 69.* — (3) *l. 2. c. 34. dub. 15.* — (4) *l. 2. c. 1 d. 45. n. 15.* — (5) *tr. 13. disp. 2. p. 11. §. 4. n. 5.* — (6) *d. 35. n. 83.* — (7) *l. 5. c. 4. n. 4.* — (8) *l. 4. n. 591.* — (9) *ib. n. 354.* — (10) *n. 10.*

misso digniore, teneatur ad restitutionem damni. Affirmant *Salm. in hoc tract. de benef. eccl.* (1), consequenter ad sententiam, quam ipsi tenent, ut supra; sed nos consequenter ad secundam sententiam, cui mox supra adhæsimus, dicimus cum *Laym.*, *Nav.*, *Sa*, *Less.*, *Val.*, *Fill. et aliis apud Salm. in tract. de rest.* (2), ubi ipsi *Salm.* hoc probabile censent, eum, qui episcopo sine vi aut fraude suadet, beneficium conferre minus digno, ad nullam restitutionem teneri: secus vero, si vi vel fraude impediret, beneficium conferri digniori; tunc enim certe tenetur damnum ipsi illatum restituere, cum quisque jus habeat, ne vi vel fraude impediatur a consecutione justi boni, ut dictum est *l. 4. n. 582.* Secus etiam, si beneficium conferendum esset per concursum, ut in sequenti quæstione dicetur. An autem teneatur ad restitutionem is, qui non vi vel fraude, sed tantum ex odio impediret aliquem dignum a consecutione beneficii? Probabilius negatur (3).

109. — Quæritur VI., an, quando beneficia conferuntur per concursum, eligens dignum, omisso digniore, teneatur huic damnum restituere.

Prima sententia communis affirmat, quam tenent *Pal.* (4), *Cont. Tourn.* (5), *Holzm.* (6), *Sanch.* (7) *cum Mol. et Metino*, *Croix* (8), *Lugo* (9) *cum P. Nav.*, *Less.*, *Caj.*, *Sylv.*, *Vasquez etc.*, qui vocavit verissimam sententiam. Ratio, quia eo ipso, quod dignior admittitur ad concursum, acquirit jus ad rem, cum in communi æstimatione adsit tunc pactum implicitum in edicto inter episcopum et oppositores, ut dignior præferatur. Quod procedit in omni præmio, quod promittitur vocatis per concursum ad luctam, ad jactum etc. Imo ait *Lugo*, quod, cum in edicto dicatur, quod cuique servabitur jus suum, digniores ex pacto explicito ad beneficium jus acquirunt. Tanto magis, quia in concursu ad beneficia curata datur ex Tridentino appellatio digniori, si prætermittatur; ergo, dicit *Pal. loc. cit.*, quod digniores habent jus strictum ad beneficia. Excipiunt tamen *Roncagl.* (10) *cum Garcia*, *Lugo* (11) *et Sanch.* (12), si excessus dignitatis sit parvus.

(1) *c. unic. p. 8. §. 8. n. 371.* — (2) *c. 1. p. 4. n. 106.* — (3) *vide dicta l. 4. n. 584.* — (4) *d. p. 11. §. 4. n. 6.* — (5) *de benef. cap. 2. art. 1. sect. 2.* — (6) *p. 3. tr. 3. n. 419.* — (7) *l. 2. c. 1. dub. 46.* — (8) *l. 4. n. 628.* — (9) *d. 35.* — (10) *c. 5. q. 2.* — (11) *n. 21.* — (12) *n. 5.*

Secunda sententia tamen negat obligationem restitutionis, ut tenent *Soto* (1), *Nav.* (2), item *Led.*, *Henr. et alii ap. Sanch.* (3), qui probabilem censent. Ratio istorum, quia prædictum pactum, quod supponitur vel habetur in edicto, non est pactum rigorosum, obligans juxta leges justitiæ commutativæ, sed est tantum promissio, obligans dumtaxat ex fidelitate; imo potius est explicatio obligationis, quam per se habet episcopus ex justitia distributiva, quæ non obligat ad restitutionem. Procul dubio sub gravi debentur, ut ajunt, præmia promissa concurrentibus ad luctam etc. ut supra, quia illa principaliter sunt instituta ut præmia meritorum; sed idem non currit de beneficiis, quæ unice vel principaliter instituuntur in bonum commune. His non obstantibus non audeo recedere a prima sententia communi et valde probabiliori: sed hanc secundam nec etiam audeo dicere improbabilem, quia revera non videtur constare, quod inter episcopum et oppositores intercedat pactum illud obligans rigorose ex justitia commutativa; et non constando de tali pacto, non videtur constare de tali obligatione.*)

110. — Quæritur VII., an dignus se opponens per concursum digniori peccet mortaliter et teneatur ad restituendum illi damnum, si beneficium obtineat. Nulli dubium, quod, si concurrat indignus cum digno, peccet concurrendo, et acceptando beneficium tenetur resarcire damnum ecclesiæ, illudque resignare; *vide Sanch.* (4) *et Salm.* (5). Si vero concurrat dignus cum digniore, duo dubia occurrunt.

Dubium 1. est, an iste concurrendo peccet graviter.

Prima sententia negat, et hanc tenent *Less.* (6), *Caj.* (7), *Azor.* (8), *Salm.* (9) *cum Soto*, *Bann.*, *Led. etc.*, item *Vasq. et Cov. apud Lugo* (10). Ratio, tum quia non per-

(1) *l. 4. de just. q. 6. art. 3. sub fin.* — (2) *c. 17. in summ. n. 74.* — (3) *l. c. n. 1.* — (4) *cons. l. 2. c. 1. dub. 4. n. 9.* — (5) *de benef. eccl. c. unic. p. 8. §. 8. n. 373.* — (6) *l. 2. c. 34. n. 70.* — (7) *2. 2. q. 185. art. 3.* — (8) *2. p. lib. 6. c. 15. q. 14.* — (9) *ib. n. 374.* — (10) *d. 35. n. 88.*

*) Secunda sententia *s. Alphonso* aliquando visa est probabilis: sed postea contrariam amplexus est. Vide retract. 47.
Editor.

tinet ad ipsum, merita discutere, sed ad electores; ideo, si ipse beneficium petit, petit sub conditione, si dignior videtur; tum quia hoc est secundum mentem ecclesiæ, ut omnes digni concurrant; alias, si non liceret dignis se opponere dignioribus, pauci concurrerent, et forte dignieres a scrupulo territi se retraherent, idque in grave damnum ecclesiæ utique vergeret.

Secunda sententia vero, quam tenent *Sanch.* (1), *Pal.* (2), *Nav.* (3) *ac Lugo* (4) *cum Turriano*, dicit, quod, si talis concurrat gratia honoris, ut ad alios concursus gradum sibi faciat, et postea desistat petere, ut eligatur, certe non peccat: secus, si prætendat electionem, aperte cognoscens, alterum esse digniorem. Ratio, quia, licet episcopus non peccet ipsum eligendo ex errore inculpabili, peccet tamen ille cooperando ad talem electionem, saltem materialiter injustam, maxime, quia injustitia illa vergeret in damnum dignioris, qui jus habet ad sui electionem. Hæc sententia, speculative loquendo, apparet probabilior; attamen in praxi nunquam videtur locum habere posse; nullo enim casu is, qui est dignus, poterit esse certus, quod episcopus bona fide eum eligendo non habeat aliquod rationabile motivum, ipsi concurrenti occultum, excludendi alterum, quem ille putat digniorem. Hoc innuit ipse *Lugo* (5).

Dubium 2. est, an hic dignus, manifeste cognoscens alterum se digniorem, peccet acceptando beneficium et teneatur damnum illi resarcire.

Prima sententia affirmat, quam tenent *Nav.* (6), *Pal.* (7); item *Sylvius et Tonner apud Salm.* (8). Ratio, quia ipse acceptando beneficium concurrit ad injustam electionem in damnum alterius.

Secunda sententia tamen, quam tenent *Sanchez* (9), *Soto* (10), *Diana* (11) *cum Turr. etc. ac Salm.* (12), dicit, eum nec peccare nec teneri ad restitutionem. Ratio, cur non peccet, quia ex una parte, ut ait *d. Th.* (13), loquens

(1) *c. 1. d. 48. n. 4.* — (2) *d. 2. p. 11.* §. *5. n. 1.* — (3) *de orat. misc. 45. n. 89. et 97.* — (4) *d. 35. n. 91.* — (5) *n. 89.* — (6) *l. 2. de rest. c. 2. n. 173.* — (7) *d.* §. *5. n. 1.* — (8) *tr. 28. c. unic. p. 8.* §. *8. n. 373.* — (9) *c. 1. dub. 13. n. 2.* — (10) *de just. l. 3. q. 6. art. 2.* — (11) *t. 2. tr. 5. misc. r. 110.* — (12) *l. c. n. 374.* — (13) *2. 2. q. 185. art. 3.*

de assumptione ad episcopatum, ille, qui debet assumere, *tenetur assumere meliorem quoad regimen ecclesiæ;* pro eo vero, qui assumitur, dicit, quod *non requiritur, ut reputet se aliis meliorem, sed sufficit, quod nihil in se inveniat, per quod illicitum ei reddatur assumere prælationis officium.* Ex alia parte non peccat cooperando peccato collatoris, cum per ipsam collationem jam episcopus peccatum consummaverit, et per accidens se habet, quod ipse acceptet vel non; juxta dicta in simili casu *l. 4. n. 492. quær. 8. v. sed admissa.* Prout enim (ait *Sanch.*), si pater et extraneus sint in extrema necessitate, extraneus recipiendo panem a filio, licet filius peccet panem ei præbendo, ipse tamen non peccat acceptando: ita in casu nostro. Ratio autem, cur iste neque tenetur ad restitutionem, est, quia, cum beneficium jam est ei collatum, alter dignior nullum jus amplius ad illud habet, eo quod desinit tunc beneficium esse inter bona communia; prout, si res duobus vendita tradatur secundo emptori, non tenetur iste rem emptam primo emptori restituere, cum per traditionem adeptus sit illius dominium, et extinctum sit jus ad rem primi emptoris. Licet autem in nostro casu concedatur digniori appellatio, collatio tamen in utroque foro valida est, et electus non potest a beneficio acquisito amoveri, nisi per sententiam judicis collatio invalidetur, ut diximus *n. 102.* Et hæc sententia mihi probabilior videtur; tanto magis, quia, sicut dignus electus potest licite beneficium petere, juxta dicta in præcedenti dubio; sic etiam potest acceptare; eo quod nunquam potest esse certus, collationem fuisse injustam. Hinc ait probabiliter *Lessius* (1), quod, si certe existimes, episcopum non judicio, sed favore te prætulisse, hoc tibi non imputabitur, si beneficium tibi non sollicitanti fuerit oblatum, vel si bona fide sollicitasti; videtur enim ecclesia ratas habere has collationes in favorem concurrentium, ne ipsi deinde perpetuo scrupulis angantur, ut eruitur ex *Trid.* (2), ubi præcipitur beneficia conferre *dignis*, *aliter facta collatio omnino irritetur.* Ergo collationes dignis factas pro assumptis jam ratas habet. Cæterum bene ait *Sanch.* (3), quod *com-*

(1) *d. n. 70.* — (2) *sess. 7. c. 3. de ref.* — (3) *l. c. n. 3.*

muniter oppositores excusantur a peccato, quia nullus se reputat minus dignum, ex bona fide existimare valet, quod, si alius excedit in uno, ipse excedat in alio.

111. — Quæritur VIII., an examinatores teneantur episcopo denuntiare digniores.

Prima sententia negat cum *Lugo* (1), *Pal.* (2), *Croix* (3) *et Barb.*, *Garc. etc. apud Salm.* (4); et probant ex *Trident.* (5), ubi dicitur: *Peracto deinde examine renuntientur, quotcumque ab his idonei judicati fuerint, ætate, moribus, doctrina etc.; ex hisque episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit.* Ergo, ut dicunt, ex verbis concilii colligitur, quod solum ad examinatores pertinet denuntiare idoneos, ita ut episcopus invalide eligeret eum, quem ipsi reprobarent; sed contra ad episcopum unice pertinet judicare, quis eorum sit dignior. Hoc confirmat *Lugo* ex declaratione S. C. concilii, quam refert, ubi dicitur: *S. congregatio declaravit, non pertinere ad examinatores, sed solum ad episcopum judicare, quis ex concurrentibus ad* (ecclesiam) *parochialem vacantem sit magis idoneus.* Et in *conc. Trid. loc. cit.* tantum habetur, ut examinatores peracto examine renuntient episcopo, quotcumque ab his idonei judicati fuerint. Hæc sententia est quidem probabilis; sed probabilior mihi est

Secunda sententia opposita, quam tenent communius *Nav.* (6), *Ronc.* (7) *et Salm.* (8) *cum Azor.*, *Led.*, *Med.*, *Vill.*, *Lop.*, *Diana*, *Tap. etc.* Ratio, quia ideo et præcipue concilium præscripsit concursum et examinatores, ut episcopus facilius et tutius digniorem agnoscere ac eligere valeret; unde, quamvis ex verbis concilii non inferatur obligatio examinatorum denuntiandi digniorem, infertur tamen ex mente concilii. Nec obstat declaratio allata S. C. ut supra; quia ibi nil aliud decernitur, nisi quod ad episcopum pertinet judicare de majori dignitate oppositorum, et hoc est certum; sed ibi non excluduntur examinatores teneri ad exponendum episcopo, quem ipsi censeant magis idoneum, ut mens concilii servetur.

(1) *d. 35. n. 66.* — (2) *l. c. §. 4. n. 9.* — (3) *l. 4. n. 626.* — (4) *de benef. eccl. c. unic. p. 8. §. 7. n. 337. et 338.* — (5) *sess. 24. cit. c. 18.* — (6) *lib. 2. de rest. c. 2. n. 187.* — (7) *c. 5. q. 9. r. 1.* — (8) *cit. c. unic. n. 339.*

Demum hic notandum, quod examinatores debent præstare juramentum de fidelitate in eorum officio, ut præcipitur in Trident. (1); alioquin concursus est nullus, ut declaravit S. C. concilii die 2. Decembris 1628.

ARTICULUS III.

Quæ intentio et qualitates requirantur ad beneficium accipiendum.

112. *Quænam qualitas requiratur in eo, cui beneficium confertur.*
113. *An requiratur in eo voluntas clericandi. Quomodo peccet recipiens beneficium simplex cum animo ducendi postea uxorem.*
114. *An peccet graviter recipiens beneficium curatum cum animo dubio suscipiendi sacerdotium intra annum.*

112. — „Resp. 1. Ut beneficium aliquod valide et „licite obtineatur, requiritur, ut sit persona capax et „habilis, hoc est, ut sit clericus, non illegitimus (cum „quo tamen episcopus dispensare potest ad ordines minores et beneficium simplex, cui ordo major non est „annexus), non irregularis, non excommunicatus, non improbus aut facinorosus; ut habeat scientiam competentem ad munus beneficio annexum, et ætatem legitimam, „nisi dispensetur, scilicet pro beneficio simplici annos 14 „(sufficere tamen 14 inchoatum, docet *Diana* (2) *ex Azor. „et aliis 5*)" (*cum Gonzal., Pal., Fill., Barb. et Salm.* (3) „*communiter*); „pro eo, quod subdiaconatum requirit, vigesimum primum; pro eo, quod diaconatum, vigesimum secundum; pro eo, quod sacerdotium, vigesimum „quartum inchoatum."*) (*ut probabiliter Less. et Azor. apud Salm.* (4): *quæ ætas sufficit, si ordinem suscipiat intra annum* (5). *Nota, quod, ætate deficiente, etiam quoad unam horam, provisio beneficii est nulla: est commune cum Sanch., Pal., Azor. et Salmant.* (6). „Colligitur

(1) *sess. 24. c. 18. de ref.* — (2) *p. 3. tr. 6. r. 64.* — (3) *de benef. eccl. c. unic. p. 7. §. 1. n. 160.* — (4) *ib. n. 157.* — (5) *juxta Trid. sess. 23. c. 12. de ref.* — (6) *ib. n. 162.*

*) Pro episcopatu denique (addimus ex hom. ap. tr. 13. n. 42) requiritur ætas 30 annorum completorum. *Editor.*

„ex *Trid.* (1). In his tamen et similibus casibus multi ex-„cusantur, vel quia illud jus ubique non est receptum, „vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, „quæ veluti usucapionem et dominium parit. *Less.* (2).

113. — „Resp. 2. Qui recipit beneficium quodcunque „habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere vo-„luntatem conditionatam clericandi et sacrum ordinem „accipiendi intra tempus a jure requisitum. *Laym.* (3), „*Less.* (4). Ratio est, quia suscipiens officium, cui obli-„gatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imo, „si curatum seu parochiale est, habetque intentionem sa-„cerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam „dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiam ipso „jure est privatus et ad fructuum restitutionem tenetur, „ut patet ex *cap. Commissa 35. de elect. in 6.* Quod si „tamen mutata voluntate ante finem anni sacerdos fiat, „fructus retinere potest." *(Idem docent Nav., Less., Sanch. etc. cum Salm.* (5). *Et sic tenendum contra Soto et Tol., ut probatur ex dict. cap. Commissa, ubi dicitur, quod recipiens beneficium curatum animo non suscipiendi sacerdotium tenetur fructus restituere, nisi voluntate mutata promotus fuerit. Vide omnia verba textus citati infra n. 114.)* „Imo et episcopus dispensare potest, ut vicario „substituto studiis per septennium vacet.

„Dixi 1.: *habens annexum ordinem sacrum:* quia, si „is non sit annexus, et beneficium non sit simplex, licet „illud acceptet animo fructus lucrandi et deinde uxorem „ducendi, non nisi venialiter peccat, si alias officio suo „satisfaciat, ut docent *Laym.* (6), *Sanch.* (7). Ratio est, „quia illa perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo „jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem „tenetur. Unde *Garcias* (8) talem ab omni culpa excusat.

„Dixi 2.: *voluntatem saltem conditionatam:* quia, si „ex justa causa postmodum status clericalis minus illi „convenire videatur, potest animum mutare, etiamsi be-„neficium sit curatum, v. gr.: si primogenitus familiæ „aut frater unicus sine liberis decedat; si optimum ma-

(1) *sess. 22. de ref. c. 4. in fin. etc.* — (2) *dub. 20.* — (3 *c. 14.* — (4) *l. 2. c. 34. dist. 26.* — (5) *de benef. eccl. p. 7. §. 3. n. 190.* — (6) *c. 14.* — (7) *l. 7. de matr. dist. 45.* — (8) *p. 3. c. 4. n. 42.*

„trimonium ad conservationem familiæ nobilis vel ad „lites graves sopiendas necessarium offeratur. Ratio est, „quia non est mens ecclesiæ, ita ad ecclesiasticum sta„tum obligare, ut hæc et similia bona impediantur. *Lay„mann l. c.*"

Quæritur hic I., quomodo peccet, qui recipit beneficium simplex animo deinde uxorem ducendi, beneficio dimisso. Certum est, peccare graviter, si beneficium habet annexum ordinem sacrum, ut communiter docent *Busemb. ut supra et Sanch.* (1), *Pal.* (2), *Salm.* (3) *cum Soto*, *Tol. etc.* Si vero ordinem sacrum annexum non habeat, tres sunt sententiæ.

Prima, quam tenent *Less.* (4), *Tol.* (5) *et Salmant.* (6) *cum Soto et Gutt.*, dicit, adhuc peccare mortaliter; quia similis intentio est perversio ordinis naturalis et divini, statuentis, beneficia recipienda esse tantum ad obsequium Deo præstandum.

Secunda sententia, quam sequuntur *Palaus l. c. et Garcias ap. Bus. supra*, censet, talem ne leviter quidem peccare, quia nullum apparet præceptum hoc prohibens.

Tertia sententia media, quam tuentur cum *Bus.*, *Sanchez* (7) *et Laym.* (8) *cum Nav. et Vasq.*, tenet, hunc quidem non excusari ab aliqua culpa, cum talis animus aliquam involvat inordinationem, sed non peccare graviter, cum hujusmodi inordinatio non sit tanta, ut damnari debeat de mortali; nullo enim jure constat, ipsam esse gravem. Nullum autem præceptum (ut recte docent *s. Antoninus et P. Concina*, quorum verba retulimus *l. 4. n. 547. v. cæterum*) est hominibus sub gravi imponendum, nisi evidens ratio id suadeat. Et ex hoc principio, tradito prius etiam a *d. Thoma* (9), præfata tertia sententia probabilior mihi redditur.

114. — Quæritur II., an peccet graviter et teneatur restituere fructus, qui recipit beneficium curatum cum animo dubio vel conditionato suscipiendi sacerdotium intra annum. Affirmant *Conc.* (10), *Sotus et Azorius ap.*

(1) *l. 7. de matr. d. 45. n. 14.* — (2) *tract. 13. dub. 4. d. 7. n. 14.* — (3 *l. c. n. 200.* — (4) *l. 2. c. 34. n. 132.* — (5) *l. 5. c. 5.* — (6) *ib. n. 199.* — (7) *l. c. n. 19.* — (8) *l. 4. tr. 2. c. 14. n. 11.* — (9) *quodlibet. 9. art. 15.* — (10) *t. 10. pag. 152.*

Salmant. (1); quia lex exigit veram intentionem suscipiendi etc. Sic enim habetur in *cap. Commissa de elect. in 6. Cæterum, si, promoveri ad sacerdotium non intendens, parochialem receperis ecclesiam, ut fructus ex ea per annum recipias, ipsam postea dimissurus (nisi voluntate mutata promotus fueris), teneris ad restitutionem fructuum eorumdem, cum eos receperis fraudulenter.* Negant vero *Nav., Barb., Garc., Graff. ibid. apud Salm.* (2); quia textus loquitur de eo, qui accipit fraudulenter beneficium; non autem dicunt accipere fraudulenter, qui cum animo dubio aut conditionali accipit. Verumtamen alii opinantur, *ut Bus.*, *Less.* (3), *Sanch.* (4), *Pal.* (5) *et Salm.* (6), qui citant *Lop.*, *Man.*, *Bardi etc.*, accipientem cum dubio peccare mortaliter et teneri ad fructus perceptos restituendos, quia dubitans revera non habet intentionem; non vero accipientem sub conditione, quia hic veram habet intentionem, quamvis conditionatam. Sed prima sententia est mihi probabilior, quia intentio, ut non sit fraudulenta, debet esse determinata absolute ad ordinem suscipiendum.*)

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura beneficia; et quinam beneficiarii teneantur ad residentiam.

115. *An et quando liceat habere plura beneficia.*
116. *Quotuplicia sint beneficia; et quæ sint incompatibilia. Et an, obtento secundo beneficio quomodocumque incompatibili, vacet primum.*
117. *An pluralitas beneficiorum sit vetita de jure divino vel positivo.*
118. *Quæ causæ cohonestent pluralitatem beneficiorum.*
119. De obligatione residentiæ.
120. *Quinam beneficiarii ad residentiam obligentur.*
121. *De residentia pastorum. Quær. 1., an curati teneantur residere de jure divino.*

(1) *de benef. eccl. c. unic. p. 7. §. 3. n. 185.* — (2) *n. 186.* — (3) *l. 2. c. 34. n. 131. et 133.* — (4) *d. c. 45. n. 10.* — (5) *n. 5.* — (6) *ib. n. 188.*

---

*) Sic textus convenit cum retractatione 48.

Editor.

122. *Quid notandum circa residentiam episcoporum?*
123. *Quid circa residentiam parochorum? Dub. 1. an parochi indigeant licentia in scriptis. Dub. 2., an parochi habentes justam causam, possint abesse per duos menses sine licentia. Quid, si urgeat aliqua necessitas? Quid, si absint per modicum tempus?*
124. *Quær. II., quo in loco beneficiarii teneantur residere; et præsertim, ubi episcopi; et ubi parochi.*
125. *Quær. III., quænam causæ excusent pastores a residentia; et 1.* de causa charitatis; *2.* de causa necessitatis; *3.* de causa obedientiæ; *4.* de causa utilitatis.
126. *Quær. IV., quando et quomodo pastores non residentes teneantur restituere fructus beneficiorum.*
127. *Dub. 1. Quid, si absint cum justa causa, sed sine licentia? Dub. 2. Quid, si eorum absentia sit sine culpa? Dub. 3. Quid, si resideant inutiliter? Et an parochi teneantur per se exercere munia principaliora. Dub. 4., an non residentes teneantur integros fructus restituere.*
128. *Quibus debent restitui fructus a non residentibus?*
129. Plura hic de residentia canonicorum.
130. *Quænam causæ excusent canonicos ab assistentia chori; et I.* de causa infirmitatis. *Dub. 1., an per se excusentur septuagenarii. Dub. 2., an cæci et surdi. II.* De causa necessitatis. *Quid, si quis abest a choro ob excommunicationem incursam? Quid, si ecclesia sit interdicta? Quid, si polluta? An canonici irregulares amittant distributiones et fructus præbendæ. III.* De causa utilitatis.
131. *Quid de canonico pœnitentiario? Quid de theologo, de examinatoribus, visitatoribus etc.?*
132. *Quid de canonicis docentibus? An parochi docentes gaudeant eodem privilegio. Quid de canonicis et parochis studentibus?*

115. — „Resp. Plura beneficia possidere non est „res simpliciter intrinsece mala, nec omnino indifferens, „sed speciem mali præ se ferens, imo ordinarie illicita „et naturali juri repugnans (si talia sint, quorum unum „ad honestam sustentationem sufficiat), nisi justa causa „ex circumstantia cohonestetur. Ita fere *Laym.* (1) *ex „s. Thoma, Less., Azor. etc. communiter:* quia, ut do- „cet *Trid.* (2), pluralitas hujusmodi magnam inordinatio- „nem involvit, dum minuitur cultus divinus, ecclesia „operariis, fundator pia intentione, pauperes utiliores ec- „clesiæ futuri sustentatione privantur. Hinc beneficia di-

(1) *l. 4. t. 2. c. 8. n. 1.* — (2) *sess. 24. de ref. c. 17.*

„stinguuntur in *incompatibilia primi generis*, in quibus accepta pacifica possessione secundi vacat prius: qualia sunt plura beneficia curata; item plures dignitates personatus, duo beneficia uniformia sub eodem tecto: „et in *incompatibilia secundi generis*, quæ, etsi sine peccato citra dispositionem obtineri nequeant, primum tamen, altero obtento, non vacat: qualia sunt beneficia reliqua residentiam postulantia, v. gr. canonicatus duo „diversarum ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trident.* (1), ut non liceat ultra tres menses canonicis ab ecclesia abesse. Unde *Laym.* (2) docet, canonicatus in cathedralibus ecclesiis Germaniæ, qui ex immemorabili consuetudine requirunt tantum residentiam „medii anni, vel 3 mensium, inter compatibilia beneficia „numerandos." *(Vide n. seq. 116. v. notandum).*

„Dixi: *nisi justa causa cohonestetur;* quia qui per dispensationem plura beneficia obtinuit, nisi justa causa „subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, ut docet *Less.* (3).

„Porro justa causa dispensandi erit evidens necessitas et utilitas ecclesiæ, et quandoque etiam prærogativæ et merita personæ, v. gr. insignis nobilitas, dignitas, scientia, auctoritas, virtus etc.; modo caveatur, ne „beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prærogativam „personæ, ad privatum tantum, et non ad commune bonum referatur. Imo sine dispensatione plura beneficia „sequentibus casibus haberi possunt:

„Si utrumque adeo sit tenue, ut neutrum sufficiat ad „sustentationem, modo utrumque sit simplex nec residentiam requirat:" *(secus igitur, si beneficia residentiam „requirant, licet sint tenuia: Croix* (4) *cum communi)*

„2. quando parochia est annexa canonicatui eique accessoria; tunc enim utrumque per modum unius pos„sidetur, ita tamen, ut teneatur vicarium perpetuum in „ecclesia alere;

„3. quando beneficia legitime sunt unita;

„4. quando alius idoneus et dignus non reperitur;

„5. quando unum beneficium habetur in titulum, alte-

(1) *sess. 24. c. 12. de reform.* — (2) *c. 8. n. 6.* — (3) *l. 2. c. 34. n. 151.* — (4) *lib. 4. n. 918.*

„rum in commendam non perpetuam, sed ad aliquot men-„ses, donec de idoneo provideatur. Ita *Regin. ex Sylv.*

116. — Beneficia alia sunt *simplicia*, prout sunt ea, quæ instituuntur tantum ad preces Deo persolvendas et ad altaris servitium, nimirum canonicatus, capellaniæ auctoritate pontificia vel episcopali erectæ, præstimonia, quæ dantur clericis ad studia prosequenda et similia. Alia sunt *duplicia*, scilicet, quæ habent aliquam jurisdictionem, præeminentiam vel administrationem, ut sunt dignitates etc. ut infra. Item alia beneficia sunt *compatibilia*, alia *incompatibilia*. Et horum alia sunt incompatibilia *primi generis:* prout sunt beneficia curata vel uniformia sub eodem tecto, nempe, quæ ad easdem functiones concurrunt eodem loco et tempore; item dignitates, personatus, et officia. *Dignitates* sunt, quibus est annexa aliqua jurisdictio supra clerum aut populum: ut sunt episcopatus, abbatiæ, decanatus, propositurae, archipresbyteratus, archidiaconatus. *Personatus* autem sunt, qui habent præeminentiam aliquam supra clerum, sed sine jurisdictione: ut sunt munera primicerii, præcentoris sive cantoris, et sacristæ primarii. *Officia* demum sunt munera thesaurarii, præceptoris, custodis seu sacristæ inferioris, œconomi etc., quorum aliquibus est annexa quædam administratio, sine tamen jurisdictione aut præeminentia. Alia vero sunt incompatibilia *secundi generis*, ut sunt canonicatus et omnia, quæ residentiam requirunt.

Notandum autem, quod, si quis obtinet duo beneficia incompatibilia, obtento secundo, vacat ipso jure primum; et si ille utrumque retinere præsumat, ipso pariter jure utroque beneficio privatur. Hæc certa sunt quoad beneficia incompatibilia primi generis (1). Sed dubium fit, an idem procedat in beneficiis incompatibilibus secundi generis, nempe quod, obtento secundo, vacet primum. Affirmant *Contin. Sporerii* (2), *Salm.* (3) *cum Gonz.*, *Azor. et Garcia*, *ac Fagn.* (4) ex declaratione S. C.; idemque

(1) *ex Tridentino sess. 7. c. 2. et sess. 24. c. 17. de ref.; item ex c. De multa de præb., Extrav. Execrabilis de præb. et dign., cap. Litteras de concess. præb., ac Clement. cap. unic. eod. tit.* — (2) *in fine tomi 3. de statu clericor. p. 76. n. 48. ad n. 9.* — (3) *tr. 28. de benef. eccl. c. unic. p. 16. §. 5. n. 664.* — (4) *in c. De multa de præb.*

dicunt *Salm.*, probari ex locis citatis Tridentini. Sed negat *Busemb.* (1) *ac Holzm.* (2) *cum aliis;* et idem sentit *Nav.* (3), dicens, quod, si constaret, S. C. declarasse, quod Tridentinum ita sit intelligendum, talis declaratio a Pontifice fuisset confirmata, et tunc sic foret tenendum; sed quia id non constat, et alias ex verbis concilii id non videtur efficaciter probari, non est, quod ad primam sententiam nos adstringat. Revera enim concilium in priori loco citato, nempe *sess. 7. c. 2.*, loquitur quidem de præsumentibus retinere duo beneficia quomodocumque incompatibilia, scilicet, quæ residentiam requirunt, et eos dicit ipso jure privari utroque beneficio, sed nullum facit verbum de vacatione primi ob consecutionem secundi. In posteriori autem loco, nempe *sess. 24. c. 17.*, ubi præscribit, vacare primum beneficium obtento secundo, loquitur tantum de beneficiis curatis, nimirum episcopalibus et parochialibus. Hoc tamen non obstanter popter prælaudatam declarationem S. C., cum ipsa a pluribus referatur, et præsertim a *Fagnano*, qui hujusmodi declarationum fuit diligens inquisitor, placet nobis potius primæ sententiæ adhærere, sed secundam non improbamus. Notat *Laymann* (4), quod habens personatum cum cura in ecclesia bene potest etiam habere ibidem canonicatum, cui parochialis ecclesia annexa est, et quam per vicarium administrare debet (5).

Præterea notandum cum *Salm.* (6) *et Abelly* (7), quod in aliquo casu evidentis necessitatis sive utilitatis ecclesiæ posset Papa dispensare, ut aliquis obtineat plura hujusmodi beneficia incompatibilia, etiam curata, prout *Gregorius Magnus* fertur præfecisse *Martinum*, *Paulinum et alios* duobus episcopatibus. Idque patet ex Trident. (8). Diximus: *casu evidentis necessitatis vel utilitatis;* nam alias habens plura hujusmodi beneficia, etiam cum dispensatione Pontificis, non erit tutus in conscientia, ut recte dicunt *Salm. l. c. cum Bellarm.*, *Panorm.*, *Wig. et Toleto.*

(1) *ut supra n. anteced. 115.* — (2) *tr. 3. de præc. part. n. 415.* — (3) *l. 3. consil. 24. de præb.* — (4) *l. 4. tom. 2. c. 8. n. 4. in fine.* — (5) *ex c. Super eo de præb. in 6.* — (6) *ib. n. 666.* — (7) *appendix de statu cler. art. 3. quæst. 4. n. 2.* — (8) *sess. 7. cap. 6.*

117. — Hic autem magna vertitur quæstio, an pluralitas beneficiorum sit vetita non solum de jure canonico, sed etiam naturali.

Prima sententia negat cum *Innoc.* (1); item *Filliuc.*, *Lugo apud Salm.* (2) *et Val.*, *Led.*, *Tusch.*, *Rebuff. etc. ap. Croix* (3): quia, ut dicunt, si hoc esset contra jus naturæ, Papa non dispensaret ita frequenter in hac pluralitate, ut videmus esse in consuetudine.

Secunda sententia vero, quam tenent *Cont. Tourn.* (4) *et Azor.*, *Panorm. ac Hostiens. ap. Salm.* (5), absolute affirmat tam de beneficiis duplicibus quam simplicibus. Ratio, tum quia nequit unus duabus ecclesiis satis bene deservire, tum quia intentio fundatorum talis est, ut plures sint, qui ecclesiis inserviant; et ideo pluralitatem beneficiorum, dicunt, fuisse expresse damnatam ex *Trid.* (6), ubi sic sancitum fuit: *Cum ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat clericorum, sancte sacris canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus ecclesiis adscribi. Verum quoniam multi improbæ cupiditatis affectu seipsos, non Deum decipientes, ea, quæ bene constituta sunt, variis artibus illudere, et plura simul beneficia obtinere non erubescunt: sancta synodus, debitam regendis ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscumque personis, quocumque titulo, etiamsi cardinalatus honore fulgeant, mandat observari, statuit, ut in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur. Quod quidem, si ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nihilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque non modo ad cathedrales ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia, tam sæcularia quam regularia quæcumque, etiam commendata perti neant, cujuscumque tituli ac qualitatis existant.*

Tertia sententia autem communis et tenenda (etsi olim primam probabilem censui*), docet, pluralitatem benefi-

(1) *in c. Finali de cler. non resid. n. 1. et in c. Cum jam dudum de præbendis.* — (2) *de benef. eccl. c. unic. p. 16. § 5. n. 656. et 657.* — (3) *l. 4. n. 902.* — (4) *de benef. cap. 4. art. 2.* — (5) *ib. n. 655.* — (6) *sess. 24. de ref. c. 17.*

*) Conferatur hic retractatio 49. *Editor.*

ciorum, sive duplicium sive simplicium, modo unum sufficiat ad congruam sustentationem, secundum se esse contra jus naturale ob rationes mox allatas et alia plura inconvenientia, quæ oriuntur a pluralitate beneficiorum, enumerata a *Joanne XXII. in extrav. Execrabilis de præb. et dign.*, ita ut plura beneficia nec etiam cum dispensatione Pontificis valeant retineri sine peccato mortali; sed non taliter, quod id non possit ex aliquibus circumstantiis cohonestari. Ita *s. Thomas* (1), quem sequuntur *Less.* (2), *Laym.* (3), *Pal.* (4), *Azor.* (5), *Abelly* (6), *Holzm.* (7), *Salmant.* (8), ubi nostram sententiam ut certam habent cum aliis communiter; item *Bellarm. apud Cont. Tourn. l. c.*, qui ait, dispensationem Pontificis neminem tutum reddere, nisi adsit urgentissima causa et ecclesiæ necessaria.

118. — Causæ autem cohonestantes pluralitatem beneficiorum, ex communi DD. sententia, sunt: I. *Necessitas ecclesiæ*, nempe si desint alii ministri idonei; ita *P. Concina* (9), *Anacl.* (10) *et Salm.* (11) *et alii ex d. Thoma* (12), qui docet, tunc posse alicui conferri plura beneficia, *si sit necessitas in pluribus ecclesiis ejus obsequio, et ipse possit plus deservire ecclesiæ, vel tantumdem absens, quam alius præsens* (verba s. Doctoris). II. *Utilitas ecclesiæ*, nempe si unus solus, licet absens, magis censetur profuturus sua auctoritate, doctrina et prudentia, quam alter sua præsentia. Ita *Holzm.* (13), *Conc. l. c. et Anaclet* (14) *cum Pirhing.* Hinc ajunt *Holzmann et Anacl.*, hac de causa conferri aliquando filiis principum plures episcopatus, etiam ante ætatem, ut ecclesiæ contra hæreticos potentius defendantur. III. *Evidens meritorum prærogativa*, scilicet si aliquis præstaret doctrina, consilio, instructione aut scriptione. Ita *Laym.* (15), *Anacl.* (16) *et Holzm.* (17) *ex c. fin. De multa de præb.*,

(1) *quodlib. 9. a. 15.* — (2) *l. 2. c. 34. n. 137.* — (3) *l. 4. tr. 2. c. 8. n. 2.* — (4) *tr. 13. d. 6. p. 4. n. 26.* — (5) *2. p. lib. 6. c. 12. q. 7.* — (6) *app. de statu cler. art. 3. q. 4. n. 4.* — (7) *tr. 3. n. 417.* — (8) *de benef. eccl. c. unic. p. 16. §. 5. n. 658. et 659.* — (9) *t. 10. pag. 171. n. 7.* — (10) *tr. 11. de benef. dist. 2. n. 16.* — (11) *ibid. n. 661.* — (12) *cit. a. 15.* — (13) *l. c. n. 418.* — (14) *ib. n. 17.* — (15) *l. 4. tr. 2. c. 3. n. 2.* — (16) *l. cit. n. 18.* — (17) *d. n. 418.*

ubi dicitur: *Nullus plures dignitates aut personatus habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum; circa sublimes tamen et litteratas personas, quæ majoribus sunt beneficiis honorandæ, cum ratio postulaverit, per sedem apostolicam poterit dispensari.* Et hoc est conforme doctrinæ Apostoli 1. *ad Tim. 5, 17.*, ubi ait: *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore* (id est *munerum largitione*, ut explicat *s. Hieronymus in c. 25. Matth.*) *digni habeantur*; *maxime qui laborant in verbo et doctrina.*

Quæritur autem circa beneficia simplicia, an, si quis habens unum beneficium jam sufficiens ad suam congruam sustentationem, accipiat secundum sine causa cohonestante, primum ipso jure vacet. Negant *Holzm.* (1), item *Gonzalez et Flaminius ap. Salm.* (2), dicentes, hunc beneficio non privari, sed esse cogendum per sententiam judicis, ut alterum dimittat: sed melius et communius affirmant *Barbosa* (3), *Fagnan.* (4) *et Salm.* (5) *cum Garcia*, ex quadam declaratione S. C., quam iidem *Fagn. et Garcia* referunt; hoc enim conformius videtur verbis aut saltem menti Tridentini.

119. — „Quæres, an et quomodo clerici teneantur ad „residentiam?

„Resp. 1. Episcopos, parochos, eosque, qui curatum „beneficium habent, jure divino teneri. Nec sufficit, si „per alios administrent, nisi majus bonum urgeat, quia „contra rationem est, ut hic officium et fructus, alter „onus habeat. *Bon.* (6).

„Resp. 2. Ita teneri ad residentiam, ut, si episcopi „intra annum ultra tres, et parochi ultra duos menses „absque legitima causa, per episcopum cognita et approbata, absint, mortaliter peccent et fructus non faciant suos. Ita *Trid.* (7). Notat autem *Diana* (8) *ex Bard.*, „supradicta etiam habere locum in superioribus sive præ„latis regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis „etiam cum periculo suis assistere.

„Resp. 3. Qui in ecclesiis cathedralibus vel collegia-

(1) *tr. 3. n. 415.* — (2) *tr. 28. c. unic. p. 16.* §. *5. n. 669.* — (3) *de potest. episc. alleg. 62. n. 3.* — (4) *in c. De multa de præb.* — (5) *cit. n. 669.* — (6) *tr. 1. d. 5. de oblig. benef. p. 1.* — (7) *sess. 23. de reform. c. 1.* — *vide Bon. l. c.* — (8) *p. 9. tr. 7. r. 53.*

„tis obtinent dignitates, canonicatus, præbendas vel por-„tiones," *(item omnes mansionarii et cæteri, qui habent in collegiatis beneficium perpetuum cum servitio annexo in choro, ut dicunt Salm.* (1) *ex declaratione S. C. contra Azorium, qui eos excusant, si alii sint, qui ecclesiæ inserviant)* „si intra annum ultra 3 menses absint, primo „anno media parte fructuum, secundo vero anno omni-„bus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privandos. „Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ: ut „constat ex Trident. (2).

„Resp. 4. Causas a residentia excusantes esse: 1. le-„ctionem theologiæ vel juris canonici; neque ad hoc „licentiam prælati aut episcopi requiri; requiri autem „ad lectiones litterarum humanarum et philosophiæ, nisi „contrarium habeat consuetudo; 2. studium theologiæ vel „juris canonici; id enim per 5 annos etiam excusat; „3. obsequium Papæ vel episcopi ad ecclesiæ utilita-„tem; 4. licentiam legitimam, ex quavis alia justa causa; „5. honestam consuetudinem, ubi dispositio concilii non „est recepta. *Vide Bon. l. c.*

„Resp. 5. Qui absque justa causa abest, peccat mor-„taliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, „si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi „id aliquo jure sit expressum.

„Resp. 6. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lu-„crari distributiones, juxta Trid., nisi tamen absint ad „curanda negotia ecclesiæ, ex commissione capituli, vel „omnino involuntarie; ob morbum, captivitatem, injustam „excommunicationem etc. *Vide Less.* (3).

120. — Plura hic scitu et ad praxim necessaria sunt ad trutinam vocanda circa hanc materiam *residentiæ*, cujus nomine intelligitur commoratio in loco beneficii ad obsequia ecclesiastica personaliter reddenda. Unde bene infert *Sylvester*, quod ii, qui in loco beneficii degunt, sed debita officia non præstant, non reputantur residere, ut infra melius explicatur. Ut certum autem sciendum, quod olim de jure communi omnia beneficia simplicia residentiam exigebant, ut patet ex *can. Clericus*

(1) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 6. n. 142.* — (2) *sess. 24. c. 12. de ref.* — (3) *lib. 2. cap. 34. dub. 29.*

dist. 91. et cap. Ex parte S. de cler. non resid. Sed hodie ex generali totius ecclesiæ consuetudine ipsa talem residentiam non requirunt, cum sufficiat per vicarium servitium præstare, nisi fundatores aliud expresserint. Ita communiter *Cont. Tourn.* (1), *Holzm.* (2), *Barb.* (3) *cum Sanch., Azor., Reg. et Sporer* (4), qui de hoc refert decretum S. C. Tantum hodie ad residentiam obligantur omnes pastores curam animarum habentes, et omnes canonici sive præbendati etc. cathedralium sive collegiatarum, de quibus infra postea agemus.

121. — Quæritur I., an omnes curam animarum habentes teneantur ad residentiam de jure divino. Negant *Ambrosius Catharinus, Valerius etc. apud Salmant.* (5), qui dicunt, teneri tantum de jure positivo. Sed omnino tenendum, ad id obligari de jure divino, ut communiter *cum Busemb.* docent *Less.* (6), *Cont. Tourn.* (7), *Petrocor.* (8), *Anacl.* (9), *Roncaglia* (10), *Spor.* (11) *cum Nav., Fagnano, Garc., Barb. et Salm.* (12) *cum aliis innumeris.* Et probatur ex concilio Trident. (13), ubi, licet hoc non fuerit expresse definitum, fuit vero tanquam certum suppositum, his verbis: *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, et in cætera pastoralia munia incumbere; quæ omnia ab iis nequaquam præstari et impleri possunt, qui gregi suo non invigilant neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt etc.: declarat s. synodus, omnibus cathedralibus ecclesiis.... præfectos, etiamsi s. Romanæ ecclesiæ cardinales sint, obligari ad personalem in sua ecclesia vel diœcesi residentiam, ubi injuncto sibi officio defungi teneantur etc.* Si ergo de jure divino est, ut pastores oves

(1) *de benef. c. 4. art. 1. v. sed contraria.* — (2) *de præc. partic. tr. 3. n. 425.* — (3) *in Trident. sess. 24. c. 17. n. 18.* — (4) *tom. 3. de statu cler. pag. 73. n. 22.* — (5) *tr. 28. de benef. eccl. c. unic. p. 6. §. 1. n. 91.* — (6) *l. 2. c. 34. n. 153.* — (7) *l. c. v. dico 2.* — (8) *tom. 4. p. 503.* — (9) *de benef. tr. 11. dist. 1. n. 68.* — (10) *eod. tit. c. 2. q. 3. r. 2.* — (11) *l. c. pag. 73. n. 23.* — (12) *l. c. n. 92. et 94.* — (13) *sess. 23. c. 1. de ref.*

agnoscant et pascant exemplo, de jure etiam divino est consequenter, ut resideant, ubi oves morantur; alias ea nequaquam ab iis præstari et impleri possunt, qui *gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt.* Idque clare declaravit *Benedictus XIV.* in sua bulla, *Ubi primum, edita 3. Dec. 1740.* Postquam enim dixit ibi, teneri pastores de jure divino suis ovibus assistere, ut eas pascant verbo et exemplo, mox subdit: *Itaque in statione vestra maneatis oportet, et personalem in ecclesia vestra vel diœcesi servetis residentiam, ad quam ex vi muneris vestri* (nota) *obligati estis.* Hinc bene ajunt *Cont. Tourn.* (1) *et Croix* (2) *cum Lugo,* non posse Pontificem in hoc dispensare, sed tantum posse aliquo casu declarare, quod jus divinum non obliget, justis intervenientibus causis, *de quibus vide infra num. 125.*

122. — Hinc autem notandum I., ab eodem concilio (3) concessum esse episcopis, per duos vel tres menses abesse a suis ecclesiis, his verbis: *Quoniam, qui aliquantisper tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt; sacrosancta synodus vult illud absentiæ spatium singulis annis, sive continuum sive interruptum, extra prædictas causas, nullo pacto debere duos aut ad summum tres menses excedere.* Unde opinantur *Roncag.* (4), *Elbel* (5) *et Anacl.* (6) *cum Barbosa et Soto et aliis,* sufficere pro tali absentia excusanda causam etiam relaxandi animum, vel consanguineos aut amicos invisendi. Attamen *Palaus* (7), *Vasquez* (8) *et Mazzotta* (9) *cum aliis* dicunt, præfatas causas non sufficere, nisi forte ad mensem, qui revera bene satis est ad animum relaxandum; dum e converso concilium judicium pro sufficientia causæ æquæ (id est proportionatæ ad talem absentiam) remittit conscientiis episcoporum, et sedulo monet, ne salutis periculo ob hoc se committant: sic enim (10) immediate ad relata verba subditur: *Et haberi rationem, ut id æqua ex causa fiat et absque ullo gregis detrimento: quod an ita sit, abscedent-*

(1) *ibid. obj. 2.* — (2) *l. 4. n. 865.* — (3) *dict. cap. 1.* — (4) *c. 2. q. 3. r. 2.* — (5) *de oblig. benef. conf. 11. n. 360.* — (6) *ib. n. 73.* — (7) *d. 5. p. 4. n. 1.* — (8) *opusc. de benef. cap. 4. §. 2. n. 147.* — (9) *t. 2. p. 441. n. 2.* — (10) *in eodem cap. 1. Trident.*

tium conscientiæ relinquit, quam sperat religiosam et timoratam fore, cum Deo corda pateant, cujus opus non fraudulenter agere suo periculo tenentur. Notandum autem, quod concilium *ibidem* monet episcopos, ne absint a suis ecclesiis cathedralibus tempore adventus, quadragesimæ, nativitatis ac resurrectionis Domini, necnon pentecostes et festi Corporis Christi. An vero causæ supra allatæ sufficiant ad excusandam absentiam episcoporum pro tribus mensibus a Tridentino concessis, vel causæ majores his requirantur? Perpende id, quod in duplici loco de hoc puncto dixit noster ss. *P. Benedictus XIV.* Nam in uno videtur causam absolute gravem requirere ad excusandum; in altero vero solas causas futiles excludit. En verba Pontificis in bulla, quæ incipit: *Grave* etc., edita die 15. Augusti 1741, scribens ibi ad episcopos Hibernos et conquerens, quod aliqui ipsorum vix per mensem in suis diœcesibus residebant; deinde sic ait: *Episcopi sane residendi debito satis nequaquam faciunt, qui per alium a se substitutum seu vicarium ecclesiam regunt, nisi foret ad breve tempus, et gravi de causa id fieret.* In alia autem bulla, quæ incipit: *Ad universæ*, edita die 3. Septembris 1746, declarans, qualis sit causa æqua requisita a Tridentino pro trimestri absentia episcoporum, dicit: *Animi levitas, oblectationum cupiditas, aliæque futiles causæ penitus excluduntur.*

Insuper quoad hanc episcoporum residentiam plura alia hic sedulo oportet adnotare, quæ habentur in bulla *Ad universæ*, mox supra citata. In ea ante omnia confirmantur et præcipiuntur servari in virtute sanctæ obedientiæ decreta hac de re edita per *Pium IV.*, *Gregorium XIII.*, *Clementem VIII.*, et præsertim innovantur decreta *Urbani VIII.*, ubi præscriptum fuerat: 1. quod in curia possunt episcopi manere Romæ per mensem (qui tamen ex concessione *Benedicti XIII.* prorogari potest per alios 40 dies a vicario Pontificis); 2. quod episcopi accedentes ad limina apostolorum juxta tempora statuta abesse possunt per quatuor menses, et per septem, si ipsorum ecclesiæ sint ultra mare vel montes positæ; 3. quod, si episcopi occupari debeant in conciliis provincialibus aut congregationibus ecclesiasticorum, vel in officiis reipublicæ, quæ ipsorum episcopatibus sint

adjuncta, possunt abesse pro tempore ad ea necessario; 4. quod episcopi non possunt trimestrem absentiam a Tridentino concessam conjungere cum eo tempore, quo ipsi commorari debent: sive cum eo, quod ipsis conceditur ad sacra limina visitanda; sive cum eo, quo propter aeris insalubritatem ipsis extra diœcesim degere permittitur; nec possunt trimestres unius anni conjungere cum trimestri anni sequentis.

Deinde idem *Benedictus XIV.* in præfata bulla renovat pœnas episcopis non residentibus impositas a Tridentino (1): item innovat pœnam amissionis facultatis testandi et disponendi, si quæ transgressoribus ejusmodi competat, a *Pio IV.* impositam; necnon pœnam inhabilitatis ad majores dignitates et ecclesias obtinendas, indictam a *Clemente VIII.*, quibus addit privationem omnium privilegiorum, quæ transgressoribus tanquam pontificio solio assistentibus concessa fuerint. Præterea declarat, quinam comprehendantur nomine *transgressorum*, his verbis: *Decernentes, sub transgressorum nomine comprehendi non solum eos, qui præter tres menses a concilio toleratos absque legitima causa et expressa Romani Pontificis licentia extra proprias diœceses commorantur; sed eos etiam, qui hujusmodi licentiam falsis simulatisve causis dolose extorquere non dubitaverint, vel ea semel rite recteque obtenta, præscriptos in eadem limites ac præfinitum tempus prætergressi fuerint.* Vide alia infra, quæ in hæc bulla sanciuntur.

123. — Notandum II., quod sic pariter non excusantur a gravi culpa et a restitutione fructuum parochi non residentes, ut declaravit item Tridentinum (2)- Et hi tenentur residere, quantumcumque modicum sit beneficium, ut dicunt *Salm.* (3) *cum Barbosa et Reg.* (4). Statuit autem idem Tridentinum *l. c.*, parochos non posse discedere a suis ecclesiis ultra bimestre, nisi ex gravi causa et cum licentia episcopi in scriptis, nec infra bimestre, nisi idem ipsorum episcopus causam et vicarium substitutum approbaverit. Verba concilii: *Eadem omnino, etiam quoad culpam, amissionem fructuum et pœnas de curatis*

(1) *sess. 6. cap. 1. et sess. 23. c. 1.* — (2) *dict. sess. 23. c. 1.* — (3) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 3. n. 109.* — (4) *ex cap. Conquerente de clericis non residentibus.*

inferioribus.... sacrosancta synodus declarat et decernit: ita tamen, ut, quandocumque eos, causa prius per episcopum cognita et probata, abesse contigerit, vicarium idoneum, ab ipso ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione relinquant. Discedendi autem licentiam, in scriptis gratisque concedendam, ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obtineant.

Hic autem dubitatur 1., an præfata licentia in scriptis omnino requiratur, ita ut non valeat, si oretenus habeatur. Negant *Less* (1) *et alii apud Bonac.* (2), dicentes, scripturam requiri tantum pro foro externo, non autem ad valorem concessionis: affirmant vero *Sanch.* (3), *Palaus* (4) *et Nav. apud. Bonac. l. c.*; nam esto de jure naturæ scriptura non sit necessaria ad valorem concessionis, hic tamen est necessaria, cum a Tridentino licentia in scriptis pro forma expostuletur. At cum hoc non constet, non puto improbabilem opinionem *Lessii*, quam tenet etiam *Viva* (5), et probabilem censet *Croix* (6), imo *Coninchius et Reg. ibid.* dicunt, sufficere licentiam tacitam, saltem si talia concurrant signa, ut constet, episcopum actu consentire. Dicit autem *Mazzolta*, sufficere etiam licentiam præsumptam; sed ait *Croix l. c.*, hanc licentiam præsumptam sive interpretativam a nullo admitti (7). Imo S. C. concilii, ut notat *P. Zacharia* (8), declaravit, talem licentiam oportere esse expressam.

Dubitatur 2., an parochus habens justam discedendi causam, possit per dictos duos menses abesse sine licentia episcopi.

Prima sententia affirmat, eamque tenent *Nav.* (9), *Cabass.* (10), item *Bon.*, *Rodr.*, *Lop. etc. apud Salm.* (11), probabilemque putant *Less.* (12), *Croix* (13), *Azor.* (14) *et Pal.* (15) *cum Sa*, *Zerola etc.* Ratio, quia, ut dicunt, hoc jam permissum erat ante concilium, ut patet ex *cap. 3. Præsentium caus. 7. quæst. 1.*, ubi sacerdos, qui

(1) *l. 2. c. 34. n. 158.* — (2) *de benef. d. 5. p. 5. n. 17.* — (3) *dec. l. 6. c. 16. n. 31.* — (4) *tr. 13. d. 5. n. 8.* — (5) *op. 3. q. 3. a. 3. n. 7. in fine.* — (6) *l. 3. p. 1. n. 739.* — (7) *vide dicta n. 18. v. secunda.* — (8) *ap. Croix d. n. 739.* — (9) *man. c. 25. n. 121.* — (10) *theor. jur. l. 5. c. 1. n. 4.* — (11) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 3. n. 116.* — (12) *l. 2. c. 34. n. 159* — (13) *l. 3. p. 1. n. 742.* — (14) *p. 2. l. 7. c. 4. q. 10.* — (15) *tr. 13. d. 5. p. 3.*

causa infirmitatis aberat a sua ecclesia per bimestre, ultra tamen tempus ei ab episcopo præfixum, et ideo fuerat a suo episcopo remotus, præcipitur a Pontifice in locum suum restitui. Ad absentiam autem duorum mensium quælibet causa honesta sufficit, ut patet ex verbis Tridentini supra relatis; ergo licentia et probatio episcopi non requiritur pro tali absentia, sed tantum pro absentia ultra bimestre, pro qua episcopus debet causæ gravitatem approbare.

Secunda sententia tamen, quam sequimur, negat, eamque tenent *Barbosa* (1), *Elbel* (2), qui oppositam vocat vix probabilem, *Roncag.* (3), *Holzm.* (4) *et Salm.* (5) *cum Vasq., Garc., Gom., Fill. etc.* ex quadam declaratione S. C. apud *Garciam.* Ratio, quia, licet ex concilio non exigatur gravis causa ad discedendum per bimestre, absolute tamen requiritur, ut causa ab episcopo agnoscatur et probetur, ex illis verbis: *quandocumque eos abesse contigerit, causa prius per episcopum cognita et probata.* Tanto magis, quod parochus a concilio prohibetur discedere, nisi prius ab episcopo approbetur vicarius, qui relinquitur. Dicit tamen *Anacl.* (6), in hoc servandum esse usum diœcesum, et an rigor iste sit usu receptus. Ait *Less.* (7): *Credo tamen, non esse usu receptum.* Si autem episcopus jam causam et vicarium approbaverit, nulla alia licentia requiritur ad discedendum, ut patet ex verbis concilii supra relatis *n. 123.*

Cæterum licite potuerit parochus abesse per breve tempus sine licentia, si aliqua occurrat necessitas, quæ moram non patiatur episcopum adeundi, modo idoneum vicarium relinquat, ut recte ajunt *Sporer* (8), *Elbel* (9) *cum communi et Anacl.* (10), qui hoc ut certum habet; et approbavit S. C. concilii, ut notat *P. Zachar.* (11). Debet vero episcopum certiorare de suo discessu et causa, ut ille causam agnoscat et licentiam saltem postea præbeat, nisi brevi fiat reditus. *Elbel cum Garcia, Sporer ll. cc. cum Fag., Abb., Anacl. etc.*

(1) *de potest. episc. alleg. 53. n. 96.* — (2) *de oblig. benef. conf. 11. n. 362.* — (3) *de benef. c. 2. q. 4. r. 2.* — (4) *tr. 3. de præc. part. n. 427.* — (5) *l. c. n. 117.* — (6) *tr. 11. de benef. dist. 1. n. 77.* — (7) *d. n. 159.* — (8) *tom. 3. p. 74. n. 30.* — (9) *ib. n. 379.* — (10) *l. c. n. 78.* — (11) *ap. Croix l. 3. p. 1. ad n. 740.*

Item ex parvitate materiæ poterit parochus excusari saltem a mortali, si discedat per modicum tempus, ut communiter dicunt DD., modo non relinquat infirmos in articulo mortis. Quantum autem sit hoc modicum tempus? S. C. concilii apud *Garciam*, ut referunt *Salm.* (1), sic declaravit: *Parochum non posse abesse absque licentia per hebdomadam, etiam relicto vicario idoneo ab ordinario approbato.* Verumtamen communiter admittunt *Holzm.* (2), *Roncagl.* (3) *et Sporer* (4) *cum Barbosa et Anacl.*, non peccare graviter parochum, qui absit sine licentia per sex vel septem dies, relicto tamen vicario idoneo; imo *Cont. Tourn.* (5), *Cabass.* (6), *Sanch.* (7) *et Reg., Valer. apud Salm.* (8) id extendunt usque ad 15 et 30 dies. Verum per synodum Romanam sub *Benedicto XIII. tit. 15. c. 6.* vetitum fuit parochis discedere a cura ultra biduum sine episcopi vel vicarii generalis licentia in scriptis: sed per aliquos viros probos tanquam certum mihi fuit affirmatum, præfatam synodum non fuisse in nostro regno receptam. Cæterum non acquiesco opinioni, quam tenet *La Croix* (9), ubi ait, non peccare graviter parochum, si absit per bimestre sine licentia, sed cum causa et sine gravi damno ovium: quia (ut ait) id non est per se malum; alioquin concilium nunquam admisisset absentiam per bimestre etiam prævia licentia: quod autem non petatur eo casu licentia, censet, non esse materiam gravem. Imo affert *ibid. Navar., Garc., Bonac., Barbosam et alios*, qui excusant parochum a mortali, etiamsi abesset sine causa, quia talis absentia per se censetur modica; unde *Nav., Azor., Castrop., Bon. et alii apud Croix* (10) eum tali casu non obligant ad restitutionem fructuum. Quidquid tamen sit de his, bene poterit episcopus prohibere, ne parochi omnino discedant a suis ecclesiis, esto nequeat eos obstringere per excommunicationem, ne per biduum quidem absint, ut dicunt *Salm.* (11), *Ronc.* (12), *Bon.* (13) ex decreto S. C., *apud Garc. et Barbosam.*

(1) *tr. 18. c. unic. p. 6. §. 3. n. 113.* — (2) *l. c. n. 427.* — (3) *quæst. 3. r. 2.* — (4) *n. 31. pag. 74.* — (5) *de benef. c. 4. art. 1. in fin.* — (6) *l. 5. c. 1. n. 4.* — (7) *de matr. l. 7. d. 71. n. 11.* — (8) *ib. n. 113.* — (9) *l. 3. p. 1. n. 741.* — (10) *n. 743.* — (11) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 3. n. 113. circa med.* — (12) *q. 4. r. 2.* — (13) *d. 5. p. 3. n. 8.*

124. — Quæritur II., quo in loco beneficiarii teneantur residere. Papa tenetur residere Romæ, prout etiam cardinales; ita *Ronc.* (1), *Salm.* (2): episcopos autem, alii dicunt, teneri ad residendum in sua cathedrali, nec satis esse, si resideant in diœcesi, ut *Salm.* (3), *Fagnan.* (4), *Roncaglia l. c. cum Barbosa et Sporer* (5) *ex c. 21. Placuit, ut nemini, caus. 7. quæst. 1.*, ubi ex concilio Carthag. *can. 5.* sic statutum fuit: *Placuit, ut neminì sit facultas, relicta principali cathedra ad aliquam ecclesiam in diœcesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius, quam oporteat constitutum, curam vel frequentationem propriæ cathedræ negligere.* Si vero episcopus habeat duas cathedrales, potest, ubi mavult, residere, ut *Salm.* (6) ex bulla *Urbani VIII.* Alii tamen verius, ut *Holzm.* (7), *Cabass.* (8), eisque adhæret *Bonac.* (9), dicunt, posse residere episcopum in quocumque loco suæ diœcesis; et de hoc videtur non posse dubitari, cum in Tridentino expresse dicantur episcopi *obligari ad personalem in sua ecclesia vel diœcesi residentiam.* Idemque declaravit N. P. in bulla, quæ incipit: *Ubi primum*, edita 3. Decembris 1740, dicens: *Personalem in ecclesia vestra vel diœcesi servatis residentiam.*

Parochi autem debent habitare in domo suæ ecclesiæ, si ibi adest; si vero non adest, debent residere in alia domo, quæ sit intra limites parochiæ, saltem moraliter, nempe quæ sit ita propinqua ecclesiæ parochiali, ut commode possit ei inservire: et quo parochiani facile queant ad ipsum recurrere pro sacramentis suscipiendis; ita *Palaus* (10), *Bon.* (11) *et Salm.* (12) *cum Nav.*, *Bard.*, *Hurt. et Garcia.* Hinc recte dicunt *Bon. et Salm. ll. cc.*, nequaquam residentem censeri parochum, qui habitaret procul a sua ecclesia per tria aut quatuor milliaria; imo etiam per duo, ut non irrationabiliter sentit *Croix* (13). Imo *ibid.* addit cum *Luca*, *Leur.*, *Lot. etc.*, non satis residere parochum, etiamsi habitet intra fines parochiæ,

(1) *de benef. c. 2. q. 3. r. 2.* — (2) *ib. §. 1. n. 96. et 97.* — (3) *ib. n. 98.* — (4) *in c. 34. de cler. non resid.* — (5) *pag. 73. n. 25.* — (6) *cit. n. 98. in fine.* — (7) *tr. 3. n. 426.* — (8) *theor. jur. l. 5. c. 1. n. 2.* — (9) *de oblig. benef. d. 5. p. 1. n. 3.* — (10) *tr. 13. d. 5. part. 2. n. 1.* — (11) *de benef. d. 5. p. 1. n. 4.* — (12) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 3. n. 110.* — (13) *l. 3. p. 2. n. 745.*

si oves non facile ad eum accedere possint. Parochus vero, qui haberet duas parochias perpetuo unitas, quarum nulla sit dignior aut frequentior aut existens in civitate, hic poterit habitare in ea, qua velit: ut *Salm. ibid. cum Nav.*, *Pal.*, *Hurt.*, *Bard. et Garcia*, qui refert, hæc fuisse decisa ex variis declarationibus S. C.

125. — Quæritur III. Quæ sunt causæ excusantes episcopos et parochos a residentia? Quatuor ex Trident. (1) assignantur causæ, nempe: *Christiana charitas*, *urgens necessitas*, *debita obedientia*, *et evidens ecclesiæ aut reipublicæ utilitas*. Has tamen causas decernit concilium, quoad episcopos excusandos pertinet, approbandas esse in scriptis vel a Pontifice, vel a metropolitano, vel eo absente a suffraganeo episcopo antiquiore residente, qui metropolitani absentiam probare debebit. Sed nunc semper ad Papam recurrendum, ut *n. 122. in fine*. Quoad parochos vero, causæ approbari debent a suis ordinariis, ut jam supra diximus. Sed de præfatis causis sigillatim agendum.

Et I. ratione *christianæ charitatis* excusantur pastores animarum, si abesse debeant ad componendas inimicitias, præsertim personarum potentium; ut *Ronc.* (2), *Barb.* (3), *Holzm.* (4), *Elbel* (5), *Cont. Tourn.* (6), *Salm.* (7) *cum Soto*, *Vasq. etc.*; vel ad opitulandum alteri ecclesiæ, quæ indigeat eorum prædicatione, ut liberetur ab hæresi vel aliis gravibus flagitiis; *Palaus* (8); item *Ronc.*, *Holzm. et Elbel ll. cc.*; modo, advertit *Palaus cum Tol. et Barb.*, non fiat cum notabili detrimento propriæ ecclesiæ.

II. Ratione *urgentis necessitatis* excusantur pastores, quando eis imminet periculum extrinsecum mortis ab inimicis (vel gravis damni in bonis, ut ait *Petrocor. l. c.*) dummodo præsentia pastoris non sit necessaria ad salutem subditorum, nempe ad confirmandos eos in fide, vel ad sacramenta eis ministranda, et alias sufficienter ipsis per vicarios provideatur, ut docent communiter DD. cum *s. Th.* (9), cujus verba retulimus *l. 4. n. 360. v. dubitatur III.* Dicit autem *Ronc.* (10) *cum Fagn.* (11) ex decreto S. C., quod, si

(1) *sess. 23. c. 1. de ref.* — (2) *c. 2. q. 4.* — (3) *all. 53.* — (4) *l. c. n. 428.* — (5) *conf. 11. n. 363.* — (6) *l. c. n. 1.* — (7) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 2. n. 191.* — (8) *tr. 13. d. 5. p. 4. n. 4.* — (9) *2. 2. q. 185. art. 5.* — (10) *c. 2. q. 4.* — (11) *in c. Clericos de cler. non resid. n. 25. et 26.*

aliquis parochus gravem haberet inimicitiam, posset discedere per sex menses, constituto idoneo vicario et licentia obtenta; quæ posset prorogari, si inimicitia perduraret; sed transacto anno debet parochus induci omnino ad resignandam vel permutandam ecclesiam. Insuper animadvertendum, quod talis absentia tum tantum permittitur, cum periculum est particulare ipsius pastoris, non vero, quando est commune totius populi, prout accidit tempore pestis, ut docent communiter *Fagn.* (1), *Cont. Tourn.* (2), *Ronc.* (3), *Sporer* (4) *et Elbel* (5); et sic, referunt *Fagnanus et Sporer*, declarasse S. C. anno 1576 die 11. Octobris, instante *s. Carolo Borromæo.* Et idem dicendum, ait *Sporer*, de tempore incursionis hostium.

Sic pariter excusantur pastores a residentia ob periculum intrinsecum infirmitatis, puta si eis oporteat abesse a suis ecclesiis propter insalubritatem aeris, ut communiter docent *Caj.* (6), *Petroc.* (7), *Cont. Tourn.* (8), *Holzm.* (9), *Salm.* (10) *et Laym.* (11) *ex c. Præsentium 7. q. 1. et c. Ad audientiam de cler. non res.*; modo tamen, ut bene advertunt *Cont. Tourn. et Salm. ll. cc. cum Bellarm., Vasq., Hurtado*, infirmitas non sit perpetua, et absentia non sit ovibus graviter nocitura; nam tunc deberet pastor vel residere vel curam resignare. Hic autem advertendæ sunt regulæ, quas super hac causa infirmitatis præscripsit *Benedictus XIV.* in bulla *Ad universæ* supra relata; et quas mandavit servari ab iis, ad quos spectat. In ea sic loquitur: *Qui vero licentiam abessendi petierint ratione infirmitatis extra diœcesim contractæ, dum vocatione a concilio indulta uterentur, asserentes, ea de causa regressum ad propriam diœcesim sibi prohiberi, exponere debebunt contractæ infirmitatis qualitatem, et super ea testimonium medici juramento firmatum exhibere. Atque ubi petita licentia ipsis indulgeatur, ea semper ad certum ac definitum tempus concedi debebit, adjecta quoque clausula, si tamdiu infirmitas duraverit.*

Ab iis autem, qui hujusmodi licentiam postulaverint, eo

(1) *l. c. n. 38.* — (2) *ib. n. 2.* — (3) *c. 2. quæst. 4.* — (4) *p. 74. n. 32.* — (5) *ib. n. 370.* — (6) *2. 2. q. 185. art. 5.* — (7) *de benef. t. 4. pag. 505.* — (8) *loc. supra cit.* — (9) *loco modo cit.* — (10) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 2. n. 102. in fine.* — (11) *l. 2. tr. 2. c. 6. n. 5.*

quod aeris mutatione opus sibi esse dicant ad convalescendum ex morbis, quos in suis ecclesiis residendo contraxerunt, exprimendum erit in precibus, quo morbi genere et quam graviter laborent, ac proferendum testimonium medici, qui jurejurando testetur, utile ac necessarium oratori esse, ut in aliam regionem atque aerem per aliquod tempus se transferat. Nec illud silentio prætereundum, an scilicet orator, antequam morbo corriperetur, trimestri licentia a concilio permissa usus fuerit: si enim id nondum fecerit, et tempus a concilio indultum sufficiens ipsi non reputetur, poterit eidem concedi, ut per quatuor menses, in quibus tamen conciliares menses comprehendantur, a residentia absens permaneat: at si prædictos conciliares menses, remoto omni dolo et fraude, jam extra diœcesim transegerit, tantum temporis ipsi indulgeatur, quantum ad confirmandam ipsius valetudinem vere necessarium esse prudenter judicabitur.

Qui tandem licentiam commorandi extra diœcesim postulabit propter malignitatem aeris, quem in sua diœcesi aliquo anni tempore insalubrem esse affirmet; is videat etiam atque etiam, quid agat: et quidem pro veritate exponat, quibus anni mensibus perniciosus sit regionis aer: item, an eadem cœli temperies totam comprehendat diœcesim, ita ut nullus intra ejus tractum locus existat, in quo suspectum illud tempus absque salutis detrimento transigere valeat; postremo, an conciliaribus mensibus usus fuerit. Etenim, si nondum eos sibi sumpserit, non ægre obtinebit indultum abessendi per quatuor menses (quatenus periculum ab aere tamdiu durare censeatur), in quibus tamen tres illi a concilio permissi numerandi erunt: si autem hujusmodi concilii indulgentia jam usus fuerit, frustra novum indultum prædicta de causa ab apostolica sede postulabit: sibique imputare debebit, quod, cum sciret, certo anni tempore in sua diœcesi aerem insalubrem fore, concessos vacationis menses in tempus illud non reservaverit. In omnibus autem absentiæ indultis, quæ ratione aeris insalubris in posterum concedentur, hanc clausulam adjici volumus: dummodo intra diœcesim aliquis locus non adsit, in quo aer salubris sit, et in quo episcopus commorari possit.

III. Ratione *debitæ obedientiæ* excusantur episcopi vel

parochi, si absunt, ut obediant Pontifici vel suis ordinariis ob bonum ecclesiæ vel reipublicæ, ut dicunt *Elbel* (1), *Salm.* (2) *et Holzm.* (3), vel ob quamcumque aliam gravem causam, ut ait *Cont. Tourn.* (4) : dummodo absentia sit ad breve tempus; nam alias requiritur absoluta necessitas boni communis, ut *Salm. ibid. cum Caj.*, *Gonz.*, *Soto*, *Vasq. etc.*

An autem episcopus possit retinere parochum, ut sit suus vicarius, visitator aut secretarius? Affirmant *Nav.*, *Sylv.*, *Oxeda et alii apud Salm.* (5); sed melius id negant *Bon.* (6), *Cont. Tourn. l. c.*, *Ronc.* (7). *Salm.* (8) *cum Gonzal.*, *Garzia etc. ac Vira* (9), qui refert, s. congregationem sic declarasse: *Episcopus non potest uti opera parochi in visitatione vel in alio servitio suæ diœcesis, nisi pro tempore illi permisso duorum mensium.* Excipit *Palaus* (10) *cum Vasq.*, *Azor. et Barb.*, si talis sit indigentia, ut non sit alius, qui hujusmodi legitime præstare possit.

IV. Ratione *evidentis ecclesiæ aut reipublicæ utilitatis* excusantur pastores, si absunt causa assistendi synodis provincialibus vel diœcesanis; vel ut defendant se vel suos aut ecclesiam apud curiam regiam in gravi negotio, ut dicunt *Salm.* (11) *cum Soto et Vasq.*, *Roncagl.* (12) *et Bonac.* (13) *contra Nav.*, cum quadam decisione rotæ Romanæ, ex *c. Ex parte 13. de cler. non res.*, ubi dicitur: *Quodsi, non absentando in fraudem, præposituræ tuæ jura fideliter prosequeris, ex hoc censeri debeas residens.* Hoc tamen intelligendum (bene advertit *Ronc. l. c.*), modo non sit alius, qui æque utiliter id implere possit. Insuper præscribit *Benedictus XIV.* in bulla supra cit., quod in hujusmodi litibus pro ecclesia vel clero tuendo episcopus exponere debebit gravitatem litis et causas, per quas necessaria creditur ejus assistentia; et an mensibus conciliaribus usus fuerit:

(1) *conf. 11. n. 363.* — (2) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 2. n. 103.* — (3) *de præc. part. tr. 3. n. 428.* — (4) *de benef. c. 4. art. 1. n. 3* — (5) *de benef. eccl. c. unic. p. 6. §. 4. n. 121.* — (6) *d. 5. q. 2. n. 4.* — (7) *c. 2. q. 4.* — (8) *ib. n. 122.* — (9) *opusc. 3. q. 3. art. 2. n. 8.* — (10) *d. 5. p. 4. n. 9.* — (11) *ib. §. 2. n. 105.* — (12) *c. 2. q. 4.* — (13) *d. 5. p. 5. n. 12.*

nam si nondum usus sit, rescribere debebit, ut iis ad hunc effectum utatur: si vero usus fuerit, concedatur illi licentia, ut absit non usque ad exitum causæ, sed quamdiu necesse erit ad advocatos et judices instruendos. Si autem lis pertineat ad suam familiam, alia licentia ipsi non concedetur, nisi pro mensibus conciliaribus.

Nullo autem modo poterunt abesse, etiam cum licentia Pontificis, ad fungendum officio proregis, consiliarii etc., nisi id exigat bonum commune, ut dicunt *Azor.*, *Sotus*, *Bardi*, *Diana etc. apud Salm.* (1). Sed melius id intelligendum, ut docent *Vasq.*, *Barb.*, *Garcia et Molf. apud Bon.* (2), si non sint alii, qui æque utiliter et fideliter talia officia exercere valeant.

126. — Quæritur IV., quando et quomodo episcopi ac parochi teneantur ad restitutionem fructuum suorum beneficiorum. Ante omnia advertere oportet, quæ super hoc puncto statuit Tridentinum; nam in *sess. 6. c. 1. de reform.* sic præscripsit: *Si quis a patriarchali, metropolitana aut cathedrali sibi quocumque titulo commissa...., rationalibus causis cessantibus, sex mensibus continuis extra suam diœcesim morando abfuerit, quartæ partis fructuum unius anni fabricæ ecclesiæ et pauperibus loci per superiorem ecclesiasticum applicandorum pœnam ipso jure incurrat. Quodsi per alios sex menses in hujusmodi absentia perseveraverit, aliam quartam partem fructuum similiter applicandam eo ipso amittat.* Deinde in *sess 23. c.* 1. declaravit, episcopum ultra tres menses et sine justa causa absentem a sua ecclesia: *Præter alias pœnas adversus non residentes sub Paulo III. impositas et innovatas, ac peccati mortalis reatum, eum pro rata temporis absentiæ non facere fructus suos, alia etiam declaratione non secuta, sed teneri per superiorem ecclesiasticum illos fabricæ ecclesiarum vel pauperibus loci erogare, prohibita quacumque compositione.* Deinde respectu parochorum hæc subdit: *Eadem omnino, etiam quoad culpam, amissionem fructuum et pœnas, de curatis inferioribus etc. sacrosancta synodus declarat et decernit.*

127. — Sed dubitatur 1., an pastores animarum teneantur ad restitutionem fructuum, si absint sine licentia, sed

(1) *cit. n. 105. circa finem.* — (2) *d. 5. p. 5. n. 9.*

um justa causa. Negat *Viva* (1) et dicit, quod, si causa absentiæ sit evidenter justa, non tenentur restituere fructus nisi post sententiam judicis, modo per alios suis ovibus sufficienter providerint. Ratio, quia talis restitutio non debetur, nisi quando violatur jus naturale contractus, quod hic non violatur; non vero, quando læditur solum jus positivum; tunc enim requiritur sententia, ut pœna incurratur. Sed quoad episcopos aliter hodie dicendum ex bulla supra relata *N. SS. P. Benedicti XIV. Ad universæ*, ubi sancitur, quod, si episcopus ultra menses conciliares absit *sine licentia expressa Romani Pontificis*, habetur ut transgressor, et fructus non facit suos, et alias incurrit pœnas in transgressores impositas (2).

Dubitatur 2., an restituendi sint fructus, si absentia sit inculpabilis, quia scilicet facta fuit bona fide et cum existimatione causæ excusantis a residentia. Negant *Viva* (3) *et Garcia apud Bonac.* (4). Ratio, quia obligatio restitutionis vel est de jure positivo tamquam pœna, et hæc non debetur nisi post sententiam; vel est de jure naturali, et ex benignitate ecclesiæ præsumitur, nolle ipsam damnare ad talem restitutionem beneficiarium, qui inculpabiliter suæ obligationi non satisfacit; prout beneficiarius inculpabiliter omittens recitationem officii probabilius non tenetur restituere fructus beneficii, ut communissime docent DD. (5), esto plures auctores sentiant, beneficiarios de jure naturali ad officium teneri; sed huic opinioni minime acquiesco; nam ut certum habendum puto, quod hæc obligatio non est de jure positivo, sed de jure naturali et divino, cum de jure naturali divino teneantur pastores residere, ut ex Tridentino probavimus supra *n. 121.* Posito igitur, quod pastores teneantur de jure naturali ad residentiam, ad eam quidem non alia ratione tenentur, quam contractus initi inter ipsos et ecclesiam, ex quo dantur eis fructus beneficiorum sub conditione residentiæ; qua non impleta, etiam sine culpa, nullo modo pastores tales fructus acquirunt. Præsumptio autem illa, quod ecclesia fructus remittat illis, qui sine culpa non resident, valde dubia est; imo potius præsu-

(1) *op. 3. q. 3. a. 3. n. 7.* — (2) *vide n. 122. in fine.* — (3) *dict. art. 3. n. 9.* — (4) *d. 5. p. 4. n. 10.* — (5) *vide dicta libro 4. n. 665.*

mitur ecclesia oppositum velle, ne pateat via ad eludendam hanc residentiam tam rigorose ab ipsa ecclesia requisitam; tanto magis, quod *N. P. Benedictus XIV.* in citata bulla *Ad universæ* expresse declaravit, haberi tamquam transgressores et fructus non facere suos episcopos, qui *sine legitima causa* a suis ecclesiis absunt. Nec obstat paritas allata beneficiariorum inculpabiliter omittentium officium; nam (ut diximus *l. 4. d. n. 665.* et dicemus *infra n. 145. q. 1.*) communiter DD. docent, prout fatetur *Covar.*, contrariæ sententiæ fautor, quod beneficiarii non jam tenentur ad restitutionem fructuum de jure naturali, sed positivo ex concilio Lateranensi et ex bulla *s. Pii V.*, ubi talis restitutio omittentibus præcipitur.

Dubitatur 3., an teneantur restituere fructus pastores, qui inutiliter in suis ecclesiis resident. Negant *Garc. et Led. apud Viva* (1); quia, ut dicunt, absentia est rigorose explicanda; unde semper, ac non absunt, possunt fructus lucrari, satisfaciendo per alios suis obligationibus. Sed verius affirmat *Viva l. c.;* tum quia restitutio fructuum revera, ut diximus, ab his non tantum debetur de jure positivo ratione pœnæ, sed etiam de jure naturali ratione contractus, sive conditionis residentiæ in contractu appositæ non impletæ, quæ conditio quidem non potest intelligi de sola residentia corporali: tum quia, etiamsi restitutio fructuum non deberetur de jure naturali, sed ex sola lege pœnali Tridentini, adhuc pastores inutiliter residentes tenerentur fructus restituere; dum concilium (2), postquam declaravit, ipsos obligari ad personalem residentiam, addit: *ubi injuncto sibi officio defungi teneantur.* Atque in bulla *Grave Benedicti XIV.* declaratur residentia non esse vera, nisi sit formalis.

Hinc communiter dicunt DD., ut *Salm.* (3) *cum Vasq., Barbosa et Garc.* ex declaratione S. C., quod parochus non reputatur residere, si per se ipsum non exerceat principaliora munera, nempe administrationem verbi divini, sacramentorum etc. Et quoad episcopos, ait *Spo-*

(1) *cit. opusc. 3. q. 3. art. 3. n. 8.* — (2) *in cit. sess. 23. c. 1.* — (3) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 3. n. 114.*

ver (1), quod, licet ipsi regulariter, juxta consuetudinem, non teneantur per se prædicare et sacramenta ministrare, debent tamen personaliter invigilare, ut per alios id præstent, et insuper gregem bono exemplo instruere ac pauperibus subvenire. Dictum est, *regulariter;* nam puto, saltem aliquando episcopos teneri ad concionandum, dum ipsi (ut declarat Tridentinum (2) de jure divino tenentur, oves suas verbi divini prædicatione pascere. Hocque per idem concilium (3) declaratur: *Omnes episcopos et prælatos teneri per seipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum.... Si quis autem hoc adimplere contempserit, districtæ subjaceat ultioni.* Circa autem obligationem parochorum concionandi et sacramenta ministrandi *vide dicta l. 4. n. 269. v. hic obiter et n. 358.*

Sentit autem *Hurtadus* (4) *contra Sancium*, non esse tutum in conscientia parochum, qui degens in parochia per duos menses sacramenta per seipsum non ministraret, nisi in beneficio constitutus esset alius vicarius perpetuus, ut dicunt *Salm.* (5) *cum Gonzalez*, *Barbosa et Garc.* Censet tamen *Viva* (6) *cum Sancio*, esse valde probabile, quod episcopus vel parochus absens cum justa causa, et tanto magis inutiliter residens in sua ecclesia per tres menses vel duos, ipsis respective a Tridentino concessos, non teneatur ad restitutionem fructuum. Idque non omnino improbabile videtur, cum ex concilio (7) præfatum spatium non reputetur gravis materia; nam pro trimestri episcoporum absentia utitur verbo illo *aliquantisper*, et pro bimestri parochorum gravem non requirit causam. Dicunt vero *Bon. et Barb. ap. Croix* (8), quod parochi, qui tantum habitu sunt curati, possunt totam curam sacellanis committere. Curati autem etiam actu peccant mortaliter, si semper per alios ministrent, cum ipsi commode possint; secus, si aliquando ministrent per se, præsertim sacramentum pœnitentiæ, et alias per sacellanos.

Dubitatur 4., an episcopus vel parochus non residens teneatur ad integram restitutionem fructuum tempori

(1) *tom. 3. pag. 73. n. 27.* — (2) *d. c. 1. sess. 23.* — (3) *sess. 5. c. 2. de ref.* — (4) *l. 3. de resid. paroch. resp. 9.* — (5) *cit. n. 114.* — (6) *cit. art. 3. n. 9.* — (7) *dict. cap. 1.* — (8) *l. 3. p. 1. n. 752.*

absentiæ respondentium. Affirmat *Nav. apud Bonac.* (1); quia, ut ait, Tridentinum indefinite absentes privat eos fructibus; propositio enim indefinita æquivalet universali. Negant vero probabiliter *Bon. l. c.*, *Barbosa* (2), *Croix* (3) *et Viva* (4) *cum Vasq. et communi*, ut asserit; idemque ait *Viva* de omnibus aliis beneficiariis ad residentiam obstrictis. Ac ejusdem sententiæ, ait *Bonac.*, debere esse omnes DD., qui excusant ab integra restitutione fructuum beneficiatos omittentes recitationem horarum, ut retulimus *lib. 4. n. 673. v. quæritur 10.* Ratio, quia fructus non solum dantur pastoribus pro oneribus residentiæ, sed etiam pro recitatione divini officii et aliis muneribus; unde concilium Tridentinum, cum oppositum non oppresserit, benigne interpretandum velle, quod præfati pastores teneantur restituere fructus tantum residentiæ respondentes, juxta rationem naturalem, quæ dictat, quod, si quis duplici onere gravatur, non est privandus integra mercede, cum unum adimplet.

128. — Quæritur V., quibus restitui debent fructus a non residentibus. Hic notanda est differentia inter restitutionem faciendam a beneficiario ob omissionem horarum et ob omissionem residentiæ. Illa enim potest fieri quibusque pauperibus, et in fabricam domus beneficii, sive in emendis aut meliorandis agris beneficii; quia omnia hæc veniunt nomine *fabricæ beneficii*, ut dicitur in bulla *s. Pii* (5). Ob omissionem autem residentiæ restitutio debet omnino erogari vel in *fabricam ecclesiæ*, vel *in pauperes illius loci*, ut sancitur in Trid. (6). *Vide Bon.* (7) *et Viva* (8). Nec satisfacit pastor non residens applicando restitutionem in missis vel aliis suffragiis pro animabus purgatorii illius loci, quia revera animæ defunctorum non possunt amplius dici pauperes loci illius.

Dicit autem *Viva l. c. cum Less. et communi*, ut asserit, quod bene posset beneficiarius sibi restitutionem applicare, casu quo ipse vere esset pauper, cum non debeat inferioris esse conditionis, quam alii pauperes; modo id non

(1) *de benef. d. 5. p. 4. n. 5.* — (2) *de pot. episc. pag. 3 alleg. 43. n. 10.* — (3) *l. 3. p. 1. n. 737.* — (4) *opusc. 3 q. 3. art. 3. n. 3. et 4.* — (5) *vide dicta lib. 4. n. 672.* — (6) *sess. 23. c. 1. de ref.* — (7) *q. 5. p. 4.* — (8) *opusc. 3 q. 3. a. 4. n. 1.*

faciat in fraudem, nempe si non resideat eo animo, ut postea applicet deinde sibi fructus ratione paupertatis; fraus enim nulli debet patrocinari, ut diximus *lib. 4. n. 672.*; et sic dicit *Viva* (1); qui tamen excipit, si forte beneficiarius in gravem necessitatem postea incideret, et pœnitentia ductus proponeret, se emendare in futurum. Insuper *Viva* (2) *et Bon.* (3) *cum Suar., Nav., Azor., Men. etc.* communiter docent, quod, si pauperes donarent beneficiario fructus restituendos post ipsorum traditionem, tunc bene posset ille retinere; secus vero, si donarent ante traditionem; quia tunc donatio est nulla: pauperes enim nullum jus certum et firmum habent ad illos fructus, sed tantum vagum et incertum, cum sit in potestate beneficiarii eligere pauperes, quos velit.

129. — Hinc ultimo plura adnotare oportet circa residentiam canonicorum in loco beneficii. Ante omnia animadvertenda sunt verba Tridentini, quæ circa id habentur in *sess. 24. c. 12. de reform.* Ibi: *Præterea obtinentibus in eisdem cathedralibus aut collegiatis dignitates, canonicatus.... non liceat vigore cujuslibet statuti aut consuetudinis ultra tres menses quolibet anno abesse, salvis nihilominus earum ecclesiarum constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt. Alioquin primo anno privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ ac residentiæ fecit suos. Quod si iterum eadem fuerit usus negligentia, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit. Crescente vero contumacia, contra eos, juxta sacrorum canonum constitutiones, procedatur.* Insuper ex diplomate *n. ss. P. Benedicti XIV.* (quod retulimus *l. 4. n. 675. vers. dubitatur 3.*) habetur, quod canonici, choro non interessentes sive non canentes psallentesve, non solum amittunt distributiones, ut jam statutum erat in *eodem can. 12.* concilii (cujus verba retulimus *eod. l. c.*), sed etiam fructus omnes præbendarum, cum non faciant suos. Si ergo non faciunt fructus suos non canentes, tanto magis non faciunt non residentes. Præterquam quod id clare eruitur ex eodem Tridentini loco mox supra citato, quidquid dicat *Bonac.* (4), dum ibi dicitur, quod canonicus non residens ultra

(1) *n. 4.* — (2) *n. 5.* — (3) *de hor. can. d. 1. q. 5. p. 4. n. 10.* — (4) *t. 1. d. 5. de onere benef. ad resid. p. 4. n. 16.*

tres menses, *privetur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ ac residentiæ* (nota) *fecit suos.* Ergo, si canonicus *ratione residentiæ* facit fructus suos, non residendo suos non facit. Dicit autem *Bonacina* (et hoc valde probabile est *l. c. cum Macigno*), ex quadam declaratione S. C., canonicos non privari fructibus, si tantum per paucos dies ultra tres menses absint; hujusmodi enim transgressio non videtur talis, ut prædictam gravem pœnam privationis medietatis fructuum mereatur.

Canonici autem tribus mensibus, in quibus absunt, non lucrantur distributiones, sed bene lucrantur fructus præbendæ: modo, ut bene ait *Concina* (1) *cum Garcia*, reliquo tempore anni resederint et chorum frequentaverint, contra *Palaum.* (2) *et Bonac.* (3), qui dicunt, canonicos absentes majori anni parte non ideo carere privilegio trium mensium ipsis concesso, quia privilegium non datum est residentibus, sed obligatis ad residendum; alias canonici non possent eo privilegio frui, nisi prius per novem menses jam resedissent; quod certe non esset juxta usum receptum, dum in qualibet anni parte tres menses privilegii accipere solent. Sed huic opinioni non acquiesco, quia concilium præbendatos ultra tres menses absentes absolute illos privat fructibus præbendæ, atque etiam eos damnat ad restituendam medietatem fructuum, quos ratione residentiæ fecerant suos; quapropter ipsi ex concilio post absentiam trium mensium privantur omnino præfato privilegio. An autem canonicus, qui inutiliter prodigit tres menses a Tridentino concessos, teneatur restituere fructus beneficii? Affirmant *Palud. et Nav. apud Conc.* (4), sed probabilius negant *ib. Sanch.*, *Pelliz. et Leand.* Ratio, quia concilium absolute concedit canonicis per tres menses abesse, nulla speciali causa requisita. Bene autem possunt canonici conjungere tempus trimestre concessum cum trimestri anni sequentis, ut dicunt *Pell. et Leand.*; nisi (excipit *Concina* (5)) scandalum obveniat, ut cultus divinus minuatur. Præterea refert *ibid. Concina*, sacram congr. apud *Leand.*

(1) *tom. 2. p. 535. n. 32.* — (2) *tr. 7. d. 3. p. 9. n. 10.* — (3) *de hor. can. d. 2. q. 5. p. 4. n. 22. et 25.* — (4) *pag. 535. n. 32.* — (5) *pag. 535. n. 33.*

declarasse, quod non possint confici præfati tres menses ex horis, quibus canonici residentes absunt a choro; item declarasse, non posse canonicos computare punctaturas pro tribus mensibus ipsis concessis, ita ut nihil teneantur restituere, si omnes punctaturæ anni non excederent quartam partem integræ residentiæ. Cæterum regulariter absentes a choro ex justa causa lucrantur et fructus et distributiones; ita communiter *Bonacina* (1), *Salm.* (2), *Concina* (3); quidquid sit, ut alii negant, de distributionibus, quæ ex absentia reliquorum canonicorum ipsis deberentur. Advertatur hic, quod ex decr. S. C. conc. apud *Jordanum Pax* (4) canonici nequeunt in mensibus conciliariis abesse diœcesi, nisi de licentia episcopi.

130. — Causæ autem excusantes canonicos ab assistentia chori tres sunt, ut constituit *Bonifacius VIII. in cap. unic. de cleric. non resid. in 6.*, nempe: *infirmitas*, *rationabilis corporis necessitas*, *et evidens ecclesiæ utilitas.* Et hic expedit prænotare, quod ille, qui non residet propter has tres causas in præfato textu expressas, non privatur neque fructibus præbendæ neque distributionibus, ut patet ex *eodem cap. citato.* Quibus addenda est quarta causa, ut censet *Pichler* (5), nempe *consuetudo* introducta post Tridentinum; nam concilium antegressas abolevit. Qui autem non residet propter causas diversas a tribus prædictis, sed etiam justas, puta ob studium, visitationem et alias, de quibus infra fiet sermo (ubi semper requiritur licentia episcopi vel prælati), is lucratur quidem fructus, sed non distributiones, ut *Anacl.* (6) *ac Holzm. cum aliis communiter.*

Primo igitur excusat *infirmitas*, non quidem levis, sed tantum gravis, vel quæ gravis fieri potest per accessum ad ecclesiam, ut communiter dicunt *Palaus* (7), *Bon.* (8), *Concina* (9) *et Salm.* (10) *cum Pell. etc.* Excusantur autem etiam ii, qui propria culpa infirmitatem contraxerint, ut pariter cum communi docent *Pal.* (11), *Bon.* (12),

(1) *dist. 2. q. 7. pag. 1.* — (2) *tr. 16. c. 4. p. 2. n. 11.* — (3) *t. 5. pag. 522. n. 2. etc.* — (4) *elucubr. lib. 10. t. 40. n. 73.* — (5) *in candit. abrev. l. 3. tit. 4. n. 8.* — (6) *l. 3. tit. 4. n. 134. et 163.* — (7) *d. 3. p. 9. §. 1. n. 2.* — (8) *q. 5. p. 1. n. 13.* — (9) *tom. 2. pag. 522. n. 2.* — (10) *ibid. p. 3. §. 1. n. 15.* — (11) *n. 3.* — (12) *n. 7.*

Concina (1) *cum Nav.*, *Sanch. et Salm.* (2) *cum Garc.*, *Covar. et Pell.*; quia jus indistincte excusat infirmos. Et hoc, etiamsi quis data opera in morbum se conjecerit, ut absit a choro, prout probabiliter dicunt *Palaus*, *Salmant. ll. cc.*, et probabile putat *Concina* (3) *cum Bon.* Ratio, quia lex ad infirmitate, non autem ad intentionem respicit; et hoc, etiamsi iste ante infirmitatem consueverat abesse a choro, ut probabile putant *Nav.* (4), item *Conc.* (5) *et Salm.* (6) *cum P. Nav. et Pal.*, qui id vocat satis probabile (*contra Bon.* (7) *cum Covar.*, *Az. etc.*): et merito; quia infirmitas hic et nunc de se excusat. Nec efficit, quod ille nec vellet assistere, si esset sanus; nam leges non puniunt nisi culpabilem absentiam. Secus vero ajunt *Sanch.* (8), *Pal.* (9), *Salm.* (10) *et Concina* (11) *cum communi*, ut asserit, si canonicus sine legitima causa absit et infirmetur; quia tunc pro toto tempore absentiæ reputatur culpabiliter absens. Contra hanc sententiam, quam audio vocari communem, nolo judicium ferre; sed durum mihi videtur, ut, si quis, licet sine causa, alio accedat et ibi contrahat perpetuum morbum, perpetuo debeat distributionibus et fructibus præbendæ privari.

Dubitatur 1., an excusentur absolute septuagenarii ab assistentia chori. Affirmant *Leander et alii*; sed verius negat *P. Conc.* (12), si ipsi robusti sint, et ad alia peragenda negotia ordinarie egrediuntur: secus, si sint debiles et minus apti ad longum iter faciendum, ita ut commode interesse nequeant, ut ait *Bon.* (13) *cum Azor.*, *Men. et aliis.* Unde probabiliter dicunt *Salm.* (14), quod hujusmodi senes regulariter non tenentur ad chorum, non autem, quod nunquam.

Dubitatur 2., an excusentur cæci et surdi, et lucrentur distributiones, si absunt a choro. Affirmant *Barb.*, *Pelliz.*, *Diana etc. apud Salm.* (15): idque inferunt ex *l. 1. c. Qui morb. etc.*, ubi dicitur: *Qui utriusque oculi*

(1) *n. 3.* — (2) *de horis. can. c. 4. p. 3. §. 1. n. 16.* — (3) *n. 4.* — (4) *l. 2. de rest. c. 11. n. 238.* — (5) *l. c. n. 5.* — (6) *ib. n. 17. circa fin.* — (7) *p. 1. n. 10.* — (8) *cons. l. 2. c. 2. dub. 90. n. 5.* — (9) *n. 6.* — (10) *ibid. n. 18.* — (11) *pag. 526. n. 6.* — (12) *tom. 2. pag. 526. n. 8.* — (13) *p. 2. n. 6.* — (14) *ib. §. 2. n. 91. in med.* — (15) *cit. n. 18. circa finem.*

aciem amisit, levamen sentit munerum personalium. Sed melius negant *Sanch.* (1) *et Salm.* (2) *cum Suar., P. Nav. et Cov.;* quia chorus istis non nocet, et ipsi assistendo saltem auctoritatem præbent. Excusarem autem cæcum, qui sine notabili incommodo non posset ad ecclesiam accedere.

Secundo excusat *rationabilis corporis necessitas*, sub qua intelligitur timor cujuscumque gravis damni in vita, honore aut bonis. Unde non privantur distributionibus, qui domi morantur ad medicinam sumendam, ad venam scindendam, vel proficiscuntur ad balnea aut locum salubrioris aeris: item qui ab hostibus capiuntur, aut qui patiuntur injustum exilium, aut detinentur per vim aut ob timorem gravis nocumenti ab inimicis; ita *Bon.* (3), *Salm.* (4) *et Conc.* (5) *cum communi.* Idem probabilius dicendum de absente ob metum belli vel pestis grassantis in loco beneficii, ut tenent *Bon.* (6), *Pal.* (7) *et Salm. ibid. cum Vasq., Pell., Covar., Garc. etc. contra Conc. l. c., Barb. etc.*, qui concedunt, posse quidem talem percipere fructus præbendæ, non vero distributiones.

Cum autem quis abest a choro ob excommunicationem, amittit distributiones, si juste sit excommunicatus; secus, si injuste, et curet ab excommunicatione absolvi: *Concina* (8) *et Salm.* (9). Item de canonico suspenso probabilius esse, censet *Concina* (10). Si vero quis sit juste excommunicatus, etiamsi choro assistat, putat *P. Conc.* (11) *cum Abb., Palud., Innoc., Nav., Suar., Toleto, Fill., Sylv. et communi*, ut asserit, hunc amittere tam distributiones quam fructus beneficii; sed probabiliter id negant *Sanch.* (12), *Bon.* (13), *Pal.* (14) *cum Coninch., Vasq. et* glossa *in c. Pastorali* §. *Verum de appell. ac Salm.* (15) *cum P. Nav., Pelliz. etc.*, et dicunt, quod, licet iste peccaret assistendo, et merito deberet privari a judice distributionibus et fructibus; nullibi tamen constat, hanc privationem ipso jure impositam esse. Qui autem esset juste

(1) *cons. l. 2. c. 2. dub. 90.* — (2) *l. c. in fine.* — (3) *q. 5. p. 2. ex n. 7.* — (4) *tr. 16. c. 4. p. 3.* §. *2. n. 19.* — (5) *t. 2. pag. 526. n. 9.* — (6) *n. 7. et 8.* — (7) *tr. 7. d. 3. p. 9.* §. *2. n. 2.* — (8) *p. 527. n. 10.* — (9) *ib. n. 21.* — (10) *n. 12.* — (11) *n. 11.* — (12) *de matr. l. 3. d. 51. n. 12.* — (13) *p. 2.* §. *2.* — (14) *p. 9.* §. *2. n. 4.* — (15) *cit. n. 21.*

excommunicatus, et resipiscens absolutionem peteret, non amitteret distributiones, si injuste absolutio ei negaretur, cum tunc per ipsum non fiat, quominus assistat. Ita *Palaus* (1) *cum Suar., Vasq., Sylvest., Armilla, Sa, Henr., Sayr., Lop. etc. communiter.*

Quando autem ecclesia est interdicta, canonici non assistentes non ideo amittunt distributiones, dummodo non dederint causam interdicto. *Conc.* (2). Secus est in cessatione divinorum officiorum; tunc enim etiam non dantes causam cessationi privantur distributionibus, ut *Conc. l. c., Pal.* (3) *et Bon.* (4) *cum Suar. et Sayr. ex c. Si canonici v. sciturі de offic. ordin. in 6.*, ubi statuitur, quod ii, qui causam dederunt cessationi, debent restituere canonicis omne interesse, quod ipsi amittunt ex omissa assistentia divinis officiis. Sic pariter, quando ecclesia est polluta, non privantur distributionibus illi, qui causam pollutioni non dederunt. Ita *Pal.* (5), *Conc.* (6) *cum Suar., Bon., Sayr., Trull., Henr. et communi.*

Quæritur autem hic, an canonici irregulares assistentes amittant distributiones et fructus præbendæ. Si irregularitas est incursa post collationem beneficii, certum est et commune, quod neutrum amittunt: ita *Conc.* (7). Sed dubium fit, quando irregularitas incursa est ante collationem. Hæc quæstio omnino pendet ab alia: an collatio præbendæ facta clerico irregulari sit per se invalida. Negant *Palaus* (8), *Elbel* (9), *Ronc.* (10); *et Salm.* (11) *cum Sylvest., Felino, Leand., Laym., Less., Suar., Conc., Hurt. etc.* hanc sententiam probabilem putant. Hi dicunt, collationem istam illicitam quidem esse et nullam in foro externo, sed validam in conscientia. Ratio, quia, cum nulla irregularitas incurratur, nisi in jure sit expressa, tanto minus incurritur ejus effectus, qualis est inhabilitas ad beneficia obtinenda; hic autem effectus nullibi in jure reperitur expressus. Affirmant vero probabilius *Conc. l. c., Cont. Tourn.* (12) *Holzm.* (13), *Bon.* (14) *cum*

(1) *p. 9. §. 2. n. 4.* — (2) *l. c. n. 12.* — (3) *n. 11.* — (4) *p. 1. §. 5.* — (5) *p. 9. §. 2. n. 10.* — (6) *d. n. 12.* — (7) *t. 2. pag. 527. n. 12.* — (8) *de censur. tr. 29. d. 6. p. 5. n. 7.* — (9) *conf. 5. de irreg. n. 158.* — (10) *de censur. c. 1. q. 5. r. 1.* — (11) *tr. 10. c. 7. punct. 2. n. 34.* — (12) *de irreg. p. 1. c. 3. v. gravis hic.* — (13) *part. 3. tr. 2. de pœnis eccl. art. 3. n. 320.* — (14) *de irreg. d. 5. p. 4. n. 6.*

aliis: et hanc sententiam ipsi *Salm.* fatentur esse communem. Probatur 1. *ex c. 2. de cler. pugn. in duello*, ubi dicitur, dispensari posse cum clerico irregulari, ut beneficium possideat; ergo sine dispensatione ipse est inhabilis ad recipienda beneficia. Probatur 2. et fortius ex Trid. (1), ubi concilium, loquens de præbendatis, sic ait: *Ne aliis in posterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem et cæteras habilitates integre habere dignoscantur; aliter irrita sit provisio.* Respondent *Salm.* (2) *et Ronc.* ad præfatum textum, quem ipsi *Salm.* (3) fatentur, difficilem esse solutione, et dicunt, to *cæteras habilitates* intelligi de habilitatibus ex jure naturali, non autem positivo: sed hæc responsio non satisfacit; nam concilium, cum indistincte et integre habilitates requirat, sane intelligendum est de omnibus habilitatibus, tam de jure naturali quam positivo necessariis; idque videtur expresse ibidem declarari, cum dicatur: *qui jam ætatem etc.*, id est ætatem requisitam ad ordines recipiendos, ut concilium præceperat, quæ quidem habilitas certe est de jure positivo. Hinc probabilius *P. Concina l. c.* sentit, clericos, qui post irregularitatem præbendas recipiunt, privari ipso jure etiam in conscientia distributionibus et fructibus beneficii.

Tertio excusat *ecclesiæ utilitas*, modo utilitas sit gravis judicio episcopi vel capituli, et sit ecclesiæ propriæ vel universalis aut totius diœcesis, non vero alterius ecclesiæ vel particularis, ut *Conc.* (4) *et Salm.* (5). An autem, qui propter utilitatem ecclesiæ abest a loco beneficii, lucretur distributiones? Negant aliqui ex *cap. Cum non deceat de elect. in 6.*, ubi clerici, ad sedem apostolicam accedentes ob negotium suarum ecclesiarum, distributionibus privantur. Sed probabilius affirmant *Salmant.* (6) *cum Pal., Pelliz. etc.*, idque satis probabile putat *Concina* (7) *ex c. unic. de cler. non resid. in 6.*, ubi absolute conceditur privilegium absentibus in utilitatem evidentem ecclesiæ. Alter autem textus intelligitur de solo casu, quo præbendatus accedit ad sedem apostolicam ob instructionem electionis.

(1) *sess. 22. c. 4. de ref.* — (2) *tr. 10. c. 7. p. 2. n. 40.* — (3) *ib. n. 39.* — (4) *t. 2. pag. 528. n. 14.* — (5) *tr. 16. c. 4. p. 3. §. 3. n. 23.* — (6) *l. c. n. 24.* — (7) *n. 15.*

Item ex hac ratione excusatur canonicus, qui mittitur (nam unus tantum mitti potest) ab episcopo ad visitanda limina apostolorum, ut communiter omnes cum *Conc.* (1). Idem dicitur de canonico comitante suum episcopum ad eadem limina, ex decreto *Sixti V. apud Conc.*, qui *ibid.* ait, episcopum limina visitantem posse etiam duos canonicos secum ducere. Idem dicitur de canonico misso ad concilium provinciale tanquam theologo, canonista aut procuratore, ut probabilius sentiunt *Concina* (2) *et Salm.* (3) *cum Pal., Pell. etc.* Idem, si mittatur canonicus a capitulo ad Pontificem aut principem tanquam legatus pro agendis negotiis ecclesiæ. *Concina ib.* Idem, si eligatur vicarius capitularis sede vacante, ut communiter docent DD.; quia hic incumbit totius diœcesis utilitati: secus, si eligatur vicarius episcopi; quia tunc episcopo, non ecclesiæ inservit; is enim lucratur quidem fructus præbendæ, sed non distributiones. *Pal.* (4), *Salm.* (5), *Conc.* (6).

131. — Minime autem privatur distributionibus canonicus pœnitentiarius, qui tempore officii confessiones excipit; ex Trid. (7), ubi dicitur: *Pœnitentiarius aliquis cum unione præbendæ proxime vacaturæ ab episcopo instituatur, qui magister sit vel doctor aut licentiatus in theologia vel jure canonico, et annorum 40; seu alius, qui aptior pro loci qualitate reperiatur; qui, dum confessiones in ecclesia audiet, interim præsens in choro censeatur.* Sed hic dubitatur, an lucretur distributiones pœnitentiarius, qui tempore officii manet in confessionario, expectans pœnitentes accessuros. Negat *Barbosa* (8) *cum Garcia, Ugolino, Salaz et Moneta*, qui referunt decisum, non habendum esse pro præsente in choro pœnitentiarium, qui residet in confessionario pro tempore, quo non audit confessiones, etiam ut opportunius confessiones audiat. Sed verius *Salm.* (9) *cum Barb., Bonac., Pell., Ronc.* (10) *et Concina cum Pal. et Leand.* affirmant, si pœnitentes soleant accedere, et pœnitentiarius eo animo se detineat, ut promptiorem illis se exhibeat, ex declaratione S. C. relata a *Bar-*

(1) *n. 16.* — (2) *pag. 529. n. 17.* — (3) *de hor. can. c. 4. p. 3. §. 3. n. 25.* — (4) *p. 9. §. 7. n. 2.* — (5) *ib. p. 4. n. 34.* — (6) *p. 529. n. 18. et 24.* — (7) *sess. 24. c. 8. de reform.* — (8) *de potest. episc. alleg. 65. n. 30.* — (9) *ib. n. 31.* — (10) *tr. 5. c. 2. q. 6. r. 1.*

bosa (1) pro ecclesia Abulensi, ubi mandatur pœnitentiario assistere in confessionario, ne pœnitentes perquirere eum cogantur, et ob verecundiam ejus inquisitionis confessiones omittant. Et idem dicitur de canonico subrogato pœnitentiario, modo subrogatio non fiat in fraudem; et de aliis, qui pœnitentiarium adjuvant de mandato superioris in magno concursu. *Conc. ib. et Castropal.* (2). Præterea addunt *Barbosa* (3), *Castr.* (4) *et Bonacina* (5) *cum Salaz et Garcia* ex alia declaratione S. C. in *una Gienuem. 4. Sept. 1591.*, pœnitentiarium censeri præsentem etiam processionibus, orationibus et exequiis defunctorum, quæ fiunt tempore, quo ipse confessiones audit. Quod autem dicunt de pœnitentiario, dicunt etiam de canonico curato, qui tempore officii opera sui muneris exercet. *Pal.* (6), *Salm.* (7) *cum Barbosa*, *Garc.*, *Gutt. et Concina* (8), qui sentit, idem procedere, etiamsi ecclesia, de qua is curam habet, sit diversa ab ecclesia, ubi est canonicus; dummodo illa sit intra propriam diœcesim; sed huic contradicit *Bonac.* (9). Non amittit autem distributiones is, qui abest ad tuenda jura sui beneficii: secus vero, si defendat jus suum ad beneficium adversus alterum. *Concina ib.*

Sic pariter lucratur distributiones canonicus theologus, qui tempore officii legit aut concionatur, ut communiter docent omnes; et etiamsi in aliis horis ipsius diei (non vero præcedentis) se pararet ad legendum vel concionandum, ut *Roncagl.* (10) *cum communi*, ex concessione *Gregorii XIII.*, *et Concina* (11) *cum communiori* ex declaratione S. C. *apud Garciam*, qui contradicit.

Sentiunt autem *Concina* (12), *Pal.* (13), *Ronc.* (14) *et Salm.* (15) *cum Garc.*, *Pell. etc. contra Barbosam et Zechium apud Pal.*, quod canonici examinatores, dum absunt a choro (nisi alia sit alicubi consuetudo) non lucrentur distributiones. Idem ajunt de canonicis destinatis ab episcopo ad visitanda hospitalia et ecclesias diœcesis,

(1) *in concil. Trid. sess. 24. c. 8.* — (2) *l. c. n. 3. c. 4.* — (3) *in Trid. sess. 24. c. 8. n. 29.* — (4) *n 2.* — (5) *t. 1. de hor. canon. d. 2. q. 5. punct. 3. §. 5. n. 3.* — (6) *p. 9. §. 3. n. 8.* — (7) *tr. 16. cap. 4. p. 3. §. 3. n. 26.* — (8) *p. 532. n. 22.* — (9) *d. 1. q. 5. p. 3. §. 6. n. 5.* — (10) *c. 2. q. 6. r. 2.* — (11) *p. 531. n. 21.* — (12) *pag. 532. n. 22.* — (13) *p. 9. §. 7. n. 1.* — (14) *r. 3.* — (15) *ib. p. 4. n. 34.*

quia hi non occupantur in servitium propriæ ecclesiæ. Episcopus autem potest duos canonicos in suo servitio occupare (1), qui lucrantur fructus præbendæ, sed non distributiones; ut *Ronc. l. c. et Salm.* (2) ex declarat. S. C. Dicit tamen *P. Conc.* (3), quod canonici assistentes episcopo solemniter celebranti lucrantur etiam distributiones. Canonici autem absentes a choro tempore officii, ut capitula celebrent, amittunt tam distributiones quam fructus præbendæ; quia tempore officii vel missæ choralis ipsis vetitum est capitula celebrare, nisi urgeat grave negotium, quod moram non patiatur. *Conc. ib.*

132. — Ultimo notandum, quod præbendati, docentes in scholis publicis (non autem privatis) sacram scripturam, licet non lucrentur distributiones, acquirunt tamen fructus suorum beneficiorum (4). Idem dicitur in *cap. fin. de magistris* de docentibus theologiam. Idque communiter extendunt DD. ad docentes jus canonicum, ut *Palaus* (5), *Roncagl.* (6), *Concina* (7) *et Salm.* (8) *cum Sanch.*, *Fill.*, *Garcia*, qui de hoc affert declarationem S. C. Idem dicunt de docentibus grammaticam *Pal.* (9), *Conc.* (10), *Ronc. l. c. et Salm.* (11); necnon *Salm. ib.* idem sentiunt de docentibus logicam et philosophiam; quia (ut ajunt) omnia hæc sunt necessario præmittenda ad theologiam addiscendam.

An autem parochi docentes sacram scripturam, theologiam aut jus canonicum eodem privilegio gaudeant? Negat *P. Concina* (12); quia in Tridentino parochus absolute vetatur abesse ultra duos menses. Sed probabiliter admittunt *Palaus* (13), *Salmant.* (14) *et Ronc. l. c. cum Gonzal.*, *Barbosa etc.* Ratio, quia in *cit. cap. fin. de magistris* indistincte omnibus facultatem theologicam docentibus conceditur privilegium sive exemptio a residentia: hocque privilegium non habetur in Tridentino, quod ibi clare (ut oportebat) sit revocatum: verba autem tex-

(1) *ex cap. De cætero, et c. Ad audientiam de cler. non res.* — (2) *de benef. eccl. c. unic. p. 6. §. 4. n. 125.* — (3) *n. 23.* — (4) *ex Trid. sess. 5. c. 1. de ref. in fine.* — (5) *p. 9. §. 9. n. 1.* — (6) *de benef. c. 2. q. 6. r. 3.* — (7) *t. 2. pag. 533. n. 24.* — (8) *ib. n. 129. et 130.* — (9) *n. 3.* — (10) *n. 26.* — (11) *tr. 16. c. 4. p. 4. n. 37.* — (12) *n. 25.* — (13) *n. 4.* — (14) *dict. n. 37. et tr. 28. c. unic. p. 6. §. 4. n. 130. in fine.*

tus præfati hæc sunt: *Docentes vero in theologica facultate, dum in scholis docuerint, et studentes in ipsa integre per annos quinque percipiant de licentia* (nempe *generali, concessa auctoritate hujus constitutionis*, ut explicat ibi glossa) *sedis apostolicæ proventus præbendarum et beneficiorum suorum, non obstante aliqua contraria consuetudine aut statuto; cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes.* Ratio, quia id redundat in bonum totius diœcesis, imo universalis ecclesiæ.

Idem privilegium sane conceditur præbendatis studentibus in universitate (1); modo ipsis studiis operam dent saltem per majorem anni partem, ut ait *Conc.* (2) *et Pal.* (3) *cum Bonac., Barbosa etc.*; et modo habeant de hoc licentiam (quæ vero non requiritur pro docentibus), ut dicunt *Palaus* (4), *Ronc.* (5), *Conc.* (6) *ex Salm.* (7) *cum Barb. et Garc.* ex bulla *Pii IV. Ad aures*, edita 24. Novemb. 1564. Hæc autem licentia illis suffragatur pro quinquennio, si audiant sacros canones; pro septennio vero, si audiant sacram scripturam seu theologiam. *Salmant. l. c. cum Garc. et Barb.* An autem parochi studentes theologiæ excusentur a residentia post duos menses ipsis a Tridentino concessos? Affirmant *Nav., Tolet., Less. etc. apud Palaum* (8), idque probabile putant *Palaus ib. et Salm.* (9), quia in *cit. cap. fin. de magistris* eodem privilegio gaudent docentes, quo studentes. Sed probabilius negant *Conc.* (10), *Ronc.* (11), *Palaus* (12) *Salm. l. c. cum Gonzal., Barbosa, Garcia etc.* Ratio, tum quia Tridentinum declaravit, non posse parochos ultra duos menses abesse, nisi ex gravi causa; et S. C. *apud Garciam* declaravit, hujusmodi causam studiorum nequaquam esse gravem; tum quia privilegium præfatum concessum est tantum addiscentibus, unde non concedendum parochis, qui jam edocti supponuntur. Dicunt vero *Salm.* (13) ex declaratione S. C., quod, si a Papa de-

(1) *ex Trident l. c. et ex cit. c. fin. de magist. et cap. 11. de privil. in 6. ac. cap. Tuæ de cleric. non resid.* — (2) *n. 27.* — (3) *n. 5.* — (4) *part. 9. §. 9. n. 6.* — (5) *q. 6. r. 3.* — (6) *n. 28.* — (7) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 4. n. 130.* — (8) *n. 9.* — (9) *tr. 16 c. 4. p. n. 39.* — (10) *pag. 534. n. 29.* — (11) *q. 6. r. 3.* — (12) *n. 9.* — (13) *tr. 28. c. unic. p. 6. §. 4. n. 128.*

tur alicui licentia, ut absit causa studiorum, hæc non valet, nisi consensus ordinarii accedat. Et sic pariter referunt declarasse *Pium IV.* de his, qui studiis in curia Romana assistunt. Hic autem obiter notandum, quod in *c. fin. de cleric. vel monach.* prohibentur *archidiaconi*, *decani*, *plebani*, *præpositi*, *cantores et alii clerici personatus habentes*, *necnon presbyteri*, studere juri civili vel medicinæ sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, si infra duos menses a tali studio non destiterint. (Dicit tamen *Bonac.* (1) *cum communi*, hoc non intelligi de studio privato; nec si audiatur lector domi, ut probabile putat cum *Tol.*, *Calderino etc.*; neque intelligi de docentibus, ut sentiunt *Sanch.* (2) et idem *Bonac. cum Tab. et aliis*). Unde tales studentes privantur fructibus suarum præbendarum, ut dicunt *Palaus* (3), *Salmant.* (4) *cum Bonac. et Barbosa.*

Diximus autem, præfatos magistros aut scholares excusatos lucrari quidem fructus beneficiorum, non vero distributiones: si tamen beneficium constaret ex solis distributionibus, has etiam lucrari dicit *Conc.* (5) *cum communi* ex declarat. S. C. *apud Garciam* (*contra Bon.*); quia tunc distributiones succedunt loco fructuum. Et idem ait *Conc.* (6) de dispensatis a choro, quando beneficium tantum ex distributionibus conflatur. Excipit tamen *Conc. contra alios*, si sint distributiones minutæ pro anniversariis; quia testatores nolunt has dari nisi assistentibus.

ARTICULUS V.

Quibus modis beneficia amittuntur?

133. *Quibus modis amittuntur beneficia?*
134. *Quid et quotuplex est resignatio?*
135. *Quid requiritur, ut valeat resignatio conditionata?*
136. *Quid de permutatione beneficiorum?*

133. — „Resp. 1. Beneficia quatuor modis amittuntur: „1. per mortem beneficiati; 2. ex dispositione juris, idque „vel propter alterius beneficii incompossibilis consecutio-

(1) *de censur. d. 2. q. 4. p. 6. n. 4.* — (2) *l. 6. c. 8. n. 9.* — (3) *l. c. p. 9. n. 6.* — (4) *tr. 16. c. 4. p. 4. n. 38.* — (5) *pag. 533. n. 27.* — (6) *pag. 536. n. 35.*

„nem, vel per professionem religiosam, vel per contractum „matrimonii, vel per commissionem criminis (v. gr. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ), cui amissio „beneficii ipso facto est annexa (1); 3. per sententiam judicis; 4. per liberam resignationem, de qua

134. — „Resp. 2. *Resignatio* est spontanea proprii beneficii dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet *tacita*, quæ fit ex juris dispositione; ut dum quis religionem profitetur: et *expressa*, quæ rursus est duplex, scilicet *pura*, quæ fit sine conditione et pacto apposito coram ordinario, qui beneficium cuilibet alteri conferre potest: et *conditionata* seu in favorem: eaque vel est *simplex* in favorem, ut quando fit absque reservatione; vel est *qualificata*, quando scilicet fit reservato sibi jure regressus vel pensione vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani nonnisi in „Pontificis manibus fieri potest. Et quamvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cum alioqui periculum sit, ne beneficiorum resignatione speciem quamdam hæreditariæ successionis acquirant, quod jura canonica detestantur: probabile tamen est, in manu ordinarii fieri posse, eo quod permutatio in ejus manibus fieri possit." *(Sed omnino contradicunt Salmant.* (2) *cum communi.)* „Idque a fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio, quamvis addita deprecatione, ut personæ certæ conferatur. Idque observari potest, ubi non est recepta bulla *Pii V.*, quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam „citat *Laym.* (3).

135. — „Porro, ut resignatio conditionata valida sit, requiritur 1., ut beneficium sit resignantis, cum resignatio „sit juris sui dimissio; 2. ut fiat libere; 3. ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, scilicet Pontificis, ordinarii, collatoris vel institutoris, juxta dicta; 4. acceptetur „a prælato, in cujus manibus fit, quia sine acceptatione jus „suum resignans non perdit; 5. ut conferatur illi, in cujus „favorem, cum clausula consueta: *non aliter, nec alias*, „est resignatum; 6. ut is, cui confertur, acceptet; alias

(1) *ut videndum apud Less. l. 2. cap. 34. d. 34.* — (2) *de sim. c. 3. p. 4. n. 52.* — *vide dicta de sim. l. 4. n. 81.* — (3) *l. 4. t. 2. c. 17.*

„enim resignans non perdit beneficium, propter clausulam: „*non aliter*; 7. requiritur consensus patroni vel electorum, „prout beneficium est patronatum vel electivum; 8. si „resignans sit infirmus, ut a resignatione supervivat 20 „dies; alias enim per obitum vacare censebitur; 9. ut, „si resignatio fiat in curia Romana, intra 6 menses a „supplicatione oblata computandos, in loco beneficii pu„blicetur: sin autem extra curiam, intra mensem: alio„qui, si contingat, resignantem mori, antequam resigna„tarius ceperit possessionem, beneficium vacare cense„bitur. *Less. et Laym.* (1).

136. — „Resp. 3. *Permutatio* beneficiorum, quæ est „quædam species conditionalis resignationis, fit, cum „duo beneficiati unum vel plura sua beneficia, Pontifici „non reservata, in manus ordinarii alteriusve episcopali „auctoritate præditi resignant, cum conditione, ut postea „vicissim alteri alterius beneficium conferat. Quod quan„doque episcopus instituere potest, si necessitas ita exi„gat; vocatis tamen iis, quorum interest, scilicet pa„trono et collatore inferiore. Ad hanc autem omnia re„quiruntur, quæ ad resignationem in favorem. *Vide* „*Less.* (2), *Laym.* (3), *Bon.* (4)."

„Quæres 1., an licitæ sint permutationes coram or„dinariis in mensibus reservatis per concordata Germa„niæ. Resp. affirmative, quia per reservationem concor„datorum non censetur Pontifex voluisse conditionem „ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quam epi„scoporum extra Germaniam, coram quibus id simplici„ter licet.

„Quæres 2., an licitum sit permutare beneficia, com„pensata fructuum æqualitate.

„Resp. 1., non licere, si beneficium copiosius, non se„paratis proventibus a titulo, permutetur cum tenui. Ra„tio est, quia excessus ille eo ipso, quo manet annexus „titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi po„test, quin etiam exigatur pro titulo.

„Resp. 2, posse peti compensationem ob hujusmodi „permutationem a Pontifice pro incommodo temporali, „quod alter subit, spoliando se proventibus sui beneficii;

(1) *c. 17.* — (2) *c. 31. de 35. et 36.* — (3) *c. 17.* — (4) *de sim. d. 1. q. 4. §. 12.; vide l. 4. n. 72.*

„ideoque talis compensatio non est pretium beneficii „aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua conditione nollet se spoliare.

„Resp. 3., jura proventuum posse separari a titulis, „et primo nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris; idque auctoritate solius Papæ. *Vide* „*Less. l. c.*, *Bon.* (1)."

„Quæres 3., an licite permutetur beneficium hac lege, „ut expensæ litis vel bullarum refundantur per recipientem. Resp., videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine qua „actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatione „affirmarem. *Less. l. c.*, *Bon.* (2).

ARTICULUS VI.

Quid et quotuplex sit pensio.

137. *Quid et quotuplex sit pensio.*
138. *A quo et quanta possit pensio designari.*
139. *An pensionarius possit de illa libere disponere.*

137. — „Resp. Pensio est jus percipiendi fructus ex „alieno beneficio. Estque triplex: 1. *temporalis*, quæ „datur propter ministerium temporale, v. gr. cantori, „æditue, patrono et defensori ecclesiæ; 2. *spiritualis*, „quæ fundatur in titulo mere spirituali, ut quæ datur „concionatori, coadjutori episcopi, parocho etc.; 3. *media*, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio „spirituali: ut quæ datur clerico pauperi, vel parocho „seni ad sustentationem, vel quæ datur causa resignationis et litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur „clericales, quia clericis; prima laicalis, quia laicis tantum datur.

138. — „Porro circa pensiones *Laymann* (3) *et Lessius* (4) docent hæc: I. etsi eam designare proprium „sit Papæ, id tamen etiam episcopum posse in causis „specialibus et necessariis: v. gr. propter paupertatem „et senium resignantis, vel litis compositionem, vel

(1) *l. c. §. 12. n. 11.; — vide l. 4. n. 75. et 76.* — (2) *l. c. n. 6.* — (3) *c. 18.* — (4) *c. 35.*

„propter adæquandos fructus in permutatione beneficiorum (1); II. debere esse moderatam, ita ut beneficiato „relinquatur sufficiens sustentatio; talis autem plerumque „censetur tertia pars fructuum" *(cum Salm.* (2)*)*; „III. ad „pensionem non requiri consensum patroni, ut quidam „volunt, quia id nullo jure statutum est, neque ullum „fit præjudicium per impositionem pensionis, cum is „fructus non percipiat ex beneficio, sed tantum habeat „jus instituendi et præsentandi, quod ei non adimitur; „IV. pensionarius post constitutionem *Pii V.*, ubi ea est „recepta, tenetur recitare officium B. V., nec facit fructus „suos, si omittat" *(Intelligitur de pensione, quam quis ut clericus percipit* (3). *Item ad tale onus non obligantur, qui dicunt officium majus, vel qui fiunt equites ordinis militaris, cum satisfaciant recitando preces a religione præceptas. Ita Azor., Pal., Bon., Led. cum Salmant.* (4)*)*; „V. pensionem extingui morte pensionarii, sicut usus„fructus morte usufructuarii. Posset tamen Papa facere „perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione et „redemptione pensionis *vide Laym.* (5) *et Less.* (6), *Bon.* (7).

139. — Quæritur, an pensionarius possit de reditibus pensionis pro libito disponere. Affirmant *Vasq.*, *Azor.*, *Covar. etc. ap. Salm.* (8); quia pensio, ut dicunt, est portio jam extracta ex fructibus beneficii. Et pro hac sententia adest decisio rotæ Romanæ, quam affert *Azor.* (9), in qua definitum fuit, *pensiones decursas et non solutas non computari inter spolia* (sicut computantur fructus beneficiorum), *sed transire ad hæredes; quia pensio non est beneficium, sed consistit in mera temporalitate.* Negant vero *Nav.*, *Mol.*, *Garcia;* quia pensio eisdem regulis beneficiorum metiri debet, cum illis æquiparetur. Verum *Salm.* (10) distinguunt et affirmant de pensione laicali, negant de ecclesiastica. Hæ tres sententiæ omnes sunt probabiles (11).

(1) *vide l. 4. n. 73.* — (2) *de benef. cap. unic. p. 4.* §. *1. n. 46.* — (3) *vide Salm. ib.* §. *3. n. 64.* — (4) *cit. n. 64. et de hor. can. c. 2. p. 3.* §. *1. n. 28.* — (5) *c. 18.* — (6) *l. 2. c. 25. d. 22.* — (7) *loc. cit.* §. *13.* — (8) *de benef. eccl. cap. unic. p. 4.* §. *3. n. 63.* — (9) *p. 2. l. 7. c. 9. q. 12.* — (10) *ibid. prope med.* — (11) *vide l. 4. n. 491. q. 6.*

DUBIUM II.

DE HORIS CANONICIS.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad horas.

140. *Quinam clerici teneantur ad officium. Qualem partem officii teneantur dicere subdiacono ea die, qua ordinantur; et an subdiaconus, qui officium recitavit ante ordinationem, teneatur repetere.*

141. *An teneantur ad horas canonicas omnes religiosi et moniales.*

142. *An religiosi non constituti in sacris, et moniales non dicentes officium in choro, teneantur recitare privatim. Dub. 1., an teneantur ad officium religiosi ejecti. Dub. 2., an profugi. Dub. 3., an ad triremes damnati; an degentes extra claustra.*

143. *Not. 1. An et quando religiosi teneantur recitare in choro. Quid, si sint occupati? Not. 2. An peccent graviter prælati, negligentes officium recitare in choro. An teneantur episcopi recitare in choro. Not. 3. An teneantur supplere omissa, qui plura non percipiunt, ut choro inserviant. An ad peccandum graviter in choro sufficiat omissio minoris partis, quam in officio privato.*

144. *De obligatione beneficiariorum circa officium. An beneficiarius ordinatus per metum gravem teneatur ad officium.*

145. *Quær. 1., quot peccata committat sacerdos beneficiatus officium omittens. Quær. 11., an beneficiarius graviter peccet omittendo officium, si velit fructus restituere.*

140. — „RESP. Clerici majorum ordinum, etiam suspensi, „excommunicati, degradati, tenentur tum jure ecclesiastico, „tum generali consuetudine ecclesiæ.

„Dixi: *majorum ordinum;* quia minorum non tantum „non ad horas, sed neque ad psalmum *Miserere* tenentur; „quem vel simile quid cum episcopus primam tonsuram „conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tan„tum fiat aliquoties, vel per modum consilii. *Less.* (1).

Unde resolvuntur hi casus:

„1. Tenetur ad horas, qui cum dispensatione Papæ „duxit uxorem; nisi in hoc ipso sit dispensatus: quia

(1) *l. 2. c. 37. d. 9. n. 47.*

„dispensatio, utpote odiosa, stricte est explicanda, et „ipse characterem retinet. *Bonac. et Azor.* (1) *contra „alios.*

„2. Clericus incipit obligari a puncto subdiaconatus „suscepti: et quidem ad horas respondentes horæ, qua „ordinatur. *Bon.* (2) *ex communi.*

Hinc dicit *Croix* (3) *cum Azor. et Stoz*, teneri subdiaconum die, quo ordinatur, ad horam, quæ tunc dicenda esset in choro. Unde, si ordinatur hora undecima, ait *Croix cum Bonarte*, probabile esse, teneri tantum ad vesperas, cum eo tempore regulariter aliæ horæ jam persolutæ sint in choro. Sed huic opinioni non acquiesco; quia verius ordinatus tenetur ad horam, quæ respondet ad horam, in qua contrahit obligationem; quapropter regulariter tenetur recitare ab hora sexta, ut recte ait *P. Conc.* (4), cui adhærent *Pal. et Gobatus.*

An autem subdiaconatus, qui recitaverit partem illam ante ordinationem, suæ obligationi satisfecerit. Negant *Cont. Tournely* (5) *et Croix* (6) *cum Bon., Pal. etc.*; tum quia debito nequit satisfieri, antequam contrahatur; tum quia ecclesia exigit officium a subdiaconis, ut nomine ejus illud persolvant; at qui non est adhuc subdiaconus, nequit nomine ecclesiæ officium recitare. Affirmant vero *Tamb.* (7) *et Lugo, Trull. et Gob. ap. Diana* (8), et probabile putant *Croix l. c. et Viva* (9); quia bene potest debitum illud anticipate solvi, quod certo moraliter est contrahendum.

Prima sententia videtur probabilior, quia ecclesia exigit officium a subdiacono, ut nomine ejus illud persolvat; at qui non est subdiaconus, neque ab ecclesia ut publicus minister destinatus, non potest nomine ecclesiæ recitare, neque orationem publicam efficere. Sed huic posset responderi, quod sacerdos excommunicatus nec etiam potest orare nomine ecclesiæ, neque orationem publicam facere; et hic utique tenetur officium recitare, et recitando bene satisfacit; ergo ad satisfacien-

(1) *l. 10. c. 5.* — (2) *tr. de horis can. q. 1. punct. 5.* — (3) *l. 4. n. 1187.* — (4) *t. 2. p. 397. n. 5.* — (5) *de virt. relig. c. 2. de orat. art. 8. de hor. can sect. 2. concl. 1. in fine.* — (6) *l. 4. n. 1187.* — (7) *dec. l. 2. c. 5. n. 9.* — (8) *p. 6. tr. 6. r. 38.* — (9) *q. 3. a. 1. n. 8.*

dum non est opus, ut recitans nomine ecclesiæ oret: unde adhuc probabilem puto *secundam sententiam*.

141. — „Resp. 2. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, utriusque sexus, obligantur ad horas: „idque ex antiqua et recepta consuetudine; quam tamen „quidam, ut *Arragonius*, putant non obligare tam stricte, „ut peccent mortaliter, si bis terve omittant. Et de monialibus dubitant *Coj.*, *Med.*, *Arm.*, *Diana* (1). Imo eas „(atque adeo omnes religiosos sacris non initiatos) non „teneri sub onere peccati absolute, sed nimis laxe, docet *Petrus March. apud Diana* (2) contra aliorum communem et veram sententiam, quæ docet, teneri secundum suas regulas et consuetudines. *Bon.* (3) *ex Azor.*, „*Less.*, *Malder*.

Unde resolves:

„1. Non tenentur ad horas: 1. novitii; 2. conversi; „3. religiosi societatis Jesu; 4. militantes, hospitalarii „et cæteri choro non destinati. *Trull.* (4).

„2. Is, qui ex una religione transit in aliam, in qua „non est hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo „non obligat, ubi non est recepta. Ita *Suar. et Laym.* „Idem dic de religioso ejecto, vel qui dispensationem „obtinuit perpetuo vivendi extra monasterium; quia, etsi „maneat religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter „*Sotus*, *Sanch.*, *Bon.* (5) *contra Suar.*

Hic confert aliqua prænotare de institutione divini officii. Horæ canonicæ, ut fertur, saltem quoad substantiam, institutæ fuerunt tempore apostolorum, ut indicatur *Actor. 2, 42.*, ubi narratur, quod fideles erant *perseverantes in fractione panis et orationibus*, id est *in psalmis*, *hymnis et canticis spiritualibus cantantes et psallentes*, juxta *Apost. ad Eph. 5, 19.* Idque clarius significavit *Clemens Papa I. l. S. constit. apost. can. 34.*, ubi suis clericis sic præcepit: *Precationes facite mane, hora tertia*, *sexta et nona et vespere*, *atque ad galli cantum. Gelasius* autem I., ut ferunt *Azorius et Fill.*, publicam legem constituit, qua clerici septies in die preces canonicas persolvere cogerentur. Quoad vero perti-

(1) *tr. 12 r. 17.* — (2) *p. 9. tr. 6. res. 7.* — (3) *q. 2. p. 2. n. 5.* — (4) *l. 1. c. 7. d. 12.* §. *1. n 5.* — (5) *d. 1. q. 2. p. 3. n. 4. etc.*

net ad breviarii formam, refert *Radulphus*, ineunte sæculo XIII. in æde pontificia illud breviatum fuisse, et ideo *breviarium* appellari. *Vide alia apud Thomassin.* (1).

142. — Primo loco oportet hic plura adnotare de obligatione religiosorum recitandi officium, et deinde de recitatione in choro. Ante omnia illa magna quæstio occurrit, an religiosi non constituti in sacris et moniales teneantur sub gravi recitare quotidie officium, saltem private.

Prima sententia negat, et hanc tenent *Bordon.* (2), *Arm.* (3), *Sa* (4), item *Marchant.*, *Martinus a s. Joseph*o, *Castrop*, *Antonius a Spiritu sancto*, *Joan. Med. apud Salm.* (5), et probabilem putat *Less.* (6). Ratio, quia, licet in hoc adsit consuetudo, non tamen constat, ut dicunt *Caj.*, *Led.*, *Palac. etc. apud Sanch.* (7), eam fuisse introductam a religiosis cum animo graviter se obligandi.

Secunda sententia censet, non peccare graviter religiosos et moniales, quæ aliquoties tantum et non frequenter officium omittunt.

Tertia sententia vero communis, quam sequimur, et tenent *Less.* (8), *Sanch.* (9), *Anacl.* (10), *Salm.* (11) *et P. Conc.* (12) *cum s. Anton.*, *Gonet.*, *Pal.*, *Tamb.*, *Diana*, *Vasq. ac aliis ;* item *Laym.* (13), qui contrariam rejicit ; *et Reg. apud Tamb.* (14) vocat temerariam, *ac Diana* prorsus improbandam ; refertque *Cont. Tourn.* (15), *P. Mutium Vitteleschi*, præpositum generalem soc. Jesu anno 1625 prohibuisse, ne quis suorum opinionem illam doceret ut probabilem ; et eamdem reprobatam fuisse ab universitatibus Hispalensi, Conimbricensi etc. necnon jussu Pontificis ipsam erasam fuisse a libro *Emmanuelis Sa*. Nostra autem sententia docet, quod ipsi tenentur sub gravi, officium quotidie recitare, ex consuetudine jam præscripta. Nec valet dicere, quod non constet, ipsam introductam fuisse a religiosis animo se obligandi sub gravi ; nam ex regula generali pro eo stat possessio, pro quo stat præsumptio : cum

(1) *disc. eccl. p. 4. l. 2. c. 40.* — (2) *in consil. r. 30.* — (3) *v. horæ.* — (4) *eod. verbo n. 1.* — (5) *tr. 16. de hor. can. c. 2. punct. 2. n. 13. et seq.* — (6) *res. cas. post. p. 2. d. Th. v. Horæ casu 14.* — (7) *cons. 7. c. 2. d. 3. n. 4.* — (8) *l. 2. c. 37. n. 47.* — (9) *cons. l. 7. c. 2. dub. 3.* — (10) *tr. 6. dist. 1. n. 18.* — (11) *l. c. n. 19.* — (12) *t. 2. p. 399. ex n. 3.* — (13) *tr. 1. c. 4. n. 1. et 2.* — (14) *l. 2. c. 5. dec. §. 1. n. 13.* — (15) *loc. cit. concl. 3.*

tem consuetudo hæc universe a religiosis et monialibus m magno incommodo constanter observata fuerit, et rælati graviter semper reprehenderint eam non servantes; i sufficientem præbet præsumptionem, quod ipsi recitan- es talem consuetudinem vere introduxerint animo se obli- gandi: si igitur præsumptio stat pro obligatione, pro eo stat quidem etiam possessio (1). Concedunt autem com- muniter DD. 1., quod prælati, etiam inferiores, possint ex causa, puta studiorum et simili, dispensare, sicut in aliis observantiis cum suis subditis, ut non recitent officium. Ita *Salm.* (2) *cum Less.*, *Garc.*, *Vill.*, *Tamb.* Concedunt 2., quod, si in aliqua religione constaret, non esse talem con- suetudinem, talis obligatio in illa non esset. *Salm* (3) *cum Bon.*, *Caj.*, *Sanch. etc.* De privilegiis autem religiosorum circa divinum officium *vide dicta n. 63.*

Dubitatur 1., an religiosi ejecti per sententiam teneantur ad officium. Affirmant *Cabass.* (4), *Conc.* (5), *Anacl.* (6) *cum Azor. et Nav.*; quia ipsi retinent statum et adhuc religiosi reputantur. Sed non improbabiliter negant *cum Busemb. Sanch.* (7), *Less.* (8) *cum Soto et Laym.* (9), qui hanc tutam vocat sententiam. Ratio, quia in eis jam extincta est es- sentia status religiosi, cum non amplius teneantur ad vota, ut supponit *Sanch.* tanquam certum, nec sit in potestate eorum ad religionem redire.

Dubitatur 2., an religiosi profugi obligentur ad officium. Negat *Bon.* (10), et probabile putat *Tamb. l. c.*; quia, ut dicunt, isti constituuntur in statu, cui non convenit reci- tatio horarum. Sed melius *Less.* (11) *et Conc.* (12) docent, teneri. Ratio, quia, sicut ipsi non amittunt statum religio- sum, ita ab illius oneribus non eximuntur.

Dubitatur 3., an religiosi ad triremes damnati tenean- tur horas recitare. Affirmat *Laym.* (13) *cum Nav.*, *Rodr.*, *Suar.*, *Azor*, saltem pro diebus, quibus non remigant; quia hi manent religiosi. Sed communius negat *Cabass.* (14),

(1) *vide dicta in simili casu de abstinentia in lacticiniis l. 4. n. 1009. v. dubitatur III.* — (2) *tr. 16. c. 2. p. 2. n. 20.* — (3) *ibid. in fine.* — (4) *theor. jur. tr. 6. l. 1. c. 21. n. 18.* — (5) *t. 2. pag. 403. n. 16.* — (6) *tr. 6. dist. 1. n. 23.* — (7) *de matr. l. 8. d. 8. n. 11.* — (8) *l. 2. c. 37. n. 50.* — (9) *l. 4. tr. 1. c. 4. n. 2.* — (10) *de hor. can. d. 1. q. 11. p. 2. n. 6.* — (11) *l. 2. c. 37. n. 50.* — (12) *p. 403. n. 15.* — (13) *c. 4. n. 2.* — (14) *l. 1. c. 21. n. 18.*

qui tamen ait, teneri clericos constitutos in sacris; sed de utrisque negant *Spor.* (1), *Less.* (2), *Sot.* (3), *Sanch.* (4), *Conc.* (5) *et Salm.* (6) *cum Pelliz.*, *Diana etc.* Ratio, tum quia talis recitatio videretur cedere in dedecus ordinis religiosi, si in illa damnatorum turba statum suum ostenderent; tum quia in eo tam miserabili statu non videntur ipsi hoc onere gravandi. Religiosi autem, ex licentia degentes extra claustra, ad officium tenentur, ut *Concina* (7) *cum Suar. contra Bonac.* (8) *ap. Busemb.*, sicut etiam in carcere detenti, ut *Sporer l. c.*

143. — Hic autem plura opus est adjicere, quæ pertinent ad recitationem religiosorum in choro. Notandum 1., quod nullus religiosus aut monialis in particulari tenetur sub gravi, horas dicere in choro; ut communiter docent *Conc.* (9), *Anacl.* (10), *Viva* (11) *et Salm.* (12) *cum Suar.*, *Pal.*, *Bon.*, *Pell.*, *Tamb. etc.*; modo tamen chorus non tollatur, ut bene advertunt *Viva et alii.* Paucitas autem religiosorum excusat totam communitatem a choro. Ideo, nisi adsint ad minus quatuor expediti, non est obligatio chori, ut dicunt *Wigandt* (13), *Tamb.* (14), *Holzm.* (15), *Ronc.* (16), *Salm.* (17) *cum Pell.*, *Bordon. etc.* Diximus: *expediti;* nam si sint infirmi vel legitime occupati, nec etiam si quatuor sint, ad chorum obligantur. Probabiliter autem putant *Viva* (18), *Salm. ibid. cum Pell. et Antonio a Spiritu sancto contra Wigandt*, sufficere ad satisfaciendum choro, ut soli novitii intersint, quia ipsi in favorabilibus reputantur ut religiosi. Hic obiter nota cum *Conc.* (19), quod ex justa causa licet religiosis aliquando recitare horas in sacristia.

Notandum 2., quod graviter peccent prælati, qui ex negligentia permittunt, ut omittatur recitari pars notabilis in choro, uti communiter docent *Suar.* (20), *Concina* (21), *Salm.* (22) *cum Pal.*, *Pelliz. etc. contra Bor-*

(1) *p. 60. n. 9.* — (2) *l. 2. c. 37. n. 45.* — (3) *l. 19. q. 5. art. 3.* — (4) *de matr. l. 8. d. 8. n. 11.* — (5) *t. 2. p. 403. n. 17.* — (6) *ibid. p. 1. n. 4.* — (7) *pag. 403. n. 15.* — (8) *p. 2. n. 4. etc.* — (9) *t. 2. p. 377. n. 4.* — (10) *l. c. n. 21.* — (11) *de 1. pr. q. 3. art. 1. n. 6.* — (12) *tr. 16. c. 1. p. 1. n. 5.* — (13) *de hor. can. p. 429. n. 84. r. 2.* — (14) *dec. l. 2. c. 5. §. 1. n. 12.* — (15) *part. 3. tr. 3. art. 4. n. 471.* — (16) *de hor. can. p. 144. q. 1.* — (17) *ibid. n. 6.* — (18) *d. n. 6.* — (19) *p. 337. n. 3.* — (20) *de rel. lib. 4. c. 10. n. 3.* — (21) *tom. 2. pag. 385. n. 19.* — (22) *ib. p. 3. n. 14.*

don. et alios, quorum sententia non videtur mihi probabilis: quia, si non dubitatur de præcepto dicendi horas in choro, nec dubitari debet violari præceptum, si pars notabilis officii omittatur. Episcopi tenentur invigilare, ut officium a canonicis in choro persolvatur, et rite. Cæterum, per se loquendo, non tenentur episcopi choro interesse, ne festis quidem diebus; tum quia hæc est consuetudo, tum quia ipsi gravioribus negotiis vacare debent. Ita *Viva* (1) *cum Val., Fill. et Bon. ex d. Th* (2), qui sic docet: *Prælati non debent cantibus insistere, ne per hoc a majoribus retrahantur.*

Notandum 3., quod in choro non tenentur omissa supplere ii, qui, dum alii cantant, parant aut transferunt libros, perquirunt psalmos, pulsant organa aut campanas, vel alia choro necessaria peragunt; tunc enim per socios suppletur, quod ipsi forte non satis percipiunt. Ita communiter cum *Bus.* (3), *Azor.* (4), *Salm.* (5), *Anaclet.* (6), *Laymann* (7) *cum Soto, Sylvest. et Henr., ac Croix* (8) *cum Valent., Reg., Escob. et Gobat. contra Pal.* (9), *Bon.* (10) *cum Nav., Vasq., Sa, Fill. etc.*, qui dicunt, hos satisfacere quidem assistentiæ chori quoad distributiones lucrandas, sed teneri ad supplendum, si non attenderint ad ea, quæ interim sunt recitata. Et idem sentit *Holzm.* (11), qui tamen excusat, si modica sit materia, puta quæ ad integrum psalmum non pertingat. Sed satis probabilis est prima sententia, eo quod, dum aliquis occupatur in rebus ad officii celebritatem pertinentibus, totus chorus pro eo supplet; prout qui missæ inservit, censetur eam audire, dum in re necessaria paranda attendit, ut dicunt *Tolet. et Rodr. apud Laym. l. c.*, qui notat, idem docere *Sotum, Nav., Arag. et Rodr.* de eo, qui choro alternatim respondet organum pulsando, quin versiculum suæ partis proferat: sed huic non acquiesco, cum recte doceat *Bon. l. c. cum Molfes*, officium tum integre non recitari, quia organum verba non profert. Probabiliter vero satisfacit, qui, dum alii

(1) *de rest. q. 7. art. 9. n. 14. vers. dico tertio.* — (2) *2. 2. q. 91. art. 2. ad 3.* — (3) *infra n. 155.* — (4) *lib 10. c. 13. q. 2.* — (5) *tr. 16. c. 1 p. 3. n. 19.* — (6) *tr. 6. dist. 1. n. 52.* — (7) *c. 5. n. 7.* — (8) *l. 4. n. 1300.* — (9) *p. 4. n. 7.* — (10) *p. 2. § 1. n. 13.* — (11) *l. c. n. 471.*

recitant, tussit vel excreat, etiamsi integer psalmus interim dicatur, ut ait *Croix* (1) *cum Sanch. et Gob.* Item probabiliter *ib. Sanch., Escob. et Diana* excusant eum, qui in choro perlegit lectionem, ne erret, alioquin erraturus; hæc enim causa satis excusat ab illa levi omissione. *)

Sentiunt autem *Salm.* (2) *cum Suar., Pelliz. etc.*, in omissione recitationis in choro minorem officii partem sufficere ad peccandum graviter, quam in recitatione privata: sed probabiliter id negant *Bon.* (3) *et Holzm.* (4) *cum Tamb. et Babenst.*, qui dicunt, illam tantum esse omissionem gravem in choro, quæ gravis est in officio privato.

Notandum 4., quod ex bulla *s. Pii V. A Nobis* omnes, qui utuntur breviario Romano, deobligantur recitare in choro officium B. V. Mariæ, defunctorum et psalmos pœnitentiales; præcipitur vero ibidem, servari consuetudinem hæc officia recitandi in locis, ubi viget. Hæc autem obligatio extra chorum non afficit singulos privatos, sed tantum communitatem; ut recte ajunt *Conc.* (5) *et Holzmann* (6) *cum aliis.*

144. — „Resp. 3. Beneficiati, quotquot habent jus in „re et plenum dominium beneficii, si fructus percipiant „vel percepturi sint, tenentur ad horas. *Less. et Laym.* (7) „*ex communi, et concilium Later.* sub *Leone X.* Ratio „est, quia beneficium datur propter officium.

Unde resolves:

„1. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec „si sine culpa fructus nullos percipiant nec percepturi „sint; *Laym.* (8); quia non habent beneficium secundum

(1) *d. n. 1300.* — (2) *ibid. n. 17.* — (3) *p. 1. n. 3.* — (4) *l. c. n. 471.* — (5) *pag. 385. n. 21.* — (6) *p. 3. tr. 3 n. 474.* — (7) *l. 4. tr. 2. c. 4. n. 1.* — (8) *l. 4. tr. 2. c. 5 n. 3. et 4.*

*) Sequentem quæstionem *s. Alphonsus* textui inserere omisit, quam proinde in indice rerum generali posuit; sed eam jam hic, utpote in suo loco, exhibemus: „Quæritur, an devoti „audientes horas, dum musici cantant, satisfaciant. Affirmant „aliqui apud *Pelliz.* c. 8. n. 48.; sed omnino negandum cum „*Croix* l. 4. n. 1299. et *Mazz.* t. 1. p. 302."

Editor.

„omnem effectum." *(Hoc certum est.* (1). „Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. *Trull. l. c.*

„2. Tenetur is, qui, etsi (sive sine sive cum sua culpa) „non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam „partem, quæ sufficit ad sustentationem. *Bon.* (2).

„3. Tenentur ii, qui primo aut etiam secundo anno non „percipiunt fructus, eo quod assignentur fabricæ vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem „privilegio, et sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bonac.* (3), *Laym.* (4), *Suar.*, *Regin. etc.* Contraria tamen „sententia non est improbabilis." *(Et probabilem vocant Salm.* (5) *cum Fill.*, *Bon.*, *Villal.)* „Et negat *Less. cum* „*Caj.*, se talem damnaturum, eo quod vel resignare vel „mori ante possit, et sic non frui anno gratiæ. *Laym. l. c.*, „*Pal.*, *Trull.* (6).

„4. Tenentur et ii, qui habent beneficium tenue, octo „v. gr. vel decem aureorum; quia jura omnibus indistincte „obligationem horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in „majoribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylv.*, *Azor.*, *Suar.*, „*Pal.*, *Bon.* (7) *et communis contra Sot.*, *Less.*, *Rodr. et* „*Diana* (8), *Mald.*, qui dicunt, si habet beneficium tam „tenue, ut tertiam partem mediocris sustentationis alicujus clerici non adæquet, non teneri. *Vide Diana l. c.*, „*Escob.* (9), quorum sententiam non damno (10). *Vide* „*Trull.* (11), ubi notat, eum, qui habet plura beneficia „tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad horas.

„5. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eo „quod fructus expendat in substitutum; quia horarum onus „beneficio annexum est et personale, cum quo sponte ac„ceptatur. *Bon. l. c. ex Azor.*, *Vasq.*, *Fill. etc.*

„6. Si filius a patre coactus ad statum ecclesiasticum „percipiat ipse fructus, tenetur ad horas: secus, si per„cipiat pater; hic vero ad restitutionem obligatur. *Lay„mann* (12) *ex Lessio.* (13).

(1) *vide dicta de rest. l. 4. n. 664.* — (2) *d. 1. q. 6. p. 3.* — (3) *p. 4. n. 22.* — (4) *c. 5.* — (5) *de hor. can. c. 2. p. 3. §. 4. n. 45.* — (6) *dub. 13. §. 3.* — (7) *d. 1. q. 2. p. 4. n. 17.* — (8) *r. 9.* — (9) *tr. 5. ex. 6. c. 13.* — (10) *vide dicta l. 4. n. 674.* — (11) *l. 1. c. 7. dist. 12. §. 3.* — (12) *c. 5. n. 2.* — (13) *l. 2. c. 34. d. 31.*

Idem tenent *Cont. Tourn.* (1) *et Conc.* (2); modo metus sit gravis; quo cessante, ait *Tournely*, tenetur iste clericus quamprimum beneficinm renuntiare.

Quæritur autem hic, an, qui per metum injuste incussum ordinem sacrum suscepit, teneatur officium recitare. Affirmant *Conc.* (3) *cum s. Anton.*, *Sylv.*, *Ledesma*, *Comit. et aliis*; quia metus non tollit voluntarium: sed probabilius negant *Cont. Tourn. ib. cum Suar. et Henr. a s. Ignatio*, *Sanch.* (4), *Pal.* (5) *cum Nav. et Sa*, *Salm.* (6) *cum Bon.*, *Azor.*, *Dic. etc.* Ratio, quia, licet metus non tollat voluntarium, ecclesia tamen rationabiliter non censetur velle obligare ad onus officii, nisi eos, qui omnino sponte ordinem suscipiunt. Et ideo tales per metum gravem ordinati nec etiam ad castitatem tenentur, ut dicunt *Salm.* (7) *cum AA. cit.*, utque diximus *de voto lib. 4. n. 197. vers. sed quæstio*, et dicemus *l. 6. n. 811.*

„7. Probabile est, eum, qui non residet ex legitima „licentia vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, „non teneri ad horas; quia obligatio hæc est propter „sustentationem datam. *Trull.* (8) *ex Sanch. etc.*

„8. Non tenentur, qui habent præstimonia, quæ solent „dari adolescentibus in subsidium studiorum, eo quod „non sint proprie dicta beneficia. Ita *Med.*, *Garc. et* „*Less. contra Nav.*, *Sot. et Rodr.* Tamen recte monet „*Laym.* (9), considerandam rationem præstimoniorum: si „enim dentur in titulum perpetuum, et habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicum expediri nequit, esse beneficia ecclesiastica, proindeque „obligare ad horas: secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarii, cum „pensiones non sint proprie dicta beneficia, ut *dub. præc.* „videri potest. Quod limitat *Escob.* (10) *ex Palao*, si „fruantur pensione ob sæcularia obsequia: secus, si titulo clericali (11). Denique neque tenetur coadjutor, si „non administrat: quia obligatio tenet proprietarium.

(1) *de hor. can. sect. 2. q. 1.* — (2) *t. 2. p. 440.* — (3 *pag. 397. n. 4.* — (4) *de matr. l. 7. d. 29. n. 7.* — (5) *tr. 7. d. 2. p. 1. §. 1. n. 1.* — (6) *tr. 8. c. 6. p. 1. n. 50.* — (7) *cit. n. 46.* — (8) *l. 1. c. 7. d. 13. §. 3.* — (9 *c. 5. n. 6.* — (10) *t. 5. ex. 6. c. 4.* — (11) *vide n. 138.*

„*Pal.*, *Escob. l. c. Vide Laym.* (1)." *(Est commune cum Salm.* (2)*).*

„9. Etsi habens plura beneficia satisfaciat unica re„citatione horarum, tenetur tamen tot facere commemora„tiones, quot sunt beneficia seu patroni beneficiorum; quia „par est omnino ratio. *Bon.*, *Trull.* (3)."

145. — Quæritur I., an, qui tenetur ad recitationem officii titulo ordinis sacri, omittendo illud committat duo peccata. Tria hic ut certa supponenda: Certum est 1., quod iste peccat utique contra religionem ratione ordinis sacri, propter quem ecclesia eum obligat ex motivo religionis ad horas recitandas. Certum est 2., quod beneficiarius, omittens officium, semper peccat contra religionem, etiamsi non habeat ordinem sacrum, et etiamsi velit fructus restituere, ut dicemus mox infra in *quæst. seq.* Certum est 3., quod talis beneficiarius, si omittat officium, et nolit restituere fructus, peccabit non solum contra religionem, sed etiam contra justitiam; quia officium negligendo non potuit fructus acquirere, ut dicunt *Salm.* (4) juxta sententiam, quam tenent ut veram *Sotus*, *Suarez*, *Azor. etc. ac Croix* (5): quidquid dicant alii *ib ;* id enim patet ex concilio Lateran. relato *d. l. 4. 663.*, ubi dicitur: *Qui officium non dixerit, fructus suos non faciat.* Sed difficultas est, an beneficiarius, volens fructus restituere, peccet contra justitiam, etiamsi officium omittat animo restituendi fructus.

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Laym.* (6), *Sanch.* (7), *Bonac.* (8) *et Less.* (9). Ratio, quia, licet beneficium principaliter detur pro sustentatione beneficiarii, attamen datur cum pacto recitandi officium; morale enim axioma est, beneficium propter officium conferri; unde beneficiarius omittendo officium peccat contra justitiam, quia pactum non servat.

Secunda sententia vero probabilior, quam tenent *Palaus* (10) *cum Henriq. et Garc.*, *Anacl.* (11), *Holzm.* (12),

(1) *c. 5. n. 9.* — (2) *tr. 16. c. 2. p. 3. §. 1. n. 29.* — (3) *l. c. n. 27.* — (4) *tr. 16. c. 2. p. 3. §. 1. n. 32.* — (5) *l. 4. n. 1216.* — (6) *l. 4. tr. 1. c. 4. n. 5. in fine.* — (7) *de matr. l. 9. d. 15. n. 6. in fine.* — (8) *d. 1. q. 5. p. 1. n. 4.* — (9) *l. 2. c. 37. n. 52.* — (10) *d. 2. p. 5. n. 3.* — (11) *tr. 6. dist. 1. n. 30.* — (12) *de præc. part. tr. 3. n. 457.*

Diana (1) *cum Salas et Homobono*, *Salm.* (2) *cum Sal.*, *Anton. a Spiritu sancto et Trull.*, tenet, peccare quidem beneficiarium contra religionem, cum ecclesia, imponendo illi onus officii, imponit ex motivo religionis; non autem contra justitiam; nam ut posset dici, beneficiarium peccare contra justitiam, probandum esset pactum inter beneficiatum et fundatorem vel ecclesiam. Sed hoc pactum neque habetur respectu fundatorum, ut recte dicunt *Filliuc.* (3) *et Holzm. l. c.*; alias, ut ait idem *Holzm.* (4) *cum Less.* (5), non potuisset ecclesia eximere beneficiarios non recitantes primo semestri ab obligatione restitutionis; neque habetur pactum respectu ecclesiæ, cum illud nullo jure aut ratione probetur. Donec igitur de hoc pacto non constet, nequit dici, beneficiarium omittentem officium cum intentione restituendi fructus peccare contra justitiam. Nec obstat, beneficium dari propter officium; nam bene respondet *Palaus*, quod beneficium non datur ab ecclesia sub obligatione justitiæ, sed religionis, cum obligatio officii non oriatur ex beneficio, sed ex præcepto ecclesiæ, ratione beneficii imposito ex motivo religionis.

Sed dices: Si nullum intercedit pactum cum beneficiario, qua ratione ipse peccabit contra justitiam, si fructus non restituet, uti supra tanquam certum suppositum est? Respondetur: Peccabit contra justitiam non ratione pacti initi, sed ratione conditionis non impletæ: bene enim potuit ecclesia beneficiariis imponere pensum officii ob motivum religionis, vel sub conditione non faciendi fructus suos, si non recitaverint, vel sub pœna negativa non acquirendi fructus, si officium omiserint, juxta dicta *l. 4. n. 665*, et ut tenent *Viva ibid. et Lugo* (6), *Holzm.* (7), quod valde probabile putat *Azor* (8). Ideo enim, ait *Holzmann*, beneficiarii non recitantes ante sententiam tenentur ad fructuum restitutionem, quia hæc, licet sit pœna, non est tamen pœna positiva aut privativa, scilicet, quæ privet fructibus acquisitis, et ad quam sententia requiratur; sed est pœna negativa, nempe quæ negat, posse acquiri fructus a non recitantibus, prout si ecclesia dicat: *Non concedo tibi fructus, nisi offi-*

(1) *p. 2. tr. 12. r. 22.* — (2) *tract. cit. n. 32.* — (3) *tr. 23. n. 157.* — (4) *l. c. n. 462. v. instabis.* — (5) *l. 2. c. 34. n. 180.* — (6) *resp. mor. l. 5. dub. 6. n. 6.* — (7) *d. n. 462.* — (8) *p. 2. l. 10. c. 14. q. 7.*

cium recitaveris (hoc tamen intelligitur, si culpabiliter officium omittatur; secus vero, si sine culpa gravi, ut docet *Lugo l. c.*, utque diximus *l. 4. n. 665. cum Less., Sanch., Concina et communiori*). Unde concluditur respondendo ad quæsitum: Quodsi sacerdos beneficiarius omittit officium, nolens fructus restituere, peccat contra religionem et contra justitiam, cum retineat alienum, quod acquirere non poterat omittendo officium: si vero omittit, volens fructus restituere, tunc peccat tantum contra religionem, non vero contra justitiam, quia tunc alienum non retinet.

Quæritur II., an beneficiarius, omittens officium, peccet graviter, si alias habeat animum restituendi fructus beneficii. Affirmandum utique cum *Lugo* (1). Ratio, quia datur duplex præceptum: unum antiquum, quo obligantur beneficiati ad officium; hic enim fuit finis primarius ecclesiæ in institutione beneficiorum, scilicet servitium ecclesiæ præstandum; aliud novum, ut omittens officium fructus restituat. Beneficiatus igitur, etsi fructus restituat, non liberatur obligatione recitationis; quare, qui officium omittit sex primis mensibus a receptione beneficii, non tenetur fructus restituere, sed utique graviter peccat, ut declaravit *s. Pius V.* in bulla relata *lib. 4. n. 663.*

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio.

146. *Quæ culpa sit, omittere officium vel partem ejus notabilem.*
147. *Quæ sit parva materia in omissione officii.*
148. *An omissio horarum sit unum vel plura peccata.*
149. *Quot peccata committit, qui officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum?*
150. *Utrum dubitans, an aliquid omiserit, teneatur id recitare.*
151. *Quando beneficiarii officium omittentes teneantur restituere fructus.*
152. *Quibus sit applicanda fructuum restitutio.*
153. *Quando possit beneficiarius a restitutione excusari titulo pecuniæ expensæ.*

146. — „Resp. 1. Est tanta, ut peccet mortaliter, „quisquis habens hoc onus horas vel notabilem earum

(1) *resp. mor. lib. 5. dub. 6. n. 2.*

„partem omittit. Ita communiter omnes, contra *Angelum* (1) *et Richardum*, qui dicunt, non esse mortale, „nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam *Lessius* non audet dicere probabilem, quod sit „contra torrentem doctorum. Ratio est, quia violat præceptum in re gravi, pertinente ad virtutem religionis." *(Et hæc est omnino tenenda cum communi: vide Salmant.* (2). *Verius autem est, hanc obligationem magis provenire ex recepta consuetudine quam ex jure positivo. Ita Salm. l. c. cum Less., Pal., Suar. etc.)*

Ex dictis resolvuntur hi casus:

„1. Non est mortale, omittere unum psalmum, lectionem vel quid simile, ut habet communis contra *Nav.*; „nec tertiam partem parvæ horæ, contra *Azor. et Mald.*, „quia non censetur pars notabilis. Talem autem, dicit „*Palaus* (3), esse in matutino, quod est æquale uni parvæ „horæ: *Sanch.* (4) dicit, tres lectiones cum responsoriis „in feriali officio esse materiam parvam. In parvis horis dicunt *Fern.*, *Fill. et Laym.*, dimidium esse notabilem quantitatem. *Vide Escob.* (5), ubi docet, unam „parvam horam non esse partem notabilem respectu „totius officii, quod per modum unius est præceptum. „Verum hoc merito rejicitur ab aliis.

„2. Est mortale, si omittas vel unam integram ex horis, quæ sunt septem: matutinum cum laudibus, prima, „tertia, sexta, nona, vesperæ et completorium: vel dimidiam etiam ex brevioribus, docent *Fern.*, *Regin.*, „*Suar.*, *Laym. contra Bon. et Less.*; vel ex matutino „9 lectiones cum responsoriis, ut *Sanch.* (6); aut partem æquivalentem horæ uni minime, ut *Suarez* (7) *et* „*Gavantus*; vel, ut alii, unum nocturnum. *Vide Bon.* (8), „*Diana* (9).

147. — Quæritur I., quænam sit parva materia in omissione officii. *Azor.*, *Nav.*, *Vill. etc. apud Conc.* (10) tenent, peccare mortaliter, qui omittit dimidiam, vel, ut

(1) *v. horæ.* — (2) *de hor. can. cap. 2. p. 1. n. 3.* — (3) *l. 1. p. 5.* — (4) *in sum. t. 1. l. 1. c. 18. n. 8.* — (5) *l. c. c. 13. n. 107.* — (6) *1. mor. c. 18.* — (7) *de rel. l. 5. c. 25.* — (8) *d. 1. q. 1. p. 1.* — (9) *p. 2. t. 12. r. 26. et 41.* — (10) *t. 2. pag. 447. n. 4.*

alii dicunt, tertiam partem horæ etiam parvæ, quia talis pars respectu illius horæ jam est notabilis materia. Sed probabilius id negant *Less.* (1), *Bon.* (2), *Cont. Tourn.* (3) *cum Suar.*, *Pontas*, *Van-Roy*; item *Pal.*, *Garc.*, *Trull.*, *Pell.*, *Led. etc. apud Conc. l. c.* Ratio, quia, licet illa pars sit notabilis respectu horæ parvæ, est tamen levis in se et respectu totius officii; unde circa gravitatem materiæ totius officii quantitas respicienda est, non autem cujuslibet horæ. Verius enim est, præceptum officii non esse septuplex ex septem horis dicendis, sed unum, præcipiens unicum officium constans septem partibus, ut patet ex *c. Dolentes de celebr. miss*, ubi præcipitur, sub uno præcepto officium recitari his verbis: *Præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum officium, nocturnum pariter et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter et devote.* Propter quod *Pal.* (4), *Bon.* (5), *Ronc.* (6), *Spor.* (7), *Tamb.* (8), *Elbel* (9), *Holzmann* (10), *Salmant.* (11) *cum Trull.*, *Pell.*, *Leand. etc.*, *Croix* (12) *cum Laym. et Fill.* probabiliter dicunt, esse levem materiam, omittere minus quam integram horam parvam. Sic etiam *Elbel l. c.*, *Croix* (13) *cum March.*, *Pell.*, *Tamb. et aliis*, ratione parvitatis materiæ probabiliter dicunt, non peccare graviter, qui omitteret totas vesperas sabbati sancti. Cæterum, ut recte ajunt *Bus. ut supra*, *et Mazzotta contra Sot.*, *Escob.*, *Phil. etc. apud Salm.* (14) improbabilis est opinio, quod una parva hora, prout tertia, sexta etc., sit levis materia.

Ita etiam tenendum, peccare graviter, qui omittit unum nocturnum integrum, ut bene censent *Wigandt* (15), *Holzmann* (16), *Elbel* (17), *Croix* (18) *et Concina* (19) *cum communi contra Leand.*, *Vercell. etc. apud Conc.*, qui putat, etiam esse gravem materiam, omittere tres lectiones cum responsoriis; sed probabiliter huic contradicunt *San-*

(1) *l. 2. c. 37. n. 52.* — (2) *d. 1. q. 5. p. 1. n. 2.* — (3) *de hor. can. sect. 6. v. dico 2.* — (4) *d. 2. p. 5. n. 1.* — (5) *d. 1. q. 5. p. 1. n. 6.* — (6) *q. 5. r. 2.* — (7) *tom. 3. pag. 73. n. 94.* — (8) *c. 5. §. 2. n. 11.* — (9) *de hor. can. conf. 12. n. 397.* — (10) *de præc. part. tr. 3. n. 455.* — (11) *tr. 16. c. 3. p. 4. n. 23.* — (12) *l. 4. n. 1220.* — (13) *n. 1204.* — (14) *cit. n. 23.* — (15) *tr. 10. ex. 5. n. 68.* — (16) *n. 455.* — (17) *l. c. n. 397.* — (18) *l. 4. n. 1202.* — (19) *pag. 468. n. 5.*

chez (1) *et Diana* (2). Intellige, si lectiones cum responsoriis sint tales, ut parvam horam non adæquent. Unde bene concludunt *Sanch.* (3), *Pal.* (4), *Less.* (5), *Bon.* (6) *et Salm.* (7) *cum Trull., Pell. etc.*, illam universe censeri parvam materiam, quæ non pertingit ad quantitatem unius integræ horæ. Imo *Salm.* (8) admittunt in officio longiori, puta dominicæ, adhuc majorem materiam posse esse levem; sed huic non acquiesco; nam sic etiam omissio horæ parvæ respectu totius officii dominicalis posset dici parva materia, quod minime est admittendum, cum hora etiam parva ex communi DD. sensu videatur materia absolute gravis respectu cujuscumque officii. Necnon bene addunt *Holzm. et Croix*, censeri gravem omissionem, si de hora parva aliquid nimis modicum diceretur.

148. — „3. Sive omissio horarum (abstrahendo a multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult *Bon.*, sive sint plura formaliter, ut docet *Less.*, sive unum multiplex, ut *Suarez*, sive unum pluribus æquivalens, ut *Fill.* loquitur: probabile tamen est, in confessione explicandum, quot horæ sunt omissæ, eo quod sit circumstantia tenens se ex parte objecti, et constituens actum in ratione sua individuali. *Bon.* (9), *Less.*, *Suar.*, *Fill.*"

Hic igitur quæritur I., quot peccata committat, qui totum omittit officium. Alii dicunt, committere septem peccata; quia pro singulis horis diversum adest præceptum; hancque opinionem probabilem putant *Salm.* (10). Sed verius dicendum, unum tantum peccatum committere. Ita communiter *Less.* (11), *Sanch.* (12), *Pal.* (13), *Bon.* (14), *Ronc.* (15), *Cont. Tourn.* (16), *Conc.* (17), *Elbel* (18); idemque expresse docet *s. Anton.* (19), ubi de hoc veram rationem assignat, dicens: *Qui omittit omnes horas unius*

(1) *l. 1. dec. c. 19. n. 7.* — (2) *p. 2. tr. 12. r. 41.* — (3) *dub. 11. n. 2.* — (4) *p. 5. n. 2.* — (5) *c. 37. n. 57.* — (6) *p. 1. n. 2.* — (7) *d. n. 23. circa fin.* — (8) *ibid. in fine.* — (9) *l. c. n. 9.* — (10) *tr. 16. c. 3. p. 4. n. 22.* — (11) *c. 37. n. 53.* — (12) *c. 2. dub. 12. n. 2.* — (13) *d. 2. p. 5. n. 1.* — (14) *q. 5. p. 1. n. 8.* — (15) *p. 154. q. 5. r. 3.* — (16) *de hor. can. sect. 6. v. quær. 2.* — (17) *p. 483. n. 18.* — (18) *de hor. can. conf. 12. n. 398.* — (19) *3. p. tit. 13. c. 4.*

diei, non propterea committere septem peccata mortalia, sed unum, et tanto gravius, quanto plus de officio omittit; quia totum officium unius diei cadit sub uno præcepto. Bene tamen advertit *Elbel l. c.*, quod, si quis omitteret plures horas ex intentionibus moraliter interruptis, tunc plura committeret peccata.

149. — Quæritur II., quot committat peccata, qui officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum. Hæc quidem quæstio pendet ab alia, an omissio volita in causa sit in sese peccatum.

Prima sententia in ea quæstione negat, eamque tenent *Laym.* (1), *Azor.* (2); item *Salmant.* (3), *s. Bonav.*, *Pal.*, *Vasq.*, *Fill.*, *Cov.*, *Sayr.*, *Gran. etc.* Ratio, quia talis omissio, dum accidit, non est voluntaria in se, sed in causa, ideo tantum in causa erit peccatum. Unde juxta hanc sententiam talis committit unum peccatum tantum, nempe cum projicit breviarium.

Secunda sententia tamen verior affirmat, et hanc tenet *s. Thomas* (4), ubi ait: *Si autem actus præcedens fuit culpabilis, sic non totaliter aliquis excusatur a peccato sequenti, quod scilicet redditur voluntarium ex voluntate præcedentis actus, in quantum scilicet aliquis dans operam rei illicitæ incidit in sequens peccatum.* Et eum sequuntur *Cajet. ib.*, *Navar.* (5), *Sanchez* (6), *Pal.* (7) *et Salm.* (8) *cum Abul.*, *Soto*, *Med.*, *Lop.*, *Vill. et aliis.* Ratio, quia, licet ad omissionem peccaminosam requiratur, ut adsit voluntarium, sufficit tamen voluntarium in causa, ut patet ex *c. Mulieres de sent. excom.*, ubi dicitur, quod, si quis voluntarie se inebriat, prævidens occisurum clericum, incurrit excommunicationem secuta occisione. Ergo occisio illa est vere peccatum; alias sine peccato externo non posset occisor excommunicationem contrahere. Propterea quoad casum nostrum respondetur, projicientem officium tot peccata committere, quot sunt omissiones, quas prævidet, nisi pœniteat primi peccati; nam alioquin perseverat voluntarium positum in

(1) *tr. 2. c. 3. n. 5.* — (2) *tom. 1. l. 4. c. 3. q. 4. p. 4.* — (3) *tr 20. de princip. moral. c. 10. p. 3. §. 2. n. 25.* — (4) *1. 2. q. 76. a. 3. ad 3. et q. 77. a. 7. et 2. 2. q. 150. a. 4.* — (5) *man. c. 16. n. 8.* — (6) *de matr. l. 9. d. 45. n. 27.* — (7) *tr. 2. d. 1. p. 3. n. 6.* — (8) *ibid. n. 26.*

causa. Ita *Sanch.* (1), *Cont. Tourn.* (2) *et Elbel* (3) cum communissima (4).

150. — Quæritur III., utrum, si quis dubitat, an aliquid omiserit de officio, teneatur id recitare. Respondetur: Scrupulosi non sunt obligandi ad repetendum, quia in his ut plurimum dubia non sunt vera dubia, sed inanes apprehensiones. Quoad alios vero distinguendum: Si dubium est mere negativum, utique tenentur, quia in dubio possessio stat pro præcepto; ita *Pal.* (5), *Salmant.* (6) *et alii communiter*. Si vero dubium est positivum, ita ut probabiliter judices dixisse, non teneris repetere, prout docent communissime *Pal. l. c.*, *Sanchez* (7), *Cont. Tourn.* (8) *et Salm.* (9) *cum Pellizz.*, *Trull.*, *Diana etc.*: item *Laym.*, *Lugo*, *Ronc. et Viva*, quos adduximus *l. 1. n. 29.* Item dicit *Croix* (10) *cum Sanchez l. c.*, *Laym. et Illsung*, male facere, qui habens conjecturam, quod aliquam partem dixerit, eam repetit, quia viam scrupulis aperit; et docet *Navar. apud Concin.* (11), sic dicens: *Non solum non tenetur repetere id, quod probabiliter credit, se dixisse; verum etiam male ageret id faciendo, eo quod habitum concipiendi scrupulos superfluos sibi quæreret.*

Unde docent *Sanch. l. c. cum Nav.*, *Major. et Angles*, *Croix* (12) *cum Azor.*, *Suar.*, *Fill.*, *Bon.*, *Tambur. ac Salm. l. c. cum Ang.*, *Trull. et Pell.*, quod bene excusaris a repetendo, si non memineris dixisse aliquid, et habens justam conjecturam credendi, quod dixeris; puta, ut ajunt *Sanchez cum aliis citatis*, *et Salm.* (13) *cum Nav.*, *Suarez*, *Bardi etc.*, si recordaris te incœpisse psalmum, lectionem vel horam, et postea non data opera distractus vel non interruptus te invenias in fine horæ, legendo vel memoriter recitando ea, in quibus ordinarie non soles errare; et hoc locum habere dicunt *Gobat. et Tamb. apud Croix* (14), etiamsi habeas rationem probabilem omissionis; quia præsumptio, quod soleas perfi-

(1) *cons. l. 7. c. 2. dub. 51.* — (2) *de hor. can. sect. 7. in fine.* — (3) *de hor. can. conf. 13. n. 442.* — (4) *vide dicta l. 2. n. 49.* — (5) *d. 2. p. 6. n. 1.* — (6) *de hor. can c. 3. p. 3. n.12.* — (7) *cons. l. 7. c. 2. dub. 34. n. 3.* — (8) *de hor. can. sect. 6. v. sed quid.* — (9) *dict. n. 12.* — (10) *l. 4. n. 1255.* — (11) *t. 2. pag. 463. n. 12.* — (12) *d. n. 1255.* — (13) *tr. 20. c. 7. p. 1. n. 7.* — (14) *n. 1235.*

cere, quod incœpisti, efficit, ut nihil tenearis repetere, nisi sis moraliter certus, quod non dixeris. Si vero dubites, an totam horam dixeris vel non, censent *Salm* (1), quod, si sæpius tali dubio labores, non teneris repetere; quia tunc facile præsumitur, tale dubium oriri a scrupulis; secus, si raro. Cæterum bene ait *Croix* (2) *cum Nav., Azor, Suar., Bon. etc.*, quod, si ordinarie non soleas dicere horam posteriorem nisi post priorem, prudenter potes credere, te nihil omisisse.

151. — „Resp. 2. Tanta est obligatio, ut inducat ei „onus restitutionis fructuum pro rata omissionis officii, „qui titulo beneficii ad horas tenetur, si elapsis sex men„sibus post adeptam possessionem (is enim, etsi graviter „peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) „culpabiliter officium non recitaverit. Patet ex concilio „Lateranensi sub *Leone X.* Sed quia dubium fuit, utrum „hoc concilium esset receptum, *Pius V.* bullam edidit, „quæ est apud *Navar.* (3), qua hoc decretum confirmat „ac declarat, sic ut, qui uno die totum officium omiserit, „teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes; „v. g. qui accipit annue 365 florenos, teneatur pro uno die „restituere unum florenum: qui autem omiserit matutinum „tantum, mediam partem fructuum unius diei; qui reliquas horas, etiam mediam partem: qui vero unam ex „illis, sextam partem; eaque restitutio facienda est vel „fabricæ vel pauperibus. *Laym., Fill., Bonac* (4) *etc. contra de la Cruæ et Lopez apud Dian.* (5), qui dicunt, si „beneficiatus intra annum per 8 vel 10 dies tantum omittat, non teneri ad restitutionem, eo quod sit servus liberalissimi Domini, qui multo minus quam domini temporales ad pauca attendat (6)."

Unde resolves:

„1. Clerici majorum ordinum, qui solo titulo ordinis, et „quotquot alio titulo, quam beneficii, ad horas tenentur, „non obligantur ad dictam restitutionem, quia nullos per„cipiunt fructus propter onus recitandi officium. *Bon.* (7)."

„2. Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, justo

(1) *dict. n. 7. in med.* — (2) *d. n. 1255.* — (3) *c. 25.* — (4) *d. 1. q. 5. p. 2.* — (5) *p. 2. t. 12. res. 34.* — (6) *vide dicta l. 4. n. 663.* — (7) *l. c. p. 2. n. 3.*

„impedimento, bona fide, invincibili ignorantia aut ali„ter absque culpa omiserunt. Ratio est, quia in conscien„tia non debetur pœna, ubi non est culpa. *Less.*, *Suar.*, „*Bon.* (1)." (*Ita etiam Viva cum Sanch.* (2).

„3. Valde probabile est, quod, qui alia onera habent „quam precum, verbi gratia pastores, episcopi etc., omit„tentes horas, possint retinere majorem partem fructuum „istius diei ratione dictorum onerum, sufficiatque dare ter„tiam partem vel quartam fructuum; eo quod tantum „obligentur ad restitutionem fructuum respondentium oneri „divini officii. *Nav.*, *Fill.*, *Bon.* (3), *Diana* (4), citans alios „multos," (*Ita etiam probabiliter tenet Croix* (5) *cum Sanch. et Gob.* (6).

„4. Si talis pastor habeat tenues reditus ad sustentatio„nem, videtur ad nihil obligandus, cum ob alia onera illi „debeatur sustentatio. *Laym.* (7). Imo *Diana* (8), *Mald.* (9), „dicunt, eum, qui habet beneficium valde tenue, v. gr. cujus „reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæ„quent, non teneri ob horas aliquoties neglectas ad resti„tutionem." (*Et est probabile cum Less.*, *Sanchez*, *Pell.*, *Led.*, *Rodr.* (10).

152. — „5. Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus „amicis vel aliis vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est, „Item impendi potest in fabricam domus vel meliorandos „agros beneficii; quia hæc nomine fabricæ etiam intelligun„tur apud *Suar. et Bonac.* (11). Denique aliquando com„pensari potest offerendo suffragia pro defunctis aliisque „precibus, ut *vid. Bon.* (12)" (*Idem dicunt Salm.* (13): *sed vide dicta l. 4. n. 667. et 672., ubi huic non acquievimus*); „et sic etiam per alium, seu per officium „aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas et „a te defunctis applicatas satisfieri posse, docet *Quin„tanadv.* (14) Nec continuo damnandum, qui ordinarie „recitare solitus, semel verbi gratia vel bis in anno „omisit, etsi nihil restituat, docent *Soto*, *Med.*, *Fill.* (15)."

(1) *n. 4.* — (2) *vide l. 4. n. 665.* — (3) *p. 3.* — (4) *p. 2. tr. 12. resp. 8.* — (5) *l. 4. n. 1214.* — (6) *vide dicta l. 4. n. 673.* — (7) *l. 4. tr. 2. c. 5.* — (8) *p. 2. tr. 12. resp. 9.* — (9) *tr. 10. c. 2. dub. 3.* — (10) *vide dicta l. 4. n. 674.* — (11) *vide dicta l. 4. n. 672.* — (12) *l. cit.. p. 4.* — (13) *tr. 16. c. 2. n. 60.* — (14) *t. 8. sect. 6.* — (15) *c. 10. n. 316. et 317.*

Sed hoc non videtur posse sustineri, ut merito dicunt Salm. (1), *cum s. Pius in sua bulla dicat: Ut, qui omnes horas uno vel pluribus diebus intermisit.)*

„6. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere sive erogare in usus pios, impendit in alios, quam vel in pauperes vel fabricam beneficii, non satisfacit (secundum jus commune, ubi concilium Lateranense vel bulla *Pii V.* est recepta) obligationi suæ; nisi aliud ferat consuetudo vel statutum alicubi receptum; quia diserte præcipitur restitui pauperibus vel fabricæ beneficii. *Vide Bon.* (2)."

154. — „7. Posse aliquando beneficiatum excusari a restitutione ob horas neglectas, titulo pecuniæ expensæ; intelligi post omissionem horarum" (*nam si ante omissionem, non excusantur, cum damnata sit propos. 33. ab Alexand. VII., dicens: Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.*); „etsi non isto intuitu, in pauperes vel alios usus pios, censet *Diana* (3) *ex Laym.* (4), esse probabile; tum quod quidam auctores ita sentiant; tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; tum quod leges ecclesiasticæ benigne debent explicari." (*Et probabile est juxta sententiam, quam tenent Sanchez* (5), *Lugo* (6), *Laym.* (7), *Salm.* (8) *cum Pellix. et Croix* (9) *cum Suarez, Gob. et aliis* (10). „Addunt *Joan. de Salas* (11) *et Vasq.:* si canonicus grossam seu corpus sui canonicatus vere et absolute lucretur, prius quam omittat officium, non teneri ad restitutionem propter omissionem sequentem, eo quod pœna non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos. Sic ille apud *Diana.* (12).

(1) *d. c. 2. n. 55.* — (2) *q. 2. p. 2. et 4.*; — *vide d. l. 4. n. 672.* — (3) *p. 3. r. 57.* — (4) *l. 3. t. 2. c. 12. n. 9.* — (5) *cons. l. 2. c. 3. dub. 121.* — (6) *d. 4. n. 46.* — (7) *l. 2. tr. 2. c. 12. n. 9.* — (8) *tr. 16. c. 2. p. 4. n. 63.* — (9) *l. 4. n. 1215.* — (10) *vide dicta l. 4. n. 700. v. limitant.* — (11) *de leg. d. 15. sect. 2. n. 27.* — (12) *p. 2. t. 12. r. 8. ut infra art. 4. §. 6. in fine.*

„8. Ubi bulla *Pii V.* non est recepta, potest videri pro„babile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obli„gari, ut habet *Sylv.* (1)."

ARTICULUS III.

Quæ excusent a recitatione horarum,

154. *Quomodo excuset* infirmitas. *Not. I. An excuset gravis molestia. Not. II. An excuset convalescentia. Not. III. Quid in dubio, an infirmitas sufficiat ad excusandum? Not. IV. Quid, si dubites, an possis recitare partem?*
155. *An excusentur laborantes febri tertiana vel quartana.*
156. *Quomodo excuset* justum impedimentum; *et an ideo excusentur concionatores, confessarii, peragentes necessaria in choro.*
157. *Quomodo excuset* cæcitas *et* carentia breviarii.
158. *An impotens recitare totum officium teneatur ad partem. Quid, si non habeas officium proprium? An tenearis recitare cum socio, si nequis solus. An beneficiarius teneatur conducere socium, si non possit solus recitare.*
159. *Quomodo excuset* dispensatio.

154. — „Resp. — Hæc sequentia: 1. *Infirmitas* gra„vis, v. gr. dolor notabilis capitis, ita ut sine incom„modo vel incremento morbi legi non possit. Dixi: *gra„vis;* quia levis, v. gr. dolor stomachi aut pectoris, vel „etiam aliquando febris tertiana aut quartana non ex„cusat, cum toto die non affligat." *(Vel majore diei parte, ut Sanchez, Trull., Tamb., Pell. etc. cum Salmant.* (2). „Ita *Nav., Fill., Laym., Bon.* (3). Porro to„taliter excusatus non tenetur, ut quidam volunt, audire „alium legentem, nec alium substituere" *(nec alias preces; est commune apud Salm.* (4), „ut habent *Fill.* „*et Sa* (5). Si tamen commode potest et solet legere „cum socio, tenetur, ut habent *Less. et Bon.* (6)." *(*Ita *verius tenendum cum Sanch., Spor., Croix etc. contra alios* (7).

Plura hic sunt notanda scitu necessaria. Notandum I.,

(1) *v. clericus.* — (2) *de hor. can. c. 3. p. 6. §. 1. n. 35.* — (3) *d. 1. q. 6. p. 1.* — (4) *ib. n. 33.* — (5) *v. horæ.* — (6) *vide Diana p. 2. t. 12. r. 43.* — (7) *vide infra n. 158. vers. item.*

ratione infirmitatis excusari ab officio non solum, qui gravi laborant morbo, sed etiam, qui non possunt recitare nisi cum gravi incommodo aut probabili talis incommodi periculo. Unde satis excusantur, qui prudenter credunt vel timent, ob officii recitationem eis fore proventuram notabilem gravedinem capitis vel cruditatem stomachi aut virium lassitudinem, vel si credant, febrim tardius esse remittendam. Ita *Sanchez* (1), *Holzmann* (2), *Anacl.* (3), *Conc.* (4) *et Salm.* (5) *cum Trull. et Pell. ex c. Clericus 3. dist. 91.*, ubi dicitur, quod excusat ab officio *inæqualitas corporis*, quod non significat morbum gravem, ut bene advertit *Croix* (6). Et hoc probabiliter admittitur, etiamsi infirmus per magnam diei partem aliquem legeret librum ad animum solandum, ut dicunt *Sanch.* (7), *Holzm.* (8), *Sporer* (9), *Elbel* (10) *et Salm.* (11) *cum Trull.*, *Pell.*, *Diana etc.* Ratio, quia, licet iste posset legere librum recreationis, non tamen sequitur, quod possit et teneatur officium recitare, ad quod alia quidem major attentio requiritur, quæ majorem affert difficultatem.

Notandum II., non solum actu ægrotantes, sed etiam convalescentes ex gravi morbo excusari ab officio per aliquot dies ad arbitrium prudentis, donec vires reficiantur. Ita communiter *Cont. Tourn.* (12), *Conc.* (13), *Elbel* (14) *et alii AA. supra cit.* Et hoc admittendum, etiamsi isti missam celebrarent, ut *Salm.* (15) *cum aliis.*

Notandum III., quod in dubio, an infirmitas sufficiat vel ne ad excusandum, potest se committere judicio medici (16) aut judicio superioris acquiescere, qui in tali dubio etiam dispensare potest; vel denique potest se remittere judicio probabili viri prudentis. Ita *Sotus*, *Sylvest.*, *Sanch.*, *Tamb. etc. cum Salm.* (17). Et etiam stare potest judicio proprio, si tale judicium ipsemet pru-

(1) *c. 2. dub. 45. n. 4.* — (2) *de præc. part. tr. 3. n. 477.* — (3) *de hor. can. n. 77.* — (4) *tom. 2. p. 507. n. 23.* — (5) *de hor. can. c. 3. p. 6. §. 1. n. 35. in med.* — (6) *l. 4. n. 1224.* — (7) *l. c. n. 4.* — (8) *ib. n. 477.* — (9) *n. 158.* — (10) *conf. 13. n. 462.* — (11) *l. c. in fine.* — (12) *de hor. can. sect. 7. v. quær. 1.* — (13) *p. 497. n. 5.* — (14) *l. c. n. 561.* — (15) *dict. n. 35.* — (16) *ex c. Fraternitatis de frig. et mal.* — (17) *de hor. can. c. 3. p. 6. §. 1. n. 36.*

denter ferre possit, ut probabiliter ait *Gobatus apud Croix* (1).

Sed quid, si his præmissis adhuc dubium perseveret? Respondetur: Si dubium sit, quod recitatio graviter lædere-ret, tunc certe non tenetur, imo nequit recitare, quia præferendum est jus naturale servandæ valetudinis præcepto ecclesiæ, ut dicunt *Viva* (2) *et Salm.* (3) *cum aliis*: nisi id faceret amore virtutis, secluso periculo mortis, juxta dicta *l. 4. n. 371. cum Lugo, Salm., Vill. etc.* Si vero dubium tantum sit, an indispositio pertingat ad excusandum, ut supra: tunc, cum lex recitationis possideat, et dubium sit de exemptione, utique lex est implenda. Hoc tamen currit, quando sit purum dubium; secus, si sit probabile judicium; ita *Cont. Tourn. l. c., Ronc.* (4), *Elbel* (5), *Anacl.* (6), *Holzm.* (7), *Viva l. c. et Salm.* (8) *cum Sanch., Pell., Trull. et Diana.*

Notandum IV., quod, si quis ob suam infirmitatem certus est, non posse totum officium recitare, et dubitat, an possit partem, probabiliter ad nihil tenetur, ut docent *Laym.* (9), *Sanch.* (10) *cum Nav., Viva* (11), *Ronc.* (12); item *Suar., Sanch., Card. et alii apud Croix* (13): nam rationabiliter iste a toto officio excusatur, ne valde scrupulis angatur, nesciens, quousque possit et teneatur recitare; hæc enim anxietas magnum illi incommodum afferret; maxime si ex recitatione verisimiliter crederet contrahere capitis gravedinem, virium lassitudinem aut tardiorem febris remissionem.

155. — Quæritur hic, an excusentur ab officio laborantes febri tertiana vel quartana. Absolute excusat *Leander*; sed verius dicunt *Sporer* (14) *et Conc.* (15) *cum Nav., Azor, Bon. et Trull.*, in hoc spectandas esse circumstantias: quando enim infirmus posset recitare sine gravi incommodo diebus, quibus est immunis ab infirmitate, non apparet causa, cur excusetur. An autem talis infirmus teneatur horas anticipare vel postponere? Negant *Ca-*

(1) *n. 1225.* — (2) *de 1. præc. q. 3. a. 6. n. 3.* — (3) *cit. n. 36.* — (4) *c. 6. q 2.* — (5) *conf. 13. n. 443.* — (6) *n. 77.* — (7) *tr. 3. n. 480.* — (8) *l. c. in fine.* — (9) *l. 4. tr. 1. c. 6. n. 2.* — (10) *c. 2. dub. 47. n. 4.* — (11) *in propos. 54. Innoc. XI. n. 16.* — (12) *cap. 6. q. 2.* — (13 *n. 1223.* — (14) *t. 3. pag. 84. n. 195.* — (15) *t. 2. pag. 496. n. 2. et 4.*

nus (1) atque *Henr. et alii apud Salm.* (2), et probabile id putant *Sanch.* (3), *Less.* (4) *et Viva* (5). Ratio, tum quia quælibet hora suo correspondet tempori, extra quod non currit obligatio; tum quia anticipatio vel postpositio est privilegium favoris, quo nemo tenetur. Sed melius affirmant *Conc.* (6), *Cont. Tourn.* (7), *Less. l. c.*, *Croix* (8), *Ronc.* (9) *et Salm.* (10) *cum Trull.*, *Sanch.*, *Azor*, *Villal. et Pell.* Ratio, quia officium præcipitur recitari intra latitudinem totius diei; unde, cum præceptum jam urgeat, tenetur infirmus illud implere tempore, quo potest: sicut si in die festo non potes circa meridiem missam audire, teneris anticipare, ut ait *Concina;* recte enim regulam assignat *Busemb.* (11), quod, cum quis manente vi præcepti est impediendus, tenetur prævenire. Hinc merito *Salm. l. c.* contrariam opinionem laxam vocant. Verumtamen valde probabile est cum *Holzm.* (12), *Sporer* (13) *et Elbel* (14), quod ille, qui non potest recitare matutinum die sequenti, non tenetur in præcedenti anticipare; tunc enim est obligatio anticipandi officium, quando obligatio præcepti jam est incœpta; quod autem matutinum possit dici præcedenti die, non est ex præcepto, sed ex privilegio a consuetudine introducta, quo nemo tenetur uti.

156. — „2. *Justum impedimentum*, v. gr. metus pro„ditionis inter hæreticos. Item gravis vel repentina occu„patio, vel opera charitatis majoris momenti quam horæ, „quæ sine scandalo vel gravi incommodo tuo vel alte„rius omitti non possint. Quo modo, etsi concionatores „vel confessarii aliquando excusari possint, idque ex be„nigna ecclesiæ intentione, ut docent *Sylv.*, *Suar. et Laym.* „*etc.*, tenentur tamen anticipare, si possint, v. gr. si mane „prævideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ „differri non possint. Ita ex *Suar. et Azor.*, *Bon.* (15) „*communiter*.

(1) *in prælect. de pœnit. p. 5. dub. 31.* — (2) *de hor. can. c. 3. p. 6. §. 2. n. 49.* — (3) *dub. 55. n 6.* — (4) *c. 37. n. 43.* — (5) *q. 3. art. 6. n. 4.* — (6) *pag. 502. n. 10.* — (7) *de hor. can. sect. 7. v. quær. 2.* — (8) *l. 4. n. 1226.* — (9) *pag. 157. q. 3. v. cæterum.* — (10) *ibid. n. 50.* — (11) *l. 1. n. 157.* — (12) *l. c. n. 478. vers. confirmatur.* — (13) *tom. 3. pag. 86. n. 172.* — (14) *conf. 13. n. 444.* — (15) *l. c. p. 2. n. 1. et 2. etc.*

Excusantur ab horis, qui occupantur tota die in officiis religionis aut charitatis, quæ sine scandalo aut magno detrimento proprio vel alieno omitti non possunt; ita communissime *Salm.* (1), *Ronc.* (2), *Elbel* (3), *Wigandt* (4), *Holzm.* (5) *et Sporer* (6) *cum Sylv., Nav., Tolet. etc.* Hinc excusantur concionatores, si nequeunt omittere concionem sine scandalo aut nota, ut dicunt *Laym.* (7), *Salm.* (8), *Viva* (9) *et Wigandt l. c.* Item excusantur confessarii, qui per totum diem confessiones excipiunt, quas differre non possint, ut *Concina* (10), *Laym., Wigandt et Salm. ibid.*; item qui occupantur in sedandis jurgiis aut assistendis infirmis; *Sanch.* (11), *Ronc.* (12); item qui ex officio attendere debent publicis thesibus; *Sanch., Salm et Ronc.*; item habentes publicam lectionem ad cathedram aut lauream acquirendam, si occupatio esset totius diei, nec possit differri sine damno proprio aut aliorum; *Wigandt. l. c., Conc.* (13) *cum Suar.*; item scholares, qui debeant in aliquo die actum defendere; *Sanch.* (14). Super autem hac materia advertenda est propos. 21. damnata ab *Alexandro VII.*, quæ dicebat: *Habens capellaniam collativam vel quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.* Bene autem advertunt *Laym.* (15), *Ronc. et Wigandt ll. cc.*, quod, si omnes isti sine magna difficultate possint recitationem anticipare vel postponere, ad id utique tenentur; unde bene concludit *P. Wigandt*, quod rarissime accidit casus, quod tales officium sine culpa omittere poterunt.

„Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te re-„petere, quod neglexisti (nec recitando, nec audiendo), „dum thurificando ad *magnificat* vel *benedictus*, vel li-„bros necessarios circumferendo, vel lectionem mox can-„tandam prævidendo, vel alia in choro necessaria per-„agendo occupatus fuisti; quia chorus totus pro eo, qui „in re ad officii celebritatem pertinente occupatur, vi-

(1) *tr. 16. c. 3. p. 6. §. 1. n. 37.* — (2) *c. 6. q. 3.* — (3) *conf. 13. n. 444.* — (4) *tr. 10. ex. 5. n. 96.* — (5) *l. c. n. 477.* — (6) *tom. 3. pag. 85. n. 161.* — (7) *l. 4. tr. 1. c. 6. n. 1.* — (8) *cit. n. 37.* — (9) *q. 3. a. 6. n. 6.* — (10) *t. 2. pag. 500. n. 5.* — (11) *dub. 52.* — (12) *tr. 5. q. 2.* — (13) *p. 498. n. 2.* — (14) *d. dub. 52.* — (15) *c. 6. n. 1.*

„detur supplere, et non tantum suo, sed etiam aliorum „ministrantium nomine recitare aut canere. Ita *Laym.* (1), „*Henr.*, *Sylvius*, *Azor*, *Sotus*, *Molf.*, *Nald.*, *Arag.*, *Regin.* „citati a *Diana* (2). Idem de eo, qui choro, organis, mu„sicis alternis versibus respondet, dicunt *Nav.*, *Sancius*, „*Arag. et Rodr. apud Laym. l. c.*, scilicet eum non esse „obligatum, ut etiam voce proferat; sed negat *Escob.* (3). „*Vide Trull.* (4)" *(Vide dicta de his n. 143. vers. notandum 3.)*

157. — „3. *Cœcitas; Bon.* (5) *etc. communiter.* 4. *Ca„rentia breviarii* inculpata. Quod si tamen memoriter „possis dicere, vel totum officium, vel unam horam, te„neris. Si vero tantum scias psalmos vel lectiones vel „capitula, dicunt *Fill.* (6), *Nav. et Suarez*, item *Escob.* (7), „probabile esse, non teneri: quia psalmi ut sic non sunt „hora canonica, ad quam tenetur clericus. Idem dicunt „*Garc.* (8), *Mald.* (9) *et Joan. Sancius* (10), citati a *Diana*, „eo quod lectiones et capitula sint pars, licet minor, „maxime principalis, ita ut absque illis non sit officium „canonicum. Idem concedit *Sanchez* (11) in matutino festi „duplicis vel semiduplicis. *Vide Bonacina* (12), *Diana* (13). „Verum hæc probare non ausim; sed potius, quod do„cet *Bonac.* (14), impeditum ex aliqua dictarum causarum, „si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, alias „ad nihil. Denique si quis careret breviario, quo uti „solet, v. gr. Romano, tenetur legere aliud, quod habere „potest; quia per utrumvis impletur substantia præcepti. „*Creus.*, *Escobar*, *Diana* (15).

158. — Hinc primo advertenda est propos. 54. damnata ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Qui non potest recitare matutinum et laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Hinc certum est, quod is, qui caret breviario, et nihil aliud scit memoriter, quam laudes aut completorium, illud sub

(1) *l. 4. tr. 1. c. 5. n. 7.* — (2) *p. 2. t. 12. res. 3.* — (3) *t. 5. ex. 6.* — (4) *d. 16.* — (5) *p. 2. n. 4.* — (6) *t. 2. tr. 23. c. 9. n. 187.* — (7) *ex 6. ar. 149.* — (8) *de benef. l. 1. part. 2. c. 1. n. 221.* — (9) *in 2. 2. t. 10. c. 2. d. 5.* — (10) *in select. d. 15. n. 1.* — (11) *l. 1. c. 19.* — (12) *p. 2. n. 6.* — (13) *par. 2. tr. 12. r. 30. et 43.* — (14) *d. 1. art. 6. part. 2.* — (15) *p. 9. tr. 9. r. 25.*

gravi tenetur recitare, ut contra aliquos docent communiter *Sporer*(1), *Palaus*(2) *cum Nav., Suar., Valent. etc., Wigandt*(3) *et Croix*(4) *cum Sanchez, Bon. et Carden.* Unde secus tenetur recitare partem, quam scit memoriter; non vero tenetur memoriæ mandare, quod nescit. *Concina*(5). Dicunt autem *Palaus*(6) *cum Torre et Sanctio, ac Fill., Garcias, Tamb. etc. apud Sporer l. c.*, quod, si haberes psalmos, sed non lectiones matutini, nihil teneris dicere, quia tunc deficit forma præscripta a *s. Pio V.* At merito *Busemb. ut supra* id non approbat, et *Sporer*(7) ait, omnino in praxi amplectandam sententiam contrariam, quam tenent *Croix*(8) *et Bon., Gobat ac Leander apud ipsum Sporer.* Ratio, quia, cum possis notabilem partem officii recitare, non est, cur ab ea excuseris. Unde *Bus. cum Bon., Holzmann*(9) *cum Ills. et Croix l. c. cum Laymann ac Fill.* recte hanc regulam assignant, quod, si potes recitare, quantum est parva hora, teneris sub gravi eam dicere; si vero minus, ne sub veniali quidem aliquid recitare obligaris; quia talis modica pars, seorsim sumpta, non censetur æstimabilis ad finem a lege intentum.

Præterea, si haberes officium commune, et non proprium illius diei, teneris ex communi horas recitare, ut verius sentit *Croix*(10) *cum Sporer et Gobat contra aliquos.* Idem tenent *Concina*(11) *et Wigandt*(12), si careres breviario Romano, et haberes aliud, puta Benedictinum aut simile, teneris ex illo recitare. Ratio, quia duplex est præceptum officii, unum universale de horis persolvendis, aliud de servanda formula cujuscumque diei; unde, si non potest servare unum, teneris ad aliud. Huic vero contradicunt *Salm.* (13), dicentes, non teneri, quia, ut ajunt, præceptum officii est indivisibile, id est, illud recitandi et recitandi sub una formula; idque inferunt ex verbis bullæ *s. Pii V.*, ubi dicitur: *nisi hac sola forma satisfacere posse.* Hoc tamen non obstante, prima opinio ut magis pia et rationabilis mihi sequenda videtur. Cer-

(1) *t. 3. pag. 87. n. 177.* — (2) *p. 6. n. 11.* — (3) *tr. 10. ex. 5. n. 89.* — (4) *l. 4. n. 1230.* — (5) *pag. 494. n. 6.* — (6) *d. 6. n. 7.* — (7) *d. n. 177.* — (8) *n. 1220.* — (9) *tr. 3. n. 459.* — (10) *l. 4. n. 1221.* — (11) *p. 89. n. 3.* — (12) *tr. 10. ex. 5. n. 88.* — (13) *de hor. can. c. 1. p. 4. n. 28.*

tum est autem, quod religiosus factus episcopus bene potest uti breviario suæ diœcesis. *Concina* (1).

Item, qui non potest solus recitare, tenetur adhibere socium gratuitum, si potest sine magno incommodo, ut verius censent cum *Bus.* (2), *Sanchez* (3), *Ronc.* (4), *Holzmann* (5), *Sporer* (6), *Croix* (7) *cum Bonacina et Suarez*, *Salm.* (8), *Concina* (9) *cum Navarro*, *Azor.*, *Less.*, *Pal.*, *Laym.*, *Valent. etc. contra Leander*, *Joan. Sanch.*, *Diana etc. apud eumdem Conc.* Ratio, quia quodcumque præceptum impleri debet, quod mediis ordinariis impleri potest. Diximus: *gratuitum;* quia non tenetur socium adhibere stipendio soluto, ut dicunt *Salm.* (10) *et Bon.* (11) *cum Suar.*, *Navar.*, *Vill. etc.*

An autem beneficiarius teneatur socium conducere ex fructibus beneficii? Affirmant *Bonacina* (12) *cum Suarez*, *Laymann*, *Molf. etc.*, *Cont. Tourn.* (13), *Holzm.* (14), *Palaus* (15), et consentit *Sporer* (16), si beneficium sit pingue. Ratio, quia fructus beneficii dantur propter officium; unde beneficiarius debet illos erogare, ut officium persolvat. Sed contradicunt *Gobat*, *Tamb.*, *Diana etc. apud eumdem Spor.*, qui merito id probabile putat. Ratio, quia (ut diximus *l. 4. n. 665. cum Lessio*, *Innoc.*, *Panorm.*, *Sylvest.*, *Palud. etc.*) obligatio horarum probabilius non est de jure naturali seu ex justitia, sed de jure positivo ecclesiæ, illam præcipientis ex motivo religionis (ut diximus supra *n. 145. vers. quær. 1.*), fructusque beneficii non dantur pro mercede recitationis, sed pro sustentatione beneficiarii. Quapropter ipse non tenetur officium persolvere medio extraordinario, quale esset conductio socii, tanto magis, quia concilium Lateranense (ut videre potes *d. l. 4. n. 665.*) absolute excusat ab onere officii *legitime impeditos.* Utraque sententia est probabilis; hinc dico, quod, si talis beneficiarius omisit officium, eo quod non adhibuit socium, et in bona fide fructus perceperit, potest eos retinere, quia me-

(1) *pag. 392. n. 9.* — (2) *ut supra n. 154.* — (3) *c. 2. dub. 48.* — (4) *c. 6. q. 4.* — (5) *tr. 3. n. 478.* — (6) *n. 181.* — (7) *l. 4. n. 1231.* — (8) *tr. 16. c. 3. p. 6. §. 2. n. 44.* — (9) *t. 2. p. 493. n. 5.* — (10) *c. 3. n. 42.* — (11) *p. 2. n. 8.* — (12) *d. 1. q. 6. p. 2. n. 7.* — (13) *de hor. can. sect. 7. v. hic quædam.* — (14) *tr. 3. n. 478.* — (15) *p. 6. n. 14.* — (16) *t. 3. p. 88. n. 183.*

lior est conditio possidentis: secus, si ille non adhuc perceperit, sed innixus probabilitati hujus secundæ sententiæ velit percipere: quia non potest inchoari possessio cujuscumque rei, nisi cum certitudine juris, ut pluries diximus (1). Propterea dico, quod, si hic velit percipere fructus, tenetur socium adhibere.

159. — „5. *Dispensatio*, quam sine causa solus Papa „dat valide, cum causa episcopi. Et sic subdiaconum, „qui ex dispensatione pontificia ducit uxorem, hoc ipso „liberari ab onere horarum, contra *Bon. et Azor.* docent „*Sanchez* (2), *Diana* (3)."

Papa potest dispensare in officio, etiam cum beneficiario, ut recte ait *Croix* (4), asserens, esse commune. Probabilius enim, ut diximus mox supra cum *Sylv.*, *Less.*, *Panorm.*, onus officii non est de jure naturali, sed de præcepto ecclesiæ; et ideo potest Papa adhuc sine causa valide dispensare. Episcopus autem non potest dispensare nisi cum causa et cum aliquo particulari, necnon ad breve tempus, ut dicunt *Wigandt* (5), *Holzmann* (6), *Concina* (7) *et Croix ibid.*, qui cum *Tamb.* inquit, sic esse usu receptum. Causa autem dispensandi est, si dubitatur de morali impotentia clerici, ut *Croix l. c. ex d. Thoma* (8). Dicit autem *Gobatus apud Croix*, idem posse vicarium generalem; sed hoc intelligendum, si habeat speciale mandatum ab episcopo, juxta dicta *l. 4. n. 1032.*

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ sint horæ.

160. *Requiritur I., ut recitentur juxta* præscriptum breviarii Romani.

161. *Qu. 1., an sit obligatio recitandi litanias. Qu. 2., an officium defunctorum. Qu. 3., an liceat officium in brevius permutare. Qu. 4., an possis te conformare cum clerico privilegiato. Qu. 5., an errans in officio teneatur repetere.*

162. *Requiritur II.* pronuntiatio vocalis.

163. *Qu. 1., an satisfaciat legens, si se non audiat. An au-*

(1) *vide l. 4. n. 669. et 761. v. quær. II.* — (2) *de matr. l. 8.* — (3) *p. 8. tr. 3. r. 34.* — (4) *l. 4. n. 1233.* — (5) *tr. 10. ex. 5. n. 94.* — (6) *l. c. n. 477.* — (7) *p. 398. n. 6.* — (8) *2. 2. q. 147. art. 4.*

tem satisfaciat submisse recitans in choro. Qu. 2., an, si recites officium in choro vel cum socio, tenearis repetere, quæ non percipis. Qu. 3., an satisfaciat surdus vel surdaster, recitans in choro.

164. *Requiritur III.* pronuntiatio integra.

165. *Quomodo peccet mutilans verba. Quid, si recites cum socio mutilante?*

166. *Requiritur IV.* pronuntiatio continuata.

167. *An matutinum possit separari a laudibus; et an tunc sit obligatio terminare horas et matutinum cum Pater et oratione officii currentis: et an nocturni possint ab invicem separari.*

168. *An sit repetenda hora, si magna intercedat interruptio. Quæ sint causæ justæ interrumpendi.*

169. *Requiritur V.*, ne invertatur ordo.

170. *Causæ invertendi ordinem.*

171. *An in choro sit gravis obligatio recitandi horas ordine debito et statis horis.*

172. *Requiritur VI.*, ut dicantur horæ tempore suo.

173. *Quæ sint causæ justæ anticipandi vel postponendi. Quo tempore dicendæ sint horæ.*

174. *Qu. 1., quando possit dici matutinum. Qu. 2.. an matutinum defunctorum possit pridie recitari. Qu. 3., an in vespera diei antecedentis possint recitari litaniæ.*

175. *Requiritur VII.*, ut horæ recitentur attente et devote.

176. *Quænam* intentio *requiratur; et quænam* attentio. *Et I. de attentione externa. An dormitans in officio, vel recitans, dum alii fabulantur, vel in platea etc. satisfaciat. II. de attentione interna.*

177. *An attentio interna sit necessaria ad satisfaciendum; et an beneficiarius recitans sine attentione interna teneatur ad restitutionem. Regula ad scrupulos abjiciendos.*

178. *An et quomodo peccet recitans officium, existens in peccato mortali.*

179. *An liceat officium dicere in loco indecenti. An extra chorum situs recitandi sit de præcepto.*

160. — „Resp. In recitatione horarum sequentes circumstantiæ sunt servandæ: I. ut recitentur *juxta præscriptum breviarii Romani*, jussu *Pii V.* editi, saltem publice. Excipe religiosos, qui habent peculiare breviarium ordinis, et ecclesias, quæ 200 annis ante institutionem breviarii per *Pium V.* peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu episcopi illud mutare non possunt. Privatim tamen omnibus etiam regularibus probabile est, licere ex consuetudine uti Romano, ut docent

„*Lessius* (1), *Rodr. et Sa* (2), *Bon.* (3). Adde, quod, qui eo „utitur, ne in choro quidem obligetur ad psalmos pœ„nitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die „animarum. Officium tamen B. V. in choro recitari de„bet, ubi est consuetudo. Ita *Fill. et Bon.* ex bulla *Pii V.* „*et Clementis VIII.* Idem tenetur ad litanias diebus roga„tionum; tum quia sunt pars officii eo die, tum quia pecu„liaris de ea re est constitutio. Ita *Bon. l. c. et ex Fill.*; „etsi contrarium probabile esse dicat *Diana* (4) *ex Vas„quez*; item *Escob.* (5). Quod si ex inadvertentia vel ne„cessitate, v. gr. quia lectiones de festo nullas habes, offi„cium mutes, ita ut dicas de feria, quando erat dicendum „de sancto vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio „repetendi, licet consultum sit repetere ea, quæ ad pro„prium officium pertinent: si vero studio idem mutes, aliud „sentiendum videtur, cum ratio non sit eadem. Quamquam, „quod eo casu venialiter tantum pecces, nec tenearis repe„tere vel restituere quidquam, eo quod substantia præcepti „sit impleta, probabile esse censent *Escobar* (6), *Diana* (7); „item *Cajet.*, *Sylvius*, *Bonsfeld*, *Azor.*, *Valent.*, *Lessius*, „*Fill. etc.*, citati a *Bon.* (8) *et Diana l. c. contra alios mul„tos*, quos citat et sequitur *Barb.*; *Laym.* (9) vero *cum* „*Suar.* limitat, nisi per fraudem; ut si multo longius in „multo brevius, v. gr. paschale, mutetur (licet *Caram. apud* „*Diana* (10) contra communem sentiat, etiam sic præ„ceptum impleri, et venialiter tantum peccari); aut idem „pro libito toto anno dicatur; quia est gravis inordinatio. „*Vide Trull.* (11), ubi docet, eum, qui per errorem legit „hodie de sancto, qui cras v. gr. colitur, posse cras legere „de sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; „imo ita faciendum esse vult *Quintanadv.* (12). Verum con„trarium rectius tenet *Vill.*, eo quod præstat semel quam „bis errare; idque multis bene confirmat *C. Lugo* (13). Si„militer eum, qui per errorem vel oblivionem in festo du„plici vel semiduplici non recitavit de proprio, posse de eo „legere primo die non impedito 9 lectionum officio, docet

(1) *c. 37. d. 12.* — (2) *v. horæ.* — (3) *d. 1. q. 3. p. 1.* — (4) *p. 2. t. 12. r. 42.* — (5) *t. 5. e. 6.* — (6) *t. 5. e. 6. c. 5.* — (7) *p. 3. t. 12. r. 3.* — (8) *d. 1. q. 1. p. 1. n. 17.* — (9) *l. 4. t. 1. c. 4. n. 4.* — (10) *p. 7. t. 11. r. 16.* — (11) *d. 14. n. 11.* — (12) *t. 8. sing. 10.* — (13) *resp. m. l. 5. d. 8.*

„idem *Quintanadv.* (1), esse probabile. Verum et hoc me„rito rejicit *C. Lugo l. c.*, et ipse *Quintan.* contrariam „sententiam agnoscit probabiliorem. Denique, qui in ali„quibus horis erravit, legendo v. gr. de feria, quando „erat de festo, vel contra, agnoscens errorem non de„bet eum continuare, sed reliquas horas legere juxta „officium eo die currens, ut in his saltem conformet se „toti ecclesiæ vel communitati, cujus est pars, et obser„vet legem, quantum potest. *C. Lugo l. c.*

161. — Quæritur hic I., an sit obligatio sub gravi recitandi litanias in diebus s. Marci et rogationum.

Prima sententia communior affirmat, eamque tenent glossa *in c. 3. de consecr. dist. 3.*, *Palaus* (2), *Bon.* (3), *Cont. Tournely* (4), *Concina* (5), *Viva* (6), *Sporer* (7), *Croix* (8), *Mazz.* (9), *Holzm.* (10) *et Salm.* (11) *cum Suarez*, *Bon.*, *Trull.*, *Leand. etc.* Ratio, quia in rubrica (12) sic dicitur: *Qui non intersunt processioni litaniarum, dicant illas privatim post matutinum cum suis precibus et orationibus.* Verbum autem *dicant* importat grave præceptum, quando materia est gravis (qualis sine dubio est materia litaniarum), ut docet *Sanchez* (13); idque confirmatur ex declaratione S. C. *apud Gavantum* (14), qua dictum fuit, eos, qui interfuerunt processioni, at non cecinerunt, teneri litanias repetere vel dicere privatim.

Secunda sententia vero negat, quam tenent *Diana* (15) *cum Vasquez*, *Graff. et Homob.*; item *Machado*, *Pelliz.*, *Molfesius*, *Antonius a Spiritu sancto*, *Philib.*, *Tancredi et Marchantius apud Salm. l. c.*, qui probabilem putant, sicut censet etiam *Mazzotta l. c.* Ratio istorum, quia nullibi adest de hoc præcisum præceptum obligans sub gravi. Nec obstare, dicunt, rubricam allatam; nam verbum *dicant*, inquiunt, non continere præceptum, ut tenet *Cajet.* (16), ubi dicit: *De modo vero loquendi, puta, quia lex utitur imperativo modo, quod non inducit vinculum*

(1) *t. 9. sing. 9.* — (2) *d. 2 p. 2. n. 13.* — (3) *q. 3. p. 1. n. 13.* — (4) *de hor. can. sect. 3. v. quær. 6.* — (5) *t. 2. pag. 387. n. 23.* — (6) *q. 1. art. 2. n. 2.* — (7) *t. 3 pag. 74. n. 95.* — (8) *l. 4. n. 1290.* — (9) *t. 1 p. 301.* — (10) *tr. 3. art. 4. n. 475.* — (11) *de hor. can. c. 1. p. 3. §. 3. n. 23.* — (12) *post feriam 2. dominicam 5. post pascha.* — (13) *dec. l. 6. c. 4. n. 24.* — (14) *rubr. brev. sect. 6. c. 16.* — (15) *p. 4. tr. 4. r. 243.* — (16) *2. 2. q. 166. art. 9. in solut. ad 2.*

præcepti; modus enim hujusmodi imperium grammatice denotat, non juridice. Vel censent, saltem non inducere præceptum grave, ut docet *Nav.* (1), dicens: *Leges autem canonicæ, quæ non habent præceptiva vel prohibita, sed solum ordinativa vel constitutiva, etiamsi sint imperativi modi, qualia sunt illa: faciant, dicant etc., quæ secundum communem intellectum non significant præceptum.* Et hoc videtur esse juxta doctrinam *d. Thomæ* (2), quæ dicit: *Nec in lege ecclesiæ omnes ordinationes obligant ad mortale.* Et idem dicunt *Sa* (3) *et Sayrus* (4); ideo hanc secundam sententiam improbabilem dicere non audeo; sed prima mihi magis arridet, quia, ut asserunt *Cont. Tournely l. c. et Anacl.* (5), ubique viget consuetudo recitandi litanias, quæ est optima legum interpres.

Quæritur II., an sit obligatio gravis recitandi officium defunctorum. Negant aliqui, quorum opinionem putant probabilem *Mazzotta* (6) *et Gobat ac Tamb. ap. Croix* (7); sed verius affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Cont. Tourn.* (8), *Conc.* (9), *Palaus* (10), *Bon.* (11), *Viva* (12), *Sporer* (13), *Holzm.* (14) *cum Anacl., Stoz etc., Salm.* (15) *cum Antonio a Spiritu sancto et Pelliz.*, qui ait, oppositam opinionem non esse practice probabilem; at *Croix l. c. cum Suarez et Diana* dicit, non esse satis tutam. Ratio, quia hæc obligatio jam introducta est ex consuetudine, quæ, cum universe et constanter cum gravi incommodo observetur, non est ab ea recedendum, juxta dicta *l. 4. n. 1009. v. dub. 3.* Et ob hanc rationem *Diana* (16), licet oppositam sententiam conatus sit patrocinari, tandem dixit, non audere a communi sententia recedere.

Quæritur III., an sit peccatum mortale, officium diei in aliud brevius permutare. Ante omnia notanda est prop. 34. damnata ab *Alex. VII.*, quæ dicebat: *In die palmarum recitans officium paschale satisfacit præcepto.* Et sic pariter excluditur officium pentecostes, ut bene ajunt

(1) *man. c. 23. n. 49.* — (2) *2. 2. q. 86. a. 9. ad 2.* — (3) *v. lex n. 6.* — (4) *l. 3. c. 7. n. 16.* — (5) *tr. 6. dist. n. 36.* — (6) *t. 1. p. 301.* — (7) *l. 4. n. 1289.* — (8) *de hor. can. sect. 3. q. 6.* — (9) *p. 387. n. 23.* — (10) *l. c. n. 13.* — (11) *n. 12.* — (12) *q. 3. art. 2.* — (13) *p. 74. n. 95.* — (14) *tr. 3. n. 475.* — (15) *tr. 16. c. 1. p. 3. §. 3. n. 22.* — (16) *p. 4. tr. 4. r. 243.*

Salm. (1) *et alii communiter.* E converso, qui ex inadvertentia dicit unum officium pro alio, nihil tenetur repetere, ut communiter docent *Busemb.* (2), *Lessius* (3), *Anacl.* (4), *Viva* (5), *Cont. Tournely* (6), *Concina* (7), *Laymann* (8) *cum Sylvio, Caj., Azor. et Lessius, Abelly* (9), *Croix* (10) *et Salm.* (11) *cum Vill., Trull. etc.* Ratio, quia non præsumitur ecclesia velle aliquem uno die bis ad tantum onus obligari. Dicit autem *Laym.* (12), consilium esse, non vero obligationem, subjungere propria officii omissi. Imo rationabiliter advertit *Tourn. l. c. cum eod. Laym., Bon. etc.*, quod, si dictum fuerit officium notabiliter brevius, puta officium sancti loco dominicæ, debet fieri compensatio, recitando novem psalmos ex primo nocturno. Circa vero quæsitum quatuor sunt sententiæ:

Prima sententia absolute negat, esse peccatum mortale, hancque tenent *Lessius* (13), *Caj.* (14), *Sylvester* (15), *Azor.* (16); *item Vill., Diana, Antonius a Spiritu sancto etc. apud Salm.* (17). Ratio, quia ad implendum præceptum officii sufficit, ut in substantia impleatur, idque fit, cum septem horæ dicuntur. Et hanc sententiam probabilem putant *Salm. ibid. et Cardenas ac Gobatus apud Croix* (18). Et hisce olim adhæsi; sed nunc verius censeo *cum Roncagl.* (19), eam sustineri non posse,*) quia, cum recitatur officium notabiliter brevius, tum illud non impletur, neque in ejus forma, neque in substantia æquivalenti: juxta secundam sententiam, quam mox afferemus.

Secunda sententia igitur, quam tuentur *Bon.* (20) *cum Suarez et Fill., Laym.* (21), quem male citant *Salm.* pro prima sententia, *Anacl.* (22), et probabilem putant *Pa-*

(1) *tr. cit. c. 3. p. 4. n. 19.* — (2) *ut sup. n. 160.* — (3) *l. 2. c. 37. n. 77.* — (4) *l. c. n. 62.* — (5) *art. 2. n. 6.* — (6) *l. c. q. 4.* — (7) *t. 2. p. 481. n. 13.* — (8) *l. 4. tr. 1. c. 5. n. 5.* — (9) *de statu cleric. art. 4. q. 2. n. 2.* — (10) *l. 4. n. 1251.* — (11) *ibid. n. 21.* — (12) *d. n. 5.* — (13) *l. 2. c. 37. n. 77.* — (14) *v. horæ c. 2.* — (15) *eod. v. n. 15.* — (16) *p. 1. l. 10. c. 10. q. 2.* — (17) *de hor. can. c. 3. p. 4. n. 18.* — (18) *l. 4. n. 1250.* — (19) *c. 5. q. 6.* — (20) *q. 3. p. 1. n. 18.* — (21) *l. 4. tr. 1. c. 5. n. 4. et 5.* — (22) *l. c. n. 61.*

*) Quare prior sententia a *s. Alphonso* reformata est: vide retractationem 50. *Editor.*

laus (1) *ac Holzmann* (2), tenet, non peccare graviter, qui mutat officium inæquale vel fere æquale. Ratio, quia, ut dicitur in *l. Fin. ff. Mandati: Forma reipsa servatur, si per æquivalens id fiat.* Hinc dicunt AA. citati, quod Pontifex in assignanda forma specifica pro recitatione breviarii potius respexit ad quantitatem tanquam formam substantialem, quam ad qualitatem officii, quæ est forma accidentalis sive modus recitandi. Dicitur: *non peccare graviter;* nam mutans officium, adhuc in æquale, sine causa, nequit excusari a veniali. Causa autem excusans potest esse v. gr. necessitas studendi, concionandi, docendi, itinerandi, ut dicunt *Viva* (3) *et Sanchez, Nav. ac Tamb. apud Croix* (4).

Tertia sententia, quam tenent *Palaus* (5), *Conc.* (6), *Cont. Tourn.* (7), *Holzm.* (8), *Salm.* (9) *cum Reg., Suar., Bell., Garc., Trull., Rodr., Fill., Led., Machado etc.*, docet, esse mortale, officium mutare, etiam in æquale, etsi semel. Ratio, quia *s. Pius V.* in sua bulla *A nobis* præcipit officium recitandum in specie et in individuo sub forma unicuique diei assignata, dum dixit: *Hoc nostrum breviarium præcipimus observare quoscumque, qui horas canonicas dicere debent, ad dicendum ex hujus Romani breviarii præscripto et ratione omnino teneri, neminemque nisi hac sola formula satisfacere posse.* Unde dicunt auctores hujus sententiæ, præceptum officii non esse de recitando in genere, sed secundum formam præscriptam, nimirum tali die, de tali sancto, de tali dominica etc., quod ad substantiam pertinet.

Quarta sententia demum, quam tenent *Sporer* (10), *Ronc.* (11), *Viva* (12), *Elbel* (13), *Tamb.* (14) et probabilem putat *Laymann* (15) *cum aliis apud Salm.* (16), docet, peccare graviter, qui frequenter officium mutat; venialiter vero, qui mutat raro, puta ter vel quater in anno, modo mutatio non fiat in officium notabiliter brevius atque sine causa; nam ex aliqua rationabili causa, nempe stu-

(1) *d. 2. p. 2. n. 17.* — (2) *tr. 3. art. 3. n. 466. v. sed petes.* — (3) *q. 3. art. 3. n. 4.* — (4) *l. 4. n. 1252.* — (5) *d. 2. p. 2. n 18.* — (6) *t. 2. pag. 480. n. 11.* — (7) *l. c. quær. 4. v. dices.* — (8) *l. c. n. 466.* — (9) *l. c. n. 20.* — (10) *p. 78. n. 624.* — (11) *c. 4. q. 6.* — (12) *q. 1. art. 2. n. 4.* — (13) *conf. 13. n. 433.* — (14) *c. 5. §. 2. n. 20.* — (15) *c. 5. n. 4.* — (16) *tr. et c. cit. n. 21.*

dii, itineris, infirmæ valetudinis, magnæ defatigationis vel specialis devotionis erga aliquem sanctum, nec etiam erit veniale, ut dicunt *Viva l. c. et Navarrus, Carden. ac Tamb. ap. Croix* (1). Rationem autem, cur frequens mutatio officii sit mortale, alii dicunt esse, quia talis mutatio videtur virtualis contemptus ritus officii. Sed hæc ratio non convincit; nam verius negatur cum *d. Thoma* (2), quem sequuntur *Sanchez* (3) *et alii*, quod frequentia transgressionum involvat contemptum legis: sic enim ait s. Doctor: *Dicendum, quod tunc aliquis transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel regulæ, et ex hoc procedit ad faciendum contra legem; quando autem e converso propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis, non peccat ex contemptu, etiamsi frequenter peccatum iteret.* Ratio aptior est, quia ipsa frequens officii mutatio, ut ait *Laymann*, evaderet gravis perversio ordinis; nam licet quælibet variatio, seorsim sumpta, sit venialis ratione parvitatis materiæ, omnes tamen intra annum coalescunt, et graviter perturbant ordinem breviarii præcepti pro totius anni officiis, quæ simul sumptæ annum complexum faciunt. Ex his sententiis (ut meum proferam judicium) prima, pace tantorum DD., qui eam tuentur, vix (ut dixi) sustineri potest; secunda et tertia satis probabiles videntur; sed quartam æquiorem puto.

Juxta autem omnes præfatas sententias probabiliter excusant a mutatione officii sequentes causæ, videlicet: I. Si alio pergis, potes recitare officium illius loci, ut dicunt *Laym.* (4), *Holzm.* (5) *cum Stoz et Bon. ac Tamb. apud Croix* (6). Excipit vero *Holzm. cum Palao, Tamb., Cherub. etc.* religiosos, quia isti tenentur ad breviarium sui ordinis ex vi professionis, cujus vinculo obligantur, quocumque ierint. Probabiliter autem dicit *Croix* (7) *cum Suarez, Quintanadv. et Gobat*, quod, si sis alicubi tanquam advena, potes recitare officia tuæ patriæ. Additque *Gobat ibid.*, quod, si mutes domicilium, potes compen-

(1) *l. 4. n. 1251.* — (2) *2. 2. q. 186. art. 9. ad 3.* — (3) *dec. l. 1. c. 5. n. 8.* — (4) *l. 4. tr. 1. c. 5. n. 3.* — (5) *tr. 3. de præc. part. n. 466. v. diximus.* — (6) *l. 4. n. 1253.* — (7) *n. 1244.*

sare officia omissa in priori loco. II. Capellanus episcopi potest illi se conformare in officio. *Holzmann. l. c. cum communi* ex decreto S. C. rituum anno 1605. Idque magis firmatur ex *Clement. Dignum de celebr. missæ*, ubi commensalibus et domesticis cardinalium et episcoporum indulgetur uti officio et breviario, quo hi utuntur. Idem dicitur de capellano monialium, qui, cum possit legere missam de sancto ordinis, ita etiam potest de eo dicere officium; rubrica enim monet, officium cum missa concordandum. *Holzm. l. c. et Croix* (1) *cum Gobat, Stoz, Tamb., Quintanadv.* Idem probabiliter dicunt *Laym. l. c. et Gobat apud Croix* (2) de eo, qui obit exercitia apud religiosos. III. Beneficiatus potest recitare sub ritu primæ classis cum octava officium sui tituli, ut *Lugo* (3) *et Holzmann l. c. cum Tamb., Gob., Clericato etc.;* beneficiarius autem, qui habet duo beneficia, debet recitare officium loci, ubi residet. *Conc.* (4). IV. Si recites cum socio, cujus ritui potes te conformare ex causa, ut dicunt alii; sed etiam sine causa, ut sentiunt *Viva* (5) *cum Quintanadv. et Henriq., Roncaglia* (6) *cum Portello ac Diana* (7). Et hoc satis probabile mihi videtur, modo officium permutetur in æquale vel quasi; juxta enim secundam sententiam circa permutationem officii, quam supra probabilem diximus, quælibet rationabilis causa sufficit ad mutandum officium in æquale; satis autem rationabilis causa hic ipsa societas videtur, dum *Clemens Romanus* (8) admonet fideles, ut *saltem duo vel tres orent*, juxta illud *Matth. 18, 20.: Ubi... sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

Quæritur IV., an possis te conformare cum clerico privilegiato in officio breviori. Absolute negat *P. Conc.* (9): affirmant vero, adhuc nulla accedente causa, *Roncaglia l. c., Stoz apud Holzm.* (10), *Diana* (11) *cum Portello, Tamb.* (12) *cum Henr. et aliis;* item *Trull., Rodriq. et Leander ap. Conc. l. c.* Ratio istorum, quia in correla-

(1) *n. 1254.* — (2) *n. 1253.* — (3) *resp. mor. l. 5. dub. 8. n. 10.* — (4) *p. 392. n. 10.* — (5) *q. 3. art. 2. n. 8.* — (6) *c. 5. q. 5.* — (7) *p. 2. tr. 12. r. 35.* — (8) *lib. 4. const. c. 34. apud Bon. p. 2. §. 1. n. 7.* — (9) *p. 393. n. 12.* — (10) *loco supra cit.* — (11) *p. 2. tr. 12. r. 35.* — (12) *dict. n. 27.*

tivis eadem est habenda ratio; unde privilegium unius extenditur ad alium (1). Præterea, cum quisque licite possit in officio socium adhibere, si non posset officium illud brevius cum socio recitare, videretur privilegium aliquo modo juri suo derogare. Alii autem dicunt, ut *Croix* (2), *Holzm. l. c.*, *Sporer* (3) *et Gobat* (4), tunc posse socium conformari cum privilegiato saltem semel vel iterum, quando iste ob aliquam rationabilem causam, puta infirmitatem, debilitatem visus et similem, difficulter posset suo privilegio uti, nisi juvetur a socio. Verumtamen harum opinionum neutra mihi satisfacit; ratio enim correlativorum, ut supra, non convincit, cum ipsa quidem valeat pro correlativis necessariis, ut sunt viri et uxores, non vero pro voluntariis, nimirum pro sociis, qui pro eorum libitu socii evadunt. Ratio autem sola infirmitatis seu difficultatis privilegiati in recitando non videtur sufficiens, ut possit excusare socium ad officium permutandum in aliud notabiliter brevius.

Quæritur V., an, qui hodie ex errore recitavit de sancto, omisso proprio illius diei, possit alia die de officio prætermisso recitare. Dicunt *Pell.* (5), *Quintanadv.* (6) *et Salmant.* (7), melius facere se conformando cum communi ritu ecclesiæ, sed probabiliter posse etiam recitare de officio omisso. Attamen *Lugo* (8) *et Villal.* (9) *cum Busemb. ut supra* tenent, omnino recitandum officium diei currentis. Ratio, quia ecclesia tum solum præscribit officium transferri, cum est impeditum a dominica vel officio majori. Hæc quidem sententia est probabilior; sed prima non videtur improbabilis cum *Felice Potesta* (10) *et Tamb.* (11). Ratio, quia, sicut rite transfertur officium de sancto ob impedimentum diei ad alium diem non impeditum, ita videtur rationabiliter posse officium transferri ob impedimentum morale, quale censetur error vel ignorantia, ne sanctus in illo anno suo honore privetur.

Si autem advertas errasse, postquam multum processeris in officio indebito, puta si dixeris matutinum, tunc

(1) *ex l. fin. de acceptis.* — (2) *n. 1256.* — (3) *p. 79. n. 123.* — (4) *de hor. can. n. 911.* — (5) *tr. 5. c. 8. n. 74.* — (6) *sing. 9. n. 3.* — (7) *tr. 16. cap. 3. p. 4. n. 21. in fine.* — (8) *respons. moral. l. 5. dub. 8. n. 2.* — (9) *p. 1. tr. 22. n. 3.* — (10) *p. 53. n. 448.* — (11) *c. 5. §. 2. n. 29.*

potes vel prosequi, vel reliquum recitare de officio debito, ut dicunt *Lessius* (1), *Ronc.* (2) *et Salmant.* (3) *cum Vill., Quintanadv., Trull. etc.* Sed puto cum *Croix* (4) *et Tamb.* (5), melius esse recitare de proprio, ne errorem prosequaris.

Si vero oblitus es aliquam partem horæ, sufficit illam recitare, quin aliud repetas, ut recte dicit *Croix* (6) *cum Nav., Vasq., Sanch., Bon., Fill., Abelly etc.* Secus tamen probabilius censent *Armilla et alii ib. contra Vasq.*, totam horam esse repetendam, si omiseris partem notabilem ex culpa; quia est obligatio, saltem sub levi, ut orationem continuatam secundum ritum præscriptum facias; *sed vide infra n. 168.*

162. — „II. *Pronuntiatio vocalis* exterior; ea enim est de „substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis (quod „recte fit et est conforme primæ institutioni ecclesiæ ac „publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad horas non „obligetur, nec interius attendat: *Bonac.* (7), ea pronuntia„tio adhibenda est, ut ab eo exaudiri possis eumque au„dire vicissim. *Sa* (8) tamen, putat, satisfieri, etsi quæ„dam non percipias, quæ a socio dicuntur: neque ideo ali„quid scrupulose repetendum esse. Si vero solus legas, „ita legendas esse, ut audire te ipsum possis, docent *Re„gin. et Suar.*: sed probabile est, id non requiri, cum eccle„sia id non præcipiat, ut docent *Azor* (9) *Bonac. et „Diana* (10), admittitque *Fill.* (11) pro scrupulosis. Si plures „duobus recitent officium simul, non debet unus unum, „alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alter„natim, facto duplici tantum choro, sive plures sint ex una „parte, sive pauciores; quia sic habet usus et praxis ec„clesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus pri„mam, secundus secundam, tertius tertiam recitat; imo „alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab uno recitentur „aliis audientibus. *Bonac.* (12) *ex Suarez, Azor et Lay„mann*, addens, etiam satisfacere eum, qui lectiones vel „orationes vel capitula vel responsoria tantum audit, „et non recitat. *Vide Bonac. l. c., Trull.* (13).

(1) *l. 2. c. 37. n. 77.* — (2) *p. 155. q. 6.* — (3) *cit. n. 21. in med.* — (4) *l. 4. n. 1255.* — (5) *d. §. 2. n. 31.* — (6) *lib. 4. n. 1311.* — (7) *q. 3. p. 2. §. 1.* — (8) *v. horæ.* — (9) *p. 1. l. 10. c. 11. q. 4.* — (10) *res. 11.* — (11) *tr. 23. c. 3. n. 117.* — (12) *in disp. 1. q. 5. part. 2. §. 1.* — (13) *d. 16. n. 17.*

Communis est sententia, ut tradunt cum *Busemb.* mox supra *Salm.* (1) *cum Suarez*, *Pell. et Croix* (2) *cum Bonacina*, *Fill.*, *Reg.*, *Stoz*, *Tamb. etc.*, bene satisfacere, qui audit a socio lectiones, responsoria, capitula et orationes, ac antiphonas, ut bene addit *Croix l. c. cum AA. citatis.* Et probabiliter sentiunt *Pelliz. et s. Antonius a Spiritu sancto apud Salm. l. c.* (*contra Croix loc. ut supra cum Gobat et Diana ac Mazz.*) adhuc satisfacere eum, qui solus dicit psalmos et lectiones audit; vel qui partem psalmorum dicit solus, et partem cum socio : quia satis communicat in ea parte, quam audit, et cui ex recepto usu jam satisfit per auditum.

163. — Quæritur autem I., an recitans officium debeat se audire, ut satisfaciat. Affirmant *Palaus* (3), *Suarez* (4); item *Pelliz.*, *Reg. et Antonius a Spiritu sancto apud Salm.* (5); quia, ut dicunt, ad hoc, ut oratio sit vocalis, debet voce proferri; verba autem, quæ tantum inter dentes modulantur, non sunt vox, sed potius inchoatio vocis. Sed satis probabiliter dicunt satisfacere *Laymann* (6), *Azor.* (7), *Sporer* (8), *Cont. Tournely* (9), *Diana* (10), *Salm.* (11) *cum Rodr.*, *Trull.*, *Leander etc.*; et idem docet doctissimus *Sylvius* (12), cujus doctrinam noster *ss. P. Benedictus XIV.* in multis locis suarum bullarum magni æstimat. Hic auctor sic suam sententiam profert et probat: *Sufficit etiam, si te non audias, quia nullo jure probatur, recitantem horas teneri ad se audiendum, cum præceptum obliget ad dicendum, non ad audiendum horas.* Quod autem sic recitans jam vocaliter oret, hanc rationem subdit: *Quia oratio potest ore et voce fieri, etiamsi non audiatur ab ipso recitante, et ex se sit sonus quidam formatus ex allisione aeris ad dentes et labia.* Ratio igitur est, quia ad satisfaciendum horis non præcipitur auditio, sed tantum recitatio sive pronuntiatio verborum, quæ dicitur vocalis; ut autem pronuntiatio hæc vocalis dicatur et a mentali distinguatur,

(1) *de hor. can. c. 3. p. 1. n. 6.* — (2) *l. 4. n. 1298.* — (3) *p. 3. n. 6.* — (4) *l. 4. de rel. c. 7. n. 6.* — (5) *ib. n. 5.* — (6) *c. 5. n. 8.* — (7) *p. 1. l. 10. c. 11. q. 4.* — (8) *p. 76. n. 110.* — (9) *de hor. can. sect. 6. in initio.* — (10) *7. p. tr. 11. r. 16.* — (11) *cit. n. 5. circa finem.* — (12) *in res. v. horæ. n. 3.*

non certe requiritur elatio sive formatio vocis; alias non satisfaceret, qui recitaret absque vocis sonitu; sed sufficit, quod formetur aliquis sonitus verborum, licet modicus et vix sensibilis sit (recitando *à fiato*, ut vulgo dicitur), prout communiter recitant, qui privatim officium persolvunt, et sicut dicenda sunt secreta missæ. Hic autem levis sonitus, quando verba proferunt, ut bene ait *Sylvius*, ex se semper fit, cum prolatio non possit fieri, quin per linquam et labia fiat aeris compressio, ex qua necessario aliqualis sonitus formatur. Per accidens vero se habet, quod sonitus ille audiatur vel non.

An autem satisfaciant choro, qui submisse recitant psalmos, alteram partem audiendo. Loquendo de choro in generali, probabiliter satisfaciunt, ut docent *Suar.* (1), *Sanchez* (2), *Lessius* (3), *Soto* (4), *Bonac.* (5) *et Salm.* (6) *cum Fill.*, *Arag.*, *Trull.*, *Villal.*, *Philib. etc.* Ratio, quia non requiritur, ut recitantes in uno choro audiant voces omnium recitantium in altero (quod supponitur ut certum in *quæst. II. seq. in fine*), cum una pars unum corpus cum altera constituat, et invicem communicent. Secus vero dicendum de canonicis, qui, si non canunt, amittunt tam distributiones quam fructus præbendæ, juxta dixta *l. 4. n. 675. v. dub. 4.*

Quæritur II., an, si recites officium in choro vel cum sociis, tenearis repetere ea, quæ non satis percipis. Communiter omnes dicunt, quod, si propter strepitum aliorum non audis, bene satisfacis officio. Dubium est, an satisfacias, si non audis propter culpam chori vel socii.

Prima sententia negat, eamque tenent *Bonacina* (7), *Croix* (8) *et Pal.* (9), qui ait, te lucrari quidem distributiones chori, sed teneri ad repetendum; modo, ut ait *Bonac.*, pars non audita sit notabilis; secus, si modica. Ratio, quia audiens non potest communicare in iis, quæ non percipit.

Secunda sententia vero affirmat, et hanc tenent *Spo-*

(1) *t. 2. l. 4. c. 12. n. 8.* — (2) *cons. t 2. l. 7. c. 2. dub. 14. n. 2.* — (3) *l. 2. c. 39. n. 184.* — (4) *de just. l. 10. q. 5. art. 4.* — (5) *d. 1. q. 3. p. 2. §. 1. n. 16.* — (6) *tr. 16. c. 1. p. 3. n. 25.* — (7) *d. 1. q. 3. p. 2. §. 1. n. 9.* — (8) *l. 4. n. 1294.* — (9) *d. 3. p. 4. n. 6.*

rer (1), *Sabinus* (2), *Tamb.* (3), *Felix Pot.* (4) *et Salm.* (5) *cum Trull.*, *Diana*, *Pasq. et Pelliz.*; item *Sa et Major apud Laym.* (6), qui non reprobant, et probabilem putat *Elbel* (7) *cum Pelliz. et Gobat.* Idem censent *Ronc.* (8) *et Trull.*, loquens de recitatione in choro. Hi censent, bene te satisfacere, si attendis, quantum potes, et ob defectum chori vel socii non percipis, quæ dicunt. Favet non parum *s. Antoninus* (9), qui sic docet: *Si quis lectionem vel aliud, quod in choro legitur, non intelligat propter legentis ineptitudinem, non peccat, dummodo conetur intelligere saltem verba.* Ratio, quia tunc per societatem ipsam et simul per illam tuam applicationem censeris moraliter communicare orationi, dum intendis Deo exhibere omnes laudes et preces, quas chorus vel socius profert. Hæcque opinio videtur satis probabilis; præceptum enim hoc officii ex benignitate ecclesiæ benigne est interpretandum; tum e converso valde erit anxietatibus obnoxium, quod socii in officio semper solliciti esse debeant, ad quamnam quantitatem pervenerit omissio auditus, ut teneantur vel non repetere. Certum autem est cum *Holzmann et Ronc. cum Azor et Reg.*, quod non oportet in choro audire omnes, sed sufficit unum audire, et sufficit audire in confuso saltem partem alterius chori, licet distincte nequeas audire, ut *Salm.* (10), qui testantur, hoc docere fere DD. omnes. Sic pariter est certum, ut docet *Innoc. IV.* (11), quod, si *in choro omittas aliquod dicere verbum* (intellige non ultro), *non peccas; chorus enim supplet.*

Quæritur III., an satisfaciat officio surdus, qui ex obligatione choro assistit et suam recitat partem. Affirmant *Suarez* (12), *Escob.* (13), *Ronc.* (14) *et Sa ac Rocafull apud Diana* (15), qui probabile putat. Ratio, quia hic ex una parte tenetur choro assistere, ex alia autem

(1) *tom. 3. n. 107.* — (2) *in sua luce mor. p. 2. tr. 54. n. 26.* — (3) *l. 2. c. 5. §. 4. n. 12.* — (4) *tom. 1. q. 2. c. 3. n. 444.* — (5) *tr. 16. c. 1. p. 3. n. 24.* — (6) *c. 5. n. 8.* — (7) *conf. 13. n. 447.* — (8) *p. 155. q. 8.* — (9) *2. p. tit. 9. c. 12.* — (10) *cit. n. 24.* — (11) *cap. 9. de celebr. miss.* — (12) *de relig. c. 28. n. 18.* — (13) *de hor. can. q. 4. n. 6.* — (14) *c. 5. q. 8.* — (15) *p. 9. tr. 9. r. 28.*

non stat per ipsum, quin audiat; unde sufficit, ut præstet assistentiam, quam potest, partem suam recitando; conditio enim, quam aliquis ponere tenetur, censetur impleri, quando per eum non deest, quominus impleatur; et durum est, talem ad duplex officium obligare. Magis tamen mihi placet sententia opposita cum *Palao* (1), *Sanchez* (2), *Salm.* (3) *et Elbel* (4), qui dicunt, surdum lucrari quidem distributiones, sed teneri ad repetendum non audita. Nec verum est, quod ille sic obligabitur ad duplex officium; nam tenetur tantum ad supplendam partem non auditam. Ultra quam quod bene potest eodem tempore satisfacere, submisse dicendo partem alterius chori. Secus vero dicunt *Salm.* (5), *Elbel l. c.*, *Tamb.* (6) *cum Suarez* de surdastro, qui possit aliquoties audire et præstet attentionem, quam potest. Et hoc probabile est, saltem si advertat in breviario, quæ in confuso audit, ita ut bene percipiat, quæ dicuntur.

164. — „III. *Pronuntiatio integra* sine syncope et „abbreviatione verborum et syllabarum, absque præcipi„tantia. *Bonacina* (7). Ex hoc tamen defectu in publico „facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali et „severioris præcepti ecclesiæ, quam in privato. *Azor.* „*et Fill.* (8), *Escobar*, *Diana* (9), ubi addit 1., eum, qui „cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat officium, „satisfacere suo officio, nec teneri repetere. Quando in „cantu propter nimiam celeritatem et abscissionem syl„labarum vel alia de causa audientes non possunt verba „percipere et attendere, ordinarie tantum esse peccatum „veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officii; „nisi adsit contemptus vel grave scandalum seu nota„bilis corruptio et deformatio verborum in toto cantu. „*Vide Diana* (10), *Sylvius et Trull.* (11), ubi ex *Navarro*, „*Azor.*, *Less. et Palao* negant, satisfacere eos, qui cum „sociis recitant ita festinanter, ut nondum expletis a „socio versiculis ipsi incipiant; quia pars, quæ antici„patur, non communicatur cum socio, qui eam audire

(1) *d. 3. p. 4. n. 6.* — (2) *c. 1. d. 13.* — (3) *tr. 16. c. 3. p. 1. n. 5.* — (4) *n. 448.* — (5) *tr. cit. c. 1. n. 24.* — (6) *c. 5. §. 4. n. 13.* — (7) *dist. 1. q. 3. p. 1. §. 1.* — (8) *t. 2. l. 23. c. 2. n. 208. 209.* — (9) *p. 2. tr. 12. res. 32.* — (10) *l. 4.* — (11) *dist. 15. n. 4.*

„nequit. Excusant autem ex *Nav.*, *Sa et Suarez* surdum, „qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi „potest.

165. — Peccas tantum venialiter, si syllabas ita mutiles vel syncopes, ut verborum sensus non corrumpatur, vel si mutiles in parva quantitate: imo nullo modo peccas, si hoc facias involuntarie ob inadvertentiam vel balbutiem vel inveteratam consuetudinem, quæ difficulter vinci possit. E converso non excusaris a mortali, si mutilatio esset magna, et sensus notabiliter variaretur. Ita communiter *Lessius* (1), *Palaus* (2), *Laym.* (3), *Anacl.* (4), *Sporer* (5), *Croix* (6), *Salm.* (7) *cum Trull.*, *Pellizz. et Viva* (8) *cum Azorio*, *Fill. etc.*; quo casu teneris utique compensare partem, in qua sensus est corruptus, recitando quantitatem æquivalentem, ut bene ajunt *Mazzotta et Croix* (9), et hoc, etiamsi involuntarie hoc feceris. Cæterum probabiliter dicunt communissime *Palaus l. c.*, *Sporer* (10), qui dicit, hoc omnes fateri, *Anacl. l. c. et Croix* (11) *cum Suar.*, *Garc. et Gobat.*, ac probabile putant *Salm.* (12) *cum Fill.*, *Vill. et Leand.*, quod satis imples obligationem officii, etiamsi verba notabiliter mutiles, quando servatur aliqua significatio verborum.

Hinc probabile est, quod nec teneris repetere, si recites cum socio, qui obtruncat syllabas, sed ita, ut sensus notabiliter non mutetur; ut ait *Viva l. c.*, qui bene addit, te non teneri ad repetendum, nisi tibi constet, socium notabilem partem omisisse, quia præsumtio stat pro debita recitatione. Putarem tamen, te non excusari a veniali, si ultro recitas cum tali socio mutilante, nisi adsit aliqua causa, nimirum si inviteris a superiore vel persona valde gravi aut simili causa. Certum autem est, non satisfacere eos, qui alternatim recitando non expectant versus absolvi, si hoc fiat in magna quantitate. *Vide AA. apud Bus.*

166. — „IV. *Pronuntiatio continuata* unius horæ: si au„tem interruptio notabili tempore sine causa fiat, erit ta-

(1) *l. 2. c. 37. n. 52.* — (2) *d. 2. p. 4. n. 2.* — (3) *c. 5. n. 8.* — (4) *tr. 6. dist. 1. n. 50.* — (5) *p. 75. n. 103.* — (6) *l. 4. n. 1302.* — (7) *de hor. can. c. 3. p. 1. n. 2.* — (8) *q. 3. art. 2. n. 4.* — (9) *n. 1303.* — (10) *n. 102.* — (11) *n. 1302.* — (12) *d. n. 2. in fine.*

„men veniale tantum, ut ajunt *Fern.*, *Laym. et Lessius* (1); „quia singuli psalmi suam completam significationem ha„bent. Si justa ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repe„tenda priora: quod verum est, etiamsi animo repetendi in„terrupisses: consilii tamen est, si interruptio longa esset, „repetere ab initio psalmi vel nocturni: imo probabile est, „nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum „spatium dici posse: (quod certum videtur, si justa causa „concurrat); quia secundum quosdam antiquitus ita fiebat, „ut docent *Vill.* (2) *et Bon.* (3), *Escob. etc.*" *(Idem tenent Salm.* (4) *sine dubitatione.)* „Addit *Quintanad.* (5), lectio„nes, sive tres sint sive novem, posse absque culpa „gravi sine causa, et cum hac absque ulla culpa dividi „a psalmodia ejusdem matutini. Divisio autem matutini „a laudibus non dicit interrumptionem officii; unde pri„vatim fieri potest sine causa. *Diana* (6) *ex Bonac.*, „*Fill.*, *Sanchez etc.*; item *Trull.* (7)."

167. — Commune est, quod matutinum potest a laudibus separari sine ulla causa, ut *Salm.* (8), *Bonac.* (9), *Conc.* (10) *cum Suarez*, *Sanch.*, *Nav.*, *Fill. etc.*, *Croix* (11) *cum Lessio et Abelly.* Sed cum separentur, debet adjici *Pater noster*, ut bene ait *Croix* ex rubrica, quæ præcipit, dici *Pater* post quamcumque horam, quando terminatur officium. An autem addenda sit etiam oratio? Affirmant *Nav.*, *Bon.*, *Gavantus etc. ap. Croix ibid.*, qui probabile putat, cum probabile sit, matutinum et laudes esse duas horas: et colligunt ex *rubrica tit. 31. n. 4.*, ubi præscribitur, quod *Te Deum* dicto, *statim inchoantur laudes*, *præterquam in nocte nativitatis Domini; quia tunc dicitur oratio*, *postea celebratur missa etc.* Negant vero etiam probabiliter *Salm.* (12) *cum Sanchez et Azor.*, *Viva* (13), *Mazzotta* (14) *et Croix* (15) *cum Pelliz.*, *Stoz*, *Gobat etc.*; quia probabile est, matutinum et laudes unam esse horam. Illud autem, quod præcipitur in *rubrica cit.*, currit tantum pro officio illius noctis.

(1) *d. 10.* — (2) *t. 23. c. 6.* — (3) *q. 5. p. 3.* — (4) *de hor. can. c. 3. p. 1. n. 4.* — (5) *t. 8. sess. 3.* — (6) *p. 5. tract. 14. res. 48.* — (7) *l. 1. c. 7. d. 11.* — (8) *dict. n. 4.* — (9) *p. 3. n. 11.* — (10) *p. 368.* — (11) *l. 4. n. 1305.* — (12) *tr. 16. c. 3. p. 1. n. 4.* — (13) *q. 3. a. 9. n. 5.* — (14) *t. 1. p. 303.* — (15) *n. 1305.*

An vero possint nocturni invicem separari? Negat *Thomassin ap. Cont. Tourn.* (1); sed affirmant probabiliter *Bus.*, *Bon.* (2), *Salm. l. c. cum Pell.*, *Fill. et Viva l. c.*; saltem, ut ajunt *Bus. et Viva*, si quilibet nocturnus non distet ab alio plus quam tribus horis, juxta ritum antiquum, ut refert *d. Thomas*; idemque tenent *d. Thomas*, *Henricus a s. Ignatio*, *Durandus etc. ap. Cont. Tourn. l. c.*, qui ait, tutius esse oppositum, sed non reprehendendos, qui ob justam necessitatem dividunt nocturnos.

168. — Quæritur autem, an, si in eadem hora vel psalmo magna fiat interruptio, tota hora sit repetenda. Affirmant *Vasquez*, *Nav.*, *Suar.*, *Covar. etc. ap. Croix* (3), quia tollitur tunc unitas præscripta: negant vero probabilius et communius *Palaus* (4), *Bonacina* (5), *Lessius* (6), *Sanchez* (7), *Laym.* (8), *Salm.* (9) *cum Vill.*, *Pell.*, *Mach. et Croix l. c. cum Sporer*, *Barb.*, *Tamb.*, *Arriaga*, *Quintanadv.*, *Tannero*, *Diana et aliis*. Ratio, quia singuli psalmi et singuli versus completam habent significationem, et satis uniuntur vel per intentionem continuandi, vel per ipsam recitationem adjunctam. Hinc dicunt ibi *Tamb.*, *Gobat*, *Stoz ap. Croix ib.*, posse eum, qui hodie incœpit matutinum, illud complere in crastino sine peccato gravi, etsi differat sine causa.

Causæ autem justæ interrumpendi officium sunt, ut dicunt *Croix* (10), *Anacletus* (11) *et Salm.* (12) *cum Nav.*, *Vill. etc.*, quælibet utilitas propria vel aliena, quæ incommode differretur: item urbanitas aut devotio, ut dicere missam, exequi mandata superiorum, si excipias confessionem alicujus, qui non libenter expectaret; si velis aliquid agere aut notare, ut tollas distractionem sive sollicitudinem, ne obliviscaris; modo (ut bene advertit *Gobatus*) hoc non fiat frequenter. Licite etiam potest intermitti aliqua brevis oratio inter orandum, vel affectus, ut dicunt *Anacl. ac Gob. etc. ap. Croix.*

169. — „V. *Ne invertatur ordo horarum absque justa „causa:* quod si tamen fiat, erit tantum veniale: quia

(1) *de hor. can. sect. 4. q. 5.* — (2) *p. 3. n. 13.* — (3) *l. 4. n. 1306.* — (4) *d. 2. p. 3. n. 3.* — (5) *q. 3. p. 2. §. 1. n. 27.* — (6) *c. 37. n. 57.* — (7) *c. 2. d. 19.* — (8) *c. 1. n. 6.* — (9) *ibid. n. 3.* — (10) *l. 4. n. 1307.* — (11) *tr. 6. dist. 1. n. 54.* — (12) *tr. 16. c. 3. p. 1. n. 4.*

„ordo iste (saltem extra chorum) non est sub præcepto, nisi „secundario et tanquam circumstantia minoris momenti. „Quod si autem per inadvertentiam vel ex justa causa mu„tes, verbi gratia, ut amico vel ægro, qui tecum legere „cupit, satisfacias, nullum erit peccatum: vel si in choro „dicantur posteriores horæ, cum tu necdum dixeris priores; „vel si inter orandum advertas, te aliquid omisisse, vel „priorem horam nondum dixisse; perges enim et supple„bis in fine. Similiter, si causa vel necessitas instet horas „dicendi, potes dicere laudes, dilatis lectionibus vel aliquo „simili, quod ad manus non est. *Vide Bon.* (1).

170. — Justæ causæ igitur invertendi ordinem recitationis probabiliter sunt I: si inviteris ab amico ad recitandum cum ipso, ut *Anacl.* (2) *ac Suarez*, *Pal.*, *Bon.*, *Pelliz.*, *Bassœus et Stoz ap. Croix* (3); II. si non habeas prompte breviarium, nec possis commode expectare, ut *Palaus*, *Gob. et Tamb. ib.;* III. si vero venias ad chorum, officio jam incœpto, ut *Sanch.*, *Laym. et Gob. ib. ac Anacl. l. c.* Et sic etiam excusat a veniali quælibet rationabilis causa, ut *Conc.* (4), *Salmant.* (5) *cum Suarez*, *Pal.*, *Trull.*, *Reg. etc.* Et idem dicendum, si in eadem hora invertatur ordo: *Salm.* (6) *cum Suarez et Bonacina.*

Docet autem communis sententia, quod inversio ordinis non est mortale, ut testantur *Salm.* (7) *et Conc.* (8); ordo enim officii non cadit sub præcepto. Dicit vero *Conc. ibid. cum Vasq. contra Salm. l. c.*, non excusari a culpa gravi, qui frequenter ordinem inverteret; quia hæc frequens inversio videtur gravis inordinatio, juxta dicta *num. 161. v. quarta.* Sed probabilius hoc videtur negandum, cum sit communis sententia, ut asserit ipse *Concina*, præfatum ordinem non cadere sub præcepto, prout alias cadit recitatio officii currentis in quolibet die, ut dictum est *l. c.*

171. — Quæritur vero, an in choro sit gravis obligatio recitandi officium ordine debito et statis horis. Affirmant *Conc.* (9) *et Salm.* (10) *cum Suar.*, *Azor.*, *Sot.*, *Pal.*, *Fill.*, *Vill.*, *Reg. et Tamb.*, modo anticipatio vel postpositio sit notabilis, et desit aliqua legitima causa excusans. Ratio,

(1) *q. 3. p. 4.* — (2) *l. c. n. 57.* — (3) *l. 4. n. 1309.* — (4) *p. 485. n. 5.* — (5) *ibid. p. 2. n. 8.* — (6) *tr. 16. c. 3. p. 2. n. 10.* — (7) *ibid. n. 8.* — (8) *p. 485. n. 5.* — (9) *t. 2. p. 382. n. 15.* — (10) *tr. cit. c. 1. p. 2. n. 11.*

tum quia canones pluries repetunt, horas recitandas esse statutis horis et temporibus, tum quia talis inversio gravem involvit deformitatem. Negant vero *Caj.* (1), *Laymann* (2), *Sanch.* (3), *Bon.* (4), *Gav.* (5) *ac Trull.*, *Tancr.*, *Diana etc. ap. Salm.* (6). Ratio, quia hujusmodi circumstantia temporis vel ordinis non pertinet ad substantiam præcepti, sed est quædam cæremonia accidentalis. Utraque est probabilis; sed hæc secunda videtur probabilior, eo quod non constat de gravi præcepto super hac re imposito.

An sit licitum, celebrare missam ante recitationem matutini. Probabilius est, esse tantum veniale, si sit sine causa. *Concina* (7) *cum aliis communissime. Vide dicenda de sacrif. missæ l. 6. n. 347.*

172. — „VI. *Ut, nisi justa causa excuset, dicantur tempore præfixo a jure vel consuetudine*, quæ nunc obtinuit, „ut matutinum et laudes, absoluto completorio in ecclesia, „hora circiter quarta, et secundum *Bonac.* etiam tertia dicantur: et hieme quidem, media hora ante solis occasum „dici posse, ait *Fill.* ex communi sententia, cum etiam „privilegium quibusdam concedatur, ut horas ante occasum „dicant. Quod tamen non est signum, id sine privilegio fieri „non posse, quia talia sæpe dantur ad tollendos scrupulos „et dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Juxta „eamdem sententiam non peccabit, ait *Bonacina*, qui primam, tertiam, sextam et nonam duabus vel tribus horis, „post ortum solis dicit: tum quia est moderata et consueta „postpositio, tum quia tempus a jure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen „veniale, matutinum sine causa ad vesperum differre, vel „ante prandium sine causa vesperas et completorium dicere: quia hæc est insueta inversio. In quadragesima autem vesperæ legi possunt privatim post prandium, cum „rubrica breviarii feria quarta cinerum non imponat præceptum: *Navarrus*, *Sanchez*, *Trullenchus* (8).

„Dixi: *sine causa;* quia, si iter aliave causa urgeat, „secundum *Cajet. et alios*, omnes horæ mane dici possunt,

(1) *v. horæ.* — (2) *l. 8. tr. 1. c. 3. n. 6.* — (3) *cons. t. 2. l. 7. c. 2. dub. 42. n. 3.* — (4) *d. 1. q. 3. p. 3. n. 7.* — (5) *in rubr. t. 2. c. 5. t. 6. n. 9.* — (6) *ibid. n. 10. in fine.* — (7) *t. 2. p. 490 n. 11.* — (8) *dist. 18. n. 6.*

„usque ad vesperas inclusive. Denique ad vitandum mor„tale sufficit, dici omnes a media nocte usque ad alteram „mediam noctem, præterquam quod matutinum pridie pos„sit anticipari" *(Nota hic prop. 35. damnatam ab Alexandro VII., dicentem: Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti et crastina).* „Quod si intra dictum tempus quis horas non dixerit, „peccavit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere; „quia sunt onus affixum diei; etsi supplendo possit se„cundum quosdam restitutionem subterfugere, eo quod „rependat æquale. *Molfes.* (1); item *Major*, *Palud.*, *Le„desma etc. apud Henriquez* (2), *Bon.* (3), ubi dicit, eam „sententiam esse probabilem, citatque pro ea *Suarez et „Fill.*, sed male, quia hi loquuntur tantum de primo me„dio anno, vel spectato solo jure naturæ et secluso „jure positivo. Expresse autem eam sequitur *Quinta„nadv.* (4) vocatque veriorem contrariam. *Vide etiam „Diana* (5)." *(Sed huic opinioni non acquiesco. Vide dicta lib. 4. n. 667., ubi diximus, eum teneri ad restitutionem.)*

173. — Ut quis licite possit anticipare vel postponere debitum tempus horarum, sufficit quævis causa utilis vel honesta, nimirum concio paranda vel audienda, periculum supervenientis occupationis sive laboris, major devotio sive quies, tempus aptius ad studendum, et simile. Ita communiter *P. Concina* (6), *Anacl.* (7), *Croix* (8), *Lessius* (9), qui admittit etiam pro causa justa amicorum interpellationem. Merito tamen ait *Concina l. c.*, non sufficere ad excusandum solam majorem commoditatem, sine alio motivo honesto, contra *Pelliz.*, qui pro se citat *Sanchez*, sed non bene; nam *Sanch.* (10) id admittit tantum gratia studendi, ut admittunt etiam *Salm.* (11).

Tempus horarum incipit a puncto mediæ noctis antecedentis diei, et terminatur ad punctum mediæ noctis diei sequentis. *Conc.* (12), *Holzmann* (13) *et alii communiter.*

(1) *t. 3. tr. 2.* — (2) *l. 12. c. 13.* — (3) *d. 1. q. 5. p. 2. n. 5.* — (4) *t. 8. s. 6.* — (5) *p. 2. t. 11. res. 24.* — (6) *t. 2. p. 487. n. 5.* — (7) *tr. 6. dist. 1. n. 72.* — (8) *l. 4. n. 1313.* — (9) *l. 2. c. 37. n. 79.* — (10) *cons. l. 7. c. 2. dub. 36. n. 3.* — (11) *tr. 16. c. 3. p. 3. n. 14.* — (12) *t. 2. p. 486. n. 3.* — (13) *de præc. part. tr. 3. n. 467. vers. dicitur 6.*

Horæ autem parvæ licite recitantur a tempore auroræ usque ad meridiem, ut *Salm.* (1), *Cont. Tournely* (2) *cum communi.* Nona vero potest dici etiam post meridiem, ut ait *Croix* (3); imo juxta alios etiam sexta, ut asserit *Cont. Tournely.* Merito tamen *Concina* (4) *et Salm. l. c. cum Nav.* rejiciunt opinionem *Molfesii et aliorum*, dicentium, posse horas parvas recitari a vesperis diei antecedentis; hoc enim nullibi est consuetudine receptum. Vesperæ autem dici possunt a meridie usque ad mediam noctem. *Holzmann, Cont. Tournely et Croix ll. cc.*

174. — Matutinum hodie ex consuetudine jam præscripta bene potest recitari hora vesperarum diei antecedentis; ita communiter *Salm.* (5) *et Croix* (6) *cum d. Thoma* (7), ubi ait: *Quantum ad ecclesiasticum officium et solemnitatem celebrandi, incipit dies a vesperis: unde, si aliquis post dictas vesperas et completorium dicat matutinas, jam hoc pertinet ad diem sequentem.* Juxta enim ritum veteris legis, ad novam translatum, dies ecclesiasticus et omnia festa a vesperis incipiebant, ut patet ex *Lev. 23, 32.*, ubi: *A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.*

Hic quæritur I., an possint recitari matutinum et laudes hora secunda post meridiem.

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Sanchez* (8), *Diana* (9), et probabilem putat *Tamb.* (10), ac probabilissimam vocant *Salmant.* (11) *cum Trull., Quintanadv., Led., Leandro, Antonio a Spiritu sancto.* Ratio, quia (ut dicunt) jam in prædicta hora solent vesperæ recitari; unde, cum dies ecclesiasticus incipiat a primis vesperis, pariter eo tempore matutinum recitari potest.

Secunda sententia tamen mihi verior, licet olim oppositæ adhæsi*), negat, et hanc tenent *Conc.* (12), *Holzm.* (13), *Cont. Tourn.* (14) *et Croix* (15) *cum Pal., Fill., Comit. et Pell.*, qui

(1) *ibid. n. 13.* — (2) *de hor. can. sect. 4. v. dicendum 3.* — (3) *l. 4. n. 1312.* — (4) *p. 487. n. 4.* — (5) *c. n. 13.* — (6) *l. 4. n. 1314.* — (7) *quodlib. 5. art. 28. ad 1.* — (8) *cons. l. 7. c. 3. d. 37. n. 3.* — (9) *4. p. tr. 4. r. 9. et 10.* — (10) *l. 2. c. 5. §. 5. n. 3.* — (11) *tr. 16. c. 3. p. 3. c. 15.* — (12) *t. 1. p. 487. n. 6.* — (13) *l. c. n. 467.* — (14) *de hor. can. sect. 4. v. dic. 3.* — (15) *l. 4. n. 1314.*

*) vide retractationem 51. *Editor.*

dicunt, non posse recitari matutinum, nisi cum sol propior sit ad occasum, quam ad meridiem. Ratio, quia matutinum, adhuc juxta hodiernam consuetudinem, non potest recitari nisi hora vesperarum; hora autem vesperarum, ut communiter traditur, est illa, quæ subsequitur horam nonam, quæ est media intra meridiem et occasum; estque diversa pro diversis temporibus; in æstate enim est hora quarta post meridiem, et in hieme non advenit nisi ad minus post duas horas cum quadrante a meridie. Ergo, nisi terminata sit hora nona, et incœpta hora vesperarum, non potest dici matutinum. Nec valet dicere, quod vesperæ recitari soleant duabus horis post meridiem, ex quo fiat, ut jam incœptus sit posterus dies ecclesiasticus. Nam etiam posito, quod vesperæ tali hora soleant communiter dici (de quo adhuc dubito, et *Concina* id penitus negat), non recte necessario infertur, quod sit incœptus sequens dies ecclesiasticus; consuetudo enim potuit quidem introducere, ut in illa hora sine culpa dicerentur vesperæ; sicut licite recitantur in quadragesima ante meridiem; sed non potuit introducere, ut hora nona sit vespertina. Id autem, quod contrarii supponunt, nempe quod consuetudo jam introduxerit, sequentem diem ecclesiasticum hora secunda post meridiem jam incipere, hoc probandum esset, cum omne factum sit probandum: sed usque dum id non certe probatur, possidet lex, quæ vetat recitari matutinum, priusquam incipiat dies ecclesiasticus, qui, ut ipsi adversarii fatentur, non incipit nisi ab hora vesperarum.

Cæterum impune potest privatim recitari matutinum juxta directorium Romanum, quod tradunt *Cont. Tourn. et Croix ll. cc.* Hinc tabellæ nostrates dicunt, sic posse privatim recitari matutiunm et laudes, videlicet:

A die	1. Jan.	hora 21 1/4.
A die	1. Febr.	hora 21.
A die	25. Febr.	hora 20 3/4.
A die	17. Martii	hora 20 1/2.
A die	11. Aprilis.	hora 20 1/4.
A die	1. Maji	hora 20.
A die	1. Junii	hora 19 3/4.
A die	13. Julii	hora 20.
A die	16. Aug.	hora 20 1/4.

A die 6. Sept.	hora 20 1/2.
A die 28. Sept.	hora 20 3/4.
A die 11. Octobr.	hora 21.
A die 16. Nov. et Dec.	hora 21 1/4. *)

Quæritur II., an matutinum defunctorum possit pridie recitari. Quoad recitationem in choro publicam omnino quidem negandum, ut bene ait *P. Concina* (1), et patebit ex infra dicendis. Dubium fit quoad recitationem privatam. Adsunt duæ sententiæ:

Prima negat, quam sequuntur *Holzmann* (2) *et Croix* (3), licet ipse prius (4) oppositum tenuerat. Citatur etiam pro hac prima sententia *Gavantus;* sed *Gavantus* (5) videtur loqui de sola recitatione in choro, prout loqui videtur decretum mox afferendum. Hæc sententia nititur decreto S. C. rituum edito 1. Septemb. 1607, in quo, ut refert *Croix* (6), sic dicitur: *Matutinum defunctorum pro generali eorum commemoratione recitandum est mane die secunda Novembris, non vero pridie vesperi.*

Secunda sententia tamen satis probabilis, quam tenent *Tamb.* (7), item *Leander, Stoz etc. ap. Croix* (8), ac probabilem putat *Viva* (9), affirmat; cum enim rubrica dicat:

(1) *t. 2. p. 386. n. 22.* — (2) *de hor. can. n. 476.* — (3) *l. 6. p. 2. n. 2066.* — (4) *in l. 4. n. 1292.* — (5) *sect. 9. c. 2. n. 16.* — (6) *l. 6. p. 2. n. 2055. decr. ib. n. 33.* — (7) *dec. l. 2. c. 5. §. 5. n. 7.* — (8) *l. 4. n. 1292.* — (9) *l. c. q. 3.*

---

*) Juxta *La Croix,* qui hanc tabulam ad horologia Germanorum accommodavit, licet apud nos anticipare officium matutinum:

20. Jan.	hora 2 1/4.	1. Aug.	hora 3 3/4.
13. Feb.	„ 2 1/2.	21. Aug.	„ 3 1/2.
1. Mart.	„ 2 3/4.	7. Sept.	„ 3 1/4.
18. Mart.	„ 3.	24. Sept.	„ 3.
4. April.	„ 3 1/4.	11. Oct.	„ 2 3/4.
20. April.	„ 3 1/2.	20. Oct.	„ 2 1/2
10. Maji	„ 3 3/4.	18. Nov.	„ 2 1/4.
8. Junii	„ 4.	15. Dec.	„ 2.

Hæc tabula *P. La Croix* recipitur etiam ab aliis auctoribus germanicis, uti ab *Elbel* et *Holzmann:* tabula autem *Pet. Colleti* vix ab ea differt.

Editor.

Dicto: Benedicamus Domino, *absolute incipit matutinum defunctorum:* probabiliter infertur, quod, sicut pridie undique ex consuetudine permittitur private recitare matutinum diei sequentis, ita etiam matutinum defunctorum. Ad decretum autem oppositum non immerito respondet *Tambur.*, illud intelligi tantum pro choro, cum ibi s. congregatio prohibeat, pridie matutinum *cantari*, quo verbo videtur prohiberi dumtaxat publica recitatio, non autem privata. Et revera decretum relatum, ut habetur apud *Merati* (1), *consultorem S. C. rituum* (diverse ab eo, quod affert *Croix* ut supra) sic loquitur: *Matutinum defunctorum pro generali eorum commemoratione non debet cantari pridie vesperi in festo omnium sanctorum, sed recitari mane die secunda Novembris post laudes diei; die 1. Septemb. 1607.* Alterum simile decretum habetur apud eumdem *Merati* (2), prius editum die 23. Maji 1603, ubi pariter vetatur, matutinum *cantari.* Aliud simile affertur decretum *n. 220.*, ubi expressa fit mentio de choro: *Matutinum diei commemorationis omnium fidelium defunctorum non potest recitari in choro in die festivitatis omnium sanctorum post completorium, sed servandæ sunt rubricæ; die 22. Jan. 1703.* Certum est autem, rubricas præcipere, ut in choro mane ipsius diei recitetur matutinum, non autem vesperi diei antecedentis.

Quæritur III., an autem is, qui recitat vesperi matutinum cum laudibus, possit etiam recitare litanias. Affirmant *Gavantus* (3) *et Arnaud. ac Lohner apud Croix* (4), et hanc sententiam olim tenuit *Gobatus* (5). Ratio, quia rubrica conjungit litanias cum laudibus, in quibus ideo omittitur versiculus: *fidelium animæ*, et apponitur in fine litaniarum, ut habetur ex *rubrica tit. 30. n. 3.* Ergo, cum faciant quid unum litaniæ cum matutino, accessorium sequitur principale. Sed contrarium communius et verius sentiunt *Viva*, *Tamb.*, *Holzm.*, *Croix ll. cc. in q. præc. et Merati* (6) *cum Stoz*, *Holden et Guyeto:* hancque sententiam *Gobatus* (7) in posteriore editione pro-

(1) *in addit. ad Gav. t. 2. p. 651. decr. n. 28.* — (2) *l. c. p. 650. n. 7.* — (3) *sect. 6. c. 16. n. 6.* — (4) *l. 4. n. 1292.* — (5) *tr. 5. n 615.* — (6) *l. supra cit. pag. 467. n. 5.* — (7) *tract. 5. n. 616.*

habiliorem vocavit.*) Ratio, quia verum non est, quod litaniæ conjungantur cum matutino, sed sunt quid distinctum: et hoc patet 1. ex eo, quod ipsæ possunt dividi et de facto separantur, præcipue in iis ecclesiis, ubi litaniæ dicuntur vesperi. Patet 2., quia illæ recitantur loco assistentiæ ad processionem, quæ assistentia ipsis diebus naturalibus est affixa; et ideo, si officium s. Marci transfertur, non transferuntur litaniæ, ut præscribitur in *rubrica tit. 30. n. 3.* Obiter hic notandum cum *Salmant.* (1), *Viva* (2) *et communi*, non esse audiendos *Leandrum et alios*, dicentes, quod liceat incipere officium hodiernum paulo ante mediam noctem diei sequentis, et illud prosequi post mediam; tunc enim jam transactum est tempus ad officium præfinitum; nam officium, cum sit pensum diurnum, cum die omnino terminatur.

175. — „VII. *Ut devote et cum attentione interna*, „*virtuali saltem recitentur*, sive ea ad Deum sit, sive ad „sensum verborum, sive, ut ait *Caj.*, ad verba solum. Quam „postremam sufficere, recte notat *Less.*, supposito tamen „animo orandi et vacandi Deo. Unde attentionem confusam, *(sive generalem, ut Salm.* (3) *cum DD. cit.)* saltem ad „Deum, attentio ad verba includit, cum alioqui attentio præcise ad sola verba nihil ab externa attentione differre videatur. Ita communiter, contra *Nav.*, *Sylv.* „et *Coninch.*, qui nullam attentionem internam requirunt, „sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem „incompossibilem cum attentione interna, licet animo voluntarie interea distraharis. Quæ sententia secundum „*Laym. et Less.* non est improbabilis, et utilis tum scrupulosis tum confessariis, ne beneficiatis sine attentione „horas recitantibus imperent restitutionem fructuum, partim ob doctorum auctoritatem, partim, quod hoc præcepto tantum materiales quædam preces earumque ex-

(1) *de hor. can. c. 3. p. 3. n. 17.* — (2) *a. 5. n. 3.* — (3) *ib. p. 5. n. 25. in med.*

*) Sed hodie quæstio jam decisa est ex decreto congregationis rituum, his verbis: An litaniæ sanctorum in festo *s. Marci* et in triduo rogationum anticipari possint, atque recitari post matutinum et laudes die antecedente ab iis, qui processioni sequentis diei non interveniunt? Sacra rituum congregatio respondit negative: 28. Martii 1778. *Editor.*

„terna pronuntiatio (per quam, sicut per hymnos organo „cantatos a Deo aliquid ecclesia potest impetrare) præcipi „videantur; devotio vero tanquam finis præcepti extrin„secus ad ejus substantiam non pertineat. Verum nostra „sententia est communior et probabilior. Et probatur; „sine attentione enim interna nulla est oratio; ergo hoc „ipso, quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mor„tali item ad aliquam attentionem ex prædictis obliga„beris. Nec refert, quod ecclesia non possit per se „actus internos præcipere; potest enim eos præcipere, ut „sunt necessarii ad actus externos debite præstandos, ut „sunt actus virtutis: quo modo, cum possit præcipere „confessionem, potest etiam contritionem. Dixi: *cum „attentione interna virtuali saltem;* etsi enim melior sit „actualis, sufficit tamen virtualis: quam *Bonacina et alii „communiter* dicunt, manere ex actuali, quamdiu non „revocatur expresse vel tacite per distractionem volun„tariam vel actionem cum debita attentione incompos„sibilem. Unde, licet involuntarie distraharis, virtualiter „tamen attendis: 1. si in genere intenderis officium di„cere modo consueto vel animo laudandi Deum, vel „satisfaciendi tuo muneri; 2. si cum confusa aliqua ap„prehensione et proposito opus consuetum faciendi re„cites (1)."

Ex dictis resolves:

„1. Is, qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omi„serit, si probabilem conjecturam habeat, se dixisse, vel „quia proposuit initio attendere, vel quia se reperit in „fine, v. gr. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex „libro vel memoria, cæteroqui non errare solita, dixit" *(Idem Salmant.* (2) *cum Sanch., Trull., Pal. etc. Scrupulosos autem, dicunt, obligandos esse ad non repetendum in dubio. Salm. ibid. cum AA. cit. Quoad cæteros autem ajunt, quemquam habentem justam conjecturam, quod dixerit, non teneri aliquid repetere, nisi sciat, se non dixisse):* „proindeque melius erit, si non repetat, „ad vitandas anxias consuetudines et scrupulos, et ut

(1) *vide Bonac. d. 1. q. 3. p. 3.* — (2) *tr. 16. c. 3. p. 3. n. 12.*

„totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeldius.* (1), *Laymann* (2).

„2. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, teneturque secundum sententiam communem horas repetere; nec fructus facit suos, quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devote oraret. *Sotus*, *Navarrus*, *Reg.*, *Fern.*, *Suarez*, *Bon. et Trull.* (3), ubi ex *Nav.* addit, non excusari a mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat, se somno præoccupandum, v. gr. si completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens, se tunc in eo somno solere obrui. Quidam tamen doctores paulo ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem, eo quod substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multoque magis ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis; eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distracte dixerunt. *Vide Bon. l. c.*, *Lessius*, *Laym.* et *Diana* (4), *Escobar* (5)."

„3. Cum recitatione officii conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, v. gr. induendi, abluendi, veniale est, si fiat sine causa; alias nullum. *Escob.* (6). „Qui vero advertenter occupat se in aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. gr. in scriptione et lectione etc." *(sive si attendat ad spectacula vel ad fabulationes; Palaus*, *Bonac.*, *Suarez etc. cum Salmant.* (7), „graviter peccat et præcepto non satisfacit, atque adeo tenetur repetere. *Navar.*, *Suar.*, *Bonac.*, *Trull.* (8)."

176. — Ad officium igitur persolvendum requiritur *intentio* et *attentio*. Circa *intentionem* certum est, non requiri intentionem actualem explicitam, sed sufficere virtualem implicitam, nimirum si de more breviarium accipias, ut officium impleas, uti soles; ut communiter docent *Sanch.* (9) *cum Nav.*, *Conc.* (10), *Cont. Tourn.* (11),

(1) *c. 11. d. 13.* — (2) *c. 5.* — (3) *l. 1. c. 7. d. 17. n. 6.* — (4) *tr. de horis r. 1. et 2.* — (5) *t. 5. ex. 4. c. 3. n. 62.*; *vide l. 4. n. 669.* — (6) *loc. cit. c. 7.* — (7) *tr. 16. c. 3. p. 5. n. 25. in fine.* — (8) *n. 7.* — (9) *c. 1. dub. 28.* — (10) *t. 2. p. 464. n. 2.* — (11) *de hor. can. sect. 6. in medio.*

Bon. (1), *Croix* (2), *Anacl.* (3) *et alii passim.* Imo recte addit *Croix* (4), non posse opus renovare intentionem ad singulas horas, etsi aliqua interruptio intercedat, etiam sine causa; quia illa resumptio fit ex prima intentione: imo puto, semper adesse exercite intentionem actualem implendi officium. Dubitatur autem, an satisfaciat officio, qui recitat sine intentione implendi. Negat probabiliter *Conc.* (5) *cum Nav., Azor, Sylv., Prado, Med., Led., Rodriq. etc.* Ratio, quia ad implenda præcepta requiritur necessario intentio implendi; si enim tu deberes alteri centum, et conscius debiti centum illi dones, certe non liberaris a debito. Sed probabilius affirmant *Suarez* (6), licet ab aliquo citetur in contrarium, *Pal.* (7), *Sanch.* (8), *Less.* (9), *Croix* (10) *cum communissima*, *Cont. Tourn l. c. cum Vasq., Val. et Pontas*, *Salm.* (11) *cum Trull., Tamb., Pelliz., Garc., Henr. etc.* Licet enim utique is peccaret ob voluntatem non implendi præceptum, jam tamen actu satisfacit. Ratio, quia, qui sponte implet opus præceptum, vere exequitur id, quod a superiore præcipitur; ad implendum enim præceptum non requiritur, ut quis habeat animum implendi, sed sufficit, ut actu præceptum ponat. Nec obstat paritas adducta; nam respondetur cum *P. Suarez*, quod ibi, cum obligatio pendeat a voluntate propria, bene potest debitor illam de novo sibi imponere, et non obstante solutione debiti remanere obligatus; at cum obligatio officii pendeat a voluntate ecclesiæ, non potest clericus eam sponte sibi imponere; quapropter, dum illam implet, nequit velle non implere.

Circa autem *attentionem*, hæc potest esse externa et interna. *Externa* habetur, cum non ponitur actio incompossibilis cum attentione interiori, ut esset fabulari, scribere, attente audire alios loquentes, celeriter se vestire, magna applicatione aliquid agere: secus, ait *Croix* (12), si actio non exigat magnam animi curam, et si sit aliqua difficultas attendendi cum tali actione, potest compen-

(1) *p. 2. §. 2. n. 22.* — (2) *l. 4. n. 1326.* — (3) *tr. 6. dist. 1. n. 41.* — (4) *n. 1329.* — (5) *l. c. n. 5.* — (6) *in 3. p. d. 88. sect. 3.* — (7) *tr. 7. d. 2. p. 3.* — (8) *dec. t. 1. l. 1. c. 13. n. 16.* — (9) *c. 37. n. 59.* — (10) *n. 1330.* — (11) *de hor. can. c. 3. p. 5. n. 24.* — (12) *l. 4. n. 1336.*

sari per majorem curam attendendi. E converso bene satisfacit, qui ponit actionem satis compatibilem cum attentione interna, ut esset ambulare, se lavare, induere non omnino properanter (cum sacerdotes imo teneantur orare, dum se induunt sacris vestibus); item colligere herbas, flores aut uvas, instruere focum, sternere lectum, pectere caput, respicere collem, flumen etc.; ita communiter *cum Bus. Bonac.* (1) *cum Nav., Suar., Fill. etc., Cont. Tourn* (2), *Conc.* (3), *Croix* (4) *cum Nav. et Gob.* Idem ait *Sanch ib.* de similibus actionibus, quæ non fiunt valde festinanter. Non permittit autem *Croix l. c.*, aptare calamum ad scribendum; sed non immerito id permittunt *ibid. Navar., Caj. et Beja*, si recitans possit in eo retinere attentionem: recte enim advertit *Bonac. l. c.*, quod aliquæ actiones respectu alicujus forte sunt distractivæ, respectu alterius non. Communiter autem permittitur inter recitandum facere necessaria ad ipsam recitationem, ut perquirere psalmos, lectiones etc., dum recitas memoriter, ut *Croix l. c. cum Sanch., Nav., Sylv. et Gob.* Sic pariter satisfacis, si recitas, dum alii fabulantur, canunt etc.; modo his serio animum non applices, ut ait *Croix* (5). Item notant *Sotus, Nav., Toletus, Val., Diana et Gob. apud eumdem Croix* (6), quod, si exerceas aliquam actionem externam, et non advertas per illam impediri internam, non teneris postea repetere: hoc tamen intelligendum, si actio de se sit compossibilis cum attentione interna. Præterea notant *Palaus* (7) *et Bonac.* (8) *cum aliis communiter apud Croix l. c.*, non excusari saltem a culpa veniali, qui sine aliqua necessitate officium diceret in loco distractioni exposito, ut in foro, platea: imo addit *Bonac. cum Nav., Suar., Molfesio etc.*, ex concilio Basileensi *sess. 21.*, hunc periculo se exponere, non satisfaciendi præcepto: nisi is (adderem) magno conatu mentem applicet ad recitationem. Probabilissime autem satisfacit, qui recitat, dum missam audit. *Conc* (9) *cum Bus., Suar., Pal. et communissima* (10). Si quis autem

(1) *d. 2. p. 2.* §. *2. n. 12.* — (2) *de hor. can. sect. 6. v. quæritur 1.* — (3) *t. 2. p. 460. n. 7.* — (4) *n. 1337.* — (5) *n. 1338.* — (6) *n. 1339.* — (7) *d. 2. p. 4. n. 7.* — (8) *d. 1. q. 3. p. 5. n. 6.* — (9) *t. 2. p. 462. n. 10.* — (10) *vide l. 4. n. 309.*

vexetur a somno, sed adeo resistit, ut pronuntiet suam partem et distincte audiat versiculos alterius partis, bene satisfacit, ut *Sanch.* (1) *cum Nav. et Leand.* (2) cum pluribus theologis. Ait tamen *Sanch. cum eod. Nav.*, non excusari a veniali: modo (intelligendum) possit recitationem differre ad tempus opportunius.

Attentio autem *interna* habetur, cum attenditur ad verba, ad sensum et ad Deum. Attentio *ad Deum* est quidem omnibus perfectior, nimirum cum mens elevatur ad Deum, meditando v. gr. divinam bonitatem, justitiam etc., aut mysteria passionis, ut *Conc.* (3), *Cont. Tourn.* (4) *et Salm.* (5), *Croix* (6) *cum communi:* sicut gesta b. Virginis Mariæ aut sanctorum, ut ajunt *Concina et Croix;* quia hæc proximam habent relationem ad Deum. Ad eam reduci etiam examen conscientiæ dicunt *Salm. ibid.*; sed huic non acquiesco. Attentio *ad sensum* habetur, cum attenditur ad percipiendam intelligentiam verborum. Attentio tandem *ad verba* est, cum attenditur ad recte illa proferenda, ne error fiat mutilando, transponendo etc. Et hæc quidem, licet sit omnibus inferior, tamen bene sufficit, ut dicunt *Less.* (7), *Salm.* (8), *Anacl.* (9), *Croix* (10), *Holzm.* (11), *Laym.* (12) *et alii communiter*: quidquid dicat *Cont. Tourn.*, qui ait, cum attentione ad verba requiri etiam attentionem ad Deum; sed melius dicunt *Laym. et Salm.*, sufficere attentionem ad verba una cum intentione generali colendi Deum: idque clare docet *d. Thom.* (13), ubi dicit: *Primo est attentio ad verba, quibus petimus, deinde ad petitionem ipsam... Et quæcumque earum attentionum adsit, non est reputanda inattenta oratio: unde etiam illi, qui non intelligunt petitionis verba, ad orationem attenti esse possunt.* Recteque addit *Croix* (14), non requiri attentionem ad singula verba, sed sufficere moralem et generalem, qua quis curet bene omnia dicere cum intentione orandi.

(1) *cons. l. 7. c. 2. dub. 33. n. 1.* — (2) *p. 2. q. 14.* — (3) *p. 457. n. 3.* — (4) *l. c. versus finem.* — (5) *tr. 16. c. 3. p. 5. n. 25.* — (6) *l. 4. n. 1333.* — (7) *c. 37. n. 69. et 70.* — (8) *cit. n. 25.* — (9) *tr. 3. n. 42.* — (10) *l. 4. n. 1344.* — (11) *tr. 6. dist. 1. n. 270.* — (12) *c. 5. n. 9.* — (13) *4. dist. 15. q. 4. sol. 5.* — (14) *d. n. 1344.*

177. — Quæritur I., an attentio interna sit necessaria ad implendam rationem divini officii. Adest triplex sententia:

Prima communior et probabilior affirmat, omnino requiri, eamque tenent *Sanchez* (1), *Sotus* (2), *Cajet.* (3), *Sa* (4), *Azor* (5), *Roncaglia* (6), *Wigandt* (7), *Anacl.* (8), *P. Conc.* (9), qui fuse et perdocte hanc sententiam tuetur cum *Navarro. Gav.*, *Val.*, *Mald.*, *Led.*, *Medina et aliis innumeris.* Diverse autem auctores hanc primam sententiam probant ex *c. Dolentes de celebr. miss.;* sed ex hoc textu, sapienter ait *Conc. cum Suar.*, non bene hanc sententiam probari. Ibi enim nullum fit verbum de attentione interna, sed tantum præcipitur externa, opposita colloquiis ecclesiasticorum cum laicis in choro, quæ colloquia causam dederant constructioni hujus canonis: unde Pontifex præcepit, quod recitantes *officium nocturnum pariter et diurnum*, *quantum eis Deus dederit*, *studiose celebrent et devote.* Et hunc canonem explicans *s. Antoninus* (10) dixit: *Præcipimus*, *ut unusquisque die ac nocte dicat horas suas; intentionem et devotionem in præcepto non ponimus*, *sed gratiæ Dei*, *secundum quod ipse dare voluerit*, *duximus relinquendum: et hunc intellectum teneas*, *quia benigniorem*, *et quia non debet ecclesia alicui laqueum injicere.* Alii probant ex propositione 14. damnata ab *Alexandro VII.*, quæ dicebat: *Qui facit confessionem voluntarie nullam*, *satisfacit præcepto ecclesiæ.* Ergo (inferunt) bene potest ecclesia actus internos præcipere. Sed neque præfata sententia hac ratione satis probatur; nam sic non probatur, ecclesia præcipere actus internos, sed tantum præcipere confessionem validam, sicut Christus præcepit. Ratio igitur potior est, quia sine attentione interna non constituitur oratio, quæ universe definitur: *Elevatio mentis ad Deum.* Unde, quamvis ecclesia non imposuerit speciale præceptum positivum attentionis internæ, tamen præcipiendo recitationem officii per modum orationis ad Deum

(1) *cons. t. 2. l. 7. c. 2. d. 28.* — (2) *l. 10. q. 5. concl. 6.* — (3) *in 2. 2. q. 83. a. 13.* — (4) *v. horæ. n. 19.* — (5) *p. 1. l. 10. c. 16. q. 6.* — (6) *c. 9.* — (7) *tr. 10. ex. 5. q. 7.* — (8) *de hor. can. tr. 6. dist. 1. n. 43.* — (9) *t. 2. p. 443. n. 26.* — (10) *3. p. tit. 13. c. 4. §. 7.*

colendum, veram præcepit orationem, quæ sine attentione interna non est vera oratio; nec Deus colitur per solam recitationem externam ab iis, qui voluntarie se distrahunt; imo Deus de his conqueritur: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Matth. 15, 8.* Et e converso in *Joan. 4, 23.* dicitur: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.*

Secunda sententia, quam tenent *Salm.* (1), quærit conciliare prædictam primam sententiam cum tertia, quæ tenet (ut infra dicemus), non requiri attentionem internam; et dicit, quod posito ex una parte, quod attentio ad sola verba sufficiat ad satisfaciendum officio; et posito ex alia, quod omnino requiratur ad rectam recitationem attentio saltem ad verba cum animo (generali saltem seu confuso) Deum colendi: jam orabit, qui tali modo ad verba attendet, cum non sit incompossibile, aliquem ad alia distrahi et simul attendere ad verba recte proferenda: unde is bene satisfaciet, semper ac per contrariam voluntatem non retractabit propositum attendendi: sed juxta primam sententiam, quæ requirit attentionem formalem et explicitam, merito dicit *P. Concina*, quod, qui voluntarie se distrahit, minime potest attendere ad rectam prolationem verborum; vel ejus attentio erit adeo tenuis, ut nequaquam pertingat ad debitam attentionis rationem.

Tertia sententia tenet, ad satisfaciendum substantialiter præcepto officii non requiri attentionem internam, sed sufficere intentionem recitandi cum attentione externa. Hanc tuentur *Lugo* (2) *cum Palud.*, *Ang.*, *Med.*, *Durando*, *Rosella*; item *Coninch.* (3), *Sylvester* (4), *Angel.* (5), *Machado* (6), *Gobat* (7), *Croix* (8), *Tambur.* (9), *Elbel* (10), et probabilem vocant *Less.* (11), *Laym.* (12), *Sporer* (13), *Pellizz.* (14), *Viva* (15), *P. Zachar.* (16) *et alii plures*; et hanc quoque expresse tenet *d. Anton.*, ut infra afferetur.

(1) *tr. 16. c. 3. p. 5. n. 31.* — (2) *de euch. d. 22. n. 25.* — (3) *de sacr. 3. p. q. 83. n. 291.* — (4) *v. missa.* — (5) *v. horæ. n. 17.* — (6) *tr. 21. docum. 5.* — (7) *tr. 5. n. 821. q. 5.* — (8) *l. 4. n. 1342.* — (9) *l. 4. c. 2. §. 1. n. 19.* — (10) *conf. 13. n. 403.* — (11) *l. 2. c. 37. n. 63.* — (12) *l. 4. tr. 1. c. 5. n. 10.* — (13) *de sacram. n. 75.* — (14) *tom. 2. tr. 10. c. 6. n. 17.* — (15) *de rest. q. 7. a. 9. n. 6.* — (16) *l. 4. n. 1341. et 1342.*

Ratio 1., quia oratio, ut definitur a *Damasceno* (1) *et a d. Thoma* (2), est *petitio decentium a Deo:* non repugnat autem, posse a nobis Deo repræsentari nostras petitiones etiam cum actuali mentis evagatione; sicut, si quis recitaret coram rege orationem compositam ad aliquam gratiam impetrandam, certe quidem oraret, illam coram rege recitando, etiamsi esset tunc ad alia mente distractus; sic etiam recitans officium, non obstante interna et voluntaria distractione, adhuc potest Deum orare; attentio enim externa conjuncta cum intentione recitandi efficit, ut recitatio horarum fiat quoad substantiam vera oratio. Et ita non potest negari, tenuisse *d. Antoninum l. supra cit.* in explicando textum in *c. Dolentes.* Verba s. Doctoris opus est hic repetere: *Præcipimus, ut unusquisque die ac nocte dicat horas suas; intentionem et devotionem in præcepto non ponimus, sed gratiæ Dei, secundum quod ipse dare voluerit, duximus relinquendum. Et hunc intellectum teneas, quia benigniorem, et quia non debet ecclesia alicui laqueum injicere.* Ex quibus verbis patet, quod Sanctus non tantum expressit textum intelligendum de sola externa attentione, sed ex ratione generaliter adducta etiam probare intendit, ecclesiam non requirere attentionem internam. Imo *d. Antoninus* non solum asseruit, ecclesiam hanc attentionem internam non præcipere, sed deinde (3) docuit, nec etiam posse præcipere; ibi enim post relatam doctrinam *d. Thomæ*, quod attentio in oratione semper debeat manere secundum sui virtutem, sic subdit: *Non tamen requiritur, quod intentio comittetur actualiter totam orationem...; requiritur tamen, quod orans scienter non distrahat mentem ab oratione; hoc enim non potest esse sine culpa mortali vel veniali.* Deinde explicat, quod recitans tunc peccaret mortaliter, quando per contemptum internæ attentionis voluntarie se distraheret, vel quando recitaret cum externa quoque distractione. En ejus verba: *Sed si evagatio est advertenter et solum secundum actum interiorem, licet temeraria et gravis foret, non tamen mortalis, nisi per contemptum; quia ecclesia non habet judicare de actibus mere*

(1) *l. 3. fid. orth. c. 24.* — (2) *in 4. dist. 15. q. 4. art. 2. q. 1. n. 1.* — (3) *eod. loc. §. 8.*

interioribus, propter quod minister ecclesiæ, licet dicendo orationem cogitet aliud, non videtur transgressor præcepti ex natura facti. Si autem evagatio mentis sit ex hoc, quod aliquis scienter se occupat in actu exteriori, qui non secum patiatur attentionem, videtur esse mortalis et directe contra præceptum ecclesiæ ; de celebr. miss. c. Dolentes, ubi præcipitur, quod officium celebretur studiose pariter et devote. Hoc non observant, qui occupantes se in actu exteriori scienter sibi attentionem subtrahunt. Ergo procul dubio supponit *s. Anton.*, attentionem internam neque ab ecclesia esse præceptam, neque esse de essentia orationis, sed sufficere attentionem externam una cum intentione prius habita orandi ; nam alias, si attentio interna esset de essentia orationis, illam ecclesia non solum potuisset, sed etiam debuisset præcipere.

Et pro hac sententia clare videtur esse idem *s. Thom.* (1), ubi prima fronte videtur stare pro sententia opposita, cum dicat : *Dicendum, quod attentio actualis requiritur ad orationem aliquo modo, vel ad evitandam transgressionem in illa oratione, quæ est in præcepto, vel ad meritum in illa, quæ non est in præcepto.* Attamen inferius (2) explicat, quo illa *attentio actualis*, omnino requisita ad orationem, intelligitur de sola attentione externa. En ejus verba : *Quando aliquis ex proposito mentem ad alia distrahit in orando : tunc enim sine culpa non est, præcipue si in aliis sponte se occupat, quæ mentem distrahunt, sicut sunt exteriora opera : et si ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit.* Ubi nota, s. Doctorem utique distinguere culpam in voluntaria distractione interna, quam ait non esse sine culpa (nempe veniali), ab illa culpa, quæ est in distractione externa incompossibili cum interna attentione, hancque culpam dicit esse mortalem. Et ita in hunc locum *d. Thomæ* exponit *s. Antoninus l. c.*, dicens : *Unde s. Thomas* (3) *dicit ibi, quod in oratione, si in aliis sponte se quis occupat in his, quæ mentem distrahunt, sicut sunt opera exteriora, et si ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit : exponit idem Petrus et dicit, quod loquendo de oratione, quæ est præcepti humani,*

(1) *in 4. d. 15. q. 4. a. 2. solut. 4. ad 4. q.* — (2) *ad 2.* — (3) *4. p. dist. 15.*

illud verbum contrarium *non refertur ad orationem, quia bona opera exteriora non sunt contraria orationi, sed est referendum ad attentionem, quando scilicet se exterius occupat circa aliquid incompossibile attentioni orationis.* Ergo, sicut *s. Antoninus* explicat, Angelicus supponit, tunc tantum deesse orationem, quando apponitur distractio externa per opus incompossibile cum attentione interna, dum tunc solum in transgressione orationis præceptæ culpam mortalem agnoscit.

Ratio 2., quia, si attentio interna necessario requireretur ad essentiam orationis, ille, qui involuntarie distrahitur, nec etiam officio satisfaceret. Certum autem est apud omnes, quod per distractionem involuntariam minime impeditur impletio præcepti recitandi officium ex *d. Thoma* (1), ubi docet: *Evagatio mentis, quæ fit præter propositum, fructum non tollit.* Hoc concedunt adhuc auctores primæ sententiæ, sed dicunt, quod ille, qui sponte se distrahit, actu revocat primam attentionem, et ideo non satisfacit, cum amplius non oret; qui vero involuntarie distrahitur, manet virtualiter attentus, et propterea orat et satisfacit. Ego tamen fateor imbecillitatem meam, numquam potuisse intelligere, quomodo possit attentio virtualiter permanere in eo, qui distrahitur, licet involuntarie. Bene quidem intelligo, quod intentio, cum pertineat ad voluntatem, quando semel est habita, at non retractatur, virtualiter perseverat in affectu seu in mediis susceptis, quia hæc media ex illa intentione procedunt: non intelligo autem, quomodo potest dici virtualiter attentus orationi, qui mentem alibi habet occupatam. Recte dicetur, quod hic involuntarie distractus post intentionem habitam attendendi et non retractatam velit attendere; sed non poterit dici, quod attendat, quando alibi est omnino evagatus; sicut enim repugnat dici, virtualiter intelligere, quod legit, eum, qui actu non intelligit, licet habuisset intentionem intelligendi: ita repugnat dici, virtualiter attendere, qui actu non attendit. Unde bene concludit *Lugo* (2), quod, si ad orationem requireretur attentio interna, is, qui esset involuntarie distractus, non effective, sed tantum affective oraret. In tantum igitur dicit hunc vero orare, in

(1) *2. 2. q. 83. art. 13. ad 3.* — (2) *n. 39.*

quantum intentionem internam prius habitam orandi conjungit cum externa attentione.

Ratio 3., quia sacerdos, conferens extremam unctionem, cujus forma est deprecatoria, cum intentione faciendi, quod facit ecclesia, etsi actu mentem divertat, valide confert; ergo sine attentione interna bene stare potest oratio. Ad hanc difficilem objectionem diverse respondent fautores primæ sententiæ. Alii apud *Concinam* dicunt, quod eo casu invalide sacramentum conferretur, quia tunc sacerdos nullam haberet intentionem nec attentionem: cum enim quis alio mentem distrahit, utramque actu retractat. Sed hæc responsio nimis debilis videtur, quia ad rationem universalem sacramentorum exigitur sola prolatio formæ super debitam materiam a ministro habente potestatem cum intentione faciendi, quod facit ecclesia, juxta illud celebre dictum *d. August.* (1): *Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum.* Et magis patet ex concilio Florentino in decreto fidei *Eugenii IV.* §. *V.*, ubi fuit sancitum: *Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit ecclesia.* Unde, cum hæc omnia concurrant, debet dici, ministrum verba formæ proferentem cum debita intentione in extrema unctione sacramentum utique validum facere. Aliter respondet *P. Concina* et ait, quod in sacramentis Deus elevat verba ministri, quamcumque ille perversam habeat intentionem, ad gratiam conferendam; sed huic opponit *Lugo* (2), quod, si attentio esset de essentia orationis, hac ablata deesset oratio, et consequenter evanesceret forma sacramenti extremæ unctionis, quæ est deprecatoria. Replicat *Concina*, quod eo casu, licet destruatur oratio moralis, remanet tamen physica, scilicet illa externa verborum prolatio, quam ex sententia aliquorum asserit sufficere: ad implendam autem obligationem officii, dicit requiri, ut oratio sit moralis; et ut oratio moralis sit, exigit essentialem attentionem. Sed huic respondetur 1., sententiam præfatam illorum improbabilem esse, ut probabimus *l. 6. n. 23.*, ubi dicemus, omnino requiri ad valorem sacramentorum, ut minister

(1) *tr. 80. in Joan.* — (2) *n. 30.*

saltem intendat facere, quod facit ecclesia. Respondetur 2. et petitur: Estne attentio de essentia orationis generice sumpta, vel tantum orationis moralis? Si dicis, est de essentia orationis moralis, non autem physicæ, conceditur, quia talis oratio non esset meritoria; at esset satisfactoria, cum esset vera oratio: ergo recitans officium voluntarie distractus careret quidem merito, sed jam satisfaceret, cum ecclesia præcipiat absolute orationem, non autem orationem meritoriam; saltem non constat, hanc præcipere. Si vero dicis, quod attentio est de essentia cujuscumque orationis, debet concedi, orationem sine attentione neque moraliter neque physice posse dici orationem; attentio enim, si est de essentia cujuscumque orationis, oratio sine attentione erit mera prolatio verborum, non autem oratio, neque moralis neque physica, cum deficiat constitutivum orationis. Quapropter, cum de essentia formæ sacramenti extremæ unctionis requiratur, ut sit deprecatoria, juxta illud *s. Jacobi*, quod *presbyteri orent super infirmum*, sacramentum erit nullum, si formam sacerdos proferret sine attentione; etenim posito, quod forma hujus sacramenti debet esse vera oratio, et oratio sine attentione non est oratio, non potest Deus elevare ad conferendam gratiam sacramenti, nisi formam aptam, qualis non esset illa mera prolatio verborum; licet enim possit efficere Deus, quod res non apta ad producendum aliquem effectum illud producat, non potest tamen efficere, quod sit oratio illa, quæ non est oratio.

His tamen non obstantibus prima sententia probabilior videtur, saltem ob auctoritatem extrinsecam, et omnino ut tutior consulenda; sed secunda tum ob doctorum auctoritatem, quæ non est contemnenda, tum ob rationes non levibus fundamentis innixas satis probabilis appareret; saltem quia non constat, adesse præceptum de attentione interna in recitatione divini officii. Unde non auderem ad restitutionem damnare beneficiarium, qui bona fide officium recitasset cum distractione voluntaria, et bona fide pariter fructus percepisset; prout ab ea excusat *Croix* (1) *et apud ipsum Sotus*, *Toletus*, *Azor*, *Barth. Med.*, *Garcia*, *Gobat etc.* (2).

(1) *l. 4. n. 1213.* — (2) *vide dicta l. 4. n. 669.*

Cæterum ad scrupulos abjiciendos et ad animum levandum horas recitantium valde refert hic advertere id, quod communiter DD. adhuc primæ sententiæ fautores docent, nempe, quod, ut dicatur aliquis officio non satisfacere, non solum requiritur, ut voluntarie se distrahat, sed etiam, ut plene advertat, se distrahi; nam alias iste, licet sponte se divertat, non tamen sponte se divertit a recitatione. Ita *Sanch.* (1) *cum Suarez*, *Nav.*, *Soto et Arm.*, *Conc.* (2), *Croix* (3) *cum Fill.*, *Gob. et Salm.* (4) *et Cajet.* (5), ubi ait: *Si quis advertit, se cogitare extranea, sed non advertit, quod ab eo officio divino distrahatur; quamvis voluntarie illa meditetur, non tamen voluntarie ab officio animus distrahitur.* Bene enim ait *Conc.*, has distractiones esse hominibus impossibile omnes vitare, maxime studiosis, quia hujusmodi exercitia sunt intellectus, qui, cum sit necessaria facultas, ex assiduis occupationibus ita inflectitur, ut veluti calcaribus adjectis in suas controversias abjiciatur. Hinc notant *Sanchez* (6), *Salm. ibid. cum Nav.*, *Caj. et Croix* (7) *et alii communiter*, quod, si quis, advertens se distrahi, habeat mediocrem diligentiam ad attendendum, nullo modo peccat. Additque *Sanch.* (8) *cum Gerson*, *Margar. et pluribus aliis*, non opportere, ut homo semper tota conetur sollicitudine, quin tolerari possit aliqua divagatio ad caput refocillandum.

Dictum est: *ut plene advertat;* quia licet recitans semiplene adverteret ad distractionem et venialiter peccaret, adhuc tamen substantialiter officio satisfaceret, cum prima attentio sive intentio attendendi semper perseveret, donec cum plena advertentia non revocetur; intentio enim cum plena deliberatione prius concepta non desinit existere, nisi cum alia plena advertentia retractatur. Ita *Sanch.*, *Salm.*, *Croix et Conc. ll. cc.* Unde infert *Sanch.* (9) *cum Nav. et aliis*, quod tunc recitans graviter peccaret, juxta sensum primæ sententiæ, quando ex contemptu vel industria se diverteret: *Quamdiu ergo* (sic concludit *Cajet. l. c.*) *eis non constiterit, evidenter se mutasse propositum, vel advertendo et sciendo circa alia vagatos fuisse, credere*

(1) *c. 1. dub. 28. n. 10. et 11.* — (2) *p. 451.* — (3) *l. 4. n. 1346.* — (4) *tr. 16. c. 3. p. 5. n. 26.* — (5) *summa v. hora.* — (6) *n. 13.* — (7) *n. 1346.* — (8) *n. 10.* — (9) *n. 14.*

ssunt suæ obligationi satisfecisse : subditque *Croix cum Vav.*, quod non recte faciunt, qui se occupant in cogitando, i advertant nec ne ; nam hoc ipsum est distrahi.

Remedia autem opportuniora ad repellendas animi distractiones sunt : 1. sub initium formare intentionem Deum audandi ; 2. renovare intentionem ad *gloria Patri* vel in rincipio cujuscumque psalmi ; 3. mysterium aliquod passionis sibi repræsentare ; 4. sensus sedulo custodire, t alia hujusmodi, quæ videri possunt apud *Anacl. et Elbel ll. cc.*

Pro scrupulosis vero advertit *Croix* (1), eos nihil teneri ad repetendum, nisi certi sint mutasse intentionem randi. Additque *Gobat* (2), quod, si quis pateretur graes anxietates, posset aliquando etiam ei interdici recitatio officii, donec videatur posse recitare sine tanto ncommodo, cnm magnum incommodum excuset per se præceptis ecclesiæ.

178. — Quæritur hic II., an mortaliter peccet, qui recitat horas existens in peccato mortali. *Adrianus apud Sanch.* (3) absolute affirmat, quia exercet actum ordinis ; icet dicat, satisfacere præcepto. Alii, ut *Medina et Ledesma ap. eumdem Sanch.*, dicunt, tunc peccare mortaiter, quando habet actuale propositum peccandi ; quia unc irrogat Deo magnam irreverentiam, cum eodem empore, quo petit beneficium a Deo, intendat illum offendere. *Cont. Tourn.* (4) autem censet, quod, si recians habet desiderium exeundi a peccato, tunc jam pie rat et satisfacit officio ; si vero habet actuale propositum peccandi, ad minus ait dubium esse, an satisfaciat, um dubitetur, an vere oret. Verior tamen et communior ententia est, quod iste satisfacit et non peccat mortaier, ut sentiunt *Sanchez* (5) *cum Navarro et Croix* (6) *cum Corduba.* Ratio, quia ex una parte recitatio officii non st actus ordinis sacri, quamvis imponatur constitutis in acris ; ex alia, quamvis iste nihil sibi impetret, cum tamen oret nomine ecclesiæ, bene potest obtinere pro aliis. Quod autem oret nomine ecclesiæ cum proposito peccandi, non videtur tanta irreverentia, ut damnetur de mor-

(1) *lib. 4. n. 1350. et 1351.* — (2) *ib. n. 1354.* — (3) *l. 7. . 2. dub. 9.* — (4) *de hor. can. sect. 6. in fine.* — (5) *n. 3.* — (6) *l. 4. n. 1348.*

tali, licet non videatur posse excusari saltem a veniali, ut dicit *Croix cum Corduba*. Cæterum non auderem de peccato ullo damnare alium ex devotione orantem, qui actualem voluntatem peccandi haberet. Alias teneremur hos hortari, ut ab omni oratione abstinerent.

179. — Quæritur III., an sit licitum, recitare officium in locis immundis. Alii, ut *Soto* (1), *Viva* (2), *Anaclet.* (3), *Conc.* (4) *et Sporer* (5) *cum Tamb. et Gob.*, sentiunt, id esse veniale, si fiat sine causa; quia videtur hoc non carere aliqua irreverentia. Alii vero, ut *Sanch.* (6), *Salmant.* (7) *cum Trull.*, *Angles*, *Leand. et Diana* (8) *cum Escob.*, *Fausto etc.*, nullam in hoc culpam agnoscunt; quia, cum Deus sit ubique, in nullo loco est irreverentia, illum orare: alias, si esset irreverentia, nec etiam liceret ullo modo orare mente aut voce in loco indecenti: quod nemo dicit, imo *Apostolus 1. Tim. 2, 8.* inquit: *Volo, viros in omni loco orare.*

Quæritur IV., an sit culpa, non servare situm in recitatione officii, scilicet stando, genuflectando juxta rubricam. Alii negant, ut *Salm.* (9) *et Sporer* (10) *cum Zerola;* quia, ut dicunt, id non præcipitur, sed consulitur et ordinatur majoris devotionis gratia; et idem tenent *Tolet.*, *Bonacina et Filliuc. apud Croix* (11), qui dicit, in hoc potius posse peccari scandali quam omissionis. Sed probabilius affirmant *Viva* (12) *et Cont. Tourn.* (13); quia id præscriptum est in rubrica; etsi omissio non excedat veniale, ut dicunt *Nav. et Viva l. c.*, cum hæc rubrica sit tantum directiva. Hoc autem intelligitur de choro; nam extra chorum, communiter docent præfati AA. (quidquid aliqui dicant), nullam esse culpam, situm præscriptum omittere, licet laudabile sit illum servare. Censent autem *Concina* (14) *et Viva* (15), non excusari a veniali, qui sine causa officium recitaret decumbendo in lecto.

(1) *de just. l. 10. q. 5. art. 4. in fine.* — (2) *q. 3. art. 5. n. 5.* — (3) *tr. 6. dist. 1. n. 67.* — (4) *p. 491. n. 1.* — (5) *p. 82. n. 148.* — (6) *cons. l. 7. c. 2. dub. 44. n. 4.* — (7) *tr. 16. c. 3. p. 3. n. 11.* — (8) *p. 10. tr. 11. res. 33.* — (9) *l. c. in fine.* — (10) *p. 82. n. 149.* — (11) *l. 4. n. 1321.* — (12) *q. 3. a. 5. n. 7.* — (13) *de hor. can. sect. 6. v. qu. 1* — (14) *pag. 491. n. 2.* — (15) *l. c. n. 6.*

DUBIUM III.

Quid clerici possint circa dispositionem fructuum suorum beneficiorum.

180. *An beneficiarii sint domini fructuum quoad necessaria sustentationi.*
181. *An quoad non necessaria.*
182. *Quid notandum circa congruam sustentationem clerici?*
183. *Quænam quantitas in vanis expensis censeatur gravis.*
184. *Quæ teneantur clerici erogare in usus pios.*
185. *Quid intelligatur nomine usus pii.*
186. *Vide resolutiones.*
187. *An clerici possint testari de fructibus beneficii.*

De alienatione *bonorum ecclesiasticorum. Nota I. De pœnis in alienantes bona ecclesiæ. Nota II. An possint alienari, si talis facultas data sit a donante. Nota III. Quid veniat nomine bonorum ecclesiasticorum. Nota IV. Quid, si alienatio vetita sit a donante: et quæ sint causæ justæ alienandi. Nota V. Quæ solemnitates requirantur; et quid, si deficiat causa? Nota VI. Quæ bona possint alienari sine solemnitatibus, et in quibus casibus. Nota VII. Quid de locatione bonorum ecclesiasticorum?*

180. — „Resp. 1. Clerici beneficiarii quoad eam partem bonorum ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem et decentiam status. ita fiunt domini, ut de iis possint libere disponere. Ubi recte notat *Nav.*, hanc congruitatem et decentiam habere latitudinem et suos gradus, proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300, medium 400, summum 500, clericus autem infimo vivat, de reliquo libere posse disponere. Ita communiter; quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti (1)."

181. — „Resp. 2. Probabilius etiam est, contra *Nav.* et multos canonistas, beneficiarios non regulares (secus enim est de regularibus, ut ait *C. Lugo* (2), absolutos esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque, etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores apud

(1) *vide l. 4. n. 491. v. III. idem.* — (3) *t. 1. d. 4. s. 1. n. 2.*

„*Binsfeld.*, *Mald. et Bon.* (1) *ex s. Thoma*, *Soto*, *Mol. etc.*; „tum quia fructus faciunt suos, ut supponit *Trid.* (2); tum „quia alioqui non possent fructuum dominium in alios „transferre (extra pios usus), omnesque eorum donationes „et contractus essent invalidi et ut tales a judice declarandi, et bona ecclesiæ restituenda: quod, cum nunquam „sit factum, præsumi non debet esse faciendum. *Card.* „*Lugo* (3)." (*Sed vide dicta l. 4. n. 491.*) „Quo non obstante, „teneri eos bona ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut *C. Lugo* (4) dicat, nimis singularem esse sententiam *Petri Hurt. et Dianæ*, dicentium, eos satisfacere, si „(seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus „necessitatibus quartam partem redituum ecclesiasticorum, vel certe dimidium ejus, quod congruæ sustentationi „superest. *Vide C. Lugo l. c.*, ubi plurimis pro se citatis „auctoribus ostendit, *Tol.*, *Molin. et Bonac.* male citari „pro contraria sententia, imo ipsemet *Hurt. et Dianam* in „ea non perstitisse, atque nulla vel auctoritate vel ratione „fulciri: ac denique suam multis probat, præsertim ex *Tri-* „*dent.* (5), ostenditque, istam obligationem nasci ex jure „non tantum humano, sed etiam divino naturali. Vide „etiam *Bonac.* (6). Porro congrua sustentatio clerici censetur, quæ necessaria est ad status et familiæ sustentationem, secundum conditionem status, gradus, dignitatis, „qualitatis et regionis, in qua habitat (7)."

Unde resolvuntur hi casus:

182. — „1. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium, quia plus requirit episcopus, quam decanus; decanus, quam canonicus; canonicus in ecclesia principali, quam parochus; debilis et tener, quam „robustus et valens: et quod sufficit in uno loco, non „sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad usum aliorum timoratæ conscientiæ in eodem gradu etc.; nec obstat, quod beneficiarius emerserit ex humili, quominus

(1) *t. 1. d. 3. p. 1.* — (2) *sess. 24. c. 12. de ref.* — (3) *d. 4. n. 1.* — (4) *d. 4. n. 10.* — (5) *sess. 21. c. 5. de ref.* — (6) *l. c. p. 2.*; *vide l. 4. n. 491. vers. IV. major.* — (7) *Bon. l. c., Mol., Laym., C. Lugo etc.; vide l. 4. n. 491. v. quær. 2.*

„possit statui suo convenientes sumptus facere, ut ex „*Mol.* docet *C. Lugo l. c.* (1).

„2. Nomine congruæ sustentationis etiam intelligi„tur debita hospitalitas, non tantum in pauperes pere„grinos, qui maxime commendantur clericis a *Trid.*, sed „etiam urbanos (2).

„3. Debita, quæ clericus contraxit pro sua sustenta„tione vel ob piam causam, potest solvere ex reditibus „ecclesiasticis: non item, quæ contraxit ante beneficium „obtentum, nisi sit pauper (3).

„4. Potest clericus ex bonis superfluis licite in studiis „alere suos consanguineos, si aliunde non habent; eo „quod parentes vel nolint vel non possint alere in „studiis (4).

„5. Si habet sorores pauperes vel filios spurios, ex „fructibus beneficii dotare licet, si aliunde non potest;" *(imo tenetur dotare sororem ex parte patris, ut dicunt Nav. et Burgh. cum Croix* (5). *A fortiori tenetur alere matrem; Croix ib.)* „quia naturali jure debet illis ali„menta, in quorum locum succedit dos. *Mol.*, *Binsfeld etc.* „Cavendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter „supra statum exaltet, vel hos legitimis æquet: etsi nobi„lis plus possit dare, quam alius infimæ sortis (6).

183. — „6. Si bona superflua expendat in usus profanos, „v. gr. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, „luxum, in amicos cognatosque ditandos etc., (quod intel„lige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ „longe major est, quam in genere furti)" *(Palaus apud Croix* (7) *requirit tertiam vel quartam partem: Coninch. requirit quartam: sed Croix cum Lugo et Haun. hoc reprobant et dicunt, vigesimam partem esse materiam gravem)* „graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad re„stitutionem, quia est dominus fructuum: et consequen„ter neque is, qui accepit. Ita contra *Nav. etc. communi„ter doctores alii ex Trid.* (8), *Azor* (9). *Vide Laym.* (10), „*Bon.* (11)."

(1) *vide Ban. l. c. n. 8.* — (2) *C. Lugo n. 66.* — (3) *ibid. n. 67.* — (4) *ib. et Bon. p. 2. n. 13.* — (5) *l. 4. n. 1357.* — (6) *vide Laym. l. 4. tr. 2. cap. 3. n. 4.* — (7) *l. 4. n. 1358.* — (8) *sess. 25. c. 1.* — (9) *t. 2. l. 7. cap. 8. q. 2.* — (10) *l. 4. t. 2. c. 3. n. 4.* — (11) *d. 4. p. 2. n. 9. et p. 4. n. 1. etc.; vide l. 4. n. 492.*

184. — „Quæres 1., quæ teneantur in pios usus ex-„pendere. Respondetur, ea omnia, quæ acceperunt sive „ab ecclesia sive ab aliis tanquam procuratores cultus „divini; non autem illa, quæ vel in cultum divinum ob-„lata non sunt, vel jam ab ecclesia in cultum divinum „sunt expensa. *C. Lugo* (1). Ratio est, quia priora ha-„bent annexam obligationem religionis, posteriora non: „vel si habuerint, ea jam est extincta per expensionem „in pios usus.

Animadverte hic doctrinam *d. Thomæ* (2), ubi ait: *Non omnia bona ecclesiarum sunt pauperibus largienda, nisi forte in articulo necessitatis, in quo etiam pro redemptione captivorum et aliis necessitatibus pauperum vasa cultui divino dicata distrahuntur, ut dicit s. Ambrosius; et in tali necessitate peccaret clericus, si vellet de rebus ecclesiæ vivere, dummodo haberet patrimonialia bona* (3). Addit vero s. Doctor (4): *Necessitate non imminente providendi pauperibus de his, quæ superfluunt ex proventibus ecclesiæ, possessiones emat, vel in thesauro reponat in futurum utilitati ecclesiæ etc.*

„1. In profanos usus expendi possunt a clericis bona „patrimonialia eaque, quæ hæreditate, industria, dona-„tione aliove modo ut laici acquirunt, vivendo interim „ex beneficiis; item quasi patrimonialia, hoc est, quæ „acquirunt quidem clerici, non tamen ut reditus bene-„ficii, sed ut stipendia alicujus officii clericalis, v. gr. „ratione concionis, pro missa, funere, officio defuncto-„rum, administratione sacramentorum, anniversariis etc. „*Sanchez, C. Lugo* (5), *Bon.* (6)." (*Et hoc vocat longe probabilius Sanchez, Conc.* (7) (*contra Innoc.*) *cum Soto, Nav., Host., Sylv., Panorm. et aliis communiter* (8).

„2. Probabilius est, in profanos usus posse expendi „distributiones sive præsentias, ut vocant, quæ benefi-„ciariis ob præsentiam in choro distribuuntur. Ita *Sylv.*, „*C. Lugo* (9), *Bon.* (10) *contra Sanchez etc.* (11)."

„3. Fructus, qui dantur ob capellaniam vel vicariam

(1) *d. 4.* — (2) *2. 2. q. 185. art. 7. ad 3.* — (3) *vide dicta l. 4. n. 491. v. quær. 5.* — (4) *ad 4.* — (5) *l. c. n. 23.* — (6) *p. 2. n. 16.* — (7) *l. 2. c. 2. dist. 45. n. 4.* — (8) *vide dicta lib. 4. n. 491.* — (9) *n. 24.* — (10) *p. 2. n. 17.* — (11) *vide l. 4. n. 491.*

„non collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus profanos; quia non sunt fructus beneficii (hoc enim confertur per collationem canonicam), sed „bona quasi patrimonialia (1).

„4. Probabiliter etiam pensionarius licite suam pen„sionem expendit in usus profanos; quia eam Papa ex„trahit ex reditibus beneficii et dat alteri, qui id bene„ficium non habet. *C. Lugo l. c. contra Bonacina etc.* „Secus est de eo, qui beneficium habet in commendam; „quia substituitur loco beneficiarii (2).

„5. Partem, quam clericus parce vivendo sibi servat „ex congrua sustentatione, licite expendit in usus pro„fanos, quia expensa est jam ante in usus pios (3)."

185. — „Quæres 2., quid intelligatur nomine usus pii. „Resp. Qui vel ad cultum divinum, vel misericordiam „spiritualem aut corporalem ordinatur, v. gr. ad cultum „templorum, necessitatem pauperum, hoc est eorum, „qui non habent necessaria sive ad naturam sive ad „statum servandum; item in usum religiosorum, in capel„lanias, missas, suffragia pro defunctis, hospitalia etc. (4)."

Unde resolvuntur sequentes casus:

186. — „1. Si clericus superflua expenderit in usus „profanos, v. gr. emerit sibi bona immobilia, non potest „hæc retinere, quia obligationi bonis iis annexæ non „satisfacit; et adhuc potest satisfacere, cum bona empta „pretio æquivaleant (5).

„2. Qui in usum profanum a clerico bona accipit dono „ex superfluis, potest excusari a peccato, si eum non „induxit ad talem donationem, neque per eam clericus „redditur impotens ad superflua expendenda in usus „pios (6): quia clericus ex patrimonialibus vel quasi pa„trimonialibus potest substituere (7)."

187. — „3. Clerici quidem ex consuetudine, multis „locis recepta, licite possunt testari de reditibus bene-

(1) *vide C. Lugo n. 28.* — (2) *ibid.; vide dict. l. 4. n. 491. vers. qu. 6.* — (3) *ibid. et Bon. d. 4. p 2. n 14. ex Mol.; vide l. 4. n. 491. v. 3. idem.* — (4) *vide l. 4. n. 491. v. qu. 2. et n. 672.* — (5) *C. Lugo n. 43.; vide Bon. n. 20.* — (6) *card. Lugo n. 40.* — (7) *vide l. 4. n. 492. v. qu. 8.*

„ficiorum, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim, „ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos valide „testentur, pe cant tamen mortaliter. *Vide Lessium* (1), „*Laym. l. c.*, *Bon.* (2), *Trid.* (3), et sequitur ex dictis; „nisi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ, licet su„perveniat testamento jam condito, facit tamen illud con„valescere (4)."

De alienatione bonorum ecclesiasticorum.

Circa hujusmodi alienationem refert hic plura adnotare. Nota 1., quod *Paulus II.* in *extrav. Ambitiosæ de rebus eccles. non alienandis* prohibet sub gravibus pœnis alienari bona immobilia et mobilia pretiosa ecclesiæ, quæ servari possunt, atque alienationem omnino irritam declarat (5). Et idem declaravit *Urbanus VIII.* anno 1624 (6); idemque dicitur de loco pio erecto auctoritate episcopi, ut dicunt *Wading.* (7) *et Dicast. apud Croix ibid.* Præterea declaravit S. C., religiosos non posse accipere mutuo pecunias cum solutione interesse (8). Nomine autem *alienationis* prohibetur etiam permutatio et transactio super re possessa, si pars ejus sit dimittenda (9). Potest autem remitti caducitas emphytheusis (10). Insuper notandum, quod nomine alienationis venit etiam permutatio, traditio rei in pignus et transactio, semper ac relaxatur pars rei jam possessæ ab ecclesia: quia tunc est vera alienatio; si autem ecclesia non possidebat, bene potest episcopus transactionem facere; ita *Delbene et Barbosa cum Rebuffo*, *Quaranta etc.* *). Pœnæ autem in alienantes bona ecclesiastica sine debitis solemnitatibus sunt privatio perpetua ab omni officio et excommunicatio (11). Ibi tamen advertit *Delbene* cum communi DD., quod præfata bulla *Pauli II.* in *extrav. Am-*

(1) *lib. 2. c. 19. d. 4. n. 41—44.* — (2) *d. 4. p. 3. n. 2. et 4.* — (3) *sess. 25. c. 1. de ref.* — (4) *vide Sanch., Salm., Diana p. 8. t. 3. r. 99. supra l. 4. t. 5. c. 4.* — (5) *vide La Croix l. 4. n. 1363.* — (6) *apud Delbene de immun. eccl. c. 17. d. 1. n. 7.* — (7) *de contr. d. 2. dub. 8. s. 74.* — (8) *vide Delbene l. c. d. 1. n. 12.* — (9) *Delbene dicto. dub. n. 12.* — (10) *Delb. ib.* — (11) *Croix n. 1369.*

*) Conferatur hic retractatio 14. inter recentes.

Editor.

ambitiosæ quoad has pœnas paucis in locis est recepta; et quoad obligationem attendenda est consuetudo locorum. Notandum vero, quod *in cit. extrav. Ambitiosæ* dicitur: *præsumpserit;* unde excusantur ab his pœnis eas invincibiliter ignorantes.

Nota II., quod, licet aliquod bonum donatum sit monasterio cum expressa facultate, illud alienandi propria auctoritate, non potest tamen alienari sine assensu pontificio, ut ait *Lugo* (1); quia tunc res acquirit conditionem bonorum ecclesiasticorum. Sed non immerito *Croix* (2) probabilem putat sententiam oppositam, quam tenent *Delbene* (3) *et Bonac., Covar., Arm. et Quaranta etc. apud Croix.* Ratio, quia, sicut donans poterat de re disponere, ita etiam poterit donatarius ex illius potestate; neque res tunc absolute acquiritur ecclesiæ, sed tantum ad beneplacitum donantis: quod concedit etiam *Lugo* casu, quo donator expresse voluisset, ut res alienaretur; tunc enim certum est, nunquam absolute acquisitam fuisse ecclesiæ, ita etiam neque res dici debet absolute acquisita ecclesiæ, quando donata est cum tali facultate alienandi; sicut contra, si donator prohibeat, posse ullo casu rem alienari, non poterit quidem alienari, etiam cum assensu pontificio et justa accedente causa, nisi causa sit talis, ut faciat præsumere consensum donantis, juxta infra dicenda in *nota IV.* Pariter videtur licitum esse, repudiare rem immobilem nondum acquisitam, ut dicunt *Croix l. c. cum Sylv. et Abb. ac Delb.* (4); qui tamen *cum Mol., Barb., Tamb. etc.* ait, prælatum vel religiosum non posse repudiare legatum, quia illud acquiritur ecclesiæ vel monasterio etiam ante traditionem, ut habent jura, saltem acquiritur jus ad illud. Contradicunt vero *Sanch., Bon., Rebell., Abb., Menoch., Gob. et alii apud Croix* (5); quia ante acceptationem ecclesia nullum jus aut actionem ad legatum acquirit. Sed verior mihi apparet prima sententia; nam ad validitatem donationis requiritur quidem acceptatio, non autem ad legatum, quod statim acquiritur a legatario post mortem legantis. Permittunt autem *Abbas, Covar., Molina, Delbene*

(1) *resp. mor. l. 3. dub. 10. n. 2. et dub. 12. n. 3.* — (2) *l. 4. n. 1364,* — (3) *l. c. dub. 10.* — (4) *d. 5. et 6.* — (5) *dict. n. 1364.*

etc. apud Croix l. c., posse sine assensu Pontificis hypothecari bona ecclesiastica; sed probabilius contradicunt *Vasq.*, *Rodr.*, *Quaranta etc. ib.* Ratio, quia hypothecatio est vera alienatio.

Nota III., quod nomine *bonorum ecclesiasticorum* veniunt simul jura et actiones ad immobilia, necnon nomina debitorum ac servitutes (1). Nomine autem *rerum pretiosarum* veniunt vasa aurea vel argentea, gemmæ, bibliothecæ copiosæ (2): item greges et armenta totaliter considerata (3): item incisio arborum et sylvarum, si fiat cum deterioratione (4). Venit etiam magna pecuniæ summa donata ac destinata ad emenda immobilia; tunc enim illa censetur quid immobile (5). Etiam demum pertinent ad immobilia annui reditus perpetui (6).

Nota IV., quod alienatio bonorum ecclesiasticorum, facta cum causa et solemnitatibus, valet, etiamsi donans prohibuerit alienationem; quia prohibitio præsumitur facta, si absit causa debita, ut probabiliter ait *Croix* (7) *cum Delbene et aliis.* Causæ autem justæ sunt *necessitas* vel *utilitas* (8); item *pietas*, puta pro redemptione captivorum vel alia gravi necessitate sublevanda; item *incommoditas*, si res alienanda valde distat etc.: ita *Laymann* (9) *cum Mol.*, *Abb.*, *Sylv.*, *Navarro etc. communiter*; item quandoque magna *convenientia*, ut ajunt *Croix et Delbene* (10). Utrum alienatio facta sine justa causa a Pontifice sit licita et valida? Resp. Si alienatio fiat in aliam ecclesiam, erit valida, sed non licita: si vero fiat in usus profanos, erit illicita et invalida; ita recte *Laym.* (11) *cum Nav.* Ratio, quia Papa non est dominus bonorum ecclesiasticorum, sed administrator, juxta dicta *l. 4. n. 931.*

Nota V., quod debitæ solemnitates sunt videlicet: 1. communis consultatio; 2. consensus capituli vel cleri; 3. con-

(1) *Delbene l. c. dub. 12.*, *Croix l. 4. n. 1365. cum Wading. et Piasecio* — (2) *Delb. dub. 2. sect. 1. et Croix cum Tamb.* — (3) *Delb. sect. 4.* — (4) *ut Laym. lib. 3. tr. 9. c. 10. n. 2.*, *Delbene s. 5. et Piasec.*, *Wading. apud Croix.* — (5) *Delbene sect. 1. et Vasq.*, *Fill.*, *Lez. apud Croix contra Wading. et Tiraq.* — (6) *Croix ibid. cum Wading.* — (7) *l. 4. n. 1366.* — (8) *ex auth. Hoc jus can. de sacr. eccl.* — (9) *l. c. n. 3.* — (10) *dub. 28.* — (11) *dict. c. 10. n. 11.*

sensus episcopi vel superioris regularis, et etiam patroni, si alienatur beneficium patronatum, ut censet *Piasecius*, sed huic contradicit *Laym. cum aliis* (1); 4. subscriptio consentientium pro casibus a jure expressis; 5. consensus Pontificis sive facultas sacræ congregationis (2).

Si autem alienatio fit sine causa, censet *Delbene* (3), eam esse invalidam, etiamsi fiat ex consensu Pontificis: intellige, si fiat in usus profanos; secus, si in aliam ecclesiam, prout recte ait *Laym. l. c.* Si autem alienatio fit cum sufficienti causa, sed sine solemnitatibus, dicunt *Abbas*, *Sylv.*, *Angel.*, *Fill.*, *Rodriq. et alii apud Croix* (4), qui probabile putat, valere pro foro conscientiæ, *contra Covar.*, *Mol.*, *Vasq. etc. cum Delbene* (5), qui probabilius tenent, jura irritare hujusmodi alienationes ob damni periculum, si solemnitates omittantur, easque dicunt invalidas esse omnino sine assensu pontificio, cum assensus ad formam prærequiratur. An autem hic assensus præsumatur concessus per præscriptionem 30 vel 40 annorum? Negant *Quartana*, *Fachin. etc.*: sed *Croix. ib. cum Masc.*, *Dicast.*, *Delb.*, *Ricc. etc.* ajunt, probabilius esse consensum præsumendum ex generali axiomate, quod omne factum rite præsumitur factum, si de jure faciendum erat.

Nota VI. Sine autem causa speciali et sine solemnitate licite alienari possunt: 1. Res, quæ verisimiliter ad triennium sine notabili deterioratione non perdurant, ut fructus, vestes, singularia jumenta (6); 2. res exigui valoris respective ad possessorem, nempe si non attingat ad summam ducatorum centum, ut ajunt *Pal. et Zerola ap. Croix l. c.*: attamen *Delbene cum aliis communiter*, ut ait *Croix ib.*, restringunt summam ad 25 scuta aurea, quæ faciunt 40 scuta monetæ Romanæ; et recte advertit *Delbene*, hujusmodi rem debere esse ab aliis disjunctam, ita ut pretium totius rei non excedat præfatam summam; alias posset totum prædium per partes modicas alienari; 3. res academiæ, seminarii, hospitalis, confraternitatis, modo non sint erecta auctoritate episcopi, ut limitant *Palaus et Delbene apud Croix. ibid.*;

(1) *apud Croix n. 1366.* — (2) *vide Croix l. c.* — (3) *dub. 20.* — (4) *n. 1366.* — (5) *dub. 21.* — (6) *Laym. d. c. 10. n. 2. et Piasec. apud Croix l. 4. n. 1367.*

4. res, ad quam conservandam ejus reditus non sufficerent, ut *Palaus*, *Bonæsp.* : si vero res sit sterilis, requiritur licentia Pontificis, ut dicunt *Quaranta*, *Bonac. etc.*; sed *Wading.* dicit, sufficere consensum episcopi cum capitulo; 5. si oportet vendere ad solvendum debitum, pro quo creditor urget judicem (1); 6. in casu magnæ necessitatis, quæ non permittat expectari consensum superioris (2); item in casu notoriæ utilitatis ecclesiæ, si expectato consensu pontificio transiret occasio (3). In his tamen duobus casibus necessitatis et utilitatis requiritur saltem consensus episcopi, ut dicunt *Felin.*, *Abb. et alii cum Carden. ibid.* Verum *Delbene* excipit regulares exemptos, quos ait tunc non teneri ad episcopum recurrere. 7. Si donentur bona iis, qui illa retinere non possunt: *Delbene*, *Barbosa*, *Ricc. et Quaranta*; 8. si fiat remuneratio pro aliquo beneficio ecclesiæ collato (4).

Nota VII. Quoad locationem autem bonorum ecclesiasticorum pertinet, si res fructificet annuatim, non potest locari ultra triennium; si vero fructificet alternis annis, ultra sexennium; si ternis, ultra novennium (5). Non prohibetur tamen fieri locatio fructuum usque ad vitam beneficiarii, cum successor non teneatur stare tali locationi (6). Putant autem *Fill.*, *Mol.*, *Lugo*, *Guttierez apud Croix l. c.*, et probabile censet *Delbene* (*contra Wading.*), licite posse beneficiarium se obligare personaliter ad locandum fundum denuo post triennium. Item potest revocari locatio post duos annos, non autem prius (7). Hic autem dicta intelliguntur etiam de locatione bonorum cujuscumque loci pii, qui auctoritate episcopi sit erectus (8).

(1) *Abbas, Quaranta et Bonaesp. apud Croix. d. n. 1367.* — (2) *Delbene dub. 1. n. 26. et Croix l. c. cum Quaranta.* — (3) *Delbene dub. 22. n. 2. et Croix ibid. cum Baldo, Boss. et Bonaesp.* — (4) *Barbosa, Delbene apud Croix loc. cit.* — (5) *ita Croix l. 4. n. 1368. cum Less., Azor., Vasq., Cov., Delbene etc.* — (6) *ut Croix ibid. cum Mol., Pal., Sylv., Abb., Cov. et Delbene.* — (7) *Pal., Mol., Delbene etc. apud Croix ibid.* — (8) *Croix ibid. cum Pal. et Delbene.*

DUBIUM IV.

Quis sit habitus clericorum, quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur.

188. *Quinam clerici teneantur ad habitum et tonsuram.*
189. *Quæ artes prohibeantur clericis.*
190. *Quæ officia.*
191. *Quæ actiones.*

188. — „Resp. 1., clericos majoribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram et vestem clericalem, quæ non debet esse virgata, in qua diversi coloris virgæ ducantur, nec partita seu dissecta." *(Circa habitum et tonsuram vide dicenda de sacr. ord. lib. 6. n. 825.)*

189. — „Resp. 2. Quoad artes prohibentur macellariorum, tabernariorum, joculatorum, quorum etiam ludis, uti et bastiludiis, prohibentur interesse; item medicorum aut chirurgorum, ubi opus est incisione aut adustione; nisi, ut habet *Nav.*, erga pauperes aut propinquos aut in necessitate (1)."

190. — „Resp. 3. Quoad officia prohibentur (si sint beneficiati vel initiati sacris) officium judicis in causa sanguinis, advocatorum, patronorum, tabellionum seu notariorum in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v. gr. advocare pro ecclesia, pro personis conjunctis et miserabilibus. *) Ratio autem est, quia clericus non debet se immiscere negotiis sæcularibus. *Sayr.* (2), qui tamen con-

(1) *vide l. 7. n. 384. in fine ad V. et n. 385.* — (2) *l. 12. c. 25. n. 6.*

*) Patrocinari personas miserabiles, orphanos, viduas et alias sibi conjunctas usque ad quartum gradum, si alius advocatus deest, non prohibetur: clerici tamen in *minoribus* licite possunt in quocumque foro causas civiles, et etiam reos in criminalibus patrocinari; et monachis etiam permissum est ex licentia prælati, monasterii causas tueri. *Ex hom. ap. tr. 13. n. 60.*

Editor.

„cedit, instrumenta ab eo facta valere, *Bonac.* (1), *Lay-*
„*mann* (2); et notat, consuetudine inductum esse, ut of-
„ficio cancellarii, consiliarii, imo etiam judicis fungi pos-
„sint in causis civilibus." *(An autem clericus possit exercere officium administratoris bonorum, vulgo* fattore? *vide l. 4. n. 838. vers. valde refert.)*

191. — „Resp. 4. Quoad actiones prohibentur arma por-
„tare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamo-
„rosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu,
„recreationis causa, permittitur (3); accipitres vel fal-
„cones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mer-
„caturam aut negotiationem lucri causa (non tamen ne-
„cessitatis) exercere (4); cohabitare mulieri, nisi sit ma-
„ter, soror, amita, aut certe talis, quacum nullum peri-
„culum aut scandalum immineat (5); *Caj.* (6) tamen *con-*
„*tra Ang. et Nav.* docet, horum et similium transgressio-
„nem non esse mortalem, sit absit temeritas, contu-
„macia, contemptus et scandalum (7). Nec refert, quod
„transgressor sit excommunicandus; quia hæc pœna est
„sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post mo-
„nitionem incurrit: quod tamen universim *Nav.* putat
„esse laxius, maxime cum canones utantur verbo: *præ-*
„*cipio.* Unde ait, esse mortale, si habitum vel tonsuram
„non gestent. Quod restringit *Bonac.* (8), si sint initiati
„majoribus ordinibus, aut habeant beneficium, et tonsu-
„ram vel habitam longo tempore absque justa causa non
„gestent; tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se
„*Reg.*, *Nav.*, *Vasq.* Negant tamen *Sylv. et Laym l. c.*,
„si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem.
„Negotiari vero esse mortale concedit idem *Laym.* (9) *et alii*
„*communiter.* Sed de hoc *vide supra lib. 4. cap. 3. d. 7.*
„de emptione et venditione.

(1) *tom. 2. in præ. dub. 10. q. 3. p. ult.* — (2) *l. 3. t. 4. c. 8. n. 4.* — (3) *vide dicta l. 4. n. 606.* — (4) *vide dicta l. 4. n. 831. et seq.* — (5) *Less. l. 2. c. 5. d. 9. n. 40.* — (6) *v. clericus.* — (7) *vide Laym. l. 5. tr. 9. c. 12. n. 2. et 3.* — (8) *d. 8. de sacr. q. 1. p. ult. n. 8.* — (9) *l. 3. t. 5. c. 3. d. 8.*

CAPUT III.

DE STATU ET OFFICIO PERSONARUM SAECULARIUM QUARUMDAM, ET PRAESERTIM JUDICIALIUM.

DUBIUM I.

Quæ requirantur ad legitimum judicium.

192. — „Resp. Hæc tria: Primum est *jurisdictio*, sine „qua sententia nulla est;" *(nisi adsit titulus coloratus et error communis, ut communiter Salm.* (1) „et peccatur mortaliter, ut ex *s. Thoma* (2) habet communis. Quare „peccat judex sæcularis, si personas aut causas mere „ecclesiasticas ad se trahat; uti et ecclesiasticus, si mere „civiles, nisi forte per accidens, ob defectum justitiæ in „foro sæculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porro, quæ causæ dicantur mere civiles, quæ „ecclesiasticæ, quæ mixtæ, nosse oportet judices et jurisperitos, potestque videri apud *Laym.* (3), *C. de Lugo* (4).

193. — Secundum *rectus processus*, v. gr. ut citetur „reus et audiatur etc.; nisi forte expediat aliquando, cum „delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos „subito plectere, vel in criminibus exceptis communem „procedendi modum mutare: nam judici supremo (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, „defensione et omni processu reum morti adjudicare, „eo quod factum notorium et publicum sit loco accusatorum et testium, neque reo jus defendendi se in judicio „relinquat, docent *Nav.* (5), *Less.*, *Fill.*, *Bonac.* (6). Ubi „tamen bene notandum, quod, etsi talia crimina excipiantur a communi dispositione legis positivæ et juris communis, non tamen legis seu juris naturæ; ideoque graviter peccare judicem, qui in tali processu, v. gr. contra „sagas, quidvis licere putat. (7)

194. — „Tertium *recta intentio*, ut scilicet proceda-

(1) *append. de offic. c. 1. de judice. p. 2. n. 14. ex l. Barbarius, ff. de offic. prætor.* — (2) *2. 2. q. 60.* — (3) *l. 4. c. 2.* — (4) *d. 17. sect. 3.* — (5) *c. 2. n. 10.* — (6) *d. 10. in præcept. q. 2. p. 2. n. 5.; vide etiam C. Lugo d. 37. s. 5., Trull. l. 8. c. 1. d. 13.* — (7) *vide cautionem criminalem c. 17. 18. 37. et seq.*

„tur ex intentione justitiæ. Unde, si judex procedat ex „odio aliove fine malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, „non quidem contra justitiam, sed charitatem aliamve virtutem mortaliter aut venialiter, prout finis illius mortalis „aut venialis erit (1).

DUBIUM II.

DE POTESTATE ET OFFICIO JUDICIS.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in judice.

195. — „Resp. 1. Præter tria dicta superiore dubio, „requiritur *scientia*, qua sciat suo munere recte fungi. „Ita communiter doctores et *Bonac.* (2). Ratio est, quia „quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad propriuum „officium, et sine quorum cognitione munus suum et officium exercere non potest.

Unde resolvuntur sequentes casus:

„1. Petens aut suscipiens officium judicis, idem est „de medico et chirurgo (ut vide infra dub. 9.) quo indignus „est, ita ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter (3)."

„2. Iudex carens necessaria scientia non debet absolvi, „nisi facta renuntiatione officii, vel nisi firmum habeat „propositum renuntiandi (4). Ratio est, quia nullus potest „officium, cujus munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

„3. Si judex ex magna imperitia male judicet, tenetur „ad interesse parti læsæ et ad expensas litis; uti etiam „quotiescumque notabile damnum, sive in substantia litis „sive in superfluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam partibus litigantibus accidit. *Bonac., C. Lugo „ll. cc."* *(Est commune cum Salm.* (5), *quidquid dicant reliqui jurisperiti.)*

(1) *Bonac. t. 2. d. 10. q. 2. p. 3.* — (2) *d. 10. q. 2. p. 3.* — (3) *Nav. c. 25., s. Anton., C. de Lugo d. 37. n. 1.* — (4) *ita s. Thom. 2. 2. q. 67. a. 2., Caj., Sayrus clavis reg. l. 12. c. 13. n. 2., Regin. d. 25. n. 675., Nav. c. 25., Farin. 3. part. q. 3. art. 16.* — (5) *de offic. cap. 1. de judice p. 6. n. 58.*

„4. Si judex agnoscat errorem a se (etsi sine gravi culpa) commissum in præjudicium ligitantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem, v. g. monendo occulte partem læsam, ut sibi appellatione vel aliter consulat; quia id pertinet ad debitam muneris executionem (1).

196. — „Resp. 2. Judex tenetur, causas judicare et celeriter expedire; quia ex officio tenetur cuique tribuere suum; quod non facit, si sententiam sine justa causa differt.

Unde resolvuntur sequentes casus:

„1. Judex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valde notabiliter causarum expeditionem sine justa causa (2).

„2. In casu dicto idem judex tenetur parti læsæ damna et expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est eorum injusta causa (3).

Au autem judex possit accipere pecuniam ad expediendam causam alicujus præ alia? Dicit *Laym.* (4), spectato jure naturali non audere id damnare, quia illa nova obligatio, quam suscipit, est pretio digna. Sed verius contradicunt *Salm.* (5), quia judex ex justitia tenetur cito expedire causas eorum, qui æquale jus habent ad expeditionem; nisi extraordinarium susciperet laborem, ad quem ex vi sui muneris non teneretur.

„3. Si judex in exequenda causa et proferenda sententia „negligens aut iniquus sit, non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur, v. g. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine vel lege communi debebat „imponere reo, sine causa remisit. *S. Thom.* (6), *Sylv.* (7), „*Salm.*, *Laym.* (8) *contra Azor.*" *(Et cum Azorio probabiliter sentiunt Lugo* (9) *cum Less.*, *Salas etc.*, *Salmant.* (10) *cum Gregorio Martinez*, *ad nihil teneri judicem, si ad mulctam reus nondum sit condemnatus. Ratio, quia ante sententiam nullum fisco jus acquiritur ad*

(1) *de Lugo l. c. n. 3.* — (2) *Sylv. v. judex q. 12., clavis reg. c. 12. n. 8., Nav. c. 25. n. 14. etc. cum Bon. d. 10. q. 2. p. 3.* — (3) *ibid. auct. ll. cc.* — (4) *l. 3. sect. 5. tr. 4. c. 4. n. 9.* — (5) *l. cit. n. 66.* — (6) *2. 2. q. 67. art. 4. ad 3.* — (7) *v. pœna q. 18.* — (8) *l. 3. t. 2. c. 5. n. 8.* — (9) *de contr. d. 36. n. 97.* — (10) *de offic. c. 1. de judice p. 3. n. 31. et de leg. tr. 11. c. 2. p. 3. §. 4. n. 76.*

pœnam; hinc, si judex injuste reum absolvit, peccat contra justitiam legalem, non commutativam. Divus autem Thom. l. c. loquitur tantum de pœna corporali et de damno reipublicæ eventuro ex injusta remissione. Vide dicenda de accusatore num. 237.)

ARTICULUS II.

Quid judici servandum circa inquisitionem?

197. *Quibus modis possit procedi contra reos.*
198. *In quibus judex possit instituere inquisitionem generalem; et in hac ad quid teneantur subditi.*
199. *Quando judex possit procedere sine accusatore.*
200. *Quando possit judex inquirere in particulari.*
201. *Plura notanda de judice procedente per inquisitionem.*

197. — „Tribus modis procedi potest contra crimi„nosos: 1. via *accusationis*, cum est aliquis actor, qui „spondet, se objecta probaturum; 2. via *denuntiatio„nis*, cum deferens crimen non vult suscipere onus pro„bandi; 3. via *inquisitionis*, quæ est triplex: 1) *gene„ralis*, quando in genere quæritur, an leges serventur; „2) *specialis*, quando de certa persona et certo crimine „quæritur; 3) *mixta*, quando vel sola persona vel cri„men solum est speciale, ut si quæratur, quis *Cajum* „occiderit.

198. — „Resp. 1. Judex sine ulla data occasione ex solo „officio suo potest instituere inquisitionem generalem, „in qua tamen ejus potestas non extendit se ad occulta „elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, „quia id necessarium est reipublicæ, nec cuiquam fit in„juria. Ac, licet quorumdam scelera detegantur, id fit „per accidens, præter intentionem; cui incommodo bo„num commune prævalet. Ratio posterioris est, quia „inde maxima sequerentur incommoda (1).

Unde resolves:

„1. In hac inquisitione subditus, etiam rogatus sub „juramento, non tenetur, imo nec potest prodere crimi„nosum occultum. *Laym.* (2), *Less. l. c.*" *(Est commune cum Salm.* (3) *cum Trull., Fill.)*

(1) *Farin., Less. lib. 2. tr. 28. dist. 13.* — (2) *l. 3. t. 6. c. 4. n. 9.* — (3) *app. de offic. cap. 1. de judice. p. 11. n. 150.*

„2. Si talem revelet, peccat contra justitiam (nisi forte „cederet non tam in pœnam, quam certam ejus, qui de- „liquit, emendationem, vel ad grave malum ab aliis aver- „tendum); cum enim crimen, ut ponitur, probari non „possit, ac proinde ex ejus revelatione non possit aliud „sequi, quam infamia, nullum habet jus revelandi (1).

„3. Si in hac inquisitione ex revelatione duorum vel „trium deprehendatur alicujus criminis auctor, potest per „tales testes contra illum procedi, ut habet praxis com- „munis (2).

199. — Revera judex nullum condemnare potest sine accusatore, ut communiter *s. Thom.*, *Caj.*, *Sanch.*, *Soto*, *Less. etc. cum Salm.* (3). Sed dicitur, aliquando sufficere accusatorem virtualem, qui adesse censetur: I. Quando adest notorietas criminis, ita ut probabiliter negari haud possit; in quo causa dicitur in *c. Ad nostram 21. de jurejur.: Manifesta accusatione non indigent, nec in eis ordo judiciarius observandus* (4). II. Quando adest infamia publica judicialiter contestata, saltem per duos testes; vel clamorosa insinuatio, id est rumor multorum de crimine. Hæc tamen infamia sufficit tantum ad inquirendum (5). An autem ad inquirendum sufficiant indicia occulta: scilicet quæ particularibus personis nota sint, vel an requirantur manifesta, id est nota majori parti populi sive collegii aut viciniæ, aut majori parti hominum graviorum illius? Primum tenent *Solus*, *Azor.*, *Nav. apud Salm.* (6); secundum tenent *Salm.* (7) *cum Less.*, *Suar.*, *Sanch. et communiter.* III. Quando crimen patratur coram judice, aliis adstantibus; maxime, si judex sit in actu ministrandi justitiam (8). IV. Quando delictum est contra rempublicam vel regem, prout in crimine hæresis vel læsæ majestatis; quando delinquitur in ecclesia contra ecclesiasticos; quando intenditur vitari electio indigni aut impedimentum matrimonii; quando reus confessus sit coram pluribus, aut judicialiter coram duobus testibus; quando quis est accusatus; quando adest

(1) *Laym. ibid. et t. 3. p. 2. c. 4.* — (2) *Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 4. n. 12.* — (3) *ibid. p. 5. n. 47.* — (4) *vide Salm. tr 29. c. 1. p. 5. n. 48.* — (5) *Salm. ibid. n. 49. in fine.* — (6) *loc. cit. p. 10 §. 1. n. 115.* — (7) *ibid. §. 2. ex n. 119.* — (8) *Salm. ibid. p. 5. n. 50. et 51.*

semiplena probatio, id est unus testis omni exceptione major; quando crimina sunt connexa; quando invenitur occisus dominus (tunc enim inquiri potest contra famulos); quando crimen pendet in futurum, et quando denuntiat minister fiscalis, ut *Sylv.*, *s. Antonin.*, *Fill. etc. contra Sanch. etc.*; et utramque esse probabilem ajunt *Salm.* (1). In his omnibus casibus potest procedi ad inquirendum sine publica infamia aut rumore, et aliquando etiam ad sententiam (2).

200. — „Resp. 2. Quando crimen est manifestum, et „ignoratur auctor, licet judici quærere in genere, quis fe„cerit;" *(ut Sanch., Fill., Trull. cum Salm.* (3) *contra Caj. etc.)* „non tamen in particulari, v. gr. an Petrus fece„rit, nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. Pars „prior patet tum ex praxi judicum, tum ex incommodis „contrariis. Ratio posterioris patebit ex sequentibus (4).

Communis est sententia cum *Bus.*, quod nulla præcedente infamia aut clamorosa insinuatione ut supra non possit judex inquirere in particulari, licet possit in genere. Et tunc, si testis ab eo interrogatur, potest iste, imo debet reum celare, ut *Bus.* (5) *et Salm.* (6) *cum aliis communiter.* Si tamen testis sponte reum manifestaret, tunc probabiliter posset judex per inquisitionem contra reum procedere, ut *Sot., Less. etc.;* quia judex ex vi officii rite procedit contra reum, qui sine suo dolo jam est juridice cognitus; secus vero, si judex notitiam rei a teste injuste extorserit, *ut Salm.* (7) *cum Nav., Sanch., Less.* (8) *et communi.*

201. — Notandum I., quod judex procedens per inquisitionem, etiam crimine probato, pœnam diminuere debet; intelligitur hoc tamen de judice ecclesiastico, non sæculari. Ita *Salm.* (9). Et intelligitur, nisi crimen sit tale, quod per illud incurratur irregularitas, ut *Salm. l. c.*

Notandum II., quod prælati nequeunt inquirere contra religiosos in dubio, an adsint indicia sufficientia ut supra ad inquisitionem; quia in dubio possidet illorum fama, quæ per inquisitionem inde deturparetur; intellige tamen, nisi

(1) *ibid. p. 10. §. 3. n. 143.* — (2) *vide Salm. ibid. p. 5. n. 53. et p. 10. §. 3. n. 132.* — (3) *ibid. p. 11. n. 148.* — (4) *vide Bon. d. 10. in 8. præc. q. 3. part. 5.* — (5) *n. 1.* — (6) *de offic. c. 1. de judice p. 11. n. 150.* — (7) *ibid. n. 155.* — (8) *c. 1.* — (9) *ibid. n. 158.*

immineat periculum damni communis; tunc enim prævalet jus religionis (1).

Notandum III., quod ad inquisitionem specialem plura requiruntur: 1. Probatio corporis delicti, nisi sit crimen difficilis probationis; 2. accusator, saltem virtualis, ut supra *n. 199.*; 3. probatio loci, temporis etc.; 4. judex competens; 5. ut fiat inquisitio, antequam sint transacti viginti anni a die criminis (2).

Notandum IV., quod processus per inquisitionem, etiam in causis religiosorum, sic efformandus est: 1. Eligendus est a superiore secretarius actorum. 2. Examinandi sunt per distinctos articulos, præstito juramento. 3. Si ex testibus nulla semiplena probatio habeatur, nondum reus potest legitime interrogari, nec, si interrogatur, ipse tenetur respondere; nisi (ait *Suar.*) sufficienter infamia sit probata et alia gravia indicia accedant. 4. Demum, si reus fatetur delictum, proceditur ad sententiam; si non, proceditur ad eum convincendum vel ad torturam, si ille vehementer sit de crimine suspectus (3).

„Resp. 3. Ut judex faciat inquisitionem specialem, de„bet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æqui„pollens, quod justam det causam. Ratio est, tum quia „alioqui diffamaret sine causa, tum quia judex proce„dere debet ex scientia publica, quam non habet nisi „per accusationem vel confessionem rei, vel evidentiam „facti vel per infamiam; ad quam non sufficiunt duo „testes, qui jurent se vedisse crimen admitti, quia ad„huc est occultum: sed requiritur, ut rumor sit sparsus „per majorem partem communitatis, id est civitatis, vi„ciniæ vel monasterii, neque a maledictis sit exortus, „etsi hac in re tutum sit sequi praxim communem bo„norum virorum et rerumpublicarum, ut habent *Laym.* „*l. c. et Lessius* (4) *ex aliis Bon. l. c.*

Unde resolves casus:

„1. Antequam judex procedat ad inquisitionem spe„cialem vi infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet

(1) *ita Bon., Rodr., Salm. ibid. n. 157. in fine.* — (2 *vide hæc et alia apud Salm. ibid. p. 12. per totum.* — (3) *hæc et alia apud Salm. tr. 29. c. 1. de judice. p. 13. a n. 167. ad 175.* — (4) *d. 15. n. 19.*

„et probari per testes, saltem per duos; qui nominent „personas, a quibus id publice audiverint (1).

„2. Judex infamatum de uno crimine, v. gr. adulterio, „non potest interrogare de alio, de quo non est infama„tus, v. gr. furto; quia esset inquisitio specialis sine „prævia infamia (2); nisi tamen crimina sint connexa, „vel unum sit circumstantia alterius (3).

„Dixi in responsione: *regulariter;* quia ad specialem „inquisitionem non requiritur infamia prævia in casibus „certis, quos *vide apud Less.* (4), *Bon.* (5), *Sanch.* (6), „*Trull. l. c.*

ARTICULUS III.

Quid liceat judici circa quæstiones sive torturam.

202. *Quæ requirantur, ut possit procedi ad torquendum reum.*
203. *Usquequo possit reus torqueri.*
204. *An semel tortus possit iterum torqueri.*

202. — „Resp. 1. Ad torquendum reum (si tamen „torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea „saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, „id est, reddant rem plus quam probabilem; qualia ha„bentur v. gr. testis unus omni exceptione major, rei „confessio extra judicium, item probabiliter etiam as„sertio duorum vel trium criminis sociorum in crimini„bus exceptis, præterquam veneficii (in quo an ex sola „denuntiatione complicum et quomodo procedere liceat, „*vide Tann.* (7), *Laym.* (8); item fama publica a viris „honestis orta ac per testes probata cum alterius ju„dicii adminiculo; nam fama sola non probat, sed habet „se instar accusatoris (9). Ratio responsi est, quia tor„tura instituta est ad subsidium probationis, quando ar„gumenta et indicia sunt valde efficacia, ut sic plena

(1) *Navar., Reb. de jud, Trull. l. 8. c. 1. d. 17.* — (2) *Salon., Caj., Trull. l. 8. c. 1. d. 18.* — (3) *ibid. et Sanch. 2. p. cons. l. 6. c. 3. d. 21.* — (4) *l. 2. c. 29. d. 15.* — (5) *tom. 2. d. 10. p. 5.* — (6) *2. p. cons. l. 6. d. 19.* — (7) *t. 3. d. 4. de just. d. 2. et 3.* — (8) *l. 3. t. 6. c. 5.* — (9) *Laym. l. 3. t. 6. c. 5. n. 9. ex variis.*

„probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet „extra torturam, maneatque in ea usque ad sequentem „diem) ex semiplena probatione facit plenam (1).

„Dixi in responsione: *si tamen torqueri potest;* quia „quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in crimini„bus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate con„stituti, officiales principum, urbium gubernatores, no„biles equestris ordinis, milites, doctores eorumque li„beri, item impuberes, senes, memoria vacillantes, præ„gnantes et nondum confirmatæ e partu (2).

Unde resolves:

„1. Peccat judex graviter, si non prius omnia alia „media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad tor„turam descendat.

„2. Tortura simpliciter abstinendum est, quando adest „plena probatio criminis, quia ad hanc ordinatur tor„tura (3).

„3. Insufficientia ad torturam indicia sunt: si cadaver „occisi sanguinet ad præsentiam alicujus, si sagæ non pos„sint lacrimari. Item illicita est probatio per aquas etc. (4).

„4. Peccant judices, qui in causis criminalibus aut no„tabilis infamiæ reum comprehensum, antequam habeant „probationem contra ipsum, juramento astringunt ad di„cendam veritatem de omnibus pertinentibus ad casum, „ob quem comprehensus est. *Nav.* (5); additque, idem „esse, si (etsi sine juramento) minis, terroribus, tormen„torum ostensione hominem turbent et implicent, ut „sibi contradicens circumstantiam aliquam revelet, qua „convincatur et puniatur (6).

„5. Si judex extorsit confessionem per injuriam, v. gr. „si extorserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, „si dolo malo, mendaciis, ficta impunitatis promissione „induxerit ad fatendum, vel aliter (sive quoad substan„tiam, sive quoad modum) notabiliter excesserit in tor-

(1) *Less. l. 2. c. 29. d. 17, Delr. l. 5. s. 3., Laym. l. c.* — (2) *Delr. s. 9., Binsf. c. 6., C. de Lugo d. 37. s. 14.* — (3) *Nav., Less. l. c.* (4) *de quibus vide Delr. l. 5., Less. n. 167., Trull. l. 8. c. 1. d. 21.* (5) *c. 18. n. 41. et c. 25. n. 36.* — (6) *vide card. de Lugo d. 40 n. 1.*

„tura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imo „tenetur judex ad compensationem damnorum, ut docet „*C. de Lugo* (1). *Vide Less.* (2), *Laym.* (3); ubi etiam do„los bonos, quos *Delrius* suggerit judici, plane rejicit (4).

„6. Licet reus confessionem injuste extortam postri„die ratificet, nihilominus judex non potest procedere „ad punitionem rei vel complicis occulti: quia, cum con„fessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea „orta (5); atque adeo etiam cognitio per illud medium „parta est injusta (6).

203. — „Resp. 2. Gravius torqueri potest, contra quem „graviora sunt indicia, non tamen ita, ut moraliter sit im„possibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. „Unde si hic excedatur, confessio extorta erit involun„taria et habenda pro nulla; etiamsi extra tormenta co„ram judice ratificet metu novæ torturæ (7).

204. — „Resp. 3. Semel tortus, si nihil est fassus, „iterum torqueri non debet, nisi nova criminis indicia „superveniant: quia per torturam priora elisit. Si vero „crimen in tortura fassus extra eam revocet coram ju„dice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in „suo vigore, tum ob inconstantiam. Si vero tertio tor„tus ac confessus tertio retractet, absolvendus est: quia „præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse con„fessionem ideoque nullam (8). Excipiunt quidam, si indi„cia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pa„riant, crimen malitiose a reo negari (9). An, quando et „quomodo judex possit interrogare reum de complicibus, „*vide Trullench.* (10).

ARTICULUS IV.

Quid servandum judici circa sententiam et pœnam?

205. *Quandonam judex inferior possit pœnam relaxare vel minuere. Quid, si judex sit supremus?*

(1) *d. 37. s. 14. n. 157.* — (2) *c. 19. d. 18.* — (3) *l. 3. tr. 6. c. 5.* — (4) *vide Tann. t. 3. d. 2.* — (5) *ex l. penult. ff. de quæst.* — (6) *Nav., Salon., Less., Sayr., Trull. l. c. disp. 10.* — (7) *Laym. c. 5. n. 11.* — (8) *Less. c. 29. d. 17. n. 168.* — (9) *Laym. l. c.; — vide card. de Lugo d. 37. n. 156., Diana t. 3. tr. 6. r. 16. et 23., Trull. l. c., — vide infra hic d. 6. et 7.* — (10) *l. 18. c. 1. d. 22.*

205. *An possit judex judicare in causa, ubi fuit advocatus.*
207. *An possit damnare nocentem, qui juridice est innocens.*
208. *Quid, si sciat innocentem, et probatus sit nocens?*
209. *Quid facere debeat judex, si utrinque sententiæ sint probabiles.*
210. *Plura notanda super hac materia.*
211. *An liceat judici accipere munera a litigantibus.*
212. *An peccent munera dantes judici vel ejus ministris.*
213. *Quibus pœnis puniendus judex ob munera iniquam ferens sententiam?*
214. *Ad quid teneatur judex ferens injustam sententiam.*
215. *An sententia injusta obliget in conscientia.*
216. *Ad quid teneatur judex, qui munera accepit.*
217. *Quid possint accipere commissarii sive executores.*

205. — „Resp. 1. Judex debet judicare secundum leges. „Unde inferior judex ordinarie non potest pœnam relaxare vel minuere, etiamsi actor consentiat, nisi aliquando „ad bonum reipublicæ aliud necessarium esse dictaret epikeja, vel nisi de privata tantum injuria actoris agere„tur (1)." *(Vel nisi juste interpretetur judex voluntatem superioris; vel nisi adsit alia justa causa, v. gr. si ex diminutione pœnæ speretur correctio; vel si reus sponte fateatur crimen etc.* (2).

„Dixi: *inferior;* quia supremus ob justam causam" *(puta, si reus sit bene meritus, vel sit occasio publicæ lætitiæ etc.; excipe, si reus sit nocivus reipublicæ* (3) „id potest: sine tamen causa graviter peccaret, secun„dum *Cajet.* (4); quia animaret delinquentes et concur„reret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud „judicem pro liberatione rei: *vide Bon. l. c., Trull. l. c.*" *(Resp. affirmative, maxime in iis, quæ judex licite facere potest* (5).

206. — „Resp. 2. Si in aliqua causa fuit advocatus, „in eadem judex esse et sententiam ferre non potest (6); „quia judicium ejus habetur suspectum propter affectum „ad unam partem, ut ex communi DD. docet *Sanch.* (7),

(1) *s. Thom. 2. 2. q. 67. art. 4., Reg. l. 25. n. 634., Bon. etc., Trull. l. 8. c. 1. d. 12.* — (2) *vide Salm. append. de offic. c. 1. de judice p. 3. n. 31.* — (3) *s. Thom., Suar., Sanch. cum Salm. ibid. n. 29.* — (4) *verb. judex.* — (5) *Soto, Lugo, Trull., Salm. n. 32.* — (6) *l. Quisquis c. de postulando, et l. Prætor ff. de jurisd.* — (7) *l. c. consil. c. un. d. 26.*

„additque (1), sententiam non fore validam; quod tamen „alii negant, si sit judex ordinarius, *C. de Lugo* (2). *Vide* „*etiam Diana* (3), ubi ex *Corduba* sentit, talem judicem „in conscientia non peccare, si sine affectu secundum „leges, altera parte inscia, judicet.

207. — „Resp. 3. Quem judex privata scientia scit esse „nocentem, si juridice sit probatus innocens, non potest „condemnare: quia judicat ut persona publica, ideoque „sequi debet scientiam publicam ac procedere secundum „allegata et probata, præsertim in favorem rei (4).

208. — „Resp. 4. Quem judex privatim scit esse in„nocentem, si juridice probatus sit nocens, tenetur omni „modo liberare, si potest, v. gr. impediendo accusatio„nem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem (si sine „majore malo potest), remittendo causam ad superiorem: „et si sic nihil officiat, probabiliter quidem plurimi do„ctores tenent cum *s. Thoma* (5)" *(cum Sanch., Tamb., Vasq. et Salm.* (6)*)* „ob rationem paulo ante datam, quod „possit condemnare: verius tamen videtur contrarium, „quod cum aliis docent *Less.* (7), *Sa* (8), *Petr. Navarrus*, „*Fill., Bon.* (9), *Tol. etc.* (10)" *(Idque valde probabile est, quia damnare innocentem est intrinsece malum; sicut esset cogere, mulierem ad convivendum cum eo, quem privatim scit judex, non esse suum maritum; ita fuse Holzmann* (11) *cum Anacl., Less.* (12); item *Nav., Sylvius, Ang., Panorm., Host., Malder., Corduba etc.* (13)*)*; „quia „directe occidere innocentem est intrinsece malum; ergo, „quomodocumque sciatur esse innocens, erit peccatum. „*Less. l. c.* In causis tamen civilibus et criminalibus „minoribus, ubi tantum agitur de pœnis pecuniariis, po„test etiam judex secundum hos auctores simpliciter pro„cedere secundum allegata et probata, tum quia inno„cens per appellationem potest restitui in integrum, tum „quia respublica habet potestatem in bonum suorum ci-

(1) *n. 3.* — (2) *de just. d. 41. l. 1. n. 4.* — (3) *p. 3. t. 5. misc. r. 56.* — (4) *s. Thom. 2. 2. q. 67., Nav. cap. 25., Caj., Fill., Less., Bon. d. 10. q. 2. p. 2.* — (5) *2. 2. q. 64. a. 6. ad 3.* — (6) *tr. 25. de 5. præc. c. 1. p. 3. n. 29.* — (7) *l. 2. c. 29. d. 10.* — (8) *verb. judex.* — (9) *d. 10. q. 2. p. 2. n. 2.* — (10) *vide card. de Lugo d. 37. sect. 14.* — (11) *de præc. part. tr. 3. n. 668. et seq.* — (12) *l. 2. c. 29. n. 78.* — (13) *apud Salm. l. c. n. 27.*

„vium, quando bonum publicum id requirit, ut in hoc „casu, ne forma publicorum judiciorum cum populi scan„dalo evertatur (1).“ *(Cum Lugo, Less., Viva, Bann., Bon. (2). Ambæ hæ sententiæ probabiles sunt.)*

209. — Quæres 1., quid faciendum judici, cum utrin„que sunt sententiæ probabiles in quæstione juris, v. gr. „an ex testamento minus solemni debeatur hæreditas.

„Resp. Debet ferre sententiam secundum opinionem „de jure probabiliorem, saltem si sit judex supremus. „Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, „eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicet defen„denti se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio est, „quia judex est constitutus, ut secundum merita causæ „et sententiam, quæ ei maxime videtur rationi consona, „causam decidat; quia alioquin esset acceptor personarum.

„Dixi: *si supremus sit;* quia, si sententia aliqua com„muniter sit accepta in tribunali superiore, judex infe„rior videtur secundam eam posse judicare, licet minus „probabilem: quia videt probabiliorem cum honoris sui „præjudicio revocandam in superiore tribunali (3).“

210. — Adverte hic prop. 2. damnatam ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* Ratio damnationis est, quia judex a republica cum hoc pacto constituitur, ut unicuique jus suum tribuat, et quidem jus majus habet is, cui probabilior opinio favet.

Sed notant DD. 1., quod attendenda est illa opinio, quæ probabilior est secundum allegata et probata. Hinc dicunt, non posse judicem aperire alteri parti, quod ipsa posset pro se allegare; quia hoc esset agere munus advocati, quod judici non licet (4). Notant 2., propositionem damnatam loqui præcise de sententia; quare dicunt, ex illa non vetari judici opinionem minus probabilem sequi quoad actus, prout examinare testes etc., sententiam præcedentes (5).

(1) *vide Laym. c. 2. n. 8., Less. dub. 10., Bonac. l. c. n. 4.* — (2) *ibid. n. 28.* — (3) *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. §. 3 n. 16. ex Sylv., Vasq. etc.;* — *vide tamen C. de Lugo d. 37. s. 10.* — (4) *ita Salm. app. de offic. c. 1. de judice p. 4. n. 40. cum Vasq., Suar., Pal. contra Dicast.* — (5) *Salm. ibid. in fine cum Tap. et aliis cit.*

Quæritur autem hic I., an in causis civilibus paris probabilitatis possit judex ferre sententiam pro parte, pro qua maluerit. In æquali probabilitate facti, si jus æque faveat partibus, communiter dicunt DD., tunc omnino rem esse dividendam (1). Dubium fit, quando sub opinione est, cui partium jus magis faveat.

Prima sententia tenet, in eo casu posse judicem rem adjudicare, cui voluerit; quia, cum utraque pars tunc habeat juxta diversas DD. probabiles sententias integrum jus ad rem, bene poterit judex uni ex iis sententiis se conformare, et tunc nullam alteri parti injuriam infert. Ita *Lugo l. c.*, *Sanch.* (2) *cum Soto*, *Valent.*, *Salas*, *Led.*, *Man.*, *Metina;* item *Palaus*, qui vocat communem (sed immerito, ut videbimus).

Secunda sententia vero, quam probabiliorem putant *Salmant.* (3) *cum Suar.*, *Ban.*, *Conc.*, *Fill.*, *Prado*, *Sayro etc.*, et rectius omnino tenendam censent *Ronc.* (4) *et Anacl.* (5), docet, adhuc in eo casu rem esse dividendam. Ratio, quia judex non est rerum dominus, sed distributor juxta jura partium; et ideo, si jura sunt æqualia, æqualiter inter eas rem dividere debet.

Quoniam tamen jus cæteris paribus magis favet possessori, propterea excipitur 1., si eo casu, quo probationes sunt æquales, vel utrinque adsint opiniones æque probabiles, una pars bona fide possideat; tunc enim ipsi favendum, ut recte ajunt *Pal. l. c.*, *Salm.* (6) *et Sporer* (7), et probatur ex *c. Litteris de probat.*, ubi dicitur, quod, si ambarum partium testes sint æque idonei, possessoris testes præferuntur. Excipitur 2., si agatur de causis matrimonii, dotis, viduæ, pupilli et aliis causis piis; nam tunc pro iis judicandum, cum jura sunt æqualia, etiamsi sint actores (8). Secus vero, si pars opposita jus potius habeat (9). Excipitur 3., si agitur de causis criminalibus, maxime capitalibus; quia tunc omnino judicandum pro reo, etiamsi pro ipso stet opinio minus probabilis. Ratio, quia nemo condemnandus, nisi

(1) *ita Lugo de just. d. 37. n. 115., Sanch. de matr. l. 2. d. 41. n. 16., Pal. t. 1. tr. 1. d. 2. p. 10. n. 2. cum Suar., Coninch., Salon., Bon. etc. contra paucos.* — (2) *n. 45.* — (3) *ibid. n. 42.* — (4) *tr. 15. q. 2. c. 1. q. 9.* — (5) *tr. 1. d. 3. §. 3. n. 62.* — (6) *tr. 29. c. 1. p. 4. n. 44.* — (7) *de conc. l. 1. n. 69.* — (8) *ex c. fin. de sent. et re jud.* — (9) *ex lib. Si pars ff. de inoff. test.*

constet de ejus crimine, ex *l. Absentem ff. de pœnis, et l. Sciant c. de prob.*, ubi ad proferendam sententiam sanguinis probationes debent esse luce clariores. Et hanc fuisse mentem Pontificis, cum prædictam prop. 2. damnavit, dicunt *Lumb.*, *Filguer. et alii* (1).

Quæritur II., an in causis civilibus debeat judex judicare contra legitimum possessorem, si actori faveat opinio probabilior. Certum est 1., quod, si rationes sint æquales, judicandum pro legitimo possessore, ut probat *Sanch.* (2) *cum Soto, Cov., Sylv., Mol. et aliis innumeris ex reg. 65. de reg. jur. in 6.*, ubi dicitur: *In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis.* Ratio, quia, licet in dubio jus sit æquale quoad proprietatem, potius tamen est jus possidentis, qui certus est juris possidendi. Certum est 2., quod in dubio possessionis et proprietatis judicandum est pro eo, qui habet rationes probabiliores; id patet ex propositione 2. damnata ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* Ratio, quia judex est constitutus a republica, ut unicuique jus suum reddat secundum merita causæ; unde ipse debet rem adjudicare ei, qui pro se jus potius habeat (3). Dubium fit, si pro actore sint rationes probabiliores, pro quo tunc judicandum. *Tamb.* (4) respondet, eo casu judicem teneri, rem adjudicare actori ob eamdem rationem mox allatam, quia jus possessionis prævalet in pari causa, non autem in causa minus probabili. Cardinalis autem *de Lugo* (5) dicit, quod judex non tenetur, sed potest pro actore ferre sententiam, eo quod potest sequi opinionem probabilem, nempe quod actor rationes pro se probabiliores adducendo satis jus suum probet. Alii vero communiter, ut *Cardenas* (6) *cum Diana etc.*, item *Croix* (7), *Elbel* (8), *Holzmann* (9), et alius doctus scriptor neotericus, qui cum *Filguera* in eadem prop. 2. hanc sententiam vocat communem, satis probabiliter te-

(1) *apud Salm. ib. n. 45.* — (2) *de matr. l. 2. d. 41. n. 12.* — (3) *vide Sanch. dec. l. 1. c. 9. n. 47., Lugo d. 37. n. 116. et Salm. ibid. n. 39.* — (4) *dec. l. 1. c. 3. §. 4. n. 6.* — (5) *de just. d. 16. n. 99.* — (6) *1. crisi d. 16. c. 9. n. 156. et 192. et in dicta prop. 2. diss. 3. c. 4. n. 33. et 59.* — (7) *l. 4. n. 1485.* — (8) *de consc. probab. conf. 7. n. 198.* — (9) *eod tit. n. 172.*

nent, quod judex non potest reum legitime possidentem re exspoliare, si pro ipso stent rationes probabiles, etiamsi pro actore stent probabiliores. Ratio, quia possessio dat jus certum possidenti ad rem retinendam, donec constet de jure alterius, ut loquitur *Roncaglia*, dicens: *Titulus possessionis ex communiori theologorum sententia elidit rationes probabiliores.* Idque, dicit *Cardenas* (1), probari auctoritate communissima doctorum cum *Bartolo*, *Innoc.*, *Abb.*, *Jason*, *Felino etc.*, et pluribus textibus. Unde doctissimus *cardinalis Sfondratus* (2) scripsit, non esse procedendum contra possessionem, nisi ex certitudine. Cum enim jus possessionis sit jus certum, non potest elidi nisi ab alio jure certo actoris et jam probato. Nequit autem dici actor jus suum probare, qui rationes probabiliores, non autem convincentes, adducit contra possessorem, qui probabile jus habet. Huic sententiæ se adjungit *Bon.* (3), ubi loquens de obligatione restitutionis, dicit, quod possessor, habens pro se rationem probabilem, non tenetur ad ullam restitutionem, etiamsi jus alterius ipsi videatur probabilius, has rationes adducens: *Tum quia in foro externo non obligaretur ad ullam restitutionem, ergo nec obligandus est in foro conscientiæ: cum idem esse debeat judicium fori interni et externi, quando forum exterius non nititur falsa præsumptione; tum quia possessio certa prævalet rationibus inducentibus in partem oppositam, sed non generantibus assensum.* Ergo ut certum habet hic auctor, quod, etiamsi actor habet pro se rationes probabiliores, sed non convincentes, possessor non est judicio exspoliandus re possessa. Nec obstat textus supra oppositus: *In pari causa potior est conditio possidentis.* Ergo, ut ait *Tamb.*, non est potior in causa non pari. Nam responderi potest, quod ex textu illo non necessario infertur, quod sententia ferenda sit pro actore habente rationes probabiliores contra possessorem legitimum, qui pro se rationem probabilem habet; hoc enim casu potius attendi debet illa alia regula juris 11., nimirum: *Cum sunt partium jura obscura, potius favendum est reo, quam actori.* Dixi: *possessorem legitimum;* quia

(1) *l. c. n. 143.* — (2) *in reg. sac. lib. 1. §. 20. n. 11.* — (3) *de rest. d. 1. q. 2. p. 2. n. 6.*

alioquin, ut supra diximus, si possessio non esset certa, aut non certe legitima, tunc judex debet jus dicere secundum opinionem probabiliorem de proprietate, ut omnes docent cum ipso *Cardena* (1). Et ideo judices communiter res adjudicant habentibus jus probabilius, quia in foro externo difficulter bona fides possessoris probari potest.

211. — Quæritur III., an sit licitum judici accipere aliqua munera a litigantibus. Certum est, non licere accipere munera magna, quæ vocant *sportulas*, scilicet pecunias, vestes et alias res pretiosas. Dubium est, an liceat accipere munera parva, quæ vocantur *xenia*, id est esculenta et poculenta. Affirmant *Azor.*, *Cajet.*, *Sylvest.*, *Angel. et Menoch.* (2) *ex l. Solent.* §. *Non vero ff. de off. procons.*, ubi dicitur, nomine munerum non venire *xenia*. Probant insuper ex *c. Statutum* §. *Insup. de rescript. in 6.*, ubi *Bonif. VIII.* sic ait: *Insuper, ut gratis... judicium... procedat, nullum munus... (nisi forsan esculentum vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus, vel nisi, cum ipsum propter causam sibi commissam contigerit extra suum domicilium proficisci, moderatas expensas) recipere ab iisdem partibus qualitercumque præsumat.* Verumtamen contradicunt *Salm.* (3) *cum Navar.*, *Soto*, *Cord. et aliis* et ajunt, prædictam *l. Solent* correctam fuisse ex *auth. 2. c. Scriptum et c. Jusjurandum etc.* Textum autem in §. *Insuper* ut supra, ajunt, loqui tantum de judice delegato apostolico, non de aliis, ut constat ex *c. Cum ab omni de vita et honest. cler. et c. Romanæ de censibus in 6.* Excipi tantum dicunt episcopum, dum visitat diœcesim aut ecclesiam consecrat, qui tantum expensas victus moderatas accipere potest (4). His vero non obstantibus, primam sententiam cum glossa *in cit.* §. *Insuper* nescimus reprobare, dummodo esculenta illa a judice nec directe nec indirecte postulentur *); nescimus enim agnoscere,

(1) *loc. cit. in d. prop. 2.* — (2) *apud Salm. tr. 29. c. 1. p. 7. n. 73. et 74.* — (3) *ibid. n. 79. et 80.* — (4) *ex c. Romana.* §. *Procurationes de cens. in 6.; vide Salm. tr. 29. c. 1. p. 7. n. 86.*

*) „Saltem in hoc, ut ait *Lugo*, non debet reprobari consue„tudo, ubi reperitur legitime præscripta. *Hom. ap. tr. 13. n. 66.* *Editor.*

in quo differant judices delegati ab aliis. Sicut autem (ait præfata glossa) non reputatur simonia, si prælatus regularis gratis aliquid recipit ab eo, qui petit religionem ingredi (ut habetur in *cap. Dilectus 30. de simon. in fin.*), cum nequeat supponi, prælatum propter aliquod tenue donum gratis oblatum admissionem ad religionem vendere velle; ita nec supponi potest, ob simile munus judicem velle injustam ferre sententiam.

212. — Quæritur IV., utrum peccet, qui munera dat judici aut ejus ministris. Distingue: Si det sine justa causa, siquidem peccat cooperando injustæ receptioni; secus, si cum causa, nempe ad redimendam injustam vexationem; modo periculum sit probabile, quod alias manifesta injustitia sibi inferretur; tunc enim hæc non est corruptio, sed cautio, ut jus suum sibi tribuatur. Ita communiter *Sanch.* (1), *Lugo* (2), *Mol.*, *Cord.*, *Pal. etc.*, *ac Salm.* (3) *contra Ledesm. etc.* (4). Nec obstant huic leges prohibentes; nam leges intendunt vitare, ne dantes muneribus judices corrumpant, non autem, ut justam sententiam obtineant. Notandum autem, quod dans munera posset post sententiam repetere in judicio, quod dedit, et judex certe ante sententiam illud restituere tenetur (5).

213. — Notandum denique, quod judex sæcularis, baratriam committens (id est pecunia corruptus iniquam ferens sententiam), ex legibus dignitate privatur, inhabilis redditur ad amplius judicandum et relegatione punitur: insuper reputatur infamis et tenetur restituere triplum pro pœna et omnia damna parti læsæ. Hoc in causa civili. Sed in causa criminali, ubi innocentem damnasset ad mortem, capitis pœna mulctatur. Judex autem ecclesiasticus suspenditur ab officio per annum et potest alia pœna puniri (6). Corrumpens autem judicem, ut iniquam sententiam proferat, punitur eadem pœna, qua judex ut supra. Ita communiter DD. cum *Sanch.* (7). Addunt *Farinac. et Menoch.*, quod corrumpens amittit etiam actionem ad datum repetendum. Dantes autem aut recipientes pro obtinenda gratia aut justitia apud sedem

(1) *cons. l. 3. c. un. d. 3. n. 3.* — (2) *d. 3. n. 136.* — (3) *ib. n. 89.* — (4) *ib. n. 90.* — (5) *ex c. Non sane, causa 14. quæst. 5.* — (6) *videSalm. tr. 29. c. 1. p. 7. n. 94.* — (7) *de matr. l. 1. d. 54. n. 1.*

apostolicam incurrunt præterea excommunicationem ipso facto reservatam, et accipientes ad restitutionem tenentur; atque clerici omni officio aut beneficio privantur (1).

„Resp. 2. Si opiniones oppositæ æque probabiles vi-„deantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo „arbitrio, cum uterque æquale jus habeat, sed suadebit „compositionem: imo etiam imperabit in casu nimis intri-„cato (alias enim non licet); vel uni dimidium et alteri „alterum dimidium juris aut rei, de qua lis est, adjudicabit, „memor interim axiomatis, quod, *si partium jura sint ob-„scura, potius favendum sit reo, quam actori* (2).

214. — „Quæres 2., ad quid teneatur judex, qui senten-„tiam injustam tulit.

„Resp. 1. Si dolo vel, ut dixi *d. 1. art. 1.*, magna impe-„ritia id fecit, litem fecit suam, id est damnum partis læsæ „in se transtulit, cui tenetur restituere (3).

„Resp. 2. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id po-„tens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivio-„nem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in „conscientia ad restitutionem ex propriis, cum injuriam „formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali „sententia acceperit, vel potius (secundum alios) cum cul-„pam theologicam non commiserit: debet tamen révocare „sententiam, si potest sine gravi incommodo (4).

215. — „Quæres 3., an sententia judicis injusta obliget „in foro conscientiæ.

„Resp. Sententia injusta ex natura rei, aut ex omissione „ordinis juris simpliciter necessarii, sive feratur per falso „allegata et probata, sive ex judicis iniquitate, nullum „habet robur in foro conscientiæ; manetque parti læsæ, „tametsi non appellet, jus suum, licebitque, si absque „scandalo possit, recuperare bona (5). Ratio est, quia sen-„tentia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet ra-„tionem judicii, hoc est, ut est determinatio juris et defini-„tio justi.

„Dixi: *in foro conscientiæ;* quia in foro externo, ubi

(1) *vide Salm. l. c. n. 88.* — (2) *ib. Bon. de peccatis. d. 2. q. 4. p. 9.* — (3) *Bon. d. 10. q. 2. p. 4. ex s. Thom. etc.; — vide supra n. 195.* — (4) *Laym. lib. 3. t. 6. c. 2. n. 11.* — (5) *s. Thom., Sayr., Bonac. d. 10. q. 2. p. 4., Trull. lib. 8. c. 1. d. 7.*

„non tam veritas facti, quam probatio juridica spectatur, „sententia prolata servanda est ad evitanda scandala et „incommoda, neque elapso termino, intra quem appellare „licebat, actio ei conceditur, lege sic statuente; tum in „pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, ut litium „sit finis (1).

Unde resolves:

„1. Is, cujus bona per sententiam manifeste injustam „adjudicata sunt alteri, potest, nisi alter juste præscri- „pserit, per occultam compensationem ea recipere; quia „recuperat jus suum. *ib.*

„2. Qui sciens per injustam sententiam mala fide ac- „cepit bona, tenetur ea semper restituere, neque unquam „præscribere potest, quia sunt aliena, et possessor malæ „fidei nunquam præscribit: imo tenetur expensas resti- „tuere et compensare damna, etiamsi pars læsa non ap- „pellaverit, cum non renuntiet ideo juri suo.

„3. Qui bona fide rem postulavit a judice, et bona „fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis „finitum, fuisse sententiam injustam, tenetur eam, non „tamen expensas, restituere. Si vero possedit rem bona „fide, tempore ad præscribendum necessario, non tene- „tur restituere, quia legitime præscripsit (2).

216. — „Quæres 4., quid liceat judici circa munera. „Respondetur 1. Etsi a partibus munera liberalia acci- „piens aliquando peccet, vel ob scandalum vel ob pericu- „lum pervertendi justitiam, acceptorum tamen dominium „comparat, spectato jure naturæ." *(Hoc est commune et certum* (3).

„Respondetur 2. Etsi lex positiva munerum acceptionem „prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem „ante sententiam judicis, nisi lex exprimat, quod non „illicita tantum, sed etiam invalida sit acceptio (4).

Quæritur hic, an judex teneatur restituere accepta ante sententiam judicis.

Prima opinio, quam tenent *Sotus* (5) *et Tapia*, *Cord.*,

(1) *Trull. l. 8. c. 4. de 7. ex Sayr. etc.* — (2) *Salon., Sayr., Trull. l. c.* — (3) *Salm. de rest. c. 1. p. 7. n. 170.* — (4) *vide Bon. in 8. pr. q. 2. p. 8., Laym. l. 3. tr. 4. c. 4. n. 9. et 10.* — (5) *l. 4. q. 7. art. 1. ad 2.*

adriq., *Arag. etc.*(1) affirmat ex *leg. Jurisgentium ff. pactis*, *leg. Si plagii ff. de verb. oblig. etc.*, ubi tales conventiones nullæ declarantur. Et favet huic sententiæ *Thom.*(2), qui dicit: *Et quia etiam ille, qui accipit, contra legem accipit, non debet sibi retinere.*

Secunda opinio vero negat, et hanc tenent *Lugo*(3), *Less.*(4) *et s. Antonin.*, *Pal.*, *Bon.*, *Nav.*, *Azor*, *Trull.* *alii apud Salm.*(5), qui æque probabilem vocant. Ratio, quia hæc restitutio non debetur de jure naturæ, extra dicta *lib. 4. n. 712.*, nec de jure positivo; quia leges præfatæ et aliæ vel intelliguntur pro foro tantum externo, vel de restitutione in pœnam criminis, pro qua semper requiritur sententia, etsi non infectiva pœnæ, saltem declaratoria criminis. Utraque sententia est satis probabilis.

„Respondetur 3. Si judex injuste extorqueat munera, molens facere, quod justum est et debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: ut etiam, si quid datum sit ad redimendam vexationem, v. gr. ne injuste faveat parti adversæ, ne causam nimis differat. Quamquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi(6).

Certum est igitur et commune inter DD., quod, quicumque accipit aliquid, ut faciat aut omittat id, quod ex justitia facere vel omittere tenebatur, acceptum restituere debet(7). Dixi: *ex justitia;* nam qui non tenetur ad aliquid ex justitia, sed ex charitate aut alia virtute, bene potest pro eo pretium accipere, quandoquidem, quod promittit, est pretio æstimabile, ut recte censent *Soto*, *Bon.*, *Lugo*(8) atque *Salm.*(9) *contra Less.*, *Trull.* *etc. ib.* Judex igitur, qui ex justitia tenetur justas ferre sententias, certe restituere tenetur pretium acceptum pro justa sententia ferenda; et hoc etiamsi acceperit non ab una ex partibus, sed ab extraneo, puta illius amico, familiari, ut verius sentiunt *Lugo*(10), *Tap.*, *Reb. et Sal-*

(1) *apud Salm. ibid. n. 172.* — (2) *2. 2. q. 62. art. 5. ad 2.* — (3) *d. 18. n. 54.* — (4) *l. 2. c. 14. n. 56.* — (5) *ib. n. 170.* — (6) *Laym. l. c. ex Gabr. et Rebello etc.* — (7) *ita Thom., Pal., Lugo, Bon. etc. cum Salm. de rest. cap. 1. n. 8. n. 177.* — (8) *d. 18. n. 67.* — (9) *ibid. n. 185. in fine.* — (10) *d. 37. n. 126.*

mant. (1) *contra Sot., Bann., Led., Dic., Fill.* An autem judex teneatur restituere acceptum pro ferenda injusta sententia: *vide dicta l. 4. n. 712.*

Sed hinc quæritur, an, cum justitia est dubia sive paris probabilitatis, ita ut judex possit ferre sententiam pro parte, pro qua maluerit (juxta opinionem aliquorum, quos retulimus *n. 210. v. quæritur autem*; quam vero opinionem ut probabilem non admisimus), teneatur judex restituere, quod accepit ab una ex partibus, ut pro ea sententiam proferret. Certum est, talem acceptionem esse illicitam ex propos. 26. damnata ab *Alex. VII.*, quæ dicebat: *Quando litigantes pro se habent opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

Sed *prima sententia* negat, acceptionem esse invalidam de jure naturali, quia judex accipit, ut faciat id, ad quod ex justitia non tenebatur. Ita *Less.* (2), et probabilem vocant *Trull., Fagund. etc.* Et ideo dicunt, si non adsit lex particularis, non deberi restitutionem.

Secunda sententia vero, cui subscribo, contradicit; quia judex, semper ac sententiam fert, exercet actum, ad quem ex justitia tenetur; nihil igitur accipere potest pro sententia, quam profert, cum ad id ex justitia teneatur (3).

217. — Circa autem stipendium commissarii seu executoris quæritur, an, si commissarius mittitur ad plures executiones faciendas, possit a singulis debitoribus integrum stipendium diarium exigere. Affirmant *Lugo* (4) *et Less.* (5) eodem modo, quo quis locans operam suam alicubi pro alicujus negotio tantumdem ab alio pro alio negotio posset exigere. Sed negant *Sanch.* (6), *Tanner*, *Diana etc. cum Salm.* (7), qui verius dicunt, omnino tenendum oppositum; quia, ut ajunt, salarium diurnum non datur commissario pro numero executionum, sed pro opere cujusque diei, ideo solum salarium ordinarium exigere potest, et aliquid amplius quidem, si labor ob numerum execu-

(1) *ibid. n. 183.* — (2) *lib. 2. c. 14. n. 64.* — (3) *ita Diana, Pal., Mol., Cov. cum Salm. de rest. cap. 1. p. 8. n. 181.* — (4) *disp. 37. n. 138.* — (5) *lib. 2. c. 24. n. 28.* — (6) *cons. l. 3. c. unic. d. 23.* — (7) *de offic. c. 1. de judice. p. 8. n. 96.*

tionum sit extraordinarius, ut bene notant *Salm.* (1) *cum aliis.* *)

Certum autem videtur (2), non posse judicem dividere stipendium cum executore (et tanto minus posse executorem dividere cum alio, ut dicunt; sed hoc non placet): quia judex de officio tenetur eligere commissarium; idcirco pro tali electione nullum pretium recipere potest.

DUBIUM III.

Quid sit officium advocati.

218. *Quæ requirantur in advocato.*
219. *Quibus prohibeatur, officium advocati exercere.*
220. *Quid licitum sit advocato.*
221. *Quos pauperes teneatur advocatus tueri.*
222. *An possit advocatus tueri causam minus probabilem.*
223. *Quando advocatus teneatur ad restitutionem.*
224. *An liceat advocato convenire de pretio incœpta lite: an de quota litis.*
225. *Plura notanda circa advocati salarium.*
226. *Quando peccet advocatus contra suum officium.*

218. — „Suppono secundum omnes, in advocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, justitiam causæ, fidelitatem, et pretium justum: quod si taxatum est, non licet ultra hoc accipere: ubi non est taxatum, sufficit justum naturale (3).

219. — Sed ante omnia notandum est, vetitum esse munus advocati exercere impotentibus, infamibus, item

(1) *cit. n. 96. in fine.* — (2) *cum Sanch. l. c. d. 24. n. 1., Arag., Salon., Sot. ac Salm. ibid. n. 98. et 99.* — (3) *ut vide apud Bon.*

*) Hic vero notandum, quod addit *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 13. n. 68: „Sed tamen hic oportet distinguere, quia „*Sanch.* et *Salm.* loquuntur, cum commissario taxatum est „pretium pro occupatione sua cujusque diei; et tunc certe, „ut concedit *Lugo*, non potest ille plus eo exigere. Sed „cum commissiones essent disparatæ et assignatum esset „salarium speciale pro qualibet procuratione, recte dicit „*Lugo*, posse commissarium exigere plura salaria pro qualitate executionum, et hoc est, quod sentit etiam *Lessius*." Vide etiam, quod dictum est l. 4. n. 862. de aurigis et nuntiis, ubi similis ratio militat. *Editor.*

monachis, nisi interveniat utililtas monasterii et licentiæ prælati (1). Item sacerdotibus, sive in foro laicali, sive ecclesiastico (2), nisi sit causa propria, vel propriæ ecclesiæ, vel pauperum, vel consanguineorum infra 4. gradum: modo isti alium advocatum ita idoneum non inveniant. In causa tamen criminali non licet unquam sacerdotibus advocare coram judice sæculari (3). Idem dicitur de clericis in sacris constitutis, sive in minoribus, si sint beneficiati, nisi careant patrimonio sufficienti ad victum (4). Si quis autem ex his semel vel bis causas advocaret contra prohibitionem, non peccaret graviter; secus, si ex professo (5).

Sed notandum 1., ex communi sententia non esse vetitum clericis non sacerdotibus advocare pro negotiis ecclesiasticis (ratione vel personæ vel rei ecclesiæ) in quocumque foro (6). Et constat ex *cap. de Postulat.* §. *Cumque*, ubi clericis tantum prohibetur advocare in foro laicali pro causis sæcularibus. Notandum 2., quod clerici in minoribus sine beneficio possunt quascumque causas civiles in quolibet foro advocare. An vero possint in causa criminali? Affirmant alii apud *Salm.* (7): sed tutius negandum ex *c. 9. ne cler. vel mon. et c. 1. dist. 51.* Probabiliter tamen licet reum tueri (8), cum textus loquantur de tuendo actore.

220. — „Resp. 1. Non potest sub gravi peccato su„scipere causam, quam scit esse injustam: ex causis „autem civilibus, in utramque partem probabilibus et „dubiis, potest utramvis, etiam minus probabilem, tueri: „dummodo cliens de minore probabilitate moneatur (9): „quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes „in judicio: ergo etiam advocatus patrocinandi; neque „semper est verius, quod videtur probabilius: et forte „aliud erit judicium judicis (10).

(1) *ex c. Ex parte de postulando.* — (2) *ex c. Sacerdotibus. ne cler. vel mon.* — (3) *Sanch., Sylv. etc. cum Salm. de offic. c. 4. de advocat. p. 1. n. 5.* — (4) *ut Sanch. c. 1. d. 4. n. 7., Panorm., Lancell., Sylv. et Salm. ibid. n. 7. et 8.* — (5) *ut Sanch. etc. cum Salm. ibid. n. 10.* — (6) *ita iidem AA. ibid. n. 7.* — (7) *ibid. n. 9.* — (8) *ut Sanch. l. 6. c. 7. d. 3. cum Nav.* — (9) *Vasq., Salas, Card. de Lugo, Diana t. 4. p. 2. r. 4.* — (10) *Bon. de pecc. de 2. q. 4. p. 9. et in præcepta d. 10. q. 2. p. 4.*

„Dixi: *civilibus*; quia in causa criminali dubia non „licet tueri partes actoris, qui in tali casu graviter pec- „cat contra reum; ergo etiam advocatus (1). Neque „quando actor, contra possessorem agens, scit, se nihil „posse evincere, sed rem mansuram semper dubiam; „quia tunc injuste vexatur possessor; pro quo tandem „judex debebit judicare (2).

„Resp. 2. In causa criminali potest reum etiam son- „tem defendere ut mortem aliamve pœnam evadat; quia „reus non tenetur ad pœnam, nisi convictus, ergo potest „per se vel alium eam avertere, donec convincatur (3).

221. — „Resp. 3. Advocatus tenetur pauperibus in „extrema" *(etiam cum suo incommodo gravi, non autem gravissimo, ut s. Thomas* (4), *quando non apparet in promptu, quomodo possit pauperi aliter subveniri, item Sanch., Pal. et Salm* (5) *communiter)* „vel gravi neces- „sitate gratis patrocinari: sine notabili tamen suo incom- „modo. Ratio est lex charitatis (6)." *(An autem in necessitate grari teneatur pauperes tueri sub mortali? Negant Nav. et Caj.: sed verius affirmant Sotus. Val., Tol. etc. cum Salm.* (7), *quando advocatus superfluum habet suo statui. Tenetur etiam advocatus causas pauperum advocare in necessitatibus communibus; sufficit tamen, si ipse in hoc aliquid largiatur ex superfluis, intellige temporis et divitiarum.)*

222. — Magna est quæstio, an possit advocatus tueri causam minus probabilem. Quod possit tunc reum tueri, commune est; dicunt tamen *Val., Sylv., Marin. etc.* (8), non posse cum opinione minus probabili defendere actorem. Alii tamen communius cum *Bus.* (9) indistincte concedunt advocatis tueri tam actorem quam reum in causa minus probabili; quia, si potest quisque cum jure probabili litigare, potest etiam alius eum tueri, modo moneat suum clientem de minori probabilitate suæ causæ.

(1) *Fill. l. 40. c. 1.* — (2) *ut vide card. de Lugo de just. d. 41. n. 7., Salas in t. 2. d. 1. sect. ult. n. 108.* — (3) *Bonac. d. 10. q. 3. p. 4. n. 7.* — (4) *2. 2. q. 71. art. 1.* — (5) *de offic. c. 4. de advocat. p. 2. n. 20. et 21.* — (6) *Nav., Cajet., Less., Fill., Bonac. l. c* — (7) *tr. 29. c. 1. de advocat. p. 2. n. 23 et 24.* — (8) *apud Salm. ib. p. 3. n. 37.* — (9) *ut Lugo d. 41. sect. 1. n. 8., Sanch. dec. 1. c. 9. n. 53., Azor., Fill., Lorca etc.*

Utramque sententiam *Salm.* (1) vocant satis probabilem, sed revera huic secundæ sententiæ adhærent, sicut et ego. Ratio, tum quia opinio minus probabilis decursu temporis potest probabilior evadere, tum quia multoties opinio, quæ advocato minus probabilis apparet, ipsa judici videtur probabilior. Notant tamen I. *Lugo*, *Malder*, *Diana et Lorca* (2), quod hoc currit, si probabilitas sit juris; nam si sit facti, etiam in pari probabilitate (quia tunc omnino favendum est reo) communiter dicunt non licere advocato actorem tueri. Notant II. *Salm.* (3) *cum Lugo l. c.*, quod in causa paris probabilitatis juris commune est inter DD., licitum esse advocare sive pro reo sive actore.

223. — „1. Advocatus, qui sciens patrocinatur causæ „injustæ" *(sive qui culpabiliter ignorat, causam esse injustam* (4), „tenetur ad compensationem omnium damno„rum inde consequentium. Unde parti contrariæ resti„tuere debet ex peccato commissionis, quia fuit illi causa „positiva damni (similiterque, si causam dubiam tueatur „eamque obtineat fraude; quia intercedit injustitia ra„tione partis adversæ): clienti vero suo tenetur resti„tuere ex peccato omissionis; quia ex officio tenebatur „monere ignorantem causæ injustitiam. Quod addo, quia, „si clienti constabat de causæ injustitia, non tenetur „illi restituere (5).

„2. Similiter peccare et ad restitutionem teneri, quando „defendit articulum justum causæ injustæ, ut sic adver„sarium vexet, impediat, differat aut pervertat, docet „*Trull.* (6) *ex Cajet.*, *Sayr. etc.;* quia censetur defen„dere causam injustam.

„3. Quando causa nihil fere habet probabilitatis, ita „ut vix moraliter sit spes obtinendi, eo quod apud ju„dices semper rejiciatur, regulariter non licet suscipere: „tum quia facit, ut cliens sine fructu tempus et pecu„niam perdat, tum quia talis communiter non habetur „probabilis (7). Quando autem cliens habet bonum jus in „causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat

(1) *ibid. n. 48. in fine.* — (2) *apud Salm. ibid. n. 36. in fine.* — (3) *cit. n. 36. in med.* — (4) *Salm. ibid. n. 32.* — (5) *Bonac. d. 10. q. 3. p. 4., Less. l. 2. c. 31. d. 8., Fill., Laym., Tann. q. 4. d. 6. n. 127.* — (6) *l. 8. c. 5. dist. 3.* — (7) *card. de Lugo de just. d. 41.*

„advocato eum defendere in causa possessoria (dum de „proprietate non agitur)? Quidam affirmant, negant „alii (1).

Alii igitur dicunt, licere advocato talem clientem defendere; quia tunc solum permissive cooperatur ad peccatum clientis, cum eo casu exerceat munus consultoris apud judicem: sed verius contradicit *Lugo* (2) *cum Molina, Fagund., Med. etc* Ratio, quia, sicut peccat cliens rem retinendo, sic advocatus in tali retentione et cooperando; advocatus autem non se habeat ex parte judicis, sed clientis.

„4. Advocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, „tenetur examinare ejus æquitatem et probabilitatem, eam„que clienti indicare sincere: si enim falsa promissione vel „inani spe victoriæ sumptibus involvat, tenetur ad restitu„tionem (3): uti et, si qualitatem ac statum causæ seu pe„riculum ejus perdendæ indicare neglexerit, et cliens eo „cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo „casu litem prosecuturus fuisset, neque id ulla diligentia „cognosci possit, non teneri advocatum ad damna resar„cienda, docet *Bard.* (4), quod melior sit conditio possiden„tis, dum de damno illato non constat.

„5. Si clientis causam minus probabilem dicat esse „omnino justam, tenetur de damno, si cliens, cognito „causæ dubio, non fuisset, litigaturus (5).

„6. Si in progressu causæ iniquitatem videt, tenetur „mox monere clientem et suadere, ut desistat; alias ad „restitutionem damnorum obligabitur; quia, cum stipendio „sit conductus, tenetur ex justitia monere (6). Neque po„test vel ipse vel judex suadere compositionem cum damno „partis; quia compositio non habet locum, nisi quando res „est dubia. Si vero inducat ad transactionem sine damno, „deceptione, vi et metu, non tenetur; quia nulli facit in„juriam (7).

„7. Non potest absolvi, qui paratus est, quasvis causas „defendendas suscipere (8).

224. — „8. Non licet cum cliente convenire de pretio

(1) *vie Fag. in p. 8. c. 47. n. 13., Mol. t. 1. tract. 2. d. 81., card. de Lugo l. c. n. 10.* — (2) *d. 41. n. 10.* — (3) *Bonac. de pecc. d. 2. q. 4. p. 9.* — (4) *d. 4. c. 29.* — (5) *Bon. l. c.* — (6) *Tann. l. c.* — (7) *Val., Azor., Less., Laym., Bon. loc. cit.* — (8) *Sayr. l. 12. c. 23. n. 18.*

„post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam (1); quia cliens, postquam sua instrumenta ostendit, „cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur." *(Si tamen advocatus procedat sine dolo, et pretium sit justum, non peccat conveniendo de illo, etiam in medio litis* (2).

„Nec licet pacisci de parte aliquota, v. gr. dimidia, „tertia vel quarta litis pro pretio, si victoria obtigerit; „quia id graviter prohibetur (3). Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas et nefas procurandi victoriam. Hoc „tamen casu non obligatur ad restitutionem, si justum „pretium non excedat, et dolus ac fraus absit (4).

225. — Notandum est I., quod advocatus non potest exigere pretium, quantum vult, sed debet exigere moderate et respective ad gravitatem et difficultatem causæ, ad scientiam et dignitatem advocati, atque usum regionis. Si autem pretium sit taxatum a lege recepta et non abrogata, illi standum; alias advocatus, qui pretium notabiliter excedens recepit, peccat et restituere tenetur (5).

Notandum II., quod, si de pretio conveniatur, et cliens deserat causam, advocatus potest totum pretium petere, si per ipsum non stet, quominus litem prosequatur; pari modo ac locans operam suam pro aliqua mercede illam bene exigere potest, si per conductorem stat, ne opera compleatur (6). Ita *Salm.* (7) *cum Sayr.* (8). Hoc tamen intelligendum dico, si nulla supervenit justa causa litem deserendi; hæc enim conditio semper subintelligitur apposita in conventione facta.

Notandum III., esse valde probabile, quod, si advocatus conveniat de salario cum aliquo per totum annum pro omnibus suis causis tuendis, possit salarium exigere, etiamsi nulla lis in illo anno occurrat. Ratio, quia, si altero anno plures concurrant lites, quæ majus sala-

(1) *ex can. Infames caus. 3. quæst. 7.* — (2) *ita Salm. tr. 29. c. 4. de advoc. p. 5. n. 57. in fine cum Nav.* — (3) *leg. Sumptus ff. de pactis, L. Litem c. de procur. ex can. Infames, §. Arcentur, caus. 3. q. 7., L. Si qui cod. de post.* — (4) *vide Sylv. v. advocatus, Nav. c. 15, Fill., Laym., Bon., Sanch. lib. 5. consil. c. 7. d. 9. n. 3. et 7., C. de Lugo l. c.* — (5) *vide Salm. tr. 29. c. 4. de advoc. p. 5. n. 53. et 54.* — (6) *ut ex leg. Si uno ff. de locat.* — (7) *ibid. n. 58.* — (8) *vide dicta lib. 4. n. 342. v. peccant.*

rium merentur, nequit postea majus salarium exigere (1). Hoc autem currit in litibus et laboribus ordinariis; nam si occurrat extraordinaria lis vel labor, non vetatur advocato, majus salarium exigere. Bene tamen advertunt e converso *Azor et Corella*, *Salm.* (2), quod, si, dum agitur lis, advocatus in infirmitatem incidat, pro rata temporis debet salarium remittere: intellige, si infirmitas fuerit longa.

226. — „9. Peccat advocatus 1., si, cum non sit idoneus, officium advocati exerceat et patrocinetur (3): „estque peccatum ex genere suo mortale; 2. si defendat causam injustam (4); 3. si ob nimias dilationes, „illicitas subordinationes testium etc. notabiliter officiat „parti adversæ, habenti alias justam causam etc. (5); „4. si utrique parti patrocinetur; quia repugnat, ut utramque partem æque defendat (6): in diversis tamen causis, „secluso scandalo, non repugnat; 5. si in eadem causa, „in qua est judex vel assessor, agat advocatum; quia „duo officia contraria in eadem causa exercere non licet (7); 6. si, tametsi defendat causam justam, producat scripturas vel testes falsos aut instrumenta; non „tamen peccat, si in causa manifeste justa adversarium „decipiat, dummodo nulla utatur falsitate, v. gr. allegando falsa etc. (8); 7. si adducat leges falsas vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in „falsos sensus sciens prudens detorqueat; 8. si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes (9); 9. si accipiat mercedem injustam. Quando „autem a lege pretium nullum taxatum est, censetur „illud justum, quod habetur tale judicio prudentum, attenta qualitate negotii, dignitate, scientia et peritia advocati, et labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbata (10); 10. si contractum usurarium vel „aliter iniquum suadeat aut probet; 11. si leges, statuta et consuetudines patriæ ignoret (unde, si grave

(1) *ita Guttier. et Corella cum Salm. ibid n. 55.* — (2) *ib. n. 56.* — (3) *l. Nemini, c. de advoc., s. Thom. 2. 2. q. 71.* — (4) *secundum dicta cap. 1.* — (5) *vide Nav. c. 25., Fill. q. 3* — (6) *Sylv., Sanch. cons. p. 2. l. 6. c. 7. d. 7.* — (7) *Sylv. v. advocatus q. 2.* — (8) *s. Thom. 2. 2. q. 71. art. 7., Sylv., Sanch. cons. p. 2. l. 6. c. 7. d. 7., Trull. l. c.* — (9) *vide Fill., Trull. l. c.* — (10) *vide Trull. l c. d. 5.*

„damnum clienti obveniat, tenetur compensare) vel intel-„ligere non studeat.

„10. Peccat advocatus contra justitiam, si rationes et „fundamenta clientis, quem juste defendit, vel secreta „causæ detegat adversario: ut ex aliis probat *Fag.* (1); „teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens „causam perdidit, victurus alias; quia fecit contra offi-„cium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam „in favorem clientis (2). Limitant tamen aliqui, nisi peri-„culum sit, ne pars adversa grave damnum inique pa-„tiatur; quia, ajunt, quilibet potest sine suo damno „grave damnum alterius prohibere (3). Verum hanc limi-„tationem cum *s. Thoma* alii non admittunt, nisi forte „reus capite plectendus esset, et accusator injuste proce-„deret; tunc enim, ajunt, advocatus accusatoris deberet „falsitatem prodere, si tamen spes esset profuturum, accu-„satore prius monito, ut desistat (4).

„11. Advocatus, si causarum expeditiones cum præju-„dicio clientum differat, postponat, vel plures acceptet, „quam expedire possit, peccat ac tenetur ad restitutionem, „uti et omnium damnorum, quæ per ejus imperitiam, ma-„litiam vel negligentiam cliens aut actor incurrit; non ta-„men tenetur in omnibus causis adhibere eamdem diligen-„tiam, sed majorem vel minorem pro causæ qualitate (5).

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio referentis, secretarii, notarii et procuratoris.

227. *Ad quid teneantur referentes etc.*
228. *Quando peccent referentes.*
229. *Quando secretarii.*
230. *Quando tabelliones sive notarii.*
231. *Plura notanda circa notarios et tabelliones.*
232. *Quando peccent procuratores.*
233. *Plura notanda de stipendio procuratoris.*

227. — Resp. Tenentur ii omnes, juste fideliterque

(1) *in p. 8. c. 47. n. 15.; — vide etiam C. de Lugo l. c. n. 6.* — (2) *Azor, Fill. etc. ll. cc.* — (3) *vide Less. l. 2. c. 31., Azor, Reg., Fill., Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 18.* — (4) *vide C. de Lugo l. c.* — (5) *vide Bon. t. 2. in præc. 8. d. 10. q. 3., Less. l. 2. c. 39. d. 9., Laym. t. 1. c. 5.*

„exercere suum officium, sive ex debito muneris tantum, „sive etiam ex juramento. Item tenentur scire ea, quæ „ad suum officium spectant, debitamque diligentiam ad„hibere, præstando omnia necessaria, terminos justos „petendo, appellando, cum fuerit necessarium. *Bon.*, „*Escob. et communiter.*

Unde resolves sequentes casus:

„1. Peccant, si odio vel amore, spe vel timore abu„tantur officiis suis; si secreta servanda non servent; si „partibus vel earum sollicitatoribus aliisve tradant pro„cessus vel scripturas originales, quas non debent; si acci„piant stipendium majus justo vel ultra pretium taxatum; „si lites iniquas suadeant etc.

228. — „2. *Referens* peccat: 1. si defectu studii vel per „incuriam male referat, vel aliquid substantiale præter„mittat; 2. si sit partialis coneturque magis unius partis „justitiam, quam alterius, explicare; 3. si sententiam alter„utri parti manifestet, priusquam evulgetur, unde possint „gravia incommoda sequi, v. g. judex recusari etc. (1).

229. — „3. *Secretarius* peccat: 1. si juramentum violet; „2. si arcanum prodat; 3. si sententiam nondum publica„tam manifestet; 4. si processus aut sententias non custo„diat vel partibus sine præscripto judicis ostendat; 5. si „testimonia non fideliter transcribat, sive exaggerando vel „imminuendo, sive immutando aut invertendo. (2).

230. — „4. *Tabellio* sive notarius publicus peccat: 1. si „sine sufficienti peritia (v. g. clausulas communes etc. igno„rans) suscipiat officium; 2. si juramentum violet; 3. si in „depositione testium aliquid addat vel detrahat non levis „momenti; 4. si ministro transcriptori (cum erroris peri„culo) examen committat; 5. si protocolla et acta negligen„ter custodiat cum damno partium; 6. si differat causarum „expeditionem, ut pecuniam extorqueat; 7. si testamentum „scribat hominis rationis usu destituti; 8. si testes falsos „admittat; 9. si solemnitates necessarias ex ignorantia „culpabili vel malitia prætermittat; 10. si testimonium ali„quod necessarium, unius rogatu et alterius damno, non „exhibeat; si conficiat instrumentum usurarium vel fal-

(1) *vide Escobar.* — (2) *Escob.*

„sum, præsertim in damnum tertii; si faciat, ut processus „et causæ veniant ad alios judices vel referentes etc., quam „ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest, ha„bere hunc vel illum judicem; (1) 11. si secretum violet, „v. g. aperiendo parti adversæ dicta testium ante eorum „publicationem; quod esse mortale contra justitiam docet „*Trull.*; (2) 12. si parti petenti instrumenta occultet, præ„sertim quæ continent legata (3); 13. si acta occultet, vel „parti petenti transumptum processus neget; 14. peccat „graviter, si amisso instrumento antiquo publico vel testa„mento aliud simile confingat.

231. — Quoad notarios notandum I., quod infames infamia juris aut facti nulliter instrumenta conficiunt. (4) Nota II., clericos in sacris vel beneficium habentes non posse exercere munus notarii, nec etiam in foro ecclesiastico publico. (5) Nota III., quod tabelliones nequeunt recipere aliquid a litigantibus ultra pretium justum. Sed dubium est, an lex taxam ipsis statuens obliget in conscientia. Affirmant *Nav.*, *Trull.*, *etc.* (6), cum sit lex justa; sed negant *Machad. et Fagund.*; quia hæc lex est pœnalis, vel saltem mixta, ideoque non obligat in conscientia (ut de lege mixta tenent *Vill.*, *Diana et alii*). Negat etiam *Lugo cum Turriano et aliis* (7); sed alia ratione ductus, nempe quia, cum tabelliones et alii ministri justitiæ vivere debeant ex stipendiis proprii officii, et tractu temporis augentur pretia rerum ac expensæ, juxta morem circa victum et vestitum, ideo non injuste ipsi aliquid exigunt supra taxam; maxime si attendantur circumstantiæ laboris et peritiæ. Et hanc sententiam *Lugonis*, dicunt *Salm.* (8), videre hisce temporibus conformiorem æquitati. Cæterum, communiter loquendo, docent DD., hos tabelliones peccare, si ultra justum pretium aliud, etiam per modum doni, a partibus accipiant; quia talia munera coacte, non sponte præstantur. (9) Advertunt tamen *Salm.* (10) *cum Lop. et Mercado*,

(1) *Escob.: vide Laym. l. 3. t. 6. c. 2., Bonac. in pr. d. ult. p. ult.* — (2) *l. 8. c. 7. n. 3. ex Navar. c. 25. n 52.* — (3 *Nav. l. cit. n. 35., Sylv. v. tabellio, Trull. l. cit.* — (4) *Salm. de offic. c. 5. p. 1. n. 2.* — (5) *Salm. cum aliis ibid. n. 5.* — (6) *apud Salm. ibid. p. 3. n. 18.* — (7) *apud Salm. ibid. n. 19.* — (8. *ibid. n. 20.* — (9 *ita Navar., Rodr. etc. cum Salm. ibid. n. 22.* — (10) *ibid. n. 24. et 25.*

Roāriq., *P. Nav.*, quod bene tabellio extraordinarium stipendium recipere potest, si extraordinarium præstet laborem, nempe, si cogatur celerius, quam par sit, tradere transumptum, adire longinquum locum, vel laborare noctu etc.

232. — „5. *Procurator* peccat: 1. si litem procuret injustam; 2. si plures causas suscipiat, quam possit expedire;“ (*ita Panorm. et Caj. cum Salm.* (1) „3. si plus „mercedis accipiat, quam justum; 4. si suadet reo vel parti, „ut injuste veritatem neget; 5. si sua incuria, negligentia „aliave culpa causa sit, ut lis perdatur; 6. si nomine partis „juret, sine particulari ejus informatione, cum periculo pe„jerandi; 7. si culpabiliter tribunali non adsit, futuri in„commodi metu etc. (2); 8. si partes adducat ad concordiam „iniquam; 9. si differat causam, vel pervertat judicem, pe„tat terminos impertinentes aut dilationes superfluas; 10. „si falsos testes inducat (3).

233. — Quæritur I., an procurator, si habeat advocatum aut tabellionem, qui gratis inserviat, possit justum pretium illis debitum sibi retinere. — Resp. negative, si advocatus aut tabellio serviant magis in gratiam clientis (4). Si autem serviant in gratiam simul procuratoris et clientis, dicunt *Bon. et Bass. ibid.*, quod tunc nihil etiam retinere possit, quia in dubio melior est conditio clientis, qui possidet. Sed (addo) hoc currit in dubio; nam si vere fiat remissio etiam intuitu procuratoris, cur ille retinere non poterit saltem partem pretii juxta prudentum arbitrium? modo, intellige, nisi donatio absolute fiat clienti, etsi in gratiam procuratoris.

Quæritur II., an, si procurator alium substituat procuratorem, possit partem salarii illi tradere et partem retinere. Affirmant probabiliter *Salm.* (5) *cum Sayro*, *Ripa*, *Ang.*; modo illum admoneat de agendis, et insuper suscipiat ipse in se periculum causæ, si forte ob negligentiam substituti causa amittatur: procurator enim tenetur etiam ex culpa levi circa causæ defensionem;

(1) *de offic. c. 6. p. unic. n. 4.* — (2) *vide Escob., Laym. l. c., Bonac., q. 3. p. 4.* — (3) *vide Sayr. l. 12. c. 14., Fill. tr. 40. c. 10. n. 294., Trull. l. 8. c. 6. dub. 1.*; — *vide Salm. loc. cit.* — (4) *ut Bon., Panor. etc. cum Salm. ibid. n. 6.* — (5) *ibid. n. 7.*

hic enim intervenit duplex contractus justus, unus cum cliente, alter cum substituto.

Quæritur III., an, si procurator ipse se offerat ad causam tuendam, possit justum pretium exigere. Alii negant; *Bassæus* vero affirmat, nisi ab initio animum habuerit suum opus donandi, vel nisi cliens sit amicus vel consanguineus, et procurator causam suscipiens nihil de pretio cogitaverit; tunc enim dicunt DD., censeri voluisse gratis defendere. Sed ego tanquam minus sapiens dico, quod procurator, nisi certe sciat, donasse suum laborem, semper justum pretium recipere potest; nemo enim præsumitur donasse, nisi constet, quia donare est perdere. Imo, etiamsi interne donasset, nisi talis donatio ab alio fuerit acceptata, adhuc posset salarium exigere, juxta dicta *de contract. l. 4. n. 725.* Cliens autem, si procurator est amicus vel consanguineus, potest tunc juste præsumere donationem, ut dicunt *Trull. et Bass.* (1). Et huic doctrinæ nec etiam acquiescerem, nisi aliæ circumstantiæ concurrerent, quæ præsumptionem certam facerent donationis factæ.

Quæritur IV., si quis litigans mittat procuratorem ad advocatum, ut iste efformet aliquam petitionem aut consilium; sed quia res est facilis, procurator ipse scripturam conficit, et advocatus tantum eam subscribit: utrum procurator possit inde ex pretio, quod cliens mittit ad advocatum, partem sibi retinere. Affirmant *Bon. et Trull.*; quia, ut dicunt, tunc nemini fit injuria; non advocato, quia pars illa jam ei sufficit pro sua mercede; non parti, quæ jam habet, quod quærit. Negant tamen *Salm.* (2) *cum Toleto*; quia procurator ageret contra voluntatem clientis, qui, si scivisset, scripturam a solo procuratore confectam esse, minus pretium dedisset, quam tradidit: sed hæc ratio non aliud probat, nisi quod procurator minorem pensionem sibi retinere debet, non autem nullam.

(1) *apud Salm. tr. 29. c. 6. p. unic. n. 10.* — (2) *ibid. n. 11.*

DUBIUM V.

Quod sit officium accusatoris.

234. *Quæ sint cavenda ad servandam justitiam accusatoris.*
235. *Quæ requirantur ad legitimam accusationem.*
236. *An et quis teneatur alterum accusare vel denuntiare.*
237. *An teneantur ad restitutionem pœnæ obstricti ex officio ad denuntiandum, prout custodes gabellarum, si non denuntient.*
238. *Qui prohibeantur accusare.*
239. *Quando illicitum est, crimen denuntiare.*
240. *An correctio fraterna debeat præcedere accusationem.*
241. *Quando vero liceat accusare sine prævia monitione.*
242. *Quid notandum circa denuntiationem evangelicam?*
243. *Qu. I., an liceat deferre prælato ut patri crimen occultum, omissa correctione.*
244. *Qu. II., an crimen possit prælato denuntiari, si reus sit emendatus.*
245. *Qu. III., quid in dubio, an correctio melius fiat per prælatum? Qu. IV., an liceat renuntiare juri fraternæ correctionis.*
246. *Quid notandum circa denuntiationem judicialem?*
247. *An possint cogi a prælato denuntiatores evangelici ad faciendam denuntationem judicialem.*
248. *Quid notandum de monitoriis?*
249. *An sit obligatio denuntiandi hæreticos cum periculo gravis damni.*
250. *An teneamur denuntiare hæreticos nobis conjunctos.*
251. *Quæ crimina denuntianda tanquam de hæresi suspecta?*
252. *An et quando denuntiandi blasphemi.*
253. *An denuntiandi superstitiosi.*
254. *An denuntiandi sint negligentes denuntiare.*

234. — „Resp. Ut in accusatione servetur justitia, „cavenda sunt tria: *Primum* est calumnia, id est impo„sitio falsi criminis vel ejus, quod sufficienter probari „nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi et sub„eundi vel pœnam talionis" *(Sed hæc pœna ex generali consuetudine vim amisit, ut dicunt Covar. et Gomez* (1)*)* „vel aliam arbitrio judicis. *Secundum* est præ„varicatio, id est, collusio cum reo, et simulata tan„tum accusatio: quæ in criminalibus, si reipublicæ da„mnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. *Ter„tium* est tergiversatio accusationis inchoatæ absque „justa causa. Quod addo, quia cum causa, v. gr. ob im-

(1) *apud Salm. de offic. c. 2. p. 1. §. 1. n. 4.*

„perium principis vel judicis, quod intersit reipublicæ, „talem personam non puniri vel infamari, vel quod in „accusatione defectus substantialis sit commissus, po-„test desistere; imo tenetur, si in progressu causæ „cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si „videat, se non posse probare (1).

235. — Notandum I., quod ad legitimam accusationem quinque requiruntur: 1. ut fiat in scriptis vel saltem scribatur a tabellione; 2. ut ibi exprimatur nomen accusatoris et rei; 3. ut exprimatur species delicti, et etiam nomen socii, si sit crimen adulterii, sodomiæ et simile; 4. ut exprimatur tempus, locus delicti, et etiam hora, si reus id postulet; 5. ut accusator accusationem subscribat, ut sic obligatus sit ad crimen probandum, alias ad pœnam subeundam. Et hinc notanda est differentia, quæ est inter denuntiationem fraternam, denuntiationem judicialem et accusationem. *Denuntiatio fraterna* fit superiori tanquam *patri*, ut reus emendetur. *Denuntiatio juridica* fit superiori tanquam *judici*, ut reus puniatur, sed sine obligatione crimen probandi. *Accusatio* autem fit judici, ut reus mulctetur, cum obligatione delictum probandi; et ideo hæc omnino fieri debent in scriptis. Ita *DD. communiter* (2).

236. — „Quæres, an et quis teneatur alterum accu-„sare.

„Resp. 1., privatum raro ad id teneri; tum ex praxi „timoratorum, tum quia alias tribunalia essent plena „accusationibus cum perturbatione reipublicæ.

„Dixi 1.: *privatum;* quia, si quis a republica stipen-„dium ob hoc accipiat, v. gr. fiscalis etc., tenetur ex „justitia, et consequenter ad damna omissione accusatio-„nis secuta (3).

„Dixi 2.: *raro;* quia, si exigat bonum publicum, v. gr. „si proditio imminens vel grave damnum vitæ innocen-„tis aliter averti non possit, et crimen facile probari „possit, tenetur etiam privatus accusare, vel saltem de-„nuntiare; id tamen ex charitate tantum, quæ restitu-„tionem non importat (4).

(1) *Fill. tr. 40. c. 7. n. 705.* — (2) *vide Salm. ibid. n. 5.* — (3) *Fill., Bon. in 8. pr. d. 10. q. 3. p. 1.* — — (4) *Fill., Bon. l. c.*

Sed hæc omnia fusius examinanda. Quæritur, an aliquando teneamur alium accusare vel denuntiare. Affirma in sequentibus casibus:

Et I., quando agitur de communi damno vitando, et possit crimen probari; tunc enim docet *s. Thomas* (1), obligationem esse accusandi. Crimina autem contra bonum commune sunt: hæresis, rebellio, falsificatio monetarum, homicidia et furta ab assassinis aut viarum grascatoribus: addunt alii subornationem suffragiorum in cathedris et in aliis electionibus. Et *Lugo* addit peccatum religiosi, quod probabiliter damnum religioni afferret. Si vero crimen probari nequeat, sufficit, ut reus denuntietur. Et communiter videntur DD. concludere, satis esse in hisce temporibus, delictum denuntiari, ne ob metum pœnæ incurrendæ, si illud non probetur, deterreantur homines a denuntiatione criminum cum gravi damno communi (2). Et sic servi ac filii denuntiare tenentur etiam delicta domini et patris in commune detrimentum vergentia (3). Si vero crimen jam sit patratum, nec ullum damnum exinde immineat, quia delinquentem jam constet esse emendatum, excepto crimine hæresis, non est obligatio denuntiandi (4).

II. Tenemur denuntiare delictum, si immineat grave damnum innocenti. Quod autem tunc teneamur etiam reum accusare, si crimen probare possumus, ut dicunt *Tol.*, *Sot. etc.* (5), hoc difficile accidere posse censeo, cum hæc obligatio sit tantum ex charitate, quæ non obligat cum gravi incommodo: hoc enim accusantes ordinarie subire solent; tanto magis, si denuntiatio pariter ac accusatio damnum satis impedire potest. Imo addo, quod nec etiam denuntiare teneretur is, qui ex denuntiatione grave incommodum subire prudenter timeret; nisi commune damnum immineret.

III. Tenentur crimen denuntiare vel accusare, qui ad id a republica vel a dominis stipendium accipiunt, ut sunt fi-

(1) *2. 2. q. 68. art. 1.* — (2) *ita Lugo de just. d. 38. s. 1. n. 2., Sanch. cons. l. 6. c. 2. d. 2. n. 2., Caj., Sot., Bann., Trull., Villal. etc. apud Salm. tr. 29. c. 2. p. 1. §. 2. n. 10.* — (3) *ut Salm. ibid. cum eisdem.* — (4) *ut Tol., Fill. etc. apud Salm. tr. 29. c. 2 p. 1. §. 2. n. 11.* — (5) *apud Salm. ibid. n. 12.*

scales aut custodes agrorum, gabellarum etc. Alias tenentur ad restitutionem damnorum, quæ reipublicæ vel dominis ob omissionem accusationis obveniunt. Ita *Busemb.* hic *cum Fill.*, *Nav.*, *Bann. etc. communiter apud Salm.* (1)

237. — An autem hi teneantur restituere valorem pœnæ, si non denuntiant? Affirmant valde probabiliter *Sotus* (2), *Laym.* (3), *Mol.* (4), *Sporer* (5) *cum P. Nav.*, *Med. et Salon.* Ratio, quia omittendo denuntiationem, ad quam tenebantur ratione officii, sunt causa, ut fiscus vel dominus non exigat pœnam, ad quam jus habet. Sed satis probabiliter negant *Lessius* (6), *Lugo* (7), *Salm.* (8), *Sanch.* (9) *cum Nav.*, *Met.*, *Angles*, *Salon*, *Bann.*, *Lop.*, *Manuel*, *Graff.*, *item Diana* (10) *cum Vasq.*, *Tann.*, *Azor.*, *Arag.* Ratio, quia lex pœnalis non intendit, ut fiscus vel domini mulctis ditentur, sed ut ipsi serventur indemnes, et transgressores puniantur. Indirecte autem et per accidens lex præbet jus, ut inde mulctæ exigantur, sed post sententiam; nam ante illam neque fiscus neque domini ad pœnam jus ullum habent. Unde, licet fiscales non denuntiando peccent contra justitiam legalem, non autem peccant contra commutativam respectu ad mulctam, et ideo tantum tenentur resarcire damnum vectigalium, quæ mercatores solvere debuissent. Idem dicunt *Less. l. c.*, et probabile putant *Sporer l. c. ac Lugo* (11) *cum Salas etc.* (*contra Suar.*, *Ang.*, *Sylv. etc. ibid.*) de judice non ferente sententiam de mulcta contra reos convictos. Idem tenent *Salm.* (12).

IV. Tenetur aliquando aliquis denuntiare, imo etiam accusare delinquentem, si hoc sit necessarium ad vitandum seu resarciendum damnum propriæ familiæ, quæ alias remaneret dehonorata vel destituta alimentis. Ita *Sanch.* (13), *Sot.*, *Bann.*, *Nav. etc.* (14). Et notat *Sanch. cum Gom. ib.*, quod judex aliquando ob bonum commune compellere potest offensum, ut saltem declaret, quis eum

(1) *ibid n. 13.* — (2) *l. 1. de just. q. 6. art. 6. vel 9.* — (3) *l. 3. s. 5. tr. 2. c. 7. n. 4.* — (4) *tom. 1. tr. 2. d. 95. n. 36.* — (5) *t. 1. c. 3. n. 59.* — (6) *l. 2. c. 13. n. 73.* — (7) *de contr. d. 37. n. 102.* — (8) *de rest. c. 1. p. 5. §. 3. n. 136.* — (9) *de matr. lib. 10. d. 8. n. 14.* — (10) *3. p. tr. 6. r. 35.* — (11) *de just. d. 37. n. 97.* — (12) *tr. 11. cap. 2. p. 3. §. 4. n. 76.* — (13) *cons. l. 6. c. 3. dub. 26. n. 4. et 7.* — (14) *ap. Salm. tr. 29. c. 2. p. 1. §. 2. n. 14.*

læserit, ut inde procedere possit ad inquirendum; intelige, quando revera alias damnum commune imminet, puta conjurationis, erroris in fide et similium.

Sed exceptis his casibus nemo tenetur alium accusare; et quamvis possit, si sine odio accuset, sed zelo justitiæ; attamen difficile expers erit affectu vindictæ is, qui contra suum offensorem accusationem proferret, cum accusatio de se intendat punitionem rei, ut diximus *de præc. char. l. 3. n. 29. v. licet.*

238. — „Resp. 2. Accusare prohibentur 1. excommunicati, proditores, infames; idque in pœnam criminis; „2. filii, servi suos parentes vel dominos ob reverentiam; „3. clerici in causa sanguinis ob indecentiam (1).

Quæritur, quinam prohibeantur accusare. I. Prohibentur excommunicati, infames, publici concubinarii aut usurarii, de majoribus criminibus accusati, nisi prius innocentes se demonstrent: item fœminæ, impuberes. Excipe tamen 1., si isti prosequantur causam propriam vel suorum usque ad 6. gradum; 2., si crimen sit contra legem divinam aut humanam, cujus violatio cedat in damnum tertii; 3., si crimen sit contra bonum commune. Quicumque autem, etsi non possit accusare, potest tamen denuntiare (2). II. Filii non possunt accusare parentes, nec e converso; neque servi dominos, nisi crimen sit læsæ majestatis vel hæresis (3). III. Laici nequeunt accusare clericos, nisi clericus sit dilapidator bonorum ecclesiæ aut hæreticus, simoniacus, sacrilegus etc.; vel nisi laicus causam suam vel suorum prosequatur. Item nec clerici accusare possunt laicos aut religiosos, qui tantum a religiosis ejusdem ordinis accusari possunt (4).

Sed hic quæritur, an religiosus possit accusare suum prælatum. Affirmatur ex *c. Ex parte tua de accus.* Tria enim ibi habentur: 1., quod monachi non sunt repellendi ab accusatione prælati coram judice regulari aut competenti; 2., quod tunc expensæ pro lite de bonis monasterii eis sunt subministrandæ, si peculium ipsi non habeant; 3., quod monachi nequeunt accusare laicos sine licentia abbatis (5).

(1) *Less. l. 2. c. 30. d. 5.* — (2) *vide Salm. de offic. c. 2. p. 2. n. 26.* — (3) *Salm. ibid. n. 27.* — (4) *Salm. ibid. n. 28.* — (5) *vide Salm. ibid. n. 30. et 31.*

IV. Inimicus repellitur ab accusando delinquentem (1). Et hoc valet etiam in criminibus exceptis ut supra, præter hæresim. Est commune cum *Salm.* (2). Ratio, quia tunc præsumitur accusatio semper procedere ex affectu vindictæ. V. Pariter repellitur socius criminis (3); excipiuntur tamen quoad hoc crimina hæresis, læsæ majestatis, falsificationis monetæ, sodomiæ, furti famosi, et omnia alia, quæ sine socio fieri possunt (4). VI. Nequeunt clerici accusare in causa sanguinis (5). Sed dubium est, an valeant accusare ad resarciendam injuriam propriam vel suorum vel suæ ecclesiæ. Affirma, dummodo clericus (si sit causa sanguinis) præmittat expressam protestationem, se non intendere, ut judex ad pœnam sanguinis procedat; tunc enim, etiamsi reus ad mortem damnetur, irregularitatem effugiet. Hoc habetur *ex c. 2. de homic. in 6.* (6). Nomine autem suorum, quinam veniant? Alii censent, venire consanguineos usque ad 10. gradum; alii usque ad 7. vel 6.; alii usque ad 4. Sed *Salm.* (7) tenent, nomine suorum tantum servos venire, quia textus ut supra concedit, clericos accusare tantum *suos malefactores;* per to *suos* igitur non venire, inferunt, malefactores propinquorum. Attamen ipsi *Salm.* alibi et *alii cum P. Conc.* probabiliter permittunt accusare, ad reparandum damnum cognatorum usque ad 4. gradum (8).

239. — „Resp. 3. Non teneris, imo nec debes, etiam „posito superioris præcepto, denuntiare crimen: 1. si „delinquens emandatus est, sine periculo recidendi, et „parti læsæ est satisfactum, nec periculum imminet aliis: „nec crimen est notorium; quia sine causa proximi in„famia sequeretur (9); 2. si crimen nosti sub secreto „naturali tamquam consultor, advocatus etc.; nisi tamen „is, qui secretum commisit, innocentem vel rempubli„cam injuste vexaret nec vellet desistere (10); 3. si

(1) *ex c. Cum oporteat de accus.* — (2) *ibid. n. 35.* — (3) *ex leg. fin. c. de accus.* — (4) *vide Salm. ibid. n. 37.* — (5) *ex can. Sacerdotes caus. 2. q. 7.* — (6) *vide Salm. ib. n. 39. et 40. et vide l. 7. n. 468.* — (7) *tr. 29. c. 2. p. 2. n. 42.* — (8) *vide d. l. 7. n. 468. ad III.* — (9) *vide supra l. 3. t. 3. c. 2. d. 4.* — (10) *C. de Lugo de just. d. 14. n. 242.*

inde immineat grave periculum honoris, vitæ et rerum tuarum; 4. si etiam probare cogereris, nec posses (1).

240. — Quæritur hic, an accusationem præcedere debeat correctio fraterna. Plura hic sunt distinguenda:

Et I. Si crimen est publicum, quia de eo adest infamia vel notorietas, nempe coram pluribus in platea, tunc nulla correctio est præmittenda. Ita *s. Thomas* (2), *Sanch.* (3), *Sot., Palud. et Salm* (4) *cum communi.* Ratio, quia tunc *non est tantum* (verba *s. Thom.*) *adhibendum remedium ei, qui peccavit, sed etiam aliis, in quorum notitiam* (crimen) *devenit.* Et ideo crimen publice est puniendum.

II. Si crimen non est publicum, etsi paucis notum, tunc correctio est præmittenda, si speratur fructus: quia tunc non respiciendum est bonum commune, sed peccantis, qui facilius emendabitur per secretam monitionem, quam per publicam punitionem (5). Advertit tamen *Less.* (6), et consentit *Palaus*, quod, si crimen probare possis in judicio, puta per duos testes, licet tunc tenearis ex charitate proximum monere ante accusationem, ut a crimine desistat, non peccas tamen contra justitiam, si accuses; quia semper prodest ad commune bonum crimina puniri. Et tunc tenetur judex accusationem recipere et in causa procedere, si alias timeat scandalum in republica eventurum. Secus, si scandalum absit; quia judex tunc teneretur ex præcepto naturali charitatis accusationem admittere (7).

241. — Non peccas vero neque contra justitiam neque contra charitatem, si accuses sine prævia monitione, in duobus casibus: I. Quando crimen est in damnum reipublicæ, ut conjuratio, delictum læsæ majestatis etc.; si signanter hæresis, pro qua maxime est notanda prop. 5. damnata ab *Alex. VII.*, quæ dicebat: *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.* Ratio, quia in his cri-

(1) *vide C. de Lugo dist. 38. sect. 2.* — (2) *2. 2. q. 33. a. 7.* — (3) *c. 2. d. 28. n. 5.* — (4) *ibid. p. 1. §. 3. n. 20.* — (5) *ut ex c. Si peccaverit causa 2. q. 1.: ita Sot., Caj., Pal., Less. cum Salm. ibid. n. 24.* — (6) *l. 2. c. 30. n. 10. 11. et 12.* — (7) *ita Salm. tr. 29. c. 2. p. 2. n. 47. et 48.*

minibus nunquam aut rarissime ex correctione speratur fructus, et mora valde nocere potest. Ita *Less.* (1), *Pal.*, *Sanch.*, *Vill.*, *Trull.*, *Bon. et Salm.* (2) *cum communi.* II. Quando alia via non possis damnum passum tibi resarcire, nisi invasorem accuses; tunc enim potes accusare, ut saltem per pœnam rei tibi injuria reparetur: modo absit affectus vindictæ, quod autem difficillimum esse reputo (3).

Hic operæ pretium est, aliqua adnotare de *denuntiatione*, quæ est duplex, ut supra dictum est. Alia *evangelica*, quæ defertur superiori ut *patri*, ad rei emendationem; alia *judicialis*, quæ defertur superiori ut *judici.*

242. — Et primo quoad denuntiationem *evangelicam* sive *paternam* notandum I.: Quod si crimen proximi est reipublicæ vel communitati perniciosum, quamvis sit occultum, statim prælato denuntiari debet, nulla fraterna correctione præmissa, ut communiter docent DD. *cum s. Thoma* (4) *et Laym.* (5). Si vero crimen non est communitati damnosum, sed tantum ipsi delinquenti, tunc servandus est ordo correctionis traditus in evangelio *Matth. 18, 15.*, ubi legitur: *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; quod si non audierit eos, dic ecclesiæ.* Notandum II.: Quod si post secretam correctionem frater non emendatur, tunc crimen, antequam aliis manifestetur, denuntiandum est prælato tanquam patri, ut paterne corrigat. Ita *s. Thomas* (6) *cum s. Aug.* (7), cujus verba affert *Laym.* (8). Ratio, quia superior ut spiritualis pater magis idoneus est ad juvandum fratrem, quam alii; nec decet in congregatione, ut alii crimen sciant prius, quam prælatus, qui salubrius medelam afferre potest.

243. — Sed quæritur I., an liceat deferre prælato ut patri crimen occultum, communitati non perniciosum, secreta correctione omissa. Tres adsunt sententiæ:

(1) *l. c. n. 13.* — (2) *ibid. p. 1. §. 3. n. 22.* — (3) *Salm. ibid. n. 23., Sanch., Trull., Salon. etc.* — (4) *2. 2. q. 33. art. 7.* — (5) *l. 3. tract. 3. p. 2. c. 4. n. 4.* — (6) *d. q. 33. a. 8. ad 4.* — (7) *in epist. 109. ad Mon.* — (8) *l. c. n. 6.*

Prima generatim affirmat cum *Angelo* (1) *et Gabr.*, *Rosella*, *Turriano* (2), qui dicunt, hoc saltem in religionibus permissum esse ob bonum observantiæ commune.

Secunda sententia, huic omnino opposita, cum *Adriano*, *Corduba*, *Soto etc.* (3) tenet, necessario præmittendam esse correctionem secretam.

Tertia sententia longe communior et longe probabilior docet, bene posse denuntiari crimen occultum prælato prudenti tanquam patri, nulla præmissa correctione, si speretur sic melius emendatio fratris obtineri. Ratio patet, quia finis hujus præcepti fraternæ correctionis, ut dicunt *s. Thom. et alii ut infra*, alius non est, quam charitas erga fratrem; sed hic finis charitatis duplex est, alter principalis, alter minus principalis. Finis principalis est, ut frater emendetur, et ideo præcipitur correctio: finis minus principalis est, ut servetur, quantum fieri potest, fama fratris; et ideo præscribitur ordo secretæ correctionis præmittendæ; quare, cum creditur magis expedire ad finem principalem, scilicet ad emendationem fratris, ut correctio fiat immediate a prælato, cessare debet finis minus principalis, et ideo recte omittendus ordo secretæ correctionis. Ita *s. Thom.* (4), ubi s. Doctor distinguit inquisitionem, accusationem et denuntiationem, in qua dicit, observandum esse finem ejus, nempe ut frater emendetur: *Utrum autem* (addit) *statim, cum quis scit, fratrem suum peccasse, debeat denuntiare prælato, dico, quod in his distinguendum est de conditionibus subditi et prælati; nam si ego scio, quod frater per me corrigitur, tunc non debeo hoc denuntiare prælato; si autem videtur, quod hoc melius fiat per prælatum, et prælatus nihilominus sit pius, discretus et spiritualis, non habens rancorem seu odium adversus illum subditum, tunc licite potest hoc denuntiare sibi: et tunc non dicit ecclesiæ, quia non ei sicut prælato, sed sicut personæ proficienti ad correctionem proximi et emendam.* Et paulo post subjungit: *Ideo tenendum est hoc pro regula, quod in omnibus istis semper servanda est charitas, et quod melius et magis expedire videtur. Et si hoc inten-*

(1) *v. denuntiatio n. 10.* — (2) *apud Laym. l. 3. de just. tr. 3. c. 4. n. 5.* — (3) *apud Sanch. dec. l. 6. c. 18. n. 46.* — (4) *quodlib. 11. art. 13.*

dat, scilicet emendam proximi, servet quantum potest bonum charitatis, tunc denuntiando non peccat. Idem docet *s. Bonaventura* in illud *s Lucæ: Si peccaverit etc. c. 17, 3.*, et ita dicunt *Sanch.*(1) *cum s. Antonino, Gerson, Abulensi, Salmeron, Sa, Sylv., Tabiena, Rich., Ang., Waldens., Armilla, Graff., Arag., Manuel., Philiarcho etc. ac Laym.*(2) *cum Soto, Henr., Pal., Navarro.*

244. — Quæritur II., an, si reus sit emendatus, possit crimen prælato denuntiari. Affirmant *Angelus*(3), *Gabr., Rich., Turrianus*(4); quia dicunt, semper præstare, ut prælatus sciat vitia subditorum. Sed negandum cum *s. Thoma*(5), *Laym.*(6), *Sanch.*(7) *et aliis.* Secus vero dicendum, ait *Sanch. ib.*, si dubium sit, an frater sit plene emendatus, vel an frater sit in probabili periculo relabendi, aut an plane cessarit periculum relapsus: quia tunc bene potest crimen prælato ut patri deferri, cum prius consulendum sit profectui fratris et bono religionis, quam modico detrimento famæ illius.

245. — Quæritur III. Quid, si dubium sit, an correctio melius fiat per prælatum, vel an prælatus prudenter procedat? Respondet *Sanch.*(8), quod, nisi crimen vertat in damnum commune vel alterius privati, præmitti debet secreta correctio. Sed hic advertendum 1., quod in dubio, nisi constet de imprudentia prælati, in religionibus bene institutis, ut notat *Laym.*(9), prælati præsumuntur prudentes. Advertendum 2. id, quod notat *ib. idem Laym.*, nempe, quod in talibus ordinibus crimina occulta fratrum, si nondum emendata sint, vel relapsus timeatur, frequentius sine secreta monitione deferri possunt ad prælatum tamquam patrem: tum quia prælati sunt viri pii et prudentes, qui admonitione magis prodesse possunt; tum quia ipsi magis idonei sunt ad crimen emendandum et ad occasiones relapsus amovendas: nam, ut recte dicunt *Suar.*(10) *et Sanch.*(11), vel peccatum re-

(1) *dec. l. 6. c. 18. n. 46.* — (2) *l. 3. tr. 3. p. 2. c. 4. n. 5.* — (3) *v. denuntiatio n. 10.* — (4) *apud Laym. d. n. 5.* — (5) *quodlib. 11. art. 13.* — (6) *cit. c. 4.* — (7) *cit. c. 18. n. 49.* — (8) *cit. c. 18. n. 47.* — (9) *cit. c. 4. n. 5. v. fateor tamen.* — (10) *de charit. disp. 8. sect. 6. n. 12.* — (11) *l. 6. c. 18. n. 50.*

ligiosi est leve; et tunc, cum infamatio levis sit, major plerumque utilitas ex denuntiatione proveniet, quam damnum fratris erit: præterquam quod hujusmodi consuetudo denuntiandi prælato levia delicta, ut ait *Suarez*, est quasi necessaria ad religionis statum conservandum: vel crimen fratris est grave; et tunc aut frater peccavit ex fragilitate, et melius occurret superior, occasiones auferendo, quod alius nequit præstare; aut ex malitia, et tunc rarissime ex monitione fratris speratur emenda, ut dicit *Sanchez ib. cum Cajet.*, qui asserit, rectius dubitandum, quod reus ex correctione secreta potius fingat se emendatum, quam emendetur. Addunt recte *Suarez et Sanch.*, vix fieri posse, quod crimina religiosorum non redundent in maximum religionis damnum, tum ob scandalum fratrum, tum ob religionis infamiam. Hinc dicit *Suarez*, omnia crimina gravia bene denuntiari posse prælato tanquam communitati perniciosa; imo sæpe obligationem esse denuntiandi, præsertim si prælatus interroget; saltem, inquit *Sanchez*, valde expedire, quod prælatus sciat vitia fratrum, ut melius amoveantur lapsuum pericula. Addo et ego, quod maximum inconveniens facile eveniret, si prælatis crimina denuntiari non possent ante secretam monitionem; nam si ex illa delinquens non emendetur (quod ut plurimum timendum est, uti supra notavimus cum *Sanch.*), aut crimen deferes ad prælatum, et tunc reus, facile suspicans tuam denuntiationem, sæpe odium adversus te conservabit; aut tu ob hujusmodi timorem omittes denuntiare, et sic crimen non emendabitur, scandala augebuntur, et sic deinde bonum communitatis corruet. Quare ex his omnibus recte concludit *Laym.* (1), rarum esse in congregatione religiosorum, ut subditi sint æque idonei quam prælati ad corripiendum: et ideo in *cap. Qualiter et quando 24. de accus.*, relato ordine servando in inquisitione, accusatione et denuntiatione, sic concluditur: *Hunc tamen ordinem circa regulares personas non credimus usquequaque servandum.*

Quæritur IV., an liceat renuntiare juri fraternæ correctionis, ita ut possit deferri crimen ad superiorem, nulla præmissa correctione. Tres adsunt sententiæ:

(1) *loc. cit. n. 5. in fine.*

Prima sententia communior affirmat, et hanc docent *Sanch.* (1), *Cont. Tourn.* (2), *Palaus* (3), *Suar.* (4); item *Valent.*, *Hurt.*, *Diana et alii plures* (5). Ratio, quia ob honestum finem quisque potest juri suo renuntiare, et ideo plurimi sancti viri suæ famæ cesserunt. Confirmatur ex *d. Thoma* (6), qui ait: *Sui arbitrii est, detrimentum suæ famæ pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum.*

Secunda sententia autem absolute negat, eamque tenent *Philiarch.* (7), item *Rodriq.*, *Lorca*, *Lopez etc.* (8). Ratio, quia nemo potest prodigere jus, quod habet ad suam famam.

Tertia sententia vero, quam tenent *Salm.* (9) *cum Arauso et Prado*, censet, quod, licet unusquisque possit ob honestum finem renuntiare ordini correctionis, ab alio tamen nequit talis ordo prætermitti, nisi prudenter credatur efficacius per prælatum correptio fieri. Sed huic sententiæ recte contradicit *Concina* (10). Si enim potest quisque isti juri cedere, bene poterit alter sua cessione uti. His tamen non obstantibus prima sententia omnino ut vera tenenda mihi videtur. Ratio, quæ mihi sufficit, est, quia in societate Jesu adest constitutio hujusmodi renuntiationis, et ipsa fuit approbata *a Paulo III.* et *Julio III.* (ut testatur *Palaus l. c.*), qui approbarunt et confirmarunt institutum et omnes constitutiones præfatæ societatis, et præcipue eas, quæ contradictionem patiebantur; imo *Gregorius XIII.* in bulla *Ascendente Domino* addidit excommunicationem contra tales constitutiones impugnantes. Unde insipienter, puto, locutum fuisse *Philiarchum*, qui notam impietatis inurit huic constitutioni renuntiationis societatis Jesu, cum ecclesia non possit errare in approbatione religionum et suarum regularum, ut docent *Bellarm.*, *Val. etc.* (11). Earum enim approbatio spectat ad materiam morum, in qua saltem impium et temerarium est dicere, Pontificem posse errare, juxta nostram dissertationem adductam *l. 1. n. 110.* Ad-

(1) *dec. l. 6. c. 18. n. 43.* — (2) *de præc. dec. de charit. sect. 6. in fine.* — (3) *tr. 6. dub. 9. n. 4.* — (4) *d. 8. sect. 6. n. 12.* — (5) *apud Salm. tr. 21. c. 7. p. 4. §. 5. n. 87.* — (6) *2. 2. q. 73. art. 4. ad 1.* — (7) *de offic. sac. l. 4. c. 14.* — (8) *apud Salm. ibid. n. 85.* — (9) *ibid. n. 88.* — (10) *t. 2. p. 139. n. 23.* — (11) *ap. Viva in q. prodroma ad propos. damn. n. 12.*

vertit tamen *Palaus* (1), quod talis renuntiatio non dat potestatem manifestandi delictum alterius, nisi in casu dubio de emendatione, id est (ut explicat *punct. 12. n. 4.*) si dubitetur, an delinquens fuerit emendatus, vel an sit relapsurus; quia e converso, si constet de emendatione, et nullum sit periculum relabendi, recte probabilius censet, non posse crimen deferri ad superiorem, dum ex declaratione in congregatione 7. ipsiusmet societatis dicitur revelatio facienda esse *tantum iis, qui remedium adhibere potuerunt;* ergo cessante necessitate remedii non poterit crimen manifestari. Præterea advertit idem *Palaus* (2) *cum Suarez et Sanch.*, quod prædicta cessio fit, ut crimen reveletur prælato tanquam patri, non vero tanquam judici.

246. — Hæc quoad denuntiationem evangelicam. Quoad autem denuntiationem judicialem pertinet, hæc ad triplicem finem fit: 1. ob publicam criminis punitionem; 2. ut damnum læso resarciatur; 3. ut quis tanquam indignus officio privetur, aut ne indignus eligatur, aut ad ordines promoveatur, aut ne matrimonium contrahat. Et de hac denuntiatione juridica præcipue hic tractandum.

Et notandum I., quod fraterna monitio non est necessario semper præmittenda ad denuntiationem judicialem, juxta dicta mox supra *n. 239.* Notandum II., quod denuntiatio evangelica transire potest in judicialem ex communi sententia, quando post evangelicam reus non corrigitur (3). Notandum III., quod, si prælatus aut per denuntiationem evangelicam aut per se aut per indicia sufficientia noverit subditi delictum, primo poterit clam eum monere, pœnitentiam secretam ei injungendo, et etiam illum ab officio et a conventu amovendo; modo ex hoc nulla ei obveniat infamia. Deinde poterit ad alia remedia devenire; sed, licet ista nec etiam profuerint, et crimen vertat in damnum solius rei, tunc non poterit judicialiter procedere, nisi crimen probari possit saltem per duos testes (4). Notandum IV., quod, qui fraternam fecerit denuntiationem, potest inde ut testis adhiberi post denuntiationem judicialiter factam, ut tenent

(1) *n. 6.* — (2) *q. 9. n. 7.* — (3) *Azor, Abb. cum Salm. tr. 29. c. 2. p. 3. §. 1. n. 54.* — (4) *vide Salm. ibid. n. 55.*

Salm. (1) *cum Soto etc.;* quia alius est processus denuntiationis fraternæ, alius denuntiationis judicialis.

247. — Sed quæritur I., utrum, si crimen sit occultum, nec laboret infamia, et fraternaliter denuntiatus non corrigatur, possit prælatus cogere denuntiatores evangelicos, ut faciant denuntiationem judicialem, et inde juxta illam reum pœnis juris punire.

Prima sententia affirmat cum *Sylv.*, *Corduba etc. apud Salm.* (2), quotiescumque crimen saltem per duos testes posset probari; et huic sententiæ consentiunt *Sanch.* (3) *et Nav.*, *Sot.* (4) casu, quo adsit spes, quod delinquens ob pœnas emendabitur; secus autem, isti dicunt, si talis spes non effulgeat; tunc enim vix permittunt, posse reum clam excommunicari.

Secunda sententia probabilius tamen contradicit omnino cum *Suar.*, *Pal.*, *Led.*, *Bannez et Salm.* (5), semper ac ex crimine nullum immineat damnum communitati aut particularibus. Ratio, quia tunc delinquens adhuc possidet famam; nec punitio est necessaria ob bonum commune, quando crimen non est publicum.

Sed hic notandum 1. cum *Salm.* (6), *Palao*, *Torres et aliis*, quod in tali casu poterit quidem prælatus aliquibus viris prudentibus crimen manifestare, si hoc judicet necessarium ad remedium subito adhibendum. Notandum 2., quod prælatus inferior, si ipse possit per se subditum corrigere, peccabit, si crimen superiori manifestabit (7).

248. — Quæritur II., utrum, si per publicum edictum seu monitorium præcipiatur omnibus, aliqua delicta denuntiare, teneamur. — Respondetur: Quando crimina sunt notoria, procul dubio quilibet ea denuntiare tenetur; secus vero, si sint occulta, etiamsi probari possint per duos testes; nisi crimina vergant in damnum communitatis aut tertii; cum hac tamen differentia, quod in criminibus in damnum tertii tenemur fraternam monitionem præmittere, et correctione obtenta denuntiatio judicialis est omittenda; si autem reus non corrigatur, tunc judicialiter tenemur eum denuntiare; dummodo possimus sine

(1) *n. 58.* — (2 *ibid.* §. *2. n. 59.* — (3) *cons. l. 6. c. 2. d. 11. n. 332.* — (4) *apud Salm. ibid. n. 60.* — (5) *tr. 29. c. 2. p. 3.* §. *2. n. 61. et 62.* — (6) *ibid. n. 68.* — (7) *ita Salm. ibid. cum Pal. n. 21.*

gravi nostro incommodo (1). In criminalibus autem in damnum commune nulla prævia monitione, et etiam cum gravi nostro damno, denuntiationem judicialem proferre tenemur. Quamvis etiam in his *s. Thomas* (2) sic doceat: *Nisi forte aliquis firmiter existimaret, quod statim per secretam monitionem possit hujusmodi mala impedire.* Sed hoc raro accidit. Hæc fere communiter a DD. docentur (3).

Notandum hic autem I., quod, qui delictum sub secreti sigillo noverit, ut remedium aut consilium delinquenti præberet, nunquam tenetur illud denuntiare; quia jus positivum non potest juri naturæ derogare (4).

Notandum II., quod, si quis rem aliquam accepit in compensationem sui certi crediti, non tenetur manifestare; quia edictum imponens denuntiationem intelligit loqui tantum de rebus injuste acceptis (5). Idem dicunt *Sanch.* (6) *et Salm.* (7) *cum Nav.* de debitore rei furtivæ, qui ob inopiam a restitutione excusetur.

Notandum III., quod nemo, ut supra dictum est, tenetur denuntiare cum gravi suo incommodo, nisi crimen redundet in damnum commune reipublicæ aut religionis, ut crimen læsæ majestatis, hæresis etc.

249. — Sed hinc quæritur III., an sit obligatio denuntiandi hæreticos cum periculo gravis damni. Distinguendum: Si denuntiandi sunt tantum suspecti de hæresi, ut sunt sortilegi, blasphemi, confessarii sollicitantes, abutentes sacramentis, commune est, non esse tunc obligationem (8); nisi, dicunt *Salm.* (9), adesset damnum commune, nempe si sacerdos magnæ auctoritatis frequenter pœnitentes sollicitaret etc. Si vero denuntiandi sint hæretici formales, etiam excusare periculum gravis damni, nisi illi dogmatizent, tenent *Mazz.* (10), *Less.*, *Nav.*, *Fill. etc.* (11). Sed verius oppositum est tenendum cum

(1) *ut Salm. ibid.* §. *4. n. 82.* — (2) *2. 2. q. 33. a. 7.* — (3) *vide Salm. ibid.* §. *3. n. 79.* — (4) *ita s. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. ad 2., Sanch. c. 2. d. 20. et Salm. ibid.* §. *4. n. 83. cum Nav. etc. contra Sotum.* — (5) *ita Sanch. c. 24. et Salm. tr. 29. c. 2. p. 3.* §. *4. n. 84. cum Sylv.* — (6) *d. dub. 24. n. 3.* — (7) *ibid. n. 85.* — (8) *ita Salm. tr. 21. c. 4. p. 4.* §. *2. n. 87. et 89., Potesta de denunt. n. 267.* — (9) *ib. n. 91.* — (10) *t. 1. p. 278.* — (11) *apud Salm. tr. cit. c. 3. p. 9.* §. *2. n. 108.*

Potesta (1) *et Salm.* (2) *cum Suarez et Farinac.* Ratio, quia hæresis formalis de se serpit ut cancer, et ideo semper in damnum commune vergit.

250. — Quæritur IV., an teneamur denuntiare conjunctos, quos hæreticos formales noverimus. Fratres sine ullo dubio tenemur denuntiare; filios vero a denuntiandis parentibus excusant *Abul. et Simanchus* (3): sicut *ib. Bon.*, *Fill.*, *Barb. etc.* excusant etiam uxores a denuntiando viros suos. Sed dicendum, omnes ad denuntiationem teneri, ex eadem ratione, ut supra; quia hæresis est pestis ita noxia, quod difficile habet remedium et facile in damnum vergit commune. Ita *Roncag.* (4), *Bonac.* (5) *cum Farin.*, *Azor*, *Salm.* (6) *cum Coj.*, *Pal.*, *Sanchez*, *Diana etc. cum communi*, ut testatur *Potesta* (7) *et Viva* (8).

Hoc tamen dicitur quoad hæreticos formales. Si vero denuntiandi sint tantum suspecti de hæresi, *Salm.* (9) pariter obligant etiam filios ad parentes denuntiandos; sed nimis rigorose; satis enim probabiliter tunc a denuntiatione excusantur non solum filii, sed etiam conjuncti usque ad 4. gradum, ut tenent *Diana*, *Bordon.*, *Lezana*, *Homob. et alii apud Potesta* (10). Ratio, quia denuntiare conjunctum idem est, ac grave damnum sive incommodum subire; quod rationabiliter excusat, quando periculum abest damni communis, ut diximus mox *n. 249.*, et dicunt ipsi *Salm.* (11).

251. — Quæritur V., quænam sint crimina denuntianda tanquam de hæresi suspecta. Sunt: 1. nuptiæ contractæ vivente conjuge, ut *Salm.* (12) *cum communi;* 2. nuptiæ clerici in sacris constituti vel religiosi professi; etiam communiter *Salm.* (13); 3. si quis sine sacerdotio missam celebrat aut aliud sacramentum conficit: ita ex constitutionibus Pontificis; *vide Salm.* (14), qui extendunt ad sacerdotem celebrantem pluries in die, vel non jejunum sine justa causa. 4. Alii pariter censent, suspectum esse

(1) *d. n. 267.* — (2) *ibid. n. 109.* — (3) *apud Salm. ibid. n. 105.* — (4) *p. 169. q. 1. r. 3.* — (5) *de oblig. denunt. t. 2. d. 6. p. 2. n. 3.* — (6) *ibid. n. 106.* — (7) *n. 268.* — (8) *super prop. 5. Alex. VII. n. 13.* — (9) *tr. 21. c. 4. p. 4. §. 2. n. 83.* — (10) *n. 221.* — (11) *tr. 29. de offic. c. 2. p. 3. §. 4. n. 82.* — (12) *tr. 21. c. 4. p. 2. n. 6.* — (13) *ib. n. 7.* — (14) *ib. n. 8.*

de hæresi confessarium sigillum violantem, ut *Viva*, *de Leone et Quintanadv.* At hoc negant probabiliter *Salm.* (1) *cum Lugo*, *Bonac.*, *Mol. et communiori*; nisi ille per errorem teneat, non adesse hanc obligationem sigilli, vel istud non ita rigorose obstringere. 5. Extendunt etiam *Salm.* (2) *cum pluribus* ad crimen sodomiæ et bestialitatis; sed ipsi loquuntur pro regnis Hispaniarum; hoc tamen non viget in nostris partibus. Hic tamen obiter advertendum, quod clerici et regulares sodomitæ ex constitut. *s. Pii V.* privantur omni officio et beneficio; modo 1) crimen sit consummatum; 2) adsit hujus criminis exercitium (ideo non sufficit, si patratum sit bis vel ter. *Salm.* (3) *cum Bon.*); 3) adsit insuper sententia judicis; nam licet bulla dicat: *Præsentis canonis auctoritate privamus*, attamen sic videtur recepta, ut dicunt *Bon.*, *Sanch.*, *Henr. etc.* (4).

252. — Quæritur hinc VI., an sint denuntiandi blasphemi. Distinguendum: Qui proferunt blasphemiam hæreticalem, certe denuntiandi sunt. Sed hic advertit *Potesta* (5), quod prorumpens in blasphemiam hæreticalem, non advertendo ad significationem, non peccat graviter, ideoque nec denuntiandus: secus vero, si blasphemet advertens, quamvis ex ira; quia tunc jam fit saltem suspectus de levi. Cæterum probabiliter *Bon.* (6) *et Ronc.* (7) *cum Navarro etc.* dicunt, non esse denuntiandos, quos constet per lapsum linguæ errorem protulisse, et huic videntur expresse adhærere *Salm.* (8), ubi ajunt, ad obligationem denuntiationis requiri pertinaciam hominis denuntiandi. Imo *Sanch.*, *Trull. etc. contra Salm.* (9) universe excusant ab obligatione denuntiandi blasphemos hæreticales, semper ac ipsi per correctionem resipiscant.

Quoad autem simplices blasphemos advertendum, quod olim duæ aderant obligationes: una increpandi, et hæc abiit in desuetudinem, ejusque in loco successit obligatio correctionis, si fructus speratur, ut docent *Sanch.* (10), *Palaus*, *Bonac. etc.*; altera denuntiandi judici ecclesiastico vel sæculari; et hæc etiam per desuetudinem non

(1) *ibid. n. 9.* — (2) *ibid. n. 10. et 11.* — (3) *cit. n. 11. in fine.* — (4) *apud Salm. l. c.* — (5) *n. 219.* — (6) *l. c. p. 1. §. 8. n. 5. in fine.* — (7) *p. 170. q. 4. resp. 3.* — (8) *tr. 21. c. 3. p. 9. §. 2. n. 107.* — (9) *ibid. p. 10. §. 2. n. 129.* — (10) *lib. 2. c. 32. n. 46.*

videtur amplius obligare, ut dicit *Viva* (1) *cum Tamb. et Mazzotta* (2).

Rogabis autem, infra quantum temporis blasphemi hæreticales denuntiandi sint. Loquendo generice de criminibus suspectis de hæresi, juxta edictum inquisitionis generalis Romanæ, tempus assignatum ad denuntiationes est mensis a die scientiæ legis et cessantis impedimenti, ut asserunt *Felix Potesta* (3), *Mazzotta* (4) et auctor libri *istruz. per li novelli confessori* (5). Loquendo vero præcipue de tempore requisito ad denuntiandos blasphemos hæreticales, dicunt *Sporer* (6) *et Salm.* (7) (sed forte hi loquuntur juxta edictum Hispaniarum) esse denuntiandos infra sex dies; ita etiam *Viva* (8), qui idem ait de denuntiatione confessarii sollicitantis; sed auctor præfatus (9) pro hac denuntiatione assignat mensem.

253. — Quæritur VII., an superstitiosi sint denuntiandi. Affirmant DD. generaliter loquendo, si superstitio fiat cum conscientia peccati et suspicionem fundet de hæresi. Et hoc accidere dicunt: 1. quando intercedit pactum expressum cum dæmone; 2. quando miscentur in ea res sacræ, ut chrisma, oleum sanctum, hostia sacrata; 3. si dæmon adoretur, vel ei porrigantur preces nefariæ, vel aliqui psalmi, qui in ejus honorem proferri videntur, ut psalm. 108. *Deus, laudem meam ne tacueris etc.;* 4. quando dæmon rogatur de his, quæ naturaliter nequit ipse scire; 5. quando ex superstitione provenit effectus; 6. quando quis ex professo alios instrueret; 7. quando intervenit expressa dæmonis invocatio: etsi, hac tantum intercedente, excusant alii ab obligatione denuntiandi (10).

Dixi: *generaliter loquendo;* quia in hoc regno denuntiantur tantum superstitiones, in quibus intervenit abusus hostiæ consecratæ vel olei sancti; non vero aliæ. Et hæc est praxis hodierna; horum enim criminum, quæ

(1) *de 2. præcept. quæst. 6. art. 2. in fine.* — (2) *vide dicta l. 4. n. 123.* — (3) *de denunt. n. 238.* — (4) *t. 1. pag. 276. quæst. 5.* — (5) *tom. 2. c. 14. n. 284.* — (6) *de 1. præcept. decal. c. 10. n. 12. ex decreto Alexand. VII. de suspectis de hær.* — (7) *eod. titul. tr. 21. cap. 3. p. 10. § 2. n. 129.* — (8) *de 1. præc. q. 6. art. 2. n. 11.* — (9) *istruz. ut supra.* — (10) *ita Suar., Azor, Pegna et Simanchus; vide Salm. de 1. præc. l. c.*

ad mixtum forum pertinent, præsens rex noster *Carolus VI.* sibi animadversionem abdicavit, quando sortilegus est sæcularis; secus, si est ecclesiasticus.

254. — Quæritur VIII., an sint denuntiandi, qui denuntiare tenentur et omittunt. Si agatur de denuntiando hæretico tantum suspecto, probabilius negatur cum *Carena et Lupo et Potesta* (1). Ratio, quia non oritur suspicio ex suspicione. Si vero de denuntiando hæretico formali, dicit *Potesta* (2), denuntiandos esse eos, qui ex officio tenentur denuntiare et negligunt; et idem dicit de teste crimen falso negante, vel de dissuadente denuntiationem debitam; quia isti vere censentur de hæresi suspecti, nisi omissio fiat ex causa amicitiæ, consanguinitatis *etc.* Ita *Potesta cum communi.* Alios vero non denuntiantes, licet etiam ipsi fiant de hæresi suspecti, si nullam habent causam occultandi, ut dicunt *Salm.* (3), tenent tamen *Lupus et Bordon. apud Potesta*, non esse denuntiandos, ne detur processus in infinitum.

Notandum autem super hac materia I., neminem teneri denuntiare seipsum, nec socios sui criminis, cum hoc esset idem ac seipsum denuntiare. Verum, si quis de crimine legitime a judice interrogetur, tenetur tam se quam socios manifestare (4).

Notandum II., certum esse, quod non tantum superiores regulares, quibus directe imponitur onus denuntiandi ex decreto *Acxandri VII.* edito anno 1660; sed omnes fideles tenentur ad denuntiandum criminosos de hæresi etiam leviter suspectos, ut loquitur decretum, dum in fine ejus statuit Pontifex: *Decretum hoc omnes ubique existentes arctare et afficere;* et ita cum communi sentiunt *Salm.* (5). Sed bene hic advertunt 1., minime esse denuntiandum illum, de quo habeatur suspicio ex levibus indiciis, v. g. si audias crimen alicujus a testibus parum fide dignis (6). Advertunt 2., quod, ut sit obligatio ad aliquem denuntiandum, requiritur, ut ille sit hæreticus proprius et pertinax; non vero, si nimirum per ignorantiam, metum, incuriam, lapsum linguæ fidei protulerit injuriam, de qua

(1) *n. 284.* — (2) *n. 286.* — (3) *tr. 21. c. 3. p. 9. §. 2. n. 116.* — (4) *Salm. ibid. n. 104. cum Cajet., Suar., Trull. etc.* — (5) *ibid. §. 1. n. 95. et 102. in fine.* — (6) *ita Nav., Sayr., Corduba cum Salm. ibid. §. 2. n. 117.*

si secreto corrigitur, sine dubio censeatur abjuraturus (1). Hinc inferunt *Bon. et Farinac.* (2) *ac Potesta* (3), minime esse denuntiandum hominem simplicem et pium seu concionatorem, aliquam propositionem hæreticalem ex incuria proferentem; præsumitur enim non ex animo locutus esse.

Notandum III., juxta jus commune ex *extrav. Excommunicamus* eos, qui advertenter negligunt hæreticos denuntiare, incurrere excommunicationem ferendam: etsi juxta edictum Hispaniarum ibi incurratur excommunicatio ipso facto et reservata. Utrum autem in aliis regionibus hæc excommunicatio sit reservata? Affirmant *Salmant.* (4) *et Potesta* (5), qui affert decretum S. C.: sed negant *Lupus apud Potesta et Bonacina. l. c.*

DUBIUM VI.

De testibus.

255. *Quomodo debeant esse et testificari testes ad probandum.*
256. *Qui rejiciuntur: 1. Servi; 2. mulieres; 3. minores; 4. inimici; 5. conjuncti et domestici; 6. infames; 7. perjuri; 8. socii criminis; 9. personæ inopes et viles.*
257. *In quibus casibus sufficit dictum unius testis?*
258. *Quid, si unus testis deponat de una propositione hæretica, et alius de altera?*
259. *An semper sufficiant duo testes ad probandum.*
260. *Quales debent esse testes, ut plene probent?*
261. *An laici repellantur a testificando contra clericos. Quid e converso?*
262. *An testes inepti, ut supra, faciant indicium.*
263. *An religiosi probent in causa sui monasterii.*
264. *An et quando quis testari teneatur.*
265. *An testis teneatur fateri veritatem judici non legitime interroganti.*
266. *Quando judex legitime interroget.*
267. *An testis teneatur manifestare crimen, si accusator unicum testem afferat.*
268. *Non teneris manifestare judici, etiam legitime interroganti: 1. si scias rem ex confessione; 2. sub secreto; 3. si tibi immineat damnum; 4. si accepisti a parum fide digno; 5. si rem accepisti per injuriam; 6. si alter probabiliter non peccarit.*
269. *Ad quid teneatur falsum testatus.*

(1) *ita Salm. cit. n. 117. in medio cum aliis.* — (2) *apud Salm. ibid. in fine.* — (3) *n. 258.* — (4) *tr. 21. c. 4. p. 4. §. 1. n. 70.* — (5) *n. 641.*

270. *Quando peccent testes. Dub. 1., an peccent contra justitiam, si se abscondant, ne citentur. Dub. 2., an, si fugiant post citationem. Dub. 3., an, si interrogati veritatem occultent.*
271. *Quomodo facienda est depositio testium?*

255. — „Suppono, ad legitimam et plenam in judicio „probationem requiri duos testes, eosque debere 1. ex„terno sensu percepisse id, de quo testantur; 2. de eo„dem facto et crimine cum iisdem circumstantiis depo„nere: alioqui erunt testes tantum singulares, ut vocant, „qui non faciunt plenam probationem; 3. esse omni ex„ceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur „conditio, quominus testari possint, juxta versum vul„garem:

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides: in testibus illa requires.

256. — „Hinc a testando rejiciuntur 1. servi; 2. mu„lieres." *(Intellige tamen hoc de jure canonico* (1)*; non vero de jure civili, tam in causis civilibus quam criminalibus, ut Gomez, Sanch., Trull.* (2)*. Verumtamen ad reum damnandum nec plures etiam mulieres sufficiunt* (3)*.* „3. minores 20 annis in criminalibus; in civilibus au„tem impuberes;" *(isti tamen, etsi ad probandum non sufficiant, nisi in crimine læsæ majestatis, fundant tamen indicium etiam ad torturam* (4)*;* „4. inimici;" *(licet sint reconciliati, sed de recenti: secus, si ex longo tempore. Et hoc etiam in delictis læsæ majestatis: et etiamsi inimicitia non fuerit gravis, ut dicunt Salm.* (5) *cum communi)* „5. sanguine juncti" *(usque ad 4. gradum, ut Salmant.* (6)*, nisi sit crimen hæresis* (7)*)* „et do„mestici„ *(ut famuli, coloni)* „exceptis quibusdam casi„bus (8); 6. infames" *(sive de jure, id est sententia, sive de facto. Quinam autem dicantur infames: vide can. Infames caus. 6. q. 1. et Salm.* (9)*;* „7. perjuri; 8. so„cii criminis; *(excipe, si crimen sit hæresis vel male-*

(1) *ex causa 33. q. 5.* — (2) *apud Salm. tr. 29. c. 3. p. 1. §. 1. n. 6.* — (3) *vide Salm. ibid. n. 7. in fine.* — (4) *Salm. ibid. n. 8. et 9.* — (5) *ibid. n. 12.* — (6) *ibid. §. 2. n. 21.* — (7) *vide alia circa hoc punctum apud Salm. ex dict. n. 21. et seq.* — (8) *apud Less. l. 24. c. 3. n. 38.* — (9) *tr. 29. c. 3. p. 1. §. 1. n. 10. et 11.*

ficii, vel tale, quod non possit sine socio patrari (1). *An autem duo socii criminis faciant saltem semiplenam probationem contra tertium socium*? *Affirmat Less.* (2): *sed plures alii negant* (3); „9. personæ inopes et viles" *(nisi sint probatæ vitæ* (4); „10. deliri et semifatui; ex quibus „tamen ii, qui solo jure positivo ad testandum sunt in„habiles, possunt admitti in criminalibus exceptis.'

257. — Notandum, quod unicus testis sufficit ad probandum in aliquibus casibus; etenim I. testimonium unius sat est ad impediendum matrimonium illegitimum (5). Debet hic tamen jurare, se impedimentum certo scire: et non sufficit, si testis sit de solo auditu, nisi impedimentum sit consanguinitatis, et adsit alius testis de certa scientia, licet hic deponat sine juramento (6). Sola tamen fama sufficit ad impediendum matrimonium. II. Testimonium solius episcopi sufficit ad probandum in judicialibus attinentibus ad suum munus, si testetur in scriptura suo sigillo obsignata (7). III. Ad delicta religiosorum punienda sufficit testimonium unius, si delictum sit tale, ut aliter probari non possit. Et ita religiosus sollicitans pœnitentem, per illam tantum denuntiatus, potest puniri aliqua pœna arbitraria, sed non ordinaria (8): et idem docent *ib. Val. et Soto* pro culpis levibus. Cæterum in criminibus gravibus, quæ gravem merentur punitionem, recte tenent et absolute *Salm.* (9) *cum Peyr. et Pell. contra Sanch. et alios*, requiri omnino saltem duos testes, quia fama religiosorum non debet minus æstimari, quam fama sæcularium. IV. Credendum est officiali publico testificanti de aliquo crimine levi; secus de gravi (10). Et idem dicunt de perito in sua arte, v. gr. si medicus testificetur, mortem alicujus causatam fuisse e vulnere (11). V. Unicus testis probat, quando

(1) *Salm. cum aliis ibid. n. 15. et 16.* — (2) *c. 29. dub. 17.* — (3) *apud Salmant. ibid. p. 3. n. 53.* — (4) *vide Salm. ibid. p. 1. §. 2. n. 17.* — (5) *ex cap. Præterea 2. de sponsal.* — (6) *ita Sanch. cons. l. 6. c. 5. dub. 10. n. 1. et Salm. tr. 9. c. 8. p. 8. n. 106.* — (7) *Salmant. tr. 29. c. 3. p. 2. n. 34. cum Baldo, Mascardo etc.* — (8) *Sanch. cap. 5. dub. 12. n. 4., Salm. ibid. n. 35. cum aliis.* — (9) *cit. n. 35.* — (10) *Barbosa, Farinac. etc. cum Salm. tr. 29. c. 3. p. 2. n. 36.* — (11) *Salmant. ibid. in fine cum aliis.*

agitur de læsione minori (1). Sic etiam probat interpres alicujus linguæ ignotæ; sic etiam probat persona, cui standum dixit testator in suo testamento. Unicus quoque testis probat miraculum (2).

258. — Sed quæritur hic, si unus testis deponat de una propositione hæretica, et alius de altera, an isti plene probent, aliquem esse hæreticum. *Gom., Barbosa etc.* affirmant, probare, illum esse hæreticum in genere: sed longe probabilius *Lessius* (3), *Rodr., Vill. etc., Salmant.* (4) negant, tales testes facere plenam probationem, licet faciant plus quam semiplenam. Ratio, quia, cum non probatur prius hæresis in specie, non potest probari hæresis in genere. Excipe tamen crimen sollicitationis in confessione, quod per testes singulares comprobatur, concurrentibus tamen aliis indiciis et præsumptionibus.

259. — Exceptis autem supradictis casibus ad probandum requiruntur et sufficiunt duo testes in causa tam civili quam criminali, ex *Deuteron. 17, 6.: In ore duorum vel trium testium peribit, qui interficietur;* et ex *Joan. 8, 17.: Duorum hominum testimonium verum est.* Ratio, quia ad humanas actiones probandas sufficit certitudo moralis et probabilis. Ita *s. Thom.* (5), *Less., Sot. et Salm.* (6) *communiter.* Ab hoc tamen excipiuntur aliqui casus, in quibus jus positivum requirit majorem numerum testium, nempe ad probanda testamenta, ad damnandos episcopos vel clericos; nam ad condemnandum episcopum requiruntur 12 testes, et ad condemnandum sacerdotem seu clericum requiruntur saltem plus quam duo (7).

260. — Præterea testes, ut plene probent, requiritur I., ut sint contestes, ita ut conveniant non solum in substantia actus, sed etiam in principalibus circumstantiis, id est persona, loco, tempore, modo; nisi circumstantiæ sint parvi momenti, puta, si unus dicat, casum contigisse hora tertia, alius quarta: unus, tempus fuisse nubilosum, alius serenum, et similes (8). Requiritur II., ut testes de-

(1) *Barb., Gabr., Salm. ibid. n. 37.* — (2) *Salm. cit. n. 37. in fine cum aliis.* — (3) *l. 2. c. 30. n. 33.* — (4) *ib. n. 38.* — (5) *2. 2. q. 70. a. 2.* — (6) *ibid. p. 3. n. 43.* — (7) *vide Salm. ibid. n. 44. et 47.* — (8) *ita s. Thom. 2. 2. quæst 70. a. 2. ad 2., Salm. tr. 29. c. 3. p. 3. n. 48.*

ponant cum juramento; alias non probant: ex *cap. Tuis quæstionibus 39. de testibus et ex cap. 51. de testibus:* ubi ait *Panormitanus: Nec episcopo quidem, ut testi, credi in alterius præjudicium, nisi jurato.* Requiritur III., ut testes per se immediate rem perceperint externe eo sensu, quo res percipitur; puta, ut ipsi viderint occidentem, audierint blasphemantem etc. (1). *Vide Salmant.* (2) *cum Sylv., Pan., Tab. et communi.* At in hoc notandum, quod nec etiam sufficiunt ad plene probandum testes, qui deponunt, audivisse quidem per se, sed mediate, id est medio pariete, cortina, quin viderint etiam loquentem (3). Hoc autem currit in causa criminali, non autem civili; excepto testamento, ubi requiritur, ut testes non solum audiant, sed etiam videant testatorem loquentem (4). Testes autem de auditu alieno, nempe qui crimen narrari audiverint ab uno vel duobus testibus de visu, non solum non probant, sed nec etiam semiplenam probationem faciunt, ut *Salm.* (5) *cum Miranda, Farinac. et communi juristarum.* Quando vero adsint plures contestes pro reo, et plures contra, standum est pro reo, ut docet *s. Thomas* (6): etiamsi testes contrarii sint majores dignitate (7).

261. — Adde, quod laici in criminalibus repelluntur a testificando contra clericos (8). In aliquo tamen casu possunt episcopi uti laicis testibus probatæ vitæ ad probanda crimina suorum subditorum: e converso clerici et religiosi possunt testificari contra laicos, etsi ad hoc non possint compelli a judice sæculari, ex *c. Quanquam sacerdot. 14. q. 2.* Ex præfato tamen textu clare deducitur, non posse clericum testificari coram judice sæculari sine licentia sui superioris. An autem testimonium clerici sine licentia prælati valeat? Affirmandum probabilius cum *Sanch.* (9), *Trull., Azor etc. ac Salm.* (10) *contra alios*, qui dicunt, non valere testimonium clerici, sed tunc tantum, cum is vi compulsus deponit. Clericis autem et

(1) *l. Sola 4. c. de test. et c. 4. §. Solam q. 3.* — (2) *cit. n. 48. et 49.* — (3) *ut Salm. ibid. n. 50. et 51. cum Farinac. et aliis.* — (4) *ex l. Si non speciali c. de testam., Salm. ibid.* — (5) *ibid. n. 53.* — (6) *2. 2. q. 70. art. 2. ad 2.* — (7) *ut Salm. ibid. n. 54. cum Pan., Med. etc.* — (8) *ex causa 2. quæst. 7.* — (9) *cons. l. 6. c. 5. d. 17. n. 2.* — (10) *tr. 29. c. 3. p. 1. §. 2. n. 28.*

religiosis non videtur esse vetitum, testes esse in instrumentis, cum hoc nullibi interdicatur (1).

262. — Notandum I., quod testes inepti (numerati ut supra apud *Bus.*), si deponant, faciunt aliquod indicium, sed non plenum, nec sufficiens ad torturam: imo servi vel graviter inimici omnino repelluntur. Sed si crimen commissum est noctu vel in aliquo loco secreto, tunc facile admittuntur. Deinde, si testes sint inepti principaliter ob favorem partis, ut inimici, domestici etc., si pars eos admittit, judex non valet eos repellere (2).

263. — Notandum II., quod religiosus in causa sui monasterii bene potest testificari (3). Et idem dicitur de canonico in causa sui capituli, de clerico in causa suæ ecclesiæ, et de collegiali in causa sui collegii, quotiescumque in causa ipsi nullum interesse habeant particulare. Advertendum tamen est, istorum testimonium non esse omnino integrum; et insuper non esse admittendum, quando alii testes haberi possint (4).

264. — „Quæritur 1., an et quando teneatur quis te„stari; 2., ad quid teneatur, qui non vult testari, aut „qui falsa est testatus.

„Resp. 1. Non tenetur quis testari, nisi vel ex chari„tate, cum ita necessarium est ad avertendum grande „malum proximi aut reipublicæ, vel ex præcepto, cum „judex seu superior, habens potestatem, ita legitime præ„cipit. In quo ultimo casu, si fugias aut occultes te, „antequam ad testandum citeris, non peccabis contra „justitiam; ideoque nec teneberis restituere, ut contra „multos docent *Valent. et Less.* Ratio est, quia tibi nec„dum est præceptum: si quod autem jus nascatur parti „ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imo, etsi sit „communis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui „a judice citatus fugit, vel testimonium fraude declina„vit, cum sit efficax et moralis causa, ut judex senten„tiam ferat in alterius damnum: non tamen est impro„babile, quod docent *Molina et Less.*, non teneri. Ra„tio est, quia citatio intimata non inducit obligationem

(1) *vide Sanch. dec. t. 2. l. 6. c. 13. n. 106. et Salm. ibid. n. 29.* — (2) *vide Salm. ibid. n. 31.* — (3) *ex c. Insuper statuimus de test.* — (4) *Salm. cum aliis ibid. p. 2. n. 41.*

„justitiæ, sed tantum obedientiæ; proindeque non com-„parens contumax tantum est et inobediens, non autem „injustus (1).

265. — Hic notandum, certum esse, quod judici non legitime interroganti testis non tenetur fateri veritatem: tunc enim poterit licite respondere (etiam cum juramento), crimen nescire, ita ut teneatur illud ei manifestare. Ita *s. Thom.* (2), ubi ait, quod eo casu *non tenetur accusatus respondere*, *sed potest vel per appellationem*, *vel aliter licite subterfugere.* Et idem *communiter DD.* dicunt etiam de teste. (3).

266. — Sed quæritur I., quandonam judex legitime interroget. Respondetur: quando adest semiplena probatio, puta unus testis de visu vel auditu proprio, ut supra; vel si adest notorietas aut infamia criminis, vel indicia evidentia; vel si accusator se offerat ad delictum pluribus testibus probandum (alias, etiamsi plures testes adsint de aliquo crimine, nemo eorum teneretur crimen revelare); omnia hæc enim æquivalent semiplenæ probationi; qua interveniente delictum non dicitur amplius secretum; ideo judex tunc habet jus, ut testis veritatem manifestet. Ita communiter *Less.* (4), *Navar. et alii cum Salm.* (5), qui advertunt (6) *cum Sayro*, quod, ut testis teneatur tunc respondere, requiritur, ut infamia vel semiplena probatio vel indicia ut supra sint jam probata et a judice testi manifestentur; nisi constet, judicem esse probum, et asserit, se legitime interrogare.

267. — Quæritur hinc II., utrum, quando non adest semiplena probatio sive infamia vel evidentia indicia criminis, ut diximus, si accusator unicum testem tantum afferat, teneatur hic testis veritatem manifestare. Affirmant *Salm.* (7) *cum Soto*, *Valent. etc.*; quia, dicunt, quando adest accusator conscius de crimine et unicus testis, jam reus censetur æquivalenter infamatus. Sed probabilius negant *Ronc.* (8) *cum Less.*, *Passer.*, item *Sylvest.*, *Nav.*

(1) *Less. lib. 2. c. 30. d. 6., 7., 8. etc.; vide Bon., Laymann ll. cc.* — (2) *2. 2. q. 66. art. 1.* — (3) *vide dicta de restrictione non pure mentali l. 4. n. 152.* — (4) *lib. 2. c. 3. dub. 5. et 6.* — (5) *tr. 29. cap. 3. p. 4. n. 56. et 57.* — (6) *ibid. n. 62.* — (7) *tr. 29. cap. 3. p. 4. n. 60. et 61.* — (8) *tr. 15. q. 3.*

et *Bann.* (1) juxta supra posita. Et idem clare videtur docere *s. Thomas* (2), ubi dicit, tunc legitime testem interrogari, *quando vel de manifestis, vel de his, de quibus infamia præcessit, interrogatur.* Ergo non legitime interrogat judex, quando non præcessit vel notorietas (hoc enim significat to *manifestis*) vel infamia aut alia semiplena probatio ut supra.

268. — „Resp. 2. Etiam legitime et juridice interrogatus non teneris testari sequentibus casibus: 1. Si scias „rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali" *(etiam sub secreto tantum commisso, ut s. Thom.* (3) *et communis cum Sylv. et Salm.* (4) *contra Sotum: quia præceptum naturale præferendum est præcepto judicis* (5). *Intellige tamen, nisi immineat damnum commune, vel nisi aliunde scias; tunc enim teneris ad manifestandum, ut communiter DD. cum Salm.* (6), „ut consiliarius, advocatus, medicus etc., modo tamen non sit necessarium „ad magnum reipublicæ vel proximi malum avertendum" *(ut s. Thom. l. c. et Salm.* (7) *cum communi)*; „tunc enim „licet tale secretum detegere, etiamsi jurasses, te nulli „dicturum: quia tale juramentum non obligat, cum jure „naturæ tenearis ad contrarium (8). 3. Si ex testimonio tibi vel tuis immineat notabile damnum: nisi tamen „damnum publicum vel privatum alienum prævaleat, ut „notat *card. de Lugo* (9). Unde communiter non teneris „testari contra consanguineum. 4. Si a viris non sat „fide dignis accepisti; tunc enim potes te habere, ac si „nihil scires." *(Imo Sanch.* (10) *et Nav., Sot., Arag. et alii cum Salm.* (11) *dicunt, testes de auditu alieno non teneri ad manifestandum, quando judex nihil aliud ab eis exigit, nisi ut dicant id, quod sciunt; quia, ajunt, scire proprie non est credere, sed veritatem perceptam visu vel alio sensu in mente retinere: quæcumque autem alia notitia pertinet ad judicium, non ad scientiam).* „5. Si factum intellexisti per injuriam, verbi gratia ape-

(1) *apud Salm. ibid. n. 59.* — (2) *2. 2. q. 70. art. 1.* — (3) *2. 2. q. 70. art. 1.* — (4) *ibid. ex n. 65.* — (5) *vide dicta lib. 5. n. 49.* — (6) *ibid. n. 70.* — (7) *ibid. n. 68.* — (8) *vide Laymann cap. 4. n. 9.* — (9) *de just. disp. 30. n 10.* — (10) *dec. lib. 3. c. 2. n. 5.* — (11) *tr. 29. c. 3. p. 4. n. 69.*

„riendo litteras, cogendo alium ad revelationem etc. (1).
„6. Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel
„propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in
„occultam compensationem debiti; ex quo, tamquam de
„fure, inquiratur. Ratio est, quia mens judicis est, in-
„quirere de delicto (2).

269. — „Resp. 3. Qui sciens falsum testatus est, per
„quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impe-
„ditionem vel reparationem omnium damnorum, quæ cau-
„santur. Item tenetur revocare cum pari suo damno et
„periculo etiam vitæ, si reus de ea periclitetur, et pu-
„tetur revocando aliquid effecturus. Ita communiter. Ra-
„tio est, quia in damno æquali potius habenda est ra-
„tio innocentis. *Vide dub. seq. art. 1.*

„Dixi 1.: *sciens;* quia, si ex ignorantia, inadverten-
„tia aut oblivione inculpabili falsum est testatus, etsi
„teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutio-
„nem, etiamsi reus damnetur. Ratio est, quia neque
„tenetur ex re recepta neque ex delicto.

„Dixi 2.: *causa efficax;* quia, si a parte rei falsum
„illud testimonium nihil effecisset, v. gr. quia per falsa
„testimonia aliorum jam tota causa damni erat data, ita
„ut judex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil
„tenebitur (3).

270. — „Testis peccat 1., si affirmat, quod ignorat;
„2. si veritatem, quam debebat celare, aperiat; 3. si
„se occultet, ne rogetur casu, quo tenetur testari; 4. si
„judici juste interroganti non obediat; 5. si pretium pro
„dicenda veritate accipiat.

Sed dubitatur 1., an peccet contra justitiam et teneatur ad restitutionem testis, qui se abscondit, ne citetur a judice. Affirmant *Sotus* (4) *et alii apud Lugo* (5); sed communissime et verius negant idem *Lugo* (6), *Less.* (7) *cum Salon et Pegna ac Bonacina* (8) *cum Navarro, Fill., Bann., Reb, Sayro et aliis.* Ratio, quia, licet possit ille graviter peccare contra proximi charitatem, non tamen

(1) *Laym. l. 3. tr. 6. c. 4. n. 5., Mol. d. 5. n. 5.* — (2) *vide Azor. 3. part. tr. ult. c. 27., Fill., Bonac. d. 10. q. 3. p. 3., Laym. l. c.* — (3) *Less. l. 2. c. 30. et Laym. l. 3. t. 5. c. 8. et alii.* — (4) *de just. l. 5. q. 7. art. 1.* — (5) *d. 39. n. 4.* — (6) *n. 5.* — (7) *l. 2. c. 30. n. 58.* — (8) *de 8. præc. d. 10. q. 3. p. 3. n. 12.*

peccat contra justitiam, cum nemo teneatur præcepto superioris parere, antequam ei imponatur.

Dubitatur 2., an teneatur ad restitutionem testis, qui fugit post citationem. Affirmant *Sotus l. c.*, *Sanch.* (1), item *Nav.*, *Azor.*, *Fill.*, *Salon. et Reg. apud Bonac.* (2): quia eo ipso, quo testis est citatus, tenetur ex justitia testimonium dicere: prout si judex præcipit alicui, ut proferat scripturam ad causam pertinentem, tenetur ipse ex justitia illam exhibere; alias debet damnum parti restituere. Negant vero communius et probabilius idem *Lugo* (3) *et Mol.* (4), et probabile putant *Bonacina* (5) *ac Less.* (6) *cum Sylv.* (7) Ratio, quia citatio illa non imponit obligationem justitiæ, sed tantum obedientiæ. Nec obstat paritas allata scripturæ proferendæ: nam bene respondet *Lessius*, quod scriptura illa sine dubio ex justitia proferri debet, cum sit res externa, de qua respublica juste potest disponere, sicut de aliis bonis civium, quando oportet ad jus illorum tuendum: non sic de obligatione testificandi.

Dubitatur 3., an teneatur ad restitutionem damni testis, qui legitime interrogatus a judice veritatem occultat. Certum est, teneri, si ipse positive falsum deponat circa factum, puta si dicat, domum Petri scire esse Pauli (8). Idem dicendum putat *Holzmann* (9) de teste, qui fuerit præsens in donatione mutui, et postea interrogatus id negat; quia jam iste infert injuriam alteri damnosam. Sed quid, si testis veritatem celet, negative se habens circa factum, nempe si respondeat illud nescire, cum revera sciat? Affirmant etiam teneri ad restitutionem *Salm.* (10), et idem dicere debent omnes AA. citati pro prima sententia dubii antecedentis, ob eamdem rationem, ut supra; quia testes, posito præcepto judicis, tenentur ex justitia veritatem patefacere: et sicut judex contra justitiam peccat, si sententiam non proferat, sic dicunt, peccare testes, qui veritatem non manifestant: sed contradicunt *Mol.* (11) *et Lugo* (12) *cum Raynaudo et*

(1) *cons. l. 6. c. 5. dub. 3. n. 4.* — (2) *l. c. n. 13.* — (3) *l. c. n. 5.* — (4) *d. 83. v. de teste.* — (5) *n. 13.* — (6) *n. 59.* — (7) *v. testis n. 8.* — (8) *vide Lugo d. 39. n. 4.* — (9) *t. 1. p. 503. n. 710.* — (10) *tract. 27. c. 1. p. 3. §. 1. n. 20.* — (11) *d. 83. v. de teste.* — (12) *l. c. n. 5.*

aliis, ac merito probabile putat *Lessius* (1). Ratio, quia testis non tenetur veritatem deponere, nisi aut ex præcepto judicis aut ratione juramenti præstiti; unde tacendo veritatem non peccat contra justitiam, sed tantum contra obedientiam vel etiam contra religionem. Dispar est autem judex a teste: judex enim ex quasi contractu cum republica inito ratione officii assumpti tenetur ex justitia justam sententiam ferre; testis vero non tenetur ex justitia, sed tantum ex obedientia, officium testis peragere, et ideo tantum contra obedientiam peccat veritatem non manifestando. Huic sententiæ adhæret etiam *Bonac.* (2). Hinc ait *Ciera* (3) *cum de Januario*, talem testem reticentem veritatem nec incurrere casum reservatum in jurantes falsum cum damno tertii; quia reservatio intelligitur lata in eum, qui jurat cum mendacio positivo, non autem negativo. Dicit vero *Bonac. ib.*, quod, si testis juravit, se dicturum veritatem, tenetur tunc ex justitia illam dicere, quia ex juramento promissorio oritur obligatio justitiæ: sed probabilius contradicit *Less.* (4); quia testis jurando, se dicturum veritatem, non intendit se obligare ex justitia, sed tantum ex virtute religionis ad illam manifestandam.

Sed dices: Qui fraude aut mendacio impedit aliquem a consecutione justi boni, tenetur utique ad restitutionem damni illati, prout diximus *lib. 4 n. 587*. Sic igitur pariter tenetur damnum restituere testis, qui dicendo se nescire, quod vere scit, jam impedit per tale mendacium proximum a consecutione sui juris. — At respondetur, hoc procedere, quando mendacium est causa positiva sive influxiva damni; secus, si tantum negativa. Testis autem, qui dicit, se nescire veritatem, quam scit, est causa tantum negativa damni, cum nullum apponat impedimentum positivum, ne alter suum jus consequatur, sed solum non removet impedimentum alteri obstans, scilicet defectum probationis: ad quod removendum poterit quidem testis ex obedientia et religione, ut diximus, aut etiam aliquando ex charitate esse obstrictus, sed non ex justitia, nisi forte peculiare pactum cum parte inierit de veritate manifestanda.

(1) *apud eumdem Lugo.* — (2) *l. c. n. 14.* — (3) *de casib. reserv. d. 6. n. 62.* — (4) *n. 60.*

271. — Pro complemento hujus puncti quæritur, an sufficiat depositio facta tantum in scriptis, et non oretenus. Affirmant aliqui, et *Salm.* (1) probabile putant: atque prælatos et visitatores hac opinione bene uti posse, dicunt, ad strepitum vitandum; et hanc tenent *ibi Rodriq. etc.*, saltem si causa sit levis momenti. Communis tamen sententia et probabilior negat, hoc sufficere in causa criminali, ut habetur ex *can. Testes causa 3. qu. 9. et c. A nobis, qui matr. acc. etc.*, ubi: *Nullius momenti est subscriptio quoad sententiam proferendam:* licet valeat hæc ad probandam infamiam extrajudicialiter, ut *Felin. et Far. apud Salm.* (2). Debet igitur depositio fieri oretenus et tacta aliqua re sacra, ut cruce vel evangelio. Sacerdotes tamen sufficit, quod jurent tacto pectore (3).

Judex autem per seipsum debet testes examinare, ut docent communiter DD. cum *Covar. et Salm.* (4). Potest tamen judex examen alteri digno committere, prout *Salmant. ibidem* dicunt, constare ex praxi omnium tribunalium, si judex sit impeditus, vel si testes non possint ob senectutem vel paupertatem judicem adire, ut patet ex *c. Si qui testium de testib.* In causis vero criminalibus ipse judex examen solet excipere (5).

Testis interrogandus est de sua ætate, nomine, cognomine et conditione: interrogandus inde per articulos de facto et ejus circumstantiis, nempe de loco, tempore, de aliis personis adstantibus ad factum: item de ratione suæ notitiæ, præsertim in causa criminali (6). Item debent scribi verba testis, prout ipse profert. Item cavendum, ne testis sciat depositionem ab alio teste factam (7).

Testi deprehenso, in aliquibus falsum dixisse, in aliis non est credendum (8). Depositio demum debet denuo ante testem legi et ab eo ratificari, et in ratificatione notandum est id, quod a teste additur vel mutatur. Et in fine secretarius scribere debet: *Quæ omnia affirmavit verissima esse juramento, quod præstitit; et cum omnia, quæ deposuit, lecta ei fuissent de verbo ad verbum, illa ratificavit propriaque manu subscripsit.* Et

(1) *tr. 29. c. 3. p. 5. n. 72.* — (2) *ibid. n. 73.* — (3) *Salm. ibid. n. 76.* — (4) *cit. n. 76.* — (5) *ex auth. de testibus. §. Hæc omnia.* — (6) *vide Salm. tr. 29. c. 3. p. 5. n. 78.* — (7) *Salm. ibid. n. 80.* — (8) *Salm. ibid. n. 82.*

in fine depositionis cujuslibet testis judex, testis et secretarius se subscribere debent. Et si testis scribere nesciat, signet crucem, et alius pro ipso subscribat, et secretarius ibidem hoc notet. Sic autem ratificata depositione nulla amplius habenda est ratio de iis, quæ testis aliter postea dicat, etiam in articulo mortis, ut dicunt *Bald.*, *Felin. et Men.* (1).

Facta autem rei citatione, vel oretenus vel realiter per incarcerationem rei, vel per edictum, si reus fugerit, ac lite sic contestata (quod certe est necessarium ad essentiam processus), iterum repetendi sunt testes cum juramento, excepto casu, quo procedatur in reum absentem ut contumacem; vel si testes, qui deposuerant, defuncti sint, vel si judex procedat ex officio et non ad instantiam partis. Ita communiter DD. *apud Salm.* (2), licet *Rodr.*, *Suar.*, *Lezana etc.* (3) teneant, in causis religiosorum hanc ratificationem non requiri. In hac autem ratificatione magis credendum est tabellioni, qui depositionem scripsit, quam testi asserenti aliud deposuisse, quam scriptum est: ita *Covar.*, *Bald. etc.* (4).

DUBIUM VII.

DE REO.

ARTICULUS I.

An et quomodo reus teneatur fateri veritatem.

272. *Quid respondere potest reus non legitime interrogatus?*
273. *Quando reus non tenebitur crimen fateri?*
274. *An teneatur reus crimen fateri cum timore magnæ pœnæ.*
275. *An peccet graviter reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit.*
276. *Quando autem tenetur reus suam confessionem revocare?*
277. *An reus ad se tuendum possit revelare crimina occulta testium aut accusatoris; et an peccet graviter, si crimina falsa eis imponat.*
278. *An reus teneatur revelare complices.*

272. — „**Resp.** 1. Si non interrogetur legitime, non „tenetur fateri suum crimen, sed potest judicem eludere

(1) *vide Salm. ibid. n. 83. et p. 6. n. 92.* — (2) *ibid. n. 85.* — (3) *apud Salm. ib. n. 88.* — (4) *apud Salm. l. c. n. 92.*

„vel ambiguis verbis, vel etiam negando cum aliqua re„strictione et in bono sensu, ut mendacium absit. Ratio „est, quia tunc judex non habet jus interrogandi aut „obligationem imponendi reo (1)." *(Ita Cajet., Azor., Sanch., Ronc. et alii* (2) *ex d. Thoma* (3), qui (4) sic ait: *Aliud est veritatem tacere, aliud est falsitatem proponere. Quorum primum in aliquo casu licet; non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, sed illam solum, quam ab eo potest requirere judex, puta cum præcessit..... probatio semiplena.)*

Unde resolves:

273. — „1. Reus non tenetur fateri crimen suum: 1) si „judex non sit legitimus; 2) si a seipso litis processum „inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali; 3) si „non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec ma„nifesta criminis indicia extant. Ratio est, quia in his „judex non interrogat legitime (5).

„2. Nec tenetur, si dubitet, an judex legitime inter„roget: quia non tenetur parere cum gravi suo damno, „nisi constet, superiorem posse præcipere (6)." *(Ita absolute tenent Salmant.* (7) *cum Soto, Sanch., Navarro et Sanch. cons. l. 6. c. 3. dub. 31. n. 2. cum Soto, Cord., Caj., Nav, Palac. etc. contra Palud., Sylv. et s. Antonin. Ratio, quia reus possidet suam vitam et famam; unde in dubio habet jus eam servandi, usquedum constet de legitima interrogatione.)*

„3. Judex tenetur reo manifestare statum causæ, et „quæ sint indicia, quomodo probetur delictum etc., ut „reo constet, an legitime interrogetur; quia non tene„bitur respondere; alioqui et seipsum honore aliisve „bonis, quæ bona fide possidet, spoliare (8)." *(Idem dicunt Sot., Tol., Less. etc. cum Salm.* (9) *communiter.)*

„4. Si reum juridice quidem interroget judex, sed non-

(1) *ita Less. t. 6. l. 3. cap. 5. et Bon. d. 10. q. 3. p. 2.* — (2) *juxta dicta l. 4. n. 154.* — (3) *2. 2. q. 69. art. 1.* — (4) *art. 2.* — (5) *Azor., Less., Fill., Laym., Bon. ll. cc., card. de Lugo d. 40. n. 1.* — (6) *ita Less., Fill., Laym. l. c., Sanch. l. 6. cons. c. 3. d. 31., Salas, card. de Lugo etc. contra Sylv., Bon. et alios.* — (7) *de offic. tr. 29. c. 7. p. 1. n. 3. prope med.* — (8) *Cajet., Nav. c. 25. n. 43., C. de Lugo d. 40. n. 1.* — (9) *cit. n. 3.*

„nisi ex falsa præsumptione delicti, v. gr. an exierit ex „tali domo stricto ense, potest reus (idem est de teste), „licet sciat, semiplene probatum esse, id negare, si exiit „quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: „quia, si judex veritatem sciret, non posset interro„gare (1)." *(Idem dicendum, si quis occidit ob justam sui defensionem; tunc judici interroganti potest respondere, non occidisse, hoc est cum culpa: ita Sotus, Salon. cum Salm.* (2).

274. — „Resp. 2. Etsi communior et verior sententia „sit *s. Thomæ* (3), si reus legitime interrogetur a judice, „teneri in conscientia aperte veritatem dicere; probabile „tamen est etiam, quod ex *Sylv.* docent *Sa et Less.*, non „teneri saltem sub mortali in causis capitalibus et gra„vioribus, si sit spes evadendi, et nullum grave damnum „reipublicæ timeatur. *Tann.* (4), *card. de Lugo* (5), ubi „dicit, esse sententiam valde probabilem et in praxi tu„tam. Ratio est, quia lex humana communiter non obli„gat cum tanto periculo, v. gr. mortis; tum quia inhu„manum videtur, ut, qui convinci non potest, teneatur „præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem „pœnam, v. gr. perpetui carceris, subeat; tum quia non „videtur tam heroicus actus præcipi posse (6).

Celebris est hæc quæstio, an teneatur reus fateri crimen judici legitime interroganti cum timore magnæ pœnæ.

Prima sententia affirmat *cum s. Thoma* (7), *Soto, Less., Sanch., Tol., Sylv. et Salm.* (8), qui dicunt, hanc probabiliorem et in praxi tenendam, quamvis contrariam vocent probabilem intrinsece et extrinsece. Ratio, quia judex jus habet præcipiendi, quando legitime interrogat, ut reus crimen ei revelet; ideoque reus peccat contra justitiam, si hac in re gravi ei non obediat.

Secunda sententia tamen, quam satis probabilem etiam intrinsece puto (quamvis primam censeam probabiliorem) cum *Bus. et Sa, Suar., Fill., Elbel* (9), *Rodr., Vill., Henr.*,

(1) *ita cum s. Thoma q. 69. art. 1., Sot., Fag. p. 8. cap. 34., Diana p. 3. t. 5. misc. r. 65., C. de Lugo dub. 40. n. 4.* — (2) *tr. 29. c. 7. p. 1. n. 19.* — (3) *2. 2. quæst 69.* — (4) *q. 4. d. 5.* — (5) *d. 40. n. 15.* — (6) *Bon. in 8. præc. d. 10. q. 3. p. 2. n. 17.* — (7) *2. 2. q. 69. art. 1. ad 2.* — (8) *tr. 29. c. 7. p. 1. n. 3. in fine et n. 9.* — (9) *de jur. n. 144.*

Peyrin., *Fagund. etc. apud Salm.* (1), et quam probabiliorem censet *Lugo* (2): hæc sententia negat, teneri reum crimen suum revelare casu, quo damnandus foret ad mortem aut ad triremes, ad carcerem perpetuum, vel ad amissionem omnium bonorum vel totius famæ et honoris. Ratio, quia videtur non adesse hanc duram legem, tanquam humano modo impossibilem, ut quis teneatur quasi ipsemet se condemnare ad gravissimam pœnam, crimen suum confitendo; nisi commune damnum immineat ex reticentia confessionis delicti, puta hæresis, læsæ majestatis etc.; tunc enim reus tenetur seipsum prodere, vel saltem socios, quantum opus est ad commune damnum avertendum, etiamsi ipsi mors immineat ex revelatione sociorum, ex quibus evadet in judicio convictus. Casu vero, quo tale damnum non timetur, cum lex obligans ad crimen fatendum probabiliter non extet, probabiliter judex non habet jus veritatem in tali casu exigendi, nec reus obligationem eam manifestandi; et ideo reus amphibologiis crimen celando contra justitiam non peccat juxta dicta *l. 4. n. 156.* Nec obstat dicere, quod reus tunc tenetur damnum illud subire pro bono communi; nam si hæc ratio valeret, reus ad pœnam damnatus nec etiam posset e carcere fugere; in utroque enim casu viget ratio communis boni; et tamen reus licite potest fugere, ut fatentur ipsimet *Salm.* (3) *cum communi ex d. Thoma* (4), ubi ait: *Non tenetur* (reus) *facere id, unde mors sequatur, quod est manere in loco, unde ducatur ad mortem.* Et hoc, etiamsi judex præcipiat, ut non aufugiat, ut pro certo habet *Lugo l. c.*

Omnes autem conveniunt, ut par est, ad dicendum, quod, si reus sit in bona fide et censeatur, quod difficile inducetur ad fatendum crimen interrogatus a judice, confessarius in sua bona fide eum relinquere debet, ut *Sanchez* (5), *Salm.* (6).

„Dixi 1.: *in capitalibus;* quia aliud est de causis, in „quibus agitur de pœna ecclesiastica, quæ est medicinalis.

(1) *ibid. n. 6.* — (2) *de just. d. 40. t. 2. n. 15. in fin.* — (3) *tr. 29. cap. 7. p. 4. n. 57.* — (4) *2. 2. q. 69. art. 4. ad 2.* — (5) *dec. l. 3. c. 7. n. 8.* — (6) *ibid. p. 1. n. 24. etc.*

„Dixi 2.: *si sit spes evadendi;* quia absque ea cessat ratio celandi veritatem.

Unde resolves:

„1. Non semper opus est, juxta dicta resp. 2., ut confessarius reum urgeat ad crimen fatendum (1).

„2 Post sententiam latam reus non tenetur confiteri crimen, quod ante injuste negavit, quia finito judicio finitur obligatio rei (2)" (*Idem dicunt Sanch.* (3), *idemque dicitur de teste* (4). „Imo probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, etiamsi adhuc sit in potestate judicis, donec iterum interrogetur (5)" (*Ita etiam Sanchez* (6) *et Salm.* (7) *etc. contra Nav., Bann. etc. Ratio, quia justitia legalis non obligat, nisi tunc tantum, cum judex interrogat: nisi judex tempus ad respondendum præscribat, nempe si præcipiat, ut reus infra mensem veritatem dicat, et mensis adhuc duret. His tamen non obstantibus probabilius docent Sot.* (8), *Nav.* (9), *item Sayr. et Angles apud Sanch.* (10), *qui fatetur communem sententiam. Ratio, quia, quamdiu sententia pendet, adhuc censetur perdurare præceptum judicis, ut justum servetur judicium*).

„Resp. 3. Si quis ad evitanda tormenta gravia mentitus falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Nav. et alios* docent *Angel., Sylv., Less.* (11), *Tanner* (12). Ratio est, quia non est mentitus perniciose, cum non teneatur tantis tormentis vitam conservare (13).

275. — Quæritur hic, an reus ad evitanda gravia tormenta peccet graviter confitendo falsum crimen.

Prima sententia negat, quam tenet cum *Bus. Less.* (14) *cum Ang., Sylvest., Tol. et Soto*, et probabilem putat *Lugo* (15). Ratio, quia nemo tenetur vitam servare cum tanto cruciatu, qui morte ipsa durior videatur (16).

(1) *C. de Lugo disp. 40. n. 20.* — (2) *Laym. l. c.* — (3) *dec. lib. 3. cap. 7. et Salm. tr. 29. c. 7. p. 1. n. 20.* — (4) *vide lib. 4. n. 155.* — (5) *card. de Lugo d. 40. n. 17.* — (6) *l. c. n. 8.* — (7) *ibid. n. 21.* — (8) *lib. 5. de just. quæst. 6. art. 12.* — (9) *sum. cap. 25. n. 36.* — (10) *n. 7.* — (11) *l. 2. c. 11. d. 7.* — (12) *de just. d. 4. q. 4. dub. 5.* — (13) *vide C. de Lugo l. c.* — (14) *lib. 2. c. 11. d. 7. n. 40.* — (15) *d. 14. n. 174.* — (16) *juxta dicta lib. 4. n. 372.*

Secunda sententia vero probabilior affirmat, et hanc tenent *Mol.* (1) *et Lugo l. c. cum Nav. et Covar.* Ratio, quia, licet nemo teneatur tueri vitam adhibendo medium visum ipsa morte durius, nemo tamen potest positive cooperari suæ injustæ morti, quod est intrinsece malum, cum homo non sit dominus suæ vitæ. Unde probabilius infert *Molina* (2) contra *Busemb.* ut infra, quod, si causa sit adhuc in eo statu, ut per retractationem possit mors impediri, debet reus se retractare; quia falsa illa confessio pergit influere ad suam injustam mortem, et ideo tenetur causam illam auferre; sicut qui ignem culpabiliter accendit in domo aliena, tenetur etiam cum suo damno illum extinguere. Advertit hic autem *Lugo* (3) *cum Molina*, quod, etsi a principio peccasset reus confitendo crimen falsum cum infamia alterius, non tenetur postea se revocare ad reparandam alienam infamiam, se denuo exponendo ad sustinenda illa gravia tormenta; quia nemo tenetur famam restituere cum tam longe graviore suo damno. *)

276. — „1. Talis non tenetur postea crimen revocare, „quamvis ante perjurio confirmasset, si prudenter metuit, „ne ad tormenta revocetur: quia, etsi pejeratione graviter peccarit, hoc jam transiit, et non retractando nemini facit injuriam; ideoque sufficit coram Deo pœnitere (4).

„2. Si ex illa falsi criminis confessione grave damnum „aliis sequitur, v. g. bonum reipublicæ aut fama religionis vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideo in „hæresim lapsuri essent, quævis potius tormenta perferenda essent. (5)

„3. Si reus tormentis coactus denuntiavit alium innocentem, tenetur sub mortali, ante suam condemnationem,

(1) *disp. 37. n. 18.* — (2) *n. 16. et 18.* — (3) *n. 187.* — (4) *vide Less., Tann. l. c. et q. 5. d. 4.* — (5) *Tann. l. c. et q. 5. d. 4.*

*) Nec potest confessarius reum, qui est in bona fide, obligare, ut se retractet cum periculo, quod ille, ut vitet tormenta, peccet formaliter, denuo delictum, quod non patravit, sibi imponendo. Vide hom. ap. tr. 13. n. 84.

Editor.

„et si tum non facit, etiam post damnationis sententiam „revocare, ad quod etiam a confessario est obligandus. „Ita ex communi *Tol.* (1), *Less.* (2), *Tann.* (3); ubi sub„jungit: Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi ser„vari advertat, eam sententiam, quæ negat, per revoca„tionem in extremo vitæ factam tolli vel infirmari de„nuntiationem ante factam, ut docent *Delrio* (4), *Va„lent.* (5): is consequenter existimare poterit, denuntian„tem in eo mortis articulo, saltem cum suo incommodo „et sub peccato mortali, obligatum non esse ad revoca„tionem, quia inutilis. Ita *Tann. l. c.*, licet ipse recte cen„seat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile.

„4. Monet idem *Tanner* (6), cavendum esse confessa„rio, ne vel importune sæpius reo damnato inculcet re„tractationem denuntiationis inique factæ, vel retracta„tionem factam imprudenter et cum scandalo evulget.

277. — Quæritur hic, an reus ad sui defensionem possit revelare crimina occulta testium vel accusatoris; et an peccet graviter, si falsa crimina eis imponat.

Hic ante omnia advertenda propositio 44. damnata ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit alteri falsum crimen, ut suam justitiam et honorem defendat. Et si hoc non est probabile, vix erit opinio probabilis in theologia.* Respondetur igitur I., quod falsum crimen testi vel accusatori opponere ad suam causam tuendam, illicitum semper est et culpa gravis. Ita communiter *s. Thom.* (7), *Sanch.* (8), *Soto*, *Less. et Salm.* (9). Et hoc, etiamsi accusatus esset vere innocens, et injuste alias damnandus esset ad mortem. Rationem assignant *Salm. ib.*, quia nunquam licet se defendere cum gravi damno proximi innocentis. Sed hæc ratio sic generice sumpta minime suadet; nam juxta legem charitatis, cum vita sit bonum ordinis majoris, quam sint bona temporalia, potest suam vitam defendere cum jactura bonorum vel famæ alienæ. Et si ad hoc reus adhibeat mendacium, erit quidem peccatum, sed non plus

(1) *lib. 5. cap. 6. n. 7.* — (2) *cap. ult. dub. 15.* — (3) *dist. 4. q. 5. dub. 4. n. 103.* — (4) *lib. 5. sect. 5.* — (5) *dub. 6. q. 13. part. 4.* — (6) *n. 105.* — (7) *2. 2. q. 69. art. 2.* — (8) *cons. l. 6. c. 5. dub. 20. n. 4.* — (9) *tr. 29. c. 7. p. 2. n. 27.*

quam veniale; quia ratione damni tenetur tunc proximus damnum suæ famæ sufferre ad servandam vitam innocentis in extrema necessitate constituti. Ratio, quam puto magis in hoc casu valere, est, tum quia injusta læsio famæ alienæ vel non est unicum medium ad tuendam vitam rei, vel facile est obnoxium periculo hallucinationis; tum quia mendacia gravia in judicio dicere est contra bonum commune, cum sit pervertere omnem justitiæ ordinem, et ideo illud quisque præferre debet privato bono etiam propriæ vitæ.

Respondetur II., quod opponere crimen verum, sed occultum testis vel accusatoris, licitum est reo (1): dummodo hoc sit absolute necessarium ad suæ innocentiæ defensionem; item dummodo alias reus non leve, sed grave damnum sit passurus, licet majus damnum eveniat accusatori vel testi, ut ait *Sanchez* (2).

Sed quid, si reus vere commisit crimen, sed occulte, ita ut nullo modo probari possit, utrum tunc possit dicere, accusatorem mentitum fuisse, vel possit opponere crimen illius occultum? Affirmat *Corella* in expositione prop. 44. damnatæ ab *Innocentio XI.* ut supra, et probabile recte putant *Salm.* (3) *et Roncaglia* (4), quia accusans reum de crimine omnino occulto censetur in jure, ac si de crimine falso accusaret et calumniam afferret, ut dicit glossa *in c. Cum dilectus de calumniis* his verbis: *Si renuntians non probat, quod intendit, calumniari præsumitur.* Et ob eamdem rationem dicunt *Sanch.* (5) *et Salm.* (6), casu quo crimen rei est occultum et nequit plene probari, posse eum revelare delictum occultum testis ad sui defensionem; modo tamen (addunt) testis sponte deponat, et non coactus; sed id admittunt *Milante ac Viva* (7), et expressius *Lugo* (8), etiamsi testis sit coactus ad deponendum; juxta enim communem DD. sententiam, traditam a *d. Thoma* (9) et relatam *lib. 4.*

(1) *ut Sanch. l. c. n. 1., Ronc. c. 2. q. 4., Salm. tr. 29. c. 7. p. 2. n. 30., Viva in d. prop. 44. n. 12. et Milante ex. 24. — vide dicta l. 4. n. 969.* — (2) *l. c. n. 4.* — (3) *ib. n. 32.* — (4) *cap. 2. q. 6.* — (5) *cons. lib. 6. c. 5. dub. 20. n. 1.* — (6) *ibid. n. 30. in fine.* — (7) *in d. prop. 44. Innoc. XI. n. 12.* — (8) *d. 90. n. 23.* — (9) *2. 2. q. 73. art. 2.*

n. 969. (quam rogo, ut relegas) nemo tenetur cum suo gravi damno famam proximi servare.

278. — „Quæres, an reus teneatur revelare complices. „Resp. 1. Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis aut „testimoniis convinci possint, non potest nec tenetur: „si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinarie non „peccabit (1).

„Resp. 2. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non „rogatus: ideoque, si nolit, secundum *Nav.* non erit ab„solvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat reo circa fugam pœnæ.

279. *An liceat reo injuste damnato vim vi repellere aut positive resistere.*
280. *An reus, qui vere deliquit, possit fugere e carcere.*
281. *An damnatus ad mortem teneatur fugere, si possit.*
282. *An reo ad fugiendum liceat decipere custodes et effringere carcerem; et an tunc teneatur ad damnum carceris fracti.*
283. *An liceat aliis reum adjuvare ad fugiendum aut ad carcerem effringendum.*
284. *An damnatus, ut fame pereat, teneatur sumere cibum oblatum.*

285. *An et quando liceat reo appellare.*

279. — „Resp. Quando sententia est materialiter in„justa, lata tamen secundum allegata et probata: etsi „in conscientia non obliget, non potest reus judici po„sitive resistere, tum ob scandalum, tum quia tali casu „judex habet jus sententiam exequendi et ad id tenetur. „Ita communiter *Less.*, *Sanch. contra Vict.*, *Bon.*, *C. de „Lugo* (2). Dixi: *positive*; quia reo, etiamsi vere reus sit, „licet ante et post sententiam (quoad mortem vel pœnam „morti æquivalentem, v. gr. perpetuum carcerem) fugere. „Ratio est, quia quilibet tam magnum jus habet ad „vitæ suæ conservationem, ut nulla potestas humana „obligare possit ad eam non conservandam, si spes com„moda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud „postulet (3).

(1) *Less. l. c. et Laym. l. 3. t. 5. c. 5.* — (2) *d. 4. n. 38.* — (3) *Less. l. 2. c. 31. d. 5.*

Sed clarius distinguendum et dicendum I.: Si reus est damnatus injuste, non solum secundum rei veritatem, sed etiam secundum allegata et probata, non potest quidem vim vi repellere, occidendo, vulnerando etc. (proscripta enim fuit prop. 18. ab *Alexandro VII.*, quæ dicebat: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certe imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.* Ratio hujus est, quia, cum facile rei sibi persuadere possint, injuste esse damnatos, si eis occidere permitteretur, quamplura homicidia cum communi damno acciderent; ideo, ratione periculi facilis hallucinationis fuit præfata propositio juste damnata): potest tamen tunc reus licite non solum fugere, sed positive resistere, v. gr. satellites pellendo, vel eos etiam armis terrendo, ut e manibus eorum se eripiat. Ita *s. Thom.* (1), *Ronc.* (2), *Salm.* (3); modo, ut iidem AA. advertunt, ex hoc non oriatur publicum scandalum et perturbatio.

Dicendum II. e converso, quod, si sententia est omnino justa, quia vere crimen reus patravit, et satis fuit probatum, tunc non licet ei positive resistere, ut docet *s. Thom. ib. cum Bus. hic, Salm.* (4) *et aliis communiter.* Ratio, quia sententia, cum sit justa, reum ad obediendum obligat, ut ait *s. Thomas.*

280. — Sed quæritur hic I., an reus, qui vere deliquit, possit a carcere fugere. Affirmatur 1., si reus nondum ad pœnam sit sententia damnatus: quia nemo ante sententiam tenetur solvere pœnam (5). Affirmatur 2., si quis sit damnatus ad mortem aut ad aliam gravem pœnam, ut infra, modo illi carcer non sit assignatus ad pœnam, sed ad custodiam, ut docent *s. Thom.* (6), *Caj., Soto, Tol., Sa, Bus. hic, Ronc. l. c. et Salm.* (7) *cum communi.* Ratio, quia sententia non damnat reum ad non fugiendum, sed tantum ad non resistendum ministris, cum sententiam exequuntur. Idem autem, quod de pœna mortis, dicunt de pœna mutila-

(1) *2. 2. q. 69. art. 4.* — (2) *de 8. pr. c. 2. q. 7.* — (3) *tr. 21. c. 7. p. 4. n. 50. et 51.* — (4) *cit. n. 51. in fine.* — (5) *ut Ronc. c. 2. q. 8., Salm. ibid. n. 53. cum Sayro, Salon.* — (6) *2. 2. q. 69. art. 4. ad 2.* — (7) *ibid. n. 57.*

tionis et flagellorum *Salm.*, *Ronc. l. c.* Et idem de pœna triremium dicunt *Lugo* (1) *et Roncaglia.*

Si vero carcer sit jam per sententiam assignatus ad pœnam, etiam perpetuo, tunc negandum, reo licere e carcere fugere, quia in executione sententiæ justæ tenetur utique reus obedire. Ita *Navar.*, *Sylv.*, *Caj. etc. cum Salm.* (2) *et Ronc. l. c. cum communi contra Bus.* Excipiunt tamen aliqui, si in carcere non dentur ei necessaria ad sustentationem, ut *Salm.* (3); vel si carcer esset nimis tristis; quia videtur supra vires humanas, aliquem obligari ad se non liberandum, cum possit, sine vi et resistentia, a pœna valde dura (4). Confirmat hoc illud, quod dicit *s. Thomas* (5), quod damnatus, ut fame pereat, licite cibum sumit. Eadem ratione probabiliter a *Lugo*, *Sanch. et Nav. cum Salm.* (6) *contra Sayr.* excusantur damnati ad triremes, si fugiant e carcere: et etiam ab ipsis triremibus, ut tanquam probabilius tenent *Sanchez* (7) *et Lugo*, *Less.*, *Bann.*, *Led.*, *Card.*, *Nav. cum Salm. et Ronc. l. c. contra Vasq. et alios.* Ita probabiliter *Salm.* (8) *et Ronc. cum Navar.*, *Salon.*, *Lop. etc.* excusant debitorem damnatum ad carcerem, donec solvat, si fugiat, sperans, facturum solutionem, quam in carcere exequi non posset.

281. — Quæritur hic II., an reus juste damnatus ad mortem teneatur fugere e carcere, si possit.

Prima sententia affirmat; quia alias videtur esse sui ipsius homicida. Ita *Imola et Felinus apud Salm.* (9), et asserunt, sic colligi ex *s. Thoma* (10), qui dicit, quod juste damnatus ad mortem *non tenetur facere id, unde mors sequatur, quod est manere in loco, unde ducatur ad mortem.* Quamvis hanc sententiam probabilem vocent *Salmant.* (11), longe veriorem tamen et tenendam puto *secundam sententiam*, quæ docet, tam detentum in carcere pro crimine capitali, quam juste damnatum ad mortem, fugere non teneri, ut dicunt *Sylv.*, *Soto*, *Sa et plures cum Salm.* (12). Ratio, quia, quamvis reus non possit fa-

(1) *disp. 40. sect. 4.* — (2) *tr. 29. c. 7. p. 4. n. 54.* — (3) *ibid. n. 55.* — (4) *ita Bon. cum Pal.* — (5) *2. 2. q. 69. art. 4. ad 2.* — (6) *ibid. n. 60. n. fine.* — (7) *dec. l. 6. c. 8. n. 16.* — (8) *ibid. n. 56.* — (9) *ibid. n. 61.* — (10) *2. 2. q. 69. art. 4. ad 2.* — (11) *ibid. n. 63.* — (12) *cit. n. 63.*

ere actum immediate tendentem ad mortem, ut sua mutilare membra, e furca se dejicere, venenum potare etc., licent tamen ei actus mediati, ut ascendere scalam furcæ, extendere collum ad patibulum, et sic in carcere manere; maxime, si justum finem habeat, ut crimini satisfaciat, ut sua punitio aliis ad exemplum prosit; et sic intelligendus est *s. Thomas* ut supra, qui non dicit, reum fugere teneri, sed tantum non teneri in carcere manere, cum fugere possit.

Sed doctrinæ, quæ usque adhuc relatæ sunt, loquuntur in casu, quo sententia fuit omnino justa vel injusta. At remanet dubium a *Salm.* non satis distinctum, videlicet: Quid dicendum, si sententia fuit tantum materialiter justa, nempe tantum justa secundum allegata et probata, sed non secundum veritatem, quia revera damnatus esset innocens? an tunc ipse posset ad pœnam vitandam non solum fugere e carcere, sed etiam positive resistere. Negat *Bus.*, et videntur assentire *Salm.* (1), dicendo, quod reus tenetur obedire sententiæ justæ secundum probata. Attamen *Ronc.* (2) *et Lugo* (3) sat probabiliter dicunt, quod in hoc casu bene posset reus positive se defendere; quia præsumptio debet cedere veritati, et ipsa innocentia tunc ad defensionem jus præbet: modo ex ea non oriatur publicum scandalum et perturbatio, ut supra diximus cum *s. Thoma et aliis supra.*

„1. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos carceris grave damnum inde passurus sit (saltem nisi juraverit, se mansurum); quia utitur suo jure, et nulli facit injuriam (4), nisi tamen charitas aliud suadeat ob damnum custodis præponderans (5).

„2. Multo magis licet fugere, ne capiatur; vel etiam a ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre vulnerando, percutiendo etc. (6).

282. — „3. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisa vi et injuria) decipere, tradendo v. gr. cibum et potum, ut sopiantur, vel procurando, ut absint; item vincula et carceres effringere; quia, cum

(1) *tr. 29. c. 7. p. 4. n. 51.* — (2) *l. c. cap. 2. q. 7.* — (3) *d. 40. n. 29.* — (4) *Fill. t. 40. c. 4. n. 274., Azor., Less. d. 5. n. 31.* — (5) *vide Bonac. d. 10. q. 3. p. 2. n. 13.* — 6) *ibid. et Regin. l. 24. n. d.*

„finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alii „captivi per effractum parietem simul elabantur, non te„nebitur de damno; quia tantum est ejus causa per ac„cidens, cum jure suo utatur. Nec refert, quod leges et „magistratus quidam tales effractores graviter puniant; „id enim fit, quod vel contrariam sententiam sequantur, „vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus, vel „quod propter bonum reipublicæ ea pœna statuta sit (1).

Idem (id est, quod liceat effringere carceres) probabilius sentiunt cum *Bus. Caj.*, *Sot.*, *Val.*, *Nav.*, *Tol.*, *Less.*, *Lugo*, *Sa et quamplures cum Salm.* (2) *et Ronc.* (3) *contra Covar.*, *Sylv.*, *Tab. etc.* An autem tunc reus teneatur reficere damnum illatum in carcerem, ferra vel parietes frangendo etc.? Affirmant *Less.*, *Cajet. cum Salm.* (4): sed probabile est oppositum cum *Salmant.* (5), *Bann.*, *Val.*, *Sayro*: quia illud damnum evenit per accidens; cæterum, qui habet jus ad suam vitam tuendam, habet etiam jus ad damnum alteri inferendum in bonis, si pro defensione vitæ opus sit damnum illud inferre.

Consentiunt etiam cum *Bus. Salm.* (6) *et Ronc.* (7) in dicendo, quod liceat reo decipere custodem, ut possit fugere; modo tamen (addunt) tales actus et verba adhibeat, ut possit custos fraudem agnoscere: secus tamen, si custos advertere nequeat; quia tunc nullo modo dici potest, quod custos sciens et volens damnum ex fuga illi obveniens patiatur. Ita *Salm. l. c.*, quorum autoritati obsequium servo; sed non valeo intelligere, cur reo, cui licitum est fugere, non liceat etiam artes adhibere ad fugiendum (dummodo mendacia non adhibeat), etiamsi illas custos non possit advertere, et ex fuga damnum ei sit obventurum, cum reus tunc utatur jure suo, et damnum custodi per accidens eveniat. Favet mihi doctrina, quam cum *Busemb.* et pluribus tenent iidem *Salm.* (8), nempe quod damnatus ad mortem bene potest effringere carceres ad fugiendum, licet ex fuga damnum obveniat custodibus, ut expresse docet *Cajet.* (9). Ratio, quia tunc reus dat operam rei licitæ.

(1) *Fill. l. c., Tanner d. 4. q. 4. dub. 5. ex aliis multis; vide card. de Lugo d. 40. sect. 4.* — (2) *tr. 29. c. 7. p. 5. n. 67.* — (3) *c. 2. q. 8. resp. 3.* — (4) *ibid. n. 78.* — (5) *ibid. n. 77.* — (6) *ibid. p. 4. n. 65.* — (7) *c. 2. q. 8. r. 5.* — (8) *tr. 29. c. 7. p. 5. n. 67.* — (9) *apud Salm. ib. n. 77. prope med.*

Asserunt autem *Ronc. l. c. et Salmant.* (1) *cum Tamb., Angl. etc.*, bene licitum esse reo, carceris custodem corrumpere pecuniis; quia, ut dicunt, reus jus habet ad suam vitam servandam, et nullum præceptum adest id prohibens. Sed huic doctrinæ nec etiam possum acquiescere; nam, licet quisque jus habeat ad vitam, nemo tamen potest alterum inducere ad faciendam actionem intrinsece malam; actio autem custodis, si ostium reo aperiat ad fugiendum, certe est intrinsece mala, cum peccet contra suum officium; nescio igitur, quomodo possit ad illam custos positive induci.

283. — „4. Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet „non solum consilio juvare reum, ut fugiat, sed etiam „suppeditatis instrumentis, v. gr. funibus, lima etc.; quia „finem alteri licitum illi suadere et ad eumdem media „proponere licet (2)." *(Ita etiam probabiliter tenent Caj., Less., Sanch., Lugo, Sa etc. cum Salm.* (3) *et Ronc.* (4) *contra Soto, Sylv., Tab., Val. etc.* (5) *et contra Elbel* (6). *Recte vero limitant Ronc. ib. et Salm.* (7) *cum Lugo, si fuga rei esset perniciosa reipublicæ puta, si reus esset grassator viarum aut similis).*

„5. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ut „habet communis" (*cum Ronc. l. c.*); „tum quia executio „ipsa effractionis soli reo licita est propter jus vitæ „conservandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris „pereat (8).

284. — Quæritur hic I., an damnatus, ut fame pereat, teneatur cibum sumere, si ei offeratur. Certum est, quod potest, ut docet *s. Thom.* (9) *cum communi.* Alii tamen dicunt, etiam sumere teneri, quia quilibet debet suam vitam servare omni licito modo, quo potest. Ita *Cajet., Bann., Covar. etc. cum Salmant.* (10), et his consentit *Lugo* (11), qui tamen admittit, posse reum semel vel iterum respuere cibum clam oblatum. Sed probabilius non tenetur, quia aliud est vitam positive perdere, aliud vitam

(1) *ibid. p. 4. n. 64.* — (2) *Less. l. c. t. 6. n. 40., Tann. l. c., Sylv., Turr., Vasq.* — (3) *ibid. p. 5. n. 72.* — (4) *q. 8. r. 4.* — (5) *apud Salm. ibid. n. 171.* — (6) *de hom. n. 17.* — (7) *ibid. n. 75. in fine.* — (8) *Less. l. c., Bonac. d. 10. q. 3. p. 1.* — (9) *2. 2. quæst. 69. art. 4. ad 2.* — (10) *tr. 29. c. 7. p. 5. n. 80.* — (11) *d. 10. n. 30.*

negative non conservare; hoc enim licitum est reo ex recto motivo justitiæ, ut pœnam subeat sui criminis, sicut potest non fugere, cum possit, ut diximus. Ita *Ronc. l. c. cum Sayro*, *Soto*, *Tab.*, *Major apud Salm.* (1), qui satis probabile vocant: et oppositum censendo probabilius non sibi conveniunt, cum in *eodem tractatu* (2) teneant, bene posse aliquem in naufragio cedere tabulam amico, ob eamdem rationem nostram; quia hoc non est directe se necare, sed vitam non tueri, quod ex causa honesta licitum est.

Quæritur II., an liceat aliis cibos reo subministrare. Respondetur ex communi DD., hoc licere omnibus præterquam ministris; sed nemo ad id tenetur; quia eo ipso, quod quis ad fame pereundum damnatur, privatur jure, ut sibi ab aliis in extrema necessitate succurratur. Ita *s. Thom.* (3), *Caj.*, *Soto*, *Sa etc. cum Salm.* (4) An autem reus ex præcepto judicis possit ipse se occidere? Duplex est probabilis sententia (5).

285. — Quæres, an reo liceat appellare.

„Resp. Si sciat, sententiam esse justam et juste pro„cessum esse, non licet (licet tamen supplicare); quia „id esset judici calumniam imponere. Imo injuste ap„pellans tenetur de damno. Si vero putet, sententiam „iniquam esse, aut injuste processum esse, aut si di„versæ sint opiniones, potest appellare (6).

Pro majori intelligentia dicimus, licere quidem reo ad judicem supremum appellare, non solum si sententia inferioris fuerit injusta, sed etiam si secundum allegata fuerit justa, at reus habeat pro se novas probationes (7). Secus tamen, si sententia lata fuerit omnino justa, nec oppositum probari possit (8).

Quid, si justitia sententiæ latæ sit dubia? Respondetur: In causa criminali et capitali potest profecto reus appellare ad judicem superiorem (9). Et hoc, etiamsi jus rei sit minus probabile, quia dicunt DD. citati cum *Co-*

(1) *ibid. n. 81.* — (2) *de rest. c. 2. n. 34.* — (3) *2. 2. quæst. 31. a. 2. ad 3.* — (4) *ibid. n. 84. et 85.* — (5) *vide dicta de 5. præc. l. 4. n. 369.* — (6) *vide Trull. l. c. n. 100.* — (7) *Salm. ibid. p. 3. n. 38. cum Navar.* — (8) *Salm. ib. n. 42.* — (9) *ut Salon, Soto, Bann. et ipsi Salm. tr. 29. c. 7. p. 3. n. 45.*

illa, *Lumbier*, *Torrecilla et Filguera* (1), quod existente eo reo opinione probabili, licet minus probabili, pro ipso est judicandum, ex regula juris 11. in 6.: *Cum sunt partes jura obscura, potius reo quam actori est favendum* (2).

Secus autem dicendum in causa civili, quando certe ius contra reum minus probabile est; quia tunc superior, si juxta opinionem minus probabilem pro reo judicabit, certe inique aget, ex prop. 2. damnata ab *Innoc. XI.* (3). Sed quid, si dubium sit, an judex superior iuste laturus sit sententiam pro reo? In tali casu probabiliter *Salm.* (4) *cum Bus.* dicunt, posse reum appellare, etiam in causa civili; quia, cum mentes hominum sint diversæ, forte opinio, quam judex inferior minus probabilem censuerit, superiori probabilior apparebit, et hoc experiri non sine justa causa licite potest reus, cum ius probabile jam pro se habeat; et ita esse praxis videtur omnium appellantium.

DUBIUM VIII.

Quomodo confessario agendum cum reo?

286. — „Respondetur: Observanda sequentia: 1. In„struat eum, quod, quæ secum in foro conscientiæ agit, „cum judicibus non communicentur, ideoque sive sit no„cens sive innocens, id ei nec prodesse nec obesse pos„sit. Ratio, quia alias multi conantur se falso probare „innocentes, ut a confessario juventur: alii contra falso „se innocentes dicunt, quod timeant, ne confessarius „conferat cum judicibus, ipsique revocentur ad torturam. „Unde expedit: 1) ut non temere evulget confessarius „accepta extra confessionem; 2) ut ad confessionem sa„cramentalem reum non admittat, nisi postquam in foro „profano res sunt liquidæ; vix enim adigi poterit, ut „omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur vel coga„tur eadem fateri judici; ante tamen de contritione „agendum est (5).

(1) *apud Salm. ibid. n. 48.* — (2) *vide dicta n. 210.* — (3) *ut Salm. ibid. n. 46.* — (4) *ib. n. 48.* — (5) *Delrio l. 6. c. 1. s. 3., Tann. d, 4. q. 5. dub. 4.*

„2. Ne cogat importunis modis reos, ut se tales fa„teantur: tum quia vere quidam rei non sunt, et victi „illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel a „confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilege; „tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione „et vera ad Deum conversione; de hac ergo laboret, et „sequetur bona confessio, non autem contra (1).

„3. Caveat, ne coram reo censuret modum procedendi „judicialem: proindeque communiter non admittat que„relas de injuria facta, cum non sit confessarii ea ju„dicare, sed ad pœnitentiam disponere.

„4. Etsi quidam auctores permittant judici uti dolis „bonis ad crimen eliciendum, non tamen id licet con„fessario, ne ministerium ejus infametur.

„5. Non licet secundum concilium Antiochenum (2), pa„lam interesse tormentis aut suggerere modum torquendi, „nisi mitiorem (3).

„6. Expedit habere cognita indicia et probationes de„prehensas in judicio, ipsumque modum processus, ut „et prudentius possit in suo foro agere et judicem, si„cubi opus, prudenter admonere.

287. — „7. In confessione examinet: 1) An consortes „criminis prodiderit (si secundum supradicta tenebatur); et „quidem, si falso alios infamarit, inducat ad revocationem, „etiam cum periculo torturæ (4). 2) Si saga sit, quo tem„pore, qua occasione in magiam sit lapsa, ut, si postea „negat, convinci possit in eodem foro. 3) In qualitatem „superstitionis, an ex animo christianæ fidei renuntiaverit, „dæmonem adoraverit, falsa de Deo et æternitate senserit, „rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim „conjunctis, ut marito, liberis, et an alios seduxerit. Item „de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes „dæmonis instruatque, quomodo iis deinceps occurrendum, „atque inter cætera suadeat fidei professionem et frequen„tem symboli repetitionem.

288. — „8. Sæpe non expedit, post supplicium judici „significare, reum in extremis denuntiationes revocasse, „tum quia judices id parvi faciunt (quam recte vide apud

(1) *Tann. loc. cit.* — (2) *c. 33. et 35. Non licet.* — (3) *vide Tann. d. 4. q. ult. d. 5. n. 128.* — (4) *vide Tann. d. 4. q. 5. d. 4. n. 104. et dicta dubio superiore.*

„*Laym. et Tann. l. c.*); tum quia frangit sigillum sacra„mentale, si non petita licentia innocentiam denuntiati „evulget, cum eo ipso revelet peccatum denuntiantis. „Quare, si aliquando judicem monere expediat, rogan„dus est reus, ut id extra confessionem et coram testi„bus dicat eo fine, ut judex moneatur.

289. — „9. Si alicujus innocentiam ex confessione col„ligeret (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse do„cet *Tanner* (1), id judici aperire ac pro reo intercedere, „periculosum est; quia post publicatam rei confessionem „ei non credetur: tum quia, si plures audiat, hoc ipso alio„rum nocentiam de illis tacendo videtur confirmare cum „fractione sigilli; tum quia, si rei cognoscant, eum pro „innocentibus intercedere, occasionem arripient, ei cal„lide sua facinora celandi (2).

290. — „10. Etsi pro reis, etiam juste damnatis, inter„cedere aliquando possit, maxime apud magistratum su„premum (juxta scripturam *Prov. 24, 11.: Erue eos*), „valde tamen prudenter et moderate id faciendum; quia „relaxatio potest esse illicita, judexque (non tamen con„fessarius, nisi ea præviderit) fieri reus malorum omnium, „quæ ex liberatione sequuntur; imo et ipsi imputabun„tur, cum ex officio debuerit impedire (3),

DUBIUM IX.

Quæ obligatio medicorum et pharmacopæorum et chirurgorum?

291. — „Resp. Tenentur ii in primis, quando tale „officium petunt vel suscipiunt, sub gravi obligatione suf„ficientem habere scientiam sive peritiam (4). Deinde in „curandis infirmis servare sequentes regulas: 1. Ordina„rie debent sequi opiniones medicorum securas et tutas. „Ratio est periculum et damnum proximi (5). 2. Quando „certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certo in-

(1) *dist. 4. q. 5. dub. 4. n. 85.* — (2) *vide Laym. l. 3. t. 6. c. 5., Tann. d. 4. q. 5. d. 4. n. 65.* — (3) *vide Bonac. in 8. præc. d. 10. q. 2. et 3., Tann. de just. dub. 4. q. 5. d. 4.* — (4) *Nav. c. 25. n. 60., Anton., Carden., de Lugo d. 26. n. 1.* — (5) *ita Bon., Laym., Sanch. 1. mor. c. 9.*

„firmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso „eo, de quo dubitatur; quia alias imprudenter proxi„mum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa „pharmaca, debent adhibere probabiliora et tutiora; tum „quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent, „tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum „minimo proximi periculo et damno. 4. Quando nulla „est spes de salute infirmi, nec adest remedium nisi „dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum an „nociturum sit, possunt, imo debent illud adhibere. Ra„tio est, quia sic infirmi negotium utiliter geritur, et si „mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ „non habeat (1)." *(Est probabile, juxta dicta l. 1. n. 46.)*

Unde resolves:

„1. Medicus peccat: 1) si absque sufficienti peritia „gravem morbum curare tentet; 2) si occurrenti gravi „et insolito morbo speciali studio operam non impen„dat; 3) si det pharmacum infirmo, quod probabilius cre„ditur nociturum quam profuturum; 4) si medicamenta „inexplorata explorandi gratia adhibeat, præsertim quando „de iis non est opinio probabilis, et habet medicamenta „probabiliter utilia; 5) si non bene perspecta morbi na„tura, temere adhibeat remedia obvia vel periculosa, præ„sertim cum discrimine vitæ vel gravis læsionis; 6) si „agnito ægroti periculo opportune non adsit, aut neces„sariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi „non permittat; 7) si aliquid suadeat Dei honori vel præ„cepto contrarium, v. gr. incantationem, pollutionem, su„perstitionem etc.; 8) si facile et sine necessitate a je„junio absolvat, carnium esum permittat; 9) si ægro„tantem pauperem in periculo consitutum contemnat (2)." *(Recte hinc dicit Croix (3), peccare medicum, qui omittit medicinas gratis præscribere pauperibus in gravi periculo constitutis.)*

„2. Pharmacopola peccat: 1) si rudis et ignarus mu„nus exerceat; 2) si sine arte vel diligentia medicamenta

(1) *Laym. l. 1. tr. 1. c. 5., Fill. n. 152., Bonac. de pecc. d. 2. q. 4. p. 9.* — (2) *vide Bon. l. c. Nav. c. 15., Azor 1. p. l. 2. c. 17. q. 11., Escob. l. 2. e. 3. c. 9.* — (3) *l. 4. n. 1534.*

„conficiat; 3) si melle in potionibus pro saccharo uta„tur; 4) si unum medicamentum pro alio (nisi tamen „esset æque bonum et non majoris pretii) contra medici „præscriptum cum gravis damni periculo porrigat (1); „5) si medicamenta ad non pariendum vel ad fœtum ex„pellendum vendat; 6) si pharmaca vendat inutilia etc. (2). *)

DUBIUM X.

Quæ obligationes mercatorum, opificum et cæterorum sæcularium?

„**Resp.** Eæ patent ex dictis de septimo præcepto, ex „quibus resolves:

292. — „1. Mercator peccat: 1) si venenum vel alia „prohibita vendat cum suspicione pravi usus (3); 2) si „paratus sit, quodcumque pretium, etiam injustum, ab „emptore accipere; 3) si rem carius quam supremo pre„tio vendat ob dilatam solutionem; 4) si mercium de„fectum gravem occultum non aperiat, pondus et men„suram imminuat; 5) si in emptorum injuriam monopo„lium injustum instituat, merces omnes unius generis „sibi comparet, immoderato quæstu pro libito venden„das; 6) si merces ab eo, qui non novit, emat pre„tio minore, vel cariore vendat ignoranti; 7) si merces „veteres et inutiles novis admisceat, et vendat eodem „pretio utrasque; 8) si justa tributa defraudet; 9) si tem„pore debito, cum possit, non solvat creditoribus cum

(1) *vide dicta de contract. l. 4. n. 821.; vide Salas d. 34.* — (2) *vide Escob. l. c.* — (3) *vide dicta l. 3. n. 72.*

---

*) Hic ex errore typographi omissus est in editionibus hujus operis num. 3., qui legitur apud *Busembaum* et agit de obligationibus chirurgorum: quare hunc textum cum editore *Heilig* hic subjicimus:

„3. Peccat chirurgus: 1) si sine scientia et peritia sufficienti „vulnera curare tentet, cum periculo erroris; 2) si medicum, „quando gravitas vulneris exigit, non consulat; 3) si lucri „amore curationem protrahat; 4) si mercedem justo majorem „exigat; 5) si abortus causa venam aperiat aliudve reme„dium adhibeat. Vide *Escob.*" *Editor.*

„gravi eorum damno; 10) si mercibus solvat, quod pe-„cunia debet contra creditoris voluntatem; 11) si die-„bus festis publice emat vel vendat contra consuetudi-„nem permissam; 12) si juret falso, se tanto pretio mer-„ces comparasse; 13) si contractum ineat quemcumque, „dubitans de ejus justitia; 14) si emat res furtivas etc. (1)."

„2. Bibliopola peccat: 1) si vendat libros prohibitos „vel lascivos; 2) si librum defectu laborantem vendat „pro integro etc. (2).

„3. Argentarius sive aurifaber peccat: 1) si æs pro „auro vel argento vendat; 2) si auro vel argento plus „æris misceat, quam ars requirit, et emptoribus mixtio-„nem non significet neque minuat pretium; 3) si ex „rebus furtivis aliquid emat mala fide; 4) si communem „lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili „emat etc.

„4. Sartor, sutor et cæteri opifices peccant: 1) si ju-„rent, se tali die opus perfecturos, quod sciunt vel du-„bitant, non futurum; 2) si plus materiæ exigant, quam „ad opus sit necessarium; aut partes alicujus momenti, „quæ supersunt, retineant sine voluntate domini; 3) si „diem festum sine gravi causa violent per se vel per „suos famulos (3)."

(1) *vide Escob. tom. 2. e. 2. c. 12.; vide dicta de restit. l. 4. n. 599.* — (2) *vide Escob. cap. 13.* — (3) *vide Escob. l. 1. c. 13.*

LIBER SEXTUS.

DE SACRAMENTIS.

HABEBIT hic liber tractatus sex: 1. Agetur de sacramentis in genere; 2. de baptismo et confirmatione; 3. de eucharistia; 4. de pœnitentia; 5. de extrema unctione et ordine; 6. de matrimonio.

TRACTATUS PRIMUS.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I.

DE NATURA SACRAMENTI NOVAE LEGIS.

DUBIUM I.

Quid sit sacramentum.

1. *Quomodo definiatur sacramentum: et quæ requirantur ad essentiam sacramenti.*
2. *Alia communior definitio sacramenti.*
3. *An fuerint vera sacramenta sacrificia, figuræ et sacramenta veteris legis.*
4. *Quid notandum de circumcisione?*
5. *Quæ alia excludantur a ratione sacramenti.*
6. *Plura notanda circa sacramenta; et quotupliciter sacramenta distinguantur.*
7. *An sacramenta causent gratiam physice vel moraliter.*

1. — „RESP. Est res sensibilis, quæ ex stabili in„stitutione Christi vim habet sanctitatis sive gratiæ ju„stificantis efficiendæ et per consequens significandæ.

Unde resolves:

„1. Ad essentiam sacramenti requiri tria: 1) ut sit „signum stabile; 2) ut significet veram sanctitatem; 3) ut

„eamdem efficiat ex opere operato, id est usu suo et „applicatione, per propriam efficaciam, et non ex opere „operantis, sive per actum aut dispositionem ministran„tis vel suscipientis: quæ, etsi ad effectum sacramenti „requiratur, non tamen ut causa, sed ut conditio, sine „qua non.

2. — Magis mihi arridet communior definitio, quam tradunt alii de sacramento: *Est signum sensibile, sacrum, permanens, interioris gratiæ, institutum a Christo ad nostram sanctificationem.* Et hæc definitio magis congruit *Trident.* (1), ubi sacramentum sic definitur: *Symbolum rei sacræ et invisibilis gratiæ visibilis forma.* Dicitur: *symbolum sive signum;* quia hoc essentialiter pertinet ad sacramentum, ut sit signum nobis denotans gratiam sanctificantem animam; *sensibile*, id est sensibus patens; *sacrum*, id est cum actu religioso; *permanens*, quandiu durat nostra religio; *interioris gratiæ*; quia hoc est essentiale omni sacramento, gratiam significare; *institutum*, quia, cum sacramentum sit signum arbitrarium, non posset sanctificationem efficere neque significare nisi ex institutione divina; *a Christo*: 1) ad differentiam sacramentalium, ut est usus aquæ benedictæ, panis benedicti etc., quæ non a Deo, sed ab ecclesia instituta sunt, et vi orationum ecclesiæ excitant pios motus in anima, quibus movetur Deus ad postea peccata remittenda. Dicitur 2): *a Christo;* quia, licet *Habert* dicat, sacramenta tantum a Deo principaliter esse instituta, non autem a Christo ut homine, nisi tanquam a causa morali et instrumentali, cum solus Deus potuerit sacramentis vim sanctificandi tribuere; attamen melius dicunt *Salm.* (2) *et Viva* (3) *cum aliis*, quod Christus etiam qua homo instituit sacramenta potestate *excellentiæ*, ipsi collata ratione unionis cum Verbo; et hujus sententiæ est etiam *d. Thomas* (4), ubi ait: *Instituere novum sacramentum pertinet ad potestatem excellentiæ, quæ competit soli Christo.* Dicitur demum: *ad nostram sanctificationem;* hoc etiam pertinet ad essentiam sacramenti, ut definivit *Tridentinum* (5).

(1) *sess. 13. c. 3.* — (2) *de sacram. in gen. c. 3. dub. 1. n. 4.* — (3) *eodem tit. q. 1. art. 4. n. 1.* — (4) *3. p. q. 72. art. 1. ad 1.* — (5) *sess. 7. can. 6.*

3. — „2. A definitione talis sacramenti excludi: 1) sacrificia tam novæ quam veteris legis: quia hæc non „sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam (etsi nihilominus sacrificium novæ legis sic eam „impetret ei, pro quo offertur, non ut sacramentum, usu „suo et applicatione, sed per modum impetrationis), sed „ad cultum Deo præstandum. (1). 2) Figuras et sacramenta veteris legis, v. gr. circumcisionem, transitum „maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes et consecrationes sacerdotum; tum quia a Christo „non sunt instituta, tum quia veram sanctitatem non „efficiebant. Ac licet circumcisio aliquando sustulerit „peccatum originale per veram gratiam, id fecit vel ex „opere operantis in adultis, vel non ex opere operato „simpliciter et rigorose; tum quia non contulit gratiam „ut causa physica vel ut causa moralis, quia nondum „erat exhibita passio Christi et meritum, ex quo gratia „pendebat, sed tantum ex speciali privilegio; tum quia „non contulit gratiam formaliter, qua circumcisio et ex „sua institutione, sed quatenus erat professio fidei, ne„que vi applicationis et usus sui; alioquin enim omni „non ponenti obicem, et quidem præter omne meritum „contulisset, quod est falsum (2).

4. — Sed quæritur I., an circumcisio fuerit verum sacramentum. Respondetur affirmative ex communi, tum quia circumcisio per se operabatur sanctitatem, non interna, sed externam sive legalem; tum quia fideles consecrabantur ad veri Dei cultum (3).

Quæritur II., an circumcisio de se peccatum tollat. Respondetur negative cum *Habert*, qui dicit, quod tunc fideles adulti non mundabantur a peccato originali sive actuali, nisi formatam charitatem habebant; parvuli autem mundabantur a peccato originali per actum fidei ministrantis seu offerentis, ut docet *s. Thomas* (4); *quatenus* (ut ait) *hæc fides respiciebat Christum venturum.*

5. — „3) Ea, quæ dicuntur sacramentalia, v. gr. be„nedictio abbatis, consecratio virginis; quia præcise ex

(1) *Coninch. d. 60. art. 22.* — (2) *vide Fill. tr. 1. et 5. q. 8. c. 8.* — (3) *ita d. Thomas, Hab. etc.* — (4) *part. 3. q. 70. art. 4.*

„usu suo et opere operato gratiam non conferunt: uti „nec actus virtutum, præterquam quod hi sensibiles non „sint. 4) Lotionem pedum apostolicorum; insufflationem „Christi in apostolos, per quam Spiritum sanctum illis „dedit. Item verba Christi ad Magdalenam et paralyticum: „*Remittuntur tibi peccata;* quia non fuerunt signa instituta „stabiliter ad gratiam conferendam. 5) Martyrium, ob eam- „dem causam: esto enim ex opere operato gratiam confe- „rat, non tamen est specialiter ad hoc institutum (1).

6. — Plura hic adnotanda sunt: et *notandum I.* Certum est et de fide, sacramenta esse septem, et omnia a Christo instituta, ut definit concilium *Trident.* (2). Et horum alia dicuntur sacramenta *mortuorum*, ut baptismus et pœnitentia, quæ causant primam gratiam, et ideo etiam a peccatore suscipi possunt: alia *vivorum*, ut sunt eucharistia et alia reliqua. Hoc tamen non obstante etiam sacramenta vivorum aliquando primam gratiam conferre possunt, scilicet cum quis putans, se non esse in statu peccati mortalis, vel existimans, se contritum, accedit cum attritione ad sacramentum, ut expresse docet *s. Thomas* (3), ubi ait: *Potest tamen hoc sacramentum operari remissionem peccati.... etiam perceptum ab eo, qui est in peccato mortali, cujus conscientiam et affectum non habet: forte enim primo non fuit sufficienter contritus, sed devote et reverenter accedens consequetur per hoc sacramentum gratiam charitatis, quæ contritionem perficiet et remissionem peccati.* Et idem confirmat *q. 72. art. 7. ad 2.* Et idem communiter docent DD. de aliis sacramentis, ut *Gonet* (4), *Concina* (5), *Ronc.* (6) *et Salm.* (7) *cum Suar., Pell., Bon., Bec., Rich. et aliis (contra Vasquez, Lugo, Vill. etc.)* Ratio, quia in *Trid.* (8) dicitur: *Si quis dixerit, sacramenta novæ legis..... gratiam non ponentibus obicem non conferre.., anathema sit.* Nota verbum *ponentibus obicem;* ergo, qui accedit ad sacramentum vivorum cum attritione; quæ excludit peccati affectum tam actuaem quam habitualem, jam obicem non ponit, et ideo gratiam recipit, modo habeat votum pœnitentiæ. Id con-

(1) *vide Schol.* — (2) *sess. 7. can. 1.* — (3) *3. p. q. 79. art. 3.* — (4) *man. t. 6. pag 43.* — (5) *t. 8. pag. 52. n. 29.* — (6) *tr. 2. q. 3.* — (7) *de sacram. in gen. c. 5. p. 2. n. 12.* — (8) *sess. 7. can. 6.*

firmatur exemplo extremæ unctionis, qua infirmo, ut ait s. *Jacobus: Si in peccatis sit, remittentur ei*, id est, ut sentit *d. Thom.* (1), datur robur adversus defectus relictos ex peccatis præteritis: *Sed quia* (deinde addit s. Doctor) *hoc robur gratia facit, quæ secum non compatitur peccatum, ideo ex consequenti, si invenit peccatum aliquod vel mortale vel veniale, quoad culpam tollit ipsum, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis.*

Notandum II. Alia sacramenta dicuntur *transeuntia*, alia *characteristica* seu characterem imprimentia, ut baptismus, confirmatio et ordo; character enim est signum spirituale, per quod homo distinguitur ab aliis. *Notandum III.* Alia sacramenta sunt necessaria necessitate *medii* ad salutem, saltem in voto simplicito, ut baptismus et pœnitentia: alia vero tantum necessitate *præcepti.* An autem sacramentum eucharistiæ sit necessarium necessitate medii saltem in voto: *vide de eucharistia infra n. 192. Notandum IV.* Sacramenta dicuntur *formata*, quando in suscipiente obtinent effectum suum; *informia* autem, quando sunt quidem valida, sed sine suo effectu, nempe si quis suscipit baptismum sine dolore de actualibus mortalibus, recedente autem obice gratiæ sacramentum statim gratiam causat. Hoc certum est de baptismo, ut docent communiter *s. Thom.* (2), *Scotus* (3) *ex d. Aug.* (4), ubi docet: *Quod ante datum est, valere incipit, cum illa fictio veraci confessione recesserit. Cont. Tourn.* (5), *Salm.* (6) *et alii passim contra Vasq.* Ratio, quia baptismus est medium necessarium ad delendum peccatum originale; sed cum non possit amplius recipi, neque actualiter neque in voto, quia votum tendit ad id, quod potest recipi; ergo necesse est, ut ablato obice reviviscat. Id probabiliter extendunt *Cont. Tourn.* (7), *item Palud.*, *Sylv.* (8), ad sacramenta confirmationis et ordinis, quæ iterari nequeunt, et ideo suscipientes alias carerent gratia sacramentali, tam necessa-

(1) *3. p. q. 30. art. 1.* — (2) *3. p. q. 69. art. 10.* — (3) *dist. 4. q. 5. n. 4. et 8.* — (4) *l. 1. de bapt. c. 12.* — (5) *de sacr. in gen. cap. 2. art. 3. sect. 3.* — (6) *de sacram. in gen. c. 5. p. 5. n. 53.* — (7) *l. c. concl. 1.* — (8) *ap. Salm. l. c. n. 67.*

ria confirmatis ad fidem profitendam, et ordinatis ad sua munia digne exercenda. Idem probabiliter extendit *Cont. Tourn. ib.* ad matrimonium et ad extremam unctionem cum *s. Thoma et s. Bonav.* Et idem dicunt *Suar.*, *Vill.*, *Lugo*, *Coninch.* de pœnitentia*), negant vero de eucharistia *contra Cajet.*, *Gonzal.*, *Petr.*, *Sot. etc.*, quorum sententiam etiam probabilem vocant *Salm.* (1).

Notandum V. Sacramenta ultra gratiam sanctificantem animam conferunt etiam gratiam sacramentalem, scilicet auxilia ad obtinendum finem, ad quem quodlibet sacramentum fuit institutum, ut *s. Thom.* (2). *Notandum VI.* Sacramenta operantur *ex opere operato*, vi operis externi eliciti, id est virtute conjunctionis formæ cum materia et applicationis utriusque ad suscipientem ex Dei institutione; quare actus ex *opere operantis* sive suscipientis sacramentum, licet causent augmentum gratiæ, si homo est in gratia, non tamen causant gratiam, quæ a sacramento confertur; ideo hi actus requiruntur tantum ut dispositiones ad effectum sacramenti recipiendum (3).

7. — Quæstio magna agitatur inter DD., an sacramenta causent gratiam instrumentaliter physice vel moraliter. *Cont. Tourn.* (4) *cum Vasq. et Lugo* tenent, causare *moraliter*, id est, quia movent Deum ad gratiam physice causandam. Ratio, quia gratia de se petit produci efficienter a solo Deo, quin opus sit hic miraculum addere, scilicet quod Deus conferat sacramentis de se gratiam causare. *Salmant.* (5) tamen *cum Suar.*, *Vall.*, *Pell. etc.* tenent, causare instrumentaliter *physice*: ita ut causæ illæ naturales per potentiam obedientialem eleventur ad effectum supernaturalem, et probant ex illo: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua etc.* Hoc enim magis decet sacramenta. Utraque sententia est satis probabilis. Consule scholasticos, si plura quæris de hac quæstione, cum ipsa nostri non sit instituti.

(1) *ibid. n. 68.* — (2) *3. p. q. 62. art. 2.* — (3) *s. Thom. 3. p. q. 69. art. 8.* — (4) *de sacr. cap. 3. sect. 3. concl. 2. et 3.* — (5) *de sacr. in gen. c. 2. p. 2. dub. unic. n. 21.*

---

*) Et hanc sententiam *s. Alphonsus* in suo examine ordinandorum n. 4. communem et veriorem vocat.

Editor.

DUBIUM II.

Quid circa materiam et formam sacramentorum servandum?

8. *Quotupliciter sumatur sacramentum.*
9. *Quæ conjunctio requiratur inter formam et materiam.*
10. *Vide resolutiones.*
11. *Quæ mutatio invalidet sacramentum.*
12. *An materiæ et formæ omnium sacramentorum sint a Christo in specie determinatæ.*

8. — „Suppono, sacramentum dupliciter sumi: 1. Per „modum *compositi physici*, in quo res sensibilis et actio „(v. gr. in baptismo aqua et ablutio; in unctione oleum „et unctio) dicitur *materia*; et quidem oleum et aqua „materia *remota*; actio vero illa materia *proxima*: verba „autem, aut quod eorum loco ponitur, ut in matrimonio „signum consensus, dicuntur *forma*. 2. Per modum *com-*„*positi artificialis*; et tunc dicta materia et forma, id „est, res et verba, simul habent se instar materiæ; signi-„ficatio vero eorum instar formæ. Hic quæritur de materia „et forma priore sensu.

9. — „Resp. I. Ut sacramentum sit validum, debet „inter materiam et formam, v. gr. inter effusionem aquæ „et pronuntiationem verborum, tanta esse conjunctio, ut „secundum moralem hominum æstimationem, spectata na-„tura cujuscumque sacramenti, una alteram afficiat; hoc „est, ut verba censeantur cadere in talem rem, et cum „ea unum totale signum constituere (1).

Quæritur, quænam simultas requiratur inter formæ prolationem et materiæ applicationem. Præter eucharistiam, quæ omnino requirit simultatem physicam, cum pronomen demonstrativum *hoc* et *hic* non possit verificari, nisi materia sit præsens, commune est, non esse opus, simul formam et materiam incipi, nec simul finiri; sufficiet enim, ut forma proferatur, dum applicatur materia, saltem antequam desistatur applicari (2). Et de hoc videtur

(1) *vide Bon. d. 1. q. 2. p. 2., Suar., Coninch. etc.* — (2) *ita Salm. de bapt. c. 3. p. 4. dub. unic. n. 41., Anacl. tr. 14. dist. 1. n. 27., Viva de sacr. q. 1. a. 3. n. 3., Roncagl. c. 3. q. 2. r. 2.*

non posse dubitari, cum in rituali Romano in administratione baptismi sic habeatur: *Et cum ea* (scilicet aqua) *sub trina infusione... baptizet, sic dicens:* Ego te baptizo in nomine Patris ✝ (*fundat primo*) et Filii ✝ (*fundat secundo*) et Spiritus ✝ sancti (*fundat tertio*). Ergo cum aqua non infundatur in verbo *baptizo*, non est certe opus, ut a principio materia verbis formæ aptetur.

Quæritur autem, an in aliis sacramentis præter eucharistiam, ut diximus, sufficiat simultas moralis, ita ut satis sit formam incipere statim post applicationem materiæ. Negat *Cajet.* (1), ubi loquens de baptismo requirit ad validitatem sacramenti, quod verba inchoentur, priusquam ablutio perficiatur, vel e converso; et hoc videtur indicare etiam *Scotus ap. Suar.* (2). Sed communiter affirmant *Suar. l. c.*, qui sententiam *Cajetani* omnino refellit; *Lugo* (3), qui illam improbabilem vocat; *Holzm.* (4), *Cont. Tourn.* (5), *Laym.* (6), *Diana* (7), *Antoine* (8) *et Salmant.* (9) *cum Soto, Tol., Sa, Hurtado, Dic., Henr., Vill. et Granado.* Ratio, quia in composito morali, quale est sacramentum, sufficit moralis simultas. Et de hoc videtur non posse dubitari: nam ut mox diximus de baptismo, semper ac ablutio non fit, dum actu profertur verbum *baptizo*, ablutio non verificatur nisi per unionem moralem: hæc autem unio tam erit moralis, si fiat ablutio immediate antequam forma absolvatur, quam si fiat immediate post. *) Hæc tamen unio diversa esse debet pro diversitate sacramentorum, ut recte dicunt *Suar.*, *Cont. Tourn. et Antoine ll. cc.* Major enim unio certe requiritur in baptismo, ubi mora unius *Pater noster* invalidaret sacramentum, ut bene ajunt *Cont. Tourn. ibid. et Diana l. c.*, qui contrariam opinionem *Fernandez* merito laxam vocat. Et idem præfati auctores dicunt de confirmatione, extrema unctione et ordine.

(1) *opusc. t. 1. tr. 16.* — (2) *in 3. p. d. 2. sect. 2. v. hinc.* — (3) *resp. mor. lib. 1. dub. 33.* — (4) *de sacram. tr. 1. n. 9.* — (5) *de sacr. cap. 2. art. 2. punct. 1. in fine.* — (6) *l. 5. tr. 2. c. 7. n. 5.* — (7) *p. 3. tr. 4. r. 6.* — (8) *de sacr. cap. 1. q. 3.* — (9) *ibid. n. 44.*

---

*) Sic textus convenit cum retractatione 59.

Editor.

In pœnitentia autem sufficit illa unio, quam exigit actus judicialis, cum inter accusationem et sententiam soleat intercedere aliqua distantia temporis, quamvis in hoc sacramento talis distantia non tanta debet esse, quanta fit in judicio forensi. Dicit autem *Croix* (1) *cum Tamb.*, quod valide absolvitur pœnitens post horam a confessione. In matrimonio tandem sufficit ea distantia, quæ ordinarie sufficit in contractibus, ubi satis est, ut consensus unius ponatur, dum adhuc consensus alterius moraliter perseverat. Hæc quoad sacramentum pœnitentiæ et matrimonii videtur accepta esse apud omnes. Quoad alia vero sacramenta secunda sententia, spectata ratione, videtur moraliter certa; sed in praxi prima ut tutior consulenda est. Hinc merito ait *Lugo* (2), minime peccare sacerdotem, qui ad majorem sui animi quietem iterum se faceret ordinare sub conditione.

Unde resolves:

10. — „1. In baptismo, confirmatione, unctione et ordine „requiritur talis conjunctio, ut, dum minister verba pro„nuntiat, moraliter censeatur etiam lavare etc.

„2. In pœnitentia absolutio satis diu potest differri, „sicut in judiciis sententia post examen causæ." *(Vide dicta mox n. 9.)*

„3. In matrimonio unius consensus potest alterius con„sensum tamdiu sequi, quamdiu hic moraliter permanere „censetur, sicut in aliis contractibus (3).

11. — „Resp. II. Ut valeat sacramentum, non debet „fieri substantialis seu essentialis mutatio materiæ vel „formæ; accidentalis vero mutatio, etsi sæpe illicita sit, „non tamen invalidum facit sacramentum. Porro *substan„tialis mutatio materiæ* dicitur, quando secundum commu„nem usum et æstimationem hominum differt nomine et „re ab ea, quam Christus præscripsit. *Accidentalis* dicitur, „quando cum ea eumdem retinet usum et nomen. *Formæ „mutatio essentialis* est, quando non manet idem sensus; „*accidentalis*, quando manet (4).

(1) *l. 6. n. 8.* — (2) *l. c. n. 3.* — (3) *vide Coninch. hic. art. 6.* — (4) *Laym. l. 5. tr. 1. c. 4. ex communi.*

Unde resolves:

„1. Nullum est sacramentum eucharistiæ, si materia cruda „consecretur, sive hæc differat specie substantiali a pane „sive non; quia communiter non censetur aut dicitur panis. „Item, si aquæ artificiales adhibeantur in baptismo; quia „non habent communem usum et nomen aquæ elemen„taris, esto physice specie non discrepent (1).

„2. Valet sacramentum, etsi aqua baptismi sit calida „etc.; item, si panis eucharisticus sit ater, fermentatus etc.

„3. Defectu formæ sacramentum est nullum: 1) si „litteræ aliquæ mutentur, variantes sensum, quod facile „fit in initialibus, v. gr. in nomine matris, filiæ etc.; „2) si magna fiat interruptio verborum, ita ut moraliter „non videantur cohærere; 3) si forma divisim pronun„tietur, v. gr. unus dicat: *ego de baptizo*, alter: *in no„mine Patris etc.;* quia erunt duæ formæ imperfectæ, „et sensus falsus (2)." (*Nota hic prop. 27. damnatam ab Alexand. VIII.:* Valuit aliquando baptismus, sub hac forma collatus: In nomine Patris etc., prætermissis illis: Ego te baptizo).

„4. Forma valet, etsi non liceat: 1) si omittas voces „non essentiales, v. gr. *ego*, *et amen* in baptismo: *enim* „in forma eucharistiæ (3); 2) si quid addas, v. gr. in „nomine Patris, *qui te creavit etc;* 3) si substituas sy„nonyma, v. gr. *abluo* pro baptizo" (*Ita s. Thomas* (4); „4) si tantum transponas, ut: *hoc meum est corpus; „te ego baptizo;* 5) si verba corrumpas ob præcipitantiam „et balbutiem: v. gr. *hoc est colpus meus*, vel: *hic est „enim calis meus;* 6) si interruptio fiat parva, v. g. „*Ego te baptizo*, et interponat: *ista aqua est nimis fri„gida, vel: custos, verte folium. In nomine Patris etc.* (5)," (*Idem docent Lugo* (6), *Ronc.* (7) *cum Tamb. Tussis autem inter syllabas verborum formam invalidat, nisi sit momentanea* (8). *Tussis vero longa* (*puta per medium quadrantem*) *inter verba certe invalidat formam* (9).

(1) *vide infra de baptismo.* — (2) *Fill. t. 1. c. 4. q. 5.; vide Bon. q. 2. p. 1.* — (3) *Bon. d. 4. q. 3. p. 1. n. 9. et 10. ex Suarez etc.* — (4) *3. p. q. 60. art. 8.* — (5) *Fill. l. c.; vide Bon. l. c.* — (6) *d. 2. n. 111.* — (7) *c. 3. q. 4. r. 1.* — (8) *Ronc. ibid. cum Tamb., Leand. apud Croix l. 6. p. 1. n. 33.* — (9) *Croix ib. cum Tamb. et Spor.*

Quænam autem in singulorum sacramentorum materia et forma mutatio sit substantialis aut accidentalis, vide infra, ubi de his singulatim agemus.)

12. — *Quæritur*, an materiæ et formæ omnium sacramentorum fuerint a Christo Domino in specie determinatæ. Certum est, Christum in specie determinasse materiam et formam baptismi et eucharistiæ. Dubium igitur vertit quoad alia sacramenta.

Prima sententia probabilis negat, et hanc tenent *Bellarm.* (1), *Salm.* (2), *Lugo* (3), *Holzm.* (4), *Croix* (5); item *s. Bonav., Alensis et Morinus* (6). Ratio unica hujus sententiæ est diversitas ecclesiæ græcæ et latinæ in administratione aliorum sacramentorum, præsertim in ordine; in ecclesia enim græca presbyteratus et diaconatus conferuntur per solam manuum impositionem: in latina vero præter manuum impositionem requiritur traditio rerum, ut habetur in decreto *Eugenii IV.* ad Armenos, relato apud *Croix* (7), ubi sic habetur: *Sextum* (sacramentum) *est ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur ordo; sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem; diaconatus vero per libri evangeliorum dationem; subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua supposita traditionem: et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem.*

Secunda sententia vero probabilior affirmat, omnes materias et quoad substantiam etiam formas sacramentorum fuisse in specie a Christo determinatas. Hanc tenent *Juenin l. cit. Conc.* (8), *Auctor Petr.* (9), *Habert., Merbes., Cont. Tourn.* (10) *et alii plures cum d. Thoma* (11), qui non potest negari esse pro hac sententia, siquidem hanc tradit rationem: *Quia ergo sanctificatio hominis est in potestate Dei sanctificantis, non pertinet ad hominem suo judicio assumere res, quibus san-*

(1) *t. 2. de sacr. ord. c. 9. in fine.* — (2) *de sacram. in gen. c. 4. p. 2. n. 48.* — (3) *eodem tit. d. 2. n. 84.* — (4) *tr. 1. n. 11.* — (5) *l. 6. p. 2. n. 2135.* — (6) *ap. Juenin. inst. theol. t. 7. p. 41.* — (7) *l. 6. p. 2. n. 2128.* — (8) *t. 8. p. 23. n. 10.* — (9) *t. 3. p. 21.* — (10) *de sacr. cap. 2. art. 2. punct. 2.* — (11) *3. p. q. 60. art. 5.*

ctificetur; sed hoc debet esse ex divina institutione determinatum. Et ideo in sacramentis novæ legis, quibus homines sanctificantur (secundum illud 1. Corinth. 6. 11 : Abluti estis, sanctificati estis), oportet uti rebus ex divina institutione determinatis. Nec s. Doctor explicari potest de determinatione in genere, quæ possit per diversa signa significari; nam *ad 1.* expresse docet oppositum, dicens: *Etsi idem potest per diversa signa significari* (en qualis esset determinatio in genere), *determinare tamen, quo signo sit utendum* (en determinatio in specie), *pertinet ad significantem; Deus autem est, qui nobis significat spiritualia.*

Circa autem diversitatem ecclesiæ græcæ et latinæ, præsertim (ut diximus) in sacramento ordinis, respondetur, traditionem instrumentorum non esse materiam essentialem, sed tantum accidentalem, etsi integralem. Ad decretum vero *Eugenii* respondet *Habert*, illud editum fuisse soluto concilio; sed hæc responsio nihil valet; jam enim satis probavimus *lib. 1. num. 110.*, decreta Pontificum esse per se infallibilia. Congruentius itaque respondetur cum *Merbesio*, *Concina et Tourn.*, quod *Eugenius* non quidem determinavit materiam essentialem ordinis, sed solum voluit Armenos instruere de omni ritu ecclesiæ Romanæ, cujus unionem illi ambiebant. *Dices*: *Eugenius* non loquitur de ritu, sed expresse de materia; et sicut in aliis sacramentis materiam essentialem assignat, sic in isto de ordine, dicens: *Sextum est ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur ordo. Respondeo*: Si hoc est verum, sequeretur, quod etiam esset certum, quemlibet minorum ordinum esse sacramentum; sed ipsi *Salm.* (1) *cum Soto, Nav., Vasq.* dicunt, oppositum esse probabile, idque probabilius esse probabimus infra *n. 737.*, cum ordines minores etiam ab abbatibus conferantur. Nec valet dicere cum *Vasq.*, *Major et aliis apud Palaum* (2), quod in eodem decreto *Eugenii* episcopus vocatur minister ordinarius sacramenti ordinis: ergo (ut ajunt) possunt ex privilegio etiam alii quam episcopi

(1) *de ordine c. 1. p. 1. dub. 1. n. 12. et 13.* — (2) *tr. 27. d. un. p. 14. n. 10.*

esse ministri hujus sacramenti. Nam respondetur, quod, si hoc esset, etiam presbyteratus posset aliquando conferri a non episcopo; sed hoc communiter rejicitur, quidquid dicat *Vasquez*. Unde dicendum, quod *Eugenius*, cum nominavit ministrum ordinarium, utique intellexit loqui in subjecta materia secundum sensum DD. et constantem ecclesiæ traditionem, et ait *Tourn.* (1), nempe quod privative ad episcopum spectat conferre ordinem presbyteratus et diaconatus; reliquos vero inferiores, utpote non sacramenta, posse aliis committi. Hinc censetur *Eugenius*, loquendo de sacramento ordinis non omnia dogmatice asseruisse, sed in pluribus se accommodasse ad communem loquendi modum, quo res in septem ordinibus adhibitæ, utpote discrimen uniuscujusque ordinis expressius significantes, communiter vocantur materia sacramentorum.

CAPUT II.

DE MINISTRO SACRAMENTORUM.

DUBIUM I.

Quid requiratur, ut minister det valide sacramentum.

13. *Ad valorem sacramenti requiritur potestas et intentio ministri.*
14. *Utrum in ministro requiratur etiam attentio.*
15. *Quotuplex potest esse intentio?*
16. *Non sufficit in ministro intentio* habitualis *vel* interpretativa.
17. *Non requiritur* actualis.
18. *Sufficit* virtualis.
19. *An sufficiat intentio coacta; vel cum errore circa personam suscipientis.*
20. *An ad validitatem sacramentorum requiratur intentio interna ministri; et I., an sufficiat sola intentio faciendi actionem externam.*
21. *II. An requiratur intentio faciendi, quod facit ecclesia Romana.*
22. *III. An requiratur intentio explicita conficiendi sacramentum aut producendi effectum sacramenti; et an celebrandi ritum externum uti sacrum.*

(1) *in prælect. theol. de sacr. ord. quæst. 4. art. 2. concl. 2.*

23. *An minister debeat habere intentionem faciendi ritum sacrum, quem intendit ecclesia.*
24. *Si minister habet duas intentiones contrarias, quænam debeat prævalere.*
25. *Vide resolutiones* Busembai.
26. *An sit validum sacramentum collatum sub conditione.*
27. *An sit licitum conferre sub conditione sacramenta characterem imprimentia.*
28. *An etiam alia sacramenta.*
29. *An in extrema necessitate proximi minister possit et teneatur ministrare sacramentum, quando materia est dubia.*

13, — „Resp. Ad valorem sacramenti in ministro „non fides vel probitas, sed præter potestatem (et juris- „dictionem in quibusdam) requiritur intentio seu volun- „tas, saltem virtualis et absoluta, vel huic æquivalens, „faciendi non tantum externum illum actum, sed sacra- „mentum, vel saltem id, quod facit ecclesia, vel quod „Christus instituit. Est communis (1). Ratio prioris par- „tis est, quia sacramenta operantur non ex dispositione „ministri sed virtute divina, secundum institutionem et „meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confectio- „nem sacramenti requiritur talis intentio, quæ actionem „determinet ad esse sacramentale, tollatque indifferen- „tiam verborum et actionum; talis autem non esset in- „tentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v. „gr. ad ludum potest referri.

14. — *Quæritur I.*, an in ministro sacramentorum præter intentionem requiratur etiam attentio, ut valide ea conferat. Affirmat *La Croix* (2): alias (ut ait) confectio sacramenti non esset actio humana, humano modo exhibita. Ex qua opinione, si probabilis esset, inferretur utique, quod minister voluntarie se distrahens non conferret sacramentum; sed hoc non videtur posse subsistere, et ideo ipse *Croix* (3) fatetur, vix fieri posse, ut per distractionem sacramentum invalidetur, quia semper permanet attentio virtualis, nisi distractio sit totalis. Hæc igitur opinio minime probabilis mihi videtur, nec eam inveni ab alio auctore traditam; omnes enim dicunt, ad valorem sacramenti præter materiam et formam ni-

(1) *ex Trid. sess. 7. can. 11. de sacram.* — (2) *l. 6. p. 1. n. 84.* — (3) *n. 85.*

hil aliud requiri quam intentionem ministri, ut definitum fuit a conciliis, prout infra referemus *n. 23.* Nec officit dicere, non esse actionem humanam illam, quæ fit sine attentione. Nam licet, ut homo humano modo operetur, requiratur, ut ad finem operis, quod intendit facere, attendat; non tamen requiritur, ut, cum opus exequitur, actualiter attendat. Si autem necessario hæc attentio requireretur, nec etiam consequenter sufficeret (ut non recte supponit *Croix*) attentio virtualis. Nam juxta dicta *l. 5. num. 177. v. ratio* hæc attentio virtualis non datur nec potest intelligi; quia, cum attentio sit actus intellectus, considerantis id, quod homo agit, necessario importat, ut intellectus actu advertat; unde, sicut non potest dici, quod intellectus virtualiter consideret, quod non considerat, ita nequit dici, hominem virtualiter attendere, quando actu non attendit, sed alio est distractus. Hinc optime docet doctissimus *P. Suarez* (1), quod minister, etsi distractus, vere conficit sacramentum: *quia* (ut ait) *actio ejus est simpliciter humana et libera, et procedit a priori intentione.*

Utrum autem peccet graviter minister voluntarie se distrahens in confectione sacramenti? Omnes dicunt, peccare saltem venialiter; et *Cont. Tourn.* (2) dubitat, quin etiam peccet mortaliter; sed probabiliter hoc negat *Croix* (3) *cum Gobat et communi*; nisi esset periculum errandi in formis præsertim longioribus. In confectione tamen eucharistiæ voluntariam distractionem mortalem esse, probabiliter dicunt *Conc.* (4) *et Tamb.* (5) *contra Croix* (6) *et Mazz.* (7), qui tenet, probabile esse, quod sit tantum venialis. Ratio, quia distractio in tali sacramento videtur non carere gravi irreverentia.

15. — *Quæritur II.* Quotupliciter potest esse intentio? Intentio potest esse vel *actualis*, vel *habitualis*, vel *interpretativa*, vel *virtualis. Actualis* est, cum quis actu intendit sacramentum conficere. *Habitualis* est, cum quis habuit antecedenter actualem et non revocavit, sed de illa non amplius cogitat, nec ea in aliquo effectu per-

(1) *in 3. p. d. 13. sect. 3. v. dico 1.* — (2) *de sacr. cap. 2. art. 1. sect. 2. punct. 3.* §. *2. v. ex his.* — (3) *cit. n. 85.* — (4) *t. 8. p. 513. n. 13.* — (5) *de sacrif. miss. l. 2. c. 13. n. 8.* — (6) *l. 6. p. 2. n. 443.* — (7) *tom. 3. p. 212.*

manet. *Interpretativa* est, cum quis nullam habet nec habuit intentionem actualem, sed ita est dispositus, ut, si adverteret, haberet. *Virtualis* demum est, cum quis, licet hic et nunc non intendat actualiter conficere sacramentum, agit tamen virtute actualis intentionis habitæ: prout si quis, habens intentionem sacramentum eucharistiæ conficiendi, adeat ecclesiam, dicat missam, et consecret.

16. — His positis *dicendum I.*, ad conficienda et conferenda sacramenta non sufficere in ministo intentionem *habitualem* aut *interpretativam*. Hoc ut certum communiter docent *Suarez* (1), *Cont. Tourn.* (2), *Conc.* (3), *Holzmann* (4), *Viva* (5), *Croix* (6), *Salm.* (7) *et alii passim*. Ratio, quia hujusmodi intentiones non faciunt, ut actio sit elicita humano modo, ut requiritur in ministro, a quo procedunt sacramenta tamquam a causa operante.

17. — *Dicendum II.*, non requiri in ministro intentionem *actualem*. Idem etiam certum est apud omnes cum *s. Thoma* (8). Ratio s. Doctoris: *Sed hoc* (scilicet actualiter attendere) *non est totaliter positum in hominis potestate, quia præter intentionem, cum homo vult multum intendere, incipit alia cogitare.*

18. — *Dicendum III.*, sufficere, ut minister habeat intentionem *virtualem;* quia per hanc ille vere operatur humano modo, cum talis intentio sit vera causa actionis. Idque pariter commune et certum est cum *Suarez l. c.*, *Cont. Tourn.* (9), *Conc.* (10), *Lugo* (11), *Wigandt* (12), *Holzm.* (13), *Salm.* (14), *Ronc.* (15) *et aliis ex d. Thoma l. c.*, ubi sic docet: *Licet ille, qui aliud cogitat, non habeat actualem intentionem, habet tamen habitualem, quæ sufficit ad perfectionem sacramenti.* Pro intentione autem *habituali* s. Doctor hic sine dubio intelligit virtualem; nam immediate post sic subdit: *Puta, cum sacerdos accedit ad baptizandum, intendit facere circa baptizandum,*

(1) *in 3. p. d. 13. sect. 3.* — (2) *l. c. concl. 1.* — (3) *t. 8. p. 85. n. 4.* — (4) *de sacram. tr. 1. n. 22.* — (5) *de sacr. q. 1. a. 4. n. 6.* — (6) *lib. 6. p. 1. n. 56. et 57.* — (7) *tr. 1. c. 7. p. 4. n. 42.* — (8) *3. p. q. 64. a. 8. ad 3.* — (9) *l. c. concl. 2.* — (10) *tom. 8. p. 85. n. 4.* — (11) *de sacr. d. 8. n. 74.* — (12) *tr. 11. n. 32. r. 2.* — (13) *l. c. n. 22.* — (14) *cit. n. 42.* — (15) *c. 5. q. 3.*

quod facit ecclesia; unde, si postea in ipso exercitio actus cogitatio ejus ad alia rapiatur, ex virtute (nota) *primæ intentionis perficitur sacramentum.* Hinc recte dicunt *Viva* (1) et *Croix* (2) *cum Abelly*, *Gamach. et Mauro*, quod minister, qui de more ponit actiones requisitas ad sacramentum, nisi debitam intentionem positive excludat, imprudenter de ea dubitat, quia saltem vult facere, quod alias solet et quod alii ministri faciunt. Adde, quia per hoc, quod cognoscit, actionem illam esse sacram et frustra non poni, exercite intendit eam ponere juxta finem suum, ut *Viva et Croix cum Vasq. l. c.* Quare advertunt *Bellarm.*, *Henriq.*, *Croix et Viva ibid.*, non esse opus, ut minister ore vel corde reflexe dicat, se intendere conficere sacramentum, sed sufficere, ut sit animo præsens et attente faciat id, quod facit.

19. — Sufficit etiam intentio ministri coacta sive metu extorta, præterquam in matrimonio, ut recte dicunt *Croix* (3) *et Lugo* (4); quia metus non tollit voluntarium; sicque definitum refert *Lugo in concilio Toletano IV. c. 56.* Ita pariter non invalidat sacramentum, excepto matrimonio, error ministri circa personam suscipientis: nempe si minister, putans absolvere Petrum, absolvat Paulum, ut cum communi docent *Suarez* (5) *et Lugo* (6); modo tamen minister non alliget suam intentionem ad aliam personam determinatam; quod ordinarie non evenit nisi in matrimonio.

20. — *Quæritur III.*, an ad validitatem sacramentorum requiratur intentio interna ministri. *Dicendum I.*, non sufficere solam intentionem faciendi actionem externam, sed requiri intentionem faciendi, quod facit ecclesia. Hoc est de fide contra Lutherum, qui dicebat, sufficere solam intentionem ponendi ritum exteriorem, etsi joco peractum; ita *ex Trid. sess. 7. can. 11. de sacram.*, ubi habetur: *Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit ecclesia, anathema sit.* Item *in sess. 14. can. 9. de pœn.* habetur: *Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse*

(1) *art. 4. n. 6.* — (2) *lib. 6. p. 1. n. 59.* — (3) *n. 60.* — (4) *d. 9. n. 131.* — (5) *d. 13. sect. 3. in fine.* — (6) *d. 8. n. 114.*

actum judicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat, se esse absolutum, aut sacerdos non serio, sed joco absolvat; aut dixerit, non requiri confessionem pœnitentis, ut sacerdos eum absolvere possit: anathema sit. Idem habetur in decreto fidei Florentino sub *Eugenio IV.*, ubi dicitur: *Omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, et persona ministri conferentis sacramenta cum intentione faciendi, quod facit ecclesia.* Idem declaratum fuit in concilio Constantiensi *sess. ult.*, ubi præscriptum fuit: *Ut suspectus de hæresi interrogetur, an credat, quod malus sacerdos cum debita materia et forma et cum intentione faciendi, quod facit ecclesia, vere conficiat et conferat sacramenta.* Ratio doctrinæ hujus est, quia actio ministri debet ad ministerium referri; actio autem joco facta non refertur ad ministerium sacrum, sed tantum ad irrisionem. Lutherus dicebat, sufficere actionem jocosam, eo quod ipsa adhuc satis erat ad fidem excitandam: sed hoc principium patet esse falsum; nam in pueris nequit fides excitari, et tamen jam ipsi capaces sunt baptismi.

21. — *Dicendum II.*, non requiri intentionem faciendi, quod facit ecclesia Romana, sed sufficere intentionem faciendi, quod facit vera ecclesia a Christo instituta. Id pariter certum est; quia baptizati ab hæreticis, qui ecclesiam Romanam non credunt esse veram ecclesiam, nequaquam sunt rebaptizandi. Hic tamen bene advertit *Sylvius* (1): *Quod si quis nollet facere, quod ecclesia Romana facit, etiamsi esset vera Christi ecclesia, sacramentum non subsistit; quia revera non habet intentionem faciendi, quod Christus instituit.*

22. — *Dicendum III.*, non requiri ad valorem sacramenti intentionem explicitam conficiendi sacramentum aut producendi effectum sacramenti, sed sufficere intentionem peragendi ritum, qui ab ecclesia habetur pro sacro. Ratio, quia (ut supra dictum est) sufficit intentio faciendi, quod facit ecclesia. Ita communiter *Suar.* (2),

(1) *in 3. p. q. 64. art. 8.* — (2) *in 3. p. d. 64. sect. 8. a. 8.*

Tourn. (1) *et ejus Continuator* (2), *Conc.* (3), *Viva* (4) *et alii omnes* ex *d. Thoma* (5), ubi docet, valide conferri baptismum, *quamvis ille, qui non credit, baptismum esse sacramentum aut habere aliquam spiritualem virtutem, non intendat, dum baptizat, conferre sacramentum, tamen intendit facere, quod facit ecclesia, etsi illud reputet nihil esse. Et quia ecclesia aliquid facit, ideo ex consequenti et implicite intendit aliquid facere, quamvis non explicite.* Recte vero advertunt *Cont. Tourn.* (6), *Ronc.* (7) cum *Bon. etc.*, quod, si quis unquam crederet, sacramentum non confici, nisi habeatur intentio explicita conficiendi sacramentum, et hanc intentionem non haberet, nullum conficit sacramentum; quia tunc non intendit facere, quod facit ecclesia. Item advertendum, quod, licet valeat sacramentum, etiamsi minister non habeat explicitam intentionem conferendi sacramentum vel ejus effectum; modo (ut diximus) intendat facere, quod facit ecclesia, quia tunc implicite habet intentionem conferendi sacramentum, ut vidimus mox supra ex *d. Thoma:* si tamen intentionem positive contrariam habeat non conferendi sacramentum, tunc non confert sacramentum; quia revera tunc non habet intentionem neque explicitam neque implicitam faciendi, quod facit ecclesia, ut docet *d. Thom.* (8), ubi ait: *Intentio ministri potest perverti dupliciter: uno modo respectu ipsius sacramenti, puta cum aliquis non intendit sacramentum conferre, sed derisorie aliquid agere; et talis perversitas tollit veritatem sacramenti, præcipue quando suam intentionem exterius manifestat.* Nota verbum *præcipue;* ergo si tantum interius derisorie agit, nec etiam confert sacramentum. Idque confirmat idem s. Doctor (9), ubi: *Intentio ludicra* (non actio ludicra) *vel jocosa excludit primam rectitudinem intentionis, per quam perficitur sacramentum.*

(1) *in prælect. theol. de sacr. in gen. quæst. 7. art. 1. concl. 2.* — (2) *de sacr. in gen. cap. 2. art. 1. sect. 2. punct. 3. §. 1. concl. 2.* — (3) *t. 8. p. 84. n. 1.* — (4) *in prop. 28. damn. ab Alex. VIII. n. 1.* — (5) *in 4. d. 6. q. 1. art. 3. q. 2. ad 1.* — (6) *l. c. prob. 3. v. dixi.* — (7) *c. 4. q. 3.* — (8) *3. p. q. 64. a. 10.* — (9) *eod. art. 10. ad 2.*

Præterea non requiritur intentio explicita celebrandi ritum externum ut formaliter et absolute sacrum. Hoc patet; nam alias baptismus collatus a paganis, qui sacramenta ignorant aut irrident, esset nullus; sed *Nicolaus I.*, cum consultus fuisset a Bulgaris de valore baptismi collati a Judæo vel pagano, respondit, esse validum, si collatus fuerit cum vera materia et forma; valet enim talis baptismus ob intentionem generalem faciendi, quod audierit Judæus vel paganus fieri ab ecclesia Christi (1).

23. — Hic autem occurrit magna illa quæstio, olim excitata, ut ferunt, ab *Ambrosio Catharino*, et nostris temporibus valde agitata, nempe: an ad validitatem sacramenti requiratur, ut minister habeat intentionem faciendi ritum sacrum, quem intendit ecclesia.

Prima sententia negat; duplicem enim distinguit intentionem: unam faciendi solum actum externum, quem facit ecclesia, et hanc dicit esse necessariam; alteram faciendi actum externum non simpliciter, sed ut sacrum sive sacramentalem, quem Christus instituit et ecclesia intendit, hancque tuetur non requiri. Hæc sententia plures quidem insignis nominis patronos habet, et præcipue *Juenin*, *Contensonium*, *M. Serry*, *Genetum*, *P. Milante*; eamque non obscure videtur etiam tradidisse *P. Salmeron* (2), ubi dixit: *Advertendum, duplicem esse intentionem ministri conferentis sacramentum, alteram quidem publicam et ecclesiæ ipsius, cujus ministerio perfungitur. Hæc autem intentio satis exprimitur in ipsis sacramentorum formis; intendit enim ecclesia per hujusmodi verba baptizare, confirmare etc. Hæc autem intentio inseparabilis est ab ipsis verbis, si integre, ut debent, proferantur.* Hujus autem sententiæ *Bellarminus* (3) *et Lugo* (4) auctorem faciunt præfatum *Ambrosium Catharinum*; sed *Tournely* (5) *et P. Conc.* (6) quærunt vindicare *Catharinum*, dicentes, tan-

(1) *ita in cap. A quodam d. 4. de consecr.* — (2) *in l. 1. d. Pauli epist. p. 3. disp. 2.* — (3) *l. 1. de sacr. c. 27.* — (4) *eod. tit. d. 8. sect. 2.* — (5) *prælect. theol. de sacr. in gen. quæst. 7. art. 1. de sent. Catharini.* — (6) *t. 8. p. 65. n. 8.*

tum ipsum voluisse, non requiri intentionem, quæ respicit effectum sacramenti vel ritum externum prout sacrum ab ecclesia celebratum. Sed quidquid sit de hoc, ratio hujus sententiæ est, quia ex Tridentino non requiritur in ministro intentio faciendi, quod ecclesia intendit, sed tantum faciendi, quod facit ecclesia; et ideo sufficit, ut minister serio applicet materiæ debitam formam, ut facit ecclesia.

Secunda sententia vero communis et sequenda affirmat, omnino requiri intentionem ministri faciendi ritum sacramentalem, quem intendit ecclesia; hanc tenet *Bellarm. l. c.*, ubi ait, oppositam non differre ab errore novatorum; item *Lugo l. c.*, ubi dicit, eam ab omnibus meritissime rejici, et saltem non multum distare ab errore hæreticorum; *Vasq.* (1), qui contrariam vocat damnatam; item *Tourn.* (2) *et ejus Continuator* (3), *Petroc.* (4), *Concina* (5), *Croix* (6), *Viva* (7), *Antoine* (8), *Salmant.* (9) *cum Suar., Bonac. et aliis:* et hanc sententiam tuetur etiam *ss. P. Benedictus XIV.* in suo aureo libro *de synodo* (10). *Probatur 1.* ex Trid. *in dict. can. 11. sess. 7.*, ubi requiritur intentio faciendi, quod facit ecclesia; ergo non sufficit intentio tantum serio applicandi formam materiæ, ut facit ecclesia; reipsa enim hæc intentio, dum actio externa ponitur, est ab actione inseparabilis, ut dixit *P. Salmeron* ut supra; sed ultra requiritur intentio faciendi ritum sacramentalem, quem facit ecclesia: alias tam concilium Tridentinum quam Constantiense frustra præter materiam et formam requisivissent intentionem ministri faciendi, quod facit ecclesia. *Probatur 2.* ex eodem Tridentino et fortius ex propos. 28. damnata ab *Alex. VIII.*, quæ dicebat: *Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo facere, quod facit ecclesia.* Nota verba: *intus vero*; ergo damnavit Pontifex opinionem non requirentem in-

(1) *disp. 138.* — (2) *l. c. in fine.* — (3) *cap. 2. art. 2. punct. 3. §. 1. concl. 3.* — (4) *t. 3. c. 5. q 2.* — (5) *t. 8. p. 67. §. 3.* — (6) *l. 6. p. 1. n. 54.* — (7) *de sacr. q. 1. a. 4. n. 6.* — (8) *de sacr. c. 2. n. 3.* — (9) *tr. 1. c. 7. p. 3. n. 26.* — (10) *l. 7. c. 4. n. 9.*

tentionem internam faciendi, quod facit ecclesia. Reponunt adversarii, et præcipue *P. Milante*, propositionem præfatam ideo fuisse damnatam, quia comprehendebat omnem ritum, sive serio sive joco peractum. Sed respondetur 1., nullum in propositione verbum fieri de administratione jocosa. Respondetur 2., quod superflua quidem fuisset hæc damnatio, si sola administratio jocosa fuisset reprobata; hæc enim jamdudum a Tridentino proscripta fuit: nec tempore hujus damnationis aliquis erat, qui errorem Lutheri renovaverit; nam, ut ferunt *Vanroy* (1), *Aurelius Piette* (2) *et Henno* (3), thesis proscripta fuit decerpta ex thesibus *Farvacquesii*, qui sententiam de externa intentione, exclusa jocosa administratione, acriter propugnarat. Hinc dicendum cum *ss. P. Benedicto XIV.* (4), saltem grave vulnus ex præfata propositione damnata inflictum fuisse sententiæ *Catharini.*

Probatur 3. ratione, qua evincitur, necessariam esse intentionem internam ministri ad conferendum sacramentum; ut enim habetur ex *d. Thoma* (5), quæ in sacramentis aguntur, ad plura referri possunt, prout ablutio in baptismo referri potest ad munditiem corporalem et spiritualem; ideo oportet, ut per intentionem abluentis referatur et determinetur ad unum, id est, ad effectum sacramentalem sive ad ablutionem spiritualem. Hic autem nolumus immorari ad discutiendos plures textus *d. Thomæ*, in quibus obscure locutus est, pro quorum solutione adi *P. Conc. et Cont. Tourn. ll. cc.* Sed s. Doctor (6) clare docuit, ultra ritum externum omnino requiri internam intentionem, dicens: *Requiritur etiam in quolibet sacramento persona ministri conferentis sacramentum cum intentione conferendi et faciendi, quod facit ecclesia; quorum trium, si aliquid desit, id est, si non sit debita forma verborum, et si minister sacramenti non intendat sacramentum conferre, non perficitur sacramentum.*

Idque maxima confirmatur auctoritate ss. Pontificis *Benedicti XIV.* in sua *instruct. ad Vicesgerentem*, data Romæ die 28. Febr. 1747, ubi reprobat opinionem *Cajetani et Soto*, qui volebant, sufficere in suscipiente ba-

(1) *t. 4.* — (2) *t. 5.* — (3) *t. 1. disp. 4. q. 2. a. 2.* — (4) *in cit. lib. de synodo n. 8.* — (5) *3. p. q. 64. art. 8.* — (6) *opusc. 8.*

ptismum voluntatem neutralem, nempe non consentientem neque repugnantem; et declarat ex mente *Innocentii III.* (1), quod sacramentum baptismatis tunc effectum habet, quando quis vel actu præbet, vel jam antea præbuit voluntatem; et si neque consentit neque dissentit, licet externe compositus, nequit baptizari, si nunquam antea habuit voluntatem suscipiendi baptismum. Hoc posito, nempe quod in subjecto necessario requiritur intentio suscipiendi sacramentum, deinde transit Pontifex ad intentionem requisitam in ministro, et mentionem faciens de opinione *Catharini*, dicit: *Hæc opinio* (nempe *Cajetani*) *minus habet difficultatis, cum non de conferente agatur, sed de accipiente baptismum.* Ergo tanto magis in conferente ultra compositionem externam interna requiritur intentio. Tandem, quamvis sententia opposita esset probabilis, nulli dubium (ut ait Pontifex *Benedictus XIV.* (2), eam non posse in praxi adduci ex prop. 1. damnata ab *Innoc. XI.*, ubi declaratum fuit, in conferendis sacramentis illicitum esse sequi opinionem probabilem, relicta tutiore. Hinc recte docet præfatus Pontifex, quod, si constet, quempiam baptismum aut aliud sacramentum initerabile administrasse, omni adhibito externo ritu, sed intentione retenta, aut cum deliberata voluntate non faciendi, quod facit ecclesia, urgente necessitate, erit sacramentum iterum sub conditione perficiendum; si tamen res moram patiatur, sedis apostolicæ oraculum erit exquirendum.

24. — *Quæritur IV.*, si minister habeat duas intentiones contrarias, quænam debeat prævalere. *Resp. 1.* Si voluntates istæ sint simul, prævalet prædominans, nempe, quæ eligeretur cognita impossibilitate. *Resp. 2.* Si inter voluntates contrarias una succedat alteri, posterior valet, nisi prior revocaverit (saltem virtualiter) omnem voluntatem subsequentem; tunc enim prior voluntas, modo expresse non revocetur, certe prævalet. In his autem, si adhuc remanet dubium, dubius erit valor sacramenti; nam, ut valor sacramenti tanquam certus habeatur, requiritur (sufficit) præsumptio, quæ sit moraliter certa,

(1) *in c. Majores de baptismo.* — (2) *in cit. l. de syn. n. 9.*

excludens omnem oppositam formidinem (1). Si quis autem contraheret matrimonium, intendens, illud esse solubile, tali animo, quod, si sciret esse insolubile, non contraheret, tunc nullum esset matrimonium, ut recte docent *Lugo* (2), *Sanch.* (3), *Croix* (4) *cum Perez, Conc. etc.* Et idem dicunt *Bellarm., Vasq. et Dic. cum aliis apud Croix* de infideli, qui sic contraheret. Ratio, quia matrimonium de sua natura est indissolubile; unde, qui sic contraheret, apponeret conditionem contra substantiam matrimonii, ac ideo illud invalidantem (5). Valide tamen contraheret, ut ait *Lugo* (6) cum *Suarez*, si quis per errorem putaret, matrimonium esse solubile; quia error privatus non tollit ei intentionem generalem contrahendi modo, quo debet.

25. — „Dixi 1.: *saltem virtualis;* tum quia non suffi„cit interpretativa vel habitualis (qualis etiam potest „esse in ebrio et dormiente), cum actus ab ea procedens „non sit humanus et deliberatus seu liber in se: tum „quia actualis, qua scilicet actu intendis et vis hoc fa„cere, etsi melior sit et consulta, non tamen requiritur; „cum enim ea non sit in nostra potestate, et homo fa„cile distrahatur, nimis durum et plenum scrupulis fuis„set, si hanc Christus requisivisset. Virtualis autem di„citur, quæ ex actuali præcedente relicta durat in ali„qua actione vi illius incœpta et continuata: ut si ex „intentione baptizandi vel celebrandi vadas ad eccle„siam, sacras vestes induas, ad altare vel baptisterium „accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio est, „quia hoc sufficit, ut actio illa sit humana et moralis (7).

Unde resolves:

„1. Si sacerdos, habens forte ante se panem, recitet „factum et verba Christi, non ideo consecrat.

„2. Impotens rationis, ebrius vel somnians, non con„ficit sacramentum, etiamsi ante ebrietatem vel somnum „id intenderit; quia non agit humano modo. *Laym. l. c.*"

(1) *ita Viva q. 1. a. 4. n. 9., Lugo de sacr. d. 8. n. 124. et Croix l. 6. p. 1. n. 69. cum Bosco, Pallav., Dicast. etc.* — (2) *l. c. n. 128.* — (3) *de matrim. l. 2. d. 13.* — (4) *l. c. n. 72.* — (5) *juxta cap. fin. de condit. appos.* — (6) *n. 132.* — (7) *Laym. l. 5. t. 1. c. 5.*

(Ita communiter Suarez, Vasquez, Coninch. etc. apud Croix (1) *contra Cabrera).*

„3. S. Athanasius in lusu puerili vere baptizavit, quia „intendit facere, quod viderat in templo fieri ab episcopo.

„4. Hæreticus valide baptizat et contrahit matrimo- „nium, etsi non credat, hoc esse sacramentum, rideat „et contemnat: imo etsi nolit facere, quod facit eccle- „sia Romana, sed quod sua, falso putans, non Roma- „nam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit „conferri gratiam. Ratio est, quia intentio generalis, qua „vult, quod Christus instituit, prævalet intentioni pro- „venienti ex errore privato (2).

„5. Non debet repetere sub conditione consecrationem, „qui in ipsa fuit distractus (3), vel qui minores hostias „ad altare detulit, de quibus majorem consecrans non „explicite cogitavit nec detexit.

„Dixi 2.: *absoluta;* quia conditionata suspendit effe- „ctum, quod, præterquam in matrimonio, fieri non potest.

Unde resolves:

„1. Validum est sacramentum collatum sub conditione „præterita aut præsenti necessaria vel contingente, si „conditio vere sit impleta, v. gr.: *Absolvo te, si vis di- „mittere concubinam, si capax es; baptizo te, si non „es baptizatus* (4).

„2. Nullum est sacramentum datum sub conditione „futura, sive sit hæc contingens, ut: *Absolvo te, si re- „stitues, si dimittes concubinam* etc.; sive necessaria „aut adjecta animo suspendendi sacramentum, ut: *Ab- „solvo te, si cras sol orietur* (5).

„3. Dubium est sacramentum collatum sub conditione „occulta, humano modo incognoscibili, v. gr.: *Baptizo, si „es prædestinatus, si Deus videt, te hoc anno moriturum.*

„4. Graviter peccat, qui administrat sacramentum (ex- „cepto matrimonio) sub conditione, non solum futura, „quod semper est mortale" *(ut Salm.* (6) *cum Gran.)* „sed „etiam præsenti aut præterita; sive in se sit prorsus

(1) *l. 6. p. 1. n. 55.* — (2) *Bon. q. 3. p. 1. n. 9, Suar., Fill. etc.* — (3) *vide dicta supra n. 14.* — (4) *Bon. l. c. n. 18.* — (5) *Bon. ib., Suar., Coninch. etc. contra Dic. et Esp.* — (6) *tr. 1. c. 7. p. 6. n. 59.*

„occulta, quod etiam est mortale, sive humano modo „cognoscibilis: quod tamen nullum est, si fiat ex causa „rationabili; raro veniale, sæpius mortale, si absque ulla „causa. Ratio est, quia aut nullum facit sacramentum, „aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nuga„tione in re gravi (1).

26. — *Quæritur I.*, an sit validum sacramentum collatum sub conditione. Si conditio est *de præterito* vel *de præsenti*, sine dubio, verificata conditione, sacramentum est validum. Ita communiter *Suarez* (2), *Laym.* (3), *Cont. Tourn.* (4), *Pal.* (5) *cum Coninch.*, *Bon. etc.* Si vero conditio sit *de futuro*, nullum quippe est sacramentum collatum, ut *Tourn. l. c. cum Busemb. et aliis* ut supra communiter. Ratio, quia, ut sacramentum valide conferatur, forma est applicanda materiæ præsenti; alias haberetur effectus sacramenti, quando forma et materia jam desierint adesse. An autem valide absolveret confessarius sic dicens: *Absolvo te, si Deus cognoscit, quod restitues*? Affirmant *Viva* (6) *et Henr*, *Arriaga et Bernal ap. Croix* (7), qui id valde probabile putat; quia (ut dicunt) tunc jam apponitur conditio de præsenti, cum Deo omnia futura sint nota. Sed huic opinioni rectius contradicuut *Cont. Tourn. l. c.*, *Conc.* (8), *item Coninch.*, *Aversa et Dicast. ap. Croix. l. c.* Ratio, quia, cum Deus commiserit administrationem sacramentorum cognitioni et voluntati hominum, nequit apponi conditio, quæ non possit cadere sub humana cognitione.

27. — *Quæritur II.*, an sit licitum conferre sacramentum sub conditione. Quoad sacramenta characterem imprimentia certum est apud omnes, licitum esse; et patet ex *c. 2. de bapt.*, ubi dicitur: *De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis præmissis: Si baptizatus es, non te baptizo; sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo.* Et quamvis *Jueninus* (9) *et Tourn.* (10) asserant, ante sæculum VIII. non haberi men-

(1) *vide Bon. l. c., Suar., Coninch. etc., Schol.* — (2) *in 3. p. d. 13. sect. 3.* — (3) *l. 5. tr. 1. c. 5. n. 13.* — (4) *de sacr. cap. 2. art. 1. punct. 3. §. 3. concl. 1.* — (5) *de sacr. d. un. p. 5. n. 7.* — (6) *de sacr. q. 1. art. 4. n. 7.* — (7) *l. 6. p. 1. n. 81.* — (8) *tom. 8. p. 87. n. 9.* — (9) *de sacr. d. 1. q. 3. c. 5. art. 1.* — (10) *prælect. theol. de sacr. quæst. 1. in fine.*

tionem in patribus et conciliis prædictæ formulæ conditionatæ, tamen docet *ss. P. Benedictus XIV.* in suo doctissimo libro *de synodo* (1), ex eo non recte inferre *Natalem Alex.*, non fuisse in usu in collatione sacramentorum, conditionem apponi; nam asserit, ex constanti ecclesiæ praxi satis probari oppositum. Tantum (ait) in sæculo VIII. conditio illa, quæ prius mente detinebatur, exprimi cœpit.

28. — Communiter autem dicunt DD., etiam alia sacramenta posse conferri et reiterari, si justa causa adsit. Ita *Suar.* (2), *Pal.* (3), *Ronc.* (4), *Habert* (5), *Salm.* (6), *Bon.* (7) *cum Sa*, *Coninch.*, *Henr.*, *Reg. etc. communiter:* et non dissentit *Cont. Tourn.* (8) *contra Juenin* (9) *et Antoine* (10), qui ait, tantum in sacramento baptismi id licere, quando adest prudens dubium de ejus valore (11); in aliis vero putant non licere, nisi in necessitate. Sed nos primæ sententiæ subscribimus, cum conditio, justa causa accedente, omnem reparet irreverentiam sacramenti. Diximus : *justa* (sive rationabili) *causa accedente*, ut loquuntur *Suarez*, *Pal.*, *Bon.*, *Salm. l. c.*, *Ronc. l. c.*, *item Croix* (12), *Elbel* (13) *et Sporer* (14). Nam commune est cum præfatis AA. contra aliquos, esse peccatum mortale, ministrare sacramenta, si non adsit causa necessitatis vel gravis utilitatis: illicitum est enim, sine tali causa sacramentum conferre cum dubio effectus. Licitum autem est, ut dicunt *Suar.*, *Ronc.*, *Bon.*, *Salm. et alii communiter*, confessario prudenter dubitanti, an absolverit, pœnitentem absolvere sub conditione: et idem dicunt *Cont. Tourn. l. c. et Mazz.* (15), quando absolvendus est puer, de quo dubitatur, an compos sit rationis. Si quis autem judicans, pœnitentem esse dispositum, eum sub conditione absolveret, dicens: *Ego te ab-*

(1) *l. 7. c. 6. n. 1.* — (2) *d. 13. sect. 3. concl. 3.* — (3) *d. p. 5. n. 7.* — (4) *de sacr. c. 4. q. 6. r. 3.* — (5) *tom. 5. c. 2. q. 2. p. 72. r. 2.* — (6) *de sacr. in gen. c. 7. p. 6. n. 56.* — (7) *eod. tit. d. 1. q. 3. p. 2. §. 3. n. 20.* — (8) *de sacr. cap. 2. art. 1. punct. 3. §. 3. concl. 2. v. dubium.* — (9) *instit. theol. tom. 7. p. 35.* — (10) *de sacr. c. 2. q. 3. v. nota.* — (11) *vide dicenda de bapt. n. 136.* — (12) *l. 6. p. 1. n. 129.* — (13) *de sacr. conf. 2. n. 51.* — (14) *theol. sacram. p. 1. c. 2. sect. 2. n. 97. et 129.* — (15) *tom. 3. p. 568.*

solvo, *si dispositus es;* recte dicunt *Cont. Tourn.* (1) *et Salm.* (2), quod is non peccaret mortaliter, sed non excusaretur a culpa veniali, cum hoc esset contra ritum ecclesiæ. Idem ait *Croix* (3) de eo, qui sine rationabili causa repeteret unum verbum vel syllabam formæ.

29. — Certum autem est, quod casu, quo adest extrema proximi necessitas, et non habeatur materia nisi dubia, tunc minister non solum potest, sed tenetur sub gravi, sacramentum ei ministrare sub conditione; ut docet *Lugo* (4) *cum Suar., Vasq., Coninch., Cai., Sylv. et communi* (5). Advertit tamen *Lugo* (6), quod, si postea certa habeatur materia et locus erit, repetendum est sacramentum sub conditione, si forte primum invalidum fuerit; et idem ait *Croix* (7) *cum Tamb., Gobat etc.* Intellige hoc de sacramentis non iterabilibus, ut baptismo, confirmatione et ordine. Notandum præterea, quod, si sacramentum sit ministrandum sub conditione, nullatenus requiritur, ut conditio ore exprimatur, sed sufficit mente concipi. *) Ita *Cont. Tourn.* (8), *Ronc.* (9) *cum Pal., Gob. etc. apud Croix* (10), ubi *Moya* hoc asserit commune, et *Escobar* putat certum. Quando vero publice confertur baptismum dubium, rationabiliter dicit *Cont. Tourn. l. c.*, conditionem exprimendam, ne adstantes credant, baptismum absolute reiterari contra legem ecclesiæ.

Utrum autem peccaret mortaliter is, qui sine necessitate plures simul baptizaret vel absolveret sub una

(1) *ibid. concl. 2. v. imo peccaret.* — (2) *cit. n. 56.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 129.* — (4) *de sacr. d. 8. n. 140.* — (5) *ap. Viva in trut. append. §. XI. circa finem; vide dicenda n. 102. v. materia et de pœn. n. 480.* — (6) *resp. mor. l. 2. n. 10.* — (7) *n. 123.* — (8) *de sacr. cap. 2. art. 1. punct. 3. §. 3. concl. 3.* — (9) *c. 4. q. 5.* — (10) *n. 83.*

---

*) Notetur tamen, quod scribit *s. Alphonsus* in sua retractatione 17. inter recentes: „Sed quia non desunt auctores „aliqui, ut *Gonet etc.*, qui tenent (licet parum probabiliter) „valorem sacramenti non pendere ab intentione ministri, sed „tantum ab ipsa collatione sacramenti serio peracta, *tutius* „est, conditionem etiam verbis exprimere." (Verbum *tutius* hic positum nihil aliud significare videtur, quam quod consultius.)

Editor.

forma? Affirmant *Sotus, Gabr. et Coninch ap. Croix* (1): sed negat *Croix cum Val., Henr., Reg., Dic. et aliis*; quia non videtur hæc notabilis mutatio; omnes tamen dicunt, quod is non excusaretur saltem a veniali (2).

DUBIUM II.

Quid requiratur in ministro, ut licite ministret.

130. *Vide, quæ habentur de hoc apud* Busembaum.

131. Primo *de statu gratiæ requisito in ministris sacramentorum ad ea ordinatis.*

132. *Qu. 1. Quid de aliis ministris ad ea non ordinatis? An sacerdos baptizans non solemniter graviter peccet. An contrahens matrimonium in mortali duplex sacrilegium committat.*

133. *An excusentur ministrantes in mortali, si urgeat necessitas. Quid de ministrantibus in nosocomiis, de obstetricibus, et maxime de parochis etc. ministrantibus in necessitate?*

134. *Qu. 2, an conferens sacramenta teneatur præmittere confessionem, si sit in mortali.*

135. *Qu. 3., an peccet graviter sacerdos sive diaconus ministrans eucharistiam in mortali. Quot peccata committat sacerdos celebrans in mortali. An ministrans eucharistiam pluribus successive committat plura peccata. An peccet graviter tangens ex officio eucharistiam in mortali.*

136. *Qu. 4., an peccet graviter confessarius tantum audiens confessionem in mortali.*

Qu. 5., an confessarius plures successive absolvens plura sacrilegia committat.

137. Secundo *de statu gratiæ requisito in exercentibus alias functiones sacras.*

138. *De diacono et subdiacono ministrante altari in mortali.*

139. *De episcopo conferente in mortali chrisma vel oleum sanctum.*

140. *De episcopo consecrante in mortali templa vel benedicente vestes etc. Et de sacerdote assistente matrimonio vel benedicente aquam, cineres etc.*

141. *An prædicator concionans in mortali peccet mortaliter.*

142. *Vide apud* Busembaum *de ministro utente materia vel forma dubia, vel corruptam proferente formam, vel omittente cæremonias.*

143. *An sacramenta sint indignis deneganda. Dicendum I. Generaliter loquendo sacrilegium est, ministrare sacramenta indignis.*

(1) *n. 44.* — (2) *vide de ministro baptismi.*

44. *Dicendum II. Peccatori publico negandum est sacramentum, sive occulte sive publice petat.*
45. *Dub. 1. Quid, si peccatum sit notum tantum aliquibus adstantium?*
46. *Dub. 2. Quid, si crimen sit publicum in alio loco?*
47. *Dub. 3., an peccatori publico possit unquam ministrari eucharistia.*
48. *Dub. 4. Quid agendum in dubio de crimine et de pœnitentia?*
49. *Dub. 5., an minister ob metum mortis possit dare sacramentum indigno.*
50. *Dicendum III. Peccatori occulto publice petenti non est negandum sacramentum; secus, si petat occulte.*
51. *Qu. 1.. an confessarius possit negare sacramentum ob crimen auditum in confessione.*
52. *Qu. 2., an episcopus possit negare sacramentum ordinis peccatori occulto publice petenti.*
53 *Qu. 3., an possit absolvi ordinandus habituatus in vitio turpi, qui vult ascendere ad ordines sacros.* Remissive ad num. 63. in fine hujus dubii.
54. *Qu. 4., an parochus possit assistere matrimonio publici peccatoris; et ad quid teneatur circa impedimenta.*
55. *Qu. 5., an unus sponsorum possit licite matrimonium inire cum altero excommunicato vel publico peccatore.*
56. *Et an liceat conjugia contrahere cum hæreticis.*
57. *Qu. 6., an in sacramentis conferendis liceat uti opinione probabili.*
58. *Qu. 7., an et quando ministri teneantur ministrare sacramenta.*
59. *Qu. 8., an liceat simulare administrationem sacramenti.*
60. *An liceat simulare susceptionem sacramenti. Sed quid, si quis simulet se confiteri?*
61. *Quid, si quis simulet communicare?*
62. *Quid, si quis simulet contrahere matrimonium?*
63—77. Dissertatio *de clerico habituato in vitio turpi. An possit absolvi volens ordinari in sacris.*

30. — „**Resp.** I. Præter ea, quæ ad valorem requi„runtur, requiritur probitas sive ut sit in gratia: tum „quia Christo, cujus est minister, debet se conformare; „tum quia sancta sancte sunt tractanda; tum quia ad „hoc quidem singulariter ordinatur et gratia peculiari „donatur, ac proinde hoc curare præ aliis est obligatus. „Ita *Laym. l. c. et communis.*

Unde resolves:

„1. Peccat graviter, qui confiçit sacramenta non ha„bens sufficientem jurisdictionem, vel de ea rationabili„ter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

„2. Non licet sacerdoti administrare sacramenta cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ (1).

„3. Non tamen necessario præmittit confessionem (nisi velit celebrare), etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum, et ad delendum mortale sufficit contritio (2).

„4. Minister sacramenti ad id ordinatus, si conficiat et ministret solemniter in mortali, v. gr. si baptizet vel celebret, peccat mortaliter toties quoties (quod etiam verum esse volunt *Sayr.*, *Ledesm. et Bon.*, *Gran.* (3) de diacono ex speciali commissione baptizante), nisi forte periculum sit in mora, nec possit tam cito confiteri aut conteri: eo enim casu baptizare vel etiam absolvere moribundum in statu peccati non esse irreverentiam, docet *card. de Lugo* (4).

„Dixi 1: *ad id ordinatus;* etsi enim laicus in necessitate baptizet cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docent *Coninch. l. c.*, *Fill.* (5) *ex Suar. etc.*

„2. *Solemniter;* nam si sine solemnitate baptizet, excusant a mortali *Suarez*, *Coninch.*, *Fill. l. c.*

„5. Alii, qui conficiunt et ministrant, non peccant mortaliter, v. gr. cum laici in necessitate baptizant vel ministrant sibi invicem matrimonium in mortali. Ita contra *Sylv.*, *Vasq. et alios* docet *Suarez cum aliis;* qui tamen vult, eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Filliuc.*, *Fern.*, *Sanch.*, *Coninchius* (6).

„6. Qui ministrat, etsi non conficiat, eucharistiam in mortali, peccat mortaliter, ut habet communis *Suar.*, *Fill.*, *Laym.*, *Bon. et aliorum contra Vasq.*, cujus sententiam *Diana* recte notat esse probabilem, sive sit sacerdos sive diaconus (7). Idem docet *card. de Lugo* (8). Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cum moraliter non sit nisi una distributio et una indigna ministratio (9).

(1) *Bon. q. 3. punct. 2. §. 1.* — (2) *Vasq. d. 136. c. 1., card. de Lugo d. 8. sect. 9.* — (3) *cont. 3. tr. 5.* — (4) *d. 8. s. 9. n. 151.* — (5) *tom. 1. c. 5. q. 10.* — (6) *q. 64. a. 6. l. 1.* — (7) *ut vide p. 3. t. 4. r. 195.* — (8) *d. 8. n. 155.* — (9) *ita Tann. 2. 2., Henriquez, Fill. n. 87. etc. contra Coninch. et Bon.*

„7. Etsi probabile sit, quod docent *Sylv.*, *Caj.*, *Fill.* (1), „*Nav. et Sa* (2), diaconum et subdiaconum, si cum mor- „tali in ordine suo ministrent, item sacerdotem et epi- „scopum, si sacramentalia exerceat, nuptias, aquam be- „nedicat, altaria, templa, vasa consecret, concionetur, „eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mor- „taliter: contrarium tamen videtur verius, ut docent „*Suar.*, *Vasq.*, *Laym.*, *Coninch.* (3), *card. de Lugo l. c.* „Ratio est, quia hæ actiones non tendunt proxime ad „sanctificationem animæ ex opere operato, sicut actio- „nes sacramentales.

„8. Non videtur vera esse sententia, quæ docet, esse „mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias „etc. (4). Quod si quis in mortali (etiam laicus in ne- „cessitate) elevet de terra eucharistiam, non videtur „aliud agere, quam si Christum, in hac vita lapsum, „elevasset: secus tamen, si quis id extra necessitatem „temere præsumat, exemplo *Ozæ* (5).

31. — Distinguere hic oportet confectionem et administrationem sacramentorum ab aliis functionibus sacris.

Et I., quod ad *sacramentorum confectionem* sive *administrationem* pertinet, commune et certum est apud DD. (quidquid dicant aliqui non audiendi apud *Croix*), quod minister sacramenti ad id ordinatus, si conficiat et ministret solemniter in mortali, mortaliter peccat. Rationem affert *d. Thomas* (6), dicens: *Conveniens esse, ut sacramentorum ministri sint justi, quia ministri debent domino conformari....; et ideo non est dubium, quin mali exhibentes se ministros Dei et ecclesiæ in dispensatione sacramentorum peccent. Et quia hoc peccatum pertinet ad irreverentiam Dei et contaminationem sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris, consequens est, quod tale peccatum ex genere suo sit mortale.*

32. — Sed *quæritur 1.*, an peccet graviter minister, qui confert sacramentum, ad quod non sit specialiter ordinatus. Hæc quæstio quippe tantum locum habet in

(1) *t. 1. tr. 1. c. 6. n. 87.* — (2) *v. ordo.* — (3) *q. 64 art. 6. dub. 1.* — (4) *Sayr., Suar., Bon. d. 1. q. 3. p. 2.* — (5) *Bon. d. 1. q. 3. p. 2. n. 12.* — (6) *3. part. q. 64. art. 6.*

baptismo et matrimonio ; nam alia sacramenta patet non posse ministrari nisi a ministris consecratis.

Prima sententia negat, et hanc tenent **P. Conc.** (1), qui vocat veram et communem, *Tourn.* (2), *Nat. Alex.* (3), *Anacl.* (4), *Salm.* (5) cum *Suar.*, *Bonac.* et *Valent.*; item *Gonet*, *Habert*, *Juenin etc. apud Cont. Tourn.* (6). Et expresse eam docet *s. Thomas* (7), ubi ait: *In articulo tamen necessitatis* (sacerdos) *non peccaret baptizando in casu, in quo etiam posset laicus baptizare; sic enim patet, quod non exhiberet se ministrum ecclesiæ, sed subveniret necessitatem patienti. Secus est autem in aliis sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis sicut baptismus.*

Hæc sententia est quidem probabilis: sed spectata ratione videtur probabilior *secunda sententia* affirmans, quam tenent *Cont. Tournely l. c.*, *Croix* (8), *Antoine* (9) *et Lugo cum Vasq.*, *Pont.*, *Nav.*, *Led. etc.* Hæc sententia docet, quod per se loquendo laicus sive sacerdos ministrans non solemniter graviter peccat ministrando in mortali. Ratio, tum quia peccatum, quod committit indigne ministrans, juxta doctrinam *d. Thomæ n. præc.* allatam, consistit in irreverentia, quæ irrogatur Deo et sacramento; et quidem hæc irreverentia non tantum infertur a ministro consecrato, sed et a non consecrato; tum quia hic, licet tunc non se exhibeat ut ministrum ecclesiæ, tamen se exhibet ut ministrum Christi; tum quia sancta sancte tractanda sunt, et sane sub gravi in re gravi: actio autem ministrandi sacramenta est quidem eximie sancta, quia fit nomine Christi et est immediate cooperans in sanctificationem animæ, unde, a quocumque exerceatur, ipsius sanctitatem requirit.

Hinc infertur 1., probabilius esse cum *Contin. Tourn.*, *Antoine*, *Croix ll. cc. et aliis* (10), laicum sive sacerdotem ministrantem non solemniter baptismum in necessitate peccare graviter, si ministret in mortali.

(1) *t. 8. p. 90. n. 15.* — (2) *prælect. theol. de sacr. quæst. 7. art. concl. 2. in medio.* — (3) *de sacr. l. 2. reg. 8.* — (4) *tr. 14. dist. 1. n. 45.* — (5) *de sacr. in gen. c. 7. p. 10. n. 87.* — (6) *de sacr. cap. 2. art. 1. sect. 2. punct. 1. §. 2. v. dixi 2.* — (7) *3. p. q. 64. art. 6. ad 3.* — (8) *n. 92. et 93.* — (9) *q. 6.* — (10) *apud Salm. tr. 1. c. 7. p. 10. n. 92.*

Infertur 2., probabilius peccare graviter contrahentes matrimonium in mortali, non solum sacramentum suscipiendo, sed etiam ministrando, ut dicunt *Pontius* (1), *Lugo* (2) *cum Nav., Vasq., Led. etc. (contra Sanch.* (3), *Suar.* (4), *Bon.* (5) *cum Soto etc.)*; nostramque sententiam *Croix* (6) absolute veram putat, eamque valere dicit, etiamsi matrimonium ineatur per procuratorem.

33. — Diximus: *per se loquendo;* nam per accidens minister, tam consecratus quam non consecratus, excusatur, si ministret in mortali sacrum baptismum aut pœnitentiam necessitate, puta si non posset tam cito conteri, et periculum esset, quod moribundus decederet sine baptismo aut absolutione; ut communiter docent cum *Busemb. ut supra Lugo* (7), *Ronc.* (8), *Cont. Tourn.* (9), *Antoine* (10), *Croix* (11), *Salm.* (12) *cum Vasq., Conc. etc.* Et idem ait *Moya apud Croix l. c.* de confessario, quia non posset tam cito conteri, quin incurrat notam infamiæ. Idem dicunt *Tamb.* (13) *et Lugo* (14) *cum Vasq. et Henr.* de sacerdote, qui incœpta missa in bona fide recordaretur peccati mortalis et valde difficulter conteri posset, et contra nequiret sine infamia cessare ab inchoato sacrificio; sed his opinionibus merito contradicit *Concina* (15). Ratio, quia ex una parte urget præceptum divinum, ut sacramentum in gratia conficiatur aut suscipiatur; et ex altera non est impossibile tali sacerdoti actum contritionis elicere; etenim *Deus*, ut docet *Tridentinum* (16), *impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere, quod possis, et petere, quod non possis, et adjuvat, ut possis.* Ergo, si sacerdos non se conterit, ex culpa sua provenit, vel quia non conatur quantum potest, cum hic tempus sufficiens adsit (secus in primo casu moribundi), vel quia peccato adhæret.

Præterea hic notandum cum *Cont. Tourn.* (17), quod

(1) *de matr. l. 1. c. 8. n. 11.* — (2) *de sacr. d. 8. n. 150.* — (3) *de matr. l. 2. d. 6. n. 4.* — (4) *de sacr. d. 16. sect. 2.* — (5) *d. 1. q. 3. p. 2. §. 1. n. 10.* — (6) *l. 6. p. 1. n. 93.* — (7) *d. 8. n. 151.* — (8) *de sacr. c. 4. q. 6.* — (9) *de sacr. cap. 2. art. 1. sect. 2. punct. 1. §. 2. v. dixi 1.* — (10) *de sacr. c. 2. q. 6.* — (11) *l. 6. p. 1. n. 92.* — (12) *tr. 1. c. 7. p. 10. n. 93.* — (13) *in meth. commun. c. 1. §. 10. n. 71.* — (14) *d. 9. n. 8.* — (15) *tom. 8. p. 350. n. 37.* — (16) *sess. 6. c. 11.* — (17) *loc. cit. verb. circa.*

sacerdotes ministrantes in amplis nosocomiis aut in castris, cum ibi necessitates morientium sint obviæ, tenentur semper se paratos habere ad ministranda sacramenta in gratia. Et idem ex eadem ratione rationabiliter ait *Cont. Tourn.* (1) de obstetricibus. A fortiori autem ad id tenentur parochi aliive sacerdotes, quibus ex officio incumbit sacramenta ministrare, ut bene ait *Nat. Alex.* (2), referens monitum *s. Caroli Borromæi in suis instructionibus*, ubi hæc habentur: *Parochus omnisque sacerdos, cujus est sacramenta administrare, meminisse debet, omni fere temporis momento paratum esse oportere ad tam sanctæ administrationis munus.*

34. — *Quæritur 2.*, an sacerdos conferens sacramenta teneatur præmittere confessionem, si sit in mortali. In confectione eucharistiæ certum est ex Tridentino, præmittendam esse confessionem, juxta dicenda n. 255. Quoad alia vero sacramenta

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Merbesius* (3), *Genet* (4), *Conc.* (5) *ex catechismo Romano* (6), ubi dicitur: *Cum sacramenta administramus aut percipimus, toties confessio prætermittenda non est.* Ratio, tum quia idem motivum præcepti, quod currit in eucharistia, valet etiam in aliis sacramentis; tum quia minister, cum teneatur ministrare sacramenta in statu gratiæ, debet habere moralem certitudinem de sua justificatione, sicut habere debet de materia et forma: hæc autem certitudo nequit haberi per contritionem, quæ difficillime et a paucis obtinetur.

Secunda sententia vero probabilior et communis negat necessitatem confessionis, et dicit sufficere, quod eliciatur contritio. Hanc tenent *Suarez* (7), *Lugo* (8), asserens esse communem, *Salm.* (9), qui pariter asserunt, communem esse hanc sententiam, scilicet quod satis sit elici contritionem probabiliter existimatam; item *Sylv.* (10), *Laym.* (11),

(1) *ibid. v. dixi. 2. hæc tamen.* — (2) *de sacr. l. 2. reg. 12* — (3) *tom. 2. p. 71. concl. 5.* — (4) *tom. 3. p. 35. q. 4.* — (5) *tom. 8. p. 94. n. 27.* — (6) *p. 2. c. 5. §. 45.* — (7) *loc. infra citando.* — (8) *de sacr. d. 8. n. 145.* — (9) *tr. 1. c. 7. p. 10. n. 94.* — (10) *verb. confessio.* — (11) *l. 5. t. 1. c. 5. n. 10.*

Nav.(1), *Victor*(2), *Ronc.*(3), *Spor.*(4), *Croix*(5), *Viva*(6), *Elbel*(7), qui etiam asserit communem, *Bonac.*(8) [*cum Reg.*, *Fill.*, *Henriq. et aliis passim.* Prob. 1. ex rituali Romano *de sacramentis in genere*, ubi dicitur: *Sacerdos, si fuerit peccati mortalis sibi conscius (quod absit), ad sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat. Sed si habeat copiam confessarii, et temporis locique ratio ferat, convenit confiteri.* Nota: *convenit;* ergo ex rituali sufficit pœnitere per contritionem, et confessio est de convenientia, non de necessitate. Probatur 2. ratione, tum quia in aliis sacramentis non habetur præceptum, neque naturale neque divinum neque ecclesiasticum, de præmittenda confessione, ut habetur in suscipienda eucharistia: tum quia, ut ait doctissimus *Suarez*(9), licet confessio (ut videmus) valde conveniat, tamen satis est, ut sacerdos adhibeat diligentiam moralem ad se justificandum per contritionem, quin summam adhibeat per confessionem; nec eadem ratio currit pro materia et forma sacramenti, quam pro licita administratione sacramenti; ibi enim, cum agatur de substantia seu de veritate rei, probabilitas non potest efficere, ut materia et forma inepta evadant apta; sed in licita administratione sacramenti, cum agatur tantum de modo, id est de honestate actionis, bene probabilitas efficit, ut actio sit honesta, quando prudenter honesta judicatur, quamvis in se forte talis non sit.

35. — *Quæritur 3.*, an peccet mortaliter sacerdos aut diaconus, ministrans eucharistiam in mortali.

Prima sententia negat, et hanc tenent *Lugo*(10), *Sporer*(11) *), *Diana*(12), et probabilem putant *Salm.*(13) *cum*

(1) *sum. c. 2. n. 6.* — (2) *sum. n. 135.* — (3) *de sacr. q. 4. c. 1. r. 6.* — (4) *p. 1. c. 3. sect. 3. n. 170.* — (5) *l. 6. p. 1. n. 93.* — (6) *q. 1. a. 4. n. 4.* — (7) *conf. 2. n. 49.* — (8) *d. 1. q. 3. p. 2. n. 3.* — (9) *in 3. part. d. 16. v. quæritur.* — (10) *de sacr. d. 8. n. 155.* — (11) *theol. sacr. p. 1. c. 3. sect. 3. n. 172.* — (12) *p. 2. t. 14. a. 23.* — (13) *de sacr. in gen. c. 7. p. 11. n. 100. ad n. 103.*

---

*) *Sporer* tamen sententiam oppositam affirmativam *valde probabilem*, sane communem doctorum et conformem reverentiæ debitæ huic augustissimo sacramento vocat; negativam vero *æque probabilem* dicit. *Editor.*

Sylvio, *Vasq.*, *Gabr.*, *Led. etc.*, *Viva* (1), *Croix* (2) *cum Arriaga*, *Aversa*, *Dicast.*, *Amico*, *Bernal. etc.* Ratio, quia distribuens eucharistiam, cum non conficiat sacramentum, tantum remote cooperatur ad productionem gratiæ: non ponit enim actionem per se causantem gratiam, sed tantum applicat activa passivis; nec agit is nomine Christi, cum Christus non requisiverit, ut distribuens sit persona sacra; olim enim etiam laici communionem sibi vel aliis porrigebant.

Secunda sententia vero, quam sequimur *), affirmat, eamque tenent *Suar.* (3), *Conc.* (4), *Holzm.* (5), *Cont. Tourn.* (6), *Viva* (7), *Antoine* (8), *Laym.* (9), *Ronc.* (10), item *Gonet*, *Bonac.*, *Valent.*, *Coninch.*, *Fill.*, *Vill. etc.* (11). Probatur ex *c. Sciscitantibus causa 15. qu. 8.*, ubi *Nicolaus I.*, loquens de sacerdote adultero, eucharistiam ministrante, dicit: *Mali bona administrando se tantummodo lædunt.* Et cum hæc materia, de qua agitur, sit gravis, consequenter graviter *se lædunt.* Idem probatur ex catechismo Romano (12), ubi dicitur: *Si homini peccatis contaminato minus licet de rebus divinis agere, quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, contrectare atque aliis porrigere et ministrare vereatur?* Item ex rituali Romano §. 1., ubi: *Impure et indigne ministrantes* (sacramenta) *in æternæ mortis reatum incurrunt.* Et de sacramento eucharistiæ dicitur: *Omnibus quidem ecclesiæ catholicæ sacramentis religiose sancteque tractandis magna cura adhibenda, sed præcipue in administrando ac suscipiendo ss. eucha-*

(1) *q. 1. art. 4. n. 4.* — (2) *l. 6. p. 1. n. 94.* — (3) *in 3. p. d. 16. sect. 3. et 4. v. dices.* — (4) *t. 8. p. 90. n. 17.* — (5) *de sacr. in gen. tr. 1. n. 39.* — (6) *de sacr. cap. 2. art. 1. sect. 2. punct. 1. §. 2. v. colliges 3.* — (7) *loco supra cit.* — (8) *de sacr. c. 2. q. 6. v. resp. 2.* — (9) *l. 5. tr. 1. c. 5. n. 8.* — (10) *de euch. c. 4. q. 2.* — (11) *apud Croix n. 94.* — (12) *p. 2. c. 1. n. 26.*

*) Priorem sententiam *s. Alphonsus* aliquando probabilem dixit (ut patet ex retractatione 62.), postea vero refutavit. *Editor.*

ristiæ sacramento. Ratio igitur nostræ sententiæ est, quia sacerdos, ministrans eucharistiam in mortali, gravem irrogat injuriam huic sacramento, eo quod ut minister ad illud dispensandum consecratus ipsum indigne ministrat: et sicut in aliis sacramentis minister proxime per confectionem concurrit ad sanctificationem suscipientium, ita hic proxime concurrit per dispensationem, cum minister eucharistiæ non possit ut ministrum se exhibere aliter, quam per dispensationem, juxta illud *d. Pauli 1. Corinth. 4, 1.: Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei.* Nec valet dicere, quod sacerdos non sit a Christo præcipue deputatus ad eucharistiam ministrandam ex eo, quod olim etiam per laicos hoc fiebat; nam licet per accidens in necessitate hoc laicis permissum est, sicut etiam et baptizare, tamen nemo potest negare, quod minister ordinarius et ex officio ad eucharistiam dispensandam sit solus sacerdos vel diaconus ex commissione.

Hinc diximus cum *Mazzotta* (1), *Holzm.* (2), quod celebrans in mortali quatuor sacrilegia committit: 1. quia sacramentum conficit; 2. quia suscipit; 3. quia ministrat sibi indigno, ut bene advertunt *Holzm. l. c.*, *Croix* (3), *Suar.* (4) *et Lugo* (5); cum enim celebrans tunc duas agat partes, alteram ut sumens, alteram ut minister, ideo duo sacrilegia committit; prout diximus de contrahente matrimonium in mortali, qui dupliciter graviter peccat, quia nimirum suscipit, et quia ministrat sacramentum. De his tribus sacrilegiis jam diximus *lib. 2. n. 44.* — 4. Sacrilegium committit, quia eucharistiam ministrat in mortali, prout mox supra probavimus. Utrum autem ministrans eucharistiam unum peccatum committat vel plura, quot sunt ii, qui successive suscipiunt? *Bon.* (6) *cum Conc. et aliis* affirmant; quia singulæ distributiones sunt singula convivia et actiones completæ: sed probabilius dicunt *Henno* (7), *Viva* (8) *et Fill. ac Henriq. ap. Bonac.* pluralitatem communicantium constituere tantum circumstantiam aggravantem, sed non multiplicitatem peccato-

(1) *t. 3. p. 49.* — (2) *l. 3. n. 26.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 93.* — (4) *d. 67. sect. 1.* — (5) *d. 8. n. 199. et 202.* — (6) *d. 1. q. 3. p. 2. §. 1. n. 15.* — (7) *de pecc. cap. 3. n. 2.* — (8) *de sacr. q. 1. art. 4. n. 4.*

rum, cum verius sit una actio moralis et unum convivium: quod unum sane dicitur, quamvis ex pluribus constet conviviis. Hinc dicit rituale: *Ubi vero omnes communicaverint, sacerdos dicere poterit: O sacrum convivium etc.*

Valde autem probabiliter ait *Cont. Tourn.* (1) *cum d. Thoma* (2), quod peccat graviter, qui existens in mortali eucharistiam ex officio tangit immediate vel mediate, puta gestando in processione, vel populum benedicendo; hocque expresse videtur docere *s. Dionysius ap. Cont. Tourn. l. c.*, dicens: *Qui tangunt res sacras, quasi suo officio utentes, peccant mortaliter.* Sed non improbabiliter *Bon.* (3), *Croix* (4), *Lugo* (5), *Anacl.* (6), *Holzmann* (7), *Elbel* (8) *et Salm.* (9) *et Busemb.* (10) *cum Suar., Vasq., Laym. et Coninch.* id negant; quia hæc non est administratio sacramenti, nec videtur materia tam gravis, ut peccatum mortale inducat. Dicit enim *Suarez* (11): *Cum aliæ actiones præter sacramenta non sint ad sanctificationem per gratiam proxime ordinatæ, neque in eis se exhibeat sacerdos ut minister Dei sanctificantis animam, non est tam gravis causa et ratio exigendi internam animæ sanctitatem ad eas exercendas. Ergo illas in peccato efficere ex parte materiæ non videtur esse grave sacrilegium.*

36. — *Quæritur 4.*, an peccet graviter confessarius excipiens confessionem in mortali, cum proposito eliciendi contritionem, antequam absolvat.

Prima sententia probabilis, quam tenent *Gonet* (12) *et Cont. Tourn.* (13), *Escob.* (14) *cum Suar. et Franc. de Lugo*, affirmat; quia talis actio est sacramentalis, et pertinet ad ministrum consecratum, cum sacerdos non minus consecretur ad audiendam confessionem, quam ad absolvendum.

Secunda sententia communior et probabilior negat, et hanc tenent *eard. de Lugo* (15), *Sporer* (16), *Elbel* (17),

(1) *loc. cit. v. colliges 4. et 5.* — (2) *in 4. d. 24. q. 1. art. 3. q. 5.* — (3) *d. 1. sect. 3. p. 2. §. 1. n. 13.* — (4) *l. 6. p. 1. n. 101.* — (5) *d. 8. n. 155.* — (6) *tr. 14. dist. 1. n. 58.* — (7) *de sacr. tr. 1. n. 29.* — (8) *conf. 2. n. 50.* — (9) *tr. 1. c. 7. p. 11. n. 100. et 106.* — (10) *ut supra n. 7.* — (11) *in 3. parte d. 16. sect. 3. v. atque hinc.* — (12) *d. 7. c. 6. n. 108.* — (13) *ibid. v. colliges 2.* — (14) *l. 8. n. 234.* — (15) *de sacr. d. 8. n. 158.* — (16) *p. 1. c. 3. sect. 3. n. 173.* — (17) *conf. 12. n. 50.*

Diana (1), *Salm.* (2) *cum Henriq. et Croix* (3) *cum March., Rodr., Moya, Gob., Dic., Aversa, Bernal et Bosco.* Ratio, qua utitur *Lugo*, est, quia sacerdos audiendo confessionem tantum passive se habet; sed hanc rationem merito non admittit *Croix*, quia confessarius excipiendo confessionem revera non se habet tantum passive, sed etiam agit formando judicium de peccatis. Ratio aptior aliorum est, quia confessarius audiendo non conficit sacramentum: illud enim non conficitur, nisi quando absolutio impertitur. Id autem, quod ibi addit *Croix cum Marc. et Gob.*, nempe ministrum non peccare mortaliter, si in mortali formam inchoet sacramenti, modo conteratur, antequam illam perficiat, mihi non placet; nam licet gratia non conferatur nisi forma expleta, tamen valor sacramenti et collatio gratiæ non tam pendet ab ultimis verbis formæ, quam a primis; unde sacerdotem, qui eam incipit in mortali, merito dicit *Aversa ap. Croix*, graviter peccare, quia jam irrogat injuriam sacramento, conferendo illud in mortali.

Quæritur 5., an confessarius, plures successive absolvens in mortali, plura peccata committat. *Vide dicta lib. 2. n. 50. qu. 6.*, ubi veriorem esse diximus sententiam affirmativam, quia singulæ absolutiones sunt singula sacramenta.

37. — II. Quod autem pertinet ad *alias functiones sacras*, quæ non sunt confectiones, neque administrationes sacramentorum, quæstio est, an minister, qui ex officio illas exercet in mortali, peccet mortaliter.

Prima sententia, pro qua certe videtur esse *d. Thomas* (4) (quidquid aliqui dicant), et sequuntur alii apud *Juenin.* (5), dicit, omnes exercentes ex officio functiones ordinis suscepti, ab episcopo usque ad ostiarios, in mortali culpam gravem committere. Hæc verba *d. Thomæ: Quicumque autem cum peccato mortali aliquod sacrum officium pertractat, non est dubium, quin illud indigne faciat; unde patet, quod peccat mortaliter.*

Secunda sententia vero communior et satis probabi-

(1) *p. 1. tr. 7. r. 47.* — (2) *tr. 1. c. 7. p. 11. n. 107.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 102.* — (4) *in 4. d. 24. q. 1. art. 3. q. 5. ad 4.* — (5) *instit. theol. tom. 7. p. 86. q. 4.*

lis negat, et hanc tenent *Suarez* (1), *Holzm.* (2), *Anacl.* (3) *cum Mastrio*, *Bonac.* (4) *cum Soto*, *Val.*, *Fill. etc.*, *Salm.* (5) *cum Vasq.*, *Vill. et Gran.* Ratio 1., quia, ut ait *Suarez* (cujus verba retulimus supra *n. 35. in fine*), omnia alia exercitia ordinum, præter confectionem vel administrationem sacramentorum, cum non sint proxime ordinata ad sanctificationem animæ, non videntur exigere sub gravi exercentium sanctitatem. Ratio 2., quia (ut bene ajunt *Salm.* (6), ubi non constat de præcepto, non est facile imponenda obligatio sub mortali; in his autem functionibus, quas diximus, non constat de tali præcepto, unde gravitas obligationis desumenda est a materia; et cum hæc materia non videtur, saltem non constat, esse tam gravem, videtur, quod exercere tales functiones in mortali non excedat culpam venialem; quæ tamen erit eo gravior, quo actiones magis accedunt ad sacramenti ministerium.

38. — Hinc *infertur I.*, esse probabile, quod non peccent graviter diaconi et subdiaconi, qui in mortali ministrant. Ita *Suarez* (7), *Lugo* (8), *Soto* (9), *Laym.* (10), *Vasq.* (11), *Coninch.* (12), *Salm.* (13), *Holzm.* (14), *Anacl. l. c.*, *Sporer* (15), *Elbel* (16), *Croix* (17) *cum Dic.*, *Bon.* (18) *cum Val.*, *Fill.*, *Angles et alii plures*, nec dissentit *Antoine* (19) (*contra Wigandt* (20), *Cont. Tourn.* (21), *Conc.* (22), *Petrocor.* (23) *et alios ex d. Thom.* (24). Et hoc, etiamsi frequenter ipsi ministrent, ut dicunt *Concina l. c.*, *Croix* (25), *Bonac. et Salm.* (26) *cum Vasq. contra Fill.*, *Suar. et Laym.*, qui frequentiam damnant de mortali, cum illa videatur esse virtualis contemptus; sed verius (ut diximus *lib. 5. n. 161. v. quarta*) juxta doctrinam *d. Thomæ* frequentia per se nequaquam constituit contemptum.

(1) *in 3. p. d. 16. s. 3.* — (2) *tr. 1. n. 31.* — (3) *tr. 14. dist. 1. n. 58.* — (4) *de sacr. d. 1. q. 3. p. 2. §. 1. n. 4.* — (5) *tr. 1. c. 7. p. 11. n. 101.* — (6) *ib. n. 108.* — (7) *loc. cit. s. 3.* — (8) *d. 8. n. 152.* — (9) *in 4. d. 24. q. 1.* — (10) *l. 5. tr. 1. c. 5. n. 10.* — (11) *d. 136. c. 4.* — (12) *q. 64. art. 6. d. 1.* — (13) *l. c. n. 104.* — (14) *n. 31.* — (15) *l. c. n. 174.* — (16) *conf. 2. n 50.* — (17) *l. 6. p. 1. n. 98.* — (18) *l. c. n. 7.* — (19) *de sacr. c. 1. quæst. 7.* — 20) *tr. 11. ex 4. n. 37.* — (21) *de sacr. c. 2. art. 1. sect. 2. punct. 1. §. 2. v. colliges 6.* — (22) *t. 8. p. 32. n. 31.* — (23) *t. 3. p. 79.* — (24) *l. c. ut supra.* — (25) *n. 98.* — (26) *cit. n. 104. in fine.*

Objiciunt 1. illud Apostoli *1. Timoth. 3, 9.*, ubi dicitur, quod diaconi debent esse *habentes mysterium fidei in conscientia pura.* Ergo (ut dicunt), qui ministrant cum peccato, agunt contra Apostoli præceptum. Sed *respondetur*, quod diaconi tempore Apostoli (ut ferunt *Tournely* (1) et ipse *auctor Petrocor.* (2) ex officio eucharistiam atque baptismum fidelibus ministrabant; id enim testatur *s. Justinus ap. Petroc.*, dicens: *Qui apud nos vocantur diaconi, distribuunt unicuique panem etc.; porro alimentum hoc vocatur eucharistia.* Et *Tertullianus* apud *Tourn. ibid.* ait: *Dandi baptismi jus habet episcopus, deinde presbyteri et diaconi, non tamen sine episcopi auctoritate.* Ergo merito ob reverentiam baptismi et eucharistiæ, quorum administratio diaconis committebatur, puram conscientiam in eis Apostolus requirebat.

Objiciunt 2. textum in *c. Quæsitum de cohab. cler. etc.*, ubi dicitur clericus concubinarius occultus esse sub mortali quoad seipsum suspensus ab officio; et præcipue alium textum *in c. Quæsitum ult. de temp. ord.*, ubi *Gregorius IX.*, loquens de sacerdotibus et aliis clericis existentibus in peccato mortali occulto, dixit: *Si non pœnituerint, monendi sunt et sub interminatione divini judicii obtestandi, ut in testimonium suæ damnationis in susceptis etiam ordinibus non ministrent.* Sed *respondetur 1.* cum *Lugo* (3) et *Croix* (4), quod *Gregorius* recte dixit, tales clericos peccare graviter ministrando in mortali, quia juxta decretum *Anacleti* Papæ et canonem apostolorum 9. (cujus verba affert *Suarez* (5) ministri altaris tunc temporis tenebantur communicare in missa; et in hoc sensu verum est, quod per quodlibet peccatum mortale diaconi et omnes alii altari ministrantes suspensi erant ab exercitio suorum ordinum. *Resp. 2.*, quod, si hic textus rigorose intelligendus esset, etiam clerici minores, exercendo actus suorum ordinum, peccarent mortaliter; sed hoc nec etiam auctores contrarii audent asserere, et ipse *Cont. Tourn.* (6) expresse oppositum censet, dicens, in hoc convenire omnes theologos, tum quia munia clericorum minorum etiam a laicis exercentur, tum

(1) *præl. theol. de bapt. quæst. 3. art. 2. concl. 1.* — (2) *t. 4. p. 215.* — (3) *n. 147.* — (4) *n. 103.* — (5) *d. 69. sect. 3. §. 1. ad 2.* — (6) *loco supra cit. v. quod spectat.*

quia eorum functiones valde distant ab actione sacrificii. Unde, cum textus nimis videatur probare, intelligendus est *Gregorius* minime voluisse jus novum condere, sed tantum explicasse (ideo dixit: *monendi sunt*) naturalem obligationem ministrantium altari, pro subjecta materia abstinendi ab exercitio ordinum, juxta qualitatem reverentiæ, quam quilibet ordo pro sua dignitate requirit; aliam enim reverentiam requirit administratio sacramentorum, et quidem sub gravi, aliam exigunt aliæ functiones, et non tantam, majorem tamen aut minorem juxta (ut diximus) proximitatem, quam habet functio illa ad sacramentum.

39. — *Infertur II.*, probabiliter non peccare graviter episcopum, qui in mortali conficit chrisma vel oleum sanctum, ut tenent *Palaus* (1), *Vasq.* (2), *Salm.* (3), *Croix* (4), *Holzm.* (5) *cum Henr.*, *Bonac.* (6) *cum Suar.*, *Soto*, *Coninch.*, *Fill.*, *Sayr. et aliis, contra Cont. Tourn.* (7) *et alios cum Lugo* (8), qui putat, id esse mortale, eo quod chrisma vel oleum, quod necessario debet esse ab episcopo benedictum, est materia sacramenti, sine qua non sit sacramentum. Sed respondetur, quod, licet chrisma vel oleum non sit materia apta, nisi benedicatur ab episcopo, tamen episcopus materiam benedicens non peccat mortaliter, quia remote semper concurrit ad productionem gratiæ; alias, quicunque pararet materiam ad alia sacramenta in mortali, graviter etiam peccaret; per accidens enim se habet, quod chrisma vel oleum pro confectione confirmationis et extremæ unctionis non sit materia apta nisi ab episcopo benedicta.

40. — *Infertur III.*, communissimam et probabiliorem esse sententiam, quod non peccet mortaliter episcopus vel sacerdos, qui in mortali consecrat templum, benedicit vestes sacras aut corporalia, assistit matrimonio, benedicit cineres, aquam lustralem etc.: ut contra *Sylvest.*, *Caj. etc. apud Busemb.* tenent *Lugo*, *Vasq.*, *Laym.*, *Coninch.*; *item Gonet* (9), *Antoine* (10), *Croix* (11) *et Sal-*

(1) *de sacr. d. un. p. 6. n. 4.* — (2) *c. 4. n. 48.* — (3) *tr. 1. c. 7. p. 11. n. 101.* — (4) *l. 6. p. 1. n. 96.* — (5) *tr. 1. n. 30.* — (6) *q. 3. p. 2. §. 1. n. 8.* — 7) *ib. v. collig. 6.* — (8) *d. 8. n. 156.* — (9) *man. t. 6. p. 78.* — (10) *c. 1. q. 8.* — (11) *n. 99.*

mant. (1) *cum Suar., Bon. et Led., ac non dissentit Cont. Tourn l. c.*

Quæritur autem, an concionator in peccato mortali peccet mortaliter.

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Caj.* (2), *Merbes* (3), *Juenin* (4), *Cont. Tournas* (5) *et alii* (6); et pro hac sententia videtur etiam esse *d. Thomas*, (7), ubi dicit, concionantem in mortali, etiam occulto, graviter peccare, eo quod (ut ait) *impedit finem doctrinæ, quia ore se profitetur nosse Deum, factis autem negat.* Alii vero diversa ratione utuntur; dicunt enim peccare mortaliter, quia in mortali exercet actum ordinis.

Secunda sententia vero communior et probabilior negat, et hanc tenent *Gonet l. c., Suar.* (8), *Lugo* (9), *Pal.* (10), *Bon.* (11) *cum Vasq. et Sayr., Sporer* (12), *Croix* (13), *Salm.* (14), *Diana* (15) *cum Villal., Torres, Laym. et aliis pluribus.* Ratio, tum quia nulla patet lex divina vel ecclesiastica prohibens sub gravi peccatoribus abstinere a prædicatione; tum quia actus prædicandi non tendit immediate ad sanctificandum hominem, cum de se non causet gratiam, sicut causant administrationes sacramentorum. Nec obstat ratio oppositæ sententiæ, nempe quod peccator prædicans in mortali graviter peccet, quia exercet indigne officium ordinis. Nam respondetur, aliud esse, exercere officium ordinis, aliud, officium annexum ordini. Qui enim exercet officium ordinis, cum hoc ordinetur ad eucharistiam, illud indigne ministrans eucharistiæ probabiliter injuriam irrogat (dico: *probabiliter;* quia oppositum etiam est probabile, ut diximus *n. 45. v. valde;* cum tale exercitium non sit proxime ordinatum ad productionem gratiæ, prout est administratio sacramenti). Qui vero exercet officium prædicandi, cum hoc sit tantum extrinsece annexum ordini, et per se dumtaxat or-

(1) *tr. 1. c. 7. p. 11. n. 105. et 106.* — (2) *2. 2. q. 187. art. 1. et 3. d. 6.* — (3) *p. 3. q. 15.* — (4) *q. 5. c. 3. a. 2.* — (5) *ib. v. quæres.* — (6) *apud Dian. p. 3. tr. 4. r. 197.* — (7) *in 4. d. 19. q. 11. art. 2. ad 2.* — (8) *in 3. p. t. 3. d. 16. sect. 3. in fine. et de charit. d. 8. sect. 4. n. 6.* — — (9) *de sacr. d. 8. n. 152.* — (10) *t. 1. tr. 6. d. 3. p. 7. n. 7.* — (11) *d. 1. q. 3. p. 2. n. 8.* — (12) *p. 1. c. 3. sect. 3. n. 174.* — (13) *l. 6. p. 1. n. 99.* — (14) *ibid. c. 7. n. 106.* — (15) *l. c. et t. 7. tr. 3. r. 14.*

dinatum ad proximum, peccator prædicans non infert injuriam ordini, sed proximo; unde juxta injuriam, quæ proximo irrogatur, debet culpa mensurari. Hinc fit, quod occultus peccator prædicans, cum nullum damnum irroget proximo, imo utilitatem afferat, ideo non est, cur de mortali damnetur. Dixi: *de mortali;* nam communiter non excusant DD. a veniali, ob aliqualem irreverentiam, quæ fit verbo divino. Hinc usus habet, quod prædicator ante concionem petere soleat benedictionem ab episcopo, dicens: *Munda cor meum etc.*

41. — Dicunt vero *Suar.*, *Soto et Diana ll. cc.*, non excusari a mortali prædicatorem, cui ex officio incumbat concionari, si prædicet existens publicus peccator; quia tunc scandalum præbet impeditque finem doctrinæ. Et huic sententiæ videtur postea se conformasse *d. Thomas;* nam licet *l. c. ut supra* asseruerit, quod tam occultus quam notorius peccator mortaliter peccet concionando; tamen, ut advertit *P. Concina* (1), videtur s. Doctor doctrinam illam voluisse postmodum delinire et ad solos et publicos peccatores restringere: etenim in *2. Corinth. c. 6. lect. 1. ex s. Gregorio* sic inquit: *Cujus vita despicitur, restat, ut ejus prædicatio contemnatur, ut publicus et famosus peccator cavere sibi debeat, ne prædicet, alias peccat.* Et hoc potius intelligendum videtur, si concionator increpet vitium, de quo ipse publice est diffamatus, juxta illud *Rom. 2, 21.*, ubi Apostolus dicit: *Qui alios doces, teipsum non doces; qui prædicas non furandum, furaris; qui dicis non mœchandum, mœcharis etc. Nomen.... Dei per vos blasphematur inter gentes.*

42. — „Resp. II. Requiritur præterea, ut exhibeat ac „curet non tantum, quæ ad substantiam sacramenti sunt „necessaria, sed etiam, quæ ad decorem sive ex natura „rei sive ex præcepto ecclesiæ, spectant. Ratio prioris „est, quia alioqui sacramenta dehonestat et tractat in„digne. Ratio posterioris est, quia sacramenta sancte sunt „tractanda, et præcepta ecclesiæ obligant in conscientia.

Unde resolves:

„1. Peccat ministrans mortaliter: 1. si utatur materia

(1) *t. 8. p. 93. n. 25.*

„vel forma falsa vel (extra necessitatem) dubia (1); 2. si „omittat intentionem requisitam. Quod si vero dubium „oriatur, et non tantum inanis scrupulus (is enim rejici „debet), an forma fuerit legitima, vel an legitime et in„tegre prolata; tunc, etsi speculative probabile sit, for„mam esse legitimam, in praxi tamen iteranda erit sub „conditione, quia tutius hic eligendum est." *(Juxta sensum communem ecclesiæ, ut videre licet in damnatione propositionis 1., facta ab Innoc. XI.* (2).

„2. Peccat quoque (graviter vel leviter pro gravitate „materiæ) 1: qui verba formæ corrupte, inarticulate, in„devote pronuntiat; 2. qui materiam vel formam vel „cæremonias contra ecclesiæ morem, quamvis acciden„taliter, sine causa mutat vel omittit. Quod si fiat ex „contemptu, est mortale; si ex negligentia, sæpe est „mortale, quando ea magna est et in re gravi (3).

„3. Peccat graviter, qui ministrat sacramentum publico „peccatori vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex „confessione vel sit occulta indignitas, et ex negatione „sequeretur infamia, ut patet ex praxi ecclesiæ et Christi, „qui Judæ eucharistiam dedit. Gravius peccaret, qui, „ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecra„tam, etsi sic cum eo convenisset; aut qui, non audens „indigne celebrare, simularet missam, elevans hostiam „non consecratam: quia, quantum est ex se, dat occa„sionem idololatriæ (4).

43. — Super hoc puncto de negandis sacramentis indigno plura utilia sunt notanda. *Dicendum 1.*, certum esse, quod minister graviter peccat ministrando sacramenta indignis, ex communi cum *s. Thoma* (5), *Salm.* (6), *Conc.* (7), *Suar.*, *Henr.*, *Croix* (8), *ex illo Matth. 7, 6.: Nolite dare sanctum canibus.* Imo in quibusdam sacramentis minister, ut se fidelem dispensatorem præstet, non sufficit, si petentem nesciat esse indignum, sed amplius tenetur prudentem rationem habere, quod ille sit dignus; in sacramento enim pœnitentiæ, cum in eo om-

(1) *Bonac. d. 1. q. 2. p. 1. n. 32.* — (2) *vide dicenda n. 57.* — (3) *vide infra c. 4. d. 5.* — (4) *vide Bon. d. 1. q. 6. p. 4., Suar., Coninch. et Schol.* — (5) *3. p. q. 80. art. 6.* — (6) *tr. 1. c. 7. p. 9. n. 72.* — (7) *t. 8. p. 100.* — (8) *l. 6. p. 1. n. 13.*

sino requiratur ad valorem pœnitentis dispositio, minister, prout judex ad hoc constitutus, debet de ea se certum reddere. In sacramento baptismi debet etiam inquirere consensum, dispositionem baptizandi. In sacramento quoque ordinis episcopus debet certam habere scientiam de dignitate ordinandi, cum ad ordinem, prout directum ad publicum bonum, nemo habeat jus, nisi qui vocatur a Deo tanquam Aaron (1). In matrimonio autem sacerdos assistens debet inquirere in impedimenta, cum ad hoc constituatur ab ecclesia. In aliis vero sacramentis, quidquid dicat *Antoine*, ea non sunt deneganda eis, qui catholice vivunt, nisi constet de indignitate petentis. (2) Ratio, quia ad hæc alia sacramenta omnes fideles jus habent, et ministri non sunt judices, sed dispensatores; unde in eis non habent jus inquirendi, sed tantum debitum dispensandi omnibus, qui petunt, modo isti non sint positive indigni, juxta præceptum prædictum: *Nolite dare sanctum canibus:* ergo tantum indignis prohibentur ministrare sacramenta. Ultraquam quod *quisque naturaliter præsumitur bonus*, ut dicitur in *c. Dudum die præsum.*, nisi malus certo probetur.

44. — *Dicendum II.*, sacramentum negandum esse indigno, etiam publice petenti, ut omnes communiter cum *S. Thoma l. c.*, *Suarez et Croix* (3) docent, semper ac peccator est publicus, cum crimen sit notorium, vel jure, quando scilicet quis de eo juridice convictus est: vel facto, cum scilicet commissum est in loco publico: vel fama, nempe cum ex sufficientibus indiciis crimen pervenit ad multos. Et hoc etiamsi aliquibus ex præsentibus crimen sit occultum (4). Excipitur tamen peccator in articulo mortis constitutus, ut *Suar.*, *Tamb.*, *Croix* (5) *cum communi.* Secus tamen, si sit occultus et publice petat, ut dicemus infra *v. dicendum III. n. 50.* Dixi: *si publice petat;* nam si indignus occulte petat, etiamsi ejus crimen sit occultum, sacramentum

(1) *vide super hoc dicenda n 50.* — (2) *ita Suar. p. 3. l. 18. sect. 2., Lugo d. 8. n. 217., Escob. l. 8. n. 340.. Pal. tr. 18. d. un. p. 14. n. 6. cum Soto, Bon. d. 1. q. 6. p. 4. in fine, Elbel conf. 2. n. 36., Croix l. 6. p. 1. n. 137. cum Henr. et Dic.* — (3) *n. 138.* — (4) *Croix l. 6. p. 1. n. 139.* — (5) *n. 143.*

est denegandum, *ut Salm.*(1) *et alii omnes.* Et idem dicendum, si crimen adstantibus jam notum sit (2).

45. — Sed hic plura occurrunt dubia. *Dubium 1.*, an sit negandum sacramentum peccatori, cujus peccatum non sit simpliciter publicum, sed notum sit plerisque ex præsentibus, non autem omnibus. Adsunt tres sententiæ:

Prima cum *Coninch.* affirmat; quia respective ad hoc peccatum videtur esse publicum.

Secunda cum *Suarez et Bonac.* probabilius negat; quia petens adhuc possidet famam respective ad omnes, qui ejus crimen ignorant.

Tertia cum *Diana et Croix* (3) dicit, negandum, si ex præsentibus tantum unus vel alter vir probus ignoret, qui putatur non evulgaturus; et hæc est satis probabilis (4).

46. — *Dubium 2.*, an negandum sacramentum peccatori in eo loco, ubi suum crimen non est publicum, si publicum sit in alio loco.

Prima sententia affirmat, quam tenet *Suarez* (5) *ac Caj.*, *Bon.*, *Pal.*, *Tamb. etc. cum Croix* (6). Ratio, quia ille jam amisit jus ad famam, cum in uno loco sit infamatus (7). Excipiunt tamen doctores (8), si peccator prudenter præsumatur emendatus.

Secunda sententia vero, quam amplector, negat; et et hanc tenent *Cabass.* (9) *ac Soto*, *Vasq. etc.*, *Croix l. c.* Ratio, quia ex una parte, ministrando illi sacramentum, non adest scandalum aliorum, juxta quæ dicemus *n. 48.*; ex alia, negando sacramentum, eadem quidem inconvenientia et damna nascerentur, propter quæ vitanda illicitum est ministro negare sacramentum peccatori occulto, ut dicemus *eod. n. 48.* Secus vero dicendum, si notitia illius criminis facile est ibi perventura.

47. — *Dubium 3.*, quid requiratur, ut publico peccatori eucharistia possit ministrari. *Laym.*, *Nav. etc.* requirunt, præter confessionem aliquod tempus bonæ conversationis ad tollendum scandalum; *Possevinus et Joan. Sanch.* dicunt, sufficere confessionem coram pluribus (modo, ad-

(1) *tr. 1. c. 7. p. 9. n. 73.* — (2) *Suarez, Dic., Arriaga, Croix n. 139.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 139.* — (4) *juxta dicta l. 3. tr. 6. n. 973.* — (5) *p. 3. dist. 27. sess. 5. concl. 3.* — (6) *l. 6. p. 1. n. 140.* — (7) *juxta dicta lib. 4. n. 974.* — (8) *vit. apud Croix d. lib.* — (9) *tom. 1. l. 3. c. 7. n. 3.*

dit *Bernal*, pœnitentia brevi sit publice manifestanda). Et recte *Croix* (1) adhæret huic sententiæ, quando peccator non habet proximam peccandi occasionem: quia, qui publice confessus est, publice censetur emendatus: secus, si adesset occasio, et ille eam non deseruerit. Qui autem occulte petit, sufficit occulte egisse pœnitentiam (2). Sed hic maxime advertendum id, quod habetur in rituali Romano *de eucharistia*, ubi: *Arcendi autem sunt* (a communione) *publice indigni, quales sunt excommunicati, interdicti manifestique infames, ut meretrices, concubinarii, fœneratores, magi, sortilegi, blasphemi et alii ejus generis publici peccatores: nisi de eorum pœnitentia et emendatione constet et publico scandalo prius satisfecerint. Occultos vero peccatores, si occulte petant, et non eos emendatos agnoverit, repellat; non autem, si publice petant, et sine scandalo ipsos præterire nequeat.*

48. — *Dubium 4.* Quid agendum in dubio de crimine vel de pœnitentia? Distinguendum: Si crimen est certum et pœnitentia dubia, sacramentum certe est denegandum, donec constet de pœnitentia; quia possidet infamia. Et hoc dicendum docent *Suarez, Arr., Spor. etc. cum Croix* (3), etiamsi habeatur publica suspicio de crimine, modo suspicio sit tam vehemens, ut æquivaleat morali certitudini; secus, si talis sit, ut probabili ratione deponi possit, ut dicunt AA. citati. Si autem dubitatur de crimine, non potest sacramentum negari. *Croix ib.* Intellige tamen juxta dicta supra *num. 43.* sub initio.

49. *Dubium 5.*, an minister possit dare sacramentum indigno ob metum mortis.

Prima sententia affirmat, modo sacramentum non petatur in odium fidei vel in contemptum religionis; et hanc tenent *Bon.* (4), *Sporer* (5) *et Croix* (6) *cum Escob., Gobat, Dic. et aliis;* ab his laudatur etiam *Suar.* (7), sed ibi præfatus auctor nimis ambigue loquitur et se remittit ad sectiones seqq., in quibus nullum verbum adjicit de hac sententia. Ratio hujus sententiæ est, quia (ut

(1) *l. 6. p. 1. n. 141.* — (2) *Croix ib. in fine cum Suar. et Tamb.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 142.* — (4) *de sacr. d. 1. q. 6. p. 4. n. 14.* — (5) *p. 1. c. 2. sect. 5. n. 188.* — (6) *l. 6. p. 1. n. 138.* — (7) *3. p. d. 67. sect. 1. in fine.*

dicunt) si infamia peccatoris publice petentis sacramentum talem ministrationem excusat et irreverentiam sacramenti reparat (ut mox dicemus), cur mors vel infamia subeunda a ministro eum non excusare debet?

Hæc sententia olim mihi probabilis visa fuit; sed melius re perpensa oppositum nunc teneo cum *secunda sententia*,*) quam tuentur *P. Conc.* (1) *et Ledesma ac alii apud Croix l. c.;* differt enim ratio non negandi sacramentum peccatori occulto et ratio vitandi proprium damnum. Nequit equidem sacerdos publice denegare communionem peccatori occulto, sed cur? quia, ut recte dicit ipse *Croix* (2) *et alii*, *prout Cont. Tourn.* (3) *et Antoine* (4), Christus eo casu videtur cedere juri suo et permittere suæ reverentiæ negationem, non præcipue, ut fama ipsi servetur, ut dicit *d. Thomas* (5) *et Lugo* (6), sed potissimum (ut probant præfati AA.) propter gravia incommoda, quæ inde sequerentur, nempe scandala aliorum, quibus si sacerdos posset ob crimen occultum publice communionem negare, forte etiam boni deterrerentur a susceptione communionis, timentes, ne propter odium vel imprudentiam a sacerdote ejicerentur etc. Hæc autem inconvenientia et scandala non certe interveniunt in ministro, qui metu cogeretur ad ministrandum sacramentum indigno: imo ædificationi esset populo, si ad reverentiam sacramento servandam periculo mortis se exponeret.

50. — *Dicendum III.*: Peccatori occulto publice petenti non est negandum sacramentum; ita omnes cum *s. Thoma* (7), ubi *Eugenius* Papa id confirmat exemplo Christi, qui Judæ communionem porrexit. Ratio, quia tunc censetur Christus cedere juri suo, ne peccator famam deperdat, cui adhuc jus retinet; et hoc ad evitanda gravissima incommoda, quæ alias evenirent, ut mox supra

(1) *t. 8. p. 100. n. 11.* — (2) *n. 144.* — (3) *de sacr. cap. 2. art. 3. sect. 5. concl. 3.* — (4) *de sacr. c. 2. q. 12.* — (5) *3. p. q 80. art. 6. ad 2.* — (6) *d. 8. n. 173.* — (7) *3. p. q. 80. art. 6. ex c. Placuit causa 6. quæst. 2. et cap. Si sacerdos de offic. jud. ord.*

*) Quare prior invenitur inter retractationes n. 63.
Editor.

diximus. E contrario nullo modo ministrandum sacramentum peccatori occulto occulte petenti (1). Excepto casu, quo crimen cognitum fuisset ex confessione; tunc enim nec etiam licet ministro peccatorem monere, ut omnino dicendum cum *Croix* (2) *et Gobat.*

51. — Sed hic *quæritur 1.*, an confessarius possit sacramentum negare ob crimen auditum in confessione sub prætextu aliarum causarum. Affirmant *Vasq.*, *Suar.*, *Pal. et Dic. apud Croix* (3): sed verius negandum *cum Sanchez* (4) *et Laym.*, *Val.*, *Diana*, *Escob. et aliis cum Croix ib.*; quia tunc peccator jam satis adverteret, ex confessione negari sacramentum, et ideo sigillum læderetur, et confessio fieret odiosa, ut idem *Palaus* postea concedit. Ultraquam quod ex decreto *Innocentii XI.* hodie certum est, nullo modo posse confessarium uti notitia confessionis in gravamen pœnitentis (5). Recteque addit *Croix cum Arriaga*, quod, si confessarius extra confessionem aliunde notitiam habuerit, nisi notitia sit moraliter certa, non potest sacramentum negare.

52. — *Quæres 2.*, utrum denegandum sacramentum ordinis peccatori occulto publice petenti. Si petens sit indignus ex irregularitate aut simili, omnino esse rejiciendum nemo dubitat: si vero sit indignus tantum, quia est in peccato mortali, dubitat *Croix* (6) *cum Herinx*, adduntque *Lugo et alii*, non posse rejici, si jus ipse prætendat ratione beneficii seu dignitatis obtentæ. Sed omnino verius puto dicendum cum *Viva* (7), quod indignus etiam occultus ab ordinibus omnino est arcendus: et idem clare docet etiam *s. Thomas* (8), ubi dicit, non sufficere, quod prælatus nesciat, ordinandum esse in peccato; *sed etiam exigitur amplius, ut secundum mensuram ordinis diligentior cura apponatur, ut habeatur certitudo de qualitate promovendorum.* Et in responso *ad 1.* illud memorabile asserit: *Melius esset habere paucos ministros bonos, quam multos malos.* Ratio certa est, quia, qui se

(1) *ut s. Thom. 3. p. q. 81. art. 6. ad 4., Salm. tr. 1. c. 7. p. 9. n. 73.* — (2) *l. c. n. 145.* — (3) *d. n. 145.* — (4) *de matr. l. 3. d. 36.* — (5) *vide dicenda de pœnit. n. 658.* — (6) *lib. 6. p. 1. n. 146.* — (7) *de sacr. q. 1. art. 4. n. 5.* — (8) *suppl. 3. p. q. 36. art. 4. ad 3.*

ingerit in munera publica, ad quæ non est idoneus, repelli debet etiam cum infamia, ob bonum publicum privato præferendum. Et quod clericus indignus, quamvis ob crimen occultum, possit et debeat repelli, patet ex Tridentino, ubi (1) dicitur, quod episcopus potest prohibere clerico, ne ascendat ad ulteriores ordines; et clericus tenetur ei obedire, etiamsi ascensus a suo prælato *ex quacunque causa etiam ob occultum crimen quomodolibet, etiam extrajudicialiter, fuerit interdictus.* Et additur, quod *nulla contra ipsius prælati voluntatem concessa licentia se promoveri faciendo ei suffragetur.* Ac maxime notandum, quod episcopus non tenetur eo casu manifestare causam, cur repellat ab ordinatione, juxta declarationes S. C. concilii editas die 21. Martii anno 1643 et die 21. Aprilis 1668, quas per extensum affert summus Pontifex *Benedictus XIV.* (2). Quod autem episcopus non solum possit, sed etiam debeat repellere indignos, quamvis occultos, patens suadet ratio ex eodem Tridentino (3), ubi signanter præcipitur, ut episcopus ordinans *mores diligenter investiget et examinet.* Ad quid igitur debet prælatus mores clericorum investigare et examinare, nisi ut repellat, quos noverit indignos? ex illo Apostoli *1. Timoth. 5, 22.: Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* Ubi inquit *s. Leo* (4): *Quid est cito manus imponere, nisi ante experientiam disciplinæ?* Tanto magis, quia in ordinibus suscipiendis multi possent esse defectus, ex quibus sine infamia petentes rejici possunt, nempe ætatis, tituli, subjectionis etc., ut bene notat *Croix* (5).

53. — *Quæres hic 3.*, an possit absolvi ordinandus, qui habitum contraxit lasciviæ et statim post pœnitentiam sine experientia continentiæ velit subdiaconatum suscipere. De hac quæstione plenam instituimus dissertationem, quam reperies in fine hujus dubii ex *n. 63.*

54. — *Quæritur 4.*, an parochus possit assistere matrimonio eorum, qui sunt publici peccatores. Certum est, teneri parochum arcere a matrimonio eos, qui nesciunt doctrinam christianam; uti constat ex rituali Romano de ma-

(1) *in sess. 14. c. 1. de ref.* — (2) *in lib. de syn. l. 7. c. 71. n. 4.* — (3) *sess. 23. de ref. c. 5. et 7.* — (4) *epist. 1. ad Afr.* — (5) *d. n. 146.*

trimonio sub initio, ubi præscribitur: *Parochus cognoscat, utrum uterque* (sponsus) *sciat rudimenta fidei, cum ea deinde filios docere suos debeat.* Item S.C. habita coram *Innocentio XII.* anno 1697, ut refert summus Pontifex *Benedictus XIV.* (1), decrevit, parochos non debere procedere ad proclamationes, nisi repererint contrahentes sufficienter instructos in rudimentis fidei; et hoc decretum confirmatum fuit a *Clemente XI.*, ut in suo bullario ac a nostro Papa *Benedicto* in littera encyclica (2). Utrum autem præter hanc ignorantiam possit parochus publicis peccatoribus negare suam assistentiam ad matrimonium? Si contrahentes publice peterent, et essent indigni ratione peccati vel censuræ occultæ, recte dicunt *Lugo* (3) *et Croix* (4) *cum Arriaga et communi*, parochum teneri assistere, juxta dicta *n. 47.* Dubium est, an assistere possit et teneatur, si contrahentes sint publice indigni. Affirmant *Laym.* (5). *Croix l. c. et Lugo* (6) *cum Præpos.*; modo tamen parochus prius conatus fuerit disponere sponsos ad digne contrahendum. Ratio, ut dicunt, quia parochus non est minister matrimonii, sed tantum testis: unde ex una parte, cum sit publicus minister, non potest suam negare assistentiam; et ex altera licite potest assistere, cum sua cooperatio sit mere materialis. Negant vero alii AA., qui sentiunt, parochum esse verum ministrum matrimonii; sed hæc ratio non subsistit; nam, ut probabimus infra de matrim. ex *n. 897.*, ministri matrimonii sunt ipsi contrahentes, et parochus non est nisi merus testis. Hoc tamen non obstante minime acquiescimus primæ sententiæ, et dicimus, parochum non teneri nec posse assistere tali matrimonio: favetque nobis auctoritas summi Pontificis *Benedicti XIV.* (7), ubi sic docet: *Quamvis juxta communiorem magisque receptam sententiam non sit* (*parochus*) *matrimonii minister, tamen in multis comparatur ministro, nec licite sua præsentia firmare potest contractum, quem scit a contrahentibus sacrilege iniri.* Ratio nostræ sententiæ est, tum quia de jure naturali nemo potest cooperari peccato proximi, etiamsi alter pec-

(1) *de syn. l. 7. c. 29.* — (2) *vide in suo bullario.* — (3) *dist. 8. sect. 13.* — (4) *n. 147.* — (5) *l. 5. tr. 20. p. 2. c. 4. n. 8.* — (6) *n. 205.* — (7) *in libr. de syn. l. 7. c. 29.*

catum jam interne consummaverit, prout diximus *de charitate lib. 3. num. 47.*: ita nec parochus in nostro casu; tum quia parochus tenetur ex justitia, ex contractu inito cum communitate, a qua stipendium accipit, incumbere saluti spirituali suarum ovium, eas avertendo a peccatis. Nec valet dicere, quod contrahentes habent jus, ut parochus eorum matrimonio assistat. Nam respondetur 1., quod nemo potest habere jus ad actionem, in qua committitur peccatum. Respondetur 2., quod sponsi in tantum habent jus ad assistentiam parochi, in quantum hic tenetur ex officio incumbere eorum bono spirituali; unde, cum in hoc parochi assistentia non conferret ad bonum, sed ad ipsorum ruinam: idcirco neque sponsi jus habent, neque parochus tenetur assistere; imo debet suam assistentiam negare, cum præcipua ejus obligatio sit impedire peccata ovium suarum. Et quod dicimus de parocho, dicendum est etiam de testibus; qui tamen satis excusarentur a peccato, si assisterent coacti metu gravi, cum ipsi non teneantur nisi ex charitate impedire peccatum. Parochus autem etiam excusari potest ad vitandam mortem vel alia graviora mala communitatis vel ipsorum contrahentium, puta ne ipsi perseverent in peccato. Præterea satis excusantur a culpa parochi, ut ait *Laym.* (1), qui assistunt matrimoniis hæreticorum in locis, ubi est consuetudo, et mixti sunt hæretici cum catholicis, juxta mox dicenda in *quæstione sequenti.*

Certum est tamen, quod parochi in matrimoniis contrahendis tenentur ex officio inquirere, an subsit aliquod impedimentum; et si probabiliter illud subesse judicent, tenentur suam assistentiam denegare et nuptias vetare, donec saltem per ordinarium decernatur, quid sit agendum. Ita *Sanchez* (2), *Croix* (3) *et Lugo* (4) *cum Led., Vega et aliis communiter.* Idem ait *Lugo l. c. cum Coninch.* contra alios, quod, si ordinarius habet scientiam impedimenti occulti, etiamsi non posset illud probare, tenetur matrimonium prohibere.

55. — *Quæritur 5.*, an, si unus sponsorum sit publice indignus, possit alter matrimonium cum ipso inire et

(1) *d. n. 8.* — (2) *de matr. l. 3. d. 14. n. 8.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 147.* — (4) *d. 8. n. 205.*

consequenter sacramentum ei ministrare. Hic advertendum, quod ex duplici capite potest talis indignitas provenire, vel ab excommunicatione vel ab aliquo mortali peccato sponsi. Si sponsus sit indignus, quia est excommunicatus, vel erit vitandus, et tunc certe illicitum est cum eo contrahere, quia non licet cum ipso communicare in re sacra, quale est sacramentum; vel erit tantum toleratus, et tunc probabilius est licere, ut docent *Sanch.* (1) *et Lugo* (2) *et alii plures*, quos videre poteris infra *de censuris l. 7. n. 139.*; quia concilium Constantiense indistincte concessit fidelibus posse communicare cum excommunicatis toleratis.

Si autem sponsus sit indignus ob aliquod peccatum, hic magna occurrit difficultas, quia non licet ministro conferre sacramentum indigno. Sed *Busemb.* (3), *Lugo* (4) *et Croix* (5) *cum Sanchez*, *Perez*, *Aragon.*, *Dicast. et communiori* dicunt, licere cum eo contrahere, si alter sponsus sine gravi incommodo non possit a matrimonio recedere. Ratio (ut inquiunt) est, quia contrahentes, quamvis indirecte conficiant sacramentum, tamen directe contractum ineunt, qui de se non est res sacra; unde in hoc sacramento sponsi videntur magis habere conditionem privatorum contrahentium, qui tantum respiciunt ad propriam utilitatem, quam publicorum ministrorum, qui attendere debent, ut suscipientes sacramenta ob eorum indignitatem repellantur. Hanc rationem non quidem reprobo, sed fateor, eam non omnino me convincere *).

56. — Utrum justa accedente causa licitum sit matrimonium contrahere cum hæreticis? Generaliter loquendo id vetitum est ab ecclesia, ut patet ex concilio Chalcedonensi (6), ubi in *can. 14.* dicunt: *Sed neque hæretico vel pagano vel Judæo matrimonio conjungere, nisi utique persona, quæ orthodoxæ conjungitur, se ad orthodoxam fidem convertendam spondeat.* Verumtamen est valde proba-

(1) *de matr. l. 7. d. 9. n. 8.* — (2) *d. 8. n 225.* — (3) *vide l. 3. n. 60.* — (4) *n. 23.* — (5) *l. 6. p. 1. n. 147.* — (6) *ap. Cabass. de conc. p. 221.*

*) Unde *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 14. n. 6. hanc sententiam *probabilem* quidem, oppositam vero *probabiliorem* dicit. *Editor.*

bile id, quod dicunt *Busemb.* (1) *et Lugo* (2), *Wigandt* (3), *Croix* (4) *ac Sanch.* (5) *cum Nav. et Azor.*, nempe quod in locis, ubi hæretici vivunt mixti cum catholicis, ut in Germania, Polonia etc., ex consuetudine recepta et tolerata licitum est, matrimonia inire cum hæreticis: modo 1. catholico contrahenti permittatur libere permanere in fide; 2. absit periculum perversionis; 3. detur libertas educandi prolem catholice; 4. si facile non sit invenire parem inter catholicos. Quorum si unum desit, non licebit, ut recte ait *Croix* (6). Cæterum id bene permittitur, servatis his conditionibus; quia hujusmodi conjugia fiunt instar aliorum contractuum civilium ad firmandas leges amicitiæ et ad tuendam communem pacem reipublicæ. Hinc refert *Lugo l. c.*, pluries fuisse dispensatum ob justas causas matrimonia inire cum hæreticis, ut patere ait ex conc. Laodicensi ac Agathensi, et signanter testantur, *Clementem VIII.* anno 1604 concessisse dispensationem duci Barensi, ut duceret *Catharinam* suam consanguineam, sororem *Henrici IV.* regis Galliarum, cum adhuc esset hæretica. Et hic sedulo notandum id, quod advertit summus *P. Benedictus XIV.* (7) *ex Veracrux*, quod de Pontificis potestate, postquam hic dispensat, dubitare instar sacrilegii est: esset enim Christo quasi exprobrare, quod non satis ecclesiæ suæ providisset.

Docet autem *Lugo* (8), quod ad tale matrimonium opus est dispensatione, saltem in locis, ubi est consuetudo in hujusmodi dubiis recurrendi ad Papam; quia ecclesia merito potuit reservare judicium, an sufficiat causa, vel an præponderet periculum mali. Probabiliter tamen dicit (9) *cum aliis* (10) *contra Sanch. et Pont.*, non esse opus dispensatione, quando pars hæretica serio promittat conversionem, ut vidimus supra jam excipi in concilio Chalcedonensi. Imo putat *Hurtado apud Croix*, sufficere spem conversionis ortam ex ipsius indole vel aliunde. Quando autem licitum est catholico contrahere cum hæretico, tanto magis licebit parocho assistere ad tale conjugium.

(1) *l. c. n. 19.* — (2) *d. 8. n. 225.* — (3) *tr. 16. ex. 6. n. 77.* — (4) *d. n. 147. et l. 2. n. 95.* — (5) *de matr. l. 7. d. 72. n. 6.* — (6) *d. n. 95.* — (7) *de syn. l. 7. c. 6.* — (8) *n. 31.* — (9) *n. 17.* — (10) *apud Croix l. 2. n. 97.*

57. — Hic pro complemento hujus materiæ remanent aliæ quæstiones discutiendæ.

Quæritur 6., an in conferendis sacramentis liceat uti opinione probabili. Certum est, ut vidimus *lib. 1. n. 48.*, generice loquendo id illicitum esse ex prop. 1. damnata ab *Innoc. XI.* Excipitur tamen 1., si adsit necessitas ex parte proximi: ut est commune apud DD. *juxta dicenda n. 480.*, loquendo de absolutione impertienda moribundo, et idem dicitur de baptismo *n. 103. vers. III.* — Excipitur 2., si habeatur probabilis opinio de jurisdictione confessarii vel de validitate matrimonii (1). Et hoc, dicunt *Sanch.*, *Carden.*, *Sporer*, *Dic.*, *Gob. et alii apud Mazz.* (2) *et Croix* (3), esse in praxi tutum et moraliter certum. Excipitur 3., quando administratio sacramenti fieret obnoxia nimis scrupulis aut difficultatibus, ut diximus *l. 1. n. 30.**) *cum Cardena*, *Croix ex d. Thoma;*

(1) *juxta dicta lib. 1. n. 50. et dicenda infra de matrim. n. 1113.* — (2) *t. 3. p. 53. v. fit.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 117.*

---

*) Hic *s. Alphonsus* remittit lectorem ad textum, qui invenitur quidem in editione Romana anni 1757, in posterioribus vero editionibus omissus est: quare cum editore *P. Heilig* illum hic rescribere voluimus. Citatur ibi *La Croix*, dicens: „Quamvis agatur de valore sacramenti, neque sit casus absolutæ necessitatis, neque etiam ecclesia possit supplere aut dispensare, nihilominus licitum est operari secundum sententiam probabilem, si alioquin administratio aut susceptio sacramentorum fieret obnoxia nimiis scrupulis aut difficultatibus." Hæc doctrina admitti nequit, si per istam sententiam probabilem de dispositione pœnitentis talis intelligatur probabilitas, ut ejus contraria etiam sit probabilis: tali enim in casu inter duas æquales vel fere æquales probabilitates soli dubio est locus, et dubie dispositi ob periculum sacramenti frustrandi neque absolute absolvi possunt neque conditionaliter præter casum necessitatis, in quo certitudo dispositionis pœnitentis humano modo obtineri nequit, uti in moribundis, semifatuis, pueris etc., de quorum usu rationis dubitatur. Quod si vero per sententiam istam probabilem intelligatur talis probabilitas, ut ejus contraria sit tantum tenuiter aut dubie probabilis (quæ utpote tenuis probabilitas prudenter contemnitur), vera est doctrina aptaque cavendis scrupulis confessariorum, qui certitudinem de dispositione pœnitentis possibili majorem desiderant. Videbimus infra lib. 6. n. 461., quod *s. Alphonsus* ad absolvendum pœnitentem certitudinem moralem requirit; sed explicat ibidem, quid sit talis certitudo.

et idem dicit *Mazz. cum Illsung. et pluribus aliis;* aliter non posset baptizari infans, quem parentes assererent non esse baptizatum, cum tale testimonium non sit nisi tantum probabile: item neque absolvi possent, qui putantur dispositi, de quorum dispositione non alia quam prudens probabilitas haberi potest; unde recte notat *Mazzota cum Cardena*, quod, si talis dispositio non sufficeret, vix ullus unquam absolvi posset extra mortis articulum, quia vix unquam haberi potest certitudo de dispositione pœnitentis. An autem liceat suscipere sacramenta cum sola opinione probabili: *vide dicta l. 1. n. 51.* *).

58. — *Quæritur 7.*, an et quando minister teneatur administrare sacramenta. Commune est, ut dicunt *Holzmann* (1), *Salm.* (2) *et Croix* (3) *cum Suar.*, *Lugo*, *Dic. et Aversa contra Sylv. etc.*, quod pastores tenentur ex justitia, ratione stipendii, quod exigunt, sacramenta ministrare suis subditis rationabiliter petentibus etiam extra gravem necessitatem. Pastores autem dicuntur superiores respectu religiosorum, et respectu sæcularium episcopi et parochi, vel qui curam subsidiariam cum obligatione habent (4). Et proinde peccat pastor, qui morosum vel difficilem subditis se reddit (5). Ideoque recte monuit *s. Carolus Borromæus* (6): *Quacunque vero diei vel noctis hora ad sacramenta infirmis ministranda parochus vocabitur, nullam moram interponet; imo populum prœmonebit, ut, cum opus est parochiali administratione, libere se asserat, nulla habita neque temporis neque loci distantis etc. ratione.* Excusabitur tamen a mortali, si semel vel iterum extra necessitatem sacramenta denegat; quia non videtur tam stricte se obligasse. *Croix cum Suarez et Arriaga ibid.*, item *Suar.* (7) *cum Aversa*

(1) *tr. 3. c. 1. art. 2. n. 286.* — (2) *tr. 4. de euch. c. 9. p. 3. n. 28.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 133.* — (4) *ita Croix ibid. cum Gob.* — (5) *ut Gob. cum Croix n. 134., Salm. ibid. n. 30, Conc. t. 8. p. 98. n. 3.* — (6) *act. p. 4.* — (7) *apud Bus. infra n. 623.*

Sufficit, inquit, quod confessarius habeat prudentem probabilitatem de dispositione pœnitentis, et non obstet ex alia parte prudens suspicio indispositionis. *Editor.*

*) Conferantur etiam dicenda infra l. 6. n. 432. et 475. *Editor.*

ib., qui excipit, si subditus peteret ex urgenti occasione, v. gr. festi solemnis etc.

Ministri autem, qui non sunt pastores, in extrema necessitate tenentur ex charitate, etiam cum periculo vitæ, proximo sacramenta ministrare, ut *Conc.* (1) *et Croix* (2) *et alii omnes.* An vero teneantur in gravi necessitate proximi: *vide dicta de charitate l. 3. n. 27. v. hinc.* An parochus tempore pestis teneatur ministrare eucharistiam: *vide in hoc l. 6. n. 233.* Quoties teneatur eam ministrare: *vide n. 253. et 254.* Quoties ministrare pœnitentiam: *vide n. 623.*

59. — *Quæstio S.*, an liceat unquam simulare administrationem sacramenti. Communiter DD. distinguunt simulationem in formalem et materialem. *Formalis* est, qua directe intenditur alterius deceptio; *materialis* est, qua alterius deceptio tantum permittitur. Damnata autem est ab *Innocentio XI.* propositio 29., quæ dicebat: *Urgens metus gravis est causa sacramenti administrationem simulandi.* Et merito quidem, cum talis simulatio sacramento gravem injuriam irroget et Deo illudat. Sed quæritur, an in hac propos. fuerit damnata sola simulatio formalis, an vero etiam materialis. Alii, ut *Viva* (3) *et Concina* (4), dicunt, fuisse ibi indefinite damnatam simulationem tam formalem quam materialem; tum quia propositio indefinita æquivalet universali, tum quia, ut ajunt, nemo unquam catholicorum dixit, esse licitam simulationem formalem; sed *Sancius et alii*, quorum opinio damnata fuit, ut fert *Viva*, tantum propugnarunt, licitam esse materialem. Alii tamen, ut *Carden.* (5) *et Vidal* (6), dicunt, damnatam fuisse simulationem formalem, et etiam materialem in re vitiosa; non vero materialem in re indifferenti. Quæstio hæc inanis mihi videtur, quia tandem omnes in idem coincidunt; nam sive loquamur de simulatione formali, sive materiali in re vitiosa aut indifferenti, omnes conveniunt, nunquam esse licitum: 1. proferre sine intentione verba consecrationis supra panem, aut absolutionis supra indispositum; 2. hostiam non consecratam pro consecrata præbere;

(1) *p. 99. n. 7.* — (2) *l. 2. n. 174.* — (3) *in dict. prop. n. 2.* — (4) *tom. 8. p. 101. n. 12.* — (5) *in dict. prop. 29.* — (6) *in eadem prop.*

3. celebrare missam non proferendo verba consecrationis (1).

Præterea, quamvis præfata propositio non loquatur de quocumque metu, tamen commune etiam est apud DD., non licere administrationem sacramenti simulare etiam ob metum mortis (2).

E converso omnes dicunt, licitum esse confessario, super indispositum aliquid orare et dare crucem, ne ejus indispositio prodatur; quamvis alii reputent, eum absolutionem recipere; quia, ut ait *Cardenas*, ex una parte tenetur confessarius non prodere indignitatem pœnitentis in confessione cognitam, juxta præscriptum in *c. Omnis de pœnit. et remiss.*, ubi dicitur: *Caveat autem* (confessarius) *omnino, ne verbo aut signo aut alio quovis modo aliquem prodat peccatorem.* Ex altera parte hæc non est proprie simulatio administrationis sacramenti, quia verba illa respectu sacramenti indifferenter se habent. Alia tamen ratione utuntur *Viva et Milante*, dicentes, hoc esse licitum, quia tunc confessarius licite occultat veritatem, quam non tenetur nec potest manifestare. Recte vero advertit *Cardenas* (3), quod tunc confessarius non debet intendere deceptionem adstantium, sed tantum occultationem veritatis; nam alias mendacii reatum non effugeret, cum ex *d. Thoma* (4) mendacium non solum committatur verbis, sed etiam facto. An autem liceat super indispositum dicere: *Ego te non absolvo*, submisse dicendo verbum *non?* Affirmat *Cardenas* (5), sed negant *Roncaglia* (6), *Milante et Viva* (7). Ratio, quia semper, ac verbum *non* percipi nequit a circumstantibus, hæc esset quidem restrictio pure mentalis, quæ nunquam est licita, juxta dicta *l. 4. n. 168.* Sed ratio hæc non convincit; quia in tantum occultatio hæc non est licita in sermone, in quantum loquens tenetur (ne decipiat proximum, cum quo loquitur) taliter proferre verba, ut audiens possit veritatem percipere, et ideo in

(1) *ita Palaus tr. 2. d. 1. p. 13., Croix l. 6. p. 1. n. 154. Card., Milante, Viva et Vidal in d. prop. 29.* — (2) *Concina l. c., Croix n. 155., Carden. n. 37., Viva n. 15. et Milante l. c.* — (3) *n. 54.* — (4) *2. 2. q. 3. a. 1.* — (5) *in dicta prop. 29. n. 53.* — (6) *c. 4. q. 6. r. 2.* — (7) *in ead. prop. n. 11.*

sermone restrictio pure mentalis est vetita; at in pro-latione formæ sacramenti non tenetur minister ita pro-ferre verba, ut sacramentum suscipiens illa audiat. Qua-propter non videtur obstare, quod talis occultatio esset restrictio mentalis; et hinc prima opinio non videtur improbanda.

60. — Ex eadem ratione irreverentiæ non solum, qui administrando, sed etiam, qui suscipiendo sacramentum simularet, non excusaretur a mortali, ut dicit *Croix* (1) *cum Cardena et Gorm.* Sed hoc currit, quando adest vera simulatio sacramenti. Hinc *infertur I.* cum *Cardena* (2) *et Croix* (3) *cum Dicast., Gormaz etc.*, quod, si quis nolens confiteri ingrediatur confessionale et genuflexus alloquatur confessarium de aliquo negotio, non simulat sacramentum nec peccat peccato mendacii; quia, cum hoc sit valde usitatum, quod aliqui accedant ad confessarium causa petendi eleemosynam aut consulendi circa scrupulos, infertur, actionem illam esse indifferentem. Secus, ait *Cardenas* (4), si quis accederet cum intentione, ut circumstantes credant, ipsum confiteri; tunc enim dicit, peccare peccato mendacii et sacrilegii. At quoad peccatum sacrilegii nequeo huic doctrinæ acquiescere; cum enim ibi desit materia et forma, nescio intelligere, ubi sit simulatio sacramenti.

61. — *Infertur II.* quod in casu, quo aliquis non poterit se disponere ad communionem, posset aliquando convenire cum parocho, ad infamiam vel scandalum vitandum, ut hic dicat tantum super ipso verba: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat etc.*, et non præbeat hostiam, ut admittit *Croix* (5) *cum Moya, Leand., Henr., Diana etc.;* quia tunc revera non simulatur sacramentum. Secus dicendum, si parochus porrigat ex conventione hostiam non consecratam, ut docent *s. Thom., Sotus, Suarez, Vasq. et alii cum Croix* (6) *communiter contra alios.* Ratio, quia tunc, licet nec etiam simuletur sacramentum, quod ibi non est, tamen exponitur panis adorationi adstantium et ipsius suscipientis, qui, sicut peccaret externe adorando idolum, etiam ex metu

(1) *ib. n. 157.* — (2) *in d. prop. 29. n. 73.* — (3) *n. 158.* — (4) *n. 71.* — (5) *l. 6. part. 1. n. 160.* — (6) *n. 159.*

mortis, sic quoque semper peccaret externe adorando hostiam non consecratam; et peccaret gravius, quam si indigne communicaret, ut patet ex *cap. 7. De homine de celebr. miss.*, ubi dicitur, gravius peccare sacerdotem, qui in missa non consecraret, quam qui sacrilege consecraret et communicaret.

62. — *Infertur III.*, non esse illicitum, ob gravem metum simulare celebrationem matrimonii, ut cum communi sententia docent *Sanch.* (1), *Palaus* (2), *P. Conc.* (3), qui etiam communem asserit, *Cardenas* (4), *Viva* (5), *Croix* (6) *cum Henr.*, *Coninch.*, *Arriaga*, *Gormaz etc. contra P. Milante.* Ratio, quia tunc deest materia et forma sacramenti, cum desit voluntarius consensus; sacramentum enim non conficitur nisi super vero contractu, qui tunc non adest, cum invalidetur ex lege ecclesiæ ratione coactionis. Et in hoc casu is, qui simularet, excusaretur etiam a mendacio, si adstantes possent ex circumstantiis advertere, eum nolle contrahere; vel casu, quo id non possent percipere, contrahens, dicendo : *volo*, intelligeret velle, in quantum in se est, ut notat *Scotus* (7). Et ex eadem ratione dicunt *Carden.* (8) *et Sanch.*, *Hurt.*, *Dic. et Gob. apud Croix. l. c.*, non peccare peccato sacrilegii, qui contrahit matrimonium, sciens, se habere impedimentum dirimens.

DISSERTATIO

De clerico habituato in vitio turpi, cupienti statim initiari sacris.

63. — Quaestio, quam infra exponam, nuper Neapoli magnopere inter sapientes fuit agitata. De hac ipse in libro mearum adnotationum in *Busenbaum* nimis concise et quasi obiter in quodam loco tractavi. Sed inde, cum sedulius animadverterem, valde utile ac necessarium esse, ut ejus vera decisio confessariis innotesce-

(1) *de matr. l. 1. d. 11. n. 2.* — (2) *tr. 5. d. 2. p. 12.* — (3) *t. 8. p. 102. n. 15.* — (4) *n. 79.* — (5) *n. 12.* — (6) *n. 162.* — (7) *in 4. dist. 29.* — (8) *n. 82.*

et, quo ipsi studeant eam tenere sententiam, quam bono ecclesiæ magis expedire judicaverint; idcirco operæ pretium esse duxi, diligenter ac funditus rem ad trutinam revocare.

Quæstio nimirum hæc est: utrum sit neganda absolutio clerico habituato in peccatis lasciviæ occultis, qui velit ad sacros ordines ascendere sine præcedenti experimento continentiæ.

Quidam neotericus et doctus auctor libri Romæ editi, cui titulus: *Istruzione per li novelli confessori*, de hoc puncto agens sic scripsit (1): *Oggi non v'è alcuna legge diretta, nè divina nè umana, che vieti d'ordinarsi, precisamente per essere alcuno abituato nella lascivia o in altro occulto peccato, se non che per l'omicidio volontario o per altra colpa avesse contratto l'irregolarità... Ma bensì può dubitarsi per conto della legge naturale, in quantochè essendo per legge ecclesiastica o pel voto implicito annessa la continenza ai sacri ordini, l'ordinando contro il dettame della vera prudenza vuole assumere un peso, che non può portare ec. A noi pare, che stando nella legge naturale sola si debba qui procedere con distinzione; imperochè se l'ordinando creda sinceramente et in buona coscienza di poter vivere casto e poter disfarsi da' mali abiti e di far tutto ciò, che al giudizio suo e del discreto confessore si stima necessario ed opportuno per la emendazione; egli si può promuovere, e'l confessore non glielo può interdire.* Deinde addit (2): *Ed inoltre aggiungiamo, che non essendo questi (come supponiamo) indisposto per lo sacramento della penitenza, neppur si dee dire, precisamente parlando, che lo sia pel sacramento dell' ordine, il quale per riceversi degnamente non richiede se non lo stato di grazia; e per se stesso non è ad alcuno occasione di peccato, anzi da all' anima nuova e distinta grazia.* Subaddit tamen (3): *Diciamo, che uno, che voglia promuoversi ai sacri ordini, e non creda (siccom' è detto) sinceramente di poter osservare in quello stato la castità per lo mal' abito della lascivia, non possa promuoversi; ed insistendo*

(1) *part. 2. c. 3. n. 63.* — (2) *n. 66.* — (3) *n. 67.*

di farlo, gli si debba come ad indegno ed indisposto negar l'assoluzione. *) Ita præfatus Auctor.

Alii vero e converso videntur nimis rigide locuti fuisse; nam *Natalis Alexander* (1) hanc regulam statuit: *Nemo ad sacros ordines promovendus, nisi vel qui innocenter vixerit, vel occultas prioris vitæ maculas diuturna pœnitentia diluerit.* Idem tenet *Jueninus* (2): idem *Habert* (3), qui magnam et longam curam requirit, dicens, nec unum sufficere annum ad hujusmodi probationem: idem *Van-Espen* (4). Sentit *Cont. Tourn.* (5), clericum habituatum probandum saltem per 20 aut 18 menses. Id eruit ex *d. Gregorio* (6), ubi: *Ne unquam ii, qui ordinati sunt, pereant, provideri debet, quales*

(1) *in sua theol. dogm. et moral. t. 1. l. 2. de sacr. ord. c. 3. a. 14. reg. 19.* — (2) *in tr. de sacr. diss. 8. q. 7. c. 2.* (3) *de sacr. ord. p. 3. c. 3.* — (4) *t. 4. p. 2. c. 2. §. 8.* — (5) *de 6. dec. præc. art. 10. reg. 3. v. quoto.* — (6) *l. 4. alias 3. epist. 26. ad Januar.*

---

*) Textus latine sic sonat: Hodie nulla est lex positiva, neque divina neque humana, quæ propter hoc solum ordinari vetat, quod quis in vitio turpi vel alio peccato occulto habituatus sit: nisi forte per homicidium voluntarium vel aliam culpam irregularitatem incurrisset. Cum vero ex lege ecclesiastica vel voto implicito sacris ordinibus continentia annexa sit, hinc dubium oritur, annon talis ordinandus contra legem naturalem offendat, si contra dictamen veræ prudentiæ onus suscipere vult, quod ferre non potest. Videtur nobis, quod attenta sola lege naturali distinctione opus est. Etenim si ordinandus sincere et in bona conscientia credit, se castum vivere et pravos habitus vincere posse, et si paratus est, omnia exequi, quæ sibi et prudenti confessario opportuna et pro emendatione vitæ necessaria videbuntur, promoveri potest, nec confessarius eum impedire potest... Et insuper addimus, quod, si ipsi (ut supponimus) non indispositi sunt ad recipiendum sacramentum pœnitentiæ, nec stricte loquendo indispositi sunt pro sacramento ordinis, quod, ut digne suscipiatur, non requirit nisi statum gratiæ: quod imo per se non est alicui occasio peccandi, sed potius animæ novam et distinctam gratiam confert.... Dicimus contra, eum, qui ad sacras ordines promoveri vult, et non sincere credit (ut dictum est), se in hoc statu propter pravum habitum vitii turpis castum vivere posse, nec promoveri posse, et si id facere non desistit, ipsi tamquam indigno et indisposito absolutionem denegandam esse.

Editor.

ordinentur, ut prius aspiciatur, si vita eorum continens in annis plurimis fuit. Adducitque *Natalem Alex.* (1), dicentem, quod confessarii debent clericis in luxuria habituatis prohibere tam ascendere ad altiores gradus, quam ministrare in susceptis.

64. — Sed inter harum opinionum varietatem operam adhibui, ut a quamplurimis neapolitanæ urbis theologis res plene examinaretur; et post longas hinc inde discussiones, in hanc sententiam sive conclusionem, duas partes habentem, convenimus, mediam tenentes viam: nempe 1., quod hodierna et antiqua ecclesiæ lex semper constans obstringit tam episcopos quam confessarios et promovendos, ut, cum aliquis clericus recidivus vel consuetudinarius in vitio carnis ad sacrum ordinem, sive ad subdiaconatum sive ad diaconatum aut presbyteratum ascendere cupit, quamvis sincere sit conversus ad Dominum et ideo possit statim absolvi; non tamen poterit sacrum ordinem suscipere, nisi aliquandiu operam det ad pravum habitum extirpandum; et si ipse persistat ordinem statim suscipere, non censetur dispositus ad absolutionem, quia legem ecclesiæ violat in re gravi: 2. quod potest tamen dari casus, quo Deus donet pœnitenti tantam extraordinariam compunctionis gratiam, quæ reddat eum adeo probatum, ut ipse statim possit sacrum ordinem assumere, et ideo (si idipsum confessario ex validis conjecturis constet) beneficium absolutionis suscipere, sine eo, quod temporis experientia prius comprobetur.*)

65. — Prima pars *probatur 1.* ex illo Apostoli (*1. Tim. 3. 2.*): *Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum.., non neophytum etc.* Illud *irreprehensibilem* explicat *d. Gregorius*, dicens: *Vitium in episcopo est, non quam optimum esse.* Illud autem: *non neophytum*, commentat *d. Thomas* et inquit: *Hoc, quod dicit, ad eos pertinet, qui non solum ætate neophyti sunt, sed et qui neophyti sunt perfectione.* Quod vero nomine episco-

(1) *n. 60.*

*) Hanc sententiam tenet etiam *s. Alphonsus* in retractatione 64. *Editor.*

porum intelligantur omnes sacerdotes, asserunt *s. Ambrosius*, *s. Joannes Chrysostomus et s. Thomas. Vide apud Cornelium a Lapide.*

66. — *Probatur* 2. sacris canonibus: *a quorum norma*, dicit summus Pontifex *Benedictus XIV.*, loquens de hac materia ad episcopos (1), *quæ omnino servari debet*, *ne patiamini vos abduci. Innocentius III.* (2) sic ait: *Erubescant impii et intelligant*, *judicio Spiritus sancti eos*, *qui in sacris ordinibus*, *presbyteratu*, *diaconatu*, *subdiaconatu*, *sunt positi*, *si caste non vixerint*, *excludendos ab omni eorumdem graduum dignitate.* Et iterum: *Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere*, *nisi aut virgo aut probatæ castitatis existat.* Item habetur *in epist. 1. Siricii* Papæ *c. 9.*, quod subdiaconus *ad diaconi gradum*, *si se*, *ipsa primitus continentia præcunte*, *dignum probarit...*, *accedat.* Item *s. Gregorius* (3) sic præscribit: *Nullus debet ad ministerium altaris accedere*, *nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.* Idem sancitum fuit a synodo Tridentina (4), ubi: *Subdiaconi et diaconi ordinentur habentes bonum testimonium et in minoribus ordinibus probati...*, *qui sperant*, *Deo auctore se continere posse.* Et licet verba: *et in minoribus ordinibus probati*, directe intelligantur de probatione externa, quam episcopus exigere debet de probitate ordinandi, ut ego cum aliis censeo; nullo modo tamen negari potest, quod concilium non tam requirit probitatem externam (quæ reapse sine interna non esset probitas, sed vera hypocrisis et deceptio), quam principalius internam; at quoniam ecclesia non judicat de occultis, ideo illic requirit explicite sive directe solam externam, sed eam postulat tamquam indicium probitatis internæ. Et hoc patet ex textu *d. Pauli* supra relato, ubi diserte distinxit Apostolus probitatem tam externam quam internam, et utique utramque requisivit in sacerdotibus, verbis illis: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse*, *sobrium*, *pudicum etc.*: ecce necessitas probitatis internæ; deinde induxit necessitatem probationis externæ verbis, quæ subdidit, nempe: *Oportet autem illum*

(1) *in litteris encycl. Ubi primum.* — (2) *in c. A multis. Extra de ætat. et qual. ord.* — (3) *l. 1. ep. 42.* — (4) *in sess. 23. c. 13. de ref.*

et testimonium habere bonum ab iis, qui foris sunt. Ideo *s. Thomas*, hanc epistolam Apostoli explicans, scribit: *Primo ergo ostendit, quales debent esse episcopi secundum se, secundo quantum ad alios.* Et ideo concilium quoque Tridentinum (1) ait: *Illos tantum promovendos ad sacros ordines, quorum probata vita senectus sit.* Quid autem sit hæc senectus probatæ vitæ, habetur in Sapientia 4, 9.: *Aetas senectutis vita immaculata.* Et propter id concilium (2) ad finem majoris probationis bonæ vitæ præscribit interstitia inter diversos ordinum gradus, dicens: *Ut in eis cum ætate vitæ meritum et doctrina major accrescat.* Atque hinc in pontificali Romano episcopus ordinans, loquendo de sacerdotibus initiandis, dicit: *Ut cœlestis sapientia, probi mores et diuturna justitiæ observatio ad id electos commendent.* Hinc *Innocentius XII.* in sua bulla *Speculatores*, edita anno 1694, loquens de interstitiis ordinandorum, sic præcipit: *Ante meritum laboris, ante tempus examinis, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalis honor non probatis minime tribuatur; nec unquam heri sacrilegi, hodie sacerdotes, heri profani, hodie sacrorum antistites, veteres vitio, virtute rudes et recentes, discipuli simul ac magistri pietatis creentur: sed ii tantum, juxta constitutas a majoribus leges, ad sacrarum administrationum sublimitatem promoveantur, qui diuturna conversatione inter clericos fuerint comprobati.* Et *d. Hieronymus* (3) inquit: *Non solum episcopi et presbyteri et diaconi debent magnopere providere, ut cunctum populum, cui præsident, et sermone et conversatione præcedant, verum etiam inferiores gradus et omnes, qui Domini oraculo deserviunt.*

67. — *Probatur 3.* ratione et auctoritate DD., quia, ut quis ad sacri ordinis dignitatem ascendat, non sufficit simplex et actualis status gratiæ, sed requiritur etiam bonitas præcellens et habitualis. Et idcirco pœnitens, qui e luto habitualium libidinum mox emersit, quamvis conversus, quia tamen pravis habitibus irretitus adhuc infirmus existit, is vix capax erit absolutionis, sed non ordinis sacri. Propterea quod, si quis taliter affectus et

(1) *in ead. sess. 23. c. 12.* — (2) *sess. cit. c. 11.* — (3) *apud eumd. d. Thom. l. c.*

a sanie vitiorum nondum purgatus ad altaris fastigium ascendere audet, nisi prius sufficienti probetur experimento, iste prout temerarius etiam sacramentalis absolutionis manifestatur indignus. Unde *s. Bernardus* (2) scripsit: *Nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cujus castitas ante susceptum ordinem fuerit approbata.* Et hic notandum, quod id, quod dictum est de vitio luxuriæ, idem dicendum de quocumque alio, nimirum ebrietatis, avaritiæ, blasphemiæ, odii etc. Quod autem ad sacros ordines suscipiendos minime sufficiat simplex gratia sanctificans, sed ultra requiratur interior perfectio, constat ex consensu communi sanctorum patrum et doctorum, qui uno ore illam efflagitant. Et inprimis *s. Thomas 2. 2. qu. 184. art. 6.*, loquens de exercitio sacrorum ordinum, ait: *Quamvis interior perfectio ad hoc requiratur, quod aliquis digne hujusmodi actus exerceat. Et in ead. quæst. art. 8.* dicit, sacerdotem *excellere religiosum quantum ad dignitatem, quia per sacrum ordinem aliquis deputatur ad dignissima ministeria, quibus ipsi Christo servitur in sacramento altaris, ad quod requiritur* (nota) *major sanctitas interior, quam requirat etiam religionis status.* Item *q. 189. art. 1. ad 3.*, loquens pariter de probitate clericorum et monachorum, dicit: *Ordines sacri præexigunt sanctitatem, sed status religionis est exercitium quoddam ad sanctitatem assequendam; unde pondus ordinum imponendum est parietibus jam per sanctitatem desiccatis, sed pondus religionis desiccat parietes, id est homines ab humore vitiorum.* Et idem prius dixit *s. Joannes Chrysostomus* (2): *Multo magis integritas huic quam illis necessaria.* Item *s. Thomas* (3) ait: *Ad minus*, (id est *non solum ad minus*, ut ibi explicat glossa) *hoc requiritur, quod nesciat ordinans aliquid contrarium sanctitati: sed etiam amplius exigitur, ut secundum mensuram ordinis vel officii injungendi diligentior cura apponatur, ut habeatur certitudo de qualitate promovendorum, saltem ex testimonio aliorum.* Et confirmat testimonio *s. Dionysii* (4), qui scripsit: *In divino omni non est audendum, aliis ducem*

(1) *de conv. ad cler. cap. 21.* — (2) *l. 2. de sacerd. c. 3.* — (3) *in suppl. q. 36. a. 4. ad 3.* — (4) *in d. q. 36. art. 1.*

fieri, nisi secundum omnem habitum suum factus sit deiformissimus et Deo simillimus.

Magis autem urget id, quod docet *s. Thomas* (1), ubi dicit: *Ad idoneam executionem ordinum non sufficit bonitas qualiscumque, sed requiritur bonitas excellens.* Nec valet dicere, quod hic s. Doctor requirat quidem bonitatem excellentem ad executionem ordinum, non autem ad susceptionem, eo quod in ipsa susceptione gratia confertur suscipienti ad sacra ministeria digne exercenda; nam in eodem loco Angelicus expresse requirit meritum sanctitatis positivæ tam ad executionem quam ad susceptionem ordinum. Ad hoc videndum observare oportet, quod s. Doctor non aliud intendit probare in *cit. art. 1.*, nisi quod in sacramento ordinis certe conferatur gratia gratum faciens. Hinc sic sibi opponit in tertia objectione: *Nulla causa præsupponit effectum suum; sed in eo, qui accedit ad ordines, præsupponitur gratia, per quam fit idoneus ad susceptionem ordinis.* (Hoc autem præsupposito, mox videbimus, quod non quidem negetur, sed approbatur et confirmatur a s. Doctore in suo responso.) *Ergo talis gratia non confertur in ordinis collatione.* Hucusque objectio; deinde sic respondet: *Ad tertium dicendum, quod ad idoneam executionem ordinum non sufficit bonitas qualiscumque, sed requiritur bonitas excellens.* De hoc autem rationem reddit: *Ut, sicut illi, qui ordinem suscipiunt, super plebem constituuntur gradu ordinis, ita et superiores sint merito sanctitatis.* Hinc confirmans præsuppositum objectionis, ut diximus, id est, quod ad ordines suscipiendos requiritur utique gratia gratum faciens sive meritum præcedens sanctitatis, sic infert: *Et ideo præexigitur* (nota) *gratia, quæ sufficiat ad hoc, quod digne connumerentur in plebe Christi.* Demum concludit: *Sed confertur in ipsa susceptione ordinis amplius gratiæ munus, per quod ad majora reddantur idonei.* Quibus verbis intendit *s. Thomas* probare, quod gratia sacramenti non erit quidem inutilis, sed majora auxilia præstabit suscipienti, ut idoneum se reddat ad majora merita acquirenda: sed jam præsupponit et exprimit præ-

(1) *in suppl. quæst. 35. art. 1. ad 3.*

exigi in suscipiente gratiam gratum facientem, quæ sufficiat ad dignum eum faciendum, ut connumeretur inter altaris ministros. Unde, sicut non sufficit qualiscumque gratia ad executionem ordinum, ita neque ad susceptionem. Recte enim ait *Habert* (1), quod pœnitentia pro infirmis est instituta, et ideo infirmis est conferenda; sed ordo, cum non ad salutem propriam, sed aliorum institutus sit, sanis conferri debet. Idem confirmat glossa in præfato textu, dicens: *Licet enim in illo, qui ascendit ad sacramentum ordinis, præsupponatur gratia gratum faciens, secundum modum, quo possit digne ordinem suscipere; tamen non supponitur secundum gradum illum, quo causatur ab ordine suscepto. Accedenti enim sufficit esse in gratia, sed jam eidem suscipienti ordinem augetur gratia illa.* Adverte illa verba: *Licet præsupponatur gratia secundum modum, quo possit digne ordinem suscipere.* Ergo ad ordinem suscipiendum non sufficit sola gratia sanctificans, ut quidam hanc glossam intellexit, sed requiritur talis gradus gratiæ et meriti, ut initiandus digne possit ad illum ascendere. Et quamvis glossator ibi subdat: *Accedenti enim sufficit esse in gratia*, intelligit profecto non de simplici gratia sanctificante, sed de gratia explicata *secundum modum etc.*

68. — Idem sentit *Sotus* (2), ubi agens *de sacram. ordinis* dicit, sanctitatem positivam in ordinando esse necessariam de præcepto divino. En sua verba: *Prima conclusio: Quamvis morum integritas non sit de essentia sacramenti, est tamen præcepto divino maxime necessaria... At vero, quod articulo præsenti de idoneitate eorum, qui sacris sunt initiandi ordinibus, definitur, non est generalis illa dispositio, quæ in suscipiente quodcunque sacramentum requiritur, ne sacramentalis gratia obicem inveniat. Est etiam illa quædam actualis præparatio, sed definitio ad modum habitus attinet* (significat hic *Sotus*, quod promovendus debet esse habitualiter bonus); *enimvero quod ad sanctitatem ordinis homo non solum gratiam suscipit, sed ad sublimiorem gradum conscendit, requiritur in eo morum honestas et virtutum cla-*

(1) *de ordine p. 3. c. 3. in fine.* — (2) *in 4. sent. dist. 25 q. 1. n. 3.*

ritas. Idem asserit *Sanchez* (1): *In promovendo ad ordines requiritur bonitas vitæ, quod non est intelligendum de generali bonitate, id est, ut careat peccato mortali; hoc enim ad omnia sacramenta requiritur: quia per sacramentum* (ordinis) *homo ad sublimiorem gradum conscendit, requiritur in eo morum honestas, scilicet ut sit sobrius, castus etc.* Idem dicunt *Salm.* (2): *Ad hoc, ut aliquis ad ordines promoveatur, bonitas vitæ requiritur, non illa solum, quæ ad receptionem omnium sacramentorum licitam postulatur, nimirum quod sit expers lethalis culpæ, sed ultra requiritur, quod sit honestis moribus imbutus.* Accedit *P. Holzmann* (3), qui sic ait; *Requiritur 4., ut* (ordinandus) *effulgeat speciali vitæ probitate: speciali, inquam; non enim sufficit ad suscipiendos ordines probitas communis, quæ ad quælibet sacramenta recipienda exigatur, sed necessaria est specialis, ex qua sperari possit fore, ut ordinandus bono exemplo præluceat... Consistit autem specialis illa probitas in recta intentione specialiter serviendi Deo, in casta et sobria vita, in bona conversatione ordinandi.*

Si igitur constat, quod clericus, qui ad altaris celsitudinem vult ascendere, non tantum a culpa mortali immunis esse debet, sed amplius præ se ferre probitatem habitualem, atque adeo excellentem, ut hæc merito esse possit præparatio correspondens gratiæ per sacramentum ordinis præstandæ, quæ confertur per modum habitus, sive quæ confertur, ut perpetuo sua peculiaria auxilia tribuat ordinato: certum etiam est, quod ille, qui usque adhuc in luxuriis est versatus, si forte præstiterit simplicia signa pœnitentiæ, erit quidem capax absolutionis, sed non erit simul sacro ordine dignus; aliud enim sane est et valde diversum, esse simpliciter in statu gratiæ, aliud, magnam bonitatem possidere. Idcirco ex omnibus prædictis concluditur, præceptum esse divinum et ab ecclesia omni tempore custoditum ac promulgatum, ut, qui in flagitiis, etsi occultis, sit recidivus aut habituatus, priusquam sacros ordines assumat, convenienti castitatis experientia sit probandus. Alioquin ei ob ipsius gravem præsumptionem, et quia in re gravi

(1) *conf. c. 1. d. 46. n. 1.* — (2) *de sacr. ord. tr. 8. c. 5. p. 2. n. 40.* — (3) *de ordin. n. 96.*

legem ecclesiæ offendit, confessarius tenebitur absolutionem denegare.

69. — Quoad secundam autem partem minime negandum censemus, aliquando contingere posse, quod clericus, quantumvis in vitio carnis consuetudinarius et recidivus, tali compunctionis gratia a Deo sit donatus, ut dignus existimetur, qui gradum sacri ordinis statim assumere possit; et ideo tunc capax bene evadet absolutionis, quamvis præcedenti experimento non sit probatus. Probatio quidem non solum exterior, sed etiam interior, ut diximus, in hujusmodi pœnitentibus ab ecclesia necessario postulatur; sed non necessario requiri dicimus probationem temporis.

Olim juxta priscam ecclesiæ disciplinam nemini, qui post acceptum baptismum lethale peccatum commiserat, ascendere ad ordines unquam permittebatur, etiamsi condignam egisset pœnitentiam, ut testantur *s. Isidorus*, *s. Hieronymus et s. Martinus* Papa I. *apud Natalem*, *Alexandrum;* atque ii, qui post ordinem susceptum semel graviter peccarent, ipso facto manebant perpetuo suspensi, prout scripsit *s. Gregorius* (1). Deinde tamen aliquot post sæcula tantum illi, qui infamiam passi erant ob aliquod grave crimen, aut publicam egerant pœnitentiam, ab ordinibus excludebantur, juxta id, quod legitur in concilio Carthaginensi IV. *can. 68.*, ubi: *Ex pœnitentibus, quamvis sit bonus, clericus non ordinetur.* Demum a sæculo XI., ut ferunt *Habert et Jueninus*, remissa fuit hujus disciplinæ severitas, ut patet ex *can. Fraternitatis dist. 34.*, ubi *Pelagius* Papa, requisitus ab episcopo Florentino, an conferre posset diaconatum clerico, qui aliquando, cum esset conjugatus, inhoneste versatus fuerat cum sua ancilla, respondit: *Et quamvis multa sint, quæ in hujusmodi casibus observari canonice jubeat sublimitatis auctoritas, tamen, quia defectus nostrorum temporum, quibus non solum merita, sed corpora ipsa hominum defecerunt, districtionis illius non patitur in omnibus manere censuram; et ætas istius, de quo agitur, futuræ incontinentiæ suspicionem auferre dignoscitur: ut ad diaconatum possit provehi, temporum, ut dictum*

(1) *l. 4. ep. 7.*

est, condescendentes defectui, concessisse nos noveris. Item *in cap. Ex tenore de temp. ordin.* sic habetur: *Verum quoniam peccatum ipsius fore occultum dixisti, mandamus, quatenus pœnitentiam ei condignam imponas et suadeas, ut parte pœnitentiæ peracta ordine suscepto utatur; quo contentus existens ad superiores amplius non ascendat. Verumtamen, quia peccatum occultum est, si promoveri voluerit, eum non debes aliqua ratione prohibere.* Attamen notandum, ut diximus *n. 52.*, hunc canonem correctum fuisse in parte a *Tridentino* (1), ubi habetur, quod episcopi bene possunt ob peccata occulta, etiam extrajudicialiter cognita, prohibere initiandos, quominus ordinentur.

70. — Cum igitur neque ecclesiæ præceptum neque præsentis disciplinæ consuetudo cogat ad probandos sola temporis diuturnitate eos, qui ad sacros ordines sunt promovendi, ad prudentem confessarium spectabit cognoscere, an pœnitens vel temporis experimento vel alia via sit convenienter probatus atque dispositus ad tantam dignitatem assumendam. Bene autem evenire potest, quod Deus, cujus judicia et misericordiæ admirabiles sunt, auxilia tam efficacia gratiæ alicui largiatur, ut compunctionis vehementia temporis probationem compenset. Docet enim *d. Thomas*, quod Deus aliquando tollit peccati reliquias successive per suam gratiam cooperantem, aliquando vero statim per magnam commotionem, qua homo perfectam sanitatem spiritualem consequitur. Hoc docet (2), ubi quærens, *utrum remissa culpa mortali tollantur omnes reliquiæ peccati*, objicit sibi (3) auctoritatem *d. Augustini* (4), qui ait: *Nunquam Dominus aliquem sanavit, quem omnino non liberavit; totum enim hominem sanavit in sabbato, quia et corpus ab omni infirmitate et animam ab omni contagione.* Respondet inde Angelicus: *Quandoque tanta commotione convertit* (Deus) *cor hominis, ut subito perfecte consequantur sanitatem spiritualem, non solum remissa culpa, sed sublatis omnibus peccati reliquiis; ut patet de Magdalena Luc. 7. Quandoque autem prius remittit culpam per gratiam*

(1) *in c. 1. sess. 14. de reform. etc.* — (2) *3. part. quæst. 86. art. 5. ad 1.* — (3) *in 1. object.* — (4) *in lib. de pœnit. c. 2. t. 4.*

operantem, successive tollit peccati reliquias. Si ergo divinæ gratiæ efficacia valet auferre omnes peccati reliquias, id est animæ debilitatem ex vulneribus peccati causatam; idcirco, quamvis habitus pravi in potentiis sensitivis non tollantur, mens tamen ex vigore gratiæ talem acquirere potest vigorem, ut illis facile resistat. Hoc docuit idem *d. Thomas* (1), dicens: *Reliquiæ autem peccati non dicuntur hic dispositiones ex actibus relictæ, quæ sunt quidam habitus inchoati: sed quædam spiritualis debilitas in ipsa mente in existens; qua sublata, etiam eisdem habitibus vel dispositionibus manentibus, non ita potest inclinari mens ad peccatum.* Nulla igitur tali habituato erit necessitas experimenti, quod non requiritur, nisi ut debilitas animæ ex malis habitibus contracta sanetur, et pravis dispositionibus facile resistat, cum hoc idem ex vigore gratiæ is æque et forte virilius adeptus fuisse comperitur. Recte enim dicit *s. Cyprianus: Non pro mora temporum, sed compendio gratiæ maturatur charitas.*

71. — Non quidem negandum, hujusmodi conversiones extraordinarias esse, nec sæpe evenire, neque etiam in exercitiis spiritualibus, quæ ad sacros ordines præmitti solent; quoniam plerumque ad hujusmodi exercitia promovendi coacti accedunt. Ideoque alia extraordinaria signa debet confessarius in suo pœnitente agnoscere, ut ei ad sacrum ordinem ascendere permittat. Quod si quandoque (licet raro) tales conversiones extraordinariæ accidant, nulla patet ratio, cur in eo casu magis dispositum ad ordines suscipiendos pœnitentem evincat longi temporis probatio, quam manifesta cordis vera et vehemens contritio ac voluntas adeo firma, quæ innixa spe divinorum auxiliorum, præcipue actualium, quæ in sacramento ordinis a Deo impertiuntur, ut caste et honeste in ecclesiæ ministeriis vita ducatur, non solum se emendare proponat, sed etiam omnia media opportuna adhibere, quæ valeant tum concupiscentiam refrænare, tum dignum eum reddere, ut sacra adeat mysteria; imo pœnitens ex illo singulari dono contritionis jam incœperit instanter et enixe castitatem a Deo postulare, et simul concupiscen-

(1) *supplem. q. 30. art. 1. ad 2.*

tiæ ardorem notabiliter imminutum in se cognoscat, ita ut jam paratum se sentiat ad castitatem servandam. Quod si sufficienter probatus existimatur, qui per aliquod tempus se continens habitum extirpare curaverit, multo magis is probatus censeri debet, qui per specialem Dei gratiam vehementi contritione manifeste compunctus est. Diuturnitas temporis ideo sufficiens creditur probatio, quia signum est firmæ voluntatis pœnitentis; attamen non raro evenire solet, quod aliquis etiam longo tempore se a vitiis pro mundi hujus honestate contineat (juxta verba *s. Gregorii*); sed horum magis est timendus relapsus, quam eorum, qui talem contritionis gratiam ostenderunt, ut prudens confessarius directe eos voluntatem immutasse cognoscat; unde recte prudentem ac fundatam spem concipere possit, quod promovendus auxilio divinæ gratiæ et mediis, quæ adhibere ipse proposuit, castitatem servabit, juxta illud Tridentini (1): *Qui sperent, Deo auctore se continere posse.*

Id sat confirmatur tum a pontificali tum a catechismo Romano. In pontificali enim habetur, quod episcopus alloquens initiandos ad subdiaconatum sic dicit: *Si usque nunc fuistis ebrii, amodo sobrii: si usque nunc inhonesti, amodo casti.* Notentur verba: *si usque nunc*, ad significandum, quod hodie non excludit ecclesia eos, qui forte usque ad tempus ordinationis fuerint inhonesti, modo habeant talem cordis conversionem, quæ ipsos reddat dignos non solum absolutionis beneficio, sed etiam sacri ordinis gradu, si sine temporis probatione ad eum ascendere velint, juxta illud, quod scripsit *d. Anselmus* (2): *Nec apud Deum reprobatur officium alicujus propter culpam, quam ipse ignoscit: nec apud homines dedecoratur sacri ordinis dignitas propter personam, cujus ipsi peccatum non agnoscunt.*

72. — In catechismo autem Romano (3) primo ibi dicitur, quod initiandus in sacris morum integritatem magnopere præ se ferre debeat. Deinde additur, quod ea vitia corporis, quæ in veteri lege homines ab altaris ministerio excludebant, hodie in nova lege evangelii intelligenda sint de vitiis animæ, quæ homines repellunt

(1) *in c. cit. 13.* — (2) *l. 1. epist. 56.* — (3) *de sacram. ord. n. 31.*

ab ordinum sacrorum susceptione. Et hic sedulo advertendum, quod inter corporales defectus in lege antiqua computatum fuit vitium inveteratæ scabiei, ut legitur in Levitici 21, 20: *Si jugem scabiem etc.:* quod communiter interpretatur pro vitio libidinis, ut explicant *d. Hieronymus* et *d. Gregorius.* Demum catechismus concludit, quod promovendi, qui hujusmodi vitiis fuerint contaminati, tenentur juxta præsentem ecclesiæ disciplinam sacramento pœnitentiæ conscientias diligenter purgare, sine eo quod ibi ulla temporis probatio præscribatur. En verba catechismi: *Primum itaque in eo, qui sacerdos creandus est, vitæ et morum integritas commendetur magnopere oportet.... Et simul illud docendum, ea corporis vitia, quæ in veteri lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in evangelica lege ad animæ vitia præcipue transferenda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in ecclesia servari animadvertimus, ut, qui sacris initiandi sunt, prius pœnitentiæ sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.* Ex quo patet, catechismum supponere, quod aliquis, etsi vitiis fuerit obnoxius, bene possit absolutionis beneficio frui et inde sacros ordines recipere, etiam sine præcedenti temporis experientia: intelligendum, dummodo aliunde rite dispositus judicetur ad tantam dignitatem ascendere.

Hinc ipse *Jueninus* in præsenti quæstione, licet hic rigidarum sententiarum acerrimus sectator alibi in opere de sacramentis (1) omnino indixerit necessitatem probationis temporis, ut clerico vitio turpi illaqueato possit permitti ad ordines sacros ascendere; attamen in suis institutionibus theologicis (2), loquens de habituato in vitio turpi, veluti seipsum corrigens et benignius agens, sic inquit: *Verum, cum paucæ sint regulæ, quæ aliquas exceptiones non patiantur, negotium hoc sapientis ac eruditi directoris prudentiæ committendum est.*

73. — *Sed dices I.* Ut quis licite ordines sacros suscipere possit, requiritur non tantum externa, sed etiam interna vocatio divina; at quomodo existimari poterit vocatus a Deo ille, qui diu vitio lasciviæ est fœdatus, nisi prius per longam pœnitentiam et virtutum exercitia

(1) *diss. 8. q. 7. c. 2.* — (2) *t. 7. p. 8. diss. 7. q. 5. in fine*

signa veræ vocationis ostendat? Et quomodo confessarius absolutionem ei impertiri poterit, quem non agnoscit a Deo vocatum? *Respondetur:* Nulli dubium, quod, si quis accedere auderet ad sacram ordinationem, sciens, a Deo se vocatum non esse, excusari nequiret a culpa lethali, tum ob gravem præsumptionem se intrudendi in sanctuarium contra Dei voluntatem, cum dicat Apostolus: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.* (*Hebr. 5, 4.*); tum ob periculum certum damnationis, cui tunc ipse se exponit, ut asserit *Abelly* in suo aureo opusculo, cui titulus: *Sacerdos Christi c. 4.*, ubi ait: *Qui sciens, nulla divinæ vocationis habita ratione, in sacerdotium se intruderet, haud dubie seipsum in apertum salutis discrimen injiceret, peccando scilicet in Spiritum sanctum; quod quidem peccatum vix aut rarissime dimitti, ex evangelio discimus.* Attamen vero, ut promovendus a culpa excusetur, sufficit ipsi, quod bonum præ se ferat finem et episcopo se offerat, ut probetur, dummodo non certe sciat, se nunquam fuisse a Deo vocatum. *Jueninus* (1), postquam probavit necessitatem divinæ vocationis, inquit: *Licet quoque clericis offerre se episcopo, quo probentur, an debeant ad majores ordines promoveri.* Etenim, ut addit: *Qui examini se offert, an ad majores ordines promovendus sit, non ob id eorum dignum se judicat; ac proinde non est reus præsumptionis.* Tanto magis igitur confessarius non poterit hujusmodi clerico volenti ordinem suscipere absolutionem denegare post acceptam ejus confessionem, nisi certus sit, quod illi deficiat divina vocatio. Sed quomodo in nostro casu hanc certitudinem confessarius habere poterit? Vitiosa vita peracta a suo pœnitente non præbet quidem ipsi certitudinem, quod is nunquam fuerit a Deo vocatus. Cur non accidere potuit, quod Dominus eum aliquando vere vocarit, et ipse auxiliis resistens jam paratis male corresponderit? Judas procul dubio fuit a Christo Domino vocatus ad apostolatum; at ille quam male ad eum se disposuit? Cur etiam censeri non poterit, quod illa extraordinaria conversio, quam supponimus, sit vocatio di-

(1) *in cit. libro de sacram. diss. 8. q. 7. c. 2.*

vina, qua pœnitens eodem tempore sit a Deo donatus? Forte Deus non vocat ad sacerdotium etiam peccatores pœnitentes? Unde concluditur, quod in casu nostro, supposito cum circumstantiis ut supra descriptis, confessarius ex hoc capite deficientiæ vocationis nequit denegare absolutionem suo pœnitenti, qui ad illam per confessionem adeptus est jus strictum et rigorosum.

Dices II. Si ecclesia agnosceret, quod clericus usque tunc sic luxuriose vixisset, nullo modo eum ad ordines admitteret. *Sed respondetur*, quod, si ecclesia agnosceret simul suam resipiscentiam et vehementem compunctionem a Deo donatam, modo, quo eam asseruimus, illum non repelleret.

74. — *Dices III.* Hujusmodi clericus in vitio turpi diu versatus, volens subdiaconatum assumere, exponitur periculo proximo relabendi in eadem peccata et illa augendi reatu sacrilegii, cum sibi imponat votum castitatis perpetuæ indissolubile, quod ipse ob pravum habitum contractum difficulter observare valebit; quapropter hic velut temere agens est indignus absolutione, ut supponit *Habert l. c.*

Sed hæc objectio, licet magnam vim habere videatur, revera tamen nullius est momenti. In tantum diximus, quod talis consuetudinarius, quamvis sit capax absolutionis, si non vult ordinari, non poterit tamen absolvi, si sacrum ordinem assumere audeat, nisi per extraordinariam compunctionem sit probatus; in quantum constat, ut observatum est, quod ad sacros ordines suscipiendos non sufficit simplex status gratiæ, sed necessario insuper requiritur bonitas excellens, quæ per divinum auxilium superabundans potest a pœnitente in instante acquiri. Cæterum, si quicunque alius habituatus in lascivia, sed jam sat dispositus ad absolutionem, vellet statim sine experientia emittere votum castitatis, cur non poterit confessarius eum statim absolvere? Numquid votum adhuc in eo casu non erit de meliori bono? Si non esset de meliori bono, esset quidem nullum; sed communissime docent doctores, ut asserit *Sporer* (1), quod hujusmodi votum emissum ab habituato in lascivia

(1) *de voto c. 2. n. 61.*

est validum. Idem ait *La Croix* (1) *cum Palao*, *Moya* ec *aliis*, et contrariam sententiam ipse dicit non audere dicere probabilem. Idque diserte confirmat *d. Thomas* (2), ubi quærens, an quis post diuturnam vitam in vitiis ductam possit vota religionis profiteri, respondet, non esse expediens, magna opera hominibus tenuis virtutis imponere: *Si tamen* (addit) *mox conversi sponte propria voluerint manum mittere ad altiora, quis eos audebit arcere?*

75. — Præterea, si quis sic habituatus nollet nubere, dici deberet, quod non posset absolvi, quamvis dispositus, quia iste vellet remanere in periculo proximo recidendi. Sed quis unquam asseruit, matrimonium esse remedium necessarium ad se continendum? Scripsit quidem Apostolus: *Quod si non se continent, nubant; melius est enim nubere quam uri.* (*1. Cor. 7, 9.*) Verum hoc communiter ab interpretibus intelligitur, nisi aliquis nolit alia media adhibere. Hinc quæstio agitur inter DD., an valeat votum, quod quis emitteret nubendi, ut se liberet ab habitu incontinentiæ. Alii, ut *Lessius* (3), *Palaus* (4), *Solus* (5) *cum Fag.*, *Prad. etc. apud Salm.* (6), dicunt, omnino invalidum esse hujusmodi votum, quia nunquam est de meliori bono, sicut est cœlibatus. Alii vero, ut *Sanchez* (7), *Bellarm.* (8), *Bon.*, *Nav. et plures communius cum Salm.* (9), asserunt, tunc solum validum esse votum, quando vovens nolit aut non possit aliis mediis uti. Idem ait *Sporer* (10), dicens, quod tali voto obligatur tantum is, qui aliud remedium adhibere nolit. Idem asserit ut certum *Laym.* (11) his verbis: *Dicendum secundo cum Lessio et Coninchio, tale votum obligatorium esse secundum hypothesim, si in tali statu peccandi perseverem, et non media efficacia adhibeam ad emendationem, quæ cum Dei gratia possum; ita ut talis homo aliud vovere censendus non sit, nisi hoc saltem remedium (quod est nuptiarum) peccatis suis adhibiturum, si aliquid melius, quod est continentia, non*

(1) *l. 3. p. 1. n. 481.* — (2) *opusc. 17. c. 5.* — (3) *l. 2. c. 40. n. 44.* — (4) *t. 3. tr. 15. d. 1. n. 14.* — (5) *l. 7. q. 1. art. 2.* — (6) *tr. 17. de voto c. 1. p. 2. §. 2. n. 40.* — (7) *dec. l. 4. c. 8. n. 53.* — (8) *l. 2. de mon. c. 14. in fine.* — (9) *l. c. n. 41. et 42.* — (10) *de voto n. 61. et 62.* — (11) *l. 1. tr. 4. c. 2. n. 12.*

adhibuerit: ideoque, si firmum ejus propositum et conatum præstet, a voto liberatur.

Instabis: Sed laicus, nolens tunc nubere, remanet tamen liber, ut possit nubere postea, si velit; non sic subdiaconus post susceptum ordinem. Respondetur: Sed si ille laicus statueret firmo animo, nunquam velle matrimonio ligari, sed aliis mediis uti, numquid ob hoc poterit ei absolutio denegari?

76. — *Dices IV.* Docet *d. Gregorius* (1): *Non debet aliquis non purgatus sacra mysteria adire.* Unde *Juenius* (2) ait, non posse promoveri ad sacros ordines, qui nondum peccata purgarit per condignæ pœnitentiæ labores. *Sed respondetur* cum *s. Thoma* (3), qui quærens, *utrum liceat episcopatum injunctum omnino recusare*, respondet *ad object. 2.* (in qua refert præfata verba *d. Gregorii*): quod, si impedimentum nequeat tolli a subdito, tunc non tenetur obedire, quia nullus tenetur obedire ad aliquod illicitum; secus autem, *si impedimentum removeri potest per ipsummet, puta si habeat peccandi propositum, quod potest deserere.* Ergo supponit Angelicus, quod licet alicui sacra mysteria adire, suscipiendo episcopatum, *vel etiam sacros ordines* (ut ibidem subditur), etiamsi nondum sit a suis peccatis purgatus; dummodo, ut supponendum, sit interius probatus ad hujusmodi gradus assumendos; alias dicendum ex supra allatis, quod neque ordinari posset, neque teneretur obedire. Aliud enim est, aliquem non esse purgatum, aliud, non esse probatum.

Qua de re, omnibus tamen mox prædictis non obstantibus, omnino tenendum, quod, ut clericus in vitiis habituatus possit absolvi, etsi ipse velit statim sine temporis probatione accedere ad sacros ordines, debet tali compunctione extraordinaria esse a Deo manifeste donatus, ut satis probatus ostendatur ad tantæ dignitatis sublimitatem.

77. — Præterea advertendum, quod confessarius toto conatu curare debet, persuasum reddere hujusmodi initiandum, quamvis extraordinarie (ut supra) compunctum, ut differat ordines suscipere, quoadusque probatione ali-

(1) *in pastoral. p. 1.* — (2) *op. de sacram. l. c.* — (3) *2. 2. q. 185. a. 2.*

cujus notabilis moræ magis purgatum se præbeat a sceleribus patratis. Imo addo, consultius et congruentius esse, ut, etiamsi ipse sit contritus et ex compunctione habita sufficienter dispositus non solum ad absolutionem, sed etiam ad ordinem assumendum, tamen ei absolutio differatur, ipso quoque non consentiente, si velit statim ordinari, ut temporis experimento firmius probetur. Dummodo vero, excipio, ipse ex hac dilatione ordinationis non sit subiturus notam sive proximum periculum infamiæ; nam in hoc casu censerem cum *La Croix* (1), non posse confessarium pœnitenti disposito beneficium absolutionis differre; quia tunc ille ex confessione peracta habet jus non tantum ad absolutionem, sed ad eam statim obtinendam. Cæterum fateor, magnam adhibendam esse cautelam in hujusmodi clericis absolvendis, qui vix e vitiorum cœno emersi ad altaris ministerium ascendere inhiant; nulli enim dubium, quod horum frequenter malus exitus deploratur, non sine maximo ecclesiæ detrimento et populorum ruina.

CAPUT III.

DE SUSCIPIENTE SACRAMENTUM.

DUBIUM I.

Quæ dispositio requiratur ad valorem sacramenti in suscipiente.

78. *Vide, quæ habentur apud* Busembaum.
79. *An solus homo viator sit capax sacramentorum. An soli baptizati valide suscipiant alia sacramenta.*
80. *Nulla requiritur intentio in pueris et perpetuo amentibusque quoad baptismum, confirmationem et ordinem.*
81. *Quæ intentio requiratur in adultis. An sufficiat intentio neutralis; an habitualis. Quid de dormientibus, ebriis et lapsis in amentiam?*
82. *An sufficiat intentio interpretativa.*

78. — „**Resp.** Ad valorem sacramenti in adultis ra„tione utentibus intentio percipiendi sacramentum inter„pretativa saltem requiritur et sufficit (excipe pœniten-

(1) *l. 6. p. 2. n. 1764.*

„tiam, de qua infra). Ita *communiter* theologi omnes „cum *s. Thoma* contra *Cajet.*, qui putat, in suscipiente „nullam intentionem requiri, modo contrariam non habeat. „Ratio responsionis est, quia, sicut adultus non justifi„catur sine proprio consensu, ita nec per sacramentum „initiatur et consecratur Deo sine eodem consensu, si „ejus sit capax (1).

„Dixi: *adultis etc.;* quia, cum tantum requirantur con„ditiones juxta subjecti capacitatem, parvuli autem et „perpetuo amentes non sint capaces propriæ intentionis, „sufficit illis intentio Christi et ecclesiæ (2).

Unde resolves:

„1. Parvuli, uti et perpetuo amentes valide baptizan„tur, confirmantur, communicantur, ordinantur: quod ul„timum nefas esset, priora autem olim permittebantur (3).

„2. Aegris ratione jam privatis recte datur unctio, „non tantum, si ante petierint, sed etiam, si fuerint ca„tholici, neque constet, esse in mortali: nam hoc ipso „censentur interpretative voluisse et petiisse, quod alii „christiani, etiamsi de ea nunquam audierint. *C. de Lu„go* (4) *et communiter.*

„3. Invalidum est sacramentum 1., quod quis susci„pit cum intentione neutrali, habens se negative; 2. quod „suscipit ficte, id est simulate: non tamen, quod ficte, „id est indisposite; 3. quod per meram vim, animo „omnino repugnante, suscipitur. (5)

„4. Validum est sacramentum 1., quod qui accipit, „vult, quod christiani accipiunt, etsi non credat aut non „velit sacramentum; 2. quod quis per metum coactus „suscipit, cum metus non tollat voluntarium. Matrimo„nium tamen gravi metu, v. gr. injustæ mortis initum „censetur irritum, ut docent *Sanch.* (6), *C. de Lugo* (7). „Et qui ordines gravi metu coactus suscepit, etsi cha„racterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, po„testque, secluso scandalo, nubere, ut suo loco dicam (8)."

79. — Ante omnia hic *notandum est 1.*, solum homi-

(1) *Bonacina d. 1. q. 6. p. 2.* — (2) *Fill. t. 1. cap. 8.* — (3) *Bon. l. c.* — (4) *de sacramentis in genere d. 9. n. 122.* — (5) *Bon. l. c.* — (6) *l. 4. de matr. d. 12. et 14.* — (7) *d. 9. n. 133.* — (8) *vide dicenda de sacr. ord. n. 811.*

nem viatorem esse capacem sacramentorum, quia solus homo viator capax est primæ gratiæ aut ejus augmenti; ita communiter *Suar. et alii contra Bernal. Vide Tourn.* (1), qui id probat. *Notandum 2.*, susceptionem baptismi omnino præexigi ad validam susceptionem aliorum sacramentorum. Id certum est apud omnes (2). Ratio, quia sacramenta instituta sunt pro sola ecclesia, et per solum baptismum fiunt homines de corpore ecclesiæ, ut definivit *Eugenius IV.* in decreto fidei ad Armenos. Hinc matrimonium infidelium non est sacramentum, ideo est dissolubile, ut notant *Sanch.* (3) *et Croix l. c. cum communi* (4).

80. — Plura autem hic adnotanda circa intentionem requisitam in suscipientibus sacramenta. In infantibus nulla quidem requiritur intentio, cum suppleat in eis intentio Christi vel ecclesiæ. Sicut enim sine propria voluntate ipsi peccatum contraxerunt, ita sine voluntate ab illo liberantur. Hoc certum est cum *d. Thoma* (5), et est de fide definitum a *Tridentino* (6), ubi dicitur: *Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse; ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut præstare omitti eorum baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide ecclesiæ: anathema sit.* Idem dicendum de perpetuo amentibus, ut docet *s. Thomas* (7). Et quod dicitur de baptismo, idem dicendum de sacramento confirmationis, ut *Salm.* (8) *cum communi DD.* Idem de sacramento ordinis infantibus (sive perpetuo amentibus) collato, ut recte dicit *Lugo* (9). Idque hodie certum est ex bulla *Eo quamvis tempore* nostri *ss. P. Benedicti XIV.*, edita 4. Maji anno 1745, ubi, postquam in §. 20. id declaratur definitum communi suffragio theologorum et canonistarum, deinde præscribitur §. 27., quod ipsi infantes ordinati, cum pervenerint ad annos discretionis, non

(1) *prælect. theolog. de sacr. quæst. 8. art. 1.* — (2) *vide Lugo de sacram. d. 9. n. 1. et Croix n 165.* — (3) *de matr. lib. 2. d. 8.* — (4) *ex c. Quando 7. de divort.; vide dicenda de matr. n. 957.* — (5) *3. p. q 68. a 9.* — (6) *sess. 7. de sacram. can. 13.* — (7) *l. c. art. 12. ad 1.* — (8) *de confirm. tr. 3. c. 3. p. 3. n. 26.* — (9) *d. 9. n. 112.*

teneantur ad castitatem: præcipit vero Pontifex (1), ut in anno 18. detur eis optio, et si voluerint castitatem servare, admittantur ad exercitium ordinis; secus, si noluerint. Et §. 40. subdit, quod ipsi post ratihabitionem invalide contrahunt matrimonium et tenentur ad officium divinum.

81. — In adultis vero certe requiritur intentio suscipiendi sacramentum. Ratio, quia, ut docet *d. Thomas* (2), loquens de baptismo: *Ad hoc, quod homo moriatur veteri vitæ, requiritur in habente usum liberi arbitrii voluntas, qua eum veteris vitæ pœniteat; ita requiritur voluntas, qua intendat vitæ novitatem.* Dixit autem *Caj.* (3), in suscipiente baptismum sufficere intentionem neutralem, nempe quod non consentiat neque dissentiat; sed hæc opinio communiter reprobatur a DD., ut a *Lugo* (4), *Petrocor.* (5), *Salm.* (6) et signanter a *ss. N. P. Benedicto XIV.* in *instruct. de baptismo*, incipiente: *Postrema mense.* Et talis opinio est quidem contra doctrinam expressam *d. Thomæ* mox supra relatam. Idem, quod de baptismo, dicendum est de aliis sacramentis, *cum Lugo et aliis communiter.*

Certum est etiam apud omnes, non requiri in suscipiente sacramenta intentionem actualem aut virtualem, sed sufficere habitualem, id est aliquando habitam et non retractatam. Ita *Lugo* (7), *Wigandt* (8), *Petroc.* (9), *Antoine* (10), *Suarez* (11), *Holzm.* (12), *Sporer* (13), *Ronc.* (14), *Elbel* (15): idemque docet *ss. N. Benedictus XIV.* (16) *cum aliis communiter.* Idque probatur ex universali ecclesiæ praxi, quæ non reiterat sacramenta baptismi et ordinis iis, qui ea suscipiunt ex voluntate prius habita. Et hoc procedit in omnibus sacramentis, præter pœnitentiam et matrimonium, ut infra explicabimus.

Utrum autem valide conferantur sacramenta dormien-

(1) *ex concilio Tolet. II., relato in can. De iis dist. 28.* — (2) *d. q. 68. art. 7.* — (3) *in t. c. d. Thomæ.* — (4) *d. 9. n. 117.* — (5) *tom. 3. pag. 87.* — (6) *de sacram. in gen. c. 8. p. 1. n. 7.* — (7) *de sacr. d. 9. n. 105.* — (8) *tract. 11. ex. 4. n. 26. res. 4.* — (9) *tom. 3. p. 91.* — (10) *de sacr. c. 3. q. 1. res. 2.* — (11) *3. p. disput. 14. sect. 2.* — (12) *tr. 1. n. 3.* — (13) *theol. sacram. p. 1. c. 2. sect. 3. n. 145* — (14) *c. 5. q. 2. res. 2.* — (15) *conf. 3. n. 56.* — (16) *in præfata instr. n. 46.*

tibus, ebriis vel lapsis in amentiam, qui antea habuerunt intentionem illa recipiendi?

Negat *Ronc. l. c.*, quia (ut ait) non est præsumendum, eos habuisse intentionem in tali tempore recipiendi sacramentum, sed solummodo more et ritu christiano. Sed communissime et probabilius affirmant *Lugo* (1), *Pal.* (2), *Salm.* (3) *cum Henr.*, *Graffio et Angles ac Croix* (4) *cum Gobat*, *Aversa et Diana et aliis*. Ratio, quia ad validitatem sacramenti non requiritur, ut suscipiens agat modo humano et more solito; sed satis est, quod ipse sit subjectum capax, prout revera est, qui jam prius habuit intentionem recipiendi sacramentum. Idque confirmatur auctoritate *Innocentii III.* (5), qui, postquam dixit, dormientes et amentes non recipere sacramentum, si contrariam habuerint voluntatem, addit: *Secus, si habuissent propositum baptizandi; tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio.* Et ejusdem sententiæ est noster *ss. Benedictus XIV.* (6). Cæterum recte advertunt *Suar.* (7) *et Salm.* (8), illicitum esse, iis conferre sacramenta, nisi in probabili periculo mortis, vel nisi quando impedimentum usus rationis censetur perpetuum; alias expectandum ad tempus, in quo suscipiens fiat compos rationis. Idque expresse docet *d. Thomas* (9), ubi ait: *Si autem necessitas non sit, debet in furiosis expectari lucidum intervallum, vel in dormientibus vigilia. Si tamen baptizetur in statu illo, sacramentum suscipit, quamvis peccet baptizans.*

82. — Sufficit etiam intentio interpretativa (nempe quæ nunquam fuit habita, sed præsumitur habenda a suscipiente, si esset ipse compos rationis) in suscipientibus sacramentum extremæ unctionis: ut dicunt *Lugo* (10), *Wigandt* (11), *Elbel* (12), *Ronc.* (13), *Spor.* (14) *et Croix* (15) *cum communi:* idque probatur ex rituali Romano *de extrema*

(1) *d. 9. n. 119.* — (2) *de bapt. d. un. p. 7. n. 2.* — (3) *tr. 2. c. 6. p. 3. n. 43.* — (4) *l. 6. p. 1. n. 176.* — (5) *in cap. Majores §. Item quæritur de bapt. apud Lugo l. c.* — (6) *in cit. instruct. n. 46.* — (7) *3. p. d. 24. sect. 1.* — (8) *l. c. n. 44.* — (9) *in 4. dist. 6. q. 1. art. 2. q. 3. ad 7.* — (10) *d. 9. n. 127.* — (11) *tr. 11. ex. 4. n. 62. r. 4.* — (12) *conf. 3. n. 58.* — (13) *de sacr. c. 5. q. 2. r. 2.* — (14) *c. 2. n. 154.* — (15) *l. 6. p. 1. n. 172.*

unctione, ubi dicitur: *Hoc sacramentum est præbendum sensibus destitutis, qui antea illud petierunt, seu verosimiliter* (nota) *petiissent.* Et si forte æger fuerit sensibus destitutus in actu peccati mortalis, probabiliter ait *Viva* (1), saltem sub conditione extremam unctionem tunc esse illi ministrandam, prout etiam de sacramento pœnitentiæ dicemus *n. 480.*

Ita etiam per voluntatem interpretativam seu generalem potest moribundo sensibus destituto conferri sacramentum confirmationis: ut dicunt *Lugo* (2), *Sporer* (3), *Elbel* (4) *et Croix* (5) *cum Conc., Arriaga et Bern. contra Escob.* (6). Et idem dicunt de sacramento eucharistiæ *Lugo* (7), *Sporer l. c. et Croix cum Suarez, Coninch., Aversa, Bernal. etc.*

Sacramentum autem baptismi et ordinis invalide quidem confertur habentibus solam intentionem interpretativam; quia sine voluntate explicita nemo debet subire obligationem legum ecclesiæ et status clericalis. Ita communiter *Lugo* (8) *ac Viva* (9) *cum Suarez etc.* Verumtamen *Coninch., Spor., Dicast. etc.* (10) censent, ad suscipiendum baptismum sufficere intentionem implicitam, contentam in contritione vel attritione habita a suscipiente. His contradicunt *Suarez et alii:* sed recte *Lugo* (11), primam sententiam, ait, posse habere locum tantum in infideli, qui semper invincibiliter veram fidem ignoraverit. Ad sacramentum autem pœnitentiæ non sufficit intentio neque interpretativa neque habitualis, sed requiritur intentio vel actualis vel saltem virtualis, cum ibi requirantur pro materia actus pœnitentis, qui non possunt quidem haberi sine voluntate saltem virtuali recipiendi sacramentum; et hoc tenendum saltem in praxi (12). Ad sacramentum vero matrimonii suscipiendum certe non sufficit intentio interpretativa: sed sufficere aliquando habitualem, censent *Holzmann* (13), *Croix* (14) *cum Sporer, Dic., Arriaga etc.* Et casum accidere posse, ait

(1) *de sacr. q. 1. art. 7. n. 6.* — (2) *d. 9. n. 132.* — (3) *l. c. n. 154.* — (4) *d. n. 58.* — (5) *l. 6. p. 1. n. 169.* — (6) *l. 8. n. 55.* — (7) *d. 9. n. 126.* — (8) *d. 9. n. 119. et 127.* — (9) *de sacr. q. 1. a. 7. n. 3. et 5.* — (10) *ap. Croix l. 6. p. 1. n. 168.* — (11) *n. 129.* — (12) *juxta dicenda de sacr. pœn. n. 457.* — (13) *tr. 1. n. 36.* — (14) *l. 6. p. 1. n. 174.*

Croix, quando celebratur matrimonium per procuratorem; quia, si hic contrahit, dum principalis dormit, perficitur matrimonium cum intentione principalis, quæ non aliter quam habitualis dici potest. Sed verius sentit *Lugo* (1), in matrimonio semper requiri voluntatem saltem virtualem; quia, cum uterque conjux non solum sit suscipiens, sed etiam minister sacramenti, in singulis eorum certe requiritur ea intentio, qualis in ministris aliorum sacramentorum exigitur, ut diximus *n. 16. et 18.* In præfato autem casu procuratoris recte dicit *Lugo* (2), quod illa intentio verius dicenda est virtualis quam habitualis, cum procurator contrahat virtute mandati sive consensus a principali præstiti.

DUBIUM II.

Quid requiratur, ut licite et cum fructu suscipiatur.

83. *Quæ requirantur in suscipiente sacramenta* mortuorum *et quæ* vivorum.
84. *An aliquando possit ministrari viaticum a laico, vel sacerdos non jejunus celebrare.*
85. *An magis dispositi majorem fructum recipiant. An sumant cum fructu hostiam ii, qui nesciunt, esse consecratam.*
86. *Plura notanda de suscipiente sacramenta cum mortali aut veniali.*
87. *An omnia sacramenta causent gratiam remoto peccato.*
88. *An liceat petere sacramentum a ministro excommunicato.*
89. *An a ministro peccatore.*

83. — „Resp. Ad effectum baptismi et pœnitentiæ „requiritur et sufficit præter voluntatem sumendi sacra„mentum dispositio fidei, spei et attritionis, non autem „requiritur charitas, sive ut gratiam habeat (3); quia hæc „sacramenta dicuntur *mortuorum*, quod ipsa primam gra„tiam seu vitam donent. Ad reliqua vero sacramenta, „quæ dicuntur *vivorum*, requiritur, ut sit in gratia" *(Sed nota hic prop. damnatas ab Alexandro VIII., nempe prop. 22., quæ dicebat: Sacrilegi sunt judicandi, qui*

(1) *d. 6. n. 134.* — (2) *n. 139.* — (3) *vide dicenda n. 139. et 437.*

jus ad communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint. Et prop. 23.: Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers.); „quia ista non primam, sed „secundam tantum gratiam, id est augmentum tantum „gratiæ conferunt: etsi subinde per accidens dent pri„mam, cum quis putat bona fide se carere mortali (1).

84. — Hoc quidem probabile est cum *d. Thoma* (2). Hinc recte dicunt *Gonet*, *Henno et Cont. Tournely* (3), posse laicum moribundo viaticum ministrare, si desit sacerdos, qui eum absolvat: et etiam sacerdotem celebrare posse non jejunum ad ministrandum viaticum moribundo sensibus destituto, qui non possit confiteri, ut *Viva* (4) *cum Laym., Fill.* Secus autem, si absolutionem sacramentalem ille receperit (5).

Unde resolves:

85. — „1. Etsi æqualiter dispositi æqualem, magis „tamen dispositi majorem sacramenti fructum præter „characterem consequuntur; tum quia congruum est, sa„cramenta ita instituta esse, ut uberior gratia detur pro „dispositione subjecti; tum quia non videtur is, qui vehe„mentem attritionem ad baptismum vel pœnitentiam affert, „omni fructu carere.

„2. — Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecra„tam, cum instar alterius animalis sine intentione su„mendi sacramentum sumat, accipit quidem materialiter „rem, quæ est sacramentum, non tamen sacramentaliter „et cum fructu." *(Ita s. Thomas* (6) *cum Lugo, Suarez, Croix* (7) *contra Arriaga et Dic., quorum sententiam immerito probabilem vocat Croix).* „Idem docet „*Bonac.* de eo, qui sumit sacramentum ex causa famis; „quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim „videtur sacerdos fructu sacramenti privari, etsi sumptu„rus calicem simul etiam levare sitim intenderet (8).

86. — *Notandum 1.* Ad baptismum requiritur actus

(1) *Laym. dub. 6., Bonac. d. 1. q. 6. p. 2.* — (2) *vide dicenda n. 87.* — (3) *vide infra n. 237.* — (4) *q. 1. art. 5. n. 6.* — (5) *vide infra n. 286.* — (6) *p. 3. q. 80. art. 3. ad 3.* — (7) *l. 6. p. 1. n. 178.* (8) *vide Bon. l. c. n. 3.*

fidei et spei, saltem virtualis, ut omnes docent cum *Suar.* *et Croix* (1); etiam actus contritionis sive attritionis, ut tenent *Salm. cum d. Thoma* (2), si baptizandus habeat grave peccatum, ut patet ex *Tridentino* (3). Ad eucharistiam autem præmitti debet ex speciali præcepto confessio et absolutio ab omni mortali. Utrum autem pro aliis sacramentis vivorum sufficiat præmittere tantum contritionem? Affirmatur communissime cum *Lugo* (4), *Laym.*, *Vasq.*, *Croix* (5) *et aliis contra Marsilium et Adrianum* (6).

Notandum II. Est certe peccatum grave, sacramentum suscipere cum mortali; et est gravius, quam illud indigne ministrare aut conficere (7). Utrum autem in aliquo casu liceat suscipere sacramentum in mortali? Videtur negare *Suar.* (8), loquens de sumenda communione; sed communius affirmant *Henriq*, *Aversa et Bosco ap. Croix* (9). Idque pro casu rarissimo non videtur improbabile, puta si hostia consecrata esset profananda ab hæreticis, et ab aliis pro illa subita irruptione non posset tam cito conteri; tum videtur posse eam sine peccato sumere, licet sine fructu; tunc enim non sumeret ut sacramentum, sed tantum absconderet in corpore suo sicut in pariete ad eam liberandam ab injuria, ut dicunt *Lugo* (10). *Croix* (11), *Tamb.* (12) *et Diana* (13) *cum Vasq.*, *Hurt. et Ochag.* Idem probabiliter dicunt *Lugo* (14) *cum Vasq. et Croix* (15) *cum Hurt.*, *Ochag.*, *Diana et Leand.* de laico accumbente in scamno communicantium, qui recordaretur peccati mortalis, et non posset elicere contritionem ob angustiam temporis (16).

87. — *Quæritur I.*, an sacramenta valide, sed cum fictione suscepta, remoto obice reviviscant. Nomine *fictionis* hic non intelligitur ea, quæ reddit sacramentum nullum, ut est defectus intentionis, sed ea, cum qua sacramentum valide suscipitur, nempe cum quis accedit

(1) *l. 6. p. 1. n. 187.* — (2) *vide infra n. 139.* — (3) *sess. 14. c. 1. de pœnit.* — (4) *d. 8. sect. 9.* — (5) *n. 190.* — (6) *vide dicta n. 34.* — (7) *ut Croix n. 193. cum Dic. et aliis.* — (8) *de euch. d. 66. sect 1.* — (9) *l. 6. p. 1. n. 194.* — (10) *de sacr. d. 9. n. 8., de euch. d. 14. n. 3.* — (11) *l. 6. p. 2. n. 514.* — (12) *de comm. c. 1. n. 76.* — (13) *p. 5. tr. 13. r. 74.* — (14) *dict. d. 9.* — (15) *n. 517.* — (16) *vide dicta n. 33.*

sine dispositione requisita ad sacramentum. De sacramento baptismi (excepto *Scoto et aliis paucis*) omnes communiter id affirmant *cum Petroc.* (1), *Conc.* (2), *Lugo* (3), *Tournely* (4) *et aliis ex d. Thoma* (5), ubi loquens de gratia baptismi sic ait: *Impedietur autem quandoque per fictionem; unde oportet, quod remota ea per pœnitentiam baptismus statim consequatur suum effectum.* Et prius id docuit *s. Augustinus* (6), ubi dixit: *In illo, qui fictus* (ad baptismum) *accesserat, tunc valere incipiet, cum illa fictio veraci confessione recesserit.* Ratio, quia peccatum ante baptismum vel in ipsa perceptione baptismi consummatum non subjicitur ecclesiæ clavibus; unde necesse est, remitti per solam virtutem baptismi, qui sublato obice habet effectum prius suspensum ratione fictionis. An autem ad hunc effectum obtinendum requiratur in suscipiente contritio? Negant *Suarez* (7) *et Lugo* (8) *cum Conc. et communi contra Vasq.*, dicuntque, sufficere attritionem (9). Idem, quod de baptismo, dicunt etiam de sacramento pœnitentiæ (casu quo fieret confessio valida et informis, juxta dicenda *num. 441.*) *Lugo* (10), *Salm.* (11) (*contra Petroc.*) *ex s. Thoma* (12), qui loquens de pœnitente, qui fecerit confessionem validam, sed informem, dicit: *Quamvis tunc non percipiat absolutionis fructum, tamen recedente fictione percipere incipiet; sicut etiam est de aliis sacramentis.* Ratio, (ut ait *Lugo*), quia, si hic postea conteritur, jam peccatum ei remittitur, et remittitur quidem sine eo, quod directe illud clavibus subjiciat. Idem ajunt *Lugo* (13) *et Suar.* (14), *Croix* (15) *cum Palud., Sylv., Conc.* (16) (*contra Sotum, Hurt., Bosco et Bernal ap. Croix l. c.*) de sacramentis characterem imprimentibus, prout de confirmatione et ordine; quia, cum hæc sacramenta nequeant iterari, videtur consentaneum divinæ bonitati, ne tales

(1) *t. 3. p. 99. q. 6.* — (2) *tom. 8. p. 185. n. 11.* — (3) *de sacr. d. 9. n. 22.* — (4) *prælect. theol. de bapt. q. 4. art. 2. concl. 2.* — (5) *3. p. q. 69. art. 10.* — (6) *lib. de bapt. contra Donatist. cap. 12.* — (7) *3. p. d. 28. sect. 5. concl. 1.* — (8) *n. 53.* — (9) *vide dicenda n. 139.* — (10) *d. 9. n. 100.* — (11) *de bapt. c. 6. p. 3. n. 53.* — (12) *in 4. d. 17. q. 3. art. 4. q. 1.* — (13) *n. 103.* — (14) *d. 63. s. 8.* — (15) *n. 199.* — (16) *ap. Salm. de sacram. in genere c. 5. p. 5. n. 67.*

suscipientes relinquantur destituti gratia sacramentali tam proficua in confirmatis ad resistendum tentationibus, et in ordinatis ad obeunda munia clericalia; et hanc sententiam ait *Petroc.*, solidissimum habere fundamentum. Idem dicunt *Escob.* (1), *Croix* (2), *Salm. l. c. cum Pal., Arriaga, Cajetan etc. ac Lugo* (3) *cum Suarez et Conc.* de sacramento extremæ unctionis et de matrimonio; quia, ut ajunt, etiam congruum videtur, quod, cum extrema unctio non possit iterari eodem mortis articulo, nec matrimonium vivente eodem conjuge, interim fideles non careant gratia sacramenti.

Recte autem *Lugo* (4), *Croix* (5) *cum Suar., Concina, Fill. etc. communiter contra alios* negant hoc de eucharistia, quæ ex sua institutione frequenter potest iterari: idcirco non fuit opus hanc tribuere efficaciam tali sacramento, ut subveniatur fragilitati hominum. E converso in hoc sacramento sequeretur absurdum, quod sacerdos, qui pluries in sua vita sacrilege celebrasset, si in morte cum remissa attritione confiteretur, reciperet totum cumulum gratiarum tot sacrilegarum communionum; imo, quo sæpius indigne celebrasset, eo uberius gratiis ditaretur. Censet autem *Croix* (6) *cum Scoto, Palao etc.*, quod, si quis communicet et removeat obicem, antequam species eucharistiæ consumentur, is non carebit gratia sacramenti. An autem suscipiens sacramentum cum veniali habituali vel actuali peccet? vide dicenda *de euchar. n. 270.*

88. — *Quæritur II.*, an liceat petere sacramenta a ministro indigno. Hic distinguere oportet ministrum indignum ob aliquam censuram vel inhabilitatem et indignum ob peccatum mortale. *Respondetur I.* Si minister est indignus per censuram etc., et non est toleratus, nimirum sit excommunicatus vitandus, vel publice et nominatim suspensus, vel irregularis per sententiam (7), certe non licet ab eo petere sacramenta, nisi in extrema vel gravissima necessitate: in qua omnes dicunt, licitum esse suscipere baptismum et

(1) *l. 8. n. 182.* — (2) *n. 202.* — (3) *n. 105.* — (4) *n. 108.* — (5) *n. 200.* — (6) *n. 200.* — (7) *vide Croix lib. 6. p. 1. n. 210.*

pœnitentiam (1). Idem probabiliter de sacramento eucharistiæ dicunt *Nav.* (2) *Suarez* (3), *Bon. l. c.*, *Viva* (4) *cum Soto et Salm.* (5) *cum Cornejo*, *Nugno contra Sayr.*, *Avila etc.* Et adhæret *Cont Tourn. l. c. ex cap. Quod in te*, *de pœnit. et rem.*, ubi *Innoc. III.*, quamvis neget morientibus extremam unctionem tempore interdicti generalis, non negat tamen pœnitentiam, viaticum. Idem sentiunt de sacramento extremæ unctionis *Escob.*, *Henr. et Dic. ap. Croix* (6), eo quod tale sacramentum potest per accidens gratiam causare; sed melius id non admittunt *Suar.*, *Bon. ll. cc.*, *Elbel* (7), *item Conc.*, *Fill.*, *Avila et Cornejo* (8), nisi quando infirmus non potuerit aliud sacramentum recipere. Pariter dicunt *Suarez l. c. et Cornejo* (9), licitum esse recipere sacrum ordinem ab episcopo excommunicato, quando in aliqua provincia remota ille solus existeret, et talis ordinatio redundaret in bonum communitatis. Idem dicunt præfati AA. de sacramento matrimonii, casu quo esset necessarium vel ad salutem spiritualem morientis vel ad magnam utilitatem temporalem filiorum, nec alius adesset minister. An autem excommunicatus vitandus valide ministret sacramentum pœnitentiæ in extrema necessitate? Hoc negandum: *) vide dicenda *num. 560.*

Respondetur II. Si vero minister sit excommunicatus vel suspensus toleratus, quæstio est inter DD., an liceat ab eo petere sacramenta sine gravi causa. Negant alii, sed verius affirmandum; quia concilium Constantiense absolute concessit fidelibus communionem cum toleratis (10).

(1) *ut Suar. 3. p. dist. 11. sect. 1. n. 6.*, *Cont. Tourn. de sacr. c. 2. art. 1. §. 3.*, *Antoine de sacr. c. 2. q. 12.*, *Bonac. de excomm. d. 2. q. 1. p. 1. §. 3.*, *Croix l. 6. p. 1. n. 209. et Salm. de sacr. in gen. c. 8. p. 2. n. 16. et 18. cum Sayr.*, *Gran.*, *Corn. etc. ex d. Aug. l. 1. de bapt. cap. 11.* — (2) *c. 22. n. 4.* — (3) *l. c. n. 17.* — (4) *de sacr. q. 1. a. 8. n. 10.* — (5) *ibid. n. 22.* — (6) *d. n. 209.* — (7) *conf. 3. n. 67.* — (8) *apud Salm. ib. n. 23.* — (9) *apud Salm. ib. n. 24.* — (10) *vide dicta n. 55. et dicenda de cens. n. 139.*

*) Sed nunc jam affirmandum ex retractatione *s. Alphonsi*, quæ legitur 19. inter recentiores. Vide etiam cit. n. 560. hujus libr in fine. *Editor.*

89. — *Respondetur III.* Cum autem minister est indignus ob peccatum mortale, *d. Thom.* (1) videtur indistincte concedere posse suscipi sacramenta a peccatore occulto, dicens: *Quamdiu* (minister) *ab ecclesia toleratur in ministerio, ille, qui ab eo suscipit sacramentum, non communicat peccato ejus.* Et idem habetur in *cap. Vestra 7. de cohabit. cler. etc.*, ubi dicitur: *Sine dubitatione teneatis, quod a clericis et presbyteris, quamquam fornicariis, quandiu tolerantur nec habent operis evidentiam* (id est, ut explicat glossa, quando ipsi non sunt condemnati vel confessi in jure), *licite divina mysteria audiantur, et alia recipiantur sacramenta ecclesiastica.* Hoc tamen sane intelligendum, valere tantum ad excusandum, ne contraveniatur prohibitioni ecclesiæ; cæterum ad suscipiendum sacramentum a peccatore semper requiritur rationabilis causa, juxta dicta *lib. 3. n. 47. et 49*, utque alibi docet idem *d. Thom.* (2), ubi ait: *Præter necessitatis articulum non esset tutum, quod eum* (scil. pastorem) *induceret ad aliquod sui ordinis exequendum, durante tali conscientia, quod ille in peccato mortali esset.* Nomine autem *necessitatis*, recte explicat *Cont. Tourn.* (3), intelligi hic moralem necessitatem; unde probabiliter sufficit ad excusandum etiam causa gravis utilitatis, ut docent communissime *Suar.* (4), *Sanchez* (5), *Pal.* (6), *Viva* (7), *Croix* (8), *Mazzotta* (9), *Tolet.* (10), *Filliuc.* (11), *Escob.* (12), *Anacl.* (13), *Holzm.* (14), *Elbel* (15), citans *Scot.* (16), *Sporer* (17), *Bon.* (18) *cum Coninch.*, *Val.*, *Reg.*, *Henr. et Salm.* (19) *cum Led.*, *Nugn. et communi*, ut asserunt.

Hinc ajunt DD., licite recipi sacramenta a ministro peccatore: 1. si urgeat præceptum confessionis vel com-

(1) *3. p. q. 64. art. 6. ad 2.* — (2) *in 4 d. 24. q. 1. art. 3. q. 5. ad 3.* — (3) *ib. concl. cæterum.* — (4) *part. 3. d. 18. sect. 1.* — (5) *de matr. l. 7. d. 9. n. 8.* — (6) *t. 3. tr. 18. d. 7. p. 15. n. 3.* — (7) *q. 1. art. 7. n. 10.* — (8) *l. 6. p. 1. n. 211.* — (9) *t. 3. pag. 68.* — (10) *l. 1. c. 88.* — (11) *tr. 1. c. 8. q. 6.* — (12) *l. 8. n. 312.* — (13) *tr. 14. de sacr. dist. 1. n. 56.* — (14) *tr. 1. de sacr. in gen. n. 84.* — (15) *conf. 3. n. 63.* — (16) *in 4. d. 5. q. 2. §. quantum.* — (17) *theol. sacram. p. 1. c. 3. s. 4. n. 179.* — (18) *d. 1. q. 6. p. 5. n. 1.* — (19) *de sacram. in gen. c. 8. p. 2. n. 34.*

munionis, ut dicunt *Suarez l c.*, *Conc.* (1) *et Escobar* (2) *cum Vasq. etc.*; 2. si ex dilatione susceptionis immineat periculum lapsus (3); 3. si debes implere præceptum missæ audiendæ (4); 4. si alias diu debeas permanere in mortali et nequeas alium adire confessarium. Ita *Tourn. l. c.*; sed melius *Suarez l. c. et Antoine* (5) excusant ab omni culpa eum, qui est in mortali, si nolit neque ad horam expectare; quia non est modica utilitas, quamprimum a peccato liberari. 5. Si carere debeas (saltem diu) communione, ut *Suar. l. c. et Escob.* (6). Et idem ait *Suar.*, si carere debeas fructu confessionis, etiamsi non habeas mortale. An autem sufficiat causa non carendi fructu alterius sacramenti? Negat *Croix* (7): sed affirmant *Suar. et Escob.* (8), si minister sit parochus vel sit paratus, et non sit alius digne ministrans. 6. Si alias nequeas lucrari jubilæum (9); 7. si indigeas perito directore et non habeas alium (10): modo, addit *Sporer* (11), diu debeas alium expectare; 8. si vis missam applicare pro amico defuncto, ut *Sporer l. c.*

Dicit autem *Cajetan* (12), absolute licitum esse petere sacramentum a proprio parocho sine ulla gravi causa; sed verius hoc negant *Conc.* (13) *et Salm.* (14) *cum Nav.*, *Soto*, *Bon. et Led.*, si facile possis alium adire. Sic etiam dicunt *Conc. et Antoine ll. cc.*, non licere petere sacramenta ab hæretico vel schismatico nisi in casu extremæ vel gravissimæ necessitatis. Sed de hæretico *vide num. 560.* An autem sit mortale, sine gravi causa petere sacramentum ab indigno ministro parato? Negant *Sotus*, *Nav.*, *Sa*, *Diana etc.* (15); sed recte affirmant *Salm.* (16) *cum Sylv.*, *Molina*, *Valent.*, *Arag. etc.* juxta dicta *l. 3. num. 47. et 79.* Tantum exciperem eum, qui sumeret eucharistiam a sacerdote indigno, qui eam actu aliis ministraret: ut dicunt *Suar. l. c. et Escob.* (17), juxta sententiam allatam *num. 35. v. hinc.*, nempe quod unum tan-

(1) *t. 8. p. 105. n. 9.* — (2) *l. 8. n. 316.* — (3) *Cont. Tourn. l. c.* — (4) *Suar. l. c. cum Concina et Scoto apud Escob. n. 314.* (*vide dicta l. 3, 47.*) — (5) *de sacr. c. 2. q. 12. r. 3.* — (6) *n. 319.* — (7) *n. 211.* — (8) *n. 316.* — (9) *Cont. Tourn. et Croix l. c.* — (10) *Cont. Tourn. ibid.* — (11) *c. 3. s. 4. n. 179.* — (12) *in 3. p. q. 64. art. 6. ad 2.* — (13) *p. 103. n. 5.* — (14) *l. c. n. 38.* — (15) *apud Salm. tr. 1. c. 8. p. 2. n. 43.* — (16) *ib. n. 42.* — (17) *n. 319.*

tum sit peccatum, pluribus eucharistiam ministrare. Sic pariter puto, illicitum esse, sine gravi causa inservire sacerdoti indigne celebranti, contra *Suar. l. c.*, *Bon.* (1) *et Salm.* (2) *cum aliis*, qui id admittunt, quando sacerdos facile possit alium invenire.

Certum est autem, quod quivis minister præsumitur dignus, nisi constet oppositum, ut communiter docent *Conc.* (3), *Cont. Tourn.* (4) ex illo Apostoli, *1. Corinth. 13, 5.: Charitas non cogitat malum; Elbel et Croix* (5) *cum Avila*, *Dic. et aliis communiter*. Hinc probabiliter infertur, posse peti sacramentum adhuc ab eo, qui scitur paulo ante peccasse: quia præsumendus est ipse jam se disposuisse saltem per contritionem: ita *Suar.* (6), *Bonac.* (7), *Croix* (8), *Mazzotta cum Sporer*, *Salm.* (9) *cum Vasq.*, *Coninch.*, *Sayr.*, *Reg.*, *Dic. et aliis communiter*: et idem sentit *Tourn.* (10), dicens: *Imo ut sciam, ab eo recens et graviter peccatum esse; adhuc enim sapienter præsumam, eum, si præsertim ad ministranda sacramenta sponte præsto sit, id, quod sui erat, fecisse, ut Deo reconciliaretur; certe*, ait *s. Thom.* (11), *quia in instanti homo a divina gratia emendatur.* Recte tamen id limitant 1. *Suar. et Bon. ll. cc. cum Conc.*, *Vasq.*, *Sayr.*, *Reg. et aliis communiter*, si constet, ministrum esse consuetudinarium, vel esse in occasione proxima peccandi (intellige voluntaria). Limitat 2. *Gobat* (12), si minister post peccatum confessionem non præmiserit ante missæ celebrationem.

CAPUT IV.

Quid sint sacramentalia et quid efficiant.

90. *Quid et quæ sint sacramentalia.*
91. *An sacramentalia vim habeant ex opere operato.*
92. *Quomodo per sacramentalia remittantur peccata.*
93. *Plura notanda.*
94. *De usu agnorum Dei, aquæ benedictæ et similium.*

90. — „Resp. 1. Cæremoniæ ecclesiasticæ, quæ vulgo

(1) *n. 7.* — (2) *n. 41.* — (3) *t. 8. p. 103. n. 4.* — (4) *de sacr. c. 2. art. 1. §. 3. v. not. 1.* — (5) *l. 6. n. 216.* — (6) *d. 18. sect. 1. in fine.* — (7) *punct. 5. n. 6.* — (8) *n. 216.* — (9) *l. c. n. 40.* — (10) *p. 36. v. not. I.* — (11) *in 4. d. 24. q. 1. art. 3. q. 5. art. 3.* — (12) *apud Croix dicto n. 216.*

„dicuntur *sacramentalia*, sunt actus externi religionis ad „colendum Deum accommodati. Tales autem communiter „vocantur oratio dominica, aqua benedicta, esus eulo- „giarum olim in usu, confessio generalis, eleemosyna, „benedictio ab episcopo vel abbate consecrato data, quæ „ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia. Con- „tinentur hoc versu:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

„Ad quæ etiam revocantur tunsio pectoris, unctio in re- „gem et similes; item multæ aliæ cæremoniæ et res etiam „ipsæ sacræ, quæ in ecclesia partim ab apostolis tra- „ditæ, partim postea institutæ sunt: ut exorcismi, insuf- „flationes, prima tonsura, benedictiones et consecratio- „nes variarum rerum et personarum, ut ecclesiæ, cali- „cum etc., ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum s. Joannis, „cerei agni, signum s. crucis.

„Quæritur ergo, quam vim habeant: non ex opere „operantis, cum certum sit, sicuti per alia pia opera, „sic etiam iis nos mereri; sed ex opere operato.

91. — „Resp. 2. Non habent vim ex opere operato „conferendi gratiam aut remittendi peccata vi sua et per „se, sed tantum quatenus in nobis pium motum exci- „tant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio „gratiæ aut remissionis peccatorum iis facta reperitur; „tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine „infusione gratiæ, quam conferendi ea nullam per se „habent vim. Ratio posterioris est, quia id accommoda- „tum est sacramentalium institutioni et consecrationi, quæ „fit per preces ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus „precatur (1).

92. — *Quæritur* ergo, quomodo culpæ veniales remittantur per sacramentalia.

Prima sententia cum ***Soto***, ***Val.***, ***Led.***, ***Vict. etc.*** (2) dicit, sacramentalia ex institutione ecclesiæ vim habere venialia remittendi ex opere operato; quia sacramentalia semper venialia remittunt, etsi non semper in nobis pium motum excitent.

Secunda sententia tamen communior et verior cum *Cont.*

(1) *Coninch. q. 71. art. 3.* — (2) *apud Croix l. 6. p. 1. n. 221.*

Tourn. (1), *Wigandt* (2), *s. Thom.*, *Lugo*, *Suarez*, *Bus.*, *Croix l. c.*, *Viva* (3) tenet, per sacramentalia non remitti venialia ex opere operato, sed tantum, quia per ea pius motus doloris aut charitatis in nobis excitatur, quo venialia remittuntur. Idemque expresse docet *d. Thomas* (4), ubi ait: *Omnia ista causant remissionem peccatorum venialium implicite vel explicite.* Hinc omnibus fidelibus consultum fit, post sumptionem aquæ benedictæ etc. se excitare ad actum doloris sive amoris.

Unde resolves:

93. — „1. Gratiæ prævenientes et pii motus conferuntur per sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omnino infallibilem effectum habent.

„2. Peccat graviter, qui sacramentalibus falsam materiam supponit, ut pro aqua lustrali facienda urinam.

„3. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia, v. gr. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum ecclesiæ. Imo quædam etiam vim habere (v. gr. fugandi dæmonem) per modum operis operati ex singulari privilegio, docent *Henriq.* (5), *Sotus et alii*: „quia, inquiunt, etiam ethnici, in quibus nec intercesserunt preces ecclesiæ nec meritum operantium, quandoque signo crucis (quod quidam etiam putant de nomine Jesu) a dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alii eorum virtuti objectivæ quasi naturali adscribunt; de quo plura apud *scholasticos* (6).

94. — Inter sacramentalia enumerantur agni Dei ex cera a Papa benedicti. Super his *notandum 1.*: Vetitum est sub excommunicatione, eos inaurare aut pingere (7). — *Notandum 2.* Vendere eos carius, quia benedicti sunt, est injustitia et simonia. Licitum tamen est, eos vendere secundum suam materiam, ut recte dicunt *Sanch.*, *Diana et Croix ib. cum communi contra Azor.* *Notandum 3.* Quamvis *Gobat* etc. dicant, esse veniale laicis, eos tangere absque aliqua necessitate; probabile tamen est,

(1) *de sacr. c. 4. art. 2.* — (2) *tr. 13. exam. 2. n. 25.* — (3) *de sacr. q. 1. a. 8. n. 7. et seq.* — (4) *3. p. q. 87. a. 3. ad 1.* — (5) *l. 1. c. 2.* — (6) *vide Merat. d. 10 sect. 1.* — (7) *ut Azor ap. Croix l. 6. p. 1. n. 223.*

nullum esse peccatum, juxta usum nostrorum temporum, ut ajunt *Sanchez*, *Diana et alii* (1).

Projicere canibus ossa agni vel ova, quæ benedicuntur, putat *Gretserus* esse illicitum; sed negandum cum *Caj. et Croix* (2). Sicut etiam licitum est, uti aqua benedicta et candelis ad usum profanum, ut *Croix ib. cum Tamb. contra alios.*

Missalia autem et biblia sacra, sicut etiam sacræ imagines non debent adhiberi ad usum profanum; secus vero dicendum de aliis chartis, ubi incidenter et accessorie inscribuntur nomina sacra (3).

TRACTATUS SECUNDUS.

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

CAPUT I.

De baptismo.

95. *Quomodo distinguatur baptismus.*
96. *De baptismo flaminis.*
97. *De baptismo sanguinis.*
98. *An, ut martyrium remittat culpam, requiratur in peccatore contritio vel charitas.*
99. *Quando martyrium gratiam conferat.*
100. *An sint martyres, qui moriuntur in obsequio peste infectorum.*
101. *An liceat se offerre ad martyrium, vel se prodere catholicum per abstinentiam a carnibus.*

95. — „Non agitur hic de baptismo sanguinis, id est „martyrio; nec de flaminis seu spiritus, id est contri„tione cum voto baptismi vel desiderio, quia non sunt „sacramenta; sed baptismo fluminis, qui definitur: *Ab„lutio corporis exterior, facta sub præscripta forma „verborum.*

Baptismus igitur ex voce græca, quæ significat ablutionem sive immersionem in aquam, distinguitur in baptismum *fluminis*, *flaminis et sanguinis.*

96. — Infra dicemus de baptismo *fluminis*, qui valde

(1) *ap. Croix n. 225.* — (2) *n. 227.* — (3) *ita Croix n. 228. cum Gob.*

probabiliter cum *s. Thoma* (1), *Salm.* (2), *Magistro sententiarum*, *Soto*, *Vasq. etc.* fuit institutus ante passionem Christi Domini, tempore, quo Christus baptizatus est a Joanne. Baptismus autem *flaminis* est perfecta conversio ad Deum per contritionem vel amorem Dei super omnia, cum voto explicito vel implicito veri baptismi fluminis, cujus vicem supplet (3), quoad culpæ remissionem, non autem quoad characterem imprimendum, nec quoad tollendum omnem reatum pœnæ: dicitur *flaminis*, quia fit per impulsum Spiritus sancti, qui flamen nuncupatur (4). De fide autem est, per baptismum flaminis homines etiam salvari, ex *c. Apostolicam de presb. non bapt. et Trid.* (5), ubi dicitur, neminem salvari posse *sine lavacro regenerationis aut ejus voto* (6).

97. — Baptismum vero *sanguinis* est sanguinis effusio seu mors tolerata pro fide aut pro alia virtute christiana, ut docent *s. Thom.* (7), *Viva* (8), *Croix* (9) *cum Aversa*, *Gob. etc.* Hic autem baptismus æquiparatur vero baptismo, quia quasi ex opere operato ad instar baptismi remittit culpam et pœnam. Dicitur: *quasi*; quia martyrium non ita stricte operatur sicut sacramenta, sed ex quodam privilegio ratione imitationis passionis Christi, ut dicunt *Bell.*, *Suar.*, *Soto*, *Caj. etc.* (10), et fuse *Petroc.* (11). Ideo martyrium prodest etiam infantibus, dum ecclesia ss. Innocentes prout veros martyres colit. Hinc bene docet *Suar. cum aliis* (12), oppositum saltem temerarium esse. In adultis autem requiritur acceptatio martyrii saltem habitualiter ex motivo supernaturali: *Coninch.*, *Caj.*, *Suar.*, *Bon. et Croix* (13) *contra Viva* (14), qui nullam requirit acceptationem.

Patet autem, martyrium non esse sacramentum, quia martyrium non est actio instituta a Christo; et ideo nec etiam fuit sacramentum baptismus Joannis, qui non sancti-

(1) *3. p. q. 66. art. 2.* — (2) *de bapt. c. 1. p. 2. dub. unic. n. 24. et seqq.* — (3) *juxta Trid. sess. 14. c. 4.* — (4) *ita Viva de bapt. q. 2. art. 1. n. 2, Salm. tr. 2. c. 1. p. 1. n. 2. cum Suar., Vasq., Val., Croix l. 6. p. 1. n. 244. et aliis.* — (5) *sess. 6. c. 4.* — (6) *vide Petroc. p. 142. q. 6.* — (7) *2. 2. q. 124. art. 5.* — (8) *l. c. n. 2.* — (9) *l. 6. p. 1. n. 232.* — (10) *apud Croix n. 238.* — (11) *t. 3. c. 2. q. 3.* — (12) *apud Croix n. 237.* — (13) *n. 231.* — (14) *n. 5.*

ficabat hominem, sed tantum præparabat ad Christi adventum (1).

98. — *Quæritur tamen hic I.*, an, ut martyrium remittat culpam et pœnam, requiratur in peccatore contritio vel dilectio Dei super omnia, an sufficiat attritio. Certum est, ad remissionem culpæ aliquam pœnitentiam requiri (2). Ad quæsitum autem respondent *Wigandt* (3), *Conc.* (4), *Viva* (5) *cum Bell., Caj., Pal., Less. etc.* (6), attritionem satis esse ad martyrium, sicut satis est ad baptismum; hoc enim privilegium, dicunt, martyrium obtinere ex privilegio, ut diximus, ob imitationem passionis Christi. Probabilius tamen est, quod requiratur contritio vel dilectio Dei supra omnia, ut docent *s. Bonav., Scot., Coninch., Sayr. etc. ap. Croix, et Petroc.* (7) *ex s. Thoma* (8), ubi dicit: *Effusio sanguinis non habet rationem baptismi, si sit sine charitate.* Et probatur ex *Apost. 1. Cor. 13, 3.: Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Neque martyrium subire importat semper charitatem perfectam habere; nam posset quis velle potius mori, quam peccatum novum committere propter metum inferni. Cæterum ipsi adversarii advertunt, necessarium semper esse, ut peccator ante martyrium conetur ad contritionem vel confessionem, ne periculo damnationis exponatur.

99. — *Quæritur II.*, quandonam martyrium gratiam conferat, an in instanti mortis aut vulneris lethalis. Probabile est cum *Suar., Bon., Dic. etc. cum Viva* (9), conferre gratiam, quando martyr accipit lethale vulnus aut cruciatum, licet postea miraculose non moriatur; et ita vere martyr fuit *b. Joannes* in dolium ferventis olei immissus, et regina martyrum, B. Virgo Maria, stans juxta crucem Jesu. Ratio, quia tunc jam in causa mors accipitur.

100. — *Notandum I.* De illis, qui in obsequio pestiferorum ex charitate moriuntur, dicit *martyrologium Romanum 28. Febr.: Quos velut martyres religiosa fides*

(1) *Viva l. c. n. 3.* — (2) *ex Trid. sess. 14. c. 1.* — (3) *tr. 11. ex. 5. n. 73.* — (4) *t. 8. p. 151. n. 10.* — (5) *d. q. 2. art. 1. n. 4.* — (6) *ap. Croix l. 6. p. 1. n. 238. et 239.* — (7) *tom. 3. p. 134. q. 3.* — (8) *3. p. q. 66. art. 12. ad 2.* — (9) *art. 1. n. 6.*

venerari consuevit. Et veros martyres esse, tenent 12 academiæ, 13 cardinales et plus quam 300 auctores, *contra Hurt. et alios* (1).

101. — *Notandum II.* Illicitum est, sine divino instinctu vel sine periculo scandali temere se ingerere in martyrium, ut communiter docent *s. Thomas*, *Navar.*, *Sanch.*, *Dic. etc. cum Croix* (2): tum quia hæc esset quædam tentatio Dei, tum quia homo non est dominus vitæ suæ (3). Hinc dicunt *Laym.* (4) *et Gobatus* (5), quod peccaret, qui die veneris a carnibus abstinendo manifestaret se catholicum cum periculo vitæ; quia eo casu cessat præceptum ecclesiasticum abstinendi a carnibus, et urget præceptum naturale, quod est potius, servandi propriam vitam.

DUBIUM I.

Quid sit materia baptismi.

102. *Quæ sit* materia remota *baptismi.*

103. *I. Quæ sit materia certe valida. II. Quæ certe invalida. III. Quæ dubia. An in necessitate liceat ibi uti opinione etiam tenuiter probabili.*

104. *Dub. 1., an sit materia apta aqua per artem chimicam educta. Dub. 2., an saliva, sudor aut lacrymæ. Dub. 3., an aquâ fluens ex vite. Dub. 4., an nix non soluta.*

105. *Quæ sit* materia proxima *baptismi.*

106. *Quær. I., an valeat baptismus, si quis projiciat puerum in flumen. Quid, si baptizet cum aqua defluente ex tecto? An liceat in necessitate projicere puerum in flumen, ut baptizetur. An autem cum aqua nociva baptizare.*

107. *Quær. II., an infans in necessitate possit baptizari in utero matris. Quid, si baptizetur puer tantum in capite egresso ex utero? Quær. III., an valeat baptismus, si aqua attingat tantum vestes aut capillos. Quær. IV., an valeat baptismus collatus in scapulis vel pectore. Quær. V., an requiratur trina ablutio. Quær. VI., an sufficiat ad baptismum una vel altera aquæ gutta.*

102. — „Resp. I. Materia remota licita est aqua „consecrata, si haberi potest; valida est omnis et sola

(1) *vide Croix l. 6. p. 1. n. 236.* — (2) *n. 241.* — (3) *vide dicta l. 4. n. 32.* — (4) *l. 3. tr. 3. p. 3. c. 1. n. 6.* — (5) *ap. Croix l. c.*

„aqua elementaris, quæ morali hominum æstimatione sit „naturalis et usualis: qualis est putei, maris, paludis, „pluviæ, et item resoluta ex nive, grandine, glacie, licet „accidentaliter quoad calorem, saporem et odorem alte„rata sit, ut aqua sulphurea, lixivium, jusculum ita te„nuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita mo„dice admixta, ut usum communem et æstimationem aquæ „retineat. Ratio responsionis est ex *Joan. 3, 5.: Nisi „quis renatus fuerit ex aqua etc.:* quam *s. Thomas* con„firmat triplici congruentia: 1. est maxima commoditas „aquæ; 2. ejus facillimus usus; 3. aptitudo ad signifi„candum effectum, qui est emundatio a peccato.

Unde resolves:

„1. Inepta materia baptismi est saliva, lotium, lacrymæ, „sudor, cerevisia; item aqua sic permixta, ut non amplius „sit apta ablutioni nec vocetur aqua, v. gr. lutum, bro„dium, vinum lymphatum, item aquæ artificiales ex ro„sis, herbis succisque expressæ; denique nix, grando, „glacies non resoluta. Ratio est, quia morali hominum „æstimatione non censetur aqua naturalis et usualis (1).

„2. Quia de quibusdam tum ex dictis tum aliis du„bium est, v. gr. de jusculo et cerevisia valde tenui, „lixivio et secundum *Granad.* (2) aqua rosacea; hinc in „necessitate licet illis uti, etsi postea baptismus sub „conditione sit repetendus (3).

„3. Uti aqua impura vel non consecrata, cum alia ha„beri potest, est grave peccatum ob sacramenti irre„verentiam: *Bon.* (4), *Diana* (5) *et alii quinque:* licet „*Granad. et Quintanadv.* putent, non esse mortale, uti „non benedicta." *(Generice loquendo omissio aquæ benedictæ est mortale, ut dicunt Cont. Tourn.* (6), *Ronc.* (7) *cum Cabrera et Diana ac Salm.* (8) *cum Coninch., Bon. et Pal.* (9) *contra aliquos. In baptismo autem privato, dicit Croix* (10) *cum Pasq., Gob. et Quintanadv., non re-*

(1) *Laym. l. 5. t. 2. c. 3., Bon. q. 2. p. 3.* — (2) *in 3. p. c. 4. tr. 1. d. 3. dub. 2.* — (3) *vide Escob., Laym., Bonac. ll. cc.* — (4) *l. 1. c. 1. n. 7.* — (5) *part. 9. t. 6. r. 33.* — (6) *de bapt. cap. 3. art. 1. in fine.* — (7) *c. 2. q. 2.* — (8) *tr. 2. c. 2. p. 1. n. 14.* — (9) *ex Clement. unic. de bapt.* — (10) *n. 263.*

quiri aquam benedictam *); *sed Cont. Tourn. paulo supra asserit, quod baptismus, adhuc necessitate domi conferendus, debet curari, ut fiat aqua benedicta sive lustrali ob majorem decentiam).*

103. — Certum est et de fide, materiam remotam baptismi non esse aliam nisi aquam materialem sive elementarem, ut patet ex concilio Lateranensi relato in *c. Firmiter de summa Trinitate*, et ex *Trid.* (1) ex illo *Joannis 3, 5.: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hinc videndum, quænam aquæ sit materia valida, quæ invalida, et quæ dubia.

I. Materia certe valida est: 1. Aqua *fontium, puteorum, maris, fluminum, lacuum, stagnorum, cisternarum et pluvialis; et sic quæcumque simplex et pura, quæ propriam aquæ speciem retineat; nec refert, frigida sit an calida:* ita habetur in rituali Romano edito jussu *Gregorii XIII.* — 2. Est aqua resoluta ex nive, glacie vel grandine, ut communiter docent *Concina* (2), *Cont. Tourn.* (3), *Holzmann* (4), *Elbel* (5), *Ronc.* (6), *Croix* (7) *et alii omnes.* — 3. Aqua sulphurea sive mineralis, ut docent *s. Thom.* (8), *Cont. Tourn. ib.*, *Holzm.*, *Salm.* (9), *Antoine et alii communiter.* — 4. Aqua defluens in tempore nimboso a pariete, foliis etc. (10). — 5. Aqua turbida mixta cum alia re, modo aqua sit materia prædominans (11). *Sed vide infra not. III.* — 6. Ros et aqua collecta ex vaporibus densatis, puta in operculo ollæ, ut *Croix* (12), *Diana* (13), et adhæret *Conc.* (14).

II. Materia certe invalida est: 1. Sanguis, lac, vinum, urina, pituita, ut *Gonet* (15), *Salm.* (16) *et alii communiter.* — 2. Succus expressus ex floribus, herbis et radi-

(1) *sess. 7. can. 2. de bapt.* — (2) *n. 6.* — (3) *l. c. v. colleg. 1.* — (4) *tr. 2. c. 1. n. 95.* — (5) *conf. 4. n. 8.* — (6) *de bapt. c. 2.* — (7) *l. 6. p. 1. n. 262.* — (8) *3. p. q. 66. art. 4. ad 4.* — (9) *l. c. n. 9.* — (10) *Cont. Tourn., Elbel n. 8., Ronc. c. 2. cum Gob. et Tamb.* — (11) *s. Thom. l. c., Cont. Tourn., Salm. ib. Elbel, Antoine etc.* — (12) *l. 5. part. 1. n. 22.* — (13) *p. 3. tr. 4. r. 5. etc.* — (14) *tom. 8. p. 127. n. 9.* — (15) *man. tom. 6. c. 3.* — (16) *ibid. n. 5.*

*) Quod probabile dicit *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 14, 8. *Editor.*

cibus (1). Textum autem *Stephani II.* (2), ubi videtur Pontifex approbasse baptismum collatum in vino, supposititum esse, probant ipse *Gonet*, *Conc.* (3), *Cont. Tourn. ib. cum Juenino et Petrocorens.* (4) *cum P. Nicolai.*

III. Materia autem dubia est: 1. Jus et lixivium; nam licet *d. Thomas* (5) dicat, esse hæc materiam aptam ad baptismum, modo non *habeant plus de aliena substantia quam de aqua*, imo addat, quod, si ex liquore sic inspissato exprimatur aqua subtilis, bene potest in ea fieri baptismus, sicut et in aqua, quæ exprimitur ex luto; et s. Doctorem sequuntur *Conc.*, *Salm.* (6), *Cont. Tourn. et Ronc.*: attamen non improbabiliter *Palaus* (7), *Elbel*, *Tamb.*, *Diana et Pasq.* dicunt absolute, jus et lixivium esse materiam dubiam, cum talis aqua magis corpus polluat, quam lavet. — 2. Aqua ex sale soluto; nam licet *Pal.*, *Laym.*, *Sylv.*, *Ang.* omnino negent, hanc esse materiam aptam; tamen *Cont. Tourn. cum Bonacina et Henr. ac Conc. cum Leand. et communi*, ut asserunt, dicunt, esse materiam dubiam. — 3. Cerevisia tenuis, ut ajunt *Antoine* (8) *et Sporer* (9), et idem ait de tenui atramento *Croix* (10) *cum Gobato*, *Steph. et Esparsa.* Et hic sedulo notandum, quod in extrema necessitate, si nequit haberi materia certa, potest et debet adhiberi qualiscumque dubia sub conditione; ut communiter dicunt *Conc.*, *Cont. Tourn.*, *Salm.* (11) *cum Lugo*, *Diana et aliis.* Et hoc procedit non solum, quando est tantum probabilis opinio pro valore sacramenti, sed etiam, quando est tenuiter probabilis, ut recte dicunt *Antoine* (12), *Holzm.* (13), *Viva* (14), *Croix* (15) *ac Carden.* (16) *cum Navar. et Soto.* Ratio, quia conditio, sub qua sacramentum ministratur, sat reparat sacramenti injuriam; et contra necessitas sat justa est causa, sacramentum eo casu sic conditionate ministrandi. Et quando minister potest sacramentum baptismi vel pœnitentiæ sic conferre, ad id tenetur quidem sub

(1) *ut s. Thom. l. c. ad 5.*, *Salm. tr. 2. c. 2. p. 1. n. 6.*, *Gonet, Cont. Tourn. l. c.*, *Elbel. etc.* — (2) *ap. Gonet p. 88.* — (3) *n. 7.* — (4) *tom. 3. pag. 154.* — (5) *d. q. 66. art. 4. ad 2. et 4.* — (6) *ibid. n. 9.* — (7) *tr. 19. part. 3.* — (8) *q. 1.* — (9) *de bapt. p. 183.* — (10) *n. 261.* — (11) *ib. n. 12.* — (12) *n. 2.* — (13) *n. 99.* — (14) *append. ad pr. damn. n. 11. v. ratio.* — (15) *l. 6. p. 1. n. 110. et p. 2. n. 1162.* — — (16) *in prop. Innoc. XI.*

gravi ex præcepto charitatis: ut bene ajunt *Antoine*, *Holzm. et Viva l. c. cum Suar.*, *Cajet.*, *Sylvest.*, *Coninch.*, *Vasq. etc. communiter.*

104. — *Dubitatur 1.*, an aqua per artem chimicam educta ex floribus, plantis aut radicibus sit materia valida ad baptismum, vel saltem dubia.

Prima sententia omnino negat, et hanc tenent *Gonet* (1), *Concina* (2), *Salm.* (3) *et alii cum d. Thoma* (4); quia aqua artificialis nunquam naturalis dici potest.

Secunda sententia vero, quam tenent *Elbel* (5), *Holzmann* (6), *Cont. Tournely cum Tannero*, *Putean. etc.*, *Croix* (7) *cum Dic.*, item *Conc.*, *Tamb.*, *Verricel apud Renzium* (8), merito censet, hanc esse materiam probabiliter validam, et ideo in necessitate extrema omnino adhibendam. Ratio, quia, ut philosophi existimant, in mixtis vere et formaliter remanent elementa, quorum quodlibet virtute chimica resolvi potest in suam speciem, ita ut materia aquea sic resoluta sit vera aqua: prout satis videtur probari ex *c. In quadam, de celebr. missæ*, ubi Pontifex, loquens de aqua, quæ fluxit ex latere Christi, asserit, vere esse aquam, quia dicit: *Sive fuit divina virtute creata, sive de componentibus ex parte aliqua resoluta; cum naturaliter* (nota) *possit elementatum in elementa resolvi.* Dices: Ergo etiam vinum et oleum hoc modo posset esse materia baptismi, cum in vino et oleo etiam adsit pars aquea? Respondeo, quod ideo hæc non sunt materia baptismi, quia substantia aliena superat aquam: sed bene posset esse, si per artem aqua e vino vel oleo eliceretur. Nec convincit ratio opposita, nempe quod aqua artificialis differat specie ab aqua naturali; talis enim aqua extracta, ut supra, dicitur quidem artificialis, non quia arte fiat aqua, id quod non erat aqua; sed quia aqua naturalis arte separatur ab aliis elementis. Merito autem dicunt *Sylv.* (9) *et Renzi* (10), aquam distillatam esse veram aquam naturalem, cum sit ejusdem speciei; unde aquæ distillatæ cum rosis aut aliis floribus similibus, cum materia prædominans sit

(1) *man. tom. 6. c. 3.* — (2) *n. 12.* — (3) *tr. 2. c. 2. p. 1. n. 6.* — (4) *3. p. q. 66. art. 4. ad 5.* — (5) *conf. 4. n. 10.* — (6) *tr. 2. disp. 1. e. 1. n. 95.* — (7) *n. 260.* — (8) *l. 1. de sacram.* — (9) *v. bapt.* — (10) *l. c. q. 5.*

aqua, videtur non dubitandum, esse materiam validam, quamvis non licitam, ad baptismum, ex *d. Thoma*, qui cum aliis communiter docet (1), aptam esse materiam aquam mixtam cum alia re, quæ sit minoris quantitatis (2).

Dubitatur 2., an saliva sit materia apta, vel saltem dubia ad baptismum. Affirmant *Pal.* (3) *et Coninch. apud Tamb.;* sed verius dicunt, esse materiam omnino ineptam, ipse *Tamb.*, *Gonet*, *Cont. Tourn.*, *Salm.*, *Croix*, *Antoine et alii communiter;* et patet ex *cap. penult. de bapt.*, ubi *Innoc. IV.*, loquens de baptizatis cum saliva, respondit: *Dubitare non debes, illos verum non habere baptismum.* Et idem dicendum de sudore cum *Tamb.*, *Renzi*, *Fill.* (4) *et communi*, *ex cap. In quadam de celebr. missæ*, ubi dicitur: *Cum in sacramento baptismatis non regeneremur in phlegmate, sed in aqua.* Et idem recte docet *Filliuc. cum aliis communiter* de lacrymis ob eamdem rationem, accepto nomine *phlegmatis* tam pro sudore quam pro lacrymis.

Dubitatur 3., an sit materia baptismi aqua fluens ex vite aliisve arboribus. Omnino negant *Salm.*, *Ronc. et Conc.* (5) *cum communi*, ut asserit, quia liquor ille succus est arboris, non aqua. Sed melius *Cont. Tourn. cum Dicast. et Renzi cum Pasqualigo*, *Verricel. etc.* dicunt, esse materiam dubiam.

Dubitatur 4., an glacies sive nix non soluta sit materia apta. Negant pariter *Conc.* (6) *et Croix* (7) *cum Tannero;* sed dubitant *Aversa ap. Croix et Hurtad.*, *Præp. ac Putean. apud Renzi;* ideo dicunt, posse in necessitate adhiberi sub conditione.

105. — „Resp. II. *Proxima* materia baptismi est ab „lutio: quæ valide fit tribus modis, scilicet immersione, „aspersione, infusione, juxta praxim diversarum eccle„siarum, quæ servanda est, ita ut morali hominum ju„dicio censeatur esse lotus; ex præcepto tamen caput „abluendum est, quod praxis ecclesiæ habet. Ratio est, „quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et „quidem trinam mersionem non esse necessariam, con„stat ex concilio Toletano. Ubi tamen trina vel immer-

(1) *d. q. 66. art. 4. ad 2.* — (2) *vide dicta n. 103.* — (3) *p. 3. n. 2.* — (4) *c. 2. n. 26.* — (5) *tom. 8. p. 127. n. 8.* — (6) *n. 7.* — (7) *n. 262.*

„sio vel infusio usitata est, sine gravi peccato extra necessitatem non potest prætermitti, ut docet *s. Thomas*; etsi alii, secluso scandalo et contemptu, dicant, „esse tantum veniale (1).

Unde resolves:

„1. Non vere baptizatur, cujus nulla pars immediate „tangitur, v. gr. infans in utero vel cista; vel adultus, „cujus vestes tantum sint aspersæ (2).

„2. Non requiritur ad valorem, ut, qui baptizatur, „emergat ex aqua:" *(puta si immergatur in flumen)* „quod „tamen grave peccatum est, esto nihilominus moriturus „esset baptizandus (3); uti etiam matrem nihilominus mo„rituram vel mortis ream aperire, ut infans baptizetur; „*Laym.* (4), ubi unicum casum excipit, si nimirum mater „sit morte digna, et si supplicium differatur, infans certo „sit moriturus ante nativitatem. Verum recte addit ex „*Suar.*, casum hunc vix moralem et practicum esse (5).

„3. Invalidus est baptismus: 1. si quis labatur in „aquam vel ab alio protrudatur, et tamen formam pro„nuntiet; 2. si formam pronuntians teneat puerum, et „alter abluat aut aquam effundat; 3. si aqua e fonte „prosiliente aut stillicidio decidente baptizandus ei se „submittat. Ratio est, quia in his non tu, sed alter „abluit (6).

„4. Ob probabilem utrinque sententiam dubius est ba„ptismus (ideoque, si in necessitate datus, repetendus „sub conditione): 1. si tantum una vel altera gutta sit „adhibita, v. gr. si more aquæ lustralis multitudo sit „aspersa: quod sine necessitate non licet, cum ad ablu„tionem non videatur sufficere quicumque aquæ con„tactus, sed requiri successivus cum aliquo motu (7); in „casu tamen necessitatis sic baptizare concedunt *Me„ratus* (8), *Granad.* (9); 2. si tantum sit abluta pars minus „principalis, v. gr. digitus, manus vel pes; nam si pars „principalis, v. gr. scapulæ vel pectus, nemo dubitat;

(1) *Laym. l. c. n. 4., Bonac. l. c.* — (2) *Laym., Bon. ll. cc.* — (3) *Laym. c. 3. n. 5.* — (4) *l. 5. t. 2. c. 3. n. 2.* — (5) *vide l. c.* — (6) *Bon. part. 3.* — (7) *Bon. l. c. n. 13. ex Suar., Coninch. etc.* — (8) *t. 3. d. 2. sect. 4.* — (9) *in 3. p. c. 4. tract. 1. d. 4. n. 12.*

„3. si tantum crines sint tincti, licet *C. de Lugo* (1) hunc „validum esse contendat; 4. si infans tinctus sit invo„lutus adhuc secundinis suis, id est pelliculæ corpori „annatæ; in necessitate tamen in prædictis casibus ba„ptismus debet conferri sub conditione (2).

„5. Cum terna usurpatur affusio aut immersio, ad „nomen Patris et Filii et Spiritus sancti, juxta praxim „ecclesiæ cavendum, ne ter, sed semel tantum pronun„tietur forma. Quæ rectius ita profertur, ut ante tertiam „ablutionem non finiatur; quia forma cum quacumque „prima ablutione baptismum constituit (3).

106. — *Quæritur I.*, an valeat baptismus, si quis projiciat infantem in puteum vel flumen, et formam pronuntiet.

Prima sententia negat, et hanc tenet *Scotus* (4), quem sequuntur *Mastrius*, *Frassen et alii Scotistæ communiter;* item *Cont. Tourn.* (5) *et Sotus*, *Sylvest.*, *Tamb.* *etc.* Ratio, tum quia non potest dici immersio, tum quia contactus aquæ debet esse a ministro; at hæc ablutio non esset a ministro, sed a mole corporis in aquam projecti.

Secunda sententia vero affirmat, et hanc tenent *Suarez* (6), *Laym.* (7), *Concina* (8) *cum Gonet*, *Val.*, *Pal.*, *Panorm.*, *Fill.*, *Vict. etc.;* et probabilem vocant *Salm.* (9). Ratio, quia jam ibi concurrunt omnia requisita, nempe materia, forma et intentio ministri. Utraque probabilis est, et quia talis quæstio vix ad praxim reducitur, superfluum censeo, in ea immorari. Bene autem advertit *Cont. Tourn. l. c.*, quod, si talis infans superviveret, esset quidem saltem sub conditione rebaptizandus.

Certum est autem cum *Cont. Tourn. ibid. et communi*, validum esse baptismum collatum cum aqua venenata aut ferventi, unde infans enecetur; quia hæc jam reputaretur usualis ablutio: quod autem aqua sit venenata, fervens vel gelida, per accidens se habet. Sic etiam validus est baptismus, si quis, aqua defluente ex tecto,

(1) *resp mor. l. 1.* — (2) *Hurtad. de bapt. d. 1. diff. 12.; vide Laym. l. c.* — (3) *Reg. l. 26. c. 3., Laym. l. 5. t. 1. cap. 3.* — (4) *in 4. dist. 4. q. 3.* — (5) *de bapt. c. 3. art. 2. concl. 2.* — (6) *d. 20. sect. 3.* — (7) *p. 3. n. 3.* — (8) *t. 8. p. 135. n. 11.* — (9) *tr. 2. c. 2. p. 2. n. 25.*

puerum submittat et formam proferat, ut recte dicunt *Conc.* (1) *et Cont. Tourn.* (2): secus autem, ait *Cont. Tourn.*, si accessio aquæ ad corpus baptizandi fieret ab altero, quia tunc non verificaretur forma: *Ego te baptizo*, quæ requirit ablutionem faciendam ab ipso baptizante.

Omnino autem tenendum est cum *Cont. Tourn.* (3), *Conc. l. c.*, *Antoine*(4), *Salm.*(5) *cum Suar.*, *Vasq.*, *Pal.*, *Coninch.*, *Laym. etc. communiter contra aliquos* (6), nunquam licere projicere in flumen infantem ad eum baptizandum, quamvis sit mox decessurus sine baptismo; quia nunquam est licitum ob quamcunque causam directe occidere innocentem, ex illo Exodi 23, 7.: *Insontem et justum non occides.* Et ob eamdem rationem non licet incidere ventrem matris proxime morituræ, ut ejus infans baptismum recipiat: ut communiter etiam dicunt *Cont. Tourn.*(7) *ac Salm.* (8) *cum Coninch. (contra Comitolum)* ex *d. Thoma*, qui id expresse docet (9), inquiens: *Non debet homo occidere matrem, ut baptizet puerum: si tamen mater mortua fuerit, vivente prole in utero, debet aperiri, ut puer baptizetur.* Nec valet dicere, quod vita spiritualis infantis debet præferri vitæ temporali matris; nam hoc intelligendum, ut quisque debeat quidem mortem sustinere, non autem, ut debeat nec ut possit mortem sibi inferre vel alterum occidere pro salute spirituali proximi. Hic autem bene advertit *Croix* (10), quod mortua matre statim os ejus est aperiendum, ne infans suffocetur. Insuper putat *Cont. Tourn.* (11) *et Croix* (12) *cum Raynaud, Gob. etc.*, ex judicio medicorum bene posse matrem incidi et infantem baptizari sine morte matris: et hoc casu dicunt, licite fieri incisionem, et matrem teneri eam pati, si mater sit robusta et chirurgus peritus: et hoc casu dicunt DD., licite chirurgum incisionem facere, et matrem teneri eam pati, etiamsi (*Cont. Tourn. ib.*) adsit periculum suæ mortis. Sed hic omnino puto distinguen-

(1) *n. 12.* — (2) *de bapt. c. 3. art. 2. concl. 1. v. collig. 4.* — (3) *l. c. in fine.* — (4) *tr. de bapt. q. 4.* — (5) *c. 2. n. 35.* — (6) *apud Diana p. 5. tr. 3. r. 14.* — (7) *de bapt. cap. 7. art. 1. sect. 2. concl. 1. in fine.* — (8) *tr. 2. c. 2. p. 2. n. 35.* — (9) *in 3. p. q. 68. art. 11. ad 3.* — (10) *n. 293.* — (11) *de præc. charit. sect. 4. punct. 1. concl. 2. v. collig. 3.* — (12) *l. 6. p. 1. n. 293.*

dum: nam respectu ad chirurgum dico, tunc eum posse incidere matrem, si periculum mortis illius sit remotum; secus, si proximum aut probabile: sicut enim illicitum est occidere matrem, ut puer baptizetur, ut vidimus cum communi ex *d. Thoma;* sic etiam non licet matrem probabili periculo mortis exponere: quod periculum non video, quomodo vitari possit in tam gravi incisione; videant periti.*) Respectu vero matris, an ipsa teneatur incisionem pati? Dico, quod, si periculum ejus mortis sit probabile, ipsa nec tenetur nec potest suo positivo consensu ad incisionem concurrere; tantum posset et teneretur illam pati, si chirurgus sine suo consensu (ipsa omnino negative se habente) incideret, et spes probabilis adesset, prolem fore baptizandam, ac mors matris non esset certa; nam in dubio utrinque probabili tenetur ipsa vitam spiritualem prolis vitæ suæ temporali præferre. Si autem sua mors sit certa et salus prolis dubia, nempe si proles non sit certe baptizanda, non tenetur ipsa vitam certe amittere.**) Valde autem probabile est id, quod dicunt *Suar.* (1) *et Renzi* (2) *cum Laym., Coninch., Fill. et Præp.*, nempe quod, si mater gravida sit per sententiam ad mortem damnata, quamvis (3) debeat expectari tempus puerperii, tamen, si censetur infans certe decessurus, priusquam perveniat ad lucem, licite potest secari venter matris, anticipando supplicium; quia alias dilatio, quæ datur ob bonum prolis, tunc cederet in ipsius detrimentum.

(1) *q. 68. art. 11.* — (2) *q. 6.* — (3) *ex l. Prægnantis ff. de pœnis.*

---

*) Periculum quidem semper adest, attamen propter majorem peritiam chirurgorum sæpius magis remotum. Incisio igitur suadenda videtur, non jubenda.

Editor.

**) Dicunt hodie medici, incisionem seu sectionem cæsaream matris vivæ quidem semper periculosam esse vitæ, ita tamen ut ex tribus sectis matres duæ in vita servari possint. Ast etiam notandum esse dicunt, hujusmodi sectione infantes feliciter vita et baptismo donari, nec, omissa incisione, matrem in minoris vitæ periculo versari, cum ex communiter contingentibus fœtus mortuus in utero dissecari nequeat absque magno vitæ matris discrimine.

Editor Belga.

Hic operæ pretium duxi adnotare plura, quæ scribit *Franciscus Emmanuel Cangiamila in sua embryologia sacra*. Ibi dicit *primo* (1) *cum Possev., Gobat etc.*, graviter peccare parentes, qui negligunt incisionem fieri, et chirurgos, qui eam facere omittunt aut differunt. Additque, parochum teneri ad omnino curandum, ne mater sepeliatur, antequam fiat incisio: alioquin putat, ipsum non excusari ab irregularitate, cum parochus teneatur ex officio mortem infantium impedire. Sed huic non acquiesco, quoniam eo casu, cum vita infantis non sit certa, ne certa quidem ejus est mors (2). Item addit (3), quod, si invenitur alius, etsi non chirurgus, qui animum habet ad incisionem perficiendam, ille tenetur eam efficere. Dicit *secundo* (4), quod, cum infans non est omnino egressus ab utero, baptisma non est ministrandum a parocho, sed ab obstetrice. Dicit *tertio*, maxime animadvertenda esse eo casu, quæ sint signa periculi in pueris: nempe 1., si puer oritur sine vagitu et lacrymis; 2. si modice respirat; 3. si apparet lividus præsertim in facie aut capite; 4. si nascitur post multum temporis aut laboris obstetricis; 5. si nascitur ante septimum mensem; 6. si cranium habet valde molle, aut suturas nimis apertas, aut alias partes disjunctas.

Quamvis autem non liceat puerum in flumen injicere, licitum est tamen aqua etiam gelida, si alia haberi non possit, puerum mox moriturum baptizare, etiamsi timeretur ex hoc mors acceleranda: ut communiter docent *Laym.* (5), *Pal.* (6) *et Salm.* (7) *cum Vasq., Coninch. etc.*: tum quia mors tunc non eveniret per se, sed per accidens, cum talis actio per se non tendat ad occisionem, sed ad ablutionem; tum quia eo casu potest negligi parva illa vitæ jactura, ut infans vitam æternam consequatur.

107. — *Quæritur II.*, an infans in periculo mortis possit baptizari in utero matris. Certum est, non valere baptismum, si conferatur puero, abluendo corpus matris, quia infans est persona a matre distincta. *Vide s. Thomam* (8), *Salm.* (9) *et alios communiter* id docentes.

(1) *l. 2. c. 15. n. 1.* — (2) *juxta dicenda l. 7. n. 347.* — (3) *c. 16.* — (4) *l. 4. c. 6. n 2.* — (5) *c. 3. n. 5.* — (6) *p. 4. n. 24.* — (7) *tr. 2. c. 2. p. 2. n. 36.* — (8) *3. p. q. 68. art. 11.* — (9) *tr. cit. c. 6. p. 1. n. 5.*

Dubium est, an valide baptizetur infans, reserato uteri ostio, etsi nulla pars in lucem prodierit, si per instrumentum puer aqua tingi possit.

Prima sententia negat, et hanc tenent *Nat. Alex.* (1), *Conc.* (2) *cum Comit. et Juenin. ac Gotti apud N. P. Benedictum XIV.* (3). Ratio, quia nemo dicitur renasci, nisi prius fuerit natus, ex illo *Joan. 3., 5.: Nisi quis renatus fuerit ex aqua etc.* Et pro hac sententia videtur esse *d. Thomas l. c.*, cum dicat: *Baptismus est quædam spiritualis regeneratio; non ergo debet aliquis baptizari, priusquam ex utero nascatur.* Et clarius *d. August.* (4), ubi ait: *Si igitur homo regenerari per gratiam Spiritus in utero potest, cum restat illi adhuc nasci, renascitur ergo, antequam nascitur, quod fieri nullo modo potest.* Idque confirmant ex *s. Isidoro*, qui (5) sic loquitur: *Qui natus adhuc secundum Adam non est, regenerari secundum Christum non potest.* Et ex rituali Romano, de baptismo, ubi dicitur: *Nemo in utero matris clausus baptizari debet.*

Secunda sententia vero satis probabilis affirmat, et hanc tenent *Suarez* (6), *Cont. Tournely* (7), *Holzm.* (8), *Elbel* (9) *cum Babenst. et Croix* (10), *Coninch.*, *Pignat.*, *Led.*, *Victor.*, *Dic. et Aversa*, atque non parum adhæret noster *P. Benedictus XIV. l. c.* Ratio, quia talis infans, cum jam existat homo viator, bene potest baptismum suscipere. Nec obstat ratio opposita, quod nequeat renasci, qui nondum est natus; vere enim aliquis potest dici natus, non solum cum ex utero egreditur, sed etiam, cum in utero jam vivit, juxta illud Angeli ad Joseph de conceptu Verbi incarnati (*Matth. 1., 20.*): *Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est.* Id asserit idem *d. Thom.* (11), dicens: *Duplex est carnalis nativitas, prima in utero, secunda extra uterum.* Et apertius hoc probatur *cap. 4. de bapt.*, ubi *Innoc. IV.* exprimit, tum

(1) *de bapt. c. 7. prop. 2. in fine.* — (2) *tom. 8. pag. 133 n. 5.* — (3) *in op. de syn. l. 7. c. 5. n. 2.* — (4) *epist. 57 ad Dardanum.* — (5) *in c. 115. de consecr. dist. 4.* — (6) *3. p. d. 25. sect. 6. art. 11. p. 276.* — (7) *de bapt. c. 3. art. 2. concl. 1. v. collig. 3.* — (8) *tr. 2. n. 137.* — (9) *conf. 4. n. 22. et conf. 6. n. 51.* — (10) *l. 6. p. 1. n. 292.* — (11) *in 4. dist. 12. q. 1. ad 2.*

ici hominem nasci, cum concipitur, inquiens: *In carnali generatione, qua proles ex viro et fœmina nascitur.* Nota to *ex viro et fœmina nascitur:* ergo proles antum ex viro et fœmina generata bene dicitur nata. t de hac nativitate congrue explicari potest textus *Johannis: Nisi quis renatus fuerit etc.* Nam. ex *Trid.*(1) extus ille sic explicatur: *Ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt.* Ergo, sicut peccatum originale per solam generationem contrahitur, ita ariter, ut homo per gratiam regeneretur, sufficit, ut sit am generatus; et ideo a concilio baptismus vocatur regeneratio, quæ non requirit navitatem ex utero, cum non næc dicatur generatio, sed tantum illa nativitas, quæ fit n utero, et qua homo fit filius Adam. Atque tandem *d. Thom.* in hanc sententiam clare descendisse videtur in *od. art. 11.*, ubi, postquam negavit, posse puerum baptizari in utero matris, ratione ductus, quia, ut ait: *Corpus... infantis, antequam nascatur ex utero, non potest aliquo modo ablui aqua;* statim addit: *Nisi forte dicatur, quod ablutio baptismalis, qua corpus matris lavatur, ad filium in ventre existentem perveniat; sed hoc esse non potest.* Ergo s. Doctor, sicut etiam *s. Augustinus, s. Isidorus* et rituale Romanum, negando, puerum posse baptizari in utero matris, intellligunt de puero in utero omnino clauso, quem valide baptizari per ablutionem corporis matris *Julianus* et alii hæretici perperam contendebant, contra quos scripsit *Augustinus;* non vero de puero, qui per aliquod instrumentum potest tingi aqua; hoc enim casu, ut ait *Cont. Tourn. l. c.*, explicans verba *Augustini*, per uteri aperitionem saltem inchoate dicitur natus; et ideo *d. Thomas* dixit, puerum in utero non posse baptizari, nisi ablutio ad filium in ventre existentem perveniat. Addit quidem: *Sed hoc esse non potest;* intelligendo utique de ablutione sine aperitione uteri: ergo, si potest ablutio pervenire, ut bene arguit *N. P. Benedictus XIV.*, bene potest puer baptizari. Et quod possit, ait noster Pontifex cum *Comitolo*, constare ex judicio medicorum et obstetricum. Imo affert doctrinam *Sylvestri* et *Vasq.*, qui dicunt, in-

(1) *sess. 5. in decr. de peccat. orig. n. 4.*

fantem involutum in secundina valide baptizari, quia hæc habetur velut pars infantis, cum ipsa continuetur cum infantis umbilico: idque probabile censent *Laym.* (1) *ex Ang. et Arm. ac Diana* (2) *cum Præp.* His positis puto, in casu necessitatis omnino infantem (sub conditione tamen) baptizandum esse in prædictis casibus.

Hic autem sedulo animadvertendum est id, quod docet *d. Thom.* (3), dicens: *Expectanda est totalis egressio pueri ex utero ad baptismum, nisi mors immineat; si tamen primo caput egrediatur, debet baptizari, periculo imminente: et non est postea rebaptizandus, si eum perfecte nasci contigerit. Et videtur idem faciendum, quæcumque alia pars egrediatur periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit sicut in capite, videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus sub hac forma: Si non es baptizatus, ego te baptizo.* Quidquid autem dicant *Sambovius et Pontas ap. Cont. Tourn.* (4), nempe quod puer etiam eo casu baptizatus in capite est sub conditione rebaptizandus, quia non dicitur natus, qui solum caput extra matrem extulit; certum tamen mihi est oppositum ex præfata doctrina *d. Thomæ* et aliorum communiter cum rituali Romano, ubi id expresse sic confirmatur: *Si infans caput emiserit, et periculum mortis immineat, baptizetur in capite; nec postea, si vivus evaserit, iterum est baptizandus.*

Quæritur III., an valeat baptismus, si aqua tantum vestes aut crines baptizandi tangat. Si tangat tantum vestes, invalidus est baptismus, ut merito dicunt *Concina* (5), *Elbel* (6) *et Salm.* (7) *cum aliis communiter (contra Leandrum*, qui laudat *Sot.*, *Valent. etc.)* Idem dicunt *Conc.* (8) *et Bon.* (9) *cum aliis* de baptismo cum ablutione crinium dumtaxat; sed absolute oppositum tenent *Tol.*, *Val.*, *Coninch.*, *Henr.*, *Graff.*, *Led. etc. ap. Lugo* (10), quorum sententiam merito ipse *Lugo* probabilem putat. Ratio, quia, licet capilli non sint animati,

(1) *c. 3. n. 3.* — (2) *part. 5. tom. 3. r. 4.* — (3) *d. q. 68. art. 11. ad 4.* — (4) *l. c. v. collig. 2. in fine.* — (5) *p. 134. n. 8.* — (6) *n. 23.* — (7) *tr. 2. c. 2. p. 3. n. 37.* — (8) *n. 7.* — (9) *d. n. 21.* — (10) *resp. mor. l. 1. dub. 1. n. 3.*

non sunt tamen pura excrementa, sed bene sunt humanis partes: sicut est cutis exterior, quæ nec etiam informata est ab anima, et tamen hæc utique in baptismo aqua abluitur, non cutis interior. Hinc recte dicunt *Laym.* (1), *Lugo l. c.*, *Viva* (2), *Salm.* (3) *et Diana* (4) *cum Soto, Vasq., Præpos. et Ochagavia*, baptismum in crinibus collatum saltem dubium esse; et ideo in necessitate, si in alia parte præstari non potest, adhibendum esse sub conditione. Et idem dicendum est cum *Salm.* (5) *et d. Thoma* ut supra de baptismo, qui non possit conferri nisi in digito, pede aut alia minima parte corporis.

Quæritur IV., an valet baptismus collatus in alia parte principali quam in capite, puta in scapulis, humeris vel pectore. Communissima est sententia affirmativa, quam tenent *Busemb. ut supra et Suarez* (6), *Fill.* (7), *Holzmann* (8) *et alii apud Croix* (9): attamen *Conc.* (10), *Anacl.* (11) *et Platell. apud Croix l. c.* putant, dubium esse tale baptismum; et ratio videtur assignari a *d. Thoma* (12), ubi ait: *Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit, sicut in capite, videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus sub hac forma: Si non es baptizatus etc.* Unde propter aliquale dubium, quod in tali baptismo præterquam in capite collato intervenit, merito dicunt *Viva* (13) *et Salm* (14) *cum Trull., Led., Turrebl. et Antonio a Spiritu sancto*, ad majorem cautelam licite posse illum repeti. Et idem sentit *Cont. Tourn.* (15), dicens: *Sed quia in re tanti momenti tutiora semper sequenda sunt, quisquis alibi quam in capite baptizatus fuerit, denuo rebaptizandus est sub conditione, ex d. Thoma*, qui alibi (16) sic ait: *Si totum corpus aqua non possit perfundi propter aquæ paucitatem, oportet caput perfundere, in quo manifestatur principium animalis vitæ.*

(1) *c. 3. n. 3.* — (2) *q. 2. art. 3. n. 5.* — (3) *ibid. n. 41.* — (4) *p. 5. tr. 3. r. 4.* — (5) *tr. 2. c. 2. p. 3. n. 41. in med.* — (6) *d. 20. sect. 3.* — (7) *c. 2. n. 33.* — (8) *n. 105.* — (9) *n. 267.* — (10) *t. 8. p. 134. n. 9.* — (11) *tr. 14. dist. 3. n. 19.* — (12) *3. p. q. 68. art. 11. ad 4.* — (13) *q. 2 art 3. n. 5.* — (14) *l. c. n. 39.* — (15) *de bapt. cap. 3. art. 2. concl. 1. v. collig. 2.* — (16) *q. 66. a. 7. ad 3.*

Quæritur V., utrum ad baptismum requiratur trina ablutio. Quod ad validitatem spectat, nulli dubium, validum esse baptismum per unam ablutionem collatum, ut omnes docent cum *d. Thoma* (1) *ex can. De trina de consecr. dist. 4.*, ubi *d. Gregorius* id ut certum habet, dicens: *Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel ter vel semel immergere.* Et aliquando in ecclesia una tantum immersio adhibita fuit, ut ferunt *Antoine*, *Renzi et alii.* Verum *Laym.* (2) *et Elbel* (3) dicunt, in hoc servandam esse consuetudinem uniuscujusque ecclesiæ. In nostro autem rituali Romano trina præcipitur infusio. Utrum vero hic ritus servandus sit sub mortali? Negat *Holzm.*, sed verius affirmat *Renzi*, quia hujusmodi ritus est materia satis gravis; cum enim in baptismo exprimatur mysterium ss. Trinitatis, congruum est, ut trina ablutione conferatur. Idque expresse docet *d. Thom. l. c.*, loquens de trina immersione, quæ tunc fieri solebat, dicens: *Et ideo graviter peccaret aliter baptizans, quasi ritum ecclesiæ non observans.* Et hic bene advertunt *Antoine et Busemb. ut supra cum Reg. et Laym.*, curandum, ut forma non perficiatur, antequam trina fiat ablutio.

Quæritur VI., an sit materia sufficiens una vel altera gutta ad baptizandum. Affirmant *Vasq.* (4) *et Henriq. apud Laym.* (5) *ac Leander et Diana cum Ochagav., Meratus etc.:* sed negant communiter *Laym. l. c.*, *Cont. Tourn.* (6) *et Conc.* (7) *cum Soto, Suar. et Val.*, præsertim si gutta non fluit. Probabilius tamen *Holzm.* (8) *et Elbel* (9) dicunt, esse materiam dubiam. Sed si baptizans motu digiti madefacti ablueret partem corporis baptizandi, *Anacl.* (10) *et Bon.* (11) *cum Scoto, Coninch., Fill. et communi* habent baptismum ut certum, licet *Cont. Tourn.* (12) adhuc de hoc dubitet.

(1) *q. 66. a. 8.* — (2) *c. 3. n. 3.* — (3) *conf. 4. n. 24.* — (4) *d. 145. n. 23.* — (5) *c. 3.* — (6) *l. c v. collig. 1.* — (7) *p. 126. n. 4.* — (8) *n. 99.* — (9) *n. 16.* — (10) *tr. 14. dist. 3. n. 14.* — (11) *punct. 3. n. 14.* — (12) *ibid. in fine.*

DUBIUM II.

Quænam sit forma baptismi.

108. *Vide apud* Busembaum, *quæ sint formæ validæ; quæ invalidæ; quæ dubiæ.*
109. *Quot modis possit forma variari: I. Per* mutationem;
110. *II. per* corruptionem; *III. per* transpositionem;
111. *IV. per* additionem;
112. *V. per* diminutionem. *Hinc dub. 1., an invalidet baptismum omissio conjunctionis* et. *Dub. 2., an omissio præpositionis* in. *Dub. 3., an valeat baptismus collatus tantum in* nomine Christi.

108. — „Resp. Forma necessaria baptismi est hæc: „*Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus* „*sancti*, *Amen.* A qua non differt illa Græcorum sub„stantialiter: *Baptizetur* (vel, ut *Arcudius* vult, *bapti„zatur*) *servus Christi in nomine Patris etc.*" *(Damnata fuit ab Alexand. VIII. propos. 27.: Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus: In nomine Patris etc., prætermissis illis: Ego te baptizo).* „Porro „quinque sunt, quæ significantur in prolatione formæ, „juxta quæ valor ejus debet expendi: 1. Persona bapti„zantis, saltem implicite, quod in forma Græcorum non „negligitur, cum *to baptizetur* idem valeat, ac baptize„tur a me; 2. actus baptizandi; quia alioqui forma non „haberet connexionem cum materia, eamque non deter„minaret, cum ablutio ad varios fines possit referri; „3. persona baptizandi; quia, uti ablutio, ita et forma „circa certam personam versari debet; 4. unitas divinæ „naturæ, quod fit per voces: *in nomine*; 5. Trinitas „personarum: idque explicite et distincte vulgaribus vo„cabulis (1).

Unde resolves:

„1. Valide baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro „*baptizo* dicit: *abluo*, *mergo* etc., vel pro *te* utitur com„muni nomine, Græcorum more, vel proprio; vel *bap„tizo Petrum;* vel qui honoris causa dicit: *Baptizo do„minationem vestram* (2).

(1) *Fill. c. 3., Laym. c. 4., Bon. p. 4.* — (2) *Laym. c. 4. n. 6., Bon. p. 4. n. 9. et seqq.*

„2. Valet forma, etsi omittat *Ego* et *Amen;* quia om„nia significata per formam salvantur: secus, si omittat „*te;* quia non significatur persona baptizandi. *Ib.*" *(Est „communis cum Salm.* (1).

„3. Non valent hæ formæ: 1. *Baptizo te in nominibus „Patris et Filii* etc.*;* quia multiplicatur natura seu es„sentia divina. 2. *Baptizo te in Patre et Filio* etc., vel „*cum Patre* etc., vel *per Patrem*; vel *in nomine Patris „per Filium in Spiritu sancto*; vel in *fide*, *virtute*, *ma„jestate Patris* etc. (quam tamen alii dubiam esse vo„lunt). Ratio est, quia significatur diversitas essentiæ, „aut certe unitas non satis exprimitur. 3. *Baptizo te „in nomine Dei* vel *sanctissimæ Trinitatis:* vel *in no„mine Dei unius et trini:* vel *in nomine trium perso„narum:* vel *Patris et Filii*, omissa persona Spiritus „sancti. Ratio est, quia non exprimuntur distincte tres „personæ. 4. *In nomine Domini nostri Jesu Christi;* „qua tamen forma olim apostolos usos, sed ex speciali „privilegio, multi docent; alii negant dicuntque, eos „baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini se„cundæ personæ, non omissis nominibus aliarum perso„narum. Dum ergo *Nicolaus* Papa dixit, eam formam „valere, vel intellexit, si pro nomine Filii ponatur no„men Christi, vel in nomine Christi pro vice Christi „intellexit; vel locutus est ut doctor privatus (2).

„4. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam utrimque pro„babilem auctorum: 1. *Baptizo te in nomine Patris, in „nomine Filii, in nomine Spiritus sancti:* vel *baptizo te „in nomine Patris, baptizo te in nomine Filii* etc. Ratio „est, quia non exprimitur unitas essentiæ. 2. *Baptizo „te in nomine Genitoris, Geniti et Spirati;* vel *in no„mine Omnipotentis, Sapientis et Boni:* vel *in nomine „Ingeniti, Geniti et Boni.* Ratio est, quia Trinitas per„sonarum non explicatur vocibus, quibus a fidelibus omni„bus debet et potest apprehendi. 3. *Baptizo te in no„mine Patris et Filii et Spiritus sancti et Mariæ Vir„ginis:* quia dubium est de intentione ministri: qui, si „eo sensu voluit dicere *Mariæ*, quo *Patris* et *Filii*, et

(1) *de bapt. c. 3. p. 2. n. 6., et p. 4. dub. unic. n. 39.* — (2) *vide auct. cit.*

Spiritus sancti, non valet, cum sit contra sensum essentialem a Christo intentum: si vero tantum voluit „illam invocare, ut coadjutricem gratiæ impetrandæ vel „aliter, valet, cum tantum sit mutatio accidentalis (1).

109. — Vera et legitima forma baptismi hæc est: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, Amen.* Ita definitum in concilio Lateranensi (2) et in *Trident.* (3), ex illo *Matth. 28, 19: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.* Multipliciter autem potest hæc forma variari, nempe: 1. per verborum mutationem; 2. corruptionem; 3. transpositionem; 4. additionem; 5. diminutionem. In his autem omnibus ad discernendum, quando variatio invalidet vel non sacramentum, attendi debet, an ipsa sit substantialis aut accidentalis. *Substantialis* enim variatio est, cum corrumpitur substantia sensus verborum a Christo Domino intenti, et hæc quidem sacramentum invalidat; *accidentalis* vero est, cum idem remanet sensus; et hæc non invalidat, nisi, ut advertit *d. Thom.* (4), aliquis formam sic mutando *intendat alium ritum inducere, qui non sit ab ecclesia receptus; quia non videtur, quod intendat facere id, quod facit ecclesia.*

Hinc I. quoad *mutationem* verborum pertinet, variatio accidentalis est: 1. si mutatur idioma, ut communiter omnes docent; imo *Lugo* (5), *Coninchius* (6) *et Croix* (7) *cum Suarez, Caj., Dic. et Arriaga* dicunt, hoc procedere, etiamsi plura idiomata in eamdem formam conflarentur; quia, licet tunc propositio non videatur moraliter significativa apud homines, in sacramentis tamen non requiritur, ut audiens vel ut proferens verba intelligat, modo voces per se sint significativæ, et ipse velit id significari, quod Christus intendit. Præterea recte notat *Croix cum Sa, Trull., Victor., Reg., Gob. et Dic.*, melius esse, ut mulieres cæterique rudes, si baptizent, utantur lingua materna, cum nesciant perfecte proferre latinam. Advertunt tamen *Salm.* (8) *cum Suarez et Fil-*

(1) *Filliuc. t. 2. c. 3. n. 50.; vide etiam Laym. et Bon. ll. cc.* — (2) *c. Firmiter de summ. Trin.* — (3) *sess. 7. can. 4. de bapt.* — (4) *3. part. q. 60. art. 8.* — (5) *d. 2. n. 107.* — (6) *q. 68. n. 68.* — (7) *l. 6. p. 1. n. 30.* — (8) *tr. 2. c. 3. p. 3. n. 12.*

liuc., verbum *baptizo* retinendum, quantum fieri potest, dicendo: *Io ti battezzo etc.*; quia ex accommodatione verborum factum est, ut verbum hoc utrique linguæ inserviat. 2. Etiam variatio accidentalis est, si substituantur verba synonyma, v. gr. *abluo*, *lavo*, *intingo* pro *baptizo*: ut communiter dicunt cum *Busemb.* (1) *Suar.* (2), *Nat. Alex.* (3), *Tol.* (4), *Spor.* (5) *cum Laym.*, *Bon. et Croix*, *Salm.* (6) *cum Coninch. et Leand.*, *Elbel* (7) *et Conc.* (8) *cum Soto*, *Vasq.*, *Berti et communi contra Alens.*, *Gabr. etc.*, qui putant, non valere tale baptismum, quia tunc censetur minister non habere veram intentionem faciendi ritum ecclesiæ, cum illa diversa verba potius profanam quam sacramentalem significent ablutionem; sed bene respondet *Conc. l. c.*, quod tunc sacramentum, si infirmaretur, non jam infirmaretur ex defectu verborum, sed intentionis ministri: sed cum minister veram habet intentionem baptizandi, vere baptizat, determinando per intentionem verba illa profana ad ablutionem sacramentalem, juxta dicta cum *d. Thoma* (9). Idem dicitur, si proferatur forma more Græcorum, nempe: *Baptizetur servus Christi in nomine Patris etc.*, ut approbatum fuit ab *Eugenio IV.* in concilio Florentino.

Utrum autem valeat baptismus, si dicatur: *In nomine Genitoris et Geniti et Procedentis ab utroque?* Affirmat *Caj.* (10). Ratio (quam ait *Conc.* (11) non carere suo fundamento), quia in communi theologorum sermone pro eodem accipi solent nomina Genitoris, Geniti etc. Sed baptismus taliter collatus saltem est dubius, ut docent *Laym.* (12), *Pal.* (13), *Cont. Tourn.* (14), *Holzmann* (15), *Salm.* (16), *Ronc.* (17) *et Conc. l. c. cum Estio*, *Suar.*, *Vasq.* et communi Thomistarum et Scotistarum. Atque expresse id docuit ipse *d. Thom.* (18), ubi de hoc rationem assignat, dicens: *Sicut aqua sumitur ad baptismum, quia ejus*

(1) *n. 14. ut supra.* — (2) *d. 21. sect. 2.* — (3) *art. 3. reg. 10.* — (4) *lib. 2. c. 19.* — (5) *theol. sacram. p. 1. c. 2. sect. 2. n. 28.* — (6) *tr. 2. c. 3. p. 3. n. 11.* — (7) *conf. 5. n. 43.* — (8) *t. 8. p. 143. n. 46.* — (9) *supra n. 23. v. prob. 3.* — (10) *3. p. q. 66. art. 5.* — (11) *p. 145. n. 11.* — (12) *c. 4. n. 4.* (13) *de bapt. p. 5. n. 16.* — (14) *de bapt. cap. 4. art. 2. concl. 4. v. quæres.* — (15) *tr. 3. disp. 1. c. 1. n. 114.* — (16) *ibid. p. 4. dub. unic. n. 33. in fine.* — (17) *c. 2. q. 6.* — (18) *3. p. q. 66. art. 5. ad 7.*

usus est communiter ad abluendum, ita ad significandum tres personas, in forma baptismi assumuntur illa nomina (scil. Patris et Filii etc.), *quibus communius consueverunt nominari personæ in illa lingua; nec in aliis nominibus perficitur sacramentum.* Hinc, ut refert *Cont. Tourn.* (1), *s. Pius V.*, cum nova editio fieret Romæ operum *Cajetani*, jussit suam opinionem eradi. Putat autem *Conc. l. c.*, validum esse baptismum sic collatum: *In nomine Patris et Jesu Christi et Spiritus sancti;* quia, ut ait, Jesus Christus vere est Filius Patris: sed huic merito non acquiescit *Frassen.* (2); quia, licet Jesus Christus noscatur esse Filius Patris, tamen hic id non sufficienter exprimitur; secus, dicit *Frassen.*, si pro nomine Spiritus sancti dicatur *Spiritus Paracliti;* quia in verbo *Spiritus* jam satis exprimitur tertia persona.

110. — II. Quoad *corruptionem* verborum pertinet, notat *d. Thomas* (3), facilius induci mutationem substantialem, si corruptio fiat initio vocis, ut si pro *Patris* dicatur *Matris;* secus, si corruptio fiat in fine. Hinc *Zacharias Papa* (4) validum declaravit baptismum sic collatum: *Ego te baptizo in nomine Patria et Filia et Spiritus sancta.* Idem dicitur, si quis ob balbutiem vel præcipitantiam dicat: *Batizo* aut *babatizo* aut *battizo* pro *baptizo;* vel *Fili* pro *Filii.* Ratio hujus est, quia voces ita constitutæ sunt, ut, si aliquando cum vitio proferantur, idem significent; ita *Conc.* (5) *et Croix* (6) *cum Lugo, Suar. et communi.* Et sic etiam valere baptismum ait *Conc. ib.*, si dicatur abbreviate: *in nom. Patris etc.*

III. Quoad *transpositionem* inquit *s. Thom.* (7): *Nomina et verba transposita idem significant.* Hinc transpositio per se facit mutationem tantum accidentalem, ut si dicas: *Te baptizo ego in nomine Patris etc.* Idem dicunt *Lugo* (8) *et Croix* (9) *cum Tol., Dicast., Aversa et aliis,* si dicas: *Te baptizo ego in nomine Filii et Patris et Spiritus sancti.* Nec obstat, si præponendo Filium velles significare, hunc esse principium Patris; nam, ut recte ait *Lugo l. c. contra Sotum*, ex naturali significa-

(1) *l. c. art. 1. concl. 2.* — (2) *t. 10. p. 271.* — (3) *q. 60. art. 7. ad 3.* — (4) *in can. Retulerunt de consecr. dist. 4.* — (5) *t. 8. p. 146. n. 14.* — (6) *n. 36.* — (7) *q. 68. a. 8. ad 3.* — (8) *d. 2. n. 112.* — (9) *n. 32.*

tione ipsum nomen Patris sonat esse principium Filii; nec error ministri internus præjudicat valori sacramenti, ut docuit *Nicolaus I.* ad consulta Bulgarorum (1), ubi dixit: *Jam satis, inquit* (Augustinus), *ostendimus, ad baptismum, qui verbis evangelicis consecratur, non pertinere cujuspiam vel dantis vel accipientis errorem, sive de Patre sive de Filio sive de Spiritu sancto aliter sentiat, quam doctrina cœlestis insinuat.*

111. — IV. Circa *additionem* valet baptismus, si addantur formæ verba sensum non corrumpentia, puta, ut docet *s. Thom.* (2), si quis diceret: *In nomine Patris omnipotentis et Filii unigeniti etc.;* vel si diceret: *Ego te baptizo in nomine Dei Patris, qui te creavit etc.* Secus, ait *d. Thom.*, si quis baptizaret dicendo: *In nomine Patris majoris et Filii minoris; nam sic tolleretur veritas sacramenti.* Validum tamen esse baptismum, putat *Coninch.* (3), si diceretur: *Baptizo te in nomine Patris, quem puto majorem etc.;* idque non immerito; nam error (ut mox diximus) ministri, quem ipse per sejunctam propositionem ibi adderet, non obstat sensui a Christo intento.

Quid, si quis diceret: *Ego te baptizo in nomine Patris, in nomine Filii etc.?* Censet *Bon.* (4), hunc baptismum non esse validum, quia ibi non satis exprimeretur unitas divinæ essentiæ: sed probabilius validum esse censet *Conc.* (5), *Pal.* (6) *cum Coninch.*, *Laym.*, *Suarez et Henriq. ac Diana* (7). Ratio, quia repetitio nominis nullo modo sensum immutat, prout neque immutaretur sensus, si diceretur: *In nomine Dei Patris, in nomine Dei Filii, etc.* Pluraque affert *Conc.* sacramentaria, in quibus to *nomine* repetitum legitur. Idem dicunt *Tol.* (8), *Estius* (9) *et Concina* (10) *cum Soto, Leand. etc.*, si diceretur: *Ego te baptizo in nomine Patris, ego te baptizo in nomine Filii etc.* Nec obstare, ait *Conc.*, quod videantur istæ tres formæ imperfectæ, ut objicit *Comitolus;* nam respondet, hanc revera esse unam formam perfectam, cum moraliter continuetur. Attamen, quia prima opinio *Bonacinæ* non est

(1) *cap. 104. apud Tourn. prælect. theol. de baptismo quæst. 1. art. 4.*— (2) *q. 60. art. 8.* — (3) *n. 72.* — (4) *q. 11. p. 4.* — (5) *p. 144. n. 8.* — (6) *p. 5. n. 17.* — (7) *apud Croix n. 34.* — (8) *l. 2. c. 19.* — (9) *dist. 3. §. 6.* — (10) *p. 146. n. 12.*

omnino improbabilis, prout putant *Bus.*(1), *Cont. Tournely* (2), *Salm.* (3) *cum Nugno*, ideo talem formam censeo non esse tutam. Certe autem non esset validus baptismus, si diceretur: *Ego te baptizo in nominibus Patris et Filii etc.*, quia sic nullo modo explicaretur unitas essentiæ divinæ; sicut etiam esset saltem valde dubius baptismus collatus sequentibus formis: *in virtute Patris etc.;* vel *in nomine ss. Trinitatis;* vel *in nomine Unius et Trini;* vel *in nomine trium personarum*(4). Si quis autem ad nomina trium personarum adderet nomen B.V.M., dicit *d. Thom.*(5), quod, si hoc faceret mente hæretica, intendens baptismum conferre in nomine Virginis, sicut in nomine ss. Trinitatis, invalidus esset, quia perverteretur vera divinitatis confessio: secus, si quis rusticus tantum ob importunam devotionem nomen Virginis adjiceret.

112. — V. Quoad *diminutionem* tandem verborum pertinet, certum est, valere baptismum, si omittantur verba *Ego* et *Amen*, ut omnes conveniunt. Et talem omissionem culpam venialem non excedere, dicunt communiter *Salm.*(6), *Sporer*(7), *Leand.*(8) *cum Fill., Graff., Soto, Vasq., Pal., Turrecr., Led., Granada, Henriq. etc.;* quia hæc verba non sunt de essentia baptismi. Sicut contra est verbum *te*, cujus omissio redderet quidem baptismum invalidum, prout recte dicunt *Petrocor.*(9) *et Conc.*(10) *cum communi* adversus quosdam non audiendos.

Sed *dubitatur 1.*, utrum invalidet baptismum omissio conjunctionis *et*, dicendo: *In nomine Patris, Filii, Spiritus sancti.* Negant *Conc.*(11) *et Tol., Comit. ac Gob.*(12), quia hæc nomina Patris, Filii et Spiritus sancti, utpote inter se relative opposita, jam significant distinctionem Personarum. Affirmant vero *Reg., Vivald. et Corradus ap. Croix l. c.*: sed ipse *Croix cum Aversa* recte censet, satis esse ad valorem baptismi, si particula *et* præponatur tertiæ personæ; nam ex una parte, juxta com-

(1) *ut supra n. 4.* — (2) *de bapt. c. 4. art. 2. in fine.* — (3) *tr. 2. c. 3. p. 4. n. 20. in fine.* — (4) *vide Conc. n. 10. et Sporer n. 25.* — (5) *3. p. q. 60. art. 8.* — (6) *ibid. dub. unic. n. 40.* — (7) *n. 28.* — (8) *d. 3. q. 3.* — (9) *t. 3. p. 177.* — (10) *p. 142. n. 4.* — (11) *p. 146. n. 13.* — (12) *apud Croix n. 35.*

munem loquendi usum, quoties plura nomina uni verbo copulativo junguntur, sufficit, ut conjunctio *et* præponatur ultimo nomini; ex altera parte verbum *et* videtur omnino exprimendum saltem ante ultimum nomen, cum nomen *Spiritus sancti* per se non sit notionale, denotans processionem tertiæ personæ; nomen enim Spiritus sancti competit tam Patri quam Filio.

Dubitatur 2., utrum verbum *in* sit de essentia. Affirmat *Conc.* (1) *cum Nav., Soto, Comit., Gabr. etc.*; quia omissio præfatæ particulæ variat sensum; dicens enim: *Ego te baptizo nomine Patris etc.*, ostendit, baptizare auctoritate, potestate vel imperio trium personarum; sed *in nomine* significat in invocatione ss. Trinitatis, ut *Tourn.* (2). At probabilius negant *Salm.* (3) *cum Bon., Coninch., Henr. et Leand.* (4) *cum Hurtado, Fill., Diana, Candido etc.* Ratio, quia in latino idiomate frequentius tacentur præpositiones, quæ percipiendæ sunt ad debitum loquendi modum; unde, quamvis hic reticeatur to *in*, tamen bene subintelligitur ex debita ministri intentione, per quam verba formæ sacramentorum potius ad unum quam ad alium sensum determinantur; tanto magis, quod adhuc expresso verbo *in* etiam to *nomine* remanet æquivocum, quia etiam potest significari auctoritate vel potestate divina, prout significavit Christus Dominus, cum dixit: *In nomine meo dæmonia ejicient*; et alibi: *Spiritus Paraclitus, quem mittit Pater in nomine meo.* Hæc secunda sententia, spectata ratione, mihi videtur verior; sed cum agatur de valore sacramenti, saltem ob auctoritatem DD., dicerem a prima non recedendum. Ideo recte ait *Conc.*, quod talis omissio non posset excusari a mortali.

Dubitatur 3., utrum valeat baptismus collatus tantum *in nomine Christi.* Dubium oritur ex verbis illis *Actor. 8, 12.*, ubi dicitur: *In nomine Christi baptizantur viri*; et ex textu in *c. A quodam de consecr. dist. 4.*, ubi *Nicolaus Papa* ad quæsita Bulgarorum sic respondit: *Hi profecto, si in nomine ss. Trinitatis, vel tantum in nomine Christi, sicut in actibus apostolorum legitur,*

(1) *p. 143. n. 7.* — (2) *præl. theol. de bapt. q. 1. art. 4. tit. solv. obj. in init. v. instabis.* — (3) *tr. 2. c. 3. p. 4. n. 21.* — (4) *q. 11.*

baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus ait Ambrosius), rebaptizari non debent. Revera autem *s. Ambrosius* (1) sic scripsit: *Qui benedicitur in Christo, benedicitur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, quia unum nomen, potestas una. Et Aethiops, eunuchus Candacis reginæ, baptizatus in Christo, plenum mysterium consecutus est.*

Sed hodie certum est, hunc baptismum esse invalidum, ut omnes communiter docent cum *s. Th.* (2). Idque habetur expressum in *c. Si revera 30. de consecr. dist. 4.*, ubi *Pelagius Papa* dixit: *Si hi se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cujuscumque dubitationis ambiguo eos ad fidem catholicam venientes in ss. Trinitatis nomine baptizabis.* Ad textum autem Actorum diverse respondent, et quidem omnes probabiliter. *D. Thom. l. c.* respondet, quod speciali Christi revelatione apostoli in primitiva ecclesia in nomine Christi baptizabant. Et sic pariter sentit *Scot.* (3): et huic sententiæ defert catechismus Romanus (4). Alii vero communius et probabilius respondent, ibi pro nomine Christi intelligi baptismum a Christo institutum ad differentiam baptismi *Joannis;* sed tunc etiam apostolos baptizasse, sicut et nunc: idque probant ex *actibus 19, 2.*, ubi, cum quidam interrogati essent, an Spiritum sanctum accepissent, responderunt, se neque, si Spiritus sanctus est, audivisse. Hinc subjunxit Apostolus: *In quo ergo baptizati estis?* supponens, solitum fuisse, in baptismo exprimi nomina trium personarum; alioquin incongrua fuisset illa Apostoli admiratio: ita *Tourn.* (5) *cum s. Joan. Damasc.*, *ejus Continuator* (6) *et Natal. Alex.* (7) *cum s. Basilio, s. Cypr., s. Aug., s. Hilario et s. Ambrosio.* Ad textum autem *Nicolai*, quidquid alii respondeant, melius respondetur cum *Gonet* (8), *Frassen.* (9), *Tourn.* (10), *ejus Cont.* (11), *Petrocor.* (12), *Pal.* (13), *Salm.* (14), *Holzm.* (15),

(1) *l. 1. de spiritu sancto c. 3.* — (2) *3. p. q. 66. art. 6.* — (3) *in 4. d. 3. q. 2. n. 9.* — (4) §. *16.* — (5) *præl. theol. l. c. ult. concl.* — (6) *tom. 4. p. 309.* — (7) *art. 3. reg. 2.* — (8) *d. 1. n. 105.* — (9) *t. 10. p. 274.* — (10) *præl. theol. loco cit. tit. solv. obj. in med.* — (11) *de bapt. c. 4. art. 1. concl. 2.* — (12) *tom. 3. p. 170.* — (13) *de bapt. p. 5. n. 10.* — (14) *tr. 2. c. 3. p. 4. dub. unic. n. 38.* — (15) *n. 113.*

Nicolaum tantum dixisse hoc obiter, et non ex cathedra; non enim fuit Papa interrogatus, an valeret baptismus ratione formæ, sed solum, an esset validus baptismus, collatus a Judæo; et ibi obiter exposuit mentem *d. Ambrosii.* Quæ autem simultas materiæ et formæ reputatur in baptismo, *vide dicta n. 9.*

DUBIUM III.

DE MINISTRO BAPTISMI.

ARTICULUS I.

Quis sit minister baptismi.

113. *Quis sit minister validi baptismi, et quis liciti.*
114. *Nemo sine commissione potest baptizare extra suam diœcesim.*
115. *A quo baptizandi peregrini vel casu nati; et an sufficiat quasi domicilium ad constituendum aliquem parochianum illius loci.*
116. *Quando diaconus possit baptizare. Dub. 1., an in necessitate possit baptizare solemniter. Dub. 2., an clericus aut diaconus solemniter baptizans sine commissione fiat irregularis. Dub. 3., an fiat irregularis laicus baptizans solemniter.*
117. *Ordo servandus inter ministros baptismi in necessitate conferendi. Dub. 1., an graviter peccet laicus, qui baptizat præsente sacerdote. Dub. 2., an, qui præsente sacerdote excommunicato. Dub. 3., an, qui præsente diacono. Dub. 4., an, qui præsente clerico inferiori. Dub. 5., an peccent graviter parentes, qui faciunt baptizare prolem a prædicante.*
118. *Not. I., an possit quis baptizare seipsum. Not. II., quæ dilatio in ministrando baptismo sit mortalis. Not. III., quinam infantes prohibeantur domi baptizari.*

113. — „Resp. Valide ministrat omnis homo ratione „utens, cujuscumque fidei vel infidelitatis, status aut „sexus. Licite, tanquam minister ordinarius et ex offi„cio, sacerdos habens jurisdictionem aut commissionem; „vel ex ejus commissione diaconus. In casu tamen ex„tremæ necessitatis omnis, qui potest valide, etiam fa„cit licite, teneturque, ut proximo succurrat (1).

(1) *Laym. l. 5. t. 2. c. 7.*

Certum est et de fide, validum esse baptismum collatum a quovis homine viatore, sive viro sive muliere. Ita definitum in decreto fidei *Eugenii IV.* et in concilio Lateranensi IV. in *c. Firmiter de summa Trinitate*, ubi dicitur: *Baptismum tam parvulis quam adultis in forma ecclesiæ a quocumque rite collatum proficere ad salutem.* (Contra *Calvinum* et *Bezam*, qui autumabant, non posse baptismum conferri, nisi ab ecclesiæ pastoribus, verbi divini ministris). Et hoc, etiamsi baptismus ab hæretico conferatur, ut definivit *Trid.* (1), vel ab infideli, ut declaravit *Nicolaus I.* (2).

Licite autem nequit baptismus ministrari ab alio quam a sacerdote extra articulum mortis, ut *d. Thom.* (3) *ex c. Constat de consecr. d. 4.*, ubi *s. Isidorus* ait: *Constat, baptisma a solis sacerdotibus esse tractandum: ejusdem ministerium nec ipsis diaconis explere est licitum absque episcopo vel presbytero; nisi his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat. Quod et laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quispiam sine remedio salutari de sæculo evocetur.* Extra igitur mortis articulum sive periculum, ut recte dicunt *Salm.* (4) *cum aliis*, in quo, deficiente sacerdote vel clerico, quivis laicus potest baptizare, imo tenetur, ut *Salm.* (5) *cum s. Antonino etc.*, duplex est minister baptismi, primus ordinarius ex officio, secundus est minister extraordinarius ex commissione. Minister ordinarius et solemnitatis est episcopus et quivis sacerdos, ut declaravit *Eugenius IV.* in suo decreto, dicens: *Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare:* modo adsit licentia episcopi, ut dicunt communiter omnes cum *Petroc.* (6), et probat *Cont. Tourn.* (7) ex *Tertull., s. Hieronimo, s. Ignatio M. etc.* Parochus vero etiam reputatur minister baptismi ordinarius, ut omnes dicunt; quia statim ac ab episcopo parochus approbatur, accipit ab eo licentiam baptizandi, quæ jure communi est ita stabilis, ut sine justa causa non possit ea privari: et ideo

(1) *sess. 7. can. 4.* — (2) *in c. A quodam dist. 4. de consecrat.; vide s. Thom. q. 67. art. 3. et 4.* — (3) *dict. q. 67. art. 2. et 3.* — (4) *de bapt. c. 4. p. 2. n. 16.* — (5) *ibid. n. 19.* — (6) *t. 3. p. 174.* — (7) *de bapt. c. 5. concl. 2. v. prob. 3.*

parochus potest aliis sacerdotibus committere administrationem baptismi, ut docent *Cont. Tourn. l. c.*, *Spor.* (1), *Salm.* (2) *et alii communiter.*

114. — „1. Non tantum diaconus, sed nec parochus „aut episcopus absque commissione extra suam diœce„sim vel parochiam, vel intra eam alienos licite ba„ptizat (3); ideoque etiam peccant parentes, qui sine licen„tia sui prælati alieno deferunt prolem baptizandam, cum „violent jus parochi (4).

115. — Hic plura sunt *notanda:* I. Peregrini, vel qui domicilium non habent, possunt baptizari in ecclesia, quam elegerint (5). Si autem mulier casu pariat in pago non suo, proles ab illius pagi parocho est baptizanda: verumtamen, si ille pagus parum distet a pago proprio, v. gr. duabus aut tribus horis, potest baptizari proles etiam in ecclesia sua (6).

Sed hic *dubium* fit, an advenæ debeant baptismum et alia sacramenta suscipere a parocho proprii domicilii, vel possint etiam a parocho loci, ubi sunt per quasi domicilium. Adest duplex probabilis sententia.

Prima sententia dicit, teneri suscipere a parocho domicilii proprii, quo sunt redituri. Hanc tenet *Henriq.* (7), item *Rod.*, *Segura et Ledesma* (8), qui putant probabilem *cum Palao* (9) *et Sanch.* (10), qui vocat probabilissimam *cum Host.*, *Rosel.*, *Ang.*, *Sylv.*, *Tab. et aliis pluribus;* quia, ut ajunt, qui habet proprium domicilium, nequit fieri parochianus illius loci, ubi degit tantum ad tempus propter aliquod negotium; alias hic haberet duas parochias habitationis, quas habere non potest, nisi qui in utraque æqualiter se collocat; ut tradunt *Sanch.* (11), *Pont.* (12) *et Salm.* (13) *cum Bon.*, *Perez*, *Coninch.*, *Trull. etc. communiter* (14).

(1) *n. 34.* — (2) *tr. 2. c. 4. p. 4. n. 35.* — (3) *ex can. Interdicimus causa 16. q. 1.* — (4) *Laym. l. c.* — (5) *ex can. Nec numerus caus. 10. q. 3., Croix l. 6. p. 1. n. 275., Salm. ib. n. 37. cum Barb.* — (6) *Croix n. 375. cum Gob.* — (7) *l. 11. c. 3. n. 3.* (8) *apud Salm. de matr. c. 8. p. 3. n. 29.* — (9) *d. 2. p. 12. §. 9. n. 8. in fine.* — (10) *de matr. l. 3. d. 23. n. 13.* — (11) *l. 3. d. 24. n. 5.* — (12) *lib. 5. c. 16. n. 1.* — (13) *tr. 9. c. 8. p. 3. n. 32.* — (14) *ex c. 15. de sepult. in 6. et leg. Assumptio, §. Viris. ff. ad municip. de incol.*

Secunda sententia vero communior et probabilior, quam tenent *Barbosa* (1) cum pluribus decisionibus rotæ, *Sanchez* (2), *Croix* (3), *Pont.* (4), *Palaus* (5) *et Salm.* (6) *cum Bonac.*, *Gut.*, *Coninch.*, *Trull.*, *Dic. etc.*, docet, posse (ut ajunt *Salm.*, *et alii apud Sanchez* (7) dicunt, etiam teneri) advenas recipere sacramenta a parocho loci, ubi jam contraxerint quasi domicilium; contrahitur autem quasi domicilium ab eo, qui habitat alicubi, non per transitum, sed per majorem anni partem aut cum animo permanendi ibi per majorem partem anni; ut dicunt *Sanch.* (8), *Sylvest.* (9) *et Salm. l. c. cum Bonac.*, *Pal.*, *Pont.*, *Coninch. et aliis.* Imo ajunt *Laym.* (10), *Nav.* (11), et confirmat *Benedictus XIV.* (12) *ex communi*, sufficere ad contrahendum quasi domicilium habitationem per aliquam notabilem anni partem causa alicujus negotii, puta ad studendum, vel ad exercendum officium judicis, medici, professoris, mercatoris, famuli, tabernarii et similium. Ratio hujus secundæ sententiæ est, quia per quasi domicilium quisque jam fit parochianus loci, ubi habitat, ut habetur ex *cap. finali de parochis*, ubi confugientes ad aliquam parochiam causa belli jam dicuntur illius parochiani.

Notandum 2. Bene baptizari potest alienus de licentia proprii sacerdotis expressa vel rationabiliter præsumpta (13). *3.* Possunt religiosi baptizare in casu necessitatis vel cum licentia ministri ordinarii (14). *4.* Sacerdos sine licentia extra necessitatem baptizans, etiam sine solemnitate peccat graviter (15). *5.* Extra necessitatem nemo potest licite baptizari domi, exceptis filiis principis (16). At de hoc vide dicenda *n. 118. not. III.*

116. — „2. Diaconus non tantum in extrema neces„sitate, sed etiam in alia notabili baptizare potest. Et

(1) *de potest. episc. p. 2. alleg. 32.* — (2) *dicta d. 23. n. 13.* — (3) *l. 6. p. 3. n. 721.* — (4) *l. 5. c. 13. n. 4.* — (5) *l. c. n. 9.* — (6) *ibid. n. 30.* — (7) *n. 12.* — (8) *l. 3. d. 23. n. 12.* — (9) *v. domicilium n. 4.* — (10) *l. 1. tr. 4. c. 12. n. 1.* — (11) *de jub. 32. v. incolæ n. 33.* — (12) *notif. 32. n. 6.* — (13) *Miranda, Henr. et Salm. de bapt. c. 4. p. 4. n. 38.* — (14) *Salm. ibid. n. 39, Petroc. p. 217. etc.* — (15) *ex clem. unic. de bapt., Vasq., Coninch., Laym et Salm. ibid. n. 41. et communiter.* — (16) *ex ead. clem. unic. Coninch., Sa, Salm. tr. 2. c. 4. p. 4. n. 42.*

„quidem cum solemnitate ex commissione episcopi vel „parochi, ut si v. gr. ob multitudinem baptizandorum „aliudve grave impedimentum id ipsi facere non possint (1).

Certum est, quod diaconus ex commissione episcopi vel parochi potest baptizare (2), ex *can. Diaconos dist. 93.*, ubi *Gelasius* Papa dixit: *Diaconi absque episcopo vel presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis fortassis ordinibus longius constitutis, necessitas extrema compellat. Quod etiam laicis christianis facere plerumque conceditur.* Ex præfato autem textu recte infert *Gonet*, quod talis commissio nequit diacono fieri, nisi ob magnam necessitatem vel ecclesiæ utilitatem, puta si non adessent sacerdotes; vel, ut dicunt *Suarez* (3), *Palaus* (4), *Sporer* (5), *Holzm.* (6), *Croix* (7), *Elbel* (8), *Laym.* (9) *cum Soto et Vasquez*, nisi adsit multitudo baptizandorum, aut nisi parochus sit graviter infirmus vel excommunicatus vel alias occupatus confessionibus excipiendis aut prædicatione, ut colligitur *Actor. c. 6.*, ubi apostoli diaconos constituturi dixerunt: *Fratres, viros.... constituamus super hoc opus: nos vero orationi et ministerio verbi instantes erimus.*

Sed *dubitatur 1.*, an diaconus in casu necessitatis possit solemniter baptizare.

Affirmant *Suar.* (10), et probabile putat *Sporer* (11) *cum Præpos., Herinx et aliis.* Sed communius et probabilius negant *Palaus* (12), *Renzi* (13) *cum Coninch. et Diana, Salm.* (14) *cum Laym. etc.* Ratio, quia diaconus non potest esse minister baptismi solemnis nisi ex commissione sacerdotis, cum tantum sacerdotis vice possit solemniter baptizare.

Dubitatur 2., an diaconus sine commissione solemniter baptizans incurrat irregularitatem.

Certum est, quod clerici non diaconi solemniter baptizantes fiunt irregulares, ex *cap. Si quis 1. de cler. non ord. min.*, ubi dicitur: *Si quis baptizaverit aut aliquod divinum officium exercuerit non ordinatus, propter te-*

(1) *Laym. l. c.* — (2) *ut Juenin, Petr. et alii communiter.* — (3) *d. 25. sect. 2.* — (4) *p. 11. n. 5.* — (5) *t. 3. p. 189. n. 35.* — (6) *tr. 2. n. 125.* — (7) *n. 276.* — (8) *conf. 15. n. 29.* — (9) *c. 7. n. 4.* — (10) *d. 23. sect. 3.* — (11) *d. n. 35.* — (12) *p. 11. n. 5.* — (13) *c. 3. q. 1.* — (14) *l. c. n. 45.*

meritatem de ecclesia abjiciatur et nunquam ordinetur. Quoad diaconos vero, negant aliqui, ipsos irregularitatem contrahere, quia in citato textu dicitur, quod sit irregularis *non ordinatus.* Diaconus autem est jam ordinatus ad baptizandum, cum in pontificali dicatur: *Oportet diaconum ministrare ad altare, baptizare et prædicare.* Sed probabilius dicendum, quod incurrit (sive in necessitate sive extra eam solemniter baptizet), juxta sententiam communissimam, quam tenent *Laymann* (1), *Cont. Tourn.* (2), *Natal. Alex.* (3), *Habert* (4), *Renzi* (5) *cum Coninch.*, *Viva* (6), *Bonac.* (7) *cum Nav.*, *Avila et Sayro.* Ratio, quia diaconus, licet ordinetur ad baptizandum, ad id tamen non ordinatur nisi ex commissione episcopi vel sacerdotis, qui sunt soli ministri ordinarii baptismi, ut vidimus. Ex illis autem verbis textus: *propter temeritatem*, recte inferunt *Laymann et Viva l. c.*, diaconum sive alium clericum non fieri irregularem, si per jocum aut ex ignorantia crassa solemniter baptizet; temeritas enim scientiam positivam importat una cum aliquo contemptu.

Dubitatur 3., an laicus baptizans solemniter contrahat irregularitatem.

Affirmant *Suar.* (8) *cum Soto*, *Sylvest.*, *s. Anton.*, *Palud. et Concina* (9) *cum Nav.*, *Fill. et Leand.*; quia præfatus textus *in cap. Si quis* generaliter loquitur, et proinde non est ad solos clericos restringendus. Sed communius et probabilius id negant *Palaus* (10), *Bon.* (11), *Holzm.* (12), *Viva l. c.*, *Salm.* (13), *Lugo* (14), *Sporer* (15), *Croix* (16) *cum Hurt. et Laym.* (17) *cum Sa*, *Cov.*, *Ang.*, *Arm.*, *Rodr. etc.* Ratio, quia irregularitas non incurritur, nisi sit expressa in jure, ut habetur in *cap. Is qui de sent. excomm. in 6.* Hæc autem irregularitas mi-

(1) *de irreg. c. 3. n. 2.* — (2) *de bapt. c. 5. concl. 3. v. colliq. 2.* — (3) *de bapt. prop. 2.* — (4) *t. 5. p. 196* — (5) *de bapt. c. 3. q. 5.* — (6) *de irreg. q. 10. art. 1. n. 3.* — (7) *eod. tit. p. 6. n. 5.* — (8) *3. p. d. 31. sect. 4.* — (9) *t. 8. p. 155. n. 8.* — (10) *de irreg. p. 18. n. 50.* — (11) *l. c. n. 1.* — (12) *de pœnis eccl. tr. 2. n. 346.* — (13) *de censur. c. 8. p. 7. n 74. in fine.* — (14) *de pœnit. d. 18. n. 14.* — (15) *eod. tit. n. 657.* — (16) *l. 7. n. 485.* — (17) *l. c. n. 3.*

nime videtur expressa; licet enim textus generice loquatur, attamen, cum titulus sit de clerico ministrante, verba illa generalia debent intelligi tantum juxta titulum, qui textui præficitur. Imo *Laym.* censet, satis id exprimi in eodem textu, cum ibi dicatur: *de ecclesia abjiciatur*, quod proprie intelligi debet de depositione, qua non puniuntur nisi clerici: et ratio hujus esse potest, ait *Laym.*, quia talis usurpatio frequentior esse solet in clericis quam in laicis.

117. — „3. Cum in necessitate confertur baptismus, „servandus est ordo, ita ut, si adsit et non detrectet „sacerdos vel diaconus, is reliquos præcedat. Sic enim „clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem; nisi „forte inferior melius noverit modum, ut solent obste„trices (1), (quæ proinde examinari et approbari debent a „pastoribus), vel alia justa causa sit, ut quia virum ad „parientem ingredi non decet." *(Pariter præsente tantum patre fœmina baptizare debet, quia extra summam necessitatem vetatur parentibus baptizare: Croix* (2) *cum Gob. Et in casu, quo baptizanda esset proles nondum ab utero egressa, debet ob decentiam mulier baptizare, ut bene notat idem Croix* (3) *cum Platel).* „Quod „si laicus baptizet præsente sacerdote, et secundum quos„dam etiam præsente diacono, censent esse mortale: „quia id laico tantum competit ob defectum sacerdotis, „qui sine injuria ordinis et sacramenti talem licentiam „dare non potest. In reliquis perversio illius ordinis est „tantum veniale (4); præterquam si coram fideli hæ„reticus adhibetur, quod voluit esse mortale *Laym.* (5), „*Coninchius.*

Quoad ordinem igitur servandum inter ministros baptismi sic habetur in rituali Romano: *Si adsit sacerdos, diacono præferatur;* (et parochus sacerdoti, ut recte dicunt *Cont. Tourn.* (6) *et Conc.* (7)*, diaconus subdiacono, clericus laico, et vir fœminæ, nisi pudoris gratia deceat fœminam potius quam virum baptizare infantem non*

(1) (*ut Salm. de bapt. c. 4. p. 2. n. 18. cum Moscosa.*) — (2) *n. 277.* — (3) *n. 277.* — (4) (*ut communiter Bonac., Sot., Dic. et Salm, ibid. n. 7.*) — (5) *c. 7. n. 4.* — (6) *t. c. tit. solv. dub. v. quær. 1.* — (7) *t. 8. p. 124. n. 5.*; — *vide dicta n. 113. in fine.*

omnino editum, vel nisi melius fœmina sciret formam et modum baptizandi. Quapropter curare debet parochus, ut fideles, præsertim obstetrices, rectum baptizandi ritum probe teneant et servent. Hinc rationabiliter censet *Sporer* (1) *cum Gobato*, quod parochi tenentur sub gravi obstetrices diligenter examinare, utrum noverint necessaria ad baptizandum, cum ipsæ sub mortali teneantur addiscere modum baptizandi, prout recte docent *s. Antoninus*, *Reginaldus*, *Henriquez*, *Aversa et alii plures cum Croix* (2). Nec obstat, quod forte alii adfuturi sint, qui formam sciant, propter quod videntur eas excusare *Suarez*, *Diana et Dic. ib.* Nam ipsis ex officio puerperis adesse incumbit, et non raro occurrit eis occasio baptismum in necessitate ministrandi.

Sed *dubitatur 1.*, an peccet mortaliter laicus, qui in necessitate baptizat præsente sacerdote.

Negant *Joannes Suarez*, *Val. etc. apud Salm.* (3), et probabile putat *Ledesma;* quia sacerdos in casu necessitatis non baptizat ex officio, et ideo laicus ejus officium non usurpat. Sed verius affirmant *Franc. Suarez* (4), *Cont. Tournely l. c.*, *Concina* (5), *Holzm.* (6), *Salm.* (7), *Pal.* (8) *cum Laym.*, *Coninch.*, *Vasq.*, *Bonac. etc. communiter*, *ex can. 21. dist. 4. de consecr.*, ubi *d. Augustinus* sic docet: *In necessitate, cum episcopi aut presbyteri aut quilibet ministrorum non inveniuntur, et urget periculum ejus, qui petit, etiam laicos solere dare sacramentum, quod acceperunt, solemus audire.* Ergo tunc solum potest laicus in necessitate baptizare, cum deest sacerdos; alias peccat; tum quia vere tunc usurparet jus sacerdotis, cui ex potestate ordinis commissum est baptizare; tum quia injuriam irrogaret sacramento, quod exigit (cum fieri potest) ministrari a sacerdote, utpote ad illud consecrato; et ideo etiam sacerdos graviter peccaret, si laico administrationem cederet, ut recte dicunt *Suarez et Concina ll. cc.*

Dubitatur 2., an præsente sacerdote excommunicato præferendus sit laicus non excommunicatus.

(1) *in suppl. t. 4. n. 190.* — (2) *l. 6. p. 1. n. 270.* — (3) *de bapt. c. 4. p. 2. n. 11.* — (4) *d. 31. sect. 4.* — (5) *pag. 154. n. 6.* — (6) *de bapt. n. 121.* — (7) *ib. n. 13.* — (8) *p. 9. n. 10.*

Negant *Scotus*, *Henr. etc. apud Renzi* (1), item *Leand. et Cornejo apud Salm.* (2); quia in extrema necessitate cuilibet, etiam excommunicato, conceditur privilegium baptizandi, et ideo tunc servandus est ordo juris communis. Sed verius affirmant *Suar.* (3), *Nav.* (4), *Pal.* (5), qui id ut certum habet, *Salm.* (6) *cum Gabr.*, *Renzi l. c. cum Sylvest.*, *Henr. etc.* Ratio, quia privilegium excommunicato conceditur in solo casu necessitatis, quæ non reperitur adesse, cum alius suppetit non excommunicatus.

Dubitatur 3., an peccet graviter laicus baptizans coram diacono.

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Gonet* (7), *Holzm.* (8), *Cont. Tourn.* (9), *Antoine* (10), *Conc.* (11) *cum Vasq.*, *Reg.*, *Fill. etc.*, *Renzi* (12) *cum Coninch.*, *Præp. etc.* Probatur 1. *ex d. Augustino* (13), ubi dicitur, permitti laico baptizare tantum in necessitate, cum *episcopi aut presbyteri aut quilibet ministrorum non inveniuntur.* Nomine autem *ministrorum* communiter diaconi intelliguntur. Probatur 2. ratione; diaconus ex vi ordinationis deputatur ad baptizandum per commissionem parochi, unde obtinet ipse speciale jus ad hoc munus obeundum. Hæc sententia est quidem probabilis; sed non minus probabilis mihi videtur cum *Salmanticensibus* (14)

Secunda sententia, quam tenent *Suar.* (15), *Sotus* (16), *Tol.* (17), *Ronc.* (18), *Bon.* (19) *cum Sa*, *Val.*, *Coninch.*, *Henr.*, *Reg. et Graff.*, item *Sylv.*, *Led.*, *Diana*, *Vill. etc.* Ratio, quia diacono vi ordinationis non competit officium baptizandi nisi ex commissione sacerdotis. Unde, cum ipse baptizat in casu necessitatis sine commissione, non baptizat ex officio, sed eodem modo, quo clericus inferior vel laicus (10). Et quamvis ipse ut dignior in jure illis præferatur, tamen hujus ordinis perversio non apparet tam gravis, ut de mortali damnetur.

(1) *c. 3. q. 2.* — (2) *tr. 2. c. 4. p. 2. n. 14.* — (3) *de 11. sect. 1.* — (4) *man. c. 22. n. 6.* — (5) *p. 9. n. 12.* — (6) *ib. n. 15.* — (7) *man. t. 6. pag. 96.* — (8) *tr. 2. n. 121.* — (9) *ib. v. an vero.* — (10) *q. 8.* — (11) *t. 8. p. 155. n. 7.* — (12) *c. 3. q. 1.* — (13) *ut supra in c. 21. dist. 4.* — (14) *l. c. n. 9.* — (15) *d. 31. s. 4.* — (16) *d. 4. art. 2.* — (17) *l. 2. c. 20. n. 8.* — (18) *c. 3. q. 1.* — (19) *q. 2. p. 5. n. 11.* — (20) *juxta dicta n. 116. dub. 1. et 2.*

Dubitatur 4., an laicus baptizans præsente clerico inferiori peccet mortaliter.

Videtur affirmare *P. Conc.* (1), cum dicat, ex jure divino semper sub gravi servandum ordinem, nisi necessitas impediat. E converso *Palaus* (2) dicit, nullum esse peccatum, cum de hoc nullum inveniatur præceptum divinum aut ecclesiasticum. Recte vero alii communiter docent, id non esse mortale; quia talis perversio ordinis non videtur tam gravis, cum ex vi ordinis nemo præter sacerdotem et diaconum ex commissione habeatur specialiter deputatus ad baptizandum. Ex altera parte id non videtur excusari a culpa veniali, tum quia id videtur aliqualis indecentia, tum quia est contra præscriptum ritualis Romani (3).

Dubitatur 5., an peccent graviter parentes, qui faciunt baptizare prolem a prædicante, ad evitandas pœnas edicti id præcipientis.

La Croix (4), quamvis fateatur, sententiam affirmativam tenendam uti absolute veram, tamen deinde affert rationes dubitandi, dicens, quod eo casu non recognoscitur prædicans tanquam verus, sed potius tanquam validus minister, a quo exquiritur baptizatio ad vitandam vexationem, permittendo tunc fieri, non vero petendo impias ejus cæremonias adhiberi. Sed omnino affirmandum, id esse mortale, ut docent *Less.* (5), *Pignat.* (6), *Holzm.* (7) *cum Michel.* Ratio, quia per idem edictum pœnale determinantur parentes ad veram religionem contemnendam vel saltem ad falsam honorandam. Refertque *Pignatelli, Clementem VIII.* jam declarasse, non licere extra necessitatem extremam ne a schismaticis quidem petere sacramenta.

118. — Hinc ultimo *notandum 1.*, quod nec licite nec valide potest unquam aliquis baptizare seipsum, cum persona baptizantis omnino diversa esse debeat a per-

(1) *t 8. p. 157. n. 7.* — (2) *p. 9. n. 11.* — (3) *ita Sotus in 4. dist. 4. art. 2., Suar. d. 31. s. 4. v. unde 3., Gonet man. t. 6. p. 96., Petrocor. t 3. pag. 181., Bon. p. 5. n. 12., Holzm. n. 121., Spor. n. 35., Ronc. q. 1. r. 2., Renzi q. 1. cum Laym. et Salm. de bapt. cap. 4 p. 2. n. 7. cum Vill., Leand. et Gabr.* — (4) *t. 6. p. 1. n. 281, et 282.* — (5) *in auct. v. baptismus.* — (6) *t. 7. consult. 55. n. 2.* — (7) *t. 2. p. 27. n. 133.*

sona baptizati. Ita communiter *Cont. Tournely* (1), *Concina* (2) *et alii omnes ex c. 4. de bapt.*, ubi id expressum habetur.

Notandum II., quod graviter peccant, qui per multum temporis differunt infantem baptizare. Id commune est apud omnes ex pluribus conciliis provincialibus, quæ decrevere pueros baptizandos, quam cito fieri potest; et in rituali Romano dicitur: *Parochus hortetur, ne pueris sacramentum tantopere necessarium nimium differatur cum periculo salutis.* Qualis autem reputetur dilatio gravis? *Palaus* (3) *ex Suarez etc.* putat, dilationem ultra mensem esse gravem, si non adsit causa: si vero adsit, esse gravem duos menses. Fere idem sentit *Laymann* (4), dicens: *Nulla autem ordinarie necessitas urget, tametsi unum aut sesquimensem expectandum sit, donec cum decenti solemnitate baptismus infanti conferri possit, quamquam dilatio nonnisi ex gravi causa fieri debet. Salmant.* (5) autem censent, non esse mortale, minus differre quam ultra 15 vel 20 dies, etiam sine urgenti ratione. *Jueninus* contra, juxta morem suum arctandi conscientias usque ad extremum, dicit, ultra unum vel alterum diem baptisma differri non debere. *Continuator* autem *Tournely* (6) putat, dilationem non extendendam ultra quinque vel sex dies. *Petrocorensis* (7) censet gravem dilationem excedentem octo dies. Sed communius et probabilius *Sotus, Leander et Ledesma apud Conc.* (8) *ac Ronc.* (9) dicunt, non esse gravem dilationem, nisi 10 vel 11 dies excedantur.

Notandum III., quod prohibentur infantes baptizari domi, exceptis *liberis regum vel principum*, ut habetur ex *clem. unica de bapt.* Et cum hic agatur de re gravi, transgressio erit equidem mortalis, ut recte dicunt *Roncagl.* (10), *Tamb.* (11) *et Sylv.* (12). Nomine autem *liberorum* veniunt non solum filii, sed etiam nepotes et alii descendentes, ut notat glossa (13) *ex l. Liberorum ff. de verb.*

(1) *de bapt. c. 5. solv. dub. v. quær. 9.* — (2) *p. 157. n. 12.* — (3) *p. 8. n. 4.* — (4) *c. 6. n. 9.* — (5) *de bapt. c. 5. p. 2. n. 12. in fine.* — (6) *l. c. v. quær. 4.* — (7) *t. 3. pag. 212. quæst. 13.* — (8) *t. 8. p. 167. n. 19.* — (9) *q. 3. r. 2.* — (10) *c. 3. q. 3.* — (11) *c. 2. §. 3. n. 5.* — (12) *ap. Croix n. 337.* — (13) *in d. clem. v. liberi.*

signific. Et in eo casu dicunt *Palaus*, *Concina*, *Tol.*, *Sot. etc. cum Croix* (1) *contra alios*, solemniter conferendum esse baptismum, quia omissionem cæremoniarum solus casus necessitatis excusat. Nomine vero *principum*, opinantur *Jordanus*, *Riccius*, *Quintanadv.*, *Croix l. c.* probabiliter, venire omnes barones obtinentes temporalem jurisdictionem. Sed probabilius videtur cum glossa (2), *Ronc. l. c.*, *Suar.* (3), *Cont. Tourn.* (4), *Elbel* (5) *et aliis pluribus*, intelligi tantum filios principum absolutam potestatem habentium. Item *Laym.* (6) *cum Armilla* censet, graviter peccare magnates, qui extra necessitatem faciunt filios baptizari domi (vel etiam in ecclesia privatim, ut *Sylvius* (7) *cum Nav. et Led.*), ut deinde cum pompa ceremoniæ perficiantur in ecclesia, postquam advenerint patrini; qui equidem, collato jam antea baptismo, nec patrini efficiuntur. His tamen non obstantibus puto, quod, ubi introducta est consuetudo domi baptizandi filios magnatum, ipsa non est facile improbanda, ut ait *Croix l. c.*

ARTICULUS II.

An duo possint simul unum baptizare.

119. — „Resp. 1. Si alter applicet materiam, alter „formam, nullus erit baptismus: quia dicens, se abluere, „cum non abluat, formam habet falsam, etiamsi formam „usurpet Græcorum: *Baptizatur servus Christi*, vel quæ „putatur illi æquivalere: *Baptizat te Christus:* subin„telligitur enim *per me;* alioqui, si excludatur persona mini„stri, ut sensus sit: Baptizet te Christus, et non ego „sive non per me, forma nulla est (8). In casu tamen „necessitatis posse sub conditione ita baptismum con„ferri, ut v. gr. mutus formam nesciens ablueret, cæcus „autem formam pronuntiaret, docet *Hurt.* (9), additque

(1) *n. 338.* — (2) *ibid. v. regum.* — (3) *d. 31. sect. 2.* — (4) *ibid. v. quær. 2.* — (5) *conf. 7. n. 84.* — (6) *c. 6. n. 9.* — (7) *q. 71. art. 4.* — (8) (*ita s. Thom. 3. p. q. 67. art. 6. et alii communiter cum Salm. de bapt. c. 4. p. 3. n. 28. et Conc. p. 156. n. 10.*) — (9) *a. 2. diff. 6.*

„debere talem elapso periculo iterum sub conditione „baptizari (1).

120. — „Resp. 2. Si plures ministri singuli abluant et „formam pronuntient, graviter peccant contra ritum ec„clesiæ. De valore sic solet distingui: 1. Si quilibet in„tendit baptizare dependenter ab alio, ut causa parti„cularis, invalide baptizant, sive singuli dicant: *Ego te „baptizo*, sive: *Nos te baptizamus:* quia forma, cujus „sensus censetur esse, absolute et independenter bapti„zare, non cobaptizare, est falsa." *(Idem docet s. Tho„mas* (2) *cum Suar., Vasq. et Salm.* (3) *communiter.)* „2. Si „quisque per se intendat baptizare, independenter ab „alio, valide baptizat, quia omnia requisita ponit; ut „patet a simili in missa ordinationis, qua sacerdotes „noviter ordinati simul consecrant cum episcopo, dum„modo simul eodem instanti formam absolvant: si autem „non simul absolvant, is tantum consecrat vel baptizat, „qui prius absolvit (4).

DUBIUM IV.

Quis sit subjectum baptismi.

121. *Quis sit capax baptismi. An pueri et amentes.*
122. *De pœnis rebaptizantium. An rebaptizantes sub conditione fiant irregulares.*
123. *De infante nondum nato.* Remissive ad n. 107.
124. *An baptizandi fœtus abortivi. An plures eodem tempore.*
125. *An conferendus sit baptismus monstris.*
126. *An sint baptizandi filii infidelium; et quæ in hoc puncto sint certa. Certum est 1., talem baptismum semper esse validum;*
127. *2. baptizandos esse filios, si parentes defecerint a fide. Quid, si mansuri sint apud parentes hæreticos?*
128. *3. Si ipsi filii infidelium petant. Quid in dubio, an careant ratione?*

(1) (*vide Fill. c. 4, Dian. p. 3. t. 3. r. 26. ex Chapeauvill., Marsil. etc., Bon. d. 2. q. 2. p. 4. n. 23., Laym. c. 7. Ita etiam Suar. cum Cajet., Marsil., Leand. etc. apud Salm. tr. 2. c. 4. p. 3. n. 31.*) — (2) *3. p. q. 67. art. 6.* — (3) *ibid. n. 23.* — (4) (*vide Fill. t. 2. c. 4. n. 72. et Bon. l. c. n. 25., Laym. c. 7., ita s. Thom. l. c. ad 3., s. Bonac. cum Salmant. ibid. n. 28. communiter contra Caj. et Marsil.*)

129. *4. Si sint in periculo mortis;*
130. *5. si sint positi extra curam parentum; 6. si capti sint in bello; 7. si parentes sint servi;*
131. *8. si unus parentum consentiat.*
132. *Dub. 1., an baptizari possint filii infidelium usu rationis carentes, invitis parentibus; et an ii, quos pater offert, ut liberentur a morbo.*
133. *Dub. 2., an liceat vendere infantes parentibus paganis.*
134. *An et quando possit repeti baptismus sub conditione. Not. 1. Quid, si adsit unus testis de baptismo collato. Not. 2. Quid de adultis natis ex christianis. Not 3. Quid, si pueri sint arrepti a barbaris?*
135. *De infantibus expositis.*
136. *De baptizatis ab obstetricibus et a laicis.*
137. *De baptizatis ab hæreticis.*
138. *De effectibus baptismi.*
139. *De dispositione requisita in adultis baptizandis.*

121. — „Resp. I. Subjectum capax baptismi est solus „homo vivus ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

„Resp. II. Valide baptizantur infantes, item perpetuo „amentes, qui nunquam usi sunt ratione, quia censen„tur ejusdem conditionis cum infantibus. Si autem ali„quando sint usi ratione, non valet baptismus, nisi ante „amentiam petiverint (1).

Unde resolves:

„1. Si puer inter baptizandum nondum finita forma „moriatur, baptismus est nullus.

122. — „2. Non valet baptismus iteratus, ideoque uter„que, tum rebaptizans tum rebaptizatus, peccant morta„liter fiuntque irregulares et jure civili subjacent pœnæ „mortis." *(Est certum cum Salm.* (2) „Quas tamen pœ„nas non videtur incurrere is, qui, etsi sine justa causa, „rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de ba„ptismo absolute dato, quando moraliter constet, priorem „baptismum fuisse validum (3).

Certum est, quod, cum baptismus repetitur sine justa causa, tam rebaptizans quam rebaptizatus fiunt irregulares (4).

Sed magna *quæstio* est inter DD., an rebaptizantes sub conditione et sine justa causa irregularitatem incurrant.

(1). *vide Bonac. d. 2. q. 2. p. 6. c. 6., Laym. l. c.* — (2) *de bapt. c. 6. p. 1. n. 4.* — (3) *vide Laym. c. 5., Bon. p. 5.* — (4) *ex c. 2. de apostat. et c. 4. dist. 50.*

Prima sententia, quam tenent *Suarez* (1), *Navar.* (2), *Bon.* (3), *Laym.* (4), *Pal.* (5), *Anacl.* (6), *Holzm.* (7), *Salm.* (8), *Croix* (9), *Pontas* (10), cui non dissentit *Cont. Tourn.* (11), dicit, quod talis rebaptizans, licet non excusetur a gravi sacrilegio, tamen non incurrit irregularitatem. Ratio, quia leges pœnales stricte intelligi debent et cum effectu; qui autem baptizat baptizatum sub conditione, dicens: *Si non es baptizatus etc.*, is revera non rebaptizat, quia conditio apposita actum invalidat: qui enim dicit: *Ego te baptizo, si non es baptizatus*, idem est, ac si diceret: *Ego te non baptizo.* Et ob eamdem rationem censent *Anacl. l. c. et Salm.* (12) *cum Bonac., Cornejo et Avila*, non incurrere irregularitatem, qui ob metum baptizaret baptizatum animo simulato.

Secunda sententia vero affirmat, tales rebaptizantes irregularitatem non effugere, et hanc tenent *Natal. Alex.* (13), *Conc.* (14), *Fill.* (15), *Renzi* (16) *cum Led., Sot., Victoria, etc.* Item noster *ss. P. Benedictus XIV.* (17) *cum Sayro, Barb., Ugolino, Megala etc.* Probatur ex *catechismo Romano* (18), qui reprehendens eos, qui in ecclesia cum conditione rebaptizant pueros, quamvis exploratum habeant, domi vere esse baptizatos, dicit: *Quod quidem sine sacrilegio id facere non possunt, et eam maculam suscipiunt, quam divinarum rerum scriptores irregularitatem vocant.* Idemque, refert noster Pontifex, fuisse sancitum in *3. synodo Mediolanensi.* Insuper probatur ratione; quia, cum quis certo scit, puerum esse baptizatum, et rebaptizat sub conditione, conditio apponitur in fraudem legis, et ideo habetur pro non apposita. Prima sententia, spectata ratione, non caret gravi fundamento; sed secunda, spectata auctoritate, videtur probabilior.

(1) *3. p. disp. 31. sect. 6. d. 5.* — (2) *man. c. 27. n. 246.* — (3) *de irreg. q. 3. p. 3. n. 4.* — (4) *eod. tit. cap. 2. n. 1. v. 4.* — (5) *l. 6. d. 6. pag. 16. n. 6.* — (6) *tr. 13. dist. 3. n. 11.* — (7) *de pœnis eccl. tr. 2. n. 343.* — (8) *tr. 10. de censur. c. 8. p. 5. n. 61. in med.* — (9) *l. 7. n. 483.* — (10) *v. irregulariter casu 131.* — (11) *in proprio tract. de irreg. part. 3. c. 2.* — (12) *cit. n. 61. in princ.* — (13) *de bapt. prop. 7. r. 5.* — (14) *t. 8. pag. 186. n. 13.* — (15) *tr. 20. n. 182.* — (16) *de bapt. c. 3. q. 10.* — (17) *in suis notif.* — (18) *part. 2. n. 57.*

123. — „3. Nondum perfecte natus est baptizandus, „si sit periculum, dummodo pars aliqua possit ablui: „quia est homo vivus, nec certo constat, esse incapa„cem." (*Vide dicta n. 107., ubi diximus, probabilem esse sententiam, quod possit infans sub conditione baptizari in utero matris, si per instrumentum aqua tingi valeat.*)

124. — „4. Si dubium sit, an infans vivat, baptizan„dus est sub conditione.

Dicit *Natalis Alex.* (1), quod, nisi appareat evidens signum vitæ in fœtu abortivo, non est dandus baptismus, etiamsi adsit aliquod æquivocum signum. Si loquimur de baptismo absolute ministrando, recte sentit *Natalis;* sed loquendo de baptismo sub conditione conferendo, omnino dicendum cum *Busemb. ut supra et Salm.* (2), illum sine dubio ministrandum, quandocumque aliquod apparet dubium de vita prolis. Hinc optime censet *Cardenas* (3), *Ronc.* (4), *Mazzotta* (5) *et Croix* (6) cum aliis AA. gravissimis, omnes fœtus abortivos, si per aliquem motum dent signum vitæ, et non constet, esse anima destitutos, semper esse baptizandos sub conditione, si vivant; maxime cum hodie vigeat opinio, non sine plausu a peritis recepta, quod fœtus ab initio conceptionis, vel saltem post aliquos dies anima informentur. Cæterum bene advertit *Cont. Tourn.* (7), non debere baptizari carneam massam, quæ nullam habeat organorum dispositionem, cum ubique receptum sit, non prius infundi animam corpori, quam istud formatum fuerit; et tunc, ut baptizetur, requiritur, ut *indicet aliquem motum vitalem*, prout præscribit rituale Romanum (8).

„5. Valide baptizatur, quem minister putat esse alium; „aut licet sit puella, quam putat esse puerum; quia in„tendit baptizare præsentem. Aliud est in matrimonio, „quia intendit contrahere cum illa, quam putat (9).

„6. Valide, etsi extra necessitatem illicite, plures si„mul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo etc.* (10)."

(1) *de bapt. prop. 3. r. 3.* — (2) *de bapt. c. 6. p. 1. n. 3.* — (3) *in crisi 1. d. 15. c. 3.* — (4) *c. 4. q. 4. r. 3.* — (5) *t. 3. pag. 85.* — (6) *l. 6. p. 1. n. 294.* — (7) *de bapt. c. 7. sect. 2. concl. 2. v. ex his.* — (8) *de bapt. parvul.* — 9) *Bon. p. 4. n. 26.* — (10) *Bon. p. 4.*

(Ita s. Thom. (1) *et rituale Romanum, ubi dicitur: Quam formam (Ego vos baptizo etc.) solum in mortis periculis ad plures simul baptizandos, et ubi tempus non patitur, ut singuli separatim baptizentur; alias nunquam licet adhibere.)*

125. — „7. Monstrum, quod capite et pectore formam „hominis refert, est baptizandum; secus, si bestialem „refert. Quod si vero caput tantum sit ferinum, putat „esse baptizandum *Comitolus; Nav.* tamen et alii vo„lunt, differendum, donec certius cognoscatur, nisi peri„culum mortis immineret: tum sub conditione baptizan„dum esse." *(Quando dubitatur, an monstrum sit homo, baptizandum absolute, si caput sit humanum, licet membra sint ferina; sub conditione vero, si caput sit ferinum et membra humana; hoc vero, si prodierit ex congressu viri cum fœmina: nam si prodierit ex viro cum bestia (quod incredibile puto), tunc baptizari semper deberet sub conditione; secus, si ex fœmina et bruto; tunc enim nullo modo baptizandum, quia non descenderet ex Adam, utpote non conceptum ex semine virili* (2). „Quod „si habeat membra hominis geminata, et dubitetur, num „sit unus homo an duo, duplex baptismus conferendus „est, unus absolute, alter sub conditione, in ea parte, „qua membra apparent imperfectiora (3)." *(Servandum hic id, quod habetur in rituali Romano, ubi sic dicitur: Illud vero, de quo dubium est, una ne an plures sint personæ, non baptizetur, donec id discernatur. Discerni autem potest, si habeat unum vel plura capita... vel pectora: tunc enim totidem erunt corda et animæ,.... et eo casu singuli seorsum sunt baptizandi. Quando vero non est certum, in monstro esse duas personas, ut quia duo capita et duo pectora non habet bene distincta, tunc debet primum unus absolute baptizari, et postea alter sub conditione: Si non es baptizatus etc.)*

126. — „Resp. III. Extra mortis periculum valide, non „tamen licite, baptizantur ethnicorum infantes, invitis pa„rentibus. Ratio est, quia vel auferuntur parentibus, et

(1) *3. p. q. 67. art. 6. ad 2.* — (2) *ita Bon. p. 6. n. 3. et Cont. Tourn. ead. concl. 2. cum s. Th., Henr., Possev. etc.* — (3) *vide Laym. l. 5. tr. 2. c. 3. n. 12., Bon. p. 6. et rituale Romanum tit. de baptismo.*

„fit illis injuria; vel relinquuntur, et fit injuria sacra„mento, quod exponitur irreverentiæ. Quod si tamen „possint christiane educari (ad quod tunc obligaberis), „licebit in his casibus: 1. Si parentes sint tua manci„pia; tunc enim tui potius sunt, quam illorum; 2. si „parentes aliquando fuerint baptizati, vel uterque vel „saltem alteruter; quia tunc ecclesia jus in eos habet; „3. si alter parentum petat; tunc enim justa ejus volun„tas injustæ alterius præferenda est, in favorem prolis „et fidei; 4. si infans sit in periculo mortis; 5. si ra„tionis jam compos puer petat; quia in negotio religio„nis est sui juris. In dubio autem de usu rationis suf„ficit, esse 7 annorum (1).

Quæritur, an filii infidelium valide et licite possint baptizari invitis parentibus. Ante omnia hic notanda plura, quæ in hoc puncto sunt certa.

Certum est 1. tale baptisma validum esse, ut communiter dicunt *Cont. Tourn.* (2), *Lugo* (3), *Salm.* (4) *cum s. Antonino*, *Suar.*, *Vasq.*, *Laym.*, *Conc.*, *Bonac. et aliis passim* (*contra Catharinum et Durandum*). Idemque docet *noster ss. P. Benedictus XIV. in sua instruct. ad Vicesger.*, quæ incipit *Postremo mense.* Idemque prius docuit *d. Augustinus ep. 98. alias 23.*, ubi de hoc rationem dedit, dicens: *Non enim scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, sed: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto.*

127. — *Certum est 2.*, quod, si parentes deficerent a fide ad infideles, bene possunt eorum proles, ipsis envitis, baptizari; quia, sicut ecclesia habet potestatem coercendi parentes ad fidem observandam, ita potest filios ab ipsis auferre. Ita communiter *Suar.* (5), *Laym.* (6), *Natal. Alex.* (7), *Pal.* (8), *Cont. Tourn.* (9), *Sporer* (10), *Antoine* (11), *Ronc.* (12), *Holzm.* (13), *Salm* (14) *et alii passim.* Et idem dicendum, si unus tantum parentum

(1) *vide Laym. l. c., Fill. t. 2. c. 6., Bon. p. 6. n. 12.* — (2) *de bapt. c. 7. sect. 2. post concl. 2. v. circa etc.* — (3) *resp. mor. l. 1. dub. 3.* — (4) *de bapt. c. 6. p. 2. n. 10.* — (5) *d. 25. sect. 3.* — (6) *l. 5. c. 6. n. 11.* — (7) *prop. 3. reg. 1.* — (8) *p. 6. n. 9.* — (9) *l. c. v. suppon. 2.* — (10) *t. 3. p. 192. n. 52.* — (11) *de bapt. q. 12.* — (12) *eod. tit. q. 2.* — (13) *tr. 2. n. 141.* — (14) *de bapt. c. 6. p. 2. n. 15.*

fuerit prius fidelis, ut communiter dicunt *Croix* (1), *Antoine*, *Roncag. ll. cc.*, *Salm.* (2), *Suar.*, *Laym. etc.* Quid vero, si proles sit mansura apud parentes hæreticos? Negant, tunc posse baptizari, *Suar.* (3) *et Salm.* (4) *cum Conc. etc.;* quia, ut dicunt, tunc obstat periculum proximum, quod proles pervertatur. Sed probabilius affirmant *Laym.* (5) *et Croix* (6) *cum Aversa*, *Gob.*, *Arsd.*, et probabile putat *Palaus* (7). Ratio, tum quia non est certa perversio talis prolis, cum plures pueri in infantia decedant: tum quia idem periculum urget, si proles non baptizetur; baptizatur enim ab hæreticis, a quibus verum quidem baptisma confertur. Secus vero dicendum, si baptismus a quibusdam hæreticis invalide conferatur, ut accidit *) apud Lutheranos, Anabaptistas et Calvinianos; quia tunc horum proles habentur tanquam filii infidelium, prout ait *Croix* (8) *cum Dic.* Cæterum filii hæreticorum vere baptizatorum licite baptizantur, parentibus invitis, quando obstringi possunt, ut filios instruant in fide catholica; quos alias licite possunt superiores ecclesiastici ab eis avellere, ut catholice educentur (9).

128. — *Certum est 3.*, quod, si filii infidelium habeant usum rationis et baptismum petant, possunt et debent baptizari, adhuc reluctantibus parentibus. Ita *Juen.* (10), *Cont. Tourn.* (11), *Lugo* (12), *Natal. Alex.* (13), *Laym.* (14), *Pal.* (15), *Ronc.* (16) *et ss. P. Benedictus l. c. ex d. Thoma* (17), ubi idem docet, inquiens: *Quantum ad ea, quæ sunt juris divini vel naturalis, incipiunt* (filii) *suæ potestatis esse; et ideo propria voluntate, invitis parentibus, possunt baptismum suscipere, sicut et matrimonium contrahere.* Et postquam filius invitis paren-

(1) *l. 6. p. 1. n. 299.* — (2) *ibid. in fine.* — (3) *d. 25. sect. 5.* — (4) *ibid. n. 16.* — (5) *c. 6. n. 12. q. 5. in fine.* — (6) *n. 307.* — (7) *n. 10.* — (8) *n. 303.* — (9) *ita Laym. n. 11. et Croix n. 303. cum Aversa, Dic. etc.* — (10) *t. 7. p. 174.* — (11) *ibid. v. suppon. 3.* — (12) *resp. mor. l. 1. dub. 4.* — (13) *prop. 3. reg. 6.* — (14) *n. 10.* — (15) *n. 5.* — (16) *q. 2.* — (17) *3. p. q. 68. art. 10.*

*) Addendum videtur *sæpius*, si scilicet vitietur forma substantialis aut materia inepta adhibeatur. Vide infra n. 137.
Editor.

ibus est baptizatus, potest et debet ecclesia ipsum ab eis segregare, ut a periculo perversionis avertatur; ita *Laym.* (1), *Pal.* (2), *Salm.* (3) *ex concilio Toletano IV.*, relato in *c. De Judæis d. 45.*, et confirmat *ss. P. Benedictus XIV.* Sed quid agendum, si dubium sit, an puer habeat vel ne plenum usum rationis? *Cont. Tourn. ib.*, *Ronc.* (4) *cumPass. et N. P. Benedicto* dicunt, posse baptizari puerum, si septennium compleverit; quia tunc præsumptio stat pro usu rationis. Alii vero, ut *Suar.*, *Vasq.*, *Coninch. ap. Lugo l. c.*, *Sotus* (5), *Laym. l. c.*, *Croix* (6), *Ronc. ib. cum Candido et Pasq.*, *item Coninch.*, *Cabrera*, *Ochag.* (7), dicunt, posse puerum baptizari, adhuc non completo septennio, quia in dubio decidendum est in favorem fidei; idem sentit *Suarez* (8), quamvis hic moneat, expectandum usque ad perfectum usum rationis. Melius tamen *ss. P. Benedictus cum Lugo* (9) docet, in dubio rationis ante septennium puero petenti baptizari omnino differendum baptismum, donec constet de perfecto ipsius rationis usu: sed sapienter addit, illum tunc omnino avocandum a parentibus et in loco tuto custodiendum. Nec obstat eo casu regula, quod in dubio melior est conditio parentum possidentium potestatem supra filium; nam recte respondet d. Pontifex cum *Lugo*, hanc regulam procedere in pari causa: sed in nostro casu potior est causa filii, cum hic agatur de levi detrimento parentum, nempe quod ad modicum tempus sua potestate priventur; contra vero agitur de maximo damno filii, nempe de sua morte æterna: unde hic potius alia urget regula, nimirum quod in dubio magis innocenti quam nocenti favendum est.

129. — *Certum est 4.*, posse et debere baptizari prolem, si ipsa sit in periculo mortis. Ita communiter omnes DD. citati cum *N. P. Benedicto XIV.*, qui de hoc affert duo decreta S. C. Dicunt autem *Salm.* (10), quod ad hanc prolem baptizandam requiritur, ut moraliter de ipsius vita desperetur; sed melius loquuntur *Bu-*

(1) *c. 6. q. 5.* — (2) *p. 6. n. 8.* — (3) *de bapt. c. 6. p. n. 14.* — (4) *tr. 17. q. 1. c. 4. r. 1.* — (5) *in 4. d. 5. art. 10. dub. 2.* — (6) *n. 306.* — (7) *ap. Lugo dub. 4. n. 2.* — (8) *d. 25. sect. 3.* — (9) *l. c. n. 2.* — (10) *de bapt. c. 6. p. 33.*

semb. ut supra, *Laymann* (1), *Ronc.* (2), *Antoine* (3) *et Croix* (4), *Paiaus* (5), *Sporer* (6), dicentes, prolem esse baptizandam, quandocumque imminet periculum certum sive proximum de sua morte.

130. — *Certum est 5.*, quod, si filius infidelium juste vel injuste sit positus extra curam parentum, nec sit timor, quod ad eos sit reversurus, tunc bene potest baptizari (7). Idemque docent (8) de filiis ab infidelibus expositis vel derelictis, etiamsi parentes eos deinde repetant; et hoc ex *cap. 1. de infant. et languid. expos.*, ubi dicitur: *Si a patre vel ab alio, sciente ipso aut ratum habente (relegato pietatis officio) infans expositus extitit, hoc ipso a potestate fuit patria liberatus.* Idem dicendum de filiis infidelium perpetuo amentibus (9). Ratio, quia tunc cessat periculum perversionis, neque tunc filii extraherentur a potestate parentum, qui super amentes nullam potestatem habent, cum ipsi sint directionis incapaces.

Certum est 6., filios infidelium in bello captos bene posse baptizari parentibus invitis (10); quia lege belli captivi non amplius ad parentes, sed ad dominos pertinent.

Certum est 7., etiam licite baptizari proles infidelium, qui sunt mancipia christianorum (11). Ratio, quia domini, cum habeant dominium in parentes, habent etiam in ipsorum filios.

131. — *Certum est 8.*, quod, si unus parentum

(1) *n. 10.* — (2) *q. 2.* — (3) *q. 12.* — (4) *n. 305.* — (5) *n. 14.* — (6) *n. 53.* — (7) *ita communiter Juenin. tom. 7. p. 174., Cont. Tourn. l. c. v. suppon. 5., Conc. t. 8. p. 176. n. 10., Natal. Alex. prop. 3. reg. 5., Pal. n. 7., Sporer n. 63., Holzm. n. 141., Elbel conf. 6. n. 52., Salm. l. c. n. 32. et 34., Laym. c. 6. n. 10. cum Soto, Vasq., Azor et aliis passim.* — (8) *Conc. l. c., et noster ss. P. Benedictus cum Az., Clericato, Sessa etc.* — (9) *ut docent Laym. c. 6. n. 10., Salas p. 5. n. 15., Anacl. tr. 14. dist. 3. n. 10., Salm. ib. n. 37., Sporer n. 53., Ronc. q. 2., Holzm. n. 141.* — (10) *ita Gonet man. t. 6. p. 103., Juenin. p. 174., Viva quæst. 2. art. 6. n. 3. et noster Benedictus XIV. cum Suar. et Cornelio a Lapide.* — (11) *ut Bus. supra, Gonet p. 105., Juen. p. 172., Conc. p. 172., Antoine q. 12., Nat. Alex. prop. 3., Ronc. q. 2., Pal. p. 6. n. 18., Wigandt ex. 5. n. 62., Laymann n. 10., Sporer n. 53., Holzm. n. 141., Elbel n. 52., Pal. n. 35., Croix n. 300.*

consentiat altero reluctante, bene infans baptizatur (1). Et idem dicendum, si mortuo patre avus paternus consentiat in baptismum pueri, matre reluctante (2), ex auctoritate *Gregorii XIII.*

132. — *Dubitatur autem I.*, an utroque parente infideli reluctante possint baptizari eorum filii usu rationis carentes. *Respondetur:* Si filii sint mansuri in potestate parentum, nullo modo licet eos baptizare, ut decrevit S. C. sacri officii die 3. Martii 1703 apud præfatam instructionem *nostri P. Benedicti XIV.*; quia tunc certum imminet periculum perversionis. *Dubium* igitur vertitur, si tale periculum non adsit, nempe si filii subtrahantur a potestate parentum.

Prima sententia communior negat, et hanc tenet *d. Thomas* (3), quem sequuntur *Gonet* (4), *Concina* (5), *Wigandt* (6), *Nat. Alex.* et alii Thomistæ communiter; item *Tourn.* (7), *Salm.* (8), *Juen.* (9), *Petroc.* (10), *Antoine* (11), *Croix* (12), *Laym.* (13), *Roncaglia* (14). Ratio, quia subtractio filiorum a potestate parentum cederet in eorum injuriam, cum ipsi naturale jus habeant super filios.

Secunda sententia vero, quam tenet *Scotus* (15), quem sequuntur *Frassen* (16), *Holzm.* (17) *cum Mastrio, Bosco, Herinx* et aliis Scotistis communiter; item *Pichler* (18) *et Cont. Tourn.* (19), ac probabilem putat *Estius* (20), censet, licitum esse, hujusmodi filios baptizare, saltem auctoritate publica et ex consensu principis. Hæc sententia

(1) *ut Bus. supra, Petrocor. t. 4. p. 191., Juenin. l. c., Nat. Alex., Cont. Tourn. ib. v. suppon. 4., Salm. de bapt. c. 6. p. 2. n. 17. cum Pal., Azor, Suar. et communi, Laym. n. 10., Anacl. n. 10, Pal. n. 11., Spor. n. 53., Holzm. n. 141., Elbel n. 52. et noster Benedictus XIV. ex conc. Totet. IV. can. Judæi causa 28. q. 1. et cap. Ex litteris 2. de conversione infid. —* (2) *ut Cont. Tourn. l. c. cum Sylvio, Salm. ib. n. 19. cum Nav., Laymann et Val. ac P. Benedicto XIV. —* (3) *2. 2. q. 10. art. 12. —* (4) *tom. 6. pag. 103. —* (5) *p. 172. n. 4. —* (6) *n. 62. —* (7) *prælect. theol. de bapt. quæst. 3. art. 3. tit. utrum infid. etc. —* (8) *ibid. n. 20. —* (9) *tom. 7. p. 173. —* (10) *tom. 3. p. 191. —* (11) *q. 13. r. 4. —* (12) *l. 6. p. 1. n 298. —* (13) *c. 6. n. 10. —* (14) *q. 2. —* (15) *in 4. dist. 4. q. 9. n. 2. —* (16) *t. 10. p. 299. —* (17) *tr. 2. n. 141. —* (18) *tit. 6. n. 14. —* (19) *de bapt. c. 7. sect. 2. concl. 3. —* (20) *lib. 4. dub. 6. §. 2.*

per se loquendo non videtur sua probabilitate carere; interveniente enim periculo salutis æternæ filiorum, parentes non habent jus in eos; et sicut potest eripi filius a parentibus, ne ipsi inferant ei mortem corporis, tanto magis eripi valet, ut a morte animæ liberetur. Dixi: *per se loquendo;* nam spectatis circumstantiis hæc sententia vix videtur posse in praxim deduci, ob graviora mala, quæ comitarentur hujusmodi baptismos. Et ideo ecclesia, ut testatur *d. Thomas*, nunquam morem habuit baptizandi filios infidelium ipsis invitis. Insuper advertendum, quod pro filiis Hebræorum adest constitutio *Julii III.* (1), qui imposuit suspensionem et pœnam mille ducatorum baptizantibus filios Hebræorum, reluctantibus parentibus. Idque confirmavit S. C. concilii die 16. Julii 1639 (apud eumdem *Bened.*), statuens, nullo modo baptizandos filios Hebræorum sine ipsorum consensu, donec perveniant ad legitimam ætatem.

An autem baptizandus sit filius, quem pater Judæus offerat ad baptismum, ut liberetur a morbo? *Noster Benedictus* affert decretum C. S. officii, editum die 24. Septembris 1699, quo statutum fuit, illum esse baptizandum. Sed, ut diximus supra, postquam talis puer est baptizatus, avelli debet a parentibus, ut christiane educetur.

133. — *Dubitatur II.*, an liceat vendere filios non baptizatos parentibus infidelibus. Negat *Hurtado* (2), quia id videtur esse contra christianam charitatem; sed communius et satis probabiliter affirmant *Suarez* (3), *Laymann* (4), *Palaus* (5), *Tamb.* (6) *et Bon.* (7) *cum Vasq.*, *Coninch.*, *Fill.*, *Henr. et aliis.* Ratio, quia per se non est intrinsece malum restituere filios parentibus; et contra videtur non esse obligationem alendi et educandi tales pueros sine ulla utilitate, cum charitas ad tantum onus non obliget, quando filii non sunt in extrema necessitate. Sed huic rationi non omnino acquiesco; melior videtur ratio communis pacis servandæ; quia, si prorsus negarentur filii infidelibus expetentibus, damnum oriretur,

(1) *relata a Pignatello t. 4. consult. 192. et nostro P. Benedicto XIV.* — (2) *de bapt. d. 3. diff. 5.* — (3) *d. 25. sect. 6.* — (4) *c. 6. n. 10. in fine v. porro.* — (5) *n. 6. et 20.* — (6) *de bapt. c. 3. n. 17.* — (7) *q. 2. p. 6. n. 14.*

quod nec etiam ipsi redderent christianos captivos, cum magno discrimine perversionis; magis autem incumbit ecclesiæ curare, ut sui fideles servent fidem, quam ut infideles ad fidem ducantur. Hinc testantur *Pal. et Laym. l. c. cum Henriq., Vasq. et Coninch.*, jam consuetudine introductum esse, ut filii captivi, nullo eis collato baptismo, Saracenis et hæreticis restituantur.

134. — „*Quæres*, an baptismus aliquando repeti possit, et qua forma.

„*Resp.* I. Cum temere rebaptizare sit mortale ex objecto, „quia est in genere sacrilegii, dum conaris ministrare „sacramentum incapaci; hinc ad hoc, ut non liceat re„baptizare, non requiritur certitudo de baptismo, sed „sufficit, si pro eo sint conjecturæ, ut v. g. quod quis „natus et educatus sit inter fideles, nec pro contraria „parte rationes alicujus momenti occurrant; leve enim „vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur „grave et morale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in favorem baptizandi, recte monet *Laym.*(1) „*ex Suarez et aliis.*

In hujusmodi dubiis attendenda est regula communiter a DD. recepta, quod ad iterum conferendum baptismum baptizato sub conditione, non sufficit leve, sed requiritur prudens sive rationabile dubium, an sacramentum fuerit vel ne receptum (2). Dubium autem vel potest esse juris vel facti. Quando dubium est *juris*, nempe quando aliquis est baptizatus cum materia, forma aut intentione dubia, tunc certe baptismus est iterandus sub conditione: prout communiter docent *Suar. l. c. et Salm.* (3) *cum d. Thoma* (4). Dubium *facti* est, quando dubitatur, an datus sit vel ne baptismus; et tunc, si dubium est *negativum*, eo quod nulla habeantur indicia, hominem esse baptizatum, sine hæsitatione hic est sub conditione baptizandus; ut recte ait *Suar. l. c. ex can. Cum itaque 92. de consecr. dist. 4.*, ubi *s. Leo* id docet, dicens: *Non potest in iterationis crimen devenire, quod factum*

(1) *c. 5. n. 3. et 4.* — (2) *ita Suar. d. 22. sect. 2. v. sed quæres, Laym. c. 5. n. 4., Salm. de bapt. c. 6. p. 4. n. 55., Bonac. d. 1. q. 2. p. 1. n. 36., Pal. pag. 13. n. 3. cum Coninch., Val. et comm.* — (3) *de bapt. c. 6. p. 4. n. 56.* — (4) *q. 66. art. 9. ad 4.; vide dicta n. 27.*

esse omnino nescitur. Et in *can. seq. 93.* idem s. Pontifex de hoc rationem affert: *Quia non temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis.* Quando vero dubium facti est *positivum*, etiam baptismus est iterandus, quando utrinque adsunt apparentes non leves conjecturæ, quæ rem dubiam efficiunt; unde in concilio Carthaginensi V., relato in *c. Placuit 91. dist. 4. de consecr.*, sic dicitur: *Quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur..., absque ullo scrupulo esse baptizandos.*

Hic tamen *notandum I.* (1), ad id sufficere unum testem ocularem fide dignum; et hoc, etiamsi testis sit fœmina (2): secus vero, si adsunt testes positive oppositum deponentes (3).

Notandum II., quod baptizandi non sunt, neque sub conditione, adulti, qui nati sunt ex parentibus christianis et inter fideles educati, quamvis nullum testimonium habeatur accepti baptismi: ut expressum extat in *c. Veniens 3. de presb. non baptiz.*, ubi sic dicitur: *Et certe de illo, qui natus de christianis parentibus et inter christianos est fideliter conversatus, tam violenter præsumitur, quod fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium probaretur.* Hoc tamen intelligendum, modo pro contraria parte graves non occurrant rationes, ut bene advertunt *Bus. ut supra et Laym.* (4), qui sic ait: *Nihilominus existimo, interdum etiam adulto inter fideles educato conferendum esse baptismum sub conditione, si tales conjecturæ adsint (puta quia v. g. a veneficis parentibus natus est, a diabolo valde infestatur, nec sciri potest ullo indicio, ubi vel a quo baptizatus fuerit), quæ præsumptionem accepti baptismi tollant et contrarium verisimile efficiant.* Refert autem *P. Zacharia* (5), censuisse S. C., baptizandam esse sub conditione quamdam mulierem, eo quod

(1) *cum Suar. l. c., Holzm. tr. 2. n. 144., Salm. ib. n. 62. cum Laym., Pal., Bon. et nostro ss. P. Benedicto XIV. in suis notific. cum glossa in dict. can. Cum itaque, et in c. Nuper de testib. ac communi.* — (2) *ut Bus. infra n. 137. cum Laym.* — (3) *vide Croix n. 312.* — (4) *c. 5. n. 4.* — — (5) *in adnot. ad Croix l. 6. p. 1. n. 310.*

nullum potuerit reperiri vestigium baptismi nec matrimonii parentum assertorum.

Notandum III., quod, si infans aliquis arreptus sit a barbaris, et dubitetur, an captus fuerit ante vel post baptismum, tunc omnino baptizandus est sub conditione, ut cum communi dicunt *Pal.* (1), *Salm.* (2) *et alii ex c. Parvulos d. 4. de consecr.*, ubi *Gregorius XIII.* id expresse definivit.

135. — „1. Sub conditione baptizandi sunt: 1. qui „cum materia et forma aut intentione dubia (secundum „supradicta) sint baptizati; 2. infantes expositi et reperti sine scheda testante de baptismo; secus, si cum ea. „ita communiter. *Quintanadv.* (3) tamen contendit, etiam „hos esse baptizandos; 3. baptizati ab obstetricibus ve„neficis; præsertim si fassæ vel convictæ fuerint, ali„quando non recte baptizasse (4).

Quæritur, an infantes expositi sint baptizandi. Si isti exponantur sine schedula, sine dubio sunt baptizandi, nisi alias constaret, fuisse rite baptizatos, ut recte dicunt *Busemb. et Salm.* (5) *cum Suarez*, *Soto*, *Laym. et aliis communiter*. Quæstio est, an baptizari debeant pueri expositi cum scheda.

Prima sententia negat, quam tenent *Busemb. ut supra et Palaus* (6) laudans *Sotum*, *Vasq.*, *Laym. et Bon.*; quia testimonium illud moralem inducit certitudinem, cum nequeat rationabiliter credi, parentes, qui catholici esse præsumuntur, velle suam prolem tanto sacramento privari.

Secunda sententia vero verior et communior recentiorum docet, omnes hos esse baptizandos sub conditione, quoties non habetur moralis certitudo de baptismo collato et rite collato; alias semper remanet prudens dubium de suo valore. Ita *Petrocor.* (7), *Holzm.* (8), *Ronc.* (9), *Nat. Alex.* (10), *Conc.* (11), *Elbel* (12), *Croix* (13) *cum Quintanadv*, *Gob. etc.*, *Cont. Tourn.* (14) *cum Sylv. et Henno ac Sporer* (15) *cum Marchant.* et synodis Cameracensi, Narbonensi, Aquensi et Tolosana; idemque sentit *noster*

(1) *p. 13. n. 8.* — (2) *de bapt. c. 6. p. 4. n. 58.* — (3) *t. 1. sect. 13. et 14.* — (4) *Laym. c. 5. n. 3.* — (5) *ib. n. 57.* — (6) *p. 13. n. 5.* — (7) *t. 3. p. 211. q. 11.* — (8) *tr. 2. n. 147.* — (9) *c. 4. q. 5. r. 2.* — (10) *prop. 7. reg. 6.* — (11) *p. 185. n. 10.* — (12) *conf. 6. n. 64.* — (13) *n. 318.* — (14) *de bapt. cap. 8. art. 3. in med.* — (15) *pag. 196. n. 72.*

Benedictus XIV. (1), qui affert concilium Mediolanense sic statuens: *Infans expositus, licet appensum collo scriptum habeat, quo ille baptizatus significetur, si tamen, re diligenter perquisita, quemadmodum catechismo Romano expressum est, adhuc dubium sit, eum baptizatum esse, sub conditione baptizetur.* Item affert declarationem S. C. concilii die 15. Januarii 1724, ubi dictum fuit, hujusmodi infantes expositos, etiam cum scheda de baptismo collato, esse sub conditione baptizandos, quamvis sint in ætate unius anni cum dimidio. Et hoc videtur esse quidem juxta mentem ritualis Romani, ubi dicitur: *Infantes expositi et inventi, si re diligenter investigata de eorum baptismo non constat, sub conditione baptizentur.* Excepit tamen S. C. in præfata declaratione a baptismo sub conditione schedulas, quæ haberent certitudinem, juxta instructionem alias datam.

136. — „2. Infantes ab obstetricibus vel parentibus „vel cognatis etc. ob necessitatem baptizatos, promiscue „omnes sub conditione rebaptizare (quando obstetrices „bonæ et bene instructæ censentur) non licet; quia de „valore baptismi prudenter et rationabiliter dubitari non „potest; *Suar.*, *Laym.* (2), qui tamen contrariam consue„tudinem quorumdam parochorum damnare non audent, „eo quod experientia didicerint, obstetrices non raro „fuisse deceptas a diabolo, ideoque revera periculum „aliquod sit animæ, ob quod irreverentia cesset: addit„que, eam consuetudinem approbatam fuisse a pastorali „Romano, edito Antverpiæ 1607, eamque sententiam „tenet *Sylvius apud Diana* (3); *et ipse Diana* (4) *cum* „*aliis duobus* censet eam probabilem, habereque lo„cum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint „adulti; quod *C. de Lugo* (5) recte limitat ad illas cir„cumstantias, in quibus prudenter dubitari possit de „defectu materiæ, formæ vel intentionis. Denique etiam „*Quintanadv.* (6) docet, infantes supradictos fere omnes „rebaptizari posse sub conditione.

Quæritur 1., an sint rebaptizandi infantes ab obstetricibus sive laicis baptizati. Alii affirmant, ut *Sylv.* (7) *et*

(1) *dict. notif. 8. n. 8.* — (2) *l. 5. t. 2. c. 5* — (3) *p. 5. t. 13. r. 86* — (4) *p. 9. t. 6. r. 35.* — (5) *r. mor. l. 1. d. 2.* — (6) *t. 1. sect. 6.* — (7) *3. p. q. 66. art. 9.*

Parvacquesius, ac synodi Mechliniensis et Iprensis apud *Concinam* (1): alii vero, ut *Cont. Tourn.* (2) cum synodis Ebroicensi, Rothomagensi etc., sentiunt, hos semper esse rebaptizandos sub conditione, quoties tamen desunt ad minus duo testes fide digni de baptismo rite collato. — Sed communissima et vera sententia docet, tunc tantum tales pueros esse rebaptizandos, quando adest probabilis suspicio erroris in dato baptismo (3). Et ita censuit S. C., ut refert *P. Zacharia* (4), dicens, pueros domi baptizatos non esse rebaptizandos, nisi adsit probabile dubium invaliditatis. Secus vero dicendum, si in examine parochus constanter deprehendat, obstetricem illam sive laicum rite baptizasse, ut dicunt AA. præfati, quibus consentit *Estius* (5) *cum Soto, Petro de Palude et Sylv.*, ubi dicit, non esse baptizandos, *cum obstetrix interrogata testetur, se rite totum mysterium peregisse.* Id confirmat *s. Carolus Borromæus* (6), dicens: *Si re accurate investigata* (parochus) *exploratum habuerit, puerum forma servata baptizatum esse, caveat omnino, ne hanc sub conditione baptizandi formam adhibeat.* Idemque dicitur in catechismo Romano (7), ubi: *Ea baptismi forma* (scilicet conditionata) *ex Alexandri Papæ auctoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum rite susceperint; aliter vero nunquam fas est, etiam cum adjunctione, baptismum alicui iterum administrare. Notandum* autem *1.*, quod, postquam aliquis privatim baptizatus est, consuetæ cæremoniæ et ritus in ecclesia suppleri debent, ut dicunt *Salm.* (8) *cum communi ex rituali Romano. Notandum 2.*, quod, cum baptismus reiterandus est, puto cum *Croix* (9), omnino servandum ordinem descriptum *n. 117.*, quidquid aliqui dicant. Potest tamen dari in quocumque loco, si peractæ jam sint solemnitates in ecclesia, ut dicunt aliqui apud *Croix l. c. Notandum 3.* cum *Croix* (10), quod in collatione talis ba-

(1) *p. 184. n. 9.* — (2) *l. c. v. infra.* — (3) *ita Bus. ut supra et Suar. d. 31. sect. 6., Conc. l. c., Nat. Alex. prop. 7. reg. 5., Laym. c. 5., Holzm. tr. 2. n. 145., Pal. p. 13. n. 7. cum Coninch., Croix n. 321. cum Gob. et Quintanadv., Salm. de bapt. c. 6. p. 4. n. 60. cum Bon.* — (4) *apud Croix l. 6. p. 1. n. 323.* — (5) *in 4. dist. 4. §. 15.* — (6) *in instruct. de bapt.* — (7) *de bapt. n. 57.* — (8) *de bapt. c 6. p. 4. n. 60.* — (9) *l. 6. p. 1. n. 325. etc.* — (10) *n. 323.*

ptismi non est præmittenda confessio, sed sufficit præmitti dolor de peccatis.

137. — *Quæritur II.*, an debeant rebaptizari pueri ab hæreticis baptizati. Certum est de fide ex *Tridentino* (1), validum esse baptismum collatum ab hæreticis, quando omnia requisita ad sacramentum adhibentur. Sed merito putant *Gobat*, *Dic. et Quintanadv.* (2), pueros baptizatos a prædicantibus (et idem ait *Sylvius* præcise de baptizatis ab Anglis, ac *Cont. Tourn.* (3) de cunctis baptizatis a Lutheranis et Calvinianis) omnes esse rebaptizandos, saltem sub conditione; quia facile dubitari debet de materia, forma et intentione talium ministrorum, cum ipsi hoc sacramentum non judicent absolute necessarium; propter quod parum curant de necessariis requisitis, aliis adhibentibus aquam rosaceam; aliis dividentibus materiam a forma, ita ut alter verba proferat, alter aquam infundat; aliis aquam tantum super vestes infundentibus. Et ideo, cum tot urgeant motiva dubitandi de valore talium baptismatum, merito dicimus, ordinarie loquendo illa sub conditione repetenda. Cæterum censuit S. C., ut refert *P. Zacharia* (4), non esse rebaptizandos pueros baptizatos ab hæreticis, nisi eo loco prædicantes non observarent requisita ab ecclesia catholica ad valorem sacramenti.

„3. Peccat graviter minister 1., qui non rebaptizat „eum, de quo rationabile dubium juris vel facti manet, „num valide sit baptizatus; quia tenetur proximum li„berare a probabili periculo gravis mali, cum facile po„test (5); 2. si non diligenter inquirat in talis baptismi „valorem, nisi de hoc aliunde constet (6).

„4. Non est rebaptizandus, de cujus baptismo habe„tur testimonium unius oculati testis, licet fœminæ: dum„modo non sit suspecta, nec aliud obstet. (7).

„5. Qui vere et rationabiliter dubitat de suo baptismo, „tenetur petere baptismum, et parochus ei conferre (8), „et interea abstinere ab usu aliorum sacramentorum.

(1) *sess. 7. can. 4.* — (2) *ap. Croix l. 6. p. 1. n. 322.* — (3) *ibid. in fine.* — (4) *ap. Croix l. 6. p. 1. n. 322.* — (5) *Laym. l. c., Quintanadv. l. c.* — (6) *Quintanadv. t. 1. sect. 6. et 7.* — (7) *Laym. l. c.* — (8) *Quintanadv. l. c. sect. 13. et 19.*

„*Resp.* II. Baptismus sub conditione hac forma confe„rendus est: *Si baptizatus es, non te baptizo; si non„dum es baptizatus, ego te baptizo, in nomine etc.* Ac „licet sufficiat sola mente conditionem apponere, si ex „omissione non timeatur scandalum: tutius tamen est, „exprimere verba saltem ista: *Si non es baptizatus etc.* (1). „Patrinus autem in hoc baptismo necessarius non est, „nec adhibendus (2).

138. — Pro complemento hujus puncti *quæritur 1.*, quinam sint *effectus* sacramenti baptismi. *Respondetur 1.*, Effectus est remissio omnis peccati originalis et actualis ante baptismum commissi, ut habetur in *catechismo Romano* (3) *et Tridentino* (4): *In renatis nihil odit Deus.* Remanet tamen in iis peccati fomes, qui non est peccatum, et si ei resistitur gratia Jesu Christi, proderit ad coronam. *2.* Effectus est condonatio omnium pœnarum pro peccatis debitarum. Ita in *catechismo* (5) *ex Tridentino* (6), ubi: *Ut nihil prorsus eos ab ingressu cœli remoretur* (7). *3.* Est largitio divinæ gratiæ, qua filii Dei et cœli hæredes efficimur (8). *4.* Characteris impressio. *5.* Ut baptizatus fiat ecclesiæ membrum, et illius auctoritati subjiciatur.

139. — *Quæritur II.* Quæ dispositio requiritur in suscipiente baptismum? Respondetur: In infantibus eorum voluntatem supplet Christus et ecclesia. Est certum ex *Tridentino* (9), ubi dicuntur parvuli baptizari *in sola fide ecclesiæ*, quamvis actu proprio non credant. In adultis autem requiritur intentio saltem habitualis, id est habita et non retractata (10).

Hinc *infertur 1.*, baptismum valide conferri, etsi recipiatur per metum gravem; secus autem, si recipitur per meram vim, animo omnino renuente. (11). *Infertur 2.*, validum etiam esse baptismum collatum dormienti vel

(1) *vide Tol. l. 2. c. 19., Laym. l. c., Suar. d. 31., Fill. tr. 2. c. 4. q. 9.* — (2) *Quintanadv. l. c. sect. 18.* — (3) *n. 42.* — (4) *sess. 5. §. 5.* — (5) *n. 45.* — (6) *dict. §. 5.* — (7) *vide Salm. de bapt. c. 5. p. 5. n. 22. et 23.* — (8) *ut ex Trid. sess. 6. c. 7.* — (9) *sess. 7. c. 13.* — (10) *Salm. de bapt. c. 6. p. 3. n. 40. cum Coninch., Pal., Bon. et communi; vide dicta n. 81. v. certum.* — (11) *Suar., Bon., Pal. cum Salm. ib. n. 42. ex Tolet. 4. c. 56.*

amenti, qui sui compos antea petierit (1). Bene tamen ibid. advertit *Suarez*, quod ad licite ministrandum tunc baptismum requiritur aliqua necessitas, nempe si amentia censeatur perpetua, vel si homo sit in probabili periculo mortis; et tunc satis est, si sufficientia indicia volendi baptismum antea ille præstiterit, quæ indicia sufficiunt etiam ad præsumendam debitam pœnitentiam habitam de peccatis, nisi constet, suscipientem post mortale in amentiam incidisse. In dubio autem de petitione baptismus est conferendus sub conditione (2).

Requiritur etiam in adulto ad licite recipiendum baptismum fides et pœnitentia. Quoad fidem requiritur, ut sciat sacramenta (saltem baptismum, eucharistiam et pœnitentiam), præcepta decalogi, saltem crasso modo, et orationem dominicalem: ultra quatuor illa scitu necessaria, id est Dei existentiam, Deum remuneratorem esse, Trinitatem et incarnationem passionemque D. N. Jesu Christi. In urgente autem periculo mortis sufficit scire hæc quatuor ultima, ut bene dicunt *Sanch. et Sot. cum Salm.* (3). Quoad pœnitentiam autem requisitam, requiri contritionem, tenent *Nav. et alii:* sed verius *Gonet* (4), *Suarez* (5), *Canus* (6) *et Salm.* (7) *cum Val., Soto, Henr., Gran. et aliis pluribus* tenent, sufficere attritionem, quin sit charitate formata; idque expresse docuit *d. Thom.* (8), ubi docet, quod *non inconvenienter* (homo) *accedit ad baptismum, qui habet conscientiam peccati mortalis.* Utique, si requireretur contritio, iste non posset accedere cum conscientia peccati mortalis, ipse enim s. Doctor docuit alibi (9), quod, *quantumcumque parvus sit dolor, dummodo ad contritionem sufficiat, omnem culpam delet.* Ergo si accederet cum quacumque parva contritione, profecto sine peccato accederet. Sed clarius id expressit in *4. d. 6. qu. 1. a. 3. ad 5.*, ubi dicit: *Ad hoc, ut homo se præparet ad gratiam in baptismo percipiendam, præexigitur fides, sed non charitas, quia sufficit*

(1) *Pal., Henr. etc. cum Salm. ib. n. 43.* — (2) *Salm. ib. n. 45. cum Bon., Henr. etc.; vide dicta n. 81. v. utrum.* — (3) *ibid. n. 50.* — (4) *man. tom. 6. pag. 103.* — (5) *d. 28. sect. 2. concl. 2.* — (6) *prælect. de pœnit. p. 5.* — (7) *ib. n. 53.* — (8) *3. p. q. 79. art. 3. ad 2.* — (9) *supplem. quæst. 5. art. 3.*

attritio præcedens, etsi non sit contritio. Nescio, huic quid respondere possint adversarii, si dicere vellent, S. *Thomam* aliam quam nostram tenuisse sententiam. An vero in suscipiente baptismum requiratur aliqualis charitas inchoata? *Vide dicenda de pœnitentia n. 437.*

DUBIUM V.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

ARTICULUS I.

Quæ servanda circa cæremonias baptizandi?

140. *Quæ servanda quod cæremonias in baptismo?*
141. *An sit mortale, baptizare sine unctione chrismatis et aqua consecrata.*
142. *An sit illicitum, baptizare extra ecclesiam; et quando permittatur.*
143. *An omittendæ cæremoniæ in baptismo privato, et an patrinus.*
144. *An collato baptismo privato cæremoniæ sint supplendæ. Quid, si baptismus fuerit invalidus?*
145. *Quid notandum circa nomen in baptismo imponendum et librum baptismatum?*

140. — „Resp. Cæremoniæ baptismi petendæ sunt „ex agendis cujusque ecclesiæ. Universim tamen circa „eas servanda sequentia: I. Baptismum extra necessita„tem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua „consecrata. Quæ cum deest, habetur formula brevis in „quibusdam agendis ex tempore aliam consecrandi pro „casu necessitatis. Quod si etiam hac formula careas, „adhiberi potest aqua communis benedicta. II. Baptismus „solemnem non conferendum nisi in templo et in loco „ad id deputato, nisi filiis regum et principum, quibus „adde filios catholicorum in locis hæreticis: interim quoad „hoc in magnatibus et nobilibus connivetur in multis „locis (1). III. Infantes ex consuetudine deferendos ad „baptismum circa diem octavum, nisi prius sit necesse, „vel nisi sit gravis causa dilationis, v. gr. quia patrini „sunt expectandi; in qua tamen non licet communiter

(1) *Laym. c. 8. n. 8.; (vide dicta n. 118. not. III.)*

„extra necessitatem privatim baptizare et postea adhi-„bere solemnitates, sed præstat expectare aliquandiu (1).

141. — Mortale est, negligere cæremonias baptismi aut aliquam ex eis notabilem, ut omnes communiter cum *Holzm.* (2), *Croix* (3). Hinc *notandum 1.* Seclusa necessitate est mortale, baptizare sine unctione chrismatis (4). Ita pariter est mortale baptizare in aqua non consecrata, vel in chrismate alterius anni, ut docent communiter *Nav.* (5), *Sa* (6), *Viva* (7) *et Bon.* (8) *cum Coninch et Nugno, ex can. Si quis de alio dist. 4. de consecr.*, ubi damnatur de mortali: *Si quis de alio chrismate quam de illo* (scilicet novo) *baptizare* (*nisi præoccupante morte*) *tentaverit.* Idque confirmat rituale Romanum (*de sacram. bapt.*), dicens: *Veteribus oleis, nisi necessitas cogat, ultra annum non utatur; ac si deficere videantur, et chrisma aut oleum benedictum haberi non possit, aliud oleum de olivis non benedictum adjiciatur, sed in minori quantitate.* Quid, si annus sit completus, et pastor non accepit novum oleum? Apud *Croix* (9) *Marchantius* suadet, ut baptizet, præmissis aliis, et postea suppleat unctiones: *Gobatus* vero dicit, baptismum posse differri, nisi adsit mortis periculum; imo addit, quod, si in aliqua diœcesi adsit usus, poterit pastor veteribus oleis uti; *Sporer* (10) autem censet, infantes posse semper baptizari in veteri chrismate, quia ipsi jugiter sunt in periculo mortis; dicit enim catechismus Romanus (11), pueris non esse differendum baptismum, cum *præsertim propter ætatis imbecillitatem infinita pene vitæ pericula illis impendeant.* Ego sentio distinguendum: Si oleum novum expectandum esset per notabile tempus, puta per decem vel undecim dies (12), tunc licite poterit conferri baptismus sine unctionibus, et postea unctiones suppleri; quia talis dilatio sat justa est causa, ut possit baptismus sine illis ministrari. Secus, si oleum intra prædictos dies facile haberi possit:

(1) *Laym. c. 6. n. 8.*; (*vide dicta n. 118. not. II.*) — (2) *tr. 2. n. 164.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 339.* — (4) *ut Elbel conf. 7. n. 80., Holzm. ac Croix ib. cum Gob. etc.* — (5) *c. 22. n. 74.* — (6) *v. baptismus n. 15.* — (7) *q 2. art. 7. n. 2.* — (8) *punct. 7. n. 20.* — (9) *l. 6. p. 1. n. 342.* — (10) *in supplem. de bapt. n. 95.* — (11) *p. 2. n. 34.* — (12) *juxta dicta n. 118. not. 2.*

tunc enim puto, non posse sine necessitate, vel saltem sine causa gravi baptismum separari ab unctionibus, quæ ex gravi quidem præcepto concomitanter cum baptismo debent adhiberi, nisi forte prius jam adhibitæ sint, ut plures opinantur (1).

142. — *Notandum II.* Mortale etiam est, sine necessitate baptizare extra ecclesiam (2). Excipe tamen 1., si dubium adsit de morte infantis, puta si infans nascatur sine fletu, si mulier difficulter sit enixa, si infans prosiliat ante 7. mensem; tunc enim baptizare licet domi privatim, ut ait *Croix* (3) *cum Gobat et Quintanadv.*, qui idem dicunt, si proles prodeat in 8. mense. Excipe 2., si infans nequit in ecclesiam deferri sine periculo infamiæ parentum aut alius gravis damni; quo casu putat *Croix* (4) *cum Gobat et Jordano*, posse domi baptismum solemniter conferri. Excipe 3., si infans sit filius regis aut principis. *Sed de hoc vide dicta n. 118. not. III.*

143. — „4. Baptizanti non licet adhibere cæremonias „aliquas omissis aliis; quia vel fiet in baptismo solemni, „quod prohibet *Trid.* (5), vel privato; sed in hoc pro„hibet *clementina unica* illas adhibere, nisi sit filius „regis aut principis (*ut mox supra dictum est*). De „patrino tamen usus habet, ut et tunc adhiberi possit, „etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non „contrahere cognationem spiritualem, nec vere patrinum „effici, ut *Sanchez*, *Rodriq. contra Laym. et Suarez*, „quorum tamen sententia videtur probabilior.

144. — „5. Cum in necessitate vel aliam ob causam „(nam ob gravem causam, v. gr. justum timorem infa„miæ, aliquando licite fit) baptismus sine cæremoniis „est collatus, ea cessante illæ solemniter in templis sunt „supplendæ" (*ut s. Thomas* (6) *cum Salm.* (7) *et communi, ex c. de sacr. non iter. Et hæ cæremoniæ sunt supplendæ sub mortali* (8); „quod tamen non est moris „in hæreticis conversis, ne plebs putet, nos eorum bapti-

(1) *vide dicenda n. 144. v. sed hæc.* — (2) *ut Suar. d. 31. sect. 2., Pal. p. 12. n. 16., et Croix n. 334. cum Gob.* — (3) *n. 335.* — (4) *n. 336.* — (5) *sess. 6. cap. 3.* — (6) *3. p. q. 71. art. 3. ad 3.* — (7) *de bapt. c. 7. p. 1. n. 18.* — (8) *ut Croix l. 6. p. 1. n. 340. cum Aversa et Pign.*

„smum improbare (1). Imo in aliis omittere, secluso con-
„temptu, esse tantum veniale, docet *Possev.* (2), qui
„autem tenet, more patrini infantem, dum cæremoniæ
„supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiri-
„tualem: *Diana* (3) *ex Pontio* dicit, esse probabile.

„Si baptismus collatus deprehendatur fuisse invalidus,
„non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

Sed hæc quæstio est. Alii, ut *Palaus* (4) *et Salm.* (5) *cum s. Antonino et Reg.*, dicunt, repetendas esse cæremonias, secluso scandalo vel infamia baptizantis vel baptizati. Ratio, quia cæremoniæ sunt accessoriæ ad baptismum, cum pertineant ad ejus ornatum; unde semper ac baptismus confertur, debent illum concomitare. Alii vero communius cum *Busemb.*, *ut Suarez* (6), *Bon.* (7), *Holzm.* (8) *cum Aversa*, item *Coninch. ap. Pal.* (9), ac probabile putat *Croix* (10), negant, esse repetendas: tum quia in *cap. 1. de sacr. non iterand.* dicitur, in sacramentis characterem imprimentibus *nihil esse iterandum. sed caute supplendum id, quod incaute fuerit omissum;* unde, cum in baptismo invalido jam fuerint adhibitæ cæremoniæ, non est obligatio eas iterandi; tum quia ad debitum cultum sacramenti servandum sufficit, ut cæremoniæ vel subsequantur, ut habetur in rituali Romano, vel antecedant sacramentum. Quapropter cæremoniæ, tam antecedentes quam subsequentes baptismum, moraliter cum ipso conjunguntur. Utraque sententia videtur probabilis, sed prima ut tutior consulenda.

145. — Circa nomen, quod in baptismo imponitur *I. notat Croix* (11), non peccare, qui nomen non sancti imponit; quia imponere sancti nomen non est præceptum, sed tantum monitum *s. Pii V. et Pauli V.* Idem dicit *Croix contra Vasq.*, si imponatur nomen veteris testamenti, v. gr. Adami, Tobiæ etc. Hoc autem in nostris partibus passim usitatur. Advertit tamen *Croix* cum *catechismo Romano* (12), non facile aquiescendum volenti imponere nomen ethnicum. *Notat II. Croix* (13), quod,

(1) *Laym. c. 8. n. 10.* — (2) *de offic. cur. c. 6. n. 23.* — (3) *p 3. t. 4. r. 260.* — (4) *punct. 12. n. 24.* — (5) *ib. n. 21.* — (6) *d. 31. sect. 6. v. septimo.* — (7) *punct. 7. n. 32.* — (8) *n. 267.* — (9) *n. 23.* — (10) *n. 341.* — (11) *l. 6. p. 1. n. 329.* — (12) *c. 14. n. 3.* — (13) *n. 330.*

si dubitetur, an infans sit vir aut mulier, et urgeat periculum mortis, potest baptizari sine nomine. In rituali Romano de sacris oleis etc. de hoc ita habetur: *Curet* (parochus), *ne obscœna, fabulosa aut ridicula, vel inanium deorum vel impiorum ethnicorum hominum imponantur, sed potius, quatenus fieri potest, sanctorum etc. Notat III. Croix* (1) *cum Abb., Bon. et Dic. contra Sotum et Sa*, nomen in baptismo impositum licite posse privata auctoritate mutari, cum hoc nullo jure prohibeatur: procul dubio autem mutari potest in confirmatione.

Circa autem librum baptizatorum notandum, hunc fidem facere in quovis tribunali, ut advertit *Croix* (2). Parochus autem diligenter tenetur in libro adnotare diem, et horam nativitatis, parentes et patrinos: item, si baptismus sit collatus sub conditione vel sine cæremoniis: item, ubi infans repertus sit expositus. Ita in rituali Romano *in fine tit. formulæ scribendi etc.*

ARTICULUS II.

Qui patrini, et quod eorum officium?

146. *Ad quid teneantur patrini; et quæ requirantur, ut quis valide sit patrinus.*
147. *Quando patrinus teneatur instruere susceptum; et an possit omitti patrinus in baptismo privato.*
148. *Qualis actus requiratur in patrinis, ut contrahant cognationem.*
149. *An cognationem contrahat suscipiens vel baptizans in baptismo privato.*
150. *An parentes suscipientes, vel baptizantes filios contrahant impedimentum petendi debitum.*
151. *An contrahat cognationem suscipiens infantem in baptismo collato sub conditione.*
152. *An, qui ex errore suscipit unum pro alio.*
153. *Quis contrahat cognationem, si quis suscipiat nomine alterius.*
154. *An patrini ad contrahendam cognationem debeant esse designati.*
155. *An possint esse patrini ejusdem duo mares vel duæ fœminæ. Dub. 1., an patrinus masculi debeat esse masculus etc. Dub. 2., an peccent designantes duos mares vel duas fœminas.*

(1) *n. 331.* — (2) *l. c. p. 1. n. 345.*

156. *Quid requiratur, ut quis licite sit patrinus. Repelluntur ab hoc officio 1. religiosi; 2. conjuges et parentes; 3. infames; 4. apostatæ et hæretici. An autem catholici possint suscipere infantes hæreticorum hæretico baptizante. 5. Plures quam duo.*
157. *An duo conjuges possint esse patrini alienæ prolis.*
158. *Vide, quæ habentur apud* Busembaum.
159. *Quando graviter peccet parochus circa hanc materiam.*
160. *Quæ debeat monere parochus post datum baptismum; et signanter, ne matres decumbant cum infantibus.*

146. — „Resp. 1. Patrini sunt quasi patres spiri„tuales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam cu„ram. Unde eorum officium est, baptizatum de rebus „fidei instruere, orationem dominicam et symbolum do„cere: ad quod obligantur, si id ab aliis non fiat (1).

„*Resp. 2.* Ut quis valide sit patrinus, non certa ætas," *(ut Salm.* (2) *cum Sanch., Laym., Nav. etc. contra Abbatem, qui requirit ætatem 18 annorum: Croix* (3) *autem requirit saltem septennium* *) „sed requiritur 1. usus „rationis; 2. ut ipse sit baptizatus (quia non potest esse „pater, qui ipse nondum sit natus), et quidem, ut ejus „baptismus fuerit validus, quia accessorium sequitur prin„cipale; 3. ut a parentibus vel parocho ad hoc designa„tus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam ultro se „ingerens sit admissus; designatos autem rite a paren„tibus parochus non valide mutat;" *(sed Tambur.* (4) *dicit, quod parochus valide mutaret, et adhæret Croix* (5); *quia ex Trid. sufficit designatio parentum vel parochi; parochus autem mutans patrinum graviter peccaret, ut ait Beja ap. Croix ibid.)* (6); „4. ut in ipso baptismo „(quia non sufficit, ut in solis cæremoniis) per se vel „procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis „suscipiat;" *(Illud suscipere intelligendum esse dicunt Salm.* (7), *si baptismus sit per immersionem: sed Croix* (8)

(1) *Laym. l. 5. t. 2. c. 9.; (vide n. seq.)* — (2) *de bapt. c. 7. p. 2. n. 29.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 356.* — (4) §. *2. n. 12.* — (5) *n. 362.* — (6) *Diana p. 6. t. 7. r. 59.* — (7) *l. c. n. 31.* — (8) *n. 363.*

*) Quod probabile videtur *s. Alphonso* in hom. ap. tr. 14. n. 32.

Editor.

dicit cum Aversa et communi, sufficere ad contrahendam cognationem, quod patrinus suscipiat baptizatum de manu baptizantis, etiamsi baptismus sit per infusionem.); „5. ut id non materialiter tantum, sed animo susceptoris sive cum intentione id munus gerendi faciat (1)." *(Ita etiam Tamb. et Aversa apud Croix* (2). *Quod si quis suscipiat filium unius, putans, esse filium alterius, dicunt Sanch., Tamb., Gob. et Croix* (3), *eum cognationem non contrahere; sed vide infra n. 152.)*

147. — Hic *prænotandum* ut certum *I.* id, quod docet *d. Thomas* circa obligationem patrini; nam sic ait (4): *Ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pædagogi; et ideo obligatur ad habendam curam de ipso.* Id est, ut dicunt *Holzm.* (5), *Cont. Tourn.* (6), *Salm.* (7) *et alii passim*, tenetur instruere baptizatum circa fidem et mores. Attamen hæc obligatio tunc tantum urget, *si necessitas immineret; sicut eo tempore et loco, in quo baptizati inter infideles nutriuntur*, ut dicit idem *d. Thomas l. c.*, addens: *Sed ubi nutriuntur inter catholicos christianos, satis possunt ab hac cura excusari, præsumendo, quod a suis parentibus diligenter instruantur; si tamen quocumque modo sentirent contrarium, tenerentur secundum suum modum saluti spirituali filiorum curam impendere.* Et idem dicunt communiter *Salm.* (8) *cum Suarez, Laym., Pal., Coninch., Val. etc. Prænotandum II.*, quod in baptismo privato nulla culpa est, si patrinus omittatur, ut ajunt *Cont. Tourn.* (9), *Holzm.* (10) *et Salm.* (11) *cum Soto, Suar., Sanch. et aliis communiter.* Dicunt tamen *Sanch.* (12) *et Laym.* (13) *cum Suar., Coninch. etc.*, quod, licet non necessario sit adhibendus patrinus in baptismo privato, tamen bene adhiberi potest, et præstantius adhibetur.

148. — Sed *quæritur I.*, qualis actus requiratur in patrinis, ut contrahant cognationem. Textus, qui hanc co-

(1) *Laym. c. 9. n. 2.* — (2) *n. 363.* — (3) *n. 363.* — (4) *3. p. q. 67. art. 8.* — (5) *tr. 2. n. 158.* — (6) *de bapt. c. 6. v. quær. 2.* — (7) *de bapt. c. 7. p. 2. n. 26.* — (8) *ib. n. 27.* — (9) *ib. quær. 1. r. 3.* — (10) *tr. 2. n. 154.* — (11) *ib. n. 24.* — (12) *de matr. l. 9. d. 26. n. 3.* — (13) *l. 5. tr. 2. c. 9.*

gnationem statuunt (1), his utuntur vocabulis: *suscipit, tenet, accipit, levat, tangit.* Unde DD. conveniunt (2), requiri ad contrahendam cognationem, ut patrinus vel teneat aut tangat infantem, dum baptizatur; vel statim levet aut suscipiat de sacro fonte vel de manibus baptizantis. An autem requiratur tactus physicus ad contrahendam cognationem? Loquendo de infantibus communiter affirmant DD. apud *Sanch.* (3): loquendo vero de adultis negant *ib. Sotus, Lopez et Sa*, qui dicunt, sufficere tactum moralem sive assistentiam; quia, cum adulti possunt ex se sustentari, sufficit assistentia, qua denotent patrini, se suscipere eos in suam curam, cæremonia tentionis non adhibita. Sed communissime et merito huic contradicunt *Palaus* (4), *Salm.* (5), *Bonac.* (6) *cum Cardena, Reg., Fill. etc. ac Sanch. l. c. cum Manuel. et Henr.*, qui de hoc affert declarationem cardinalium. Ratio, tum quia talis tentio expresse requiritur a sacris canonibus, tum quia, ut dicit *d. Thom.* (7), hæc cæremonia non est jam inducta ad supplendam imbecillitatem corporis, sed ad significandam imbecillitatem animæ; unde s. Doctor (8) ait: *Licet ille, qui confirmatur* (idem dicendum de baptizato) *sit adultus corporaliter, nondum tamen est adultus spiritualiter.*

Quæritur II., an baptizans et patrinus adhibitus in baptismo privato contrahant cognationem spiritualem. Nulli dubium, quod baptizans contrahat, ut communiter dicunt *Pal.* (9), *Cont. Tourn.* (10), *Viva* (11) *et alii.* Dubium est, an contrahat patrinus.

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Suarez* (12), *Laym.* (13) *cum Arm. et Nav. ac Viva l. c. cum Sa et Coninchio.* Ratio, quia patrinus non propter solam solemnitatem in baptismo adhibetur, sed etiam propter obligationem instruendi baptizatum. Et quamvis ecclesia in Tridentino (14) non præceperit, adhiberi patrinum in ba-

(1) *relati a Sanch. de matr. l. 7. d. 56. n. 1.* — (2) *ap. Sanch. l. c. et n. 2. et 3.* — (3) *n. 4.* — (4) *p. 11. §. 2. n. 3.* — (5) *de bapt. c. 7. p. 2. n. 31. et 32.* — (6) *q. 3. p. 5. §. 2 n. 14.* — (7) *3. p. q 72. art. 10.* — (8) *ib. ad 1.* — (9) *p. 11. §. 2. n. 13.* — (10) *de dispens. part. 1. cap. 4. art. 2. v. collig. 4.* — (11) *de matr. q. 5. art. 6. n. 4.* — (12) *3. p. q. 67. art. 8. in fine.* — (13) *cap. 9. n. 5.* — (14) *sess. 24. c. 2. de ref.*

ptismo privato, illum tamen non prohibuit, nec (ut ait *Suarez*) juri antiquo derogavit.

Secunda sententia vero communior et probabilior negat, eamque tenent *Palaus* (1) cum communi, ut asserit, *Sanchez* (2), *Bon.* (3), *Holzm.* (4), *Sporer* (5), *Cont. Tourn.* (6) *cum Soto et Salm.* (7) *cum Hurt., Rodriq., Dic., Cornejo et Diana.* Probatur ex Tridentino (8), ubi sic statuitur: *Unus tantum, sive vir sive mulier, juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus et una baptizatum de baptismo suscipiant; inter quos ac baptizatum ipsum et illius patrem et matrem, necnon inter baptizantem et baptizatum baptizatique patrem et matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant, et eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, et in libro eorum nomina describat, docealque eos, quam cognationem contraxerint.* Ex quibus verbis AA. præfati recte concludunt, impedimentum ex concilio contrahi solum a suscipientibus *de sacro fonte*, qui solus institutus est ad conferendum baptismum solemne, non autem privatum. Nec obstat dicere cum *Suarez*, quod Tridentinum hic non derogavit juri antiquo, quo (ut asserit) omnes suscipientes cognationem contrahant. Nam primo non ostendit *Suarez*, ut opus erat, quo jure antiquitus in baptismo privato contrahebatur cognatio; deinde, etiamsi hoc primitus statutum fuisset, Tridentinum tamen ad evitanda incommoda derogavit omnibus aliis prohibitionibus ineundi matrimonia, præter illas, quas hic statuit, dicens: *Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque s. synodus huic incommodo providere, et a cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit, ut unus tantum, sive vir etc....*, et prosequitur ut supra.

(1) *l. c. n. 12.* — (2) *de matr. l. 7. d. 62. n. 14.* — (3) *eod. tit. q. 3. p. 5. §. 2. n. 11.* — (4) *de matrim. n. 544.* — (5) *eod. tit. n. 89.* — (6) *l. c. v. collig. 1.* — (7) *de matr. c. 12. p. 2. n. 32.* — (8) *dict. cap. 2.*

Ergo ad vitanda incommoda concilium præscribere voluit, ut præfata cognatio in posterum non contrahatur nisi a suscipientibus de sacro fonte, id est in baptismo solemni, ut diximus.

150. — *Quæritur III.*, an parentes baptizantes vel suscipientes de baptismo filios contrahant impedimentum petendi debitum. *Certum est 1.*, non contrahere, si baptizent in necessitate ; ut docent *d. Thom.* (1), *Sanch.* (2), *Salm.* (3) *et alii communiter ex cap. Ad limina 7. causa 30..q. 1.*, ubi dicitur: *Inculpabile judicandum, quod necessitas intulit. Certum est 2.*, graviter peccare parentes, qui ex industria et sine necessitate filios baptizant (4). *Certum est 3.*, non contrahere cognationem, si parentes ex ignorantia baptizent, ut habetur in *c. Si vir 2. de cognat. spir.*, ubi sic dicitur: *Si vir vel mulier sciénter vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit...*, *quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari, quidam tamen humanius sentientes aliter statuerunt; ideoque nobis videtur, quod sive ex ignorantia sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debitum debet subtrahere..; quia, si ex ignorantia* (nota) *id factum est, eos ignorantia excusare videtur; si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari vel dolus.*

Quæstio igitur est, an parentes contrahant impedimentum, si filium baptizent ex industria præter necessitatem.

Prima sententia communior affirmat, et hanc tenent *d. Thomas* (5), *Petrocor.* (6), *Conc.* (7); *item s. Bonav.*, *Palud.*, *Rich. et alii plures cum Sanch.* (8). Ratio, quia eadem lex, quæ decernit, cognationem spiritualem contrahi inter baptizantem et parentes baptizati, ipsa impedimentum inducit inter parentes suam prolem baptizantes.

Secunda sententia vero satis probabilis negat, eamque tenent plures et graves DD. (9) Idem tenet glossa *in*

(1) *suppl. q. 56. art. 1.* — (2) *de matr. l. 9. d. 23.* — (3) *de bapt. c. 7. p. 2. n. 49. et de matr. c 15. p. 3. n. 24.* — (4) *ut patet ex can. de his 6. causa 30. q. 1.; vide Viva l. c.* — (5) *suppl. q. 56. a. 1.* — (6) *t. 3. p. 217.* — (7) *t. 8. p. 159. n. 14.* — (8) *de matr. l. 9. d. 26. n. 7.* — (9) *ut Suar. 3. p. q. 67. art. 8., Pontius de matr. l. 10. c. 6. n. 4., Viva eod. tit. q. 7. art. 3. n. 7., Coninch. d. 34. d. 8. n. 69., Salm. c. c. 15. n. 25. cum Perez, Dic. etc.*

cit. c. Si vir v. debitum, ubi dicit: *Non invenimus in hoc casu, quod non exigat; ergo nec nos prohibemus.* Ratio est, quia revera nullo jure (ut ipse *Sanch.* fatetur, et ideo hanc sententiam probabilem et tutam vocat) expressum invenitur, suppositam cognationem contrahi; et si aliqui antiqui textus adfuerint, separationem inter tales conjuges injungentes, tamen omnes hi canones, ut ait *Sanchez*, correcti fuerunt a *cit. c. Si vir*, ubi dicitur, quod hujusmodi conjuges *non sunt separandi*, et additur: *nec alter alteri debitum debet subtrahere.* Ex quibus verbis recte inferunt *Salm.*, nullum impedimentum contrahi ad debitum petendum; textus enim non dicit, quod tantum nocens teneatur innocenti debitum non negare, sed utitur terminis correlativis, qui mutuam obligationem inducant. Si igitur utraque pars, ut bene arguit *Pontius* (1), tenetur debitum reddere, ergo utraque potest petere; nam si nocens petere non posset, neque pars innocens posset reddere; quia ex una parte non teneretur reddere, cum nocens jam amiserit jus petendi; ex altera neque etiam posset reddere, si posset negare sine gravi incommodo, quia cooperaretur peccato alterius (2). Nec verum est, quod, quidquid dirimit matrimonium contrahendum, impedit etiam jam contractum; nulla enim pœna incurritur, ut compertum est apud omnes, nisi in jure sit expressa; in nostro autem casu hæc pœna non petendi debitum nullibi invenitur expressa; sicut alias habetur de incestuoso ex *c. 1. De eo, qui cogn. consanguin.*

151. — *Quæritur IV.*, an suscipiens infantem in baptismo collato sub conditione contrahat cognationem. *Respondetur:* Si de primo baptismo adsit dubium dumtaxat negativum, omnino affirmandum cum communi; quia nulla tunc urget ratio pro valore anterioris baptismi, et præsumptio stat tantum pro valore secundi (3). Secus tamen dicunt *Sanchez* (4), *Renzius* (5) *cum Diana*, si dubium sit positivum. Et hoc est satis probabile juxta

(1) *n. 4. in fine.* — (2) *juxta dicta l. 3. n. 47. et ut dicemus in hoc casu tract. de matr. lib. 6, 945.* — (3) *ita Sanch. de matr. l. 7. d. 26. n. 6., Mazzotta t. 4. p. 45., Salm. de matr. c. 12. p. 2. n. 29. in med. cum Bonac, et Renzius de bapt. cap. 5. q. 4. cum Dicast. et Diana.* — (4) *n. 7.* — (5) *n. 4.*

dicenda *de matr. n. 905.*, ubi dicemus cum communi DD., bene posse contrahi matrimonium, quando post adhibitam diligentiam nullum impedimentum certo adesse probatur.

152. — *Quæritur V.*, an contrahat cognationem, qui ex errore suscipit unum infantem pro alio. Negant *Cont. Tourn.* (1) *et Sanchez* (2) *cum Abbate etc.:* quia in *dict. cap. 2. de cognat. spir.* dicitur conjux, quæ ignoranter levavit filium mariti, non arceri a petitione debiti. Affirmant vero *Pontius* (3) *et Palaus* (4) *cum aliis;* quia suscipiens videtur habere intentionem suscipiendi infantem, quicumque sit; textum autem allatum, dicunt, non probare, conjugem non gessisse verum officium susceptoris, sed solum ex dispositione juris sublatum esse impedimentum petendi debitum, quod impedimentum non decebat quidem contrahi sine conjugis culpa; sed hanc rationem, ajunt, non procedere in nostro casu. Et hæc sententia mihi probabilior videtur; nisi (ut recte excipit *Renzius* (5) *cum Tamb. et Januar.*) ille habeat expressam intentionem non tenendi alium, nisi quem intendit suscipere.

153. — *Quæritur VI.*, quisnam contrahat cognationem, si quis suscipit infantem nomine alterius. Tres adsunt sententiæ.

Prima sententia communior dicit, contrahere solum principalem, et ita sentiunt *Sanchez* (6), *Pontius*, *l. c.*; *Renzius* (7), *Palaus* (8) *cum Coninch.*, *Barb. et Hurt.*, *Croix* (9) *cum Aversa et Gob.*, *Cont. Tourn.* (10) *cum Nav. et Fagnano.*

Secunda sententia dicit, contrahere solum procuratorem, quia hic solus infantem suscipit; ita *Concina* (11) *cum Soto et Toleto.*

Tertia sententia, quam tenent *Leander et Diana cum Sa*, *Reg. ac Fill.* (12), dicit, neutrum contrahere; non principalem, quia non suscipit; non procuratorem, quia hic non intendit contrahere. — His non obstantibus

(1) *de dispens. part. 1. c. 4. art. 2. v. collig. 4.* — (2) *de matr. l. 7. d. 58. n. 7.* — (3) *de matr. l. 7. c. 19. n. 19.* — (4) *de bapt. p. 11. §. 2. n. 5.* — (5) *c. 5. q. 15.* — (6) *de matr. l. 7. d. 59. n. 12.* — (7) *c. 5. q. 26.* — (8) *l. c. n. 14.* — (9) *l. 6. p. 1. n. 364.* — (10) *l. c. v. collig. 3.* — (11) *t. 8. p. 190. n. 16.* — (12) *apud Conc. l. c.*

prima sententia, quæ communior est, *absolute verior* mihi videtur, Ratio, quia ex Tridentino is contrahit cognationem, qui est a parentibus ad suscipiendum designatus. Nec obstat, quod principalis de facto non suscipiat; quia juxta regulam juris, qui per alium facit, per se facere videtur. Sicque decisum refert *Pontius* a S. C., quæ dicit in hoc casu: *Procurator non contrahit cognationem spiritualem sibi, sed mandanti.*

154. — *Quæritur VII.*, an patrini ad contrahendam cognationem debeant esse designati. Ante omnia hic advertendum id, quod habetur in Tridentino (1), ubi sic sancitum fuit: *Si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahent, constitutionibus in contrarium non obstantibus.*

Sed *dubium 1. occurrit*, si nullus sit designatus, et plures tangant, an omnes contrahant. Tenet *Diana cum aliis apud Busemb.* ut supra, neminem eorum cognationem contrahere; et hanc sententiam probabilem putat *Sanch.* (2) *ac Suar., Gutt. etc.* (3), et probabiliorem vocat *Croix* (4) *cum Gob. et Aversa;* quia Tridentinum expresse requirit designationem, et proinde (ea deficiente) cognatio non contrahitur. Sed oppositam, cui me subscribo, communem vocat *Viva* (5) *cum Bon. et Coninch.*, et hanc tenendam dicunt *Salm.* (6) *cum Nav., Laym., Pal., Cont. etc.* ex declar. S. C.; hi dicunt, omnes contrahere. Ratio, quia, licet concilium præscribat, ut parochus sciscitetur a parentibus, quem designarint, et ut puniatur, si aliter fecerit; non tamen dicit, susceptionem esse nullam, neque irritat jus antiquum, ut habetur in *c. fin. de cognat. spir. in 6.*, ex quo omnes tangentes cognationem contrahunt. Hæc sunt verba hujus textus: *Quamvis non plures quam unus vir vel una mulier accedere debeant ad suscipiendum de baptismo infantem, si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio inde contrahitur.* Et ob eamdem rationem idem recte dicunt *Auctor additionum ad Wigandt* (7) *et Salm.* (8) *cum Palao, Corn. et aliis* (*contra Croix etc. l. c.*), etiamsi

(1) *cit. sess. 24. c. 2. de ref.* — (2) *l. 7. d. 57. n. 12.* — (3) *apud Salm. de bapt. c. 7. p. 2. n. 36.* — (4) *n. 359.* — (5) *de matr. q. 5. a. 6. n. 6.* — (6) *ibid. n. 37.* — (7) *de bapt. cas. 8. v. oppositum.* — (8) *ibid. n. 35.*

adsint patrini designati, sed alius præter eos tantum tangit; hic solus enim tunc contrahit, quia concilium dicit, eos non contrahere, qui *ultra* designatos tangunt, non vero, qui *præter;* nam *ultra* importat, quod tangant designati et non designati: *præter* autem importat, quod tangant tantum non designati, quia a concilio non eximuntur a contrahendo cognationem, saltem non expresse, uti opus erat exprimi; alioquin in dubio possidet jus antiquum. E converso secus omnino dicendum, si tangat unus designatus, alter non designatus; quia hic nullo modo contrahit, ut patet ex verbis Tridentini supra allatis.

Dubium occurrit 2., si plures quam duo designentur, et omnes tangant, an omnes cognationem contrahant. Censet *Suarez* (1), quod, si successive tangant puerum, primi duo tantum cognationem contrahunt, et idem sentiunt recte *Sanch.* (2) *et Croix* (3). Si autem simul omnes tangant, *Suar.* censet, nullum contrahere: sed *Sanch.*, *Croix et Salm.* (4) *cum Pont.*, *Coninch.*, *Pal. ac Rebello* communius et probabilius dicunt, tunc omnes designatos contrahere; quia Tridentinum, licet vetet, adhiberi plures quam duos, tamen non irritat jus antiquum, nisi cum tangunt plures ultra duos designatos, non vero, si tangant plures designati ultra duos. Et hoc tanto magis currit, si ex iis pluribus designatis ignoretur, quis prius tetigerit (5).

Sed *notandum hic 1.* cum *Cont. Tourn.* (6), quod, si parochus injuste repellat patrinos a parentibus electos, et ii infantem teneant, hi veram cognationem contrahunt. *Notandum 2.* cum eodem *Cont. Tourn.* supra et *Bon.*, quod, si parochus admitteret plures patrinos quam duos, mortaliter peccaret, quia læderet præceptum ecclesiæ in re gravi, impositum, ne multiplicentur cognationes. Si vero plures patrini accedant a parentibus designati, bene poterit permittere, prout ait *Croix* (7), ut omnes tangant; modo externe designet unum et unam, quibus tantum tradat infantem, et illos solos adnotet ut patrinos, moneatque, tantum eos cognationem contraxisse.

(1) *3. p. q. 67. a. 8. in fine.* — (2) *de matr. l. 7. d. 57. n. 14.* — (3) *l. 6. p. 1. n. 360.* — (4) *de bapt. c. 7. p. 2. n. 45.* — (5) *ex decreto S. C. ap. Salm.* — (6) *de dispens. part. 1. c. 4. art. 2. v. collig. 3. in fine.* — (7) *n. 350.*

155. — *Quæres VIII.*, an patrini possint esse duo mares aut duæ fœminæ. Nega; sed probabile est cum *Sanch. et Croix* (1), esse tantum veniale, contra *Bon. et alios*, qui volunt esse mortale.

Dubium 1., an patrinus masculi (si unicus sit) debeat esse masculus, et fœminæ fœmina. Affirmat *Laym. ex conc. Nicæno*, sed probabilius negant *Suar.*, *Fill.*, *Aversa*, *Gob.* (2), cum ex Tridentino dicatur: *sive vir sive mulier.*

Dubium 2., an peccent designantes ut patrinos duos mares vel duas fœminas. Certum est, peccare tam parentes quam parochum tales patrinos admittentes, cum sit contra præscriptum ecclesiæ. Id autem *Croix* (3) cum *Sanch.* putat esse tantum veniale; *Bon.* vero et alii dicunt, esse mortale; et hoc mihi verius videtur, si patrini essent diversi sexus ac infans: quia sic multiplicarentur cognationes, quod prohibere voluit Tridentinum, ut vidimus; secus, si essent ejusdem sexus.

156. — „*Resp. III.* Valide quidem, sed illicite sunt „patrini: 1. Abbas et monachus: quo nomine non ve„niunt mendicantes" *(In c. Non licet 103. de consecr. d. 4. sic habetur: „Non licet abbati vel monacho de baptismo suscipere filios, nec commatres habere." Licitum est vero monachis compatres fieri baptizando* (4). *An autem nomine monachorum veniant etiam mendicantes? Negant Palaus* (5) *et Salm.* (6) *cum Coninchio: sed melius affirmant Conc. cum Laym., Ang., Sanch., Fill., Bon., Diana etc. ac Ronc.* (7). *Ratio, quia, licet nomine monachorum in odiosis non veniant mendicantes, tamen rituale Romanum tit. de patrino id vetat in omnibus regularibus, dicens: „Ad hoc etiam admitti non debent monachi vel sanctimoniales, neque alii cujusvis ordinis regulares a sæculo segregati." Regulares autem facti episcopi non prohibentur suscipere, ut ait Palaus l. c. cum Laym., Sanch. etc. ac Holzm.* (8) *cum communi);* „etsi *Laymann* omnes claustrales comprehensos „velit, et quoad abbates in multis locis consuetudo sit „contraria; 2. conjuges respectu conjugum, et parentes

(1) *n. 350.* — (2) *ap. Croix n. 351.* — (3) *n. 350.* — (4) *ut Petroc. t. 3. p. 217 cum glossa in c. Pervenit. dict. dub. 4.* — (5) *tr. 19. part. 11. §. 5. n. 4.* — (6) *de bapt. c. 7. p. 2. n. 47.* — (7)) *c. 6. q. 1. r. 3.* — (8) *n. 163.*

„respectu filiorum, nisi sit necessitas; 3. moribus infa-„mes; 4. apostatæ et hæretici, qui nullo casu videntur „advocandi, quia ea advocatio esset protestatio quasi „falsæ religionis, cum nonnisi de falsa fide sint spon-„suri: etsi *Laym.* (1) probabiliter dicat, posse subinde „ob gravem causam admitti. Catholici vero ob rationa-„bilem causam infantem hæretici, baptizante prædicante, „suscipere possunt, saltem in Germania. *Laym.* (2)." (*Et Croix* (3) *consentit cum Gob. et Tamb., si per hoc nullo modo approbetur ritus hæreticorum contrarius fidei, contra Nav., Less. etc. An autem ex gravi causa adhiberi possit patrinus hæreticus? Affirmat Laym. et consentit Pal., si aliter oriretur gravis offensio; sed communius negant Tanner et alii* (4). „5. Plures quam duo; „quia Tridentinum non nisi unum, aut ad summum unum „et unam permittit, propter cognationem spiritualem inde „oriri solitam: ideoque mandat parochis, sub pœna ar-„bitrio ordinarii infligenda, ut, si plures se offerant, „petant ab his, ad quos spectat, patrinos designari, ut „unum vel duos nominent, eosque tantum admittant, qui „cognationem contrahant, eorumque nomina in librum „referant, eosque de contracta spirituali cognatione in-„struant: scilicet, quod ea impediat dirimatque matri-„monium, non quidem inter se, sed inter ipsos et bapti-„zatum ejusque patrem et matrem, sicut etiam inter bapti-„zantem et baptizatum baptizatique patrem et matrem. „Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem „suscipiunt in necessitate (5).

157. — *Quæritur hic*, an duo conjuges possint licite suscipere alienam prolem. Negat *Suarez* (6) ex constitutione *Urbani II.*, relata in *can. fin. causa 30. qu. 4.*, ubi dicitur: *Sed ut puritas spiritualis paternitatis ab omni labe et infamia conservetur immunis, dignum esse decernimus, ut utrique* (conjuges) *simul ad hoc aspirare minime præsumant.* Censet tamen *Suarez*, id non esse plus quam veniale, ex verbis illis: *dignum esse decernimus*, quæ videntur solam decentiam inducere. Sed nullum esse peccatum, probabilius et cum communissima

(1) *hic. c. 9. n. 7.* — (2) *c. 9. n. 6.* — (3) *n. 370.* — (4) *apud Croix n. 373.* — (5) *vide Laym. locis supra citatis.* — (6) *3. p. q. 67. art. 8.*

cent *Nav.* (1), *Sanch.* (2), *Bonac.* (3) *et Salm.* (4) *cum Coninchio.* Ratio, quia jam consuetudine introductum est, hoc esse licitum; idque expresse docet *d. Thom.* (5), ubi ait: *Nihil prohibet, quin vir et uxor simul aliquem de sacro fonte levent.*

158. — „1. In privato baptismo, ob necessitatem dato, „pater non debet suscipere aut tenere tanquam patrinus „infantem, cum in hoc casu nulla sit patrini necessi- „tas; ideoque, si id vel tunc vel etiam in baptismo publico „temere faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizat), „graviter peccat, et insuper contrahit in posteriore casu „cognationem cum conjuge; atque, ut docent *Sanch.* (6) „*et alii communiter*, privatur jure petendi debitum; quod „tamen negant *Coninch. et Diana* (7). *Vide Bonacina* (8), „*Escob.* (9), ubi citat *Suar.* negantem" *(et quidem probabiliter* (10).

„2. Si inter multos patrinos nulli certi a parentibus, „aut in eorum defectu a parocho designentur, qui aliis „seclusis cognationem contrahant, et sic multi ex igno- „rantia vel parochi negligentia levent: probabile est, „omnes contrahere cognationem (nisi tamen assistant „tantum et non tangant). *Vide Laym.* (11); *Diana* (12) „tamen *ex Suar., Meratus et Perez* dicit, eo casu nul- „lum contrahere cognationem (13).

159. — „3. Parochus graviter peccat: 1. si ex negli- „gentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre „in librum; tum ob legem Tridentini in re gravi et sub „pœna gravi, tum ob incommoda et damna inde sequen- „tia (14); 2. si ejus culpa patrini plures adhibeantur. (15). „Ac licet *Perez et Serra* (16) dicant, esse probabile, quod „tantum peccet venialiter, alii tamen mortalis eum da- „mnant.

Peccat etiam graviter parochus baptizans solemniter

(1) *man. c. 22. n. 39.* — (2) *de matrim. l. 7. disp. 57. n. 5.* — (3) *eod. tit. q. 3. p. 5. §. 2. n. 5.* — (4) *de bapt. c. 7. p. 2. n. 51.* — (5) *in 4. dist. 42. q. 1. art. 3. q. 2. ad 4.* — (6) *de matr. l. 7. disp. 54.* — (7) *p. 3. t. 4. de sacram. r. 3.* — (8) *de matr. q. 3. part. 5. §. 2.* — (9) *t. 7. ex 2.* — (10) *vide dicta n. 150.* — (11) *l. 5. t. 10. p. 4. c. 8. et tr. 2. c. 9. n. 4.* — (12) *p. 9. t. 7. r. 5.* — (13) *vide dicta n. 154.* — (14) *Quintanadv. t. 2. s. 11.* — (15) *Quintanadv l. c.* — (16) *apud Diana p. 9. t. 7. r. 5.*

sine patrino, cum hæc sit de præcipuis cæremoniis (1). Sic etiam graviter peccabit, si admittit ad baptismum patrinum non designatum (2); et hoc ex præcepto Tridentini *l. c.*, ubi dicitur: *Parochus, antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter sciscitetur, quem vel quos elegerint etc.*

160. — Hic autem ultimo notandum ex rituali Romano, parochum post datum baptismum debere 1. adnotare in libro nomina baptizati ejusque parentum ac susceptorum; 2. monere patrinos de cognatione contracta eorumque obligatione; 3. inculcare matribus et nutricibus, ne decumbant cum infantibus, ob periculum suffocationis. Notat vero *Cont. Tourn.* (3) *cum Barb., Anacl., Pirhing. etc.* communiter, quod, *si talis cubatio omni culpa caret, ut contingere potest, si v. gr. lectus est latus, puer implacabilis, qui aliter a frigore defendi non possit, et mulier in somno suum retinere soleat situm ac locum, omnis pœna cessabit.* Ita *Cont. Tourn.*

CAPUT II.

DE CONFIRMATIONE.

DUBIUM I.

Quid sit, et quæ ejus materia et forma.

161. *Qua ratione confirmatio est sacramentum?*
162. *Quæ sit* materia remota *hujus sacramenti; et an sit materia necessaria oleum olivarum et balsamum.*
163. *An sit necessaria benedictio chrismatis; et an hæc possit committi simplici sacerdoti. An sit obligatio uti chrismate novo.*
164. *Quæ* materia proxima: *et an ultra chrismationem requiratur altera manuum impositio.*
165. *An unctio possit fieri alio digito quam pollice manus dexteræ.*
166. *An mediante instrumento.*
167. *De* forma *in ecclesia latina.*

(1) *Croix l. 6. p. 1. n. 348. et 349. cum Gob., Gorm., Bon. et Quintanadv.* — (2) *ut dicunt præfatus auctor addition. in Wig. l. c. et Cont. Tourn. de bapt. c. 6. v. quær. 4. cum Bon., Hurt., Barb., Vega et aliis.* — (3) *ibid. v. quær. 5. in fine.*

168. *Quæ mutationes circa formam invalident sacramentum.*
De forma Græcorum.
169. *De* effectibus *confirmationis.*

161. — „**Resp.** I. Confirmatio est unctio chrismatis, sub „præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab epi„scopo, qua is ex Christi institutione gratiæ augmen„tum et robur accipit." *(Ita ex Tridentino sess. 7. can. 1. ac decreto Eugenii IV. in instructione ad Armenos, atque ex aliis conciliis apud Bellarminum. Habetur autem in epistola 2. Dominus Fabiani Papæ, hoc sacramentum fuisse institutum in nocte cœnæ, qua Christus Dominus de ipso apostolos edocuit. Vide Salm.* (1), item *Petrocoren.* (2), *Cont. Tourn.* (3), *qui id probant ex traditione *).*

262. — „*Resp. II.* Materia ejus remota essentialis est „chrisma confectum ex balsamo et oleo olivarum, bene„dictum ab episcopo.**) Ita communiter Doctores.

Unde resolves:

„1. Non sufficit solum balsamum, ut voluit *Canus*; „nec solum oleum, ut voluerunt *Caj.*, *Sot.*, *Nav.*

Certum est, oleum esse de necessitate sacramenti (4). t debet esse oleum olivarum, ut docet *s. Thom.* (5). Per dictum oleum enim, quod natura sua pingue est et diffluens, significatur gratia Spiritus sancti, quæ a Christo capite in nos effunditur. Balsamum autem certum est esse de necessitate præcepti; an autem sit etiam de necessitate sacramenti?

Prima sententia negat, et hanc tenent *Juenin* (6), *Cont.*

(1) *de confirm. c. 1. p. 1. n. 2. et 14.* — (2) *t. 3. p. 226. q. 2.* — (3) *de confirm. c. 2. concl. 2.* — (4) *ex cap. ultim. de sacram. unct. et ex decr. Eugen. IV., ut Salm. ibid. c. 2. n. 3. cum communi et Croix l. 6. part. 1. n. 375.* — — (5) *3. part. q. 72. art. 2.* — (6) *t. 7. pag. 208.*

---

*) *Henno* quidem apud *Tournely* ait, confirmationem a Christo Domino in nocte cœnæ institutam fuisse, idque ex epistola *Fabiani* probare conatur: at *Tournely* ipse epistolam *Fabiani* apogryphan dicit, et putat, confirmationem a Domino post suam resurrectionem institutam esse.

**) Ad differentiam (addit *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 14, 39.) olei baptismi et infirmorum, ut distinxit *Innoc. III.* An autem unum oleum istorum sit materia valida pro alio sacramento? Negant *Suar., Laym. et Henriquez;* sed *probabilius* affirmant *Bellarm., Castr., Bonac. et Barbosa. Editor.*

Tourn. (1), *item Nav.*, *Sot.*, *Val. etc.* (2), et merito probabilem putat *Croix cum Covar.*, *Dicast.*, *Aversa etc.* Probant ex *cap. Pastoralis de sacram. non iterandis*, ubi *Innoc. III.*, interrogatus de subdiacono ordinato sine impositione manuum, et de alio confirmato in solo oleo benedicto, sic respondit: *In talibus nihil esse iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerit prætermissum.* Unde (ut dicunt) balsamum non est de necessitate sacramenti; nam alias totum sacramentum iterari debuisset.

Secunda sententia vero communior et probabilior affirmat, et hanc tenent *d. Thom.* (3), *Bellarm.* (4), *Gonet* (5), *Suarez* (6), *Petroc.* (7), *Concina* (8), *Holzm.* (9) *et Salmant.* (10) *cum Pal.*, *Laym.*, *Bon.*; et idem docet *catechismus Romanus n. 7.*, ubi dicitur: *Duæ res corporeæ permixtæ* (scilicet oleum et balsamum) *confirmationis materiam præbent. Probatur 1.* ex decreto *Eugenii IV.*, approbato a concilio Florentino, ubi dictum fuit, materiam confirmationis esse *chrisma confectum ex oleo et balsamo.* Opponunt contra hoc decretum *Cont. Tourn. et Habert*, quod, cum illud formatum fuit, concilium jam erat solutum; ab eo enim jam discesserant episcopi græci cum suo imperatore, finito negotio unionis suæ ecclesiæ cum latina. Sed respondet *Petrocor.* (11), non ideo desiisse concilium, cum Græci consenserint in continuationem concilii, in qua fieri debebat altera unio Armenorum. Unde in hoc decreto *Eugenius* eumdem morem tenuit loquendi solitum in generalibus conciliis: *Sacro hoc approbante concilio Florentino.* Et in fine sic dictum fuit: *Datum Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in ecclesia majori, celebrata anno Domini 1431.* Præterquam quod testatur *Petrocor.*, hoc decretum in omnibus catholicæ religionis partibus receptum fuisse. *Probatur 2.* ex *cap. Cum venisset unic. de sacra unct.*, ubi *Innocentius III.*, postquam distinxit tria genera olei, nempe catechumenorum, infirmorum et chrisma, *quod* (ut ait) *ex*

(1) *l. c. cap. 3. art. 2. concl. 2.* — (2) *apud Salm. de confirm. c. 2. p. 1. n. 5.* — (3) *cit. art. 2.* — (4) *de confirm. c. 8. prop. 2.* — (5) *d. 6. art. 6.* — (6) *q. 72. dist. 33. sect. 1.* — (7) *tom. 3. pag. 261.* — (8) *t. 8. pag. 204. n. 12.* — (9) *tr. 2. disp. 2. c. 1. n. 194.* — (10) *ibid. n. 7.* — (11) *t. 3. pag. 269.*

*deo fit et balsamo, mystica ratione; per oleum enim ni-
r conscientiæ designatur..., per balsamum odor famæ
exprimitur:* deinde (1) sacramentum confirmationis vocat
hrismationem, non propter aliud quidem, nisi propter
chrisma, quod ibi adhibetur. *Confirmatur* id ex antiqua
praxi ecclesiæ; nec verum esse dicit *Bellarm.*, nullum
patrum ante *d. Gregorium Magnum* meminisse hujus bal-
sami mixtionis; nam *d. Cyprianus* longius ante, ut refert
Bellarminus, jam scripserat: *Hodie in ecclesia sacrum
chrisma conficitur, in quo mixtum oleo balsamum sa-
cerdotalis et regiæ gloriæ exprimit unitatem.* Item refert,
s. Clementem mentionem fecisse *fragrantiæ odoris chri-
smatis.* Ad textum autem præfatum *in cap. Pastoralis*
respondetur cum *Petroc. et Holzm.*, quod Pontifex di-
cendo, *supplendum prætermissum*, non voluit quidem sup-
pleri simplicem balsami, sed totam chrismatis unctionem,
et ideo dixit, non iterandum; quia, ut ait glossa *ibid.*,
non dicitur iteratum, quod prius actum non fuit. Cer-
tum est autem, neutram sententiam esse de fide neque
certam; hinc omnino sacramentum conferendum est cum
oleo et balsamo, et alias saltem dubium esset, ut recte
dicunt *Habert* (2), *Bellarm. l. c. et Natal. Alex.* (3). Et
ideo datum cum solo oleo saltem sub conditione esset
iterandum. E converso, quia prima sententia sat est pro-
babilis, recte dicit *Croix* (4) *cum Gobat*, quod in articulo
mortis bene poterit conferri confirmatio sub conditione
ex solo oleo, si nequeat haberi chrisma ex balsamo quo-
que confectum: magna enim utilitas hujus sacramenti
justa esset causa, illud sub conditione ministrandi, juxta
dicta *n. 28.*

Sufficit autem balsamum cujuscumque regionis, ut di-
cunt *Gonet* (5), *Palaus* (6), *Croix* (7) *cum Coninch. et
Viva* (8), *Bon. etc.*, *Gobat;* modo sit in ea quantitate,
ut det sui odorem, quamvis non misceatur cum singulis
olei partibus.

163. „2. Etiam benedictio episcopalis est de essentia,
„ut habet communis contra *Caj.*, ideoque nulla delega-

(1) *in §. Per frontis eod. cap.* — (2) *t. 5. pag. 289.* —
(3) *art. 2. prop. 2.* — (4) *n. 376.* — (5) *man. t. 6. pag. 163.*
— (6) *part. 4. n. 3.* — (7) *n. 377.* — (8) *q. 3. art. 1.
n. 1.*

„tione sive episcopi sive Papæ simplex sacerdos potest „conficere chrisma (1).

Quæritur, an chrisma debeat esse ab episcopo benedictum. Certum est apud omnes, quod necessitate præcepti chrisma omnino debet esse benedictum ab episcopo. *Sed dubitatur 1.*, an de necessitate sacramenti debeat benedici chrisma saltem a sacerdote. Negant *Palud.* (2) *et alii* (3): at omnino id affirmandum cum aliis, et probatur ex decreto *Clementis VIII.* apud nostrum *Benedictum XIV.* (4), ubi *Clemens*, loquens de oleo benedicto adhibendo in extrema unctione, decrevit, extremam unctionem ministratam cum oleo benedicto a sacerdote sine concessione Papæ invalidam esse. Hæc verba decreti: *Sacram extremam unctionem Latinis collatam a sacerdotibus græcis oleo ab ipsismet benedicto esse validam.* *)

Dubitatur 2., an chrisma necessario debeat esse benedictum ab episcopo.

Prima sententia communior affirmat, et hanc tenent *d. Thomas* (5), *Petrocor.* (6), *Concina* (7) *et Salm.* (8), idque putant probari ex conciliis *Nicæno I.*, *Romano II.*, et ex *c. 119. dist. 4. de consecrat.*, ubi *Innocentius I.* sic dicit: *Presbyteris* (*seu extra episcopum*, *seu præsente episcopo baptizant*) *chrismate baptizatos ungere licet*, *sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare*, *quod solis debetur episcopis*, *cum tradunt Spiritum Paracletum.* Idem præ-

(1) *Coninch. d. 72. art. 3. d. 1.* — (2) *apud Salm. de conform. c. 2. p. 1. n. 15.* — (3) *apud Petroc. t. 3. pag. 262. q. 3.* — (4) *de synodo l. 8. c. 1. n. 4.* — (5) *3. part. q. 73. art. 3.* — (6) *t. 3. p. 262. q. 3.* — (7) *t. 8. p. 205. n. 16.* — (8) *ibid. n. 18.*

*) Sanctus *Alphonsus* textum decreti Clementini refert quoad sensum, non quoad verba. Addendum vero cum *Benedicto XIV.*, non idem, quod permittitur sacerdotibus græcis, concedi pariter latinis: nec oleum, simplicis sacerdotis benedictione sacratum, ne per potestatem quidem a Romano Pontifice sive expresse sive tacite eidem sacerdoti factam, esse materiam idoneam ad conficiendum sacramentum extremæ unctionis.

Editor.

scribitur in decreto *Eugenii IV.*, ubi dicitur, materia confirmationis esse *chrisma ab episcopo benedictum.*

Secunda sententia vero, quam tenent *Tourn.* (1) *et Caj., Val., Barb. et Vict.* (2) cum *card. Gotti, Juenin. et Druin. apud Conc. l. c.*, id negat, et merito (speculative loquendo) hanc sententiam probabilem putant *Suarez* (3), *Croix* (4). Ratio, quia, sicut Papa potest facultatem concedere simplici sacerdoti confirmandi, prout videbimus in *dub. seq. n. 170.*, sic etiam poterit benedictionem chrismatis ei committere. Nec ullum ex allatis documentis satis evincit, quod chrisma non solum de necessitate præcepti, sed etiam sacramenti debeat necessario esse ab episcopo benedictum. Dixi: *speculative loquendo;* nam in praxi, cum res sit valde dubia, prima sententia ut tutior omnino est tenenda.

„3. Perinde est ad substantiam sacramenti, sive chrisma „sit novum sive vetus; licet graviter peccet, qui utitur „alio quam novo, id est, illo anno consecrato *); in quem „finem quotannis in die cœnæ consecratur veteri com„busto." *(Idem communiter Salm.* (5)*).*

164. — „*Resp. III.* Materia proxima est unctio in „fronte, per manum episcopi (unde etiam hoc sacramen„tum manus impositio dicitur a *s. Luca actor. S.*) in „formam crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate „sacramenti, ut habet communis."

Hic cadit agere de illa magna ac tam disceptata quæstione, pro qua auctores plures libros integros ediderunt, nempe quænam sit materia adæquata, et quænam forma sacramenti confirmationis. Hic ideo aliquando diutius mihi immorari oportet. Olim de hac quæstione in antecedentibus editionibus hujus operis jam pertractavi, sed

(1) *præl. theol. de confirm. quæst. 1. art. 3. tit. ult. v. quær. 6.* — (2) *apud Salm. ibid. n. 16.* — (3) *dist. 33. sect. 2.* — (4) *l. 6. p. 1. n. 378.* — (5) *de confirm. c. 2. p. 1. n. 21. ex c. Si quis de confirm. dist. 4.*

*) Sed in hoc ecclesiæ præcepto, scribit s. Auctor in hom. ap. tr. 14, 40., potest Papa dispensare, ut de facto *Benedictus XIV.* dispensavit.

Editor.

nuper volui eam rursus ad trutinam revocare, et fateor, quod, cum per quindecim fere dies desudassem perlegendo canones et scriptores, nequibam judicium ferre, quid pro certo tenendum. Denique vis rationum, quas in fine quæstionis adducam, omnem a mente mea dubitationem sustulit, atque de mea sententia certum judicium efformavi. Plures adsunt de hac re sententiæ, sed tres principaliores sunt.

Prima sententia tenet, materiam essentialem hujus sacramenti esse manuum impositionem illam, quæ habetur in pontificali Romano in principio ritus, ubi episcopus, antequam ad chrismatis unctionem accedat, extendit manus versus confirmandos, proferens orationem: *Omnipotens, sempiterne Deus etc.* Unctionem autem, quæ postea ab episcopo adhibetur, dicit, esse materiam accidentalem, non a Christo, sed ab ecclesia institutam. Ita sentiunt *cardinalis Aureolus* (1), *Sirmondus* (2) *cum Sambovio et aliis paucis.* Ducuntur hi auctores ex illo textu in *act. S.*, ubi *s. Lucas*, enarrans missionem Petri et Joannis in Samariam, scribit: *Qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum.* Hinc arguunt, solam manuum impositionem pro materia adhibuisse apostolos in hoc sacramento, et ideo nunc etiam hanc esse materiam essentialem tuentur. Hæc autem opinio quam improbabilis sit, infra videbimus.

Secunda sententia dicit, materiam essentialem componi tam ab impositione manuum, quæ fit in principio, quam in unctione, quæ deinde ab episcopo adhibetur. Hanc tenent *Merbesius* (3), *Juenin.* (4), *Tourn.* (5), qui saltem probabilem hanc sententiam censet, *Hab.* (6), *Genet* (7), *Concina* (8), *card. Gotti* (9), *Du-Hamel* (10) *et Continuator Witasse* (11), qui tamen non aperte hanc

(1) *iu 4. dist. 7. q. 1.* — (2) *in suis antirrheticis.* — (3) *disc. 1. q. 4.* — (4) *theol. t. 7. de confirm. concl. 1.* — (5) *præl. theol. de confirm. quæst. 1. art. 3.* — (6) *de confirm. q. 5.* — (7) *t. 3. eod. tit. p. 115.* — (8) *t. 8. eod. tit. c. 2.* — (9) *theol. tr. de confirm.* — (10) *t. 2. d. 2. c. 1. concl. 1.* — (11) *t. 7. de confirm.*

sententiam tuetur. Auctores hi ajunt, impositionem manuum probari ex scriptura *act. S.* ut supra, unctionem autem chrismatis probari ex ss. patribus, quorum auctoritates infra referemus.

Tertia sententia denique communis vel fere communis, quam tuemur et certissimam cum *Bellarmino* existimamus, tenet, materiam adæquatam et totalem confirmationis esse chrismatis unctionem, quæ confirmandis per impositionem manus episcopi adhibetur. Hanc docet *s. Thom.* (1), ubi tradit, quod *chrisma est conveniens materia hujus sacramenti.* Alibi vero (2) non negat, impositionem manus esse quoque materiam confirmationis, sed impositionem illam, quæ unctionem comitatur. *S. Bonav.* (3), *Estius* (4), *Thom. Waldensis* (5), *Isambert* (6), *Cabass.* (7), *Bellarmin* (8), *Hugo de s. Victore* (9), *Petrus Aureolus* (10), *s. Antoninus* (11), *Suarez* (12), *Sylv.* (13), ubi ait, esse de fide, quod materia sit solum chrisma, *Gregor. a Valent.* (14), *Laurentius Berti* (15), *Cont. Tourn.* (16), *Salmant.* (17), *Coninch.* (18), *Filliuc.* (19), *Tanner* (20), *Soto* (21), *Sylvest.* (22), *Nav.* (23), *Tol.* (24), *Ronc.* (25), *Alensis* (26), *Scotus* (27), *Gonet* (28), *Laym.* (29), *Holzm.* (30), *Antoine* (31), *Frassen.* (32), *Petroc.* (33), *La Croix* (34) *cum aliis plurimis*, item *Guillielmus Parisiensis*, *Maldonatus et Petrus de Marca apud Contin. Witasse* (*vide l. c.*), qui

(1) *3. part. q. 72. art. 2.* — (2) *lect. 1. in c. 6. ad Hebr.* — (3) *in 4. dist. 7. art. 1. q. 2.* — (4) *l. 4. d. 7. §. 7.* — (5) *de sacrament. c. 113.* — (6) *in 3. part. q. 12. disp. 1. art. 4.* — (7) *in notitia ecclesiast. ad 2. can. concil. Araus.* — (8) *de confirm. c. 2. et 9.* — (9) *l. 2. de sacr. part. 7. c. 2.* — (10) *in orthodoxo part. 1. c. 7.* — (11) *3. part. tit. 14. n. 2.* — (12) *in 3. part. q. 72. art. 2. dub. 33. sect. 4.* — (13) *ead. q. 72. art. 2.* — (14) *in 4. part. 3. dub. 5. q. 1. punct. 2.* — (15) *de theol. disc. t. 7. de confirm. c. 4.* — (16) *de confirm. c. 3. art. 1. obj. 1. r. 2.* — (17) *de confirm. c. 2. p. 2. n. 22. et seq.* — (18) *q. 72. de eod. tit. art. 3. dub. 1.* — (19) *tr. 3. c. 1. n. 9.* — (20) *t. 4. d. 4. q. 4.* — (21) *in 4. d. 7. q. 2. art. 2.* — (22) *v. confirmatio.* — (23) *c. 22. n. 8.* — (24) *l. 2. c. 24. n. 1.* — (25) *theol. mor. de confirm.* — (26) *part. 4. d. 4,* — (27) *in 4. dist. 4. q. 1.* — (28) *manual. t. 6. p. 167.* — (29) *l. 5. tr. 3. c. 1. n. 5.* — (30) *de confirm. n. 198.* — (31) *eod. tit. n. 11.* — (32) *t. 11. p. 395. v. quod autem.* — (33) *t. 3. eod. tit. q. 3. p. 256.* — (34) *l. 6. part. 1. n. 380.*

asserit, hanc sententiam sequi omnes Thomistas et Scotistas. Accedit catechismus Romanus (1), ubi docet, chrisma confectum ex oleo et balsamo esse solam materiam hujus sacramenti. Et sedulo subdit: *Quod autem ea sit hujus sacramenti materia, tum sancta ecclesia et concilia perpetuo docuerunt, tum a s. Dionysio et complurimis aliis gravissimis patribus traditum est: in primis a Fabiano Pontifice, qui* (2) *apostolos chrismatis confectionem a Domino accepisse nobisque reliquisse testatus est.*

Nulli dubium, ad materiam confirmationis constituendam requiri impositionem manuum, ut ex scriptura desumitur et ex patribus, prout a *Tertulliano* (3), a *s. Cypriano* (4), a *s. Hieronymo* (5), *s. Augustino* (6) *et aliis.* Sed neque dubitandum, quod unctio chrismatis æque ac impositio a patribus pro materia designatur; ita *s. Dionysius, s. Cyrillus Hierosolymitanus, Tertullianus, s. Ambrosius, s. Cyprianus, s. Augustinus et alii*, quorum auctoritates infra transcribemus. Fatemur itaque, ad materiam confirmationis requiri tam unctionem quam impositionem, sed illam tantum impositionem, quæ ab unctione est indistincta. Idque *Bellarminus* (7) ex ipsis patribus optime probat: *Cum enim* (ait) *patres indifferenter dixerint, gratiam Spiritus sancti in hoc sacramento conferri nunc per unctionem, nunc per impositionem, et nunc per utrumque, infertur, unctionem considerari semper cum impositione conjunctam.* Pergit *Bellarminus: Cum patres tradunt, solos episcopos per chrisma dedisse Spiritum sanctum, id probant ex illo actorum 8., ubi legitur: Tunc imponebant manus, et accipiebant Spiritum sanctum. Ita enim loquitur s. Dionysius: Consummans unctio, quæ divini Spiritus illapsum elargitur* (8); *Tertullianus* (9): *Unctio, qua caro ungitur, ut anima consecretur; s. Cyprianus* (10): *Ungi quoque necesse est, ut accepto chrismate habere in se gratiam Christi possit.* Ita etiam *Innocentius I.* (11),

(1) *de sacram. conf. §. 7.* — (2) *in ep. 2. ad episcopos orientales, quæ citatur in can. „Litteris vestris de consecr. dist. 3.* — (3) *de resur. c. 8.* — (4) *epist. 73. ad Jubajan.* — (5) *in dialogo advers. Luciferianum.* — (6) *l. 15. de Trinitate c. 26.* — (7) *de confirm. c. 9.* — (8) *de eccl. hier. vide c. 4.* — (9) *lib. 2. de bapt. q. 78.* — (10) *epist. ad Numidas.* — (11) *epist. 1.*

Damasus (1), *Leo* (2) et *s. Augustinus* (3). Hinc arguit *Bellarminus*, quod hujusmodi probatio patrum nullam vim haberet, si impositio manuum non fuisset cum unctione conjuncta. Ergo patres, docendo, per chrisma sacramentum conferri, idque probando ex impositione manuum in *actis* descripta, necessario intellexerunt, apostolos non aliter quam ungendo manus imposuisse divinumque Spiritum dedisse.

Quod autem illa unica materia chrismatis, qua nunc utitur ecclesia, sit eadem ac illa, qua utebantur apostoli, patet ex *cap. unic. Innocentii III. de sacra unctione.* §. *Per frontis*, ubi sic habetur: *Per frontis chrismationem manus impositio designatur: quæ alio nomine dicitur confirmatio: quia per eam Spiritus sanctus ad augmentum datur et robur.* Illud *designatur* non accipiendum tamquam *adumbratur* vel *figuratur* seu *significatur*, sed pro *signatur*, *assignatur*, *adest* sive *habetur*; hoc enim eruitur clare ex verbis immediate sequentibus: *Unde, cum cæteras unctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc nonnisi summus sacerdos, id est episcopus, debet conferre: quia de solis apostolis legitur (quorum vicarii sunt episcopi), quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum actuum apostolorum lectio manifestat:* „*Cum audissent* (inquit) *apostoli, qui erant Hierosolymis, quia accepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem: qui cum venissent, oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu; tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum:*" *cujus adventus per unctionis ministerium designatur.* Certum est, quod materiæ sacramentorum, cum a Christo tantum sint institutæ, mutari non possunt; ait enim *Bellarminus* (4) adversus quosdam recentiores: *Apostolos autem mutasse materiam, nescio, an ullo modo probari possit.* Dicendo itaque *Innocentius*, quod ideo soli episcopi valent ungere, quia soli apostoli manus imponebant, igitur impositio

(1) *epist. 4.* — (2) *epist. 88.* — (3) *l. 15. de Trinitate c. 26.* — (4) *c. 9.*

illa erat eadem per unctionem, quæ nunc est unctio per impositionem: sic apposite scribit *P. Suarez: Sentit ergo* (Pontifex), *illam manus impositionem fuisse eamdem, quæ nunc est, quæque nomine chrismationis significatur...; quam esse sufficientem probat satis præsens ecclesiæ usus etc. Solum hoc faciunt episcopi nunc confirmando, quod apostoli faciebant manus imponendo.*

Idque confirmatur ab alio canone ejusdem *Innocentii III.* (1), ubi Pontifex ad consuetudinem reprobandam quorumdam sacerdotum, qui conferebant sacramenta solis episcopis reservata, dicit: *Ut est sacramentum confirmationis, quod chrismando renatos soli debent episcopi per manus impositionem conferre.* Nota: *chrismando per manus impositionem;* ergo idem est manum imponere, quam chrismare. Idemque habetur in epistola *Michaelis Palæologi*, missa ad *Gregorium X.* et relata in concilio Lugdunensi II. In ea epistola imperator professionem fidei emittebat, illaque a *Gregorio* bene accepta fuit. Sic ibi dicebatur: *Aliud est sacramentum confirmationis, quod per manuum impositionem episcopi conferunt, chrismando renatos.* Idem confirmatur ab *Innocentio IV.* (2), ubi: *Soli apostoli, quorum vices gerunt episcopi, per manus impositionem, quam confirmatio vel frontis chrismatio repræsentat, Spiritum sanctum tribuisse leguntur.* Verbum *repræsentat* idem est, ac præsentem facere.

Supersunt hic tria alia magni ponderis momenta, quorum unumquodque sufficit ad nostram sententiam tanquam certam probandam. *Primum* est auctoritas *Eugenii IV.* in decreto edito in concilio Florentino, ipso concilio approbante, ad instructionem Armenorum, ubi sic definitum fuit: *Secundum sacramentum est confirmatio, cujus materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, et balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto. Formæ autem est: Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ordinarius minister est episcopus, et cum cæteras unctio-*

(1) *in c. 4. Quanto de consuet.* — (2) *epist. 10. c. 4. ap. Lab. tom. 11. pag. 676.*

nes simplex sacerdos valeat exhibere, hanc nonnisi episcopus debet conferre, quia de solis apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum actuum apostolorum lectio manifestat: „Cum enim audissent (inquit) apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem: qui cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu: tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum." Loco autem illius manus impositionis datur in ecclesia confirmatio. Juxta hanc definitionem *Eugenii* et concilii plures auctores dicunt, esse de fide, quod sola unctio chrismatis sit materia confirmationis. Sed huic decreto tria objiciunt adversarii.

Opponunt 1., quod, cum *Eugenius* hoc decretum edidit, jam solutum erat concilium. Sed *respondetur*, hoc non esse verum; licet enim Græci discesserint a concilio, remanserunt tamen patres Latini, et ipsimet Græci consensum ante discessum præbuere, quod concilium persisteret. Præterquam quod dicimus cum *P. Berti et communi*, esse omnino certe tenendam ab omnibus sententiam, quod Pontifex in suis definitionibus circa fidem est per se infallibilis, ut probavimus in dissertatione posita in *tract. de legibus c. 1. dub. 2. in fine ex n. 110.* Cæterum nequit dici, concilium ex discessu Græcorum solutum fuisse, prout loquuntur adversarii ex *Spondano* et *card. Pallavicino;* nam *Spondanus* anno 1439 expresse contrarium refert, dicens: *Non una cum Græcorum discessu dissipatam esse synodum Florentinam, sed continuatam cum patribus latinis annis tribus sequentibus.* Et idem testatur *Pallavicinus.*

Opponunt 2., quod *Eugenius*, assignando unctionem pro materia, non assignavit illam pro materia essentiali, sed tantum pro accidentali: prout egit assignando porrectionem instrumentorum (nulla facta mentione impositionis manuum) pro materia ordinis, in quo probabilior est auctorum sententia, impositionem manuum esse materiam essentialem, et instrumentorum porrectionem esse tantum accidentalem vel integralem, vel ad sum

mum partialem. Alii respondent cum *Menardo*, quod ideo Pontifex, loquens de sacramento ordinis, non fecit mentionem impositionis manuum, quia illa jam erat in usu apud Armenos, quibus peculiarem ecclesiæ Romanæ ritum tradere volebat. Alii respondent, ut *Gammachæus*, quod impositio jam constabat ex scriptura, et ideo omissum fuit, de ea mentionem fieri. Alii respondent, *Eugenium* fecisse mentionem tantum de instrumentis, quia pro cæteris se remisit ad pontificale, dicens: *Prout in pontificali Romano late continetur.* Sed melius respondet *P. Berti*, quod *Eugenius* in ordine designavit instrumenta tantum ut symbola munerum ab initiandis exercendorum; in confirmatione vero designat chrisma ut symbolum gratiæ, quæ per sacramentum confertur; gratia autem non confertur, nisi totalis materia essentialis applicetur. Subdo aliud responsum, quod mihi fortius videtur. De sacramento ordinis *Eugenius* loquens, nullum ibi verbum facit de impositione manuum; unde videtur illam tacuisse, sed non exclusisse; loquens vero de sacramento confirmationis expressam facit mentionem tam de chrismate quam de impositione, quæ ab apostolis in hoc sacramento adhibebatur. Idcirco, si Pontifex putasset, impositionem esse materiam ab unctione distinctam, omnino debuisset non tantum unctionem, sed etiam impositionem designare pro materia, et utriusque materiæ formas describere; alias non recta, quia non integra, sed mutilata esset ejus doctrina; ac proinde, cum *Eugenius* reticuit impositionem distinctam ab unctione, omnino dicendum, quod eam excluserit.

Opponunt 3., quod *Eugenius* in decreto dixit: *Loco illius manus impositionis dari in ecclesia confirmationem.* Ergo juxta sensum *Eugenii* impositio, quam apostoli adhibebant, nunc mutata est in confirmationem, nempe (ut addunt) in chrismationem. Sed bene *respondet Cont. Tourn.* (1), afferens verba *Bellarmini* (2), qui sic ait: *Sensus non est, chrisma esse loco impositionis manuum, quasi apostoli non usi fuerint chrismate, et nos non utamur impositione manus: sed sensus est, id-*

(1) *de confirm. c. 3. art. 1. obj. 4. 1.* — (2) *de confirm. c. 9.*

ipsum, quod apostoli faciebant, cum dicebantur imponere manus, facere nunc episcopos, cum dicuntur confirmare vel chrismare: distinguitur enim his in locis non ritus a ritu, sed modus loquendi a modo loquendi; hoc est nomen a nomine; quod enim dicebatur olim impositio manus, nunc dicitur confirmatio. Idque aperte *Innocentius III.* (1) expressit, dicens: *Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur confirmatio.* Idemque tradidit synodus Senonensis anno 1528, proferens: *Tunc* (apostolorum tempore) *impositionis manuum, nunc confirmationis appellatum est sacramentum.*

Idem ante *Bellarminum* scripsit *Hugo de s. Victore* (2): *Manus impositio, quæ usitato nomine confirmatio vocatur, qua christianus unctione chrismatis per impositionem manus in fronte signatur, solis episcopis debetur, sicut in primitiva ecclesia soli apostoli per impositionem manuum Spiritum sanctum dabant.* Idem scripsit *Thomas Waldensis* (3), qui amplius addit, non esse fidelem, qui veliet credere, quod apostoli hoc sacramentum conferebant per manus impositionem sine unctione; en ejus verba: *Non recte ergo colligunt dicentes, in confirmatione non fuisse oleum unctionis vel chrismatis in primitiva ecclesia, sed ad acceptationem Spiritus sancti fuisse tantum manus impositas.* Deinde subdit: *Nemo igitur dicat, qui vult esse fidelis, quod sacramentum confirmationis fiebat sine unctione per solam manus impositionem ab apostolis; non enim minus manus imponit, qui ungendo imponit.* Accedit *Petrus Aureolus* in suo orthodoxo, edito expensis cleri gallicani, ubi auctor, loquens de sensu ss. patrum circa materiam confirmationis, inquit: *Non enim* (patres) *manus impositionem et chrismationem in confirmationis sacramento tantum conjunctas esse voluerunt, sed in unam singularemque actionem conclusas. Quarè non dicunt, præberi unctionem et manus impositionem, sed unctionem impositione manus.* Et citat *Bedam* aliosque patres; deinde addit: *Atque hinc factum est, ut decretum sit, chrismationem*

(1) *in cap. Cum venisset* §. *Per frontis.* — (2) *lib. 2. de sacrament. part. 3. c. 2.* — (3) *tom. 2. de sacram. c. 113.*

ab episcopo pollice faciendam, id est imponendo manum. Atque hæc consuetudo jam omnibus deinceps sæculis accepta et perpetuo ecclesiæ usu ad nos perducta est, a quo nec primis sæculis alienæ fuisse videntur Orientis ecclesiæ. Unde in fine ibi ait: *Impositionem, quæ fit in principio, cæremoniam esse sacramento confirmationis prævium, qua neophyti præparentur ad suscipiendam Spiritus sancti gratiam.* Sed quid significat illa elevatio manuum? Respondet *P. Berti* (1), quod per illam cæremoniam episcopus se commonstrat orantem invocare Spiritum sanctum super confirmandos.

Alterum momentum est illa celebris regula ab omnibus accepta *s. Augustini* (2), ubi dicitur: *Quod universa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi apostolica auctoritate traditum rectissime creditur.* Id prius docuit *s. Basilius* (3), ubi dixit, omnino credenda esse *dogmata et instituta, quæ in ecclesia prædicantur, et quæ non ex doctrina scripto prodita accepimus, sed ex apostolorum traditione in mysterio, id est in occulto tradita nobis fuerint.* Hinc bene arguit *Cont. Tournely* (4), quod, cum ab ipsis primis sæculis unctio in confirmationis sacramento usurpata sit, et deinceps semper retenta, licet scriptura nullam de unctione mentionem fecisset, tenendum est ex traditione apostolorum et consequenter ex institutione Christi, quod hoc sacramentum ab initio ipsis temporibus apostolorum cœperit conferri per impositionem manuum conjunctam cum chrismatis unctione.

Quod autem semper unctio ab initio usque nunc adhibita fuerit in ecclesia tam latina quam græca, constat ex traditione patrum. De hoc primum non leve fundamentum habetur ex Apostolo in *2. Cor. 1, 21. et 22.*, ubi dicitur: *Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, et qui unxit nos Deus, qui et signavit nos et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Hæc verba interpretantur de sacramento confirmationis *Joannes Chrysostomus*, *Hilarius et Theodoretus* in hunc locum, ac *Ambrosius* (5). Præterea illud: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei*,

(1) *cap. 6.* — (2) *in lib. 4. de baptis. c. 24.* — (3) *lib. de Spiritu sancto c. 27.* — (4) *de confirm. c. 3. art. 1.* — (5) *lib. de his, qui initiantur c 7.*

in quo signati estis. (*Ephes 4., 30.*), explicat de sacramento confirmationis *s. Augustinus* (1). Præterea illud *s. Joannis: Unctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis* (*1. epist. 2, 27.*), sic explicatur a *s. Cyrillo Hierosolymitano* (2): *Sanctum hoc unguentum non amplius est unguentum nudum, neque commune, postquam jam consecratam est, sed est chrisma, quod Christi et Spiritus sancti, id est divinitatis ejus præsentiam efficit, quo frons et alii sensus* (loquitur de ritu græco) *corporis tui symbolice inunguntur; et corpus equidem perungitur, anima vero sancto vivificoque Spiritu sanctificatur.*

S. Justinus (3) ait: *Deinde in sacro lavacro, quæ dicta sunt symbolis peractis, post illa unguento consignamur.* Theophylus (4), qui vixit anno 170, scripsit: *Certe nulla alia ex re Christianorum nomen traximus, quam quod divino oleo perfundimur.* S. Irenæus (5): *Tum autem eum, qui initiatus est, opobalsamo inunguntur; hoc enim unguentum fragrantiæ illius, quæ omnia exuperat, typum esse ajunt.* Tertullianus (6): *Exinde egressi de lavacro perungimur benedicta unctione de pristina disciplina. In nobis carnaliter currit unctio, sed spiritualiter proficit.* Nota: *de pristina disciplina.* Cornelius Papa (7): *Novatus jacens in lecto pro necessitate perfusus sit, nec reliqua in eo, quæ baptismum subsequi solent solemniter, adimpleta sint, nec signaculo chrismatis consummatus sit, unde nec Spiritum sanctum unquam potuerit promereri.* S. Cyprianus (8): *Ungi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, ut accepto chrismate, id est unctione, esse unctus Dei et habere in se gratiam Christi possit.* Concilium Constantinopolitanum I. in *can. 7.*, loquens de hæreticis venientibus ad ecclesiam catholicam, sic docet: *Dantes quidem libellos, et omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit ut sancta Dei catholica et apostolica ecclesia; et signatos sive unctos primum sancto chrismate et fron-*

(1) *l. 15. de ss. Trinitate c. 26.* — (2) *in catech. 3. myst.* — (3) *in respons. ad orthod. q. 137.* — (4) *lib. ad autolycum versus finem.* — (5) *lib. 1. c. 18.* — (6) *lib. 2. de baptis. c. 7.* — (7) *apud Eusebium lib. 6. hist. eccles.* — (8) *epist. ad Numidas.*

tem et oculos et nares et os et aures, et eos signantes dicimus, signaculum doni Spiritus sancti. S. Basilius (1): *Consecramus aquam baptismatis et oleum unctionis; ex quibus scriptis? nonne a tacita secretaque traditione? ipsam porro olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit?* S. Ambrosius (2): *Post hæc, id est post baptisma susceptum, utique ascendisti ad sacerdotem; omnes enim in regnum Dei et in sacerdotium ungimur gratia spirituali.* Innocentius I. (3) scripsit: *Solos episcopos in fronte ex oleo signare, cum tradunt Spiritum Paracletum.* S. Augustinus (4): *Unctio spiritualis ipse Spiritus sanctus est, cujus sacramentum est in unctione visibili.* Et alibi (5): *Ungimur enim modo in sacramento, et sacramento ipso præfiguratur quiddam, quod futuri sumus.* *S. Leo* (6) ait, ad episcopos spectare, *chrismate baptizatorum frontem signare.* *S. Gregorius Magnus* in suo sacramentario scribit: *Neophytos confirmari, dum episcopus tincto pollice in chrismate facit crucem in fronte.*

Omitto autem alios innumerabiles scriptores, qui post sæculum V. de unctione chrismatis loquuntur: nam *Du-Hamel* (7) testatur, quod ipse *Sirmondus* fatetur, in primis tribus sæculis unctionem junctam fuisse cum impositione manus, et sic etiam usu receptum est post ætatem *Innocentii I.* in posterum; additque *Du Hamel*, in hoc omnes cum *Sirmondo* consentire theologos.

Attenta igitur ex una parte regula laudata *s. Augustini*, quod omnia, quæ universa tenet ecclesia, nec ab aliquo concilio instituta esse novimus, sed semper usu recepta in ecclesia fuerunt, ex traditione apostolorum derivasse credendum est. Et posito ex alia parte, quod ecclesia semper et ubique usum chrismatis servaverit, prout supra ostensum est, omnino tenere debemus, hujusmodi usum descendisse ab apostolis, a Christo edoctis, utpote in re ad sacramenti materiam pertinente; nam etiam apostoli, ut bene advertit *Suarez* (8), *habebant alligatam potestatem in sacramentis instituendis a Christo.* Propterea omnino tenendum est, apostolos in col-

(1) *lib. de Spiritu sancto c. 17.* — (2) *lib. de initian. c. 6.* — (3) *epist. ad Decentium.* — (4) *tract. 111. in epist. Joannis n. 5.* — (5) *in psalm. 26.* — (6) *epist. 88.* — (7) *c. 2. n. 5. et 6.* — (8) *sect. 4.*

latione hujus sacramenti chrismatis unctione usos fuisse; sicut jam olim expresse docuit *Fabianus Papa* (1), ubi loquens de chrismate deque obligatione illud quotannis renovandi, ait: *Ista a ss. apostolis et successoribus eorum accepimus et vobis tenenda mandamus.*

Cum ergo legitur *act. 8.*, quod apostoli dabant Spiritum sanctum imponendo manus, et una tantum ibi, non duplex impositio nominatur: siquidem, si ipsi sacramentum confirmationis ministrabant, ea impositio erat ab unctione indistincta. Nec refert, quod in scriptura expressa non facta fuerit mentio unctionis; sicut enim in *actis* non fit expressa mentio baptismi conferendi in nomine trium divinarum personarum, sed tantum in nomine Christi (*baptizati sunt in nomine Domini Jesu actor. 19, 5.*), nec proinde arguitur, apostolos baptizasse in solo nomine Jesu; ita, quamvis *in actis* non fiat expressa mentio unctionis, ex traditione tamen probatur confirmatio collata fuisse per unctionem cum impositione conjuncta. *Multa alia*, scribit *s. Hieronymus*, *quæ per traditionem observantur*, *auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt.*

Idque conforme est doctrinæ *s. Thomæ* (2) sic docentis: *Ubi sensibilia signa miraculose exhibeantur divinitus, non erat necessaria sensibilis materia sacramentalis. Utebantur tamen apostoli communiter chrismate in exhibitione sacramenti, quando hujusmodi signa non exhibebantur; dicit enim Dionysius* (3): *Est quædam perfectiva operatio, quam duces nostri (id est apostoli) chrismatis hostiam nominant.* Atque ex his omnibus patet, quam improbabilis sit opinio *Sirmondi*, qui dicit, unctionem chrismatis esse tantum materiam accidentalem hujus sacramenti. Hanc opinionem *Gregorius a Valentia* censet erroneam; *Sotus* autem (apud ipsum) putat hæreticam; *P. Berti* scribit, quod ipsa saltem a temeritatis nota nequit excusari. Consequenter falsa pariter est opinio *Du-Hamel*, qui ait, probabile esse, quod unctio in confirmatione sit tantum necessaria necessitate præcepti, non autem sacramenti.

(1) *in epist. 2. ad Orientales; vide can. 18. Litteris de consecr. dist. 3.* — (2) *3. p. q. 72. art. 1. ad 1.* — (3) *de ecclesiast. hierar. c. 4.*

Tertium momentum, quo magis firmatur nostræ sententiæ certitudo, habetur ex declaratione *Benedicti XIV.*, qui in epistola encyclica, quæ incipit: *Ex quo primum*, ad archiepiscopos et episcopos ritus græci etc., data 1. Martii anno 1756, ubi Pontifex §. 51. memorata controversia, quæ agitatur in ecclesia latina inter theologos, an impositio manuum et unctio chrismatis sint materia distincta vel indistincta hujus sacramenti, dicit: *Unicuique licet eam sequi partem, quæ magis ipsi placuerit.* His verbis significat, contrariam primam sententiam prout tutiorem utique posse teneri, sed etiam amplecti posse nostram sententiam ut tutam et moraliter certam; alioquin, cum agatur hic de materia sacramenti, docere nequisset, quod liceat sequi partem, quæ unicuique placuerit. Præterea in fine prædicti §. 51. addit: *Nemini fas est asserere, in ecclesia græca non adesse sacramentum confirmationis. Si quis enim hanc opinionem tueretur, huic manifeste obstaret vetus orientalis disciplina, quam apostolica sedes optime perspectam habuit, nec unquam damnavit aut improbavit, juxta quam in Græcorum ritualibus libris nulla fit mentio de manuum impositione, tanquam materia adæquata aut inadæquata sacramenti confirmationis.* Sed id, quod magis urget et omnino tutam nostram sententiam reddit, est illud, quod mox deinde subdit *Benedictus* in sequenti §. 52., ubi tradens, quid tuto sentiendum sit de materia et forma sacramenti confirmationis in ecclesia latina, prout ibi summarium breviat, sic docet: *Quod itaque extra controversiam est, hoc dicatur: nimirum in ecclesia latina confirmationis sacramentum conferri adhibito sacro chrismate sive oleo olivarum, balsamo commixto et ab episcopo benedicto, ductoque signo crucis per sacramenti ministrum in fronte suscipientis, dum idem minister formæ verba pronuntiat.* Ibi igitur extra controversiam esse docet, valide sacramentum conferri cum sola chrismatis unctione adhibita per manum episcopi, et unicam esse formam eam, quæ unctionem comitatur.

Qui autem huic declarationi dogmaticæ Pontificis in hac constitutione totam ecclesiam docentis in re, quæ ad fidem pertinet, acquiescere nollet, aliud objicere non posset, quam Pontificem, etiam ubi ecclesiam docet, non

esse infallibilem. Sed huic ita loquenti *P. Suarez et P. Bannez* responderent, quod ejusmodi oppositio nequit a temeritate excusari ; imo *Bellarminus* (1) scribit, *videri omnino erroneam et hæresi proximam.*

Juxta autem nostram sententiam, quod materia totalis adæquata confirmationis est unctio chrismatis manu episcopi peracta, advertendum est, de essentia sacramenti esse 1., ut unctio fiat *in fronte*, prout habetur ex *cap. unic. de sacr. unction.* et ex decreto *Eugenii IV.* juxta communem sententiam, quam tenent *Suarez*, *Coninch.*, *Layman et alii cum Salm.* (2) ; 2., ut unctio fiat *in forma crucis*, juxta *s. Thom.* (3), quem communiter etiam doctores sequuntur (4) ; 3., ut unctio fiat *per manum ipsius episcopi ministrantis*, prout docent *Suar.*, *Castrop.*, *La Croix et alii cum Salm.* (5). Hæc de materia hujus sacramenti ; sed observa dicenda de ejus forma, quæ ad confirmanda hic dicta valde conferunt.

165. — „1. Etsi ex necessitate præcepti unctio fieri „debeat pollice manus dexteræ : valida tamen esset, si „fieret digito etiam sinistræ manus ; quia vere fieret per „impositionem manus episcopalis (6). Peccabit tamen epi„scopus graviter contra universalis ecclesiæ morem. *Vide Laym.* (7) *et Escob.* (8), ubi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

Communius cum *Busemb.* sentiunt *Laymann* (9), *Renzius* (10) *cum Coninchio*, *item Suar. et Reg.* (11), peccare graviter episcopum, qui alio digito quam pollice dexteræ manus ungeret ; tum quia ageret contra rubricam et usum ecclesiæ in re gravi, tum quia ad hunc effectum ungitur in consecratione episcopi ejus pollex, ut ait *Renzius.* Sed *Escob. l. c. cum Trull.*, *Nugno et Diana* (12) *cum Dic.*, *Aversa et Tamb.* (13) dicunt, esse probabile, id non excedere culpam venialem ; et revera non patet, omissio-

(1) *lib. 4. de Pontif. c. 2. vers. ex his.* — (2) *de confirm. c. 2. p. 2. n. 24.* — (3) *3. p. q. 72. a. 4. ad 3.* — (4) *ap. Salm. ib. n. 25.* — (5) *ib. n. 26.* — (6) *ita Præp. et alii. (cum Viva de confirm. q. 3. art. 1. n. 3., Laym. c. 2. in fine., Pal. p. 3. n. 4., Suar. d. 33. sect. 3., Renzius c. 2. q. 6. cum Coninch. et Hurt.) contra Suar.* — (7) *hic. c. 2.* — (8) *tom. 7. ex. 3.* — (9) *c. 2. n. 5.* — (10) *de confirm. c. 1. q. 6.* — (11) *apud Escob. eod. tit. n. 112.* — (12) *p. 3. tr. 4. rest. 22.* — (13) §. *2. n. 7.*

nem prædictæ cæremoniæ pertingere ad peccatum mortale. Unde dicunt, quod, si episcopus prædictum pollicem infirmum haberet, licite posset alio digito ungere. Minime autem constat, quod pollex episcopi ad hunc finem ungitur; nam in pontificali habetur, quod post unctiones pollicis et indicis episcopi utriusque manus deinde ambæ ejus manus totæ unguntur: ut pariter fit in unctione manuum initiandorum ad presbyteratum.

166. — „2. Probabile est, requiri ad valorem sacra„menti, ut unctio fiat ab episcopo immediate, nullo in„strumento mediante. Ita *Filliucius et Laymann* contra „quosdam; quia debet fieri per impositionem manus. (1).

Dicunt *Henr.*, *Vivald. etc. ap. Croix* (2), posse fieri confirmationem penicillo sive alio medio instrumento: sed merito hanc opinionem rejiciunt *Laym.* (3), *Holzmann* (4), *Croix l. c. et Viva* (5) *cum Suarez*, *Coninch. et aliis communiter*. Ratio, quia tunc deficeret immediata impositio manus ministri, quæ omnino requiritur; illa autem mediata impositio improprie impositio dicitur. Nec obstat dicere, quod extrema unctio valide ministratur medio instrumento, ut dicemus *n. 710*. Nam bene respondet *Holzm.*, quod ibi non requiritur ad valorem sacramenti impositio manus, sicut requiritur in confirmatione. Circa autem quantitatem chrismatis, ea sufficit et requiritur, quæ satis sit ad ungendam frontem confirmandi in figuram crucis (6).

167. — „*Resp. IV.* Forma vera et necessaria in ecclesia „latina est: *Signo* (ut habet Trid.) vel *consigno* (ut habet „*s. Thom.*) *te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis*, „*in nomine Patris etc.* In qua utrum de essentia sit, ut „utraque actio signandi et ungendi expresse significe„tur, disputant scholastici. (7)

Quatuor adsunt sententiæ circa formam confirmationis: *Prima sententia* est eorum, qui tenent, solam impositionem manuum esse adæquatam materiam hujus sacramenti,

(1) *Escob. t. 7. ex. 3.* — (2) *l. 6. p. 1. n. 380.* — (3) *tr. 3. c. 2.* — (4) *tr. 2. n. 198.* — (5) *de confirm. q. 3. art. 1. n. 4.* — (6) *ut Suar. d. 38., et Salm. de confirm. c. 2. p. 2. n. 28. cum Pal. et Bonac.* — (7) *Laymann et Fill. t. 3. d. 10., Coninch. l. c. art. 4., Diana r. 27.*

deo dicunt, formam esse solam orationem, quæ præcedit unctionem; sed hæc sententia est omnino falsa, prout probavimus supra *n. 164.*

Secunda sententia est eorum, qui tenent, tum impositionem manuum, quæ unctionem præcedit, tum unctionem ipsam esse materias partiales; unde dicunt, formam coalescere ex dicta oratione præcedenti et ex verbis unctionem comitantibus, et sic sentiunt *Juenin.*, *Natal. Alexand.*, *Gotti et Tournely.*

Tertia sententia singularis est *Continuatoris Tournely*, nempe *P. Colleti* (1), ubi difficulter percipi potest, qua firma ratione hic alias doctus auctor pro unica materia, quam ipse tuetur adesse in hoc sacramento, deinde velit eam duplici forma indigere.

Quarta sententia est nostra et communis, quam defendunt omnes auctores citati supra *n. 164. v. hic cadit*, eisque se associat *P. Concina*, qui, licet tenuerit *t. 7. de confirm. c 2.*, duplicem esse materiam hujus sacramenti, attamen *cap. 3. n. 5.* sentit, unam esse formam. Dicimus igitur, quod, sicut totalis materia adæquata confirmationis est unctio chrismatis adhibita per manum episcopi, sic totalis forma sunt verba, quæ episcopus ungendo profert: *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* Sic docuit *s. Thomas* (2), et sic definivit *Eugenius IV.* cum concilio Florentino in decreto ad Armenos, dicens: *Forma autem est: Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis*, cum aliis verbis, quæ retulimus supra *citato n. 164.*, quibus, licet Pontifex mentionem faciat expresse de oratione apostolorum *act. 8.*, nullam tamen aliam docet esse formam, quam hanc mox supra descriptam. Hinc infertur, quod *Eugenius* non solum tacuit, sed omnino exclusit omnem aliam formam præter hanc; aliter non recte, quia non integre, ecclesiam docuisset. In hac autem forma, ut docet *s. Thomas*, adæquate omnia explicantur, quæ in hoc sacramento continentur, nempe *signum* militiæ Christi, cui adscribuntur confirmati per illa verba: *Signo te signo*

(1) *de confirm. c. 4.* — (2) *3. p. q. 72. art. 4.*

crucis: effectus sacramenti, id est gratia roborans per illa verba: *Confirmo te chrismate salutis:* et *causa* gratiæ, nempe ss. Trinitas per illa verba: *In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.* Accedit auctoritas catechismi Romani, qui instruens de hoc sacramento §. 12. dicit, *hanc esse perfectam et absolutam hujus sacramenti formam.* Additque, quod *auctoritas ecclesiæ catholicæ non patitur, nos ea de re quidquam dubitare.* Accedit et concilium Bituricense sub anno 584 et anno sequenti approbatum (1), ac demum a *Sixto V.* probatum; ibi dictum fuit: *nullam in administratione hujus sacramenti formam debitam, et qua uti consuevit ecclesia, esse, quam: Consigno te chrismate salutis.* His momentis ductus *P. Concina l. supra cit.* scribit, a nostra sententia utpote communi non esse recedendum, nempe formam adæquatam esse tantum verba, quæ unctionem comitantur.

Objiciunt adversarii illud *act. 8.: Oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum.... Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum.* Unde dicunt: Si oratio erat forma, quam apostoli adhibebant, et nunc in unctione chrismatis nulla habetur oratio, ergo forma saltem partialis est oratio, quæ in principio dicitur ab episcopo, dum manus elevat. Respondet *Bellarminus* (2), quod neque aliorum sacramentorum formæ habentur expressæ in scripturis; nusquam enim (ait) scriptum est, in baptismo dicendum esse: *Ego te baptizo;* quapropter, inquit, quod verbum Dei traditum satis testatur morem universæ ecclesiæ. Idem sentit *s. Thomas* (3), dicens: *Multa enim servabant apostoli in sacramentorum collatione, quæ in scripturis communiter propositis non sunt tradita. Unde Dionysius* (4) *dicit: Consummativas invocationes (id est verba, quibus perficiuntur sacramenta) non est justum scripturas interpretantibus, neque mysticum earum, aut in ipsis operatas ex Deo virtutes ex occulto ad communem adducere, sed nostra sacra traditio sine pompa (id est occulte) eas edocet.* Quapropter *P. Suarez* (5), angelici Doctoris vestigia se-

(1) *tit. 20. de confirm. can. 3.* — (2) *de confirm. c. 10. object. 1.* — (3) *l. c. art. 4. ad 1.* — (4) *c. 7. eccl. hier.* — (5) *l. c. in s. Thom. disp. 33. sect. 5.*

quens, scribit, per verba illa: *Oraverunt, ut acciperent Spiritum sanctum*, vel non significari formam, sed tantum præambulam orationem, quam præmittebant apostoli, ut baptizati Spiritum sanctum reciperent, prout etiam modo fit in ecclesia: vel dicendum esse, formam unctionis: *Signo te* etc., orationis nomine significari, *quia virtualem deprecationem ipsa continet, quatenus divinæ virtuti et promissioni innititur.*

Nec censendum, hoc gratis *Suarium* asseruisse; nam in ordine Romano, citato ab *Alcuino* et *Amalario*, qui fuerunt ante annum 800, *in officio sabbati sancti* dicitur, quod episcopus *per modum orantis* pronuntiat verba: *Signa eos, Domine, signo crucis.* Ac deinde, dum ungit, dicit: *Ego te confirmo in nomine Patris etc.* Unde ait *Bellarminus* (1), quod, cum dicimus: *Signo te etc., semper significamus, Deum esse, qui signat principaliter, et hominem, qui signat ministerialiter.* Idque confirmat *Bellarm.* (2), scribens: *Formæ sacramentorum passim a patribus dicuntur preces mysticæ, licet interdum proferantur per verbum indicantis: nam semper a Deo expectatur et petitur principalis operatio.*

Tanto magis hoc dici valet, dum constat, formam hujus sacramenti olim in unctione chrismatis fuisse expresse deprecatoriam; ut legitur apud *s. Ambrosium* (3), ubi hæc forma: *Deus, qui te regeneravit, omnipotens, concessitque tibi peccata, ipse te ungat in vitam æternam.* Addit *Continuator Witasse* (4) ex *Menardo* et *Morino*, formam usque ad nonum sæculum fuisse deprecativam, unde subdit: *Nihil impedire, quominus hæc forma* (signo te etc.), *licet indicativa, invocatio sit Spiritus sancti etc.* Huic porro congruit id, quod scripsit *s. Leo* (5): *Qui baptismum ab hæreticis receperunt, sola sancti Spiritus invocatione per impositionem manuum confirmandi sunt.* Observa: *sola sancti Spiritus invocatione*, quæ jam in hodierna forma habetur per illa verba: *in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.*

Cæterum, quidquid de priscis ritibus sit circa hujus

(1) *cit. cap. 10.* — (2 *eod. c. 10. obj 1.* — (3) *lib. 2. de sacr. c. ult.* — (4) *in q. 3. de forma confirmationis art. 3.* — (5) *ep. ad Nicetam c. 7.*

sacramenti administrationem, in qua plures mutationes acciderunt, dicimus, quod, si certum est, unam esse materiam totalem confirmationis, nempe chrismationem per manum episcopi adhibendam, ut probavimus supra *n. 164*, consequenter dicendum, non duplicem, sed unam esse formam. Objiciunt contrarii: Sed in confirmatione adsunt impositio manuum et unctio chrismatis, idcirco oratio, quæ præcedit chrismationem, est forma respondens impositioni: verba autem, quæ postea profert episcopus chrismando, est forma respondens unctioni. Sed hic jacet nodus quæstionis, quæ inter nos et adversarios agitur; hunc autem nodum solvere opus est. Libet adversariis supponere, in hoc sacramento duplicem materiam concurrere, vel ut supponit *P. Collet*, adesse duplicem actionem in ipsamet materia, nempe impositionem et unctionem; sed jam supra demonstratum est, ubi egimus de materia, quod impositio et unctio nec sunt duæ materiæ disjunctæ, nec duæ actiones unius materiæ, sed unica, singularis et individua actio, nimirum unctio adhibita per manum episcopi: ita ut to *unctio* est actio, to autem *per manus episcopi* non est actio distincta sive disjuncta, sed est tantum modus unctionis institutus a Christo, quatenus unctio a solo episcopo, et non ab alio est peragenda.

Hoc est illud, quod scripsit *Bellarminus* (1), ubi sapienter animadvertit, quod ss. patres, dicendo, dari Spiritum sanctum in uno loco per impositionem, in altero dari per unctionem, apparet intellexisse, quod utraque res, nempe unctio et impositio, eadem est, scilicet unctio imponendo manum, sive impositio manus ungendo. Sic etiam scripsit *Thomas Waldensis* (2): *Nemo dicat, quod olim sacramentum fiebat sine unctione; non enim minus manus imponit, qui ungendo imponit.* Idem expressius scripsit *Petrus Aureolus*: *Non enim manus impositionem et chrismationem* (patres) *tantum conjunctas esse voluerunt, sed in unam singularemque actionem conclusas; quare non dicunt, præberi unctionem et manus impositionem, sed unctionem impositione manus.* Et revera *Innoc. III.* (3) id tradidit, dicendo: *Per fron-*

(1) *de confirm. c. 9.* — (2) *de sacram. c. 113.* — (3) *in c. unic. de sacr. unct.*

is chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur confirmatio. Et alibi (1) scripsit: *Ut est sacramentum confirmationis, quod chrismando renatos soli debent episcopi per manus impositionem conferre.* Dicendo igitur Pontifex: *chrismando per impositionem manus*, patenter docet, eamdem actionem esse chrismare et imponere manus, dum in ipsa chrismatione impositio manus necessario continetur. *Ipsa enim unctio et signatio*, ait *Bellarm.* (2), *manus impositio rectissime dicitur. Unde Marci 7., cum postulassent quidam, ut Dominus manus imponeret lunatico, ille id fecit; nam digito tetigit linguam et aures ejus.* Si autem materia proxima confirmationis una est actio, nempe unctio per manus impositionem sive impositio manus ungendo, ideo unicæ actioni seu unicæ materiæ unica pertinet forma. Præterea certum est, per plura sæcula a tempore *s. Thomæ* usque ad ætatem recentiorum nostram sententiam oppugnantium omnes scriptores unanimiter tenuisse, quod hujus sacramenti unctio chrismatis est unica materia, et unica forma sunt verba episcopi unctionem comitantia. Atque hinc est, quod episcopi communiter non satagunt ut omnes confirmandi sint præsentes in principio ritus, cum minister elevans manus profert orationem, nec dubitant, ipsi confirmare eos, qui, postquam primus ille ritus jam est completus, accedunt.

His omnibus accedit declaratio supra allata *Benedicti XIV.* in constitutione *Ex quo primum*, ad episcopos græcos anno 1746 die 1. Martii, cujus verba hic expedit repetere: *Quod itaque extra controversiam est, hoc dicatur: Nimirum in ecclesia latina confirmationis sacramentum conferri adhibito sacro chrismate etc., dum idem minister formæ verba pronuntiat.* Ibi igitur non fit mentio de alia materia quam de unctione chrismatis per manum episcopi, nec de alia forma quam de verbis prolatis ab episcopo, dum ungit; et sic docet Pontifex, extra controversiam esse, quod in ecclesia latina sacramentum confirmationis confertur. Si alicui hæc declaratio non sufficit, bene sufficit mihi et aliis, qui constanter tenemus, summum Pontificem, ubi loquitur docens ecclesiam in re ad fidem pertinente, numquam errare posse.

(1) *in c. Quanto 4. de consuet.* — (2) *c. 2.*

168. — Hinc notandum cum *Salm.* (1) *et communi DD.*, quoad formam substantiales esse et sacramentum invalidare omnes mutationes sequentes, scilicet: 1. si omittatur verbum *signo* vel *confirmo;* 2. si omittatur expressio ss. Trinitatis; 3. si omittatur verbum *te;* 4. si omittantur verba *signo crucis* vel *chrismate salutis.* Dicere autem *corroboro* pro *confirmo* esset mutatio accidentalis (2); sicut etiam dicere *sanctificationis* pro *salutis* (3).

169. — *Quæritur hic*, an sit valida forma, quam adhibent Græci in hoc sacramento, dicendo: *Signaculum doni Spiritus sancti*, significantem, signo illo donari Spiritus sancti munera. Affirmant communiter DD. cum *Arcudio*, et sic, refert *Illsung apud Croix* (4), declarasse *Urbanum VIII.* Unde improbabiliter *Viva* (5) dubitat de validitate sacramenti cum hac forma collati, eo quod in ea deest invocatio ss. Trinitatis; nimis enim durum est dicere, quod tota ecclesia græca hoc careat sacramento. Præterquam quod verosimiliter dicunt *Tourn.* (6) *et ejus Contin.* (7) *et Juenin.* (8), quod apud Græcos non minus quam apud Latinos bene invocantur in hoc sacramento personæ ss. Trinitatis, cum tali tamen differentia, quod in ecclesia latina ss. Trinitas invocatur post unctionem, in græca vero invocatur antea in oratione præcedenti.

Tres autem sunt effectus hujus sacramenti: 1. *character* (9); 2. *gratia*, id est robur speciale ad prælianda prælia Domini: imo ex *cap. Novissime de consecrat. dist. 5.* declaratur, in confirmatione conferri gratiæ Spiritus sancti plenitudinem, similem illi, quam acceperunt apostoli in die pentecostes, ut docet catechismus Romanus (10). Et etiam aliquando per hoc sacramentum prima gratia confertur (11). 3. Effectus est *cognatio spiritualis*

(1) *de confirm. c. 2. p. 3. n. 33. ad 43.* — (2) *ut Salm. ibid. n. 44. cum Soto, Gran. et aliis.* — (3) *ut s. Thom. d. art. 4. ad 1., Valent. et Salm. n. cit. cum aliis communiter.* — (4) *n. 383.* — (5) *de confirm. q. 3. art. 1. n. 6.* — (6) *præl. theol. de confirm. quæst. 1. art. 4.* — (7) *hic cap. 4.* — (8) *t. 7. pag. 205.* — (9) *ut ex Trident. sess. 7. can. 9. et ex decr. Eugen. IV.; vide Salm. de confirm. c. 3. p. 1. n. 2. et Croix n. 383.* — (10) *de sacr. confirm. n. 21.* — (11) *ut docent s. Thom. art. 7. ad 2. et Salm. ibid. n. 4. cum Suarez, Pal., Laym., Bon. etc. juxta dicta n. 84.*

eodem modo, quo dictum est *de bapt. n. 156. in fine.* (1).

DUBIUM II.

Quis sit minister, et quod subjectum.

170. *An soli episcopi sint ministri confirmationis.*
171. *An peccet graviter episcopus confirmans non suos.*
172. *Et quam pœnam incurrat.*
173. *An autem possit præsumere consensum aliorum episcoporum.*
174. *Quær. 1., an confirmans et confirmandus debeant esse jejuni. Quær. 2., an confirmatio ministranda sit in ecclesia; et an conferri possit in die feriali et vespere.*
175. *Quando teneatur episcopus confirmare.*
176. *Quinam valide confirmentur.*
177. *An infantes.*
178. *An sit illicitum pueros confirmare sine causa.*
179. *Quæ dispositio ad confirmationem requiratur.*
180. *An licite confirmentur amentes.*

170. — „Resp. I. Minister ordinarius validæ confir-„mationis est solus et omnis episcopus, etiam excom-„municatus vel hæreticus: ex commissione autem vel „delegatione Pontificis etiam simplex sacerdos. Est com-„munis (2).

Quæritur, an Papa possit committere simplici sacerdoti facultatem confirmandi. Certum est, solum episcopum esse ministrum ordinarium hujus sacramenti: u sancivit *Innoc. III.* (3), ubi dixit: *Cum cæteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc* (scilicet chrismationis) *nonnisi summus sacerdos, id est episcopus, debet conferre.* Et idem definivit *Tridentinum* (4) ubi: *Si quis dixerit, sanctæ confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit.* Dubium autem fit, an ex concessione Pontificis possit simplex sacerdos con-

(1) *ita ex c. Veniens de cogn. spir., Viva q. 3. art. ultim. n. 1., Salm. tr. cit. c. 4. p. 3. n. 45., Croix n. 402.* — (2) *vide Fern., Laym. l. 5. t. 3. c. 6, Bonac. d. 3. p. 2.* — (3) *in cap. un. de sacra unctione §. Per frontis.* — (4) *sess. 7. c. 3.*

firmare tanquam minister extraordinarius. Negat *Viva* (1) *ac Salm.* (2) *cum communi*, ut asserunt: sed vera sententia affirmat cum *s. Thoma* (3), *Petroc.*, *Concina*, *utroque Tournely* (4), *Croix* (5) *cum Pal.*, *Aversa et aliis pluribus*. Idque hodie non amplius dubitandum ex bulla *nostri ss. P. Benedicti XIV.* incipiente: *Eo quamvis tempore*, edita 4. Maji 1745, ubi Pontifex indulsit, ut Cophtis sacerdotes missionarii pro necessitate possint ministrare confirmationem, additque, hoc non esse novum, sed usitatum a *s. Gregorio Magno* et aliis Pontificibus; refertque *P. Zacharia* (6), *Eugenium IV.* concessisse cuidam religioso Franciscano missionario facultatem non solum confirmandi, sed etiam chrisma conficiendi.

171. — „1. Etsi episcopus graviter peccet, si vel in „aliena diœcesi vel sibi non subditos confirmet sine „proprii episcopi consensu, saltem tacito, propter de„fectum jurisdictionis:" (*Episcopus confirmans in aliena diœcesi, etiam subditos suos, incurrit suspensionem a pontificalibus ipso jure.* (7) „valida tamen est confirmatio, „quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed „præcepti tantum.

„2. Excusatur a peccato episcopus, si ex alia diœcesi „accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus consen„sus alterius episcopi, cui id gratum esse censetur: „præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel a pro„prio ægre confirmari possint. Ita contra *Bonac.* (8) „docent *Tannèr* (9), *Sa* (10) *et alii.*

172. — *Quæritur*, an episcopus possit in sua diœcesi alienos confirmare. Per se loquendo, ut ait *Busemb.*, certum est, non posse, idque vetitum illi esse sub gravi, additque *Bonac.* (11), etiam sub suspensione; sed ubi habeatur hæc suspensio, non indicat, nec ego inveni; tantum enim adest suspensio in episcopum, qui ordinat alienum subditum, ut dicemus *de ordine n. 762.* At

(1) *de conf. q. 3. art. 2. n. 1.* — (2) *de confirm. c. 4. p. 1. n. 18.* — (3) *3. part. q. 72. art. 11. ad 1.* — (4) *de minist. confirm. concl. 2.* — (5) *l. 6. p. 1. n. 386.* — (6) *ap. Croix l. 6. p. 378.* — (7) *ex Trident. sess. 6. cap. 5. et declaratione S. C. ap. Salm. de confirm. c. 4. p. 1. n. 26.* — (8) *d. 3. de sacr.* — (9) *in 3. p. d. 4. q. 4. d. 3.* — (10) *v. consecr.* — (11) *p. 2. n. 10.*

dispar quidem est ratio inter episcopum ordinantem et confirmantem; nam episcopus ordinans debet probare, quos ordinat, sed confirmans confirmat, qui accedunt. Deinde certum etiam est et commune apud DD., quod, ubi ex consuetudine id permittitur, licite fieri potest, ut dicunt *Conc.* (1), *Holzm.* (2) *Ronc.* (3) Et hanc esse praxim usu receptam, recte ajunt *Pal.* (4) *et Croix* (5).

173. — Cæterum *Bonacina l. c. cum Ang.*, *Ledesma*, *Vivaldo etc.* sentit, probabilius esse, quod in hoc non sit præsumenda ratihabitio propriorum episcoporum, nisi constet. Alii vero (6) communius et probabilius censent, episcopis licitum esse, confirmare alienos subditos; quia semper præsumitur, nisi aliter constet, tacitus consensus aliorum episcoporum, qui credendi sunt velle suas oves non privari hoc sacramento, cum nullum incommodum ex eo ipsis proveniat.

Tanto magis licite poterit episcopus confirmare ordinandum, qui affert dimissoriam sui ordinarii; quia tunc bene præsumitur consensus etiam de præsenti proprii episcopi (7).

174. — *Quæritur 1.*, an, cum ministratur sacramentum confirmationis, tam confirmans quam confirmandus debeat esse jejunus. Videtur affirmandum ex *c. Ut jejuni et c. Ut episcopi de consecrat. dist. 5.*; sed communiter DD. dicunt, hoc non esse de præcepto, sed de consilio; unde sæpe tale sacramentum confertur post prandium, præcipue cum numerosus populus est confirmandus (8); vel, ut ait *Suarez* (9), dici potest, quod lex de conferendo hoc sacramento ante prandium non est usu recepta; consuetudo enim fere jam obtinuit, ut tale sacramentum post prandium conferatur.

(1) *t. 8. pag. 216. n. 18.* — (2) *tr. 2. n. 209.* — (3) *q. 1. r. 1.* — (4) *p. 9. n. 7.* — (5) *l. 6. p. 1. n. 392.* — (6) *ut Conc., Pal. ll. cc., Laym. c. 6. s. 3., Salm. de confirm. c. 4. p. 1. n. 25. cum Tann., Henr., Barb., Sa etc. ac Croix l. c. cum Præp., Aversa, Burgh. et Delb.* — (7) *ut dicunt Viva q. 3. art. 2. n. 2., Croix d. n. 392. cum Dicast., Henr. et Salm. ibid. n. 24. cum Pal., Laym., Fag. etc.* — (8) *ita Laym. l. 5. tr. 5. c. ult. n. 2., Pal. de confirm. tr. 20. d. un. p. 10. n. 4., Coninch. q. 72. art. 12., Bonac. d. 3. de sacr. q. un. p. 2. n. 13. cum multis, Granado tr. 4. d. 2. n. 3., Salm. ibid. n. 33. et Esbob. l. 2. n. 175. cum Led., Hurt. etc.* — (9) *de confirm. d. 37. sect. 2. v. 4.*

Quæritur 2., an confirmatio debeat omnino conferri in ecclesia; et an die festivo. Putat *Nugnus* (1), esse mortale, confirmare extra ecclesiam, sicut est mortale, extra ecclesiam solemniter baptizare, cum sit (ut ait) contra usum ecclesiæ. Nihilominus probabiliter docent (2), posse absque peccato gravi ministrari confirmationem in aliquo loco decenti, etiam extra ecclesiam. Nec obstat consuetudo in contrarium; nam respondent *Bonac. et Barb. l. c.*, non esse credendum, talem consuetudinem confirmandi in ecclesia obligare sub gravi. Unde videtur obligare saltem sub levi, nisi aliqua rationabilis causa excuset, quidquid dicant *Palaus et Escobar.*

Quidquid autem sit de antiqua consuetudine circa tempus ministrandi hoc sacramentum, dicunt *Granadus et Barb. l. c. ac Salm.* (3), jam usum obtinuisse, quod confirmatio conferri possit quocumque die, festivo aut feriali, et quocumque tempore, matutino aut vespertino. Additque *Coninchius*, id esse verum etiam in locis generali interdicto subjectis (4).

175. — „3. Peccat graviter episcopus, si longo tem„pore non confirmet: quia subditos ingenti bono privat.

Hoc certum est apud omnes (5). Episcopus tenetur autem suis expensis circumire ad confirmandum, ut *Pal. et Croix*, qui tamen excipit cum *Gobat*, nisi sit rationabilis consuetudo expensas exigendi. Hinc dicit *Croix ib. cum Dic.*, peccare graviter episcopum, qui per 8 vel 10 annos differret circumire saltem per loca præcipua (6), nisi excuset moralis impossibilitas. Si autem adsit justa causa, non peccat, qui differt per tres aut plures annos (7).

An peccet graviter episcopus, non confirmans moribundum petentem? Affirmant *Bonac.*, *Quintan. etc.*: sed probabiliter *Croix* (8) *cum Escobar*, *Lugo etc.* dicit, nequa-

(1) *q. 72. art. 2. circa fin.* — (2) *Suar. dicta d. 37. sect. 1. n. 2., Bonac. dicta p. 2. n. 14., Pal. n. 6., Barb. 2. p. de potest. episcopi alleg. 30. n. 13., Escob. l. 2. n. 178. cum Hurt., Diana t. 2. tr. 3. misc. r. 17. et Salm. de confirm. c. 4. p. 1. n. 32. cum Henr. et Sa.* — (3) *ibid. n. 34.* — (4) *ex c. Responso de sent. excomm.* — (5) *vide Holzm. tr. 2. n. 210., Croix n. 388., Conc. pag. 216. n. 18., Pal. p. 9. n. 13.* — (6) *ut Pal. et Salm. ibid. n. 31.* — (7) *Croix cum Gob. etc. l. c.* — (8) *n. 390.*

quam peccare; quia excusat incommoditas et communis praxis: et adhærent *Salm.* (1).

176. — „*Resp. II.* Valide confirmantur omnes et soli „baptizati nondum confirmati. Ratio est: tum ex illo *act.* „2.: *Replevit totam domum*, tum ex usu et traditione ec„clesiæ, tum quia omnes indigent ejus effectu et sunt „capaces. Licite vero confirmantur iidem, qui valide, dum„modo constet non ponere obicem sive sacramento sive „ejus effectui. Ratio patet ex dictis.

177. — „1. Etiam infantes et rationis impotes valide „hoc sacramentum suscipiunt.

„2. Etsi quoad infantes consultius sit, differre usque „ad rationis usum, tum ob irreverentiam sacramenti, tum „ob periculum iterationis, tum ob ecclesiæ usum: nihil„ominus ob rationabilem causam etiam antea iis licite „datur, v. g.: si timeatur diuturna absentia episcopi, vel „hic ad ista loca raro veniat: item si infans sit in pe„riculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari): deni„que si sit filius principis (2)." *(Sicque sancitum fuit in concilio V. Mediolanensi, ut refert P. Zacharia* (3), *nempe quod non solum ob periculum mortis, sed etiam ob alias causas possent chrismari pueri).*

178. — Certum est apud omnes, licite confirmari infantes, si justæ accedant causæ, nempe periculum mortis, absentia episcopi etc.: ut communiter admittunt cum *Bus. Salm.* (4) *cum Suarez, Pal., Coninch. etc. ex d. Thoma* (5), ubi ait, pueris morituris dandum esse hoc sacramentum, ut majorem gloriam consequantur. Item licite confirmantur pueri, ubi talis viget usus, ut dicunt *Salm.* (6) *cum Soto et Laym.* (7) *ac Vivaldo*, qui testatur, in Hispania confirmari infantes duorum vel trium annorum. Præcisis autem his vel similibus causis commune est apud omnes, expedire, ut expectetur in confirmandis usus rationis; prout dicitur in catechismo Romano *n.* 18., ubi: *Omnibus quidem post baptismum confirmationis sacramentum posse administrari, sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis usum habuerint.*

(1) *tr. cit. c. 3. p. 2. n. 25.* — (2) *Laym. hic t. 3. c. 6., Fill. t. 1. tr. 3. c. 2.* — (3) *apud Croix lib. 6. p. 1. n. 390.* — (4) *de confirm. c. 3. p. 2. n. 16. et 17.* — (5) *3. p. q. 72. art. 8. ad 4.* — (6) *ibid. n. 18.* — (7) *c. 5. n. 2.*

Quare, si duodecimus annus expectandus non videatur, usque ad septimum certe hoc sacramentum differre maxime convenit.

Utrum autem sit illicitum, infantes ante usum rationis confirmare? Dicunt plures auctores (1), nullam agnoscere culpam in episcopo, qui infantes confirmaret; quia hæc erat antiqua consuetudo, et talis est hodie in ecclesia græca; testaturque *Vivaldus*, in Hispaniis infantes communiter confirmari in ætate duorum vel trium annorum; tanto magis, ut ajunt, quia nullibi facta videtur de hoc prohibitio. Sed id hodie amplius dici nequit, dum Pontifex *Benedictus XIV.* in *const. 129. Eo quamvis* §. 6., edita anno 1745, declaravit, in præsentiarum non licere aliquem confirmare ante usum rationis, his verbis: *Nihilominus abrogato prorsus a Romana ecclesia... ejusmodi more, consultissimis Pontificum decretis cautum est, ut renatis fonte baptismatis conferretur sacramentum confirmationis in ea solum ætate, in qua fideles.... intelligant, tantum inter se differre baptismum et confirmationem, quantum in naturali vita distat generatio ab incremento.* De cætero idem *Benedictus* post plures annos ab hac constitutione emanata in suo celebri opere *de synodo* (2) scribit, quod, licet catechismus asserat, non expedire, ut confirmatio ministretur pueris ante septennium, attamen non prohibet, ne ipsis ullo casu conferatur. Additque, quod hoc animadverso a *Sylvio*, *Suarez*, *Sylvestro*, *Roncaglia*, *Juvenino*, *card. Gotti et aliis*, affirmant ipsi, adhuc juxta præsentem disciplinam, licite posse conferri confirmationem pueris etiam ante septennium aliqua causa urgente, nempe si episcopus deberet per longum tempus a sua diœcesi abesse, aut si puer esset in periculo mortis, aut ob aliam similem causam. Loquens autem de amentibus, ait *Benedictus l. c.*, omnino ipsis ministrandam esse confirmationem.

Dubitans, an sit confirmatus, potest sub conditione confirmari; sed requiritur majus dubium, quam pro baptismo (3).

179. — Confirmandus autem existens in mortali debet

(1) *nempe Bonac. p. 4. n. 5., Escob. de confirm. n. 196., Holzm. tr. 2. n. 227., Salm. de confirm. c. 3. p. 2. n. 22. cum Granad.* — (2) *l. 7. c. 10. n. 5.* — (3) *Croix n. 393. cum Nugno, Gob. etc.*

se disponere ad sacramentum vel contritione, vel attritione una cum confessione; secus tamen, si abesset conscientia culpæ gravis (1). Confessio enim videtur esse de consilio, non de præcepto, ut communiter dicunt DD. apud *Viva l. c.*, et clare colligitur ex *cap. Ut jejuni dist. 5. de consecr.*, ubi dicitur: *Ut moneatur, confessionem facere prius.*

180. — „3. Etiam perpetuo amentes (præsertim si ali-„quando usum rationis habuerint) licite confirmantur; etsi „per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi (2)." (*Est commune cum Palao, Coninch., Bonac., Barb. et Salm.* (3) *contra Sot., Val. etc.)*

DUBIUM III.

Quæ confirmationis necessitas et cæremoniæ?

181. *An adsit per se gravis obligatio suscipiendi confirmationem.*

182. *An autem per accidens, nempe ratione vitandi 1. periculi, 2. scandali, 3. contemptus. Et quando contemptus intervenit?*

183. *An sit gravis obligatio suscipiendi confirmationem ante susceptionem primæ tonsuræ.*

184. *Quæ cæremoniæ sint servandæ in confirmatione. Et quid notandum 1. quoad vestes episcopi; 2. quoad locum chrismationis? Et an confirmandi accedere debeant jejuni.*

185. *Requiritur etiam 1. patrinus; 2. ut hic sit unus; 3. ut sit confirmatus.*

186. *Dub. 1., an peccet graviter, qui tenet non confirmatus. Dub. 2., an patrinus non confirmatus contrahat cognationem.*

187. *Requiritur etiam 4., ut patrinus sit diversus a patrino baptismi. An monachi possint esse patrini confirmationis.*

188. *An sit obliganda fascia frons confirmandi; et an sit necessaria ultima benedictio episcopi.*

181. — „Resp. I. Non est necessaria ad salutem ne-„cessitate medii, neque per se præcepti. Est commu-

(1) *ut Viva q. 3. a. ult. n. 1., Salm. de confirm. c. 3. p. 2. n. 28. cum Suar., Pal. et communi.* — (2) *ita Suar., Fill., Laym. l. c., Coninch. q. 72. art. 8. n. 83.* — (3) *ibid. n. 23.*

„nis *s. Thomæ et aliorum contra Scot. et Sylvest.* Ratio „est, tum quia ecclesia non urget ejus susceptionem „ullis pœnis: tum quia nec ex scriptura, nec traditione, „neque fine aut institutione sacramenti tale præceptum „colligitur. Et canones, qui in contrarium afferuntur, satis „explicantur de necessitate ad melius esse.

„Dixi: *per se;* quia per accidens aliquando potest esse „necessaria ad salutem ex præcepto charitatis sui vel „proximi, vel alio, v. gr. ad cavendum scandalum, vel „ratione conscientiæ, qua quis valde metuit, ne in tor„mentis deficiat sine hoc sacramento.

Unde resolves:

„1. Negligere hoc sacramentum, secluso scandalo et „contemptu, non est mortale. *Suarez*, *Laym.* (1), *Bon.* (2), „ubi ex aliis multis docet, nullum esse præceptum illud „suscipiendi.

„2. Etsi omissio ex contemptu, v. gr. si quis id nihili „faciat aut puerile aut vile habeat, sit mortalis; talis „tamen non censetur esse, cum quis ejus oblatam occa„sionem, quam postea non facile habiturus est, negligit (3).

Magna est hæc quæstio inter DD., an adsit gravis obligatio suscipiendi hoc sacramentum confirmationis.

Prima sententia affirmat, quam tenent *Merbes.*, *Cont. Tourn.* (4), *Conc.* (5), *Habert* (6) *cum Ang. et Hugone a s. Victore*, *item s. Bonav.*, *s. Antoninus*, *Alensis*, *Sylv. et Palud. apud Palaum* (7). Dicunt præfati AA., obligationem hanc oriri tam ex præcepto naturali quam positivo. Ex *naturali;* quia grave detrimentum sibi infert, qui in lucta tentationum negligit se munire magno robore hujus sacramenti, ad hunc finem instituti. Ex *positivo;* tum divino, ut probatur ex *act. 1.*, ubi Christus Dominus *præcepit eis*, *ab Hierosolymis ne discederent*, *sed expectarent promissionem Patris*, nempe Spiritum sanctum, cujus donum tribuitur in confirmatione; tum ecclesiastico, nam *Urbanus Papa* (8) sic ad Christianos scripsit: *Omnes fideles per manus impositionem episco-*

(1) *l. 5. tom. 3. c. 5.* — (2) *d. 3. q. 1. p. 2.* — (3) *ita communiter contra Sylv. v. confirm. et Tol. l. 2. c. 4.* — (4) *de confirm. c. 8. concl. 2.* — (5) *tom. 8. p. 223. n. 1.* — (6) *t. 5. p. 322. c. 9.* — (7) *de confirm. p. 8. n. 3.* — (8) *in cap. Omnes 1. de consecr. dist. 5.*

porum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut plene Christiani inveniantur. Hoc etiam *Melchiades Papa* (1) dixit: *Victuris necessaria sunt confirmationis auxilia.* Confirmatur ex catechismo Romano (2), ubi de hoc sacramento dicitur: *Quamquam vero necessarium non est, a nemine tamen prætermitti debet.... Quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum.* Item *s. Cyprianus* (3) scripsit: *Ungi quoque necesse est eum, qui baptizatus est, ut accepto chrismate, id est unctione, esse unctus Dei et habere gratiam Christi possit.*

Secunda sententia vero negat, per se loquendo teneri quemque fidelem sub gravi confirmationem suscipere, et hanc tuentur cum *Bus.* gravissimi auctores (4). Et huic sententiæ aperte adhæret *d. Thomas;* nam in *3. part. qu. 72. a. 1. ad 3.* sic ait: *Quædam* (sacramenta) *sunt, sine quibus non est salus: quædam vero sunt, quæ cooperantur ad perfectionem salutis; et hoc modo confirmatio est de necessitate salutis, quamvis sine ea possit esse salus, dum tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti.* Item in *4. d. 7. qu. 1. a. 1. q. 2.* repetit, quod confirmatio est necessaria non ad salutem, sed ad perfectionem salutis, *sicut equus ad ambulandum, et medicina ad sane vivendum.* Additque, aliqua sacramenta esse ita necessaria, ut sine illis (homo) non possit in spirituali vita vivere, sicut est baptismus et pœnitentia; *quædam autem, sine quibus non potest consequi aliquem effectum, qui est ad bene esse spiritualis vitæ; et hoc modo confirmatio et omnia alia sunt necessaria. Verumtamen contemptus cujuslibet sacramenti est periculosus.* Clarius id confirmat in *cit. quæst. 72. art. 8.*

(1) *in can. Spiritus sanctus ead. dist.* — (2) *de conf. §. 6.* — (3) *epist. 70.* — (4) *prout Nav. man. c. 22. n. 9., Suarez p. 3. d. 38. sect. 1. §. 1. quo circa, Sotus d. 7. q. un. art. 8., Laym. de confirm. c. 5. q. 4. cum Covar., Abb., Panorm., Adriano, Val., Henr., Vict. et Coninch.; item Frassen t. 10. p. 437. concl. 1. et 2., Wigandt tr. 11. ex. 6. n. 79., Pal. p. 8. n. 5, Bon. p. 2. in princ., Roncaglia c. 2. q. 2. r. 2, Anacl. tr. 14. dist. 2. n. 68. cum communi, ut asserit, Sporer t. 3. p. 216. n. 33., Elbel conf. 8. n. 8., Viva de confirm. c 3. a. 2. n. 6., Croix l. 6. p. 1. n. 395., Salm. de confirm. c. 4. p. 4. n. 52. cum aliis.*

ad 4., ubi ait: *Et ideo Hugo a s. Victore dicit: „Omnino periculosum esset, si ex hac vita sine confirmatione migrare contingeret;" non quia damnaretur, nisi forte propter contemptum, sed quia detrimentum perfectionis pateretur.* Nec dissentit *Scotus* (1), ubi: *Extrema unctio est instituta a Christo, et confirmationis sacramentum, et tamen neutrum est simpliciter necessarium, nec est præceptum de isto vel illo recipiendo.*

Dicunt igitur fautores hujus sententiæ, non adesse de hoc sacramento suscipiendo ullum præceptum, neque naturale neque positivum. Non *naturale*; quia, licet Christus Dominus hoc sacramentum instituerit tamquam peculiare medium ad vincendas hostium insidias, tamen alia sunt generalia media, prout frequens eucharistiæ perceptio, oratio, pœnitentia etc., quibus robur animæ etiam obtineri potest. Nec *positivum*; quia nullibi tale præceptum reperitur expressum. Illud enim, quod est in *act. l. c.*, intelligitur fuisse datum tantum apostolis, ut ipsi peculiari modo Spiritum sanctum acciperent, et tamquam ecclesiæ fundatores ministerium prædicationis aggrederentur nonnisi supernaturali scientia et donis prophetiæ, linguarum ac miraculorum præditi. Alia autem, quæ habentur *in c. Omnes et can. Spiritus S.* ut supra, intelliguntur non de necessitate præcepti ad salutem, sed ad perfectionem salutis, ut docet *d. Thomas*, cujus perfectionis detrimentum sive privationem, ait, non inducere damnationem: confirmatio enim non reddit hominem perfectum simpliciter et quoad substantiam, quod est solius baptismi, sed quoad uberioris gratiæ perceptionem sive ad melius esse spirituale, ad quod homo non tenetur sub gravi. Sic pariter intelligitur catechismus Romanus; imo id aperte ibi exprimitur in §. 17.; ubi dicitur, quod *illi confirmari debent, qui ad perfectum christianæ religionis habitum perducendi sunt.* Et deinde additur: *Communis omnium mater catholica ecclesia vehementer optat, ut in iis, quos per baptismum regeneraverit, christiani hominis forma perfecte absolvatur.* Ubi etiam nota, non dici, quod ecclesia præcipit, sed *optat*, quo utique exprimitur, non adesse ecclesiæ præceptum. Ad textum

(1) *in 4. d. 17. q. 1. n. 11.*

autem *s. Cypriani* respondetur, quod s. Doctor non dicit, necesse esse, hoc sacramentum suscipere de necessitate præcepti, sed necesse esse, ut illud suscipiat, qui ejus gratiam vult obtinere; vel potest alio modo intelligi, scilicet quod sine confirmatione non licebat ministrare baptismum tunc temporis, quando baptismus simul cum confirmatione dari præcipiebatur (1).

182. — Dicunt autem AA. secundæ sententiæ, quod, licet per se loquendo omissio susceptionis hujus sacramenti non sit mortalis, conveniunt tamen communiter, posse esse mortalem per accidens in tribus casibus, et 1.: si quis omittendo alias firmiter crederet, periculum sibi imminere amittendi fidem vel charitatem (2); 2. si quis omitteret cum scandalo, nempe si esset suspectus de fide, et reputaretur confirmationem contemnere, aut non credere, esse sacramentum (3); 3. si omittatur ex contemptu, quem alii intervenire intelligunt, quando quis commode sacramentum suscipere potest et negligit; hunc enim, etsi non formalem, virtualem tamen contemptum reputant. Ita sentiunt *Habert*, *Concina*, *Natalis Alexand.*, *Tournely*, *Juvenin.*, item *Sylvest.*, *Rich. et Gabr. apud Laym. ll. cc.*; et huic opinioni favet *Scotus* (4), ubi ait: *Judicaretur enim contemptus, si omnimoda opportunitate oblata non susciperetur*. Alii vero forte probabilius dicunt, tunc tantum intercedere contemptum, quando quis negligit confirmationem suscipere, non quia detinetur a quodam torpore vel incommodo, sed quia illam parvi facit; plura enim bona spiritualia homines sæpe adipisci prætermittunt ex negligentia, sine eo quod illa reputent contemnere. Ita *cum Bus. mox infra Suarez* (5), *Laym.* (6), *Pal.* (7), *Ronc. l. c.*, *Spor.* (8), *Elbel* (9) *et Salm.* (10) *cum Coninch.*, *Gran. etc. ex d. Thoma* (11), qui ait: *Dicendum, quod tunc aliquis transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordini legis vel re-*

(1) *ut habetur in cap. De his 3. dist. 5. de consecr.* — (2) *ut Suar., Pal. et Salm. de confirm. c. 4. p. 4. n. 59. cum Coninch., Gran. etc.* — (3) *Palaus, Laym., Roncagl., Suarez, Sporer, Salm. ibid. n. 58. cum aliis communiter.* — (4) *d. 7. quæst. 2.* — (5) *l. c. v. quo circa.* — (6) *q. 4.* — (7) *p. 8. n. 6.* — (8) *n. 33.* — (9) *n. 20.* — (10) *de confirm. c. 4. p. 4. n. 57.* — (11) *2. 2. q. 186. art. 9. ad 3.*

gulæ, et ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam. Quando autem e converso propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis vel regulæ, non peccat ex contemptu. Si ergo non contemnit legem, qui eam transgreditur propter concupiscentiam, neque contemnet confirmationem, qui eam suscipere negliget, ut patiatur aliquod incommodum, ruborem vel simile. Id aperte confirmat *catechismus Romanus dict. §. 16.*, ubi loquens de hoc sacramento distinguit negligentiam a contemptu, dicens: *Sæpe evenit, ut fideles in hoc sacramento suscipiendo dissoluta quadam negligentia et cunctatione utantur; nam de iis, qui ad eum impietatis gradum venerunt, ut illud contemnere et aspernari audeant, nihil est, quod dicamus etc.* Minime autem negandum *cum Suar., Pal., Laym., Salm., Coninch. et aliis* contra aliquos, talem negligentiam esse saltem peccatum veniale, cum sit quædam prodigalitas spiritualis.

Verumtamen, postquam hæc scripsi, invenio declaratum a *Benedicto XIV.* in bulla *Etsi pastoralis*, quod omnes confirmationem suscipientes a presbyteris græcis invalide confirmantur; hinc Pontifex subjungit, ipsos admonendos esse de obligatione gravi suscipiendi, cum possint, confirmationem ab episcopis. En verba Pontificis: *Monendi sunt ab ordinariis locorum, eos gravis peccati reatu teneri, si (cum possint) ad confirmationem accedere renuunt ac negligunt.* Quapropter secunda opinio supra relata, nimirum non teneri fideles sub gravi ad confirmationem suscipiendam, hodie non videtur satis probabilis.

183. — „3. Præceptum, quod habetur in Tridentino (1), „non ligat omnes, cum sit hypotheticum; sed tantum or„dinandos vel initiandos prima tonsura. Cujus omissio„nem non esse mortalem, contra *Tanner* docent *Henr.*, „*Valentia*, *Suar.* (2) *et Navar.* (3), qui addit, ne quidem „episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirma„tum, aut si ipse non confirmatus ordinet (4).

Quæritur, an sit obligatio gravis suscipiendi hoc sacramentum ante susceptionem primæ tonsuræ. Affirmant

(1) *sess. 23. c. 4. de reform.* — (2) *d. 38. s. 1.* — (3) *c. 22.* — (4) *vide Reg. l. 28. cap. 3.*

Bonac. (1), *Renzi* (2) *cum Toleto*, *Fornar. et Majol.* (3) ex præcepto Tridentini (4), ubi dicitur: *Prima tonsura non initientur, qui sacramentum confirmationis non susceperint.* Et in hujus præcepti confirmationem refert *Renzius l. c.* quamdam declarationem S. C. concilii die 27. Septembris 1621 *ap. Nicolium*, ubi dictum fuit, quod, qui susceperit primam tonsuram vel ordines non confirmatus, tanquam male promotus non possit ad alios ordines ascendere, nec recipere beneficia sine sedis apostolicæ dispensatione. Negant vero alii communissime, quod præfata verba Tridentini gravem obligationem importent; ita *Nav.* (5), ubi sic ait: *Peccat, qui non se facit confirmare ante omnem ordinationem; nullam tamen censuram incurrit, tum quia ejus omissionis negligentia non est mortalis, tum quia nullo jure id cavetur.* Idem sentiunt *Sotus* (6), *Suarez* (7), *Pal.* (8), *Escob.* (9), *Salm.* (10), *Tamb.* (11), *Diana l. c. cum Azor*, *Val.*, *Avila*, *Coninch. et Molfes.* Idem sentit perdoctus *Cabassutius* (12) *cum communi*, addens, *Suarium*, *Coninch.*, *Nav.*, *Vict. etc.* extendere hanc doctrinam etiam ad collationes ordinum. Et idem dicunt *Nav. l. c.*, *Laym.* (13) de episcopo ministrante. Ratio, vel quia verba concilii solam monitionem continent, cum verba imperativi modi per se non inducant præceptum, ut dicunt *Cajet.*, *Nav.*, *Sa et Sayrus*, quos retulimus ex glossa *in c. 1. de præscrip.* et ex *d. Thoma* (14), qui dicit: *Nec in lege ecclesiæ omnes ordinationes obligant ad mortale;* vel quia verba Tridentini non continent strictum præceptum, eo quod hæc non æstimetur materia gravis, aut quod præceptum ita a consuetudine sit interpretatum. Merito tamen dicunt præfati auctores, id non excusari a veniali (contra *Holzm.* (15), *Gran.* (16) *et Tamb.* (17), qui nullam in hoc culpam agnoscunt), saltem ob quamdam deordinationem, quæ in tali omissione interveniret.

(1) *de ordine p. 4. n. 8.* — (2) *eod. t. q. 3.* — (3) *ap. Diana p. 2. tr. 16. r. 4.* — (4) *sess. 23. c. 4.* — (5) *man. c. 22. n. 9. vers. quinto.* — (6) *d. 24. q. 1. art. 4.* — (7) *d. 38. sect. 1. v. quo circa.* — (8) *de cens. p. 8. n. 6.* — (9) *eod. tit. n. 139.* — (10) *de confirm. c. 4. p. 4. n. 63.* — (11) *c. 3. §. 4. n. 4.* — (12) *l. 3. c. 3. n. 10.* — (13) *c. 5. n. 4* — (14) *2. 2. q. 166. art. 9. ad 2.* — (15) *tr. 2. n. 218.* — (16) *d. 1. n. 9.* — (17) *l. c. n. 5.*

184. — „*Resp. II.* Circa cæremonias confirmationis „scienda sunt sequentia: I. Etsi servandi sint ritus in „pontificali præscripti, peccetque graviter episcopus, si „confirmet sine pluviali, mitra vel pedo, uti et si ordi„nes sacros conferat cum solis indumentis missæ (1): „non tamen semper erit mortalis alicujus omissio, v. gr. „alapæ aut cerei. Potest autem conferri loco quovis de„centi, etiam extra ecclesiam et a prandio non jejunis, „omni anni tempore.

Notandum I., quoad vestes episcopi ministrantis in pontificali Romano præscribi, quod episcopus debet esse indutus amictu supra rochetum vel superpelliceum, si sit religiosus, ac stola, pluviali albi coloris, mitra et baculo. Dicit autem *Villalob.* (2), peccare tantum venialiter episcopum, qui confirmaret sine vestibus sacris, dicens, hanc esse cæremoniam accidentalem. Sed verius ipse *Diana ib. et Tamb.* (3), *Sporer* (4) *ac Renzi* (5) dicunt, esse mortale, omittere omnia prædicta instrumenta, cum ipsa pertineant ad reverentiam sacramenti; secus, si aliquod tantum omittatur, quia id non videtur esse materia gravis: et sic intelligendus *Busembaum*, cum ipse se referat ad doctrinam *Dianæ*. Advertendum tamen quoad baculum, sufficere, quod baculus maneat publice expositus vel a clerico detineatur, ut ex figura in pontificali depicta signatum ostenditur. Item S. C. de propaganda fide 7. Decembris 1726 (6) declaravit, sufficere, quod episcopus sine mitra, adhibita tantum stola, confirmet.

Notandum II. quoad cæremonias alapæ et cerei, omissionem alapæ, secluso scandalo, nunquam esse mortalem, ut recte dicunt *Suar.* (7), *Bon.* (8) *et Barbosa*, *Gran.*, *Ledesma et alii* (9). Omissionem autem cerei *Ledesma et Sa ib.* absolute negant, unquam posse esse mortalem, cum hæc cæremonia minime inveniatur præscripta in pontificali, sed tantum ex solo usu sit introducta.

Notandum III. quoad locum, *Nugnum* (10) putare, quod

(1) *Diana p. 7. t. 10. r. 31.* — (2) *apud Dian. p. 7. tr. 10. r. 31.* — (3) *de confirm. §. 2. n. 4.* — (4) *t. 3. p. 217. n. 43.* — (5) *q. 3.* — (6) *apud Pitton. de 5. ritib. t. 1. n. 532.* — (7) *d. 37. s. 1. in fine.* — (8) *p. 4. n. 9.* — (9) *apud Salm. de confirm. c. 4. p. 2. n. 41.* — (10) *ap. Bon. p. 2. n. 14.*

sit mortale, confirmare extra ecclesiam; sed hoc est contra communem. Alii vero, *ut Bus. et Dicast.* (1), dicunt, id omni culpa carere, modo confirmatio ministretur in loco decenti: sed communius *Bonac. et Croix ll. cc. ac Salm.* (2) *cum Coninch. et Præpos.* censent, hoc esse veniale: quod puto verius, nisi interveniat aliqua causa excusans, juxta id, quod notatur in rubrica pontificalis, ubi dicitur: *Hoc sacramentum potest conferri minus solemniter quocumque die, hora et loco, ex causa ad arbitrium episcopi.* Probabiliter autem dicit *Palaus* (3), licite semper posse episcopum confirmare in suo oratorio domestico.

Notandum IV. quoad jejunium, quod, licet in *c. Ut jejuni dist. 5. de consecr.* præscribatur, ut confirmandi accedant jejuni, et in pontificali Romano dicatur: *Confirmandi deberent esse jejuni:* dicunt tamen *Salm.* (4) *et Croix l. c.*, id esse tantum consilii; sed melius dicunt *ib. Aversa et Gob. ac Cabass.* (5) *et Renzi* (6), jam usum invaluisse, quod hoc sacramentum conferri possit etiam post prandium. Sic pariter confirmatio conferri potest quocumque die (7): et si usum ferre, testatur *Croix l. c.*

185. — „II. Sub gravi culpa, ut docet *Nav.* (8) ex com„muni, requiritur patrinus; isque unus tantum (licet *Tol.* „duos admittat), qui, si confirmatus non sit, peccat gra„viter secundum communem. *Escob.* tamen ex *Coninch.* „docet, non esse mortale: quod probabile esse docet „*Quintanadv.* (9): imo nullum, si fiat in necessitate, et „non contrahit cognationem, ut docent *Sanch., Suar.* „*contra Sylvest., Sa et alios.*

I. Igitur *requiritur* patrinus, et quidem sub gravi, ut cum *Nav.* et communi dicunt *Busemb. et Holzm.* (10). Patrinus autem confirmationis designandus est a parentibus vel ab episcopo in eorum defectu (11); (hoc intelligendum, si confirmandus sit puer). Dicit autem *Holzmann cum Gob. et Illsung*, quod licite posset conferri confirmatio sine patrino, casu quo is haberi non posset.

(1) *ap. Croix n. 289.* — (2) *ibid. p. 1. n. 32.* — (3) *p. 10. n. 6.* — (4) *l. c. n. 33.* — (5) *l. 3. c. 3. n. 2.* — (6) *qu. 4.* — (7) *ut dicunt Suar. d. 37. sect. 2. et Salm. ib. n. 34. cum Gran. et Busemb. ubi supra.* — (8) *c. 22.* — (9) *t. 2. sect. 7.* — (10) *tr. 2. n. 222. ex c. 2. et 6. causa 30. q. 1.* — (11) *Croix n. 397. cum Gob.*

II. Requiritur, ut patrinus sit unus; ut tenendum cum *Busemb. et Salm.* (1) *ex Pal., Bon. et Rebello;* nam sic præcipitur *in cap. fin. de cogn. spir. in 6.*, ubi dicitur: *Non plures quam unus vel una accedere debent ad suscipiendum de baptismo... De confirmatione idem judicium est habendum.* Licet autem Tridentinum in baptismo duos admittat, cum tamen nihil disponat de confirmatione, quippe juri antiquo standum est. *III. Requiritur*, ut hic patrinus sit confirmatus, ex præcepto, quod habetur in *can. In baptismate 102. dist. 4. de consecrat.*, ubi: *In baptismate vel in chrismate non potest alium suscipere in filiolum, qui non est ipse baptizatus vel confirmatus.* Et in pontificali Romano habetur: *Nullus, qui non sit confirmatus, potest esse in confirmatione patrinus.*

186. — Sed hic *dubitatur 1.*, an peccet graviter, qui non confirmatus teneat. Dicit *Busembaum*, quod *Escobar* negat, esse mortale; sed errat; nam hic auctor (2) oppositum expresse docet, quia talis patrinus violaret præceptum ecclesiæ in re gravi, et sic tenendum cum *Concina* (3) *et communi*, ut asserit idem *Bus.*

Dubitatur 2., an patrinus non confirmatus contrahat cognationem.

Prima sententia affirmat, et hanc tenent *Conc. l. c.*, *Sotus* (4) *et Navar.*, *Tab.*, *Man.*, *Lopez apud Sanch.* (5), item *Sa*, *Palud. etc. apud Salm.* (6), qui probabilem putant, sicut etiam censet *Croix* (7). Ratio, quia (ut dicunt) to *non potest* in *cit. c. 102.* mox supra per se et proprie non denotat invaliditatem actus, sed tantum prohibitionem, sive (ut ajunt *Surd. et Bardus* (8), quia verbum *non potest* interdum sonat idem ac *non decet* vel *non expedit* (9).

Secunda sententia vero negat, quam tenent glossa *in d. c. 102.*, *Suarez* (10), *Tol.* (11), *Bon.* (13) *et Renzi* (13), qui refert declarationem S. C. concilii die 13. Junii 1654.

(1) *de confirm. c. 4. p. 3. n. 50.* — (2) *de confir. n. 133.* — (3) *p. 229. n. 3.* — (4) *in 4. d. 42. q. 1. a. 3.* — (5) *de matr. l. 7. d. 60. n. 19.* — (6) *de confirm. c. 4. p. 3. n. 47.* — (7) *l. 6. p. 1. n. 400.* — (8) *ap. Escob. n. 131.* — (9) *ex leg. Nepos ff. de verb sign.* — (10) *q. 72. art. 10.* — (11) *l. 2. c. 24. n. 11.* — (12) *de matr. q. 3. p. 5. §. 2. n. 20.* — (13) *de confirm. q. 9.*

apud Jos. de Januario, ubi dictum fuit, non confirmatum suscipientem confirmandum non contrahere cognationem spiritualem. Eamdem ut probabiliorem tenet *Sanchez* (1) *cum Ang., Vict., Henr., Led., Palac. etc.* Ratio, tum quia verbum *non potest* reddit actum omnino nullum, ut dicit *Sanch.* se probasse *lib. 6. d. 38. n. 20.*; tum quia, sicut in baptismo non contrahit patrinus non baptizatus, ita in confirmatione non confirmatus. Utraque est probabilis; sed secunda probabilior, saltem, quia est majori auctoritate munita ob declarationem S. C.

187. — „Debet autem patrinus esse diversus a pa„trino baptismi, saltem extra necessitatem" *(ut dicunt Salm.* (2) *cum Laym., Pal., Bonac. et communi. Excipit tamen Croix* (3) *cum Sylv. et synodo Coloniensi, nisi aliqua adsit causa in contrarium. Patrinus autem debet esse ejusdem sexus, cujus est confirmandus, juxta usum ecclesiæ et ritum pontificalis Romani, prout dicit Croix ib. cum Aversa);* „licet cum *Bon. et Hurt.* id „neget *Quint.* (4), et secus facientem non peccare mor„taliter dicat *Diana* (5), et non monachus nisi factus „episcopus; admitti tamen et illos et moniales posse „sine culpa, docet idem *Quitanadv.* (6), nisi in eorum „religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi „mendicantes, notat *Coninch. et aliiquinque cum Diana* (7). „Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit aut fœ„mina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi „confirmatum" *(ut dicunt etiam Salm.* (8) *cum Laym., Pal., Bon. et Henr. Excipiunt tamen Aversa et synod. Colon.* (9), *si confirmatus non sit instructus, et alius desit)*, „sed tantum cognationem spiritualem cum eo „et ejus parentibus: dummodo tamen eum tangat.

Quidquid dicat *Quintanadv. apud Busemb.*, verius id censent vetitum *Salm.* (10), *Sanch., Bon., Led. et communis apud Sporer* (11). Nam in *c. Monach. 104. dist. 4. de consecr.* universe dicitur: *Monachi sibi compatres commatresve non faciant. Excipiunt autem 1. Sporer l. c. et Palaus, Barb., Gob. etc.* (12), si confirmandus es-

(1) *l. c. n. 20.* — (2) *l. c. n. 49.* — (3) *n. 398.* — (4) *t. 2. sect. 7. et 14.* — (5) *p. 3. t. 4. r. 21.* — (6) *l. c. sect. 18.* (7) *p. 9. t. 6. r. 32.* — (8) *de confirm. c. 4. p. 3. n. 51.* (9) *apud Croix n. 397. in fine.* — (10) *ibid. n. 48.* — — (11) *t. 3. p. 218. n. 47.* — (12) *apud Croix n. 397.*

set pariter religiosus. *Excipiunt 2. Suar.*, *Dicast. etc. apud Croix ib.*, si religiosus sit mendicans; sed hanc exceptionem nec admittit *P. Conc.* Quoad modum autem suscipiendi in confirmatione præscribitur in pontificali Romano, quod confirmandus ponat pedem super pedem dexterum patrini; sed recte dicit *Conc.*, hodie receptam consuetudinem habere, quod sufficiat, ut patrinus manum dexteram super dexterum humerum confirmandi ponat, et hanc consuetudinem, testatur *Concina*, approbatam fuisse a S. C. rituum die 20. Septembris 1749.

188. — „III. Frons confirmati obliganda est fascia „linea cruce notata, gestanda uno, tribus vel septem „diebus pro consuetudine, illota interim fronte" (*sed hodie ex desuetudine hæc cæremonia non amplius in nostris partibus est in usu, cum statim post unctionem abstergatur frons confirmati, et sic dimittatur*): potest „etiam, si ratio subsit, statim auferri et frons ablui; „ipsa autem comburi vel honeste asservari debet, nec „ad profanos usus adhiberi, propter contactum chrisma„tis, neque solvens illam contrahit cognationem (1). „IV. Parochos teneri in librum referre nomina confir„matorum et patrinorum suæ parochiæ (eamque curam „ad episcopos etiam pertinere), tum propter sciendam „cognationem spiritualem, cum propter ordines suscipi„endos, docet *Quintanadv.* (2); ac denique licere mutare „nomen in confirmatione. (3).

Notandum ultimo pro complemento hujus materiæ, quod benedictio communis, quæ datur ab episcopo confirmatis in fine, non est necessaria ad sacramentum, sed est simplex cæremonia, ut communiter dicunt DD. cum *Croix* (4). Hinc probabiliter ait *Tamb.* (5), admonitionem, quæ fit, ne confirmati ante benedictionem præfatam discedant, non videri, quod obliget. Imo dicunt *Laymann* (6), *Palaus* (7) *et Tamb. l. c.*, quando magnus est concursus, omittendam esse illam admonitionem, ut aliis locus præstetur; et hanc esse praxim, testatur *Croix l. c.*

(1) *vide præp. in 3. p. q. 2. art. 12.* — (2) *t. 2. sect. 11. ex Barb. etc.* — (3) *ibid. sect. 10.* — (4) *l. 6. p. 1. n. 400.* — (5) *de confirm. c. 2. §. 2. n. 9.*, — (6) *l. 5. c. 7. n. 2.* — (7) *tr. 20. q. 10. n. 12.*

FINIS TOMI QUARTI.

INDEX
CAPITUM ET DUBIORUM,

cui annectuntur omnia summaria,

quæ singulis capitibus et dubiis apponuntur, ut simul hic præ oculis habeantur cunctæ res et quæstiones, quæ in quarto volumine continentur.

Littera l. denotat librum, n. numerum marginalem, v. versiculum.

LIBRI QUARTI
TRACTATUS SEXTI

CAPUT III.
Quid de præceptis ecclesiæ?

pag.

Dubium I. Quid requiratur ad jejunium ecclesiasticum, et quanta ejus obligatio. *1*

1004. *De unica comestione.* — 1005. *De abstinentia a carnibus, ovis et lacticiniis.* — 1006. *An abstinentia a lacticiniis in quadragesima obliget sub gravi.* — 1007. *Dub. 1., an hæc abstinentia obliget etiam in dominicis quadragesimæ.* — 1008. *Quinam in quadragesima excusentur ad edendas carnes aut lacticinia.* — 1009. *Dub. 2., an in jejunio extra quadragesimam sit abstinendum a lacticiniis de jure communi. Dub. 3., an, ubi viget consuetudo abstinendi. Dub. 4., an liceat edere biscoctos ovis confectos.* — 1010. *Dub. 5., an liceat ei edere laridum, cui permittuntur ova.* — 1011. *Dub. 6., quorum animalium carnes vetentur in jejuniis.* — 1012. *Dub. 7., quibus pueris possint ministrari car-*

pag.

nes. — 1013. *An dispensati ad carnes teneantur ad unicam comestionem et ad abstinendum a piscibus.* — 1014. *Quid in mensa privata?* — 1015. *De sancitis a N. ss. P. Benedicto XIV. 1. de obligatione sub gravi; 2. de cibis in cœnula adhibendis; 3. de hora prandii; 4. de epulis vetitis ad edendas carnes dispensatis; 5. de dominicis quadragesimæ; 6. de bulla cruciatæ; 7. de jejuniis extra quadragesimam. Quid, si quis sit dispensatus ad carnes ob debilitatem virium? An dispensatis ad carnes permittantur tantum carnes salubres.*

1016. *De hora debita refectionis. An antevertens notabiliter horam meridianam graviter peccet.* — 1017. *De divisione prandii etc.* — 1018. *Quær. 1., an liceat in jejuniis sumere parum cibi ante potum.* — 1019. *Qu. 2., an electuaria frangant jejunium.* — 1020. *Qu. 3., per quantum temporis prandium non interrumpatur. Qu. 4., an quis, postquam surrexita mensa, possit ad eam redire. Qu. 5., quantum liceat protrahere prandium.* — 1021. *An liceat sumere lac, jusculum et similia.* — 1022. *Qu. 1., an liceat potus vini. Qu. 2., an potus cerevisiæ ac limonadis, dictæ sorbetto.* — 1023. *Qu. 3., an liceat potio chocolatis.* 15

1024. *De collatiuncula vespertina.* — 1025. *Quænam quantitas permittatur in cœnula; et quæ in vigilia nativitatis Domini, paschatis aut pentecostes.* — 1026. *Quænam qualitas ciborum in cœnula permittatur.* — 1027. *Dub. 1., an liceat sumere ova; et an parum casei.* — 1028. *Dub. 2., an pisces.* — 1029. *Dub. 3., an panem coctum et jusculum ex herbis; an legumina.* — 1029. *v. 3.* in confessione. *Quæ sit parva materia carnium aut aliorum ciborum, et an sit vetitum, sæpius in die quid parum edere.* — 1030. *Qu. 1., an bis comedens culpabiliter teneatur ad jejunium. Qu. 2., quid, si inculpabiliter? Qu. 3., an liceat cauponibus ministrare carnes die jejunii.* (*vide etiam l. 3, 80.*) 27

Dubium II. Quæ causæ excusent a jejunio. 41 37

pag.

1031. *Quatuor sunt causæ excusantes a jejunio: 1. Dispensatio; 2. impotentia; 3. labor; 4. pietas.*

1032. *Prima causa est dispensatio. Possunt enim a jejunio dispensare: 1. Papa, 2. episcopi, 3. parochi, 4. prælati; de quibus singulatim agitur.* 45

1033. *Secunda causa est impotentia. Quinam excusentur de impotentia physica. Resp. 1. Infirmi, 2. pauperes.* — 1034. *Quinam excusentur de impotentia morali. Resp. 1. Qui laborant dolore capitis: vel qui nequeunt dormire. An autem hi teneantur mane sumere cœnulam. 2. Milites. 3. An uxores timentes indignationem a viris, et an viri non potentes reddere debitum.* — 1035. *4. Adolescentes.* — 1036. *5. Senes. Dub. 1., an sexagenarii robusti teneantur jejunare.* — 1037. *Dub. 2., an fœminæ quinquagenariæ.* — 1038. *Dub. 3. Quid de senibus habentibus votum jejunandi?* — 1039. *Dub. 4., an religiosi sexagenarii teneantur ad jejunia regulæ.* — 1040. *Dub. 5., an jejunium subrogatum voto castitatis obliget sexagenarios.* 48

1041. *Tertia causa est labor. Quæ sint artes per se laboriosæ. An excusentur tonsores et sartores; an pictores, scribæ et horologiarii; an molitores, argentarii et sculptores.* — 1042. *Quæritur 1., an excusentur artifices divites.* — 1043. *Qu. 2., an excusentur artifices, qui possunt jejunare sine gravi incommodo.* — 1044. *Qu. 3., an excusentur ipsi in diebus, quibus non laborant.* — 1045. *Qu. 4., an excusentur, qui assumunt laborem in fraudem jejunii.* — 1046. *Qu. 5., an, qui laborant sine justa causa; et an, qui laborant ob rarum lucrum (vide dicta n. 301. et 305.)* — 1047. *De itinerantibus. Dub. 1., quale iter sufficiat ad excusandum. Dub. 2., an excusenter iter facientes equis vel rhedis.* 56

1048. *Quarta causa est pietas. An ideo opera pietatis possint sponte suscipi.* — 1049. *1. Quando excusentur inservientes infirmis. 2. Quando peregrinantes ad loca sacra. 3. Quando concionatores. 4. Quanda cantores. 5. Quando lectores. 6. Quando* 64

pag.

advocati, judices, medici et alii professores. 7. Quando confessarii.

1050. *An absentes a patria teneantur ad jejunium in illa præceptum; et an ad jejunium loci, ubi sunt.* (Remissive ad l. 1, 156.) 68

Decreta Romanorum Pontificum circa jejunium.

Epistolæ encyclicæ Benedicti XIV. super jejunio:

I. Non ambigimus. 69

II. In suprema. 72

III. Libentissime. 74

Constitutio Clementis XIII. de jejunio: Appetente sacro. 88

Annotatio editoris: *Sanctæ apostolicæ sedis responsa quædam recentiora circa jejunium.* 91

LIBER QUINTUS.

DE PRAECEPTIS PARTICULARIBUS, CERTO HOMINUM STATUI PROPRIIS.

CAPUT I.

De statu religioso.

Dubium I. Quid sit natura status religiosi. 95

1. *Quid status religiosus? Et qui sint religiosi.* — 2. *An religiosus promotus ad cardinalatum vel episcopatum maneat obstrictus votis.* — 3. *An teneatur ad observantiam suæ regulæ.* — 4. *An promotus ad parochiam teneatur ad habitum et regulam.*

Dubium II. Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ. 100

5. *Quæ conditiones requirantur ad professionem religiosam. I. Aptitudo voventis. Quid de ætate et exploratione puellarum suscipientium habitum religiosum?* — 6. *II. Requiritur consensus prælati ordinis.* — 7. *III. Ut professio sit spon-*

pag.

unea. — 8. *Quomodo et quando professus possit reclamare de nullitate suæ professionis.*

Dubium III. Ad quid teneatur religiosus vi suæ professionis. 103

9. *De obligatione religiosi tendendi ad perfectionem.* — 10. *Quando religiosus peccet graviter contra hanc obligationem.* — 11. *An peccet graviter, si intendat servare sola mandata obligantia sub gravi.* — 12. *An quilibet christianus graviter peccet, si proponat committere omnia venialia.* — 13. *An prælatus aliquando peccet graviter, negligendo corrigere defectus leves subditorum.*

Dubium IV. Ad quid religiosus obligetur vi votorum. 108

14. *Ad quid obligetur religiosus ex voto* **paupertatis**. *An manuscripta, reliquiæ et picturæ sint propriæ religiosorum.* — 15. *An possint habere peculium.* — 16. *Quæ non repugnent voto paupertatis.* — 17. *An et quomodo peccet religiosus accipiens vel absumens sine consensu superioris.* — 18. *An excuset a mortali licentia præsumpta.* — 19. *An peccet religiosus absumens bona in alium usum, quam ei sint data.* — 20. *An possit renuntiare vel non acceptare sibi debita.* — 21. *An facere donationes remuneratorias.* — 22. *An testari.* — 23. *An aliis largiri, quod sibi subtraxit ex sibi concessis ad usum.* — 24. *Quænam quantitas in religioso sit gravis.* — 25. *An peccet graviter, si accipiat parva usque ad magnam quantitatem.* — 26. *An impotens restituere teneatur sibi subtrahere ex rebus datis ad usum.* — 27. *An peccet mutuans res ad usum concessas.* — 28. *An abscondens res, ne superior de eis disponat.* — 29. *Quid, si prælatus det licentiam ad expendendum ad usus turpes aut vanos?* — 30. *An hæc licentia sit de se invalida.* — 31. *An subditus, obtenta licentia generali, peccet contra paupertatem et teneatur restituere tam ipse, quam accipiens, si*

pag.

expendat in usus turpes. (*vide etiam dicta l. 4, 873.*) — 32. *An superior possit dare licentiam aliquid ludo exponendi.* — 33. *An excuset licentia petita et injuste negata.* — 34. *An accipiens aliquid a religioso sine licentia possit aliquando id retinere.* — 35. *An votum paupertatis possit per consuetudinem abrogari.* — 36. *An abbatissa possit libere bona monasterii administare. An instituere beneficia et ea auferre; necnon conferre capellanias etc.*

37. *De voto* castitatis. *Hic etiam agitur de clausura religiosorum.* 134

38. *Ad quid obligetur religiosus ex voto* obedientiæ. *Et an teneatur subditus obedire sub gravi, si prælatus non jubeat in virtute obedientiæ vel sub pœna gravi.* — 39. *An teneatur ad ea, quæ indirecte pertinent ad regulam.* — 40. *An ad ea, quæ sunt contra vel supra regulam. An teneatur assistere morbo contagioso infectis.* — 41. *Quid, si regula obliget sub peccato?* — 42. *Quid, si non sub peccato?* — 43. *An obligentur religiosi ad nova statuta capitulorum.* — 44. *An teneantur obedire prælatis regulam reformantibus.* — 45. *An prælati possint præcipere sub peccato actus internos.* — 46. *An religiosus non obediendo dupliciter peccet.* — 47. *An teneatur obedire, si dubitat, utrum res præcepta sit licita.* (*vide etiam l. 1, 31.*) *Quid, si habeat opinionem probabilem, quod non teneatur?* — 48. *An religiosus valide voveat sine licentia prælati.* — 49. *An teneatur obedire prælato jubenti revelare secretum commissum.* — 50. *An religiosus teneatur ad vota in professione emissa, etiamsi superveniat aliqua notabilis circumstantia non prævisa.* (*vide etiam l. 4, 226.*) *An valeat licentia impetrata a prælato inferiori, si a majori fuerit prius denegata.* 135

51. Moniales *quibus superioribus teneantur obedire.* — 52. *An abbatissa possit ipsis præcipere, obligando in conscientia.* — 53. *An cum ipsis dispensare in regulis et votis.* — 54. *An irritare vota emissa cum suo consensu.* — 55. *An vota novi-* 147

pag.

arum. — 56. *Plura notanda circa obedientiam monialium debitam episcopo.* — 57. *An moniales in actu visitationis teneantur revelare transgressiones aliarum episcopo interroganti.* — 58. *De confessariis monialium, remissive ad l. 6, 576.*

59. *Plura notanda de* electione abbatissæ. 150

60. *De* privilegiis regularium et monialium. 153

An moniales gaudeant privilegiis religiosorum ejusdem ordinis. — 61. *Et I. An abbatissæ possint dispensare in jejuniis, officio etc. II. An moniales possint absolvi ab episcopo. III. An omnes regulares possint divina peragere tempore interdicti.* — 62. *An laici possint sepeliri in ecclesiis monialium.* — 63. *De privilegiis regularium circa divinum officium.* — 64. *An prælatus possit privilegia limitare.*

Dubium V. Qui possint vel teneantur ingredi religionem. 157

65. *Quibus non liceat religionem ingredi.* — 66. *In qua necessitate parentum prohibeatur filiis religiosos fieri.* — 67. *Quando filii jam professi teneantur e religione egredi ad subveniendum parentibus.* — 68. *An peccent filii religionem ingredientes, invitis aut insciis parentibus.* (*vide etiam dicta l. 3, 50.*) 69. *Quando prohibeatur parentibus religionem intrare ob necessitatem filiorum.* — 70. *An liceat relinquere fratres aut sorores in necessitate.* — 71. *An debitis gravati possint religionem ingredi. Quid, si jam sint professi?* — 72. *Voventes religionem quando teneantur vel excusentur ingredi.* — 73. *Quando liceat ad aliam religionem laxiorem vel strictiorem transire.* — 74. *An parochi possint religionem ingredi, episcopo contradicente.* — 75. *An episcopus possit impedire clericos a religione.* — 76. *An et quando episcopi possint deserere ecclesias suas aut permutare.* — 77. *An peccent graviter parentes avertendo filios a religione.* — 78. *An et quomodo aliquis vocatus ad religionem peccet, si vocationem suam negligat adimplere.*

pag.

Dubium VI. Ad quid teneantur religiosi ejecti et fugitivi. *179*

79. *Ob quas causas possint religiosi e religione expelli.* — 80. *Quæ possint acquirere ejecti. Quæ apostatæ.* — 81. *Ad quid teneantur ejecti (an teneantur ad officium, vide n. 142. v. dub. 1.)* — 82. *Ad quid prælati teneantur erga apostatas vel ejectos.*

Additio editoris: Bulla Benedicti XIV. *Ex quo dilectus*, de libero ingressu in religionem. *182*

CAPUT II.

De statu clericorum.

Dubium I. De beneficiis ecclesiasticis.

Articulus I. Quid et quotuplex beneficium ecclesiasticum? *196*

83. *Quid est beneficium?* — 84. *Quotuplex est?*

Articulus II. Quomodo acquirantur et conferantur beneficia. *197*

85. *Quibus modis acquirantur beneficia.* — 86. *Quinam sint proprii collatores beneficiorum.* — 87. *Quid et quotuplex sit jus patronatus.* — 88. *Quando patronus teneatur præsentare.* — 89. *An pendente lite currat tempus præsentationis.* — 90. *Quid faciendum, si multi præsententur?*

91. *An peccent graviter non præsentantes digniores ad beneficia. Certum est de promoventibus ad cardinalatus et episcopatus.* — 92. *Id certum est etiam de episcopis non eligentibus digniores ad parochias.* — 93—96. *Quid, si electio fiat ad beneficia simplicia?* — 97. *An patroni non præsentantes digniores peccent graviter.* — 98. *An ad idem teneantur resignantes.* — 99. *Verior sententia.* — 100. *An eligendi digniores ad prælaturas regulares.* — 101. *Vera sententia.* — 102. *An electio digni, omisso digniori, sit valida.* — 103. *Pro-* *200*

pag.

babilior sententia. — 104. *An episcopi digniores sint transferendi ad majores ecclesias. Et hic, an translatio episcoporum vetetur jure divino.* — 105. *Quid, si adsit justa causa?* — 106. *An eligentes minus dignum teneantur ad restitutionem; et cui.* — 107. *An sententia negativa sit probabilis.* — 108. *An teneantur ad restitutionem id suadentes. (vide etiam dicta l. 4., 585.)* — 109. *Quid, si beneficium conferatur per concursum?* — 110. *An eo casu minus dignus electus teneatur resarcire damnum ecclesiæ vel digniori,* — 111. *An examinatores teneantur denuntiare digniores.*

Articulus III. Quæ intentio et qualitates requirantur ad beneficium accipiendum. *218*

112. *Quænam qualitas requiratur in eo, cui beneficium confertur.* — 113. *An requiratur in eo voluntas clericandi. Quomodo peccet recipiens beneficium simplex cum animo ducendi postea uxorem.* — 114. *An peccet graviter recipiens beneficium curatum cum animo dubio suscipiendi sacerdotium intra annum.*

Articulus IV. An liceat habere plura beneficia, et quinam beneficiarii teneantur ad residentiam. *221*

115. *An et quando liceat habere plura beneficia.* 116. *Quotuplicia sint beneficia; et quæ sint incompatibilia. Et an, obtento secundo beneficio quomodocumque incompatibili, vacet primum.* — 117. *An pluralitas beneficiorum sit vetita de jure divino vel ecclesiastico.* — 118. *Quæ causæ cohonestent pluralitatem beneficiorum.*

119. *De obligatione* residentiæ. — 120. *Quinam beneficiarii ad residentiam obligentur.* *228*

121. *De* residentia pastorum. *Qu. I., an curati teneantur residere jure divino.* — 122. *Quid notandum circa residentiam episcoporum?* — 123. *Quid circa residentiam parochorum? Dub. 1., an parochi indigeant licentia in scriptis. Dub. 2., an parochi habentes justam causam possint abesse per* *230*

pag.

duos menses sine licentia. Quid, si urgeat aliqua necessitas? Quid, si absint per modicum tempus? — 124. *Qu. II., quo in loco beneficiarii teneantur residere; et præsertim ubi episcopi; et ubi parochi.* — 125. *Qu. III. Quænam causæ excusent pastores a residentia. Et 1. de causa charitatis; 2. de causa necessitatis; 3. de causa obedientiæ; 4. de causa utilitatis.* — 126. *Qu. IV. Quando et quomodo pastores non residentes teneantur restituere fructus beneficiorum.* — 127. *Dub. 1. Quid, si absint cum justa causa, sed sine licentia? Dub. 2. Quid, si eorum absentia sit sine culpa? Dub. 3. Quid, si resideant inutiliter? Et an parochi teneantur per se exercere munia principaliora. Dub. 4., an non residentes teneantur integros fructus restituere.* (*vide etiam dicta l. 4, 673.*) — 128. *Quibus debeant restitui fructus a non residentibus.*

129. *Plura hic de* residentia canonicorum. *247*
— 130. *Quænam causæ excusent canonicos ab assistentia chori. Et I. de causa infirmitatis. Dub. 1., an per se excusentur septuagenarii. Dub. 2., an cæci et surdi. II. De causa necessitatis. Quid, si quis abest a choro ob excommunicationem incursam? Quid, si ecclesia sit interdicta? Quid, si polluta? An canonici irregulares amittant distributiones et fructus præbendæ. III. De causa utilitatis.* — 131. *Quid de canonico pœnitentiario? Quid de theologo, de examinatoribus, visitatoribus etc.?* — 132. *Quid de canonicis docentibus? An parochi docentes gaudeant eodem privilegio. Quid de canonicis et parochis studentibus?*

Articulus V. Quibus modis beneficia amittuntur? *258*

133. *Quibus modis amittuntur beneficia?* — 134. *Quid et quotuplex resignatio?* — 135. *Quid requiritur, ut valeat resignatio conditionata?* (*vide dicta l. 4. ex n. 81.*) — 136. *Quid de permutatione beneficiorum?* (*vide etiam l. 4, 72.*)

Articulus VI. Quid et quotuplex sit pensio. *261*

pag.

137. *Quid et quotuplex sit pensio.* — 138. *A quo et quanta possit pensio designari.* — 139. *An pensionarius possit de illa libere disponere.* (*vide dicta l. 4, 491. qu. VI.*)

Dubium II. De horis canonicis.

Articulus I. Qui obligentur ad horas. 263

140. *Quinam clerici teneantur ad officium. Qualem partem officii teneantur dicere subdiaconi ea die, qua ordinantur. Et an subdiaconus, qui officium recitavit ante ordinationem, teneatur hoc repetere.*

141. *An teneantur ad horas canonicas omnes religiosi et moniales.* — 142. *An religiosi non constituti in sacris et moniales non dicentes officium in choro teneantur recitare privatim. Dub. 1., an teneantur ad officium religiosi ejecti. Dub. 2., an profugi. Dub. 3., an ad triremes damnati; an degentes extra claustra.* — 143. *Not. 1., an et quando religiosi teneantur recitare in choro. Quid, si sint occupati? Not. 2., an peccent graviter prælati, si sua negligentia officium non recitetur in choro. An teneantur episcopi recitare in choro. Not. 3., an teneantur supplere omissa, qui plura non percipiunt, ut choro inserviant. An ad peccandum graviter in choro sufficiat omissio minoris partis, quam in officio privato.*

144. *De obligatione beneficiariorum circa officium. An beneficiarius ordinatus per metum gravem teneatur ad officium.* (*vide alia apud* Busembaum.) — 145. *Qu. 1., quot peccata committat sacerdos beneficiatus officium omittens. Qu. 2., an beneficiarius graviter peccet omittendo officium, si velit fructus restituere.*

Articulus II. Quanta sit hæc obligatio. 275

146. *Quæ culpa sit omittere officium vel partem ejus notabilem.* — 147. *Quæ sit parva materia in omissione officii.* — 148. *An omissio horarum sit unum vel plura peccata.* — 149. *Quot peccata committit, qui officium in mare projiciens redditur im-*

pag.

potens ad recitandum? — 150. *Utrum dubitans, an aliquid omiserit, teneatur id recitare.* — 151. *Quando beneficiarii officium omittentes teneantur restituere fructus.* (*vide dicta l. 4, ex n. 663.*) — 152. *Quibus sit applicanda fructuum restitutio.* — 153. *Quando possit beneficiarius a restitutione excusari titulo pecuniæ expensæ.* (*vide dicta l. 4, 700. v. limitant.*)

Articulus III. Quæ excusent a recitatione horarum. 284

154. *Quomodo excuset* infirmitas. *Not. 1., an excuset gravis molestia. Not. 2., an excuset convalescentia. Not. 3. Quid in dubio, an infirmitas sufficiat ad excusandum? Not. 4. Quid, si dubites, an possis recitare partem?* — 155. *An excusentur laborantes febri tertiana vel quartana.* — 156. *Quomodo excuset* justum impedimentum. *Et an ideo excusentur concionatores, confessarii, peragentes necessaria in choro.* (*vide etiam de hoc dicta n. 143. v. not. 3.*) — 157. *Quomodo excuset* cæcitas et carentia breviarii. — 158. *An impotens recitare totum officium teneatur ad partem. Quid, si non habeas officium proprium? An tenearis recitare cum socio, si nequis solus. An beneficiarius teneatur conducere socium, si non possit solus recitare.* — 159. *Quomodo excuset* dispensatio.

Articulus IV. Quomodo recitandæ sint horæ. 292

160. *Requiritur I., ut recitentur juxta* præscriptum breviarii Romani. — 161. *Quær. 1., an sit obligatio recitandi litanias. Qu. 2., an officium defunctorum. Qu. 3., an liceat officium in brevius permutare. Qu. 4., an possis te conformare cum clerico privilegiato. Qu. 5., an errans in officio teneatur repetere.*

162. *Requiritur II.* pronuntiatio vocalis. 302 — 163. *Qu. 1., an satisfaciat legens, si se non audiat; an autem satisfaciat submisse recitans in choro.* (*remissive ad l. 4, 655. v. dub. 4.*) *Qu. 2.,*

pag.

in, si recites officium in choro vel cum socio, tenearis repetere, quæ non percipis. (vide etiam n. 143. c. not. 3.) Qu. 3., an satisfaciat surdus vel surdaster recitans in choro.

164. *Requiritur III.* pronuntiatio integra. — 165 *Quomodo peccet mutilans verba. Quid, si recites cum socio mutilante?* 306

166. *Requiritur IV.* pronuntiatio continuata. — 167. *An matutinum possit separari a laudibus; et an tunc sit obligatio terminandi horas aut matutinum cum Pater et oratione officii currentis, et an nocturni possint ab invicem separari.* — 168. *An sit repetenda hora, si magna intercedat interruptio. Quæ sint causæ justæ interrumpendi.* 307

169. *Requiritur V. ne* invertatur ordo. — 170. *Causæ invertendi ordinem.* — 171. *An in choro sit gravis obligatio recitandi horas ordine debito et statis horis.* 309

172. *Requiritur VI., ut dicantur horæ* tempore suo. — 173. *Quæ sint causæ justæ anticipandi vel postponendi. Quo tempore dicendæ sint horæ.* — 174. *Qu. 1., quando possit dici matutinum. Qu. 2., an matutinum defunctorum possit pridie recitari. Qu. 3., an in vespera diei antecedentis possint recitari litaniæ.* 311

175. *Requiritur VII., ut horæ recitentur* attente *et* devote. — 176. *Quænam intentio requiratur, et quænam attentio. Et I. de attentione externa. An dormitans in officio vel recitans, dum alii fabulantur, vel in platea etc., satisfaciat. II. De attentione interna.* — 177. *An attentio interna sit necessaria ad satisfaciendum; et an beneficiarius recitans sine attentione interna teneatur ad restitutionem. (remissive ad l. 4, 669.) Regula ad scrupulos abjiciendos.* — 178. *An et quomodo peccet recitans officium existens in peccato mortali.* — 179. *An liceat officium dicere in loco indecenti. An extra chorum situs recitandi sit de præcepto.* 317

pag.

Dubium III. Quid clerici possint circa dispositionem fructuum suorum beneficiorum. *333*

180. *An beneficiarii sint domini fructuum quoad necessaria sustentationi.* (*vide etiam l. 4, 491. v. III.* — 181. *An quoad non necessaria.* (*vide etiam l. 4. 491.*) — 182. *Quid notandum circa congruam sustentationem clerici?* (*vide etiam l. 4, 491. v. qu. II.*) — 183. *Quænam quantitas in vanis expensis censeatur gravis.* — 184. *Quæ teneantur clerici erogare in usus pios.* — 185. *Quid intelligatur nomine usus pii.* (*vide etiam l. 4, 491. v. qu. II. et n. 672.*) — 186. *Vide resolutiones.* — 187. *An clerici possint testari de fructibus beneficii.*

De alienatione bonorum ecclesiasticorum.

Not. I. De pœnis in alienantes bona ecclesiæ. 338 *Not. II., an possint alienari, si talis facultas data sit a donante. Not. III., quid veniat nomine bonorum ecclesiasticorum. Not. IV. Quid, si alienatio vetita sit a donante? et quæ sint causæ justæ alienandi. Not. V., quæ solemnitates requirantur: et quid, si deficiat causa? Not. VI., quæ bona possint alienari sine solemnitatibus, et in quibus casibus. Not. VII. Quid de locatione bonorum ecclesiasticorum.*

Dubium IV. Quis sit habitus clericorum, quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur. *343*

188. *Quinam clerici teneantur ad habitum et tonsuram.* (*vide etiam l. 6, 805.*) — *Quæ artes prohibeantur clericis.* — 190. *Quæ officia* (quoad officium factoris vide l. 4, 838. v. *valde.*) — 118. *Quæ actiones.* (*vide etiam l. 4, 606 de venatione, et n. 831.*)

pag

CAPUT III.

De statu et officio personarum sæcularium quarumdam et præsertim judicialium.

Dubium I. Quæ requirantur ad legitimum judicium. *345*

Dubium II. De potestate et officio judicis. *346*

Articulus I. Quid requiratur in judice. *346*

Articulus II. Quid judici servandum circa inquisitionem? *348*

197. *Quibus modis possit procedi contra reos.* — 198. *In quibus judex possit instituere inquisitionem generalem; et in hac ad quid teneantur subditi.* — 199. *Quando judex possit procedere sine accusatore.* — 200. *Quando possit judex inquirere in particulari.* — 201. *Plura notanda de judice procedente per inquisitionem.*

Articulus III. Quid liceat judici circa quæstiones sive torturam. *352*

202. *Quæ requirantur, ut possit procedi ad torquendum reum.* — 203. *Usquequo possit reus torqueri.* — 204. *An semel tortus possit iterum torqueri.*

Articulus IV. Quid servandum judici circa sententiam et pœnam? *354*

205. *Quandonam judex inferior possit pœnam relaxare vel minuere. Quid, si judex sit supremus?* — 206. *An possit judex judicare in causa, ubi fuit advocatus.* — 207. *An possit damnare nocentem, qui juridice est innocens.* — 208. *Quid, si sciat innocentem, et probatus sit nocens?* — 209. *Quid facere debeat judex, si utrimque sententiæ sint probabiles.* — 210. *Plura notanda super hac materia.* — 211. *An liceat judici accipere munera a litigantibus.* — 212. *An peccent munera dantes judici vel ejus ministris.* —

pag.

213. *Quibus pœnis puniendus judex ob munera iniquam ferens sententiam?* — 214. *Ad quid teneatur judex ferens injustam sententiam.* — 215. *An sententia injusta obliget in conscientia.* — 216. *Ad quid teneatur judex, qui munera accepit.* — 217. *Quid possint accipere commissarii sive executores.*

Dubium III. Quid sit officium advocati. *367*

218. *Quæ requirantur in advocato.* — 219. *Quibus prohibeatur officium advocati exercere.* — 220. *Quid licitum sit advocato.* — 221. *Quos pauperes teneatur advocatus tueri.* — 222. *An possit advocatus tueri causam minus probabilem.* — 223. *Quando advocatus teneatur ad restitutionem.* — 224. *An liceat advocato convenire de pretio, incœpta lite; an de quota litis.* — — 225. *Plura notanda circa advocati salarium.* — 226. *Quando peccet advocatus contra suum officium.*

Dubium IV. Quæ sit obligatio referentis, secretarii, notarii et procuratoris. *374*

227. *Ad quid teneatur referentes etc.* — 228. *Quando peccent referentes.* — 229. *Quando secretarii.* — 230. *Quando tabelliones sive notarii.* — 231. *Plura notanda circa notarios et tabelliones.* — 232. *Quando peccent procuratores.* — 233. *Plura notanda de stipendio procuratoris.*

Dubium V. Quod sit officium accusatoris. *379*

234. *Quæ sint cavenda ad servandam justitiam accusatori.* — 235. *Quæ requirantur ad legitimam accusationem.* — 236. *An et quis teneatur alterum accusare vel denuntiare.* — 237. *An teneantur ad restitutionem pœnæ obstricti ex officio ad denuntiandum, prout custodes gabellarum, si non denuntient.* — 238. *Qui prohibeantur accusare.* — 239. *Quando illicitum est crimen denuntiare.*

240. *An correctio fraterna debeat præcedere accusationem.* — 241. *Quando vero liceat accusare sine prævia monitione.* — 242. *Quid notandum circa denuntiationem evangelicam?* — 243. *Qu. 1., an liceat* *385*

pag.

deferre prælato ut patri crimen occultum, omissa correctione. — 244. *Qu. 2., an crimen possit prælato denuntiari, si reus sit emendatus.* — 245. *Qu. 3. Quid in dubio, an correctio melius fiat per prælatum? Qu. 4., an liceat renuntiare juri fraternæ correctionis.* — 246. *Quid notandum circa denuntiationem judicialem?* — 247. *An possint cogi a prælato denuntiatores evangelici ad faciendam denuntiationem judicialem.* — 248. *Quid notandum de monitoriis?*

249. *An sit obligatio denuntiandi hæreticos cum periculo gravis damni.* — 250. *An teneamur denuntiare hæreticos nobis conjunctos.* — 251. *Quæ crimina denuntianda tamquam de hæresi suspecta.* — 252. *An et quando denuntiandi blasphemi.* — 253. *An denuntiandi superstitiosi.* — 254. *An denuntiandi sint negligentes denuntiare.* 393

Dubium VI. De testibus. 398

255. *Quomodo debeant esse et testificari testes ad probandum.* — 256. *Qui rejiciuntur? 1. Servi, 2. mulieres, 3. minores, 4. inimici, 5. conjuncti et domestici, 6. infantes, 7. perjuri, 8. socii criminis, 9. personæ inopes et viles.* — 257. *In quibus casibus sufficit dictum unius testis.* — 258. *Quid, si unus testis deponat de una propositione hæretica, et alius de altera?* — 259. *An semper sufficiant duo testes ad probandum.* — 260. *Quales debent esse testes, ut plene probent?* — 261. *An laici repellantur a testificando contra clericos. Quid e converso?* — 262. *An testes inepti, ut supra, faciant indicium.* — 263. *An religiosi probent in causa sui monasterii.* — 264. *An et quando quis testari teneatur.* — 265. *An testis teneatur fateri veritatem judici non legitime interroganti.* — 266. *Quando judex legitime interroget.* — 267. *An testis teneatur manifestare crimen, si accusator unicum testem afferat.* — 268. *Non teneris manifestare judici etiam legitime interroganti: 1. si scias rem ex confessione; 2. sub secreto; 3. si tibi immineat damnum; 4. si accepisti a parum fide dignis; 5. si rem accepisti per injuriam; 6. si alter probabiliter non*

pag.

peccarit. — 269. *Ad quid teneatur falsum testatus.* — 270. *Quando peccent testes. Dub. 1., an peccent contra justitiam, si se abscondant, ne citentur. Dub. 2., an, si fugiant post citationem. Dub. 3., an, si interrogati veritatem occultent.* — 271. *Quomodo facienda est depositio testium?*

Dubium VII. De reo.

Articulus I. An et quomodo reus teneatur fateri veritatem. 410

272. *Quid respondere possit reus non legitime interrogatus.* — 273. *Quando reus non tenebitur crimen fateri.* — 274. *An teneatur reus crimen fateri cum timore magnæ pœnæ. (vide etiam dicta l. 4, 156.)* — 275. *An peccet graviter reus, qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit.* — 276. *Quando autem tenetur reus suam confessionem revocare?* — 277. *An reus ad se tuendum possit revelare crimina occulta testium aut accusatoris; et an peccet graviter, si crimina falsa eis imponat.* — 278. *An reus teneatur revelare complices.*

Articulus II. Quid liceat reo circa fugam pœnæ. 418

279. *An liceat reo injuste damnato vim vi repellere aut positive resistere.* — 280. *An reus, qui vere deliquit, possit fugere e carcere.* — 281. *An damnatus ad mortem teneatur fugere, si possit.* — 282. *An reo ad fugiendum liceat decipere custodes et effringere carcerem; et an tunc teneatur ad damnum carceris fracti.* — 283. *An liceat aliis reum adjuvare ad fugiendum aut ad carcerem effringendum.* — 284. *An damnatus, ut fame pereat, teneatur sumere cibum oblatum.* — 285. *An et quando liceat reo appellare.*

Dubium VIII. Quomodo confessario agendum cum reo? 425

Dubium IX. Quæ obligatio medicorum et pharmacopæorum et chirurgorum? 427

pag.

Dubium X. Quæ obligationes mercatorum, opificum et cæterorum sæcularium? *429*

LIBER SEXTUS.

DE SACRAMENTIS.

TRACTATUS I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAPUT I.

De natura sacramenti novæ legis.

Dubium I. Quid sit sacramentum. *431*

1. *Quomodo definiatur sacramentum; et quæ requirantur ad essentiam sacramenti.* — 2. *Alia communior definitio sacramenti.* — 3. *An fuerint vera sacramenta sacrificia, figuræ et sacramenta veteris legis.* — 4. *Quid notandum de circumcisione?* — 5. *Quæ alia excludantur a ratione sacramenti.* — 6. *Plura notanda circa sacramenta. Et quotupliciter sacramenta distinguantur.* — 7. *An sacramenta causent gratiam physice vel moraliter.*

Dubium II. Quid circa materiam et formam sacramentorum servandum? *437*

8. *Quotupliciter sumatur sacramentum.* — 9. *Quæ conjunctio requiratur inter formam et materiam.* — 10. *Vide resolutiones.* — 11. *Quæ mutatio invalidet sacramentum.* — 12. *An materiæ et formæ omnium sacramentorum sint a Christo in specie determinatæ.*

CAPUT II.

De ministro sacramentorum.

Dubium I. Quid requiratur, ut minister det valide sacramentum. *443*

13. *Ad valorem sacramenti requiritur potestas et intentio ministri.* — 14. *Utrum in ministro requira-*

pag.

tur etiam attentio. — 15. *Quotuplex possit esse intentio.* — 16. *Non sufficit in ministro intentio habitualis vel interpretativa.* — 17. *Non requiritur actualis.* — 18. *Sufficit virtualis.* — 19. *An sufficiat intentio coacta vel cum errore circa personam suscipientis.* — 20. *An ad validitatem sacramentorum requiratur intentio interna ministri. Et I. An sufficiat sola intentio faciendi actionem externam.* — 21. *II. An requiratur intentio faciendi, quod facit ecclesia Romana.* — 22. *III. An requiratur intentio explicita conficiendi sacramentum aut producendi effectum sacramenti; et an celebrandi ritum externum uti sacrum.* — 23. *An minister debeat habere intentionem faciendi ritum sacrum, quam intendit ecclesia.* — 24. *Si minister habeat duas intentiones contrarias, quænam debeat prævalere.* — 25. *Vide resolutiones* Busembai. — 26. *An sit validum sacramentum collatum sub conditione.* — 27. *An sit licitum conferre sub conditione sacramenta characterem imprimentia.* — 28. *An etiam alia sacramenta.* — 29. *An in extrema necessitate proximi minister possit et teneatur ministrare sacramentum, quando materia est dubia.*

Dubium II. Quid requiratur in ministro, ut licite ministret. *460*

30. *Vide, quæ habentur de hoc apud* Busembaum. *462* — 31. **Primo** *de statu gratiæ requisito in ministris sacramentorum ad ea ordinatis.* — 32. *Qu. 1. Quid de aliis ministris ad ea non ordinatis? An sacerdos baptizans non solemniter graviter peccet. An contrahens matrimonium in mortali duplex sacrilegium committat.* — 33. *An excusentur ministrantes in mortali, si urgeat necessitas. Quid de ministrantibus in nosocomiis, de obstetricibus, et maxime de parochis etc. ministrantibus in necessitate?* — 34. *Qu. 2., an conferens sacramenta teneatur præmittere confessionem, si sit in mortali.* — 35. *Qu. 3., an peccet graviter sacerdos sive diaconus ministrans eucharistiam in mortali. Quot peccata committat sacerdos cele-*

pag.

rans in mortali. Ibid. v. hinc. *An ministrans eucha-ristiam pluribus successive committat plura peccata. Ibid. An peccet graviter tangens ex officio eucharistiam in mortali. Ibid. v.* valde. — 36. *Qu. 4., an peccet graviter confessarius tantum audiens confessionem in mortali. Qu. 5., an confessarius plures successive absolvens plura sacrilegia committat.*

37. Secundo *de statu gratiæ requisito in exercentibus alias functiones sacras.* — 38. *De diacono et subdiacono ministrante altari in mortali.* — 39. *De episcopo conferente in mortali chrisma vel oleum sanctum.* — 40. *De episcopo consecrante in mortali templa vel benedicente vestes etc.; et de sacerdote assistente matrimonio vel benedicente aquam, cineres etc.* — 41. *An prædicator concionans in mortali peccet mortaliter.* — 42. *Vide apud* Busembaum *de ministro utente materia vel forma dubia, vel corruptam proferente formam, vel omittente cæremonias.* 470

43. *An sacramenta sint indignis deneganda. Dicendum I. Generaliter loquendo sacrilegium est ministrare sacramenta indignis.* 476

44. *Dicendum II. Peccatori publico negandum est sacramentum, sive occulte sive publice petat.* — 45. *Dub. 1. Quid, si peccatum sit notum tantum aliquibus adstantium?* — 46. *Dub. 2. Quid, si crimen sit publicum in alio loco?* — 47. *Dub. 3., an peccatori publico possit umquam ministrari eucharistia.* — 48. *Dub. 4. Quid agendum in dubio de crimine et de pœnitentia?* — 49. *Dub. 5., an minister ob metum mortis possit dare sacramentum indigno.* 477

50. *Dicendum III. Peccatori occulto publice petenti non est negandum sacramentum; secus, si petat occulte.* — 51. *Qu. 1., an confessarius possit negare sacramentum ob crimen auditum in confessione.* — 52. *Qu. 2., an episcopus possit negare sacramentum ordinis peccatori occulto publice petenti.* — 53. *Qu. 3., an possit absolvi ordinandus habituatus in vitio turpi, qui vult ascendere ad ordines sacros.* (*remissive ad n. 63.*) — 54. *Qu. 4., an parochus possit assistere matrimonio publici peccatoris; et ad* 480

pag.

quid teneatur circa impedimenta. — 55. *Qu. 5., an unus sponsorum possit licite matrimonium inire cum altero excommunicato vel publico peccatore.* — 56. *Et an liceat conjugia contrahere cum hæreticis (vide etiam n. 1044.)* — 57. *Qu. 6., an in sacramentis conferendis liceat uti opinione probabili.* — 58. *Qu. 7., an et quando ministri teneantur ministrare sacramenta.* — 59. *Qu. 8., an liceat simulare administrationem sacramenti.* — 60. *An liceat simulare susceptionem sacramenti. Sed quid, si quis simulet se confiteri?* — 61. *Quid, si quis simulet communicare?* — 62. *Quid, si quis simulet contrahere matrimonium?*

Dissertatio *de clerico habituato in vitio turpi, cupienti statim initiari sacris.* (63 — 77) 492

CAPUT III.

De suscipiente sacramentum.

Dubium I. Quæ dispositio requiratur ad valorem sacramenti in suscipiente. 514

78. *Vide, quæ habentur apud* Busembaum. — 78. *An solus homo viator sit capax sacramentorum. An soli baptizati valide suscipiant alia sacramenta.* — 80. *Nulla requiritur intentio in pueris et perpetuo amentibus quoad baptismum, confirmationem et ordinem.* — 81. *Quæ intentio requiratur in adultis. An sufficiat intentio neutralis; an habitualis. Quid de dormientibus, ebriis et lapsis in amentiam?* — 82. *An sufficiat intentio interpretativa.*

Dubium II. Quid requiratur, ut licite et cum fructu suscipiatur. 517

83. *Quæ requirantur in suscipiente sacramenta mortuorum, et quæ in vivorum.* — 84. *An aliquando possit ministrari viaticum a laico, vel sacerdos non jejunus celebrare.* — 85. *An magis dispositi majorem fructum recipiant. An sumant cum fructu hostiam ii, qui nesciunt esse consecratam.* — 86. *Plura notanda de suscipiente sacramenta cum*

pag.

mortali aut veniali. — 87. *An omnia sacramenta causent gratiam, remoto peccato.* — 88. *An liceat petere sacramentum a ministro excommunicato vitando; an sacramentum pœnitentiæ.* (*vide infra n. 560. v. qu. 1., ubi tenebimus oppositum doctrinæ hic traditæ*). — 89. *An a ministro peccatore.*

CAPUT IV.

Quid sint sacramentalia, et quid efficiant. *525*

90. *Quid et quæ sint sacramentalia.* — 91. *An sacramentalia vim habeant ex opere operato.* — 92. *Quomodo per sacramentalia remittantur peccata.* — 93. *Plura notanda.* — 94. *De usu agnorum Dei, aquæ benedictæ et similium.*

TRACTATUS II.

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

CAPUT I.

De baptismo. *528*

95. *Quomodo distinguatur baptismus.* — 96. *De baptismo flaminis.* — 97. *De baptismo sanguinis.* — 98. *An, ut martyrium remittat culpam, requiratur in peccatore contritio vel charitas.* — 99. *Quando martyrium gratiam conferat.* — 100. *An sint martyres, qui moriuntur in obsequio peste infectorum.* — 101. *An liceat se offerre ad martyrium, vel se prodere catholicum per abstinentiam a carnibus.*

Dubium I. Quid sit materia baptismi. *531*

102. *Quæ sit materia remota baptismi.* — 103. *I. Quæ sit materia certe valida. II. Quæ certe invalida. III. Quæ dubia. An in necessitate liceat ibi uti opinione etiam tenuiter probabili.* — 104. *Dub. 1., an sit materia apta aqua per artem chymicam educta. Dub. 2., an saliva, sudor aut lacrimæ. Dub. 3., an aqua fluens ex vite. Dub. 4., an nix non soluta.*

pag

105. *Quæ sit materia proxima baptismi. Vide* 536
resolutiones apud Busembaum. — 106. *Quær. 1., an valeat baptismus, si quis projiciat puerum in flumen. Quid, si baptizet cum aqua defluente ex tecto? An liceat in necessitate projicere puerum in flumen, ut baptizetur. An autem cum aqua nociva baptizare.* — 107. *Qu. 2., an infans in necessitate possit baptizari in utero matris. Quid, si baptizetur puer tantum in capite egresso ex utero? Qu. 3., an valeat baptismus, si aqua attingat tantum vestes aut capillos. Qu. 4., an valeat baptismus collatus in scapulis vel pectore. Qu. 5., an requiratur trina ablutio. Qu. 6., an sufficiat ad baptismum una vel altera aquæ gutta.*

Dubium II. Quænam sit forma baptismi. 547

108. *Vide apud* Busembaum, *quæ sint formæ validæ; quæ invalidæ; quæ dubiæ.* — 109. *Quot modis possit forma variari. 1. Per mutationem:* — 110. *2. per corruptionem; 3. per transpositionem;* — 111. *4. per additionem;* — 112. *per diminutionem. Hinc dub. 1., an invalidet baptismum omissio conjunctionis* et. *Dub. 2., an omissio præpositionis* in. *Dub. 3., an valeat baptismus collatus tantum* in nomine Christi.

Dubium III. De ministro baptismi.

Articulus I. Quis sit minister baptismi. 556

113. *Quis sit minister validi baptismi, et quis liciti.* — 114. *Nemo sine commissione potest baptizare extra suam diœcesim.* — 115. *A quo baptizandi peregrini vel casu nati. Et an sufficiat quasi domicilium ad constituendum aliquem parochianum illius loci.* — 116. *Quando diaconus possit baptizare. Dub. 1., an in necessitate possit baptizare solemniter. Dub. 2., an clericus aut diaconus solemniter baptizans sine commissione fiat irregularis. Dub. 3., an fiat irregularis laicus baptizans solemniter.* — 117. *Ordo servandus inter ministros baptismi in necessitate conferendi. Dub. 1., an graviter peccet laicus, qui baptizat præsente sacerdote. Dub. 2., an, qui præsente sacerdote*

pag.

excommunicato. Dub. 3., an, qui præsente diacono. Dub. 4., an, qui præsente clerico inferiori. Dub. 5., an peccent graviter parentes, qui faciunt baptizari prolem a prædicante. — 118. *Not. I., an possit quis baptizare seipsum. Not. II., quæ dilatio in ministrando baptismo sit mortalis. Not. III., quinam infantes prohibeantur domi baptizari.*

Articulus II. An duo possint simul unum baptizare. 567

Dubium IV. Quid sit subjectum baptismi. 568

121. *Quis sit capax baptismi; an pueri et amentes.* — 122. *De pœnis rebaptizantium. An rebaptizantes sub conditione fiant irregulares.* — 123. *De infante nondum nato.* (*remissive ad n. 107.*) — 124. *An baptizandi sint fœtus abortivi. An plures eodem tempore.* — 125. *An conferendus sit baptismus monstris.* — 126. *An sint baptizandi filii infidelium, et quæ in hoc puncto sint certa. Certum est 1., talem baptismum semper esse validum;* — 127. *2. baptizandos esse filios, si parentes defecerint a fide. Quid, si mansuri sint apud parentes hæreticos?* — 128. *3. Si ipsi filii infidelium petant. Quid in dubio, an careant ratione?* — 129. *4. Si sint in periculo mortis;* — 130. *5. si sint positi extra curam parentum; 6. si capti sint in bello; 7. si parentes sint servi;* — 131. *8. si unus parentum consentiat.* — 132. *Dub. 1., an baptizari possint filii infidelium usu rationis carentes, invitis parentibus. Et an ii, quos pater offert, ut liberentur a morbo.* — 133. *Dub. 2., an liceat vendere infantes parentibus paganis.*

134. *An et quando possit repeti baptismus sub conditione. Not. I. Quid, si adsit unus testis de baptismo collato? Not. II. Quid de adultis natis ex christianis? Not. III. Quid, si pueri sint arrepti a barbaris?* — 135. *De infantibus expositis.* — 136. *De baptizatis ab obstetricibus et a laicis.* — 137. *De baptizatis ab hæreticis.* — 138. *De effectibus baptismi.* — 139. *De dispotione requisita in adultis baptizandis.* 579

pag.

Dubium V. De cæremoniis baptismi.

Articulus I. Quæ servanda circa cæremonias baptizandi? *587*

140. *Quæ servanda quoad cæremonias in baptismo?* — 141. *An sit mortale baptizare sine unctione chrismatis et aqua consecrata.* — 142. *An sit illicitum baptizare extra ecclesiam; et quando permittatur.* — 143. *An omittendæ cæremoniæ in baptismo privato, et an patrinus.* — 144. *An collato baptismo privato cæremoniæ sint supplendæ. Quid, si baptismus fuerit invalidus?* — 145. *Quid notandnm circa nomen in baptismo imponendum et librum baptismatum?*

Ariculus II. Qui patrini, et quod eorum officium? *591*

146. *Ad quid teneantur patrini; et quæ requirantur, ut quis valide sit patrinus.* — 147. *Quando patrinus teneatur instruere susceptum. Et an possit omitti patrinus in baptismo privato.* — 148. *Qualis actus requiratur in patrinis, ut contrahant cognationem.* — 149. *An cognationem contrahat suscipiens vel baptizans in baptismo privato.* — 150. *An parentes suscipientes vel baptizantes filios contrahant impedimentum petendi debitum.* — 151. *An contrahat cognationem suscipiens infantem in baptismo collato sub conditione.* — 152. *An, qui ex errore suscipit unum pro alio.* — 153. *Quis contrahat cognationem, si quis suscipiat nomine alterius.* — 154. *An patrini ad contrahendam cognationem debeant esse designati.* — 155. *An possint esse patrini ejusdem duo mares vel duæ fœminæ. Dub. 1., an patrinus masculi debeat esse masculus etc. Dub. 2., an peccent designantes duos mares vel duas fœminas.* — 156. *Quid requiratur, ut quis licite sit patrinus. Repelluntur ab hoc officio: 1. religiosi; 2. conjuges et parentes; 3. infames; 4. apostatæ et hærelici; an autem catholici possint suscipere infantes hæreticorum, hæretico baptizante; 5. plures quam duo.* — 157. *An duo conjuges possint esse patrini alienæ prolis.* — 158. *Vide, quæ habentur apud* Busembaum. — 159. *Quando*

pag.

graviter peccet parochus circa hanc materiam. — 160. *Quæ debeat monere parochus post datum baptismum; et signanter, ne matres decumbant cum infantibus.*

CAPUT II.

De confirmatione.

Dubium I. Quid sit, et quæ ejus materia et forma. *604*

161. *Qua ratione confirmatio sit sacramentum.* — 162. *Quæ sit materia remota hujus sacramenti. Et an sit materia necessaria oleum olivarum et balsamum.* — 163. *An sit necessaria benedictio chrismatis. Et an hæc possit committi simplici sacerdoti. An sit obligatio uti chrismate novo.* — 164. *Quæ materia proxima. Et an ultra chrismationem requiratur altera manuum impositio.* — 165. *An unctio possit fieri alio digito quam pollice manus dexteræ.* — 166. *An mediante instrumento.* — 167. *De forma in ecclesia latina.* — 168. *Quæ mutationes circa formam invalident sacramentum. De forma Græcorum.* — 169. *De effectibus confirmationis.*

Dubium II. Quis sit minister, et quod subjectum. *631*

170. *An soli episcopi sint ministri confirmationis.* — 171. *An peccet graviter episcopus confirmans non suos.* — 172. *Et quam pœnam incurrat.* — 173. *An autem possit præsumere consensum aliorum episcoporum.* — 174. *Qu. 1., an confirmans et confirmandus debeant esse jejuni. Qu. 2., an confirmatio ministranda sit in ecclesia; et an conferri possit in die feriali et vespere.* — 175. *Quando teneatur episcopus confirmare.*

176. *Quinam valide confirmentur.* — 177. *An infantes.* — 178. *An sit illicitum pueros confirmare sine causa.* — 179. *Quæ dispositio ad confirmationem requiratur.* — 180. *An licite confirmentur amentes.* *635*

pag.

Dubium III. Quæ confirmationis necessitas et cæremoniæ? 637

181. *An adsit per se gravis obligatio suscipiendi confirmationem.* — 182. *An autem per accidens, nempe ratione 1. periculi, 2. scandali, 3. contemptus. Et quando contemptus intervenit.* — 183. *An sit gravis obligatio suscipiendi confirmationem ante susceptionem primæ tonsuræ.*

184. *Quæ cæremoniæ sint servandæ in confirmatione. Et quid notandum 1. quoad vestes episcopi; 2. quoad locum chrismationis? Et an confirmandi accedere debeant jejuni.* — 185. *Requiritur etiam 1. patrinus; 2. ut hic sit unus; 3. ut sit confirmatus.* — 186. *Dub. 1., an peccet graviter, qui tenet non confirmatus. Dub. 2., an patrinus non confirmatus contrahat cognationem.* — 187. *Requiritur etiam 4., ut patrinus sit diversus a patrino baptismi. An monachi possint esse patrini confirmationis.* — 188. *An sit obliganda fascia frons confirmati. Et an sit necessaria ultima benedictio episcopi.* 644

FINIS INDICIS TOMI QUARTI.

239.02
L627t
1846
v.4
5052
AUTHOR LIGUORI, ALPHONSUS
TITLE Theologia Moralis
Vol. IV
DATE LOANED | BORROWER'S NAME | ROOM NUMBER
GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709
5052